52

.8.i.

~~320~~
~~371~~
218.
232

sone cū equali l
elis: ⁊ iterū si
np sublimior
gradus visiōis di
isionem qua deus
t: ⁊ clara est absq

uippe vt sonat.
ntiā inditā nouit
eniens fuit vt ani
nis potentialitas
entia naturalis ad
ota/ ⁊ potētia obe=
rgo vtraq eius po
n inditam/ excepta

is XI.

tes cognoscibiles cognitio=
que nō possunt cognosci per
erminorū contingentiū non
ū de illis terminis: q illaru
erminis/ quēadmodum ve=
ditur in extremis.

nē anime intellectiue
atiuā. Pertinet tñ ad pe
n cognitionē prac
cognitione singu

is XI.

dine visiōis: ve q dina
diuersimode assignat
na visio ex lūīne glīe sub
ēm/ vnā luminis glīe in=
lis spēs lumis glīe potes
seu specificā drīam inter

infusa aie chri. Qō. 11.

inde Cōsideran=
dum est de
indita vel infusa aie

R. 197

1 Liber Tertius Miscellaneorum
In quo varia ad sacræ paginæ
intelligentiam annotant

BIBLIOTECA DE SANTA CRUZ VALLADOLID
BIBLIOTECA DE LA UNIVERSIDAD DE VALLADOLID

cap. 1. §. 1

1 ## Quod Hebraica lingua omnium prima sit: eadem ueteris caldææ & aliarum mater.

Diuus Hieronymus comment. in primum Danielis & in 3. Sophoniæ caput, linguam Hebræam omnium aliarum esse matricem, atque parentem constanter affirmat. cui Augustinus subscribit lib. 16. de ciuitate dei caput. 11. magna quidem ratione ducti; ut decet grauissimos & sapientissimos Patres. Cum enim ante linguarum confusionem quæ apud Babylonem facta est, una esset omnium gentium lingua, quam in plures fuisse multiplicatam, in superbi ædificij poenam, scriptura commemorat: ut qui diuinæ uoluntatis placita respuerent, sua ipsorum loquela confunderentur, ab inceptoque desisterent, & seipsos ignorarent, qui deum intelligere noluerunt. Non defuerunt pij inter impios, quos solet sibi dominus, quasi inter spinas, lilia, seruare, qui in tantum nefas non inciderunt, quos ab illius pœnæ iure remansisse liberos, non immerito credendum est. Sic fuit Heber abnepos Sem primogeniti Noe, qui ad huc uiuebat cum ipsius filio Phaleg. Sic ab earum linguarum diuisione, sortitus est nomen in eius posteris usque ad Abrahamum eadem integra et incorrupta permansit. ab Heber appellata est Hebræa quod in illius domo permaneret ad aliarum distinctionem. nam primitus humana lingua sine alio peculiari nomine appellabat. ergo cum

mutatione linguarum aliae gentes plecterentur,
ad domum Heber non pervenit tale supplicium.
Accedit Philonis Judaei autoritas, qui Hebraeorum
linguam arbitratur esse veterem primam Caldaj
cum eo quod Abrahamus a quo in posteros trans
fusa est a Caldaea primum egressus ex parenti
bus acceptam loquellam in Palestinam adue
xerit. fuerunt enim Heber, Phaleg, et alij
Abrahae progenitores in Caldaea, donec ipse
iussu Dej in terram Cananaeorum descendit, ut
legimus genesi. 12. sed ut fieri solet vicinarum
gentium commertio, et vulgi barbarie apud Cal
daeos corrupta, in solis Patriarchis eorumque successo
ribus usque ad Moysem qui libros legis literis
exaravit integra ac pura, non sine Dej summa
providentia, ut in ea nobis arcana fidei mis
teria et prophetarum oracula reconderentur ser
vata est et usque ad captivitatem Babylonicam
permansit etiam in Judaeorum plebe: sed Cal
daeorum communione in linguae eorum corruptione
degeneravit, unde post reditum a captivita
te semi chaldaice loquebantur Hebraei, ut appa
ret ex peculiaribus vocibus golgotha, gabba
tha, Hacheldemach, et alijs quas evangelistae
reliquerunt. Igitur Esdras libros sacros
a Chaldaeis fere combustos, Hebraicae linguae
primaeva stylo conscripsit et caracteribus
forte diversis restituit, ut Hieronimus ait,
quos pro divina scriptura veneramur ut par
est. Sive ut veteris etiam abolitae le
gis testimonio nobis sint inter Judaeos

eius

eiusdem tenacissimos permanent, quinobis vel inuiti, scripturas oracula seruant (ipsis pere untibus) ad nostram fidelium salutem. non secus ac lucerna in qua ignis est, quae dum alijs lucet seipsam consumit et exterminat. ab orbe igitur condito linguam hanc in usu fuisse et multo ante Mosem suos characteres habuisse testatur Augustinus lib. 18. de ciuitate dei. capite 39. tametsi ut diximus incertum sit fuerint ne hi, quibus nunc utimur, an alij, quos ami sos nonnulli arbitrantur, aut forte in usu Syris. hos vero quos habemus ab Esdra reperti consonantium 563 absque uocalibus, quas loco post Christi ortum pluribus annis, Rabbini puncta supposuerunt. ergo non glorientur Egyptij de sua uetustissima antiquitate et Philosophia cum post aduentum Israelis in Egyptum literas et doctrinas habere coeperint, astrologiam primum deinde Philosophiam, quarum primus apud eos inuentor ut ab Hebreis didicerat Isis fuit. post quem magnus astrologus Athlas, tempore moysis qui fuit maternus auus Mercurij maioris, cuius nepos fuit Mercurius alter cognomento trimegistus. de qua re Augustinus Eugubinus, et Sanctes Pagninus copiose disseruerunt. ante Christi vero aduentum incarnem, pluribus quidem annis scripsit simplicissimam Paraphrasin Rabbi Ionathas quam targum appellauit, literis et uerbis Caldaicis uulgaribus, quae ad nostrae fidei misteria confirmanda plurimum valent. Verum

de

de antiquitate hebraicę et caldaicę linguę hęc sint satis.

§. 2

an linguarum cognitio sit necessaria?

linguarum hebraicę grecę et chaldaicę cognitio et si omnino necessaria non sit ad sacrę scripturę intelligentiam est tamen admodum utilis et comoda valde, quod vel ex eo constat quod in his linguis sacrę paginę primum conscriptę sunt et deinde per varios interpretes in alias linguas transfusę. interpretum autem verba non plene sensus omnes originis evacuant, cum enim hebraica verba (ut de his tanquam precipuis dicamus) ob sui penuriam multiplices habeant significationes, quarum unam tantum potest una versio transferre: consequens est ut ignorantibus eam linguam, cętera significata nescire, sit necesse.

est igitur linguarum scientia ad meliorem scripturę originaliū sacrę cognitionem tum utilissima tum accomodatissima, primo ad perspicatius cognoscendos codices incorruptos. ad diversitates interpretū iudicandas. ad plures sensus rimandos et eruendos. ad amphibologiam vitandam. ad propriorum nominum ethimologiam habendā. ad derelictarum nobis vocum interpretationem servandam. ad orthographiam assequendā. hinc ab ecclesia decretum est in clementina. i. de magistris linguas in scholis perdicendas

esse

esse, que sola autoritas pro linguarum patrocinio satis erat. maxime quod hebraice lingue sicut et grece passim occurrunt idiomata in codicibus nostris, que sine earum adminiculo facile intelligi non possunt. nam euangeliste cum essent hebrei, tametsi grece scripserint, spiritu sancto suauiter disponente, nec alio cogente natiue lingue proprietates non exuerunt.

Hinc est quod noui testamenti sermo grecus ab euangelistis et Apostolis conscriptus (euangelium matthei et ad hebreos epistolam excipio de quibus plurium opinio est hebraice primum fuisse conscriptos) suas seruat proprietates, et idiomata, que grecismos appellamus, quos sine lingue grece aliquantula facile intelligere nequibimus. nec uelim existimes me damnare uersionem interpretis, absit, sed Apostolorum grecas phrases, quas ad uerbum pari fide et religione uetus interpres transtulit ad eius laudem et defensionem insinuamus, eadem quippe sententia, alia et alia phrasi, alijs et alijs uerbis reddi potest.

§. 3

De interpretibus ueteris et noui testamenti.

Interpretes ueteris testamenti ex lingua hebrea in grecam complures fuisse ante Hieronimum ex prefationibus ipsius Hieronimi constat. Septuaginta duo interpretes electi e duodecim tribubus Israel e qualibet tribu sex, siue diuisi in septuaginta duabus celullis ut referunt Iustinus martir, Irineus, Eusebius, Hilarius, Ruffinus

de his iam diximus paulo aliter lib. 1. cap. 12. §. 2.

et

et Augustinus: siue in eadem basilica congregati ut Hieronimi opinio est ad preces Ptholomei regis Aegypti libros ueteris instrumenti in linguam grecam traduxerunt, sub Eleazaro Pontifice Hebreorum circiter tercentos quadraginta annos (minusue ut alijs placet) ante natiuitatem Christi.

Secundus interpres fuit Aquilas genere Ponticus postea Iudeus proselytus, deinde Christianus et tandem Hereticus Hebionita, floruit sub Adriano cesare circiter annum. 124. a Christo domino nato, ex Eusebio lib. 4. cap. 8.

Tertius fuit Theodotion genere ponticus Iudeus proselytus deinde Christianus et tandem Hereticus interpretatus est sub Comodo cesare post natiuitatem domini anno. 177. Eusebius ubi supra.

Quartus Symachus Hereticus traduxit post Christum natum anno. 207. sub Seuero cesare ex Eusebio lib. 6. cap. 14.

Fuit etiam editio quinta incerto autore, quam Beda dicit Hierosolimis fuisse inuentam. Hec alio nomine dicitur editio uulgata.

Ad hec fuit sexta interpretatio etiam incerto auctore edita quam idem Beda asserit Nicopoli esse repertam sub aurelio Antonio cesare. Harum editionum quinte et sexte meminit Hieronimus cum multis in locis, tum in explanatione psalmi. 44. ad Principiam uirginem.

Idem etiam Hieronimus in prefatione Chronicorum Eusebij mentionem facit alterius septime editionis.

Post hos omnes cum Origenes linguarum omnium

peri

peritissimus et sacrarum literarum solertissimus in dagator, tantam translationum varietatem ani maduerteret, ex additionibus quę sibi magis cum veritate hebraica videbant concordare composuit quędam volumina quę vocavit exapla quorum meminit Hieronimus multis in prefationibus. dicebantur autem exapla, quasi sexcuplicia eo quod sex columnas haberent in quarum prima erat tex tus hebręus hebraicis literis scriptus, in secunda erat idem hebraicus textus sed literis grecis: in tertia erat editio Aquilę: in quarta editio Syma chi: in quinta editio septuaginta interpretum. in sexta vero interpretatio Theodotionis. hoc or dine disposuit exapla Origenes ut lector collatis varijs editionibus facilius genuinam lectionem et veritatem perciperet.

Tandem post eos omnes interpretes floruit Hie ronimus non etnicus, non Iudęus, non hęreticus, sed catholicus sanctus et de Parentibus chris tianis natus, cuius interpretatio ex sermone hebręo, vel emendatio in 70 interpretum edi tione iure optimo summo in pretio habetur in ecclessia dej.

Nostra vero tempestate nescio quo fato et catho lici et hęretici tot sunt interpretes ut nume rum excedant.

Miror tamen nullam esse memoriam (quod ego legerim) illius qui ante Hieronimum vel vetus testamentum vel novum e sermone greco in latinum traduxerit. legimus enim Hiero nimum translationem latinam quę sua tem

pes

pestate in ecclesia erat emmendasse ad preces Damasi, non autem nouam interpretationem in instrumento nouo condidisse. et cum hoc ipse Hieronimus fateatur non sunt audiendi qui cōtrarium sentiunt. §. 4

De auctoritate nostrę vulgatę editionis.

Ratio huius inquisitionis est quoniam sancta sinodus tridentina sessione 4. in decreto de vsu sacror[um] librorum definit et declarat ut hęc vetus et vulgata editio quę longo tot seculorum usu in ipsa ecclesia probata est in publicis lectionibus, disputationibus, predicationibus et expositionibus pro autentica habeatur; et ut nemo illam reijcere quovis pretextu audeat vel presumat. in hoc concilij decreto nostra vulgata latina editio ita probatur ut autentica, ut in nullo eius loco aliquid a veritate deficiens possit reperiri. unde hereticum apparet asserere interpretem huius vulgatę editionis in aliquo errasse, aut male vertisse scripturam in sensu alieno a mente spiritus sancti. in oppositum autē est quod multi doctissimi post istud decretum concilij confirmatum docent interpretem huius nostrę vulgatę editionis in plurimis locis a veritate defecisse nec fuisse assequutum spiritus sancti sensum.

Pro resolutione notandum est vulgatam editionem latinam eam appellari a sancta sinodo quę cōmuniter circumfertur in ecclesia et quam ecclesia suscepit ex divo Hieronimo

vel

vel

2 vel interprete uel ut multis placet correctore an
tiquioris vulgatæ bibliæ, quoniam de hac re ut
superius insinuauimus nihil certi habetur.
Et aduertendum est quod in illis locis nostræ uulgatæ
quæ a sanctis patribus diuersimode leguntur non est
exploratum sub qua lectione ad eam spectent, nam
quælibet lectio a sanctis patribus probata sic am ha
bet authoritatem, et est probabile illam pertine
re ad uulgatam editionem, in quare communiter
consentiunt moderni theologi. est exemplum. 1.
corinth. 15. ubi nos legimus communiter omnes
quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur
D. Chrisosthomus, et quidam alij patres, legunt, non
omnes resurgemus, sed omnes immutabimur. ex
his autem lectionibus quænam spectet ad lectionem
uulgatam non constat. hoc ergo sic supposito.
Statuamus primo in quo conueniunt uniuersi
theologi. et deinceps explicabimus in quo dissen
tiant.
Principio ergo in hoc conueniunt, quod multa repe
riuntur loca in nostra editione vulgata quæ
et significantius et proprius uerti potuissent quam
uersa sunt a latino interprete. et hæc est una
inter alias causas propter quam peritia linguarum
presertim hebraicæ et grecæ valde utilis est ad
intelligentiam scripturæ sacræ.
Secundo etiam conueniunt in hoc quod in mul
tis codicibus nostra vulgata editio uitiata
reperitur et mendosa ob culpam librariorum
et ita præcipit tridentina synodus loco citato

vt

vt vulgata editio corrigatur et emmendetur
que correctio fieri debet consulendo codices anti
quiores, et etiam fontes grecos et hebraicos ex qui
bus dimanauit.
Deniq tertio etiam vniuersi in hoc concordant
quod in nostra editione vulgata nullus reperit
error perniciosus ecclesie: sed in omnibus que
ad fidem edificandam et componendos mores
expectant solidam habet ueritatem: et hoc
ut minimum probat efficacissime argumentum
quod sumpsimus ex decreto concilij tridentini
definientis nostram vulgatam editionem pro
autentica habendam esse.
Ex hoc sequitur quod in huius modi rebus mag
ni momenti que ad fidem uel mores pertinent
si quando nostra editio discrepauerit a codicibus
hebreis uel grecis non est corrigenda per codi
ces grecos aut hebreos, sed e contra ipsi sunt
corrigendi per eam. et huius oppositum nõ
potest asseuerari citra errorem in fide prop
ter illud decretum adductum ex concilio.
Sed dubitabis an sit hereticum tale quid as
serere? ratio dubitandi est quoniam con
cilium in illo decreto non apposuit poenam
anathematis aduersus oppositum asseue
rantes. ex quo uidetur colligi quod quamuis
ibi concilium tradiderit doctrinam sanam et
tenendam, non tamen intendebat definire
certum fidei dogma: quotiescumq enim dog
mata fidei desinit anathematis censuram
subijcere contra repugnantes consueuit.

neq

Neq ualet dicere concilium in decreto præceden
ti, in quo egerat de scripturis canonicis rem
istam definisse, quando sub pœna anathema
tis decreuit omnes libros canonicos ibi con
numeratos esse recipiendos cum omnibus suis
partibus ut habentur in vulgata latina editio
ne. quoniam in hoc decreto sacrasinodus
non intendebat statuere autoritatem editio
nis vulgatæ. sed librorum canonicorum quātū
ad omnes eorum partes quę cōmuniter in ecclessia
recipiuntur. et hoc non poterit esse dubium
ei qui attente legerit initium decreti sequen
tis in quo agitur de editione sacræ scripturę.
nam ex modo loquendi concilij in illo decre
to manifestum est concilium præsuponere
quod ex præcedentibus non relinquebatur ad hue
stabilita et firmata autoritas nostrę uulgatę
editionis.

His tamen non obstantibus existimo hæreticū
asserere in nostra editione contineri aliquem e
rorem ecclessię pernitiosum. Probat primo
quoniam ecclessia iam olim consueuit proba
re dogmata fidej ex testimonijs nostre vul
gatę. ergo si in ea reperitur eiusmodi error
sequitur ecclessiam vniuersalem errasse in
rebus fidej et morum quod asserere est hę
reticum.

Secundo probatur excitato decreto concilij tri
dentini circa quod nota quod quemadmodum
quando concilia statuunt symbolum fidej ut
censeantur definire fidej ueritatem non opor
tet ut aduersus repugnantes subijciant ana

the

thematis censuram, eo quod statuunt ipsum symbolum fidei quę est regula pręstituta toti ecclesię ad credendum: ita quando concilia statuunt ueram scripturam quę est pręcipua fidei regula, quamuis non subijciant anathematis poenam censeri debent uti authoritate definitiua: et ita factum est in presenti decreto concilij in quo nobis proponitur uera et authentica scriptura, quam in rebus fidei sequi tenemur. quare anathematis censura tantum est necessario ponenda in definitionibus particularium fidei ueritatum. et ex hoc soluitur argumentum in oppositum.

Deinceps dicendum est de his in quibus non consentiunt uniuersi theologi moderni graues qui agnouerunt pręd[ict]um concilij decretum. dubitatio ergo est utrum in nostra vulgata editione aliquid reperiatur dissonans a mente spiritus sancti, ita quod nostrę vulgatę latinę interpres in quibusdam rebus minoris momenti non fuerit assecutus in sua uersione uerum spiritus sancti sensum? quidam grauissimi theologi partem negatiuam tuentur, existimantes magnum piaculum esse asserere quod in vulgata nostra editione uel minimum quid reperiatur erroris. confirmant suam sententiam ex pręd[ict]o concilij decreto, in quo definitur vulgatam nostram editionem habendam esse pro authentica in publicis lectionibus, disputationibus, et expositionibus: ubi concilium loquitur generaliter

de

deomni disputatione, lectione, et expositione. et non solum de illis in quibus agitur de rebus magni momenti ad fidem et mores expectantibus. Vnde inferunt isti auctores quod si quando editio vulgata uideatur discrepare in rebus minimis ab exemplaribus grecis et hebraicis non est corrigenda per ipsos codices hebraicos aut grecos, sed ipsi potius corrigendi sunt ex editione vulgata. quod si omnibus pensatis et circumspectis appareat ueritas stare pro hebraicis aut grecis exemplaribus et vulgata editio ab ipsis disentire uideatur: tunc dicunt uitium et errorem refundendum esse in impressorum culpam et non in latinum interpretem. quod si consulendo uetustiores codices etiam manu scriptos appareat manifestum errorē illum et defectum non irrepsisse exculpa librariorum. tunc uno ex duobus modis respondendum esse censent. Primo quod tempore diui Hieronimi, qui fuit interpres, aut corrector latinę editionis vulgatę, caracteribus hebraicis non subijciebantur puncti; unde lectio vulgatę editionis licet non consentiat textui hebraico ut modo habetur subiectis punctis quadrat tamen illi si puncti demantur.

Secundo respondent quod licet nobis appareant aliqua loca latinę editionis dissentire à uero textu hebraico aut greco tamen reuera non disonant et nos fateri tenemur nostram ignorantiam scilicet nescire eiusmodi loca cum greco et hebraico textu uero componere, cu tamen

re

re uera componi possint.
Alij tamen uiri doctissimi non uerentur admittere vulgatam nostram editionem in eius modi rebus minimis quandoque differre à sensu spiritus sancti, quem non fuit assecutus in sua uersione latinus interpres. docet hanc sententiam (preter alios auctores) Vega lib. 15. super sessionem sextam concilij tridentini cap. 16. qui auctor interfuit concilio et consuluit (ut ipse fatetur) quendam cardinalem, qui interfuit omnibus concilij sessionibus. et uterque censet mentem concilij in citato decreto eam dumtaxat fuisse quod nostra vulgata editio habenda sit pro autentica in rebus magni momenti. Et quod hec fuerit mens concilij asseruit etiam Ayala archiepiscopus Valentinus qui adfuit definitioni eiusdem concilij. Et probatur primo, quoniam in illo decreto nostra editio vulgata non antefertur hebraice aut grece biblie, sed alijs latinis uersionibus ergo per illud decretum non interdiciditur nobis auditus consulendi codices grecos aut hebreos et corrigendi in rebus minimis nostram vulgatam editionem.
Secundo quoniam in illo decreto paulo inferius precipitur ut in rebus spectantibus ad fidem et mores nullus audeat interpretari sacram scripturam contra sensum ecclesie et sanctorum patrum, ergo in uerbis precedentibus sancta synodus quando precipit ut nostra vulgata editio habeatur pro auctentica in lectionibus

dis

disputationibus ect. quamuis utatur generalib;
verbis tantum intendit loqui de illis disputatio
nibus que ad fides et mores conferunt.
Tertio probatur quoniam synodus non precepit
absolute quod nostra editio vulgata non reiji
atur, sed quod nullus audeat vel presumat
illam reijcere. itaq; prohibet dumtaxat reie
ctionem temerariam: temeritas autem in hoc
sita erit vel quod reijciatur nostra editio in
rebus magni momenti, in quibus iam olim proba
ta fuit ab ecclesia usu antiquissimo patrum:
vel quod in rebus etiam minoris momenti reiji
atur absq; grauissimo fundamento, quo tamē
extante secundum iudicium sapientium nulla
apparet audatia vel temeritas dicere interpre
tem nostre editionis in aliquo minimo defecisse.
Deniq; ultimo probatur quoniam concilium non est
verosimile definisse editionem vulgatam etiam
in rebus minimis conuenire cum textu greco
aut hebreo nisi prius magna facta consultatio
ne et collatione cum codicib; grecis et hebreis
nouioribus et antiquis, que collatio non fuit facta
ut referunt qui ibi adfuerunt.
In hac re quid certum sit et tenendum defini
at sancta sedes Apostolica. interim meum
consilium erit ut quantum fieri potuerit
pro vulgata editione iudicetur.

Demul

3 # De multiplici sensu sacre scripture.

Consueuerunt antiqui doctores omnes a magno Dionisio et deinceps scripturam sacram multiplici sensu interpretari. Sacratione moti quod sacre littere a diuina prouidentia ordinate sunt ut ueritates salutis hominum necessarie per eam patefierent. duobus autem modis hoc fieri poterat, uerbis scilicet et rebus, quibus modis obscura queque declarari solent, aut in quantum per uerba res intelligi possunt, aut rebus ipsis et alique res significare consueuerunt. nam deus ipse rerum omnium autor ita efficere potest ut res una alteram significet, uti homo uerborum inuentor imponere potuit, ut uocibus et uerbis conceptus animi et res ipse intelligantur. His enim modis in scriptura sancta ueritates glorie dei et saluti hominum conuenientes manifeste fiunt. uel, ut res per uerba significantur et in hoc consistit sensus literalis, qui est historicus, cum uerba in suo proprio significato accipiuntur. ut cum dicitur Dauid occidit Goliath, quo dicto intelligo Dauidem filium Iesse peremisse uirum gigantem qui Goliath dicebatur. et etiam est parabolicus cum ueritas littere intelligi non potest per proprium significatum uerborum sed oportet ut recurratur ad significatum figuratiuum, ut cum dicitur comederunt Iacob et quo dictum hoc uerificari non potest si hi comederunt, in proprio significato accipiat cogor conuertere me ad figuratiuum sensum, ut scilicet per comederunt intelligam depopulati sunt,

de his paulo aliter diximus lib. 1. cap. 12. §. 4.

et Sic est proprie litteralis sensus huiusdicti: ||
qui ex his uerbis in animo prudentis lectoris pri
mo generatur, et quamquam sit parabolicus, ex quo
tamen est is quem uerba illa proprie significat
apud prudentes et quem autor illius dicti per
uerba illa intelligi vult, est litteralis. pariter
cum in scripturis legimus bracchium dei littera
lis sensus non est ut pars illa corporis intelli
gatur quam bracchium appellamus, quia deus
cum non sit corpus corporis membra non habet, sed
est id quod per bracchium figuratiue significatur,
hoc est operatiua uirtus siue fortitudo: unde sa
cre scripture nunquam potest subesse falsum. alio
quippe modo ueritates in sacris litteris manifes
tantur secundum quod per rem aliquam res
altera significatur. et sic sensus dicitur spi
ritualis siue mysticus, ut per serpentem eneum
quem Moyses palo affixit pro salute eorum, quos
serpentes momorderant, significat Christus
cruci affixus a sectatoribus legis Moysi, pro sa
lute eorum qui à diabolo fuerant morsi. ad litte
ralem igitur sensum omnia illa pertinent que
ex ipsa uerborum significatione uel propria uel
parabolica uere intelligi possunt: sensus uero
spiritualis siue mysticus non à significatione
uerborum sed rerum oboritur.

varietas uero que ex scriptura sancta per rerum
significationes sumitur ad duo ordinari solet ad recte
sanaque credendum. et ad iuste et probe operandum
si ordinat ad opus iustum et officiosum sensus
mo

moralis seu tropologicus dicitur, si uero ad credenda intendit ex quo credendis ecclesia edificatur est et ut Dionisio placet. 4. cęlestis hierarchię eccle sia presens mediat inter synagogam et triumphã tem patriam adeo ut synagoga et uetus testamẽtũ figura sint noui testamenti, et militantis ecclesię. et testamentum tam uetus quam nouum ac synago ga cum ecclesia militante figurant triumphantem. Sequitur ut sensus iste mysticus quo credenda pate fiunt respicere possit modum quo res antiqui testa menti ea significabant, quę in nouo exhibita sunt. et sensus iste allegoricus dicitur quo ea om nia quę in antiquo testamento contigerunt de Chris to et ecclesia exponuntur, uel modum respicit quo antiquum et nouum testamentum triumphantem patriam significãt, et est sensus anagogicus. Itaq quatuor sensus exurgunt, hoc est literalis cum uerbis res significantur. et cum res per ali as res significatę ad mores inducunt, tropologicus: cum uero acta in ueteri testamento de Christo et ecclesia exponuntur, allegoricus est sensus. est autem anagogicus cum per significationem rerum tan ueteris quam noui testamenti, ad ea credenda, quę ad triumphantem patriam expectant manu, ducimur.

Obseruandum quoq est, quod cum res illę, quibus alię res significantur, non sunt reales res, sed ima ginarię tantum, ut leo, uitulus, aquila, homo, quibus quatuor euangelistę significantur, et in numera alia id genus, quę in sacris literis repe riuntur, talis significatio parabolica est, nec per tinet ad sensum mysticum, sed ad literalem, ut su pra dictum est. Cum uero res uerę et reales sũt quibus uel Christus, uel ecclesia, uel aliud ad

Chris

Christum et ecclesiam spectans significatur, hoc pertinet ad sensum mysticum allegoricum ut enim per serpentem eneum, per agnum pascsalem, per petram aquas effundentem, et per alia similia Christus significatur: ita per rubum ardentem per vellus gedeonis, per arcam testamenti et per plura alia virgo mater significatur. cum vero Christus aut ecclesia significatur per res imaginarias, uti per lapidem scissum sine manibus et ecclesia per ciuitatem nouam descendentem de celo semper est literalis sensus. Itaque si per res imaginarias ueteris uel noui testamenti ecclesia triumphans significatur est literalis sensus: ut cum per montem pinguem coagulatum, et per ciuitatem cuius muri aurei sunt, et portæ ex saphiro et smaragdo. si uero significetur rebus ueris et realibus anagogicus dicitur ille sensus.

§ 2

Verum sensus isti quatuor eatenus scripturis sacris conueniunt, ut non cuique loco omnes sensus aptari possint, sed alicui quatuor, cuidam tres alij duo, alteri quandoque unus tantum conuenire potest. Hæc enim in sacris literis exponendi regula ab antiquis Patribus consueuit obseruari, ut quemadmodum antiquum testamentum nouum significat, et utrumque triumphantem patriam ita semper posteriora quæque prioribus significari intelligantur, et non e diuerso. ea enim quæ Abraham, Moyses et antiqui illi fecerunt, ad significanda ea quæ David Salomon et posteriores agere debebant recte exponuntur, non autem ordine conuerso. itaque in nouo si ex gestis et uerbis Iesu et Apostolorum sumatur instructio eorum quæ

pos

posteriores credere et agere debent in terpretatio recta est. Hinc fit ut quę in sensu literali ~~de~~ prioribus exponūt in sensu mystico exponi possint ad posteriores, quod Abraham credidit deo et propria reliquit, pro posteriorum omnium eruditione recte exponitur, non autem exponi possunt ea quę david scripsit aut fecit, ad significanda ea, quę fieri debebant a iudicibus vel alijs etiam prioribus Patribus.

Ex his sequitur quod ea quę in antiquo testamento narrantur fere omnia secundum quatuor sensus exponi queunt, nam et literalem sensum habent et christum significant, et ecclessiam tam triumphantem quā militātē et mores instruunt, ut solet dici de voce ista hierusalem quę in sensu literali urbem significat, allegorico ecclessiam militantem, anagogico ecclessiam triumphantem, et tropologico animam virtutibus ornatam.

Post hęc ea quę ad statum pręsentis ecclesię spectant con tinuo sequuntur: in quibus quę ad caput christum pertinent priora esse nemo dubitat. ideo quęcumque in christi corpore naturali gesta sunt, figurę et exemplaria totius corporis eius mystici fuere: unde omnia dicta et facta christi servata literalis expositionis veritate, alijs tribus sensibus exponuntur, ut per ea de his moribus instruamur, et quę agere debemus, et quę credere tam de triumphante quam de militante ecclessia.

Quęcunque vero de ecclessia militante scribuntur secundum sensum literalem, nunquam allegorice non ~~nō~~ exponunt sed anagogice pro triumphante, et tropologice ad nostram et posterorum institutionem. ea vero quę ~~litera~~ ~~liter~~ moraliter dicuntur, ut cum litera ipsa expresse ad charitatem et humilitatem et alias virtutes nos hortatur, nullo alio sensu exponuntur, quoniam literalis eorum sensus est tropologicus. quę autem

ad

ad triumphantem ecclesiam secundum literam perti
nent, nullo alio sensu exponi debent quoniam nullius
sunt figura sed ab omnibus sunt figurata. ex his ma
nifestum est sacra euangelia fere omnia quatuor
istis sensibus exponi posse. et quidem pro ipso litera
li sensu quędam animaduertenda operę pretium exsti
maui: § 3

Primum est quod quamquam de literali sensu scripturę
sanctę uarię sint opiniones, Hieronimus tamen Au
gustinus, et communiter qui in sacris literis eruditio
res fuerunt sensum literalem eum esse asseruere
quem autor scripturę intendit immediate per uoces: et
quem intellectus prudentis ut sic immediate concipit uo
cibus, aut dictis, aut lectis, per earum significatum si
ue proprium siue transumptum: ideo dixi prudentis
nam cum dico prata rident prudens auditor non intel
ligit prata ridere, ut nos ridemus quod tamen est pro
prium significatum huius uocis, rident, sed intelli
git prata hilariter florere quod est significatum
transsumptum: ideo hunc dicimus sensum litera
lem huius dicti.

Secundum est quod literalis sensus multiplex esse
potest ut habet Augustinus in conf. est enim deus
huius scripturę autor, qui cum omnia unico conceptu
intelligat et is sit literalis sensus quem autor imme
diate per uoces intelligit, non inconuenit scripturam
sacram plures literales sensus habere, puta. 2. reg.
dicitur, ego ero illi in patrem, quod antiqui docto
res literaliter exponunt de dauide et salomone, al
legorice uero de patre deo et christo Iesu cum ta
men Paulus hebreorum. 1. alleget literaliter de Iesu
et deo. aliter enim nichil probaret eius ratio

sed

sed frigida esset et inanis. uterque ergo sensus literalis est et uterque uerus, cum auctor scripture sacre deus possit plures ueritates simul intendere, et per unam uocem eas significare nullam uero falsitatem. unde fit ut nullus sensus literalis sacre scripture falsus esse possit.

Tertium est quod etsi sensus omnes mystici fundentur super sensu literali, non tamen omnia, que de aliquo in sensu literali uera sunt, uerificari oportet de suo significato mystico, sed ea tantum que de illo dicuntur ut figura uel significans existit. puta cum Salomon Christum significet non omnia debent in Christo sign verificari que uere de Salomone dicuntur, puta quod templa idolis dicauit: nam Salomon considerari potest ut est figura Christi; item ut est absolute Salomon, nec non ut est quedam res cuiusdam alterius figura. primo modo quecunque de eo dicuntur ut figura Christi est, uerificari oportet in Christo, et in solo Christo, ut psal. 75. et dominabitur a mari usque ad mare, et a flumine usque ad terminos orbis terrarum: hec nunquam de Salomone uerificata fuere sed de solo Christo. que uero dicuntur de eo, ut Salomon est, non ut figura ei soli conueniunt non figurato ut idolorum adoratio. que uero dicuntur de eo ut utrunque est Salomon scilicet et figura Christi, de utroque uerificantur sed de Christo principalius, posterius uero de Salomone ut ego ero illi in patrem et ipse erit michi in filium.

Quartum animaduertendum est quod ex quo nullus sensus honorabilis est nisi ratione sensus

lite

literalis in quo fundatur, sequitur sensum literalem hono rabilissimum esse et ut sic præcipuum, propter quod enim unumquodque tale et illud magis. potest tamen contingere ut secundum quid alij sensus et quilibet ipsorum sensu literali præstantior existat, puta secundum significatum materiam. ^

Quintum est quod cum plures sensus sint compossibiles unius loci scripturæ sanctæ anteponi debet is, qui magis est rationi consentaneus, literæque uicinior et aptior. Augustinus de doctrina Christiana ita inquit: dubia scripturæ sanctæ determinanda sunt iuxta sententiam quæ planioribus locis accipitur. præferri etiam debent hi sensus qui plures ac eruditiores autores habuerint. et sancti non sanctos dignum est ut præcedant, protestante Paulo. 1. thessal. 4. et dicente: itaque qui hæc spernit non hominem spernit sed deum, qui etiam dedit spiritum sanctum suum in nobis. et catholici non modo hereticis, sed et suspectis citra ullam controuersiam præponi semper debent: cum nemo nesciat catholicos sanctæ matris ecclesiæ gremio foueri, cui semper adest dominus Jesus qui dixit uobiscum sum usque ad consumationem seculi qui est super omnia deus benedictus in secula.

[Margin:] ^ Hac proinde in lege ueteri sensus spiritualis principalior erat, at in euangelica literalis. quamuis et in ea se habeant ut excedens et excessus nam ad mores magis conducere solet spiritualis (qui ut sic se habet tanquam anima ad corpus) ad dogmata autem fidei confirmanda efficacior est sensus literalis. cuius ratio est quia significatio uocum est determinata; non item significatio rerum.

^ quintum est etc.

De auth

4

~~7~~ de authoritate etc adelante lo hallaras

81

cap. 3. § . 1

De authoribus sacrorum librorum. et tempori bus quę continet

omissis varijs divisionibus sacrorum librorum quas eleganter prosequit Sixtus senensis lib 1. suę bibliothecę sanctę. iuxta ipsius senten tiam ~~quę tum elegantior tum ad breviorem inscriptionum temporum quam prosequimur fa cile poterit adaptari~~. authores et tempora qui bus sacri libri conscripti sunt non discussis opi nionibus referemus. ut memorię mandari fa cilius possint. Senensis lib 1. bibliothecę

de libris canonicis veteris testamenti primi ordinis

Primo ergo Pentatheucus seu thora ut graeci et hebręi primos quinq sacrę scripturę legales li bros nominant conscriptus fuit a moyse. quorum primus genesis videlicet (qui hebraice beresith .i. in principio dicit) continet successi onem humanę prosapię usq ad mortem Ioseph et absumit gesta annorum. 2308

Secundus est exodus hebraice veellesemoth .i. hęc sunt nomina. continet gesta annorum. 146 a morte nimirum Ioseph usq ad constructionem tabernaculi in deserto.

Tertius. qui est leviticus. hebraice vaijchra .i. vocavit continet historiam unius mensis. est ab erectione tabernaculi; usq ad numerationem eo

rum

rum, qui erant apti ad bellum.

4.us est liber numerorum. hebraice vaidaber. i. locutus est. continet narrationem annorum 38 mensium novem. et dierum viginti. hoc est a prima die secundi mensis anni secundi egressionis de Egypto usque ad mansionem in campestribus moab super Iordanem. ubi postea mortuus est moyses.

5.us deuteronomion grece. latine secunda lex. hebraice elle addebarim. i. hec sunt verba, narrat facta mensium duorum novissimi anni vite moysis in campestribus moab.

greci autem nominibus, hi quinque libri dicuntur genesis. i. generatio, exodus. i. exitus. leviticus ab officijs levitarum etc. aritmi. i. numeri. deuteronomion. i. secunda lex. sive ab ipso moyse sive a septuaginta sic nominati fuerint. continent ergo omnes simul gesta. 2492 annorum. finem vero deuteronomij ab illis verbis. et mortuus est moyses. etsi ipse moyses scripsit secundum Iosephum, sentiens se mortis propinquum, ne Iudei ob eius virtutes ipsum raptum a deo crederent. secundum Iudeos versus Pentatheuchi sunt. 5830. vixit autem moyses. 120 annos. nec caligabant oculi eius. alij immo plures credunt a loco citato. mortem moysis scripsisse Iosue.

Philo

Philo putat Moysem scripsisse Chaldaice. Moyses scripsit 11 psalmos / et inditio Rabbinorum composuit etiam librum Iob certius tñ uidet transtulisse illum ex lingua syriaca in chaldaicam — // // // // // // // // // //

Liber Josue ab ipso conscriptus e qui obijt anno. 120 etatis suę ea uero quę in dicto libro de morte Josue dicunt Esdram adiecisse famaē. L Theodoretus existimet totum librum collectum fuisse post mortem Josue ex antiquo comentario eiu lt[us] est liber in storum. Sabet liber iste apud Judęos versus. 6045

Josue obijt anno 120 ętatis suę. ab orbe condito. 2510 ante X. natū 1452 Josue. Hebrei leoscua uocant

~~liber versus 16 ... apud iudeos~~

Liber iudicum et etiam liber Ruth sm aliquos fuit collectus a Samuele, L alij utriusq libri auctorem dicant Ezechiam, alij uero Esdram, continet autem successus sibi 317 annorum a morte sti Josue usq ad primum annum principatus Heli qui cepit iudicare Israel ab orbe condito 2810. et ante X dnum 1152 iudei diuidunt librum iudicum in versus 600, librum uero Ruth in uersus 85.

Liber iudicum qui hebraice dicit scophtim, grece uero critae

~~N. ob ... distantiam computationem~~

~~in iudicibus ubi uidet numerare cir citer 22 annis plus q ego in Regum libro temporibus Heli Hebrä uidet numerare circiter 21 anno minus et a tempore liberationis e babilone cum bine ut refert libera ponit~~ +

§ 2

Primus et secundus Regum

Liber Samuelis quem Hebrei scemuel dicunt, ab ipso Samuele usq ad caput 25 primi libri conscriptus est inde ad finem a Nathā et Gad prophetis ut constat ex lib. 1. paralypom. c. 29 in fine L aliqui a Dauide existiment lib esse compositum a dicto cap 25 / inscribit aut Samuelis q ipse Saulem unxit regem et Dauidem predixit ungendum elegit et unxit / primus continet versus 797 secundus u versus 679 in utroq habet hist[a] annorum cir citer 120 / ab orbe sti condito 2930 / et ante X primum natū 1032

Li

~~+ ponit 27 annos plus q̄ ergo illa 550 sed dicitur 540~~

~~Nota q liber aliquis dicitur Apocryphus duplici ex causa aut q̄ de auctore non constat aut q̄ ea de quibus tractat in se parum autoritatis habent haec Sixtus Senensis~~

Libri tertius et quartus Regum

A quo fuerint scripti non satis constat quidam Esdram dicunt
fuisse auctorem / Alij uero de quorum numero est Rabbi moyses
kimichi Procopius gazensis et isidorus, Hieremiam auctorem
autumant q̄ in stilo conuenire uidetur ultimo capiti Hieremiae;
apparet autem hoc uolumen per compendium fuisse collectum par
tim ex libris dierum regum iuda partim ex Nathan prophetae
Abiae sylonitis, Addonis uidentis et Semeia, Hozai Iehu et isa
iae prophetarum scriptis sepissime in 3. et 4o. libro regum citatis.
continet Autem prius opus historiam. 537 annorum. hoc est
ab ultima senectute dauidis usque ad excidium Hyerosolimitanae
urbis, quod contigit anno post orbem conditum. 3347. et ante ex
cidium 615. habet apud Hebreos liber 3us reg. versus 809 4us
uero habet uersus 712. hos autem libros Hebrei melachim uo
cant q̄ in his regum iudae et israel gesta per ordinem digerantur.

Paralypomenon libri duo

qui hebraice dibre hiamim i. verba dierum nuncupant chro
nicon sunt et compendium omnium praecedentium librorum et
relictorum in eis / certum non habent auctorem. Scribunt tamen Rab + ex sniate
bi Salomon et Rabbi moyses kimichi + Esdram eorum fuisse niorum
auctorem, apud hebreos unico uolumine continentur graeci et
latini diuidunt ob sui magnitudinem in duos quod et in libu
ro Ciceronis dialogos quidam fecerunt distinguentes eum in tres
partes / continent igitur hi duo libri summam 3347 annorum.

Esdre libri duo

Esdras seu Ezra quem primus Paralypomenon liber Iosedech Nota

sacerdotem appellat, et Hebrei malachiam ultimum p

phetarum esse putant filius Saraie filij Azarie ab Aaron sa ./.

cerdote magno duodecimi. Scriba legis domini ingeniosus et uelox

edidit librum sui nominis tit' prenotatum Hebraicis quidē

literis et a se primum repertis, sed Chaldaico sermone di

gestum / Secundum librum esdre composuit Neemias sa

cerdos filius Helesie, greci et Hebrei unico uolumine hos

duos complectuntur, et greci tercium librum esdre in cano

nicorum num° admittunt et primum in ordine constituunt, se

cundum ū uocant et 2° loco statuunt, quem nos primum et 2m

esdre appellamus, claruit esdras una cum Neemia urbem ac tem

plum instaurans anno ab orbe condito. 3421 qui fuit inde

icē liberationis tercie, et ante xpum dnūm 541. et mortuus est ./.

in extrema senectute, postquam omnes pene diuinas scripturas in excidio

Hyerosolimitano a Chaldeis incensas memoriter et non sine

diuinitatis numine fidelissime ut prius erant restituisset / no

uis ac promptioribus ad scribendum repertis literis, ne cum sa

maritanis qui ex gentibus in iudeam uenerant Iudei miscerent

qui prius ad illud usque tempus alias lrās a mose uz traditas

cum samaritanis cōmunes habebant quibus nunc lris figu

ra tn a samaritanicis siue mosaycis discrepantibus utunt

iudei -

§. 3 Hesther

Hic liber quamuis sc̄d ordinem hebraici canonis et partitionem d.

Hyeronimi hic esset constituendus, tn quia melius sardensis epūs

d. Athanatius, gregor et Theophilatus ad 2m ord. sacrarum scripturarum

ueteris testamenti referunt nos ibi de eo dicemus ——

Iob

Liber hic ab ipso Iob scriptus est ut nonnulli existimant post felicem exitum erumnarum suarum / fuit Iob filius Zarets de filiis esau quintus ab Abraham / Alii putant ab ipso Iob uel ab aliquo propheta librum fuisse conscriptum. Origenes cui etiam Rabbini iudeorum assentiunt inquit quod moses hanc sacram historiam uel a Iob uel ab amicis eius conscriptam ex syro eloquio in hebraicum sermonem transtulit ad consolationem hebreorum qui in egipto captiui a Pharaone detinebant indigna illa seruitute, ut consolarent patienter labores sustinendo ex consideratione felicis euentus miseriarum patientissimi Iob / scriptus est liber hic hebraica lingua ut testatur Hyeronimus intermistis interdum arabicis et syriacis sermonibus / a Principio uoluminis usque ad initium 3[ii] capitis apud hebreos soluta oratio progreditur: ab initio autem dicti 3[ii] capitis usque ad initium 41 capitis exametris uersibus labitur ex quo loco usque ad finem libri prosa concludit. Posteriora undecim capita huius libri ut refert Rabbi Leui bengerson quidam tamquam adiectiua reiecerunt, propterea quod in fine trigesimi primi capitis habent hec verba (finita sunt verba Iob) sed hec intelligunt de verbis habitis ad tres amicos cum eo discertantes tantum / post quas disputationes sequuntur colloquia eiusdem Iob cum Eliu amicorum quarto / Scripsit autem Iob librum hunc circa annum ab orbe condito 2300 passus est autem erumnas Athanasio teste in synopsi ss. anno 70 etatis sue / greci uolumen diuidunt in cap. 32 latini uero in capita. 42 / diuidit autem a grecis in uiginti

col

loquia hoc ordine | ~~dei ad diabolum unum~~ . ~~Iob ad amicos novem~~ | ~~Eliphaz ad Iob tria~~ | ~~Sophar ad Iob duo~~ | ~~Baldad ad Iob tria~~ | ~~Eliu ad Iob unum~~ , ~~dei ad Iob unum~~ .

dei ad diabolum unum . Eliphaz ad Iob tria : Baldad ad Iob tria . dei ad Iob unum : Iob ad amicos novem . Sophar ad Iob duo elia ad Iob unum

Psalterium

quod grece psalterion hebraice vero sepher thehilim . id est liber hymnorum dicitur a quonam fuerit scriptum opiniones sunt

quod iuxta editionem grecam latine translatum in ecclesia legitur |

Chrysost. enim et Aug. existimant davidem fuisse totius voluminis psalmorum auctorem , qui cantoribus quos constituerat psalmos in templo citharis psalterijs et Cimbalis decantandos tradebat de quorum cantorum numero tres erant precipui scilicet eman . Idithun et Asaph | At vero Hyeronimus sequens Athanasium putat ab eis fuisse conscriptos quorum nominibus inscribuntur. V. ... Sane Iudei decem erunt auctores psalmorum videlicet . david . salomon moyses . Asaph ethan . Ezrachi eman , Ezraita , Idithun et tres filij Chore | David quidem (Sane tenendo Iudeorum) condidit 73 psalmos eius nomine prenotatos | et preter hos alios etiam 39 psalmos anepigraphos hoc est qui sine alicuius nomine in psalterio collocant ex quibus septem nomine davidis citantur in divinis scripturis | Salomon scripsit psalmum 71 72 | Moyses sive fuerit dux ille hebreorum qui per prophetias futura predicebat in psalmis ut de samuele est | sive fuerit unus ex cantoribus davidis undecim psalmos composuit a psalmo scilicet 90 usque ad centessimum | Asaph filius Barachie princeps cantorum qui Cimbalis eneis coram arca domini decantabant composuit . duodecim psalmos scilicet psalmum 50 et a 73 usque ad 83 eman Ezraita sive ut greci dicunt israelita cantor fere equalis ipsi ethan ~~Asaph~~ | ~~ethan~~ in

Xeman Cimbalis et tubapercussimus

in sapia. composuit ps. 88m. cuius initium est. Domine deus salutis meae / fuit eman de filijs Chath. et quia filijs Chore cantandum tradidit predictum psm eorum etiam nomine intitulavit Philo. tri in lib. de temporibus ait hunc librum longe post in captiuitate babilonica fuisse compositum et decantatum assidue per septem annos quibus Ioachim rex iudeorum carceribus Babilonis iniuste fuit oppresus

Ethan Ezrachi filius Chusi de filijs merari Cimbalis eneis concrepans tanta sapia preditus ut quemadmodum tertius liber regum testat nemo unqz mortalium excepto salomone fuerit ipso sapientior edidit psalmum unum scilz ps. 89 cuius initium est. mias Dni in eternm cantabo / hunc tri ps. Philo in lib paulo ante citato scribit multos post annos fuisse compositum in gratias scilz actionem quando Euilmedorach rex Assyriorum cepit regem Ioakim in captiuitate honorare / sunt etiam qui affirmant eman et ethan quibus in tertio libro regum salomon prefertur nec ps edidisse nec psalmorum fuisse cantores sed tam modo predicti ps quam proxime precedentis auctores fuisse Emanuelum et ethan quos primus annalium recenset inter cantores familiares leui / hoc tri alij diligentiores discutiant

Tres filij Chorach siue Chore quorum in. i paralypom. recensent nomina scilz Asir, Elchana et Abiasaph, hi tres comuni studio scripserunt psalmos undecim. videlz ps. 42 / 44 / 45 / 46 / 47 / 48 / 49 / 84 / 85 / 87 / 88

Idithum cantor eximius qui in cithara prophetabat edidit ps 39m incipit. dixi custodiam uias meas /

Si sunt qui ad initia psalmorum secundum hebraicam ueritatem
in frontibus ponunt tanquam eorum auctores praeterquos etiam alij in
graecis codicibus ponuntur ad psalmorum initia ueluti Ezechiel
et Heremias quibus ascribitur psalmus 64 te decet hymnus deus /
filij Ionadab quorum nomine inscribitur ps. 71. in te domine speraui
~~136~~ Hyeremias propheta cui ascribitur ps. 136 super flumina Babilonis
Aggeus et Zacharias prophetae quorum nominibus inscribuntur
ps. sequentes scilicet 137 confitebor tibi domine / et ps. 138 domine
probasti me / et ps. lauda anima mea dominum / et lauda Hierusalem dominum
et laudate dominum de coelis / Huiusmodi autem hymnorum liber
teste Hyeronimo uarijs carminum generibus constat apud Hebreos
non aliter quam poemata Pyndari apud graecos et Oratij apud latinos
Alphabetice autem i. per ordinem Alphabeti illustriores ps. descri
bi solent ut facilius memoriae mandari possint. d. Chrisost. in pro
emio in ps. putat Esdram collegisse 150 ps. hinc inde dispersos in
unum uolumen post captiuitatem babilonicam / Athanatius uero
in synopsi id ab amicis regis Ezechiae factum scribit ante captiuitatem
asserens eos ex psalmis dauidis, quos ipse tria millia fuisse affir -1-
mat, centum et quinquaginta tantum collegisse, reliquis abscon
ditis, ne ad omnium manus peruenirent. Claruerunt omnes
praedicti decem psalmographi ijsdem fere temporibus circa annum
scilicet orbis conditi. 2940. et ante Christum natum. 1022. / feruntur
~~quae male scrip... ... fuit~~ et alia sub nomine dauidis scripta de quibus forte inferius dicemus.

§. 5 Salomon.

Siue Scelemo, qui et Iedidot, et Choheleth in sacris literis nominatur
tres

tres libros scripsit iuxta numerum nominum suorum, quorum primum hebrei misle / Paremias greci, et latini proverbia vocat cuius posteriorem partem, a capite slz 25 usque in finem Sebnaas esechi scribae regis iuda ex alijs voluminibus collegerunt. continet autem proverbiorum liber ut auctor q hebraicarum sup 3. librum reg. scribit versus 915 in quibus tria millia parabolarum comprehendunt, ille nimirum, de quibus in 3 reg. 4. 32 scriptum est. Loquutus é quoque Salomon tria millia parabolarum

Choheleth hebraice / 2us liber a Salomone scriptus dr ecclesiastes grece, latine concionator, qr ut ait Hieronimus ad omnes et no ad unum tm ut precedens dirigitur stilus eius

3us liber quem Salomon composuit dr Hebraice sir assirim grece asma asmaton, latine cantica canticorum, quem unacum exordio libri genes, et initio ac fine Ezechielis prisci hebrei tanto honore et reverentia prosequuti sunt, ut noluerint legi nisi post trigesimum etatis annum / v° et d. th. cum alijs christianis expositoribus iutim in expositione canticorum fuierunt ad maturius

eiusd luminis tempus earum + expositionem reservantes / sunt qui dicant snias horum librorum ab isaia propheta fuisse collectas ex varijs libris proverbiorum quos divina scriptura commemorat á Salomone compositos, quas isidorus ex Josepho et Hyeronimo affirmat Hexametris et Pentametris versibus á Salomone conscriptas alia etiam multa scripsit Salomon. interque sapie librum computat de quo forte inferius dicet / obijt Salomon ab orbe condito anno 2970 et ante xp̃m natum 992

5. 6 Isaias

Esaias uel iesaias, hebraice iescaiahu, qui salus domini interpretatur, propheta filius Amos ciuis Hierosolimitanus generosus de tribu iuda scripsit librum prophetiarum suarum sub 4or regibus iuda sibi inuicem succedentibus, scilicet Ozia, Ioatham, Achaz et Ezechia, narratio totius libri prosa est percola et comata distincta et numeris omnibus absoluta exceptis tribus cantus, vineae, urbis syon, et Ezechiae Regis, quae una cum oratione isaiae exametris ac penthametris uersibus incidere isidorus testatur quem puto ob eximiam ipsius in scribendo excellentiam ipsum dominum sibi delegisse quem primum in synagoga patribus suis publice legeret et exponeret, mortuus est isaias sub impiissimo Rege manasse iussu eius in duas partes dissectus, quod optimates regiae domus principes sodomorum uocasset atque dixisset se uidisse dominum supra solium excelsum et eleuatum, sepultusque est sub quercu Rogel in Beniamin mea tribu, circa annum ab orbe condito 3240 et ante Christum ortum 728 praeter haec fertur etiam scripsisse alia quae inferius forte recensebimus —

Ieremias

Hebraice irmeiahu, i. excelsus, propheta et sacerdos ex Anathot viculo tribus ab Hierusalem milliaribus filius Helciae sacerdotis magni, qui octauo anno Iosiae regis Iudae inuenit in domo domini librum legis diuinae multis annis praecedentium regum negligentia deperditum, coepit admodum adolescens prophetare ac uaticinia literis mandare, sermone quidem inculto et pene subrustico sed

sensuum

Sensuum maiestate sublimi scripsit autem excipiente ex ore eius et scribente Baruch Neeriae filio librum prophetiarum ac visionum quas de clade iudaeorum et de futura Christi ecclesia divinitus per annos 42 accepit hoc est ab anno 13 regis Iosiae usque ad urbis excidium et transmigrationem reliquiarum iuda in egiptum. scripsit quoque Lamentationes 4.or Alphabeto quandoque quadrimetrice plangens peccata populi sui. Rabbi Salomon existimat hunc librum Lamentationum esse quem ut scribitur apud Hierem. c. 37 [?] rex Ioachin lecto eius initio proiecit in ignem, et in odium prophetiae combussit. Vixit Hieremias sub regibus Iosia Ioachin et Sedechia usque ad transmigrationem reliquiarum Iuda in egiptum, quo et ipse a Ioanne filio Chareche translatus est, occubuitque in Taphnes a plebe sua lapidibus obrutus atque ibidem sepultus circa annum ab orbe condito 3350. tametsi contrarium opinentur Victorinus martir ac alij vetustissimi patres, qui docuerunt illum adhuc vivere, et ~~una cum Helia~~ in ultima saeculi aetate una cum Helia ab Antichristo perimendum, ferunt et alia quaedam scripta sub nomine eius.

^ prophetavit etiam tempore Ioachaz et Ioachim. sed subticent quia tantum regnavit sex menses singulus eorum tres (a N.)

Ezechiel

Iechezkel sive Ezechiel qui robur vel imperium domini interpretatur propheta et sacerdos filius Buzi sacerdotis et ipse sacerdos de terra Sarera scripsit librum prophetiarum, de visionibus et oraculis sibi a Deo in viginti annorum spatio revelatis. hoc est a quinto anno transmigrationis regis Iechoniae cum quo ipse ductus est in Chaldeam, cepitque prophetare ad amnem Chobar usque ad annum 25m eiusdem transmigrationis, quae fuit in iudae captivitas

Q uitas: medio stylo genere iram dei exagerans. est qz difficilis
adeo, ut apud Rabbinos hebreos traditione cautum sit, ne quisqua | difficilis Ezechi
o/o qz audeat primum capitulum libri explicare, nec finem hoc est | el max. in Prio
8 posteriora capita, nisi trigessimum etatis annum impleue | et fine
rit. d. Hyeronimus qui primus omnium in totum Ezechi
elem edidit comentaria eius difficultatem expressit aptissi
ma cretensis labyrinthi similitudine cum Virgilio dicens
Hic labor, illa domus et inextricabilis error
mortuus est Ezechiel in Chaldea a duce gentis sue quem ipse de
idolatria reprehenderat obtruncatus sepultusqz est in terra Syrio
rum in agro mauri in monumento Sem et Arfaxad progenitorum A
brahe et annum ab orbe condito 3360. Iosephus in decimo an
tiquitatum refert preter hunc librum aliud quoqz composuisse
vaticiniorum uolumen, de quo forte [..] dicemus.

Daniel

id est iudicatum a domino propheta ex tribu iuda ex regibus
optimatibus in Betbeboro superiore non procul ab Hierosolimis na
tus cum adhuc esset puer abductus est in Babilonem cum Ioakin
rege iuda anno 3 regni eius factusqz est eunuchus regis chalde
orum ut impleretur in eo uaticinium Isaie quod protulit sup
isai. 9. 7. Ezechiam regem dicens, de filijs tuis qui exibunt de te tollent, et
erunt eunuchi in palatio regis babilonis. ad quem intelligendu | difficilis daniel
admonet d. Hieronimus necessariam esse multiplicis historie cog
nitionem et multorum auctorum inter quos unus est Titus livius
volumen autem istud ab initio usqz ad ea verba capitis secundi. Sy

Res

(Responderunt chaldei Regi syriace) hebraice conscriptus est 2a pars que a dictis 2i capitis verbis usque ad finem 7i capitis syriace id est chaldaice procedit. 3a pars inde usque ad finem duodecimi capitis hebraico identidem sermone labitur. 4a et ult. de Susana et belo grece scripta est ex editione Theodotionis ephesij grecam, qui et orationem Azarie et hymnum trium puerorum a se grece editos inseruit 3o eiusdem libri capite, incipit autem liber tam apud nos quam apud hebreos sic. Anno 3o Regni Iochin regis iuda. (alij aliter) desinit autem hic liber quoad hebraicam veritatem in illis verbis. Tu autem daniel vade ad prescriptum et requiesces que apud nos in calce capitis 12 leguntur. Apud nos autem et grecos finitur in illis verbis Historie Beli et draconis (et devorati sunt in momento coram eo. Vixit Daniel in captivitate babilonis Assyriorum regibus gratissimus defunctusque est Cyri regis persarum temporibus in Babilone ibi magnifice sepultus est annum ab orbe condito 3400. cuius librum una cum volumine Ezechielis censet isidorus a sapientibus hebreorum fuisse conscriptum grecis totum volumen partiunt in visiones duodecim quarum ia continet hystoriam Susanne, Ultima interitum draconis et Abachuc raptum.

Historia susanne contigit daniele puero

§. 7 Osea

Hosea hoc est salvator filius Beeri ex oppido Belsmeth in tribu isacar ortus scripsit librum comatice et quasi per simias digestum de prophetijs a se contra decem tribus israel sub nomine ephrain, Samarie et domus Ioseph editis, in quo precipue ceteris prophetis de vocatione gentium et reprobatione hebreorum vaticinatus est

vi

Vixit sub Ozia, Ioathan, Achaz, et Ezechia re-
gibus Iuda Isaiae propheta synchronos mortuusque
et sepultus est in patria sua circa annum ab
orbe condito 3340.

Ioel

i. Incipiens filius Pethuel ex agro Bethol de
tribu Ruben oriundus scripsit propheticarum prae
notionum libellum in quo praedixit quanta ma
la orbi imminerent, et praecipue duabus tribubus
quae vocant Iuda Hierusalem, et Iacob. propter
multa earum scelera. claruit sub Rege Ioram
filio Achab regis Israel, cuius temporibus mag
N. nam famem in terra futuram et praedixit, et ex
pertus est. decessitque paulo post e hac vita cum
gloria et honore sepultus in Bether. circa annum
ab orbe condito 3500. ~~ante Christum vero domi~~
~~num 900~~

Amos

i. dens portans ex oppido Thecua quod Epiphanius
collocat in tribu Zabulonica Hieronimus vero tra Hieron. in
dit abesse sex millibus, ad meridianam plagam a sanc cap. 6. Ierem.
ta Bethleem in tribu Iuda. cum non esset propheta
neque prophetae filius, sed homo plebeius et pastor boum
rubborum mora vellicans subito, et divino miraculo
in ordinem prophetarum vocatus est. claruit sub Ozia
rege Iuda et Ieroboam filio Ioas rege Israel, a quo et
a filio Amasiae sacerdotis Bethel quem ipse ob duos vi-
tulos aureos reprehenderat, clavo circa tempora con
fossus occubuit. circa annum ab orbe condito 3110

Abdias

sive Obadias. i. cultor Dei. natus secundum Epiphanium in

87

Sycheza in agro leth thaemar: Sicantequam prophe
tare incepisset, Semicenturionis, siue quinquagena
rij dignitatem gessit apud Oboziam regem israel
a quo, cum post duos quinquagenarios coelesti igne
absumptos missus esset ad comprehendendum He
liam prophetam, deserto rege, ipsi adhesit, et disci
pulus ipsius factus est. Hieronimus arbitrat eum
fuisse virum illum, qui ut in. 3. lib. reg. legit tem
poribus Achab et Iezabelis centum prophetas spe
luncis abditos pauit: quidam ex Rabbinis existi-
mant eum fuisse proselytum ex Aedomea, eoque li
bellus prophetiae ipsius contra Aedomeos. i. Chalde
os, ac gentes, quae afflixerunt israel potissimum
conscriptus sit. vixit circa annum. 3060. cuius
sepulchrum temporibus Hieronimi, una cum ma
usoleo Helisei prophetae, et Ioannis baptistae in Se
basthe, quae olim fuit Samaria visebat.

Iona

Cuius nomen significat columbam, ut habetur
in. 3. regum. volumine filius fuit Amitay prophe
tae, ex regione Opher, ex viculo geth, qui temporibus
Hieronimi diocesaria vocabat, secundo a Sephorim
milliario versus Tyberiadem situs in tribu Asser.
Sunt tamen Epiphanius tradit natum in gath, seu
Chariathmaus in tribu Dan haud longe ab Azoto ur
be Palestinorum mari vicina, fuisseque filium viduae
Sareptanae, quem Helias propheta Sydonicae mortuum
suscitauit. 3. reg. 17. 24. matre ad eum dicente nunc
in isto cognoui, quoniam vir dei es tu: et verbum do
mini in ore tuo uerum est. et ob hanc causam puerum
vocatum Amithay. hoc est filium ueritatis, quia uerum
dicente propheta uerum in lucem editus sit. vixit tempo
ribus

ubi Amos, Osee, et Esaias, et obijt in terra Saar, ibidemque sepultus est in spatio Cenesei Iudicis, circiter annum ab orbe condito 3240.

Micheas.

idest Humilitas propheta ortus in Morasthice, qui iuxta Eleutheropolim Palestinæ in tribu Ephraim usque in hodiernum diem est viculus (vel ut Ionathan chaldeus tradit ex urbe Maressa, quæ est in tribu Iuda) scripsit librum vaticiniorum, quæ in diebus Ioathan, Achaz et Ezechiæ regum Iuda pronunciauit super Samariam et Hierusalem, vaticinatus contra Reges, et sacerdotes, et prophetas falsos, qui verbum domini abiecerant, et impietatem secuti fuerant. aduentum quoque salvatoris Christi domini, et locum natiuitatis ipsius aperte prædixit. mortuus ex alto loco præcipitatus, et sepultus est in Morasthi patria sua prope Polyandrum anno ab orbe condito ferme 3240.

Nahum.

Siue Nachum, idest consolator, ut Epiphanius asserit, natus in oppido Elthesei trans Iordanem fluuium, versus Bagabar de tribu Symeon, ut Hieronimo placet ex Elchesei, qui viculus erat in Galilæa diruens, post Ionam prophetam vaticinatus est contra Niniuitas, qui post veniam a domino consecutam iterum maiora crimina perpetrarunt. mortuus est sub impio Rege Manasse, et sepultus in Bagabar circa annum ab orbe condito 3245.

Abachuch.

Seu Chauakuk, idest luctator, propheta ex agro Bezothar de tribu Symeon oriundus iubente deo, quemadmodum in secundo capite prophetiæ ipsius scriptum

est

est exarauit librum vaticiniorum. Vixit tempo
re captiuitatis babylonicae. ab angelo q in Chaldeā
cum prandio ad danielem in lacum leonum appor
tatus est decessit e uita duobus annis ante reditus
populi Iudaici, de praedicta captiuitate, et honorifice
in agro suo humatus est anno mundi. 3416 nu
merat et aliud apochryphum Abachuc scriptum.

Sophonias

Seu Zephania, hoc est arcanus domini propheta Sa
rabathides. siue a Sarabatha monte. Chusi filius, Ge
daliae nepos, Amariae pronepos, Ezechiae abnepos cō
posuit librum unum vaticiniorum, quae edidit de
euersione Ierusalem. et totius regni Iudaeorum
mira et luculenta breuitate. claruit sub Iosia re
ge Iuda. Ieremiaeque prophetae synchronus anno ab
orbe condito. 3330.

Aggeus.

Siue Haggi. idest festiuus et laetus admodum iuue
nis e babylone in Iudaeam reuersus vaticinijs po
pulum impulit ad reedificationem templi dei, mi
nitans eis nisi executioni instarent mala innumer
ra: uiditque oculis suis structuram templi completam
et ibi primus in laudem dei Hallelujah cecinit.
et hilares prophetias suas de reuersione populi, de
reedificatione templi, et de hostium gentium euer
sione. breui admodum libro digesta reliquit. mor
tuus est annis. 50. post reditum de Babylone Hiero
solimis. anno mundi. 3469

Zacharias

siue Zacharia. idest memor domini propheta, filius

Ba.

Barachie, nepos Iddo ex terra Chaldheorum scrip//
sit librum, pre aliis duodecim prophetis longissimus//
et obscurissimum, eidem ferme cum Agges habens
argumentum, visiones similes danielis continens,
in cuius explicatione multi doctissimi insudarunt,
tam Iudeorum quam Christianorum. Decessit e vita
longo senio confectus in Iudea, et proxime cum Ag
geo prophetabat natus est circa annum ab orbe con
dito 3460.

Difficilis est Zacharias similis danieli.

Malachias

uel Malachi hoc est angelus uel nuncius meus
putat fuisse angelus qui de coelo ueniens assum
pserit corpus, ut Israeli que mandata ei fuerant ua
ticinaret, quam opinionem Hieronimus Origeni
impingit. Epiphanius uero asserit eum natum
fuisse in oppido Sopha in tribu Zabulon: sortitumque
fuisse nomen angeli, quia erat forma prestanti et
moribus inculpatissimus preditus. Ionathan Chal
deus et hebrei existimant eum fuisse Esdram scri
bam, et sacerdotem, quia omnia que in eius libro
continentur, etiam hic propheta commemorat dicens, la
bia sacerdotis custodiunt scientiam, et l. r. d. o. eius
quia angelus domini exercituum est. Malach. 2. 7
Sed quisquis fuerit huius libri author parum refert
cum nulla suspicione laboret; immo ab euangelis
tis citet in testimonium ueritatis. Claruit Malachi
as anno mundi circa 3400. ante ante Christum
fere 500. Scripsitque librum hunc aduersus impieta
tem populi sui, ac sacerdotum presertim suorum
improbos mores, qui post reditum e babylone de ins
tauratione templi rursus ad pristinas foeditates

reuerti, oblationes ac diuina sacrificia contami
natis animis, et corporibus offerre essperant.
Supra dicti sacrae scripturae libri primi ordinis di
cunt, qui apud hebreos ipsi solum in authoritate
sunt; et hebraice reperiunt conscripti, iuxta li
brum autem iciarum lingua sancta Rabbi moy
ses Chimichi auctores predictorum sacrorum vo
luminum primi ordinis, Si sunt qui sequuntur. Nota
videlicet moyses vir dei, qui scripsit quinariũ
leges, hoc est pentatheucum preter octo versus ab
his verbis. et mortuus est moyses, usq; in finem
legis. et etiam idem moyses scripsit librũ Iob.
Iosue scripsit librum suum, et octo versus predic
tos de lege.
Samuel scripsit librum suum, idest primum
et secundum Regum (ut nos uocamus) et
librum Iudicum, et Ruth.
Isaias scripsit librum suum, et librum prouerbi
orum; librum cantici canticorum; et librum ec
clesiastes.
Ieremias scripsit librum suum, et librum Regum
et librum Threnorum.
viri synagogae maioris scripserunt librum Ezechiel
et librum duodecim. hoc est duodecim prophetarũ
minorum, librum danielis. et uolumen esther.
Dauid et decem prophetae scripserunt librum hym
norum. idest psalmorum
esdras scripsit librum suum et genealogias verbor
dierum. i. paralypomenõ, usq; ad eas tibi, et fecerunt hi
bi fratres filij Iosaphat // Numeri versuum legis. 1845
prophetarum. 9294. Agiographorum. 8064. versus ergo omnes
sacrae bibliae sunt. 23203.

atq;

atq; hactenus de libris Proto canonicis. i. Primi ordinis sacrę Scripturę Veteris testamenti / ~~nunc illud superest~~ Vt.

cap. 4. §. 1

De libris canonicis primi ordinis noui testamenti

Hi sunt ~~menti~~, qui ab omnibus patribus indubitanter per successiones tanq; certissimi et irrefragabilis authoritatis admittuntur ~~agamus~~ / ~~quorum index est qui sequitur~~. Vlz. / matheus / marcus / lucas. Joannes / acta Apostolorum / Pauli epist.e 13 / Petri epist.a prima. Joannis epist.a prima — Libri canonici primi ord.is noui testam.ti

matheus

qui et Leui ex publicano apostolus primus omnium in Judea ob eos qui ex circumcis.e crediderant euangelium Christi testestrinis hebraicis literis verbisq; composuit, quod quis postea in grecum transtulerit non satis certum est. Sine est quum matheus hebraice scripserit in producendis testimonijs ss.ae non sequitur septuaginta interpretum editionem ab alijs euangelistis citatam, sed sm hebraicam ueritatem singula profert testimonia, scriptum e hoc euangelium ut eusebius refert anno 3 caij caligule imperatoris hoc est anno a Christi ascensione octauo cuius auctor matheus in Ætiopiam ad Christi predicationem profectus et inde reuersus in Hiera ciuitate Parthie obdormiuit ibiq; sepultus e anno a bortu Christi 50. fert et alia quędam scripsisse. de quibus forte dicetur — diuiditur uolumen istud apud latinos in c. 28 apud grecos in c. 68. /

marcus

Alexandriç epus et euangelista cui nomen fuit Joannes matrem habuit mariam, quę in domo sua apostolos benigne suscipiebat sicut lucas in actis Apostolicis ita testat. considerans autem Petrus uenit ad domum marię matrem Joannis, qui cognominatus est — Act. 12. 12

est Marcus ubi erant multi congregati orantes / fuit pri
mus ex 72 disipulis ante passionem Christi dnj / cui nec vulgo eius
fuit Barnabas cui et Paulo post Christi ascensionem adhere
/ ~~quem~~ aliqui ~~aut~~ Latini bat / fuit discipulus sancti Petri et hic a fratribus rogatus bre
Latini dividunt ~~ue~~ Romae scripsit euangelium, proceditque tanquam pedisequus eius et
~~volumen istud~~ abreviator Mathei / unde eius euangelium Petri dici solet / eua
~~in 16 capita~~ / gelio suo composito Marcus in Egiptum ad predicandum se contulit
~~greci in titulos~~ ubi Alexandriae ciuitatem ad deum et Christum aduocans eccle
~~48 et 56~~. construxit maxime doctrine et sanctitatis ut Philo disertis
simus iudeus de ea librum laudatissimum composuerit mor
tuus est octauo Neronis anno relicto euangelij codice quem post
decimum a saluatoris ascensione annum euulgauerat in Egypto
ut testatur Chrisostomus dicit et nonnulla alia scripsisse de
quibus infra forte dicetur. Latini dividunt volumen istud in
16 capitula greci in titulos 48 et capitula 56. Lucas
v euangelista quem Paulus ad Rom scribens Lucium appellauit
patria Antiochenus, professione medicus, greci sermonis peritissi
mus. Primum ut scribit Origenes Christo cum alijs 72 discipu
lis adhesit et ab eo pietatis semina suscepit. postea uero Pauli sec
tator et omnis peregrinationis eius comes indiuiduus factus est.
scripsit post quindecim annos ab ascensione saluatoris permis
~~diuidit volu~~ su Pauli ad Theophilum fidelissimum deique amantissimum
~~men istud la~~ greca lingua euangelium, quemadmodum a Paulo et his que
~~tinis in 24 c~~. gesta Christi uiderant ipse postea accepit et testatur Lucae in prologo et Chriso
Luce ~~o~~ stomus existimat Paulum ubicunque dicit iuxta euangelium me
um / de Lucae intelligere volumine. Origenes tamen in lib. de recta
in deum fide scribit Paulum a Luca et Marco euangelicae hist
narra

narrationem didicisse vixit lucas 84 annis uxorem nō
habens, ab Alexandria usq; Penthapolim euangelium predi
cauit. et Alexandriae mortuus est. ibiq; sepultus ē in Bucolis cum letare
qui primus martir fuit in lycia quem Alexander epūs trans
tulit posuitq; ubi omnes sepulti sunt episcopi, eius ossa viges
simo Constantij anno Constantinopolim translata sunt
circa divisionem capitum istius voluminis aut titulorum docto
res variant sicut et circa divisionem voluminum aliorum euan
gelistarum. a latinis dividitur in 24 capita.

in Bucolis.

Ioannes.

Apostolus et euangelista frater Iacobi maioris filius Zebedei a vi
co Bethsaida regionis galileę arte piscator, nec ante, nec post
vocationem suam literas didicit. Sed cum in coena supra pectus
domini recubuisset talem ausit sciam, qualem mortalium nul
lus umq; sortitus est. Hic igit novissimus omnium multis
annis post captam Hyerosolimam scripsit euangelium greco serme
rogatus ab Asię epis. contra Cerinthum aliosq; hereticos, et
maxime tunc ebionitarum dogma consurgens, qui asserebant
Christum dominum nō fuisse ante Mariam / de divinitate xpi tracta
vit / et de gestis xpi ante incarcerationem Ioannis, a qua usq;
ad xpi passionem et deinceps cęteri euangelistę expressim tractarant
vixit Ioannes annis centum exquibus fere quadraginta e
phesi transegit usq; ad Domitianum a quo in Pathmos insulā
relegatus est eoq; interfecto, et decretis eius rescissis sub Nerua in
ephesum reversus est. ibiq; usq; ad Traianum perseverans totas
Asię fundauit, regitq; ecclesias et senio confectus anno 68 post
passionem domini mortuus iuxta eandem urbem sepultus est quem
multi

dsto

~~volumen istud dividitur a la tinis in 21 ca pita.~~

multi veterum grecorum ad huc vivere arbitrant. propter illa verba X math. 16. sunt de hic astantibus etc. et sic eum vo lo manere donec veniam quid ad te? Joan. 21. scripsit vitam ipsius Symon Metaphrastes grecus autor. Josephus Judeus Ti berinus comes eius evangelium in hebraicum sermonem a bin certo autore translatum in gazophilatio Tyberiadis invenit et ecclesie tradidit anno ab ortu Christi. 370. de reliquis vero scriptis, si qua nomine eius edita sunt. j. forte eo dante bre vissime dicemus.

dividit a latinis volumen dictum in. 21. capita

Actus Apostolorum

Lucas evang. ad Theophilum virum perfectissimum absoluto evangelio sermone greco conscripsit et potissimum continet acta spiritus sancti, licet ab actis Apostolorum inscribatur, sicuti evangelia principaliter acta Christi narrant et exponunt / continet autem volumen istud extentius acta Pauli cuius comes fuit ipse Lucas precipueque diligentissime scribunt in eo, a conversione ipsi us usque ad biennium quo Romae commoratus est quarto Neronis anno qui fuit ab ortu Christi 61. hunc librum ~~[illegible]~~ Josephus ~~[illegible]~~ iudeus. Tiberinus comes in hebraicam linguam translatum in gazophilacio iudeorum Tyberiadis reperit anno a Christo nato 370. distinguunt greci volumen istud in cap. 40. latini vero in cap. 28. fama est nonnulla etiam alia scripsisse divum Lucam

acta dicti Pauli

Pauli epistole

Paulus Apostolus, qui antea Saulus dicebatur, extra numerum duodecim Apostolorum de tribu Beniamin ex oppido Iudeae gis

chalis

gischalis in Tharso Ciliciae educatus Hierosolimis à gamaliele in lege eruditus et a Christo inopinata reuelatione ad fidem compulsus scripsit tredecim infrascriptas epistolas

Ad Romanos unam ex Corintho missam per phe ben ministram eccl(esi)ae Cencbrensis apud grecos het. 20. cap(itu)la apud latinos recentiores 16. apud latinos uero antiquiores cap. 50. ut ex Ambrosij comentarijs apparet.

Ad corinthios duas, quarum priorem scripsit ex epheso per stephanum et fortunatum studens sedare eorum dissidia. het apud grecos. ca. 9. apud latinos nouos. 16. apud ueteres 73. Posteriorem ~~mittit~~ ex Philippis macedoniae misit per Titum et lucam. diuidit a grecis in. cap. 10. a latinis iunioribus (in 13.) a ueteribus uero in 27.

Ad galatas unam e Roma. continet apud grecos. c. 12 apud latinos sex.

Ad ephesios unam à Roma per Tychicum ex carceribus het apud grecos cap. 10. apud latinos sex.

Ad Philipenses unam ex carceribus Romanae urbis per epaphroditum. grecis diuisam in 8. latinis in 4 cap.

Ad colossenses unam scriptam ex uinculis per Tychicum ex epheso. grece diuidit in. c. 10. latine uero in quatuor.

Ad Thesalonicenses duas, quarum priorem scripsit ab Athenis per Tithicum, apud grecos het. c. 7. apud lat(in)os 5.
Posteriorem ex eodem loco atque per eundem scripsit. het apud grecos capita quinque apud latinos tria

Ad

Ad Timotheum duas quarum iam ex laodicea Phrigie per Tychicum diaconum missit. grece 18. latine uero 6. cap.
Secundam uero missit e Roma ex vinculis. greci diuidunt in 9. latini in 4or cap.

Ad Titum unam ex Nicopoli macedonie

grecorum cap. sunt 4or. latinorum tria.

Ad Philemonem phrygem unam ex uinculis Romane urbis per Onesimum. greci diuidunt in duo cap. ~~latini~~ latini non diuidunt.

Moritur Paulus in Romana urbe posteaquam ab Hierosolimis in Hyspaniam 35 annis predicasset capite detruncatus tertio decimo Neronis anno. hoc est septuagessimo ab aduentu Saluatoris die decima nona mensis Julij. ferturque preter hec scripsisse plurima de quibus nos inferius dicemus etc.

X. Epistola catholica Petri

Symon Petrus filius Johannis Prouincie galilee, vico Bethsaida frater Andree Apostoli. et Princeps Apostolorum post episcopatum Antiochenum. Romane ecclesie episcopus et totius ecclesie xpiane Pontifex primus, scripsit per Siluanum fidelem fratrem epistolam unam que catholica nominatur ad xpianos dispersionis Ponti galatie Capadocie. Asie et Bithinie qui nuper ex iudaismo ad fidem Christi uenerant. Sane latini in 4or greci in 8. capita diuidunt. moritur Rome cum catthedram Romanam 25 annis sedisset ultimo Neronis anno. sepultusque est Rome in uaticano xpianum triumphalem. anno ab ortu xpi septuagessimo. citantur insuper a uetustis patribus sub nomine Petri uarij generis scripta de quibus forte infra.

Epistola catholica Joannis

Joannes Apostolus et euangelista a Christo domino maxime dilectus scripsit epistolam unam, que catholica nuncupatur ad omnem Christianorum etatem, pueros, adolescentes, ac se nes. apud grecos diuiditur in capita 7. apud nos vero in quinq. d. Aug. in 2° euangelicarum questionum uolumine, et Higi nus septimus post Petrum Romana ecc.e Pontifex insinuant di uum Joannem ad Parthos hanc misisse epistolam — atq. hactenus dictum sit de libris protocanonicis tam ueteris q. noui testamenti. Nunc superest etiam breuiter tractā dum de libris deuterocanonicis i. qui in 2° canonis ordine collocantur, incipientes primo a libris ueteris testamenti quo rum index is est qui sequitur

in epistola ia ad omnes Christifideles

cap. 5, §. 1. ijs

De libris canonicis 2i ord. ueteris test.

Libri canonici secundi ordinis ueteris testamti

Hi sunt esther. Tobias. iudith, Baruch, epista Hieremie. Sapia Salomonis, Sapia syrach siue ecclesiasticus — oratio Azarie, hymnus trium puerorum, Susanna hist. de dracone Belis, machabeorum primus, machabeorum 2us.

hec 4.or ha bentur in supplemen to danielis

Esther

Hunc librum ut Isidorus autumat esdras conscripsit. eusebius uero

in chronicis

auctorem huius libri existimat fuisse esdra posteriorem et hist. as huius libri post mortem esdre contigisse. Josephus Judeus in uolumine sue Chronographie existimat auctorem huius libri fuisse Joachim Pontifi cem hebreorum Jesu sacerdotis magni filium qui hanc historiam a dorun te Mardocheo hebreo scripsit. Plerique uero Latinorum tradunt uo lumē

Volumen istud a Mardocheo hebreo sermone fuisse conscriptum, qq
etiam fatentur videntur verba illa noni capitis huius libri. Scripsit itaq
Mardocheus omnia hec, et literis comprehensa misit ad Iudeos
etc. Scripsit autem Mardocheus librum hunc usq ad illa ver
ba capitis decimi. Mardocheus iudaici generis fuit a Rege etc.
Assuero secundus) etc. vero sex cap usq in finem libri ab in
certo auctore greco addita sunt ex diversis historijs. finis huius
libri apud hebreos concluditur in illa sententia querens bona populo
suo, et loquens ea que ad pacem seminis sui pertinerent. que
sententia in exemplaribus nostris principium decimi capitis est
apud grecos vero finem facit liber hic ubi caput undecimum nostre
editionis incipit. Ut in illis verbis anno 4° regnantibus Ptolo
N[a] meo et Cleopatra etc. usq filium in Ierusalem/ nri autem
codices ab hoc loco usq ad finem voluminis sex cap interponunt
ex quibus apendicum lacinijs factum est ut liber iste quamvis he
braicus et hebreis receptus sero admodum apud christianos cano
nicam auctoritatem receperit. donec concilium cartaginense
3. inter sacra volumina enumeravit, claruit Mardocheus una
cum Ioachim Iesu sacerdotis magni filio sub Artaxerxe rege
persarum atq medorum. mortuus q est anno 193 vite sue
circa annum ab orbe condito 3600 ~

Tobias

Tobia qui sonat apud nos Bonitas domini filius Tobiel ne
pos Hananeel, de tribu et civitate Nephtalim, que est in gali
lea ad terminum occidentalem, ut patet in eius historia que he
braico sermone edita circumfertur, iubente Raphaele archange

lo

geli qui eum a cecitate liberauit seu curauit scripsit chal daica lingua librum suum, tra͂stulit hunc librum d. Hieroni mus ex chaldeo sermone in latinum unius diei labore. quem concilium cartaginense tertium cui d. Aug. interfuit c͂c͂a an num domini 410 in canone sanctarum scripturarum recepit fere et liber alter sub nomine Tobie hebraicis lris, sed in ali quib9 redundans et in quibusdam deficiens ab hec n͂ro volumine

in quo sub i͂ p̃sona
/. Tobias de se loquitur suam his toriam narra͂s

Vixit Tobias s͂ vulgatam latinorum editionem annis 102 s͂m uero grecorum translationem annis 158 mortuus ac sepul tus honorifice in Niniue c͂c͂a annum ab orbe condito. 3370. in cuius uolumine ea que de morte et sepult. eius leguntur a Tobia filio Tobie sup̃addita creduntur, et in exemplari hebreo no͂ habentur diuidunt greci p̃sentem librum in capita nongenta tria latini in quatuordecim.

Iudith

librum hunc Philo iudeus in uolumine chronographie sue scrip tum asserit a Ioachim sacerdote magno iesu sacerdotis mag ni filio, qui in eo scripsit ie Iudith bethuliane de tribu Rube͂ rare et incomparabilis foemine uiduam, que facta e͂ anno 13

/. Artaxersis persici qui Assuerus et Nabuchodonosor in diuinas sc̃ri pturas nominatur, qui q3 cum collega suo Cyro primus Persis medis et Assyrijs imperauit. ut in i° Esore libro, et in danielis uolu mine legit͂. hunc librum d Hieronimus ex chaldeo latinu͂ fecit, quem antea grece ab incerto interprete editum sacra nicena synodus in canonem sanctarum scripturarum asciuerat c͂c͂a annum dni. 324. uixit Iudith Philone teste annis 125 ex

d. Alij asserunt hanc his toriam contigisse tem pore p cambysis filij cyri qui templi edificatio͂e3 a patre suo permissa impediuit, sic aute3 cambyses etiã uocabatur

quibus 205. annis post liberatam a se patriam in sanctitate diu
tate perseuerauit, decedens ab humanis cē annum ab orbe condito
3560. cui Ioachim sacerdos eius hist. scriptor successisse creditur
multa tamen sunt in exemplaribus graecis sparsim, quae nostra
uulgata non agnoscit, graeci librum hunc diuidunt in cap. 60
latini in. 16.

§.2 Baruch

idest Benedictus propheta Neerie filius, Maasie nepos Sedechie
pronepos Sedei abnepos Hieremiae prophetae discipulus et scriba cum
post euersam urbem ex Egypto cum Hieremia cum quo fuerat ab
ductus uenisset in Babilonem scripsit hebraico sermone librum
prophetarum, qui lectus coram rege Ieconia et populo captiuo in Ba
bilone flentibus omnibus cautum est ut liber una cum pecuniis mit
teret Hierusalem seu potius in reliquas succensae ciuitatis ad
Ioachim filium Helchie et ad reliquos sacerdotes qui de reliquiis
captiuitatis superarant, ut pro salute populi captiui et Nabuch
donosoris incolumitate deum assiduis orationibus deprecarentur
liber editus lectus et missus fuit in Hlem anno quinto deuastatio
nis Hierosolimitanae, et babilonicae captiuitatis mense primo
septima die mensis, quem concilium florentinum et tridentinus
in cathalogum sanctarum scripturarum annumerarant / et Cirillus
item antea 200 annis / Hilarius 4 detrimit. adducit testimonia
huius libri sub nomine Hieremiae, quod et alii ueterum patrum fa
cere solent id est quod discipuli est attribuentes magistro

Ieremiae epistola 2a

libellum ad monitionem siue epistolam 2ar Hieremiae prophetae
quae

bat Nabuchodono
sor / et cum uicis
set Arfaxad rege
medorum adeo sup
biuit ut tamquam de
um se prouincijs
conatus fuerit ado
rari ab omnibus
uicinijs / et cum
ciuitas Hlem esset
parum munita
multi ab ea ad
ciuitatem Bethu
lie et alia loca
finitima confugie
bant / Hebrei quod
solum uerum deum
adorantes constantes
titerunt – ne eum
adorare cogerent
n ~~[illegible]~~ .–

quę Baruch uo lumini in Vulgata editione annectitur Hieremias scribens excipiente Baruch ipsius scriba dictauit, et post urbis euersionem tradidit illum populo mox in captiuitatẽ a Chaldeis abducendo admonens eum ne idola chaldeorum coleret, meminit huius libelli auctor 2 machab. c. 2 dicens inuenitur in descriptionibus Ieremię prophe quod iussit eos ignẽ accipere qui trans migrabant et usq ornamenta eorum/ numerat et hic inter cęt. testamentaria scripta ~

§. 3 Sapientia salomonis

libri sapię auctorem fuisse salomonem constat ex his quę ipsemet auctor 9 huius uoluminis cap. inquit describto dicens/ tu autem dñe elegisti me regem populo tuo ett usq ab initio/ apparet quoq huiq libri sntias quamuis a Salomone conditas fuisse ab scriptore gręco collectas, et in hoc uolumine gręce conscriptas. Aug. existimauit aliqn auctorem huius libri fuisse Iesum filium Syrach quod postea diligentiq inquirens in 2 retractationum uolumine retractauit. Alij putant esse opus Philonis iudęi iunioris. Alij Philonis iudęi senioris viri gręca eloquentia celeberrimi qui pro sua gente ad caium imp. patrem legatione functus ẽ qui annis fere centum et septuaginta ante Saluatoris aduentum floruit Oniæ magni sacerdotis temporibq sed parum probabilr hi auctores loquunt. Synodus tertia Carthaginensis, concilium magnum lateranense, et gelasius Papa in ordine sacrorum uoluminum eo aptarunt ~

Ecclesiasticus

Sapia Syrach ideo ecclesiasticus inscribitur, qr ut ait Aug. in auctoritatem ecclę recipi meruit et inter prophetas libros numerari, a grecis u Panaretos ab omni quę in eo uirtute reperiue appellatus est

Hinc

Vel filius alterius Syrach

Hunc Iesus filius Syrach hierosolimitanus hebraica lingua conscripsit, sed nepos eius uocatus et ipse Iesus in grecam linguam transtulit. Isidorus in 6 ethymologiarum censet libri huius interpretem, qui se in prefatione nepotem Iesu nominat fuisse nepotem Iesu magni sacerdotis uiuentis Aggei et Zacharie temporibus. quod quidem plerisque absurdum uidetur quia inter hunc et illum precesserunt anni trecenti, claruit enim presentis operis interpres nepos Iesu regnante Ptolomeo Euergete Rege egypti anno ab orbe condito. 3700. concilium carthaginense 3. c. 47 hoc uolumen inter canonica recepit sub nomine tamen ac titulo Salomonis, ita fortasse illud inscribens quia ut ait Aug. de ciu. dei illis temporibus inualuit consuetudo ut sic inscriberet, uel quia liber ex dictis Salomonis uideretur collectus, aut saltem ipso Salomone non indignus. Huius concilij decreto subscribentes beatissimi Pontifices Innocentius et Gelasius eundem librum canonicis inseruerunt scripturis

Aug. lib. de ciuit. dei

Danielis supplementum

In Hebreo non habetur, sed ex greca Theodotionis editione ab Hieronimo transcriptum est. 4or continet nempe orationes Azariae, hymnum trium puerorum, que apud nos in tertio Danielis capite leguntur. Susanne hystoriam quam greci in principio danielis ponunt, et Belis narrationem tamen in nostris quam in grecis codicibus in fine uoluminis positam. de hac inter graues doctores grandis fuit altercatio fueritne danielis prophete necne, aut si alterius Vnius cuiusdam sacerdotis danielis nomine recentioris. hoc tamen certum est Supplementum istud, a sancta ecclesia inter canonicas scripturas a tempore Apostolorum connumerari —11—

confecta sunt quoque nonnulla sub Danielis nomine scripta

§. 4 Machabeorum liber 1 et 2us

Historia Machabeorum, quos Iudei Chasmonai, hoc est a Samone genitos uocant duobus uoluminibus comprehensa a tribus diuersis auctoribus uidetur conscripta. Primum eius librum esse hebrei auctoris et hebraice scriptum phrasis ipsa indicat et Hieronimus in prefatione Regum se eum hebraica lingua scriptum reperisse confirmat. Secundum librum qui dempto primo eius capite ac dimidio secundi sic incipit De Iuda machabeo et fratribus eius et usque in finem totius operis grecus scriptor ex quinque libris Iasonis Cirinei in epythomen contraxit, quod ipsemet in prefatione fatetur, inquiens. ab Iasone Cyreneo quinque libris comprehensa tentauimus uno uolumine breuiare. Hunc abreuiatorem in secundo aduersus Pelagianos uolumine Iosephum Matathie filium fuisse existimat. Honorius uero Augustudunensis Presbiter in libro de ecclesiis scriptoribus Philonem iudeum arbitratur. Tertiam huius historie partem que ab initio secundi libri usque ad dimidium secundi capitis duabus epiriciis epistolis coarctatur Senatus Hierosolimitanus conscripsit una harum epistolarum ad Iudeos egypti incolas missa, altera ad Aristobolum egypti Regis preceptorem, que quum uictorias perstringunt duobus libris machabeorum descriptas, merito a patribus post finem prioris et ante initium posterioris uoluminis collocate sunt, tanquam ad utrumque ex equo spectantes. Hos libros tam primum quam secundum annis ab hinc mille ducentis fuisse ab ecclesia dei in sacrum canonem receptos asserit Aug. in lib. 18. de ciuitate dei c. 36. Iosephus tamen in calce libri quarti

Et

de machabeis inscripsit constantissime affirmat Eleazari senis
et septem filiorum cum matre martiria secundo huius historie volumine
comprehensa etiam apud hebreos inter sacras literas haberi.
continet autem primus machabeorum liber bella que adversus im
pias gentes pro populo dei, quatuor fortissimi duces hebreorum scilicet
matathias sacerdos Asamonei sacerdotis pronepos, et subinde tres
filij eius Iudas Ionathas et Symon, alter post alterum per 42
annos continuos gesserunt ab anno scilicet orbis conditi 3788, qui est
annus 174 ante Christum, et 137 regni grecorum in principio huius libri
annotatus usque ad annum ab orbe condito. 3830. qui est annus an
te Christi ortum 132 et 178 regni grecorum in quo fraude Ptho
lomei occisus est Symon in cuius morte omnis canonica machabeorum
historie concluditur. Nam ea que in posteriore libro narrat historia
fere nihil aliud est quam latior et fusior repetitio rerum a Iuda macha
beo sub duobus Antiochis patre et filio, usque ad annum primum De
metrij Regis et cedem Nichanoris gestarum, que in prioribus sep
tem capitibus primi machabeorum narrantur. Ceterum quia hec
duo volumina ab illustri machabeorum nomine titulum accepere
Nota libet hic breviter subnectere que de origine huius cognominis in com
mentarijs Rabbi Isaac Benschola habetur, sunt autem que sequuntur
Iudas matathie filius cum adversus Antiochum iudeorum hostem
esset prelium initurus dedit militibus suis seu belli tesseram se
tentiam illam Moysis exod. c. 15. mi chamocha baelim ieho
vah. hoc est quis sicut tu in fortibus Domine, iussitque singu
lis ordinum vexillis tanquam certum victorie omen inscribi per
4or has literas מכבי, hoc est. m. c. b. i. que initiales sunt 4or
predictarum dictionum, et earum sensum ex integro significant
Sed cum vulgus militum brevitatis gratia quatuor has literas pro

nunciare

renouare cepisset, nō sm̄ integram quam referunt sniam
sed sm̄ unicam duntaxat dictionem, quae primum ex earum
combinatione resultat videlicet Machabei, paulatim militaris
consuetudo obtinuit, ut huius tesserae auctor Iudas et eorum
posteri, Maccabei cognomine appellarentur.

Summa itaque omnium librorum ueteris testamenti com
plectitur numerum annorum 3830 hoc est. Nota

ab initio geneseos usque ad mortem Mosis in fine Pentatheuchi
descriptam annos 2492 / inde usque ad primi templi
constructionem quae habetur in 3. Reg. c. 6. annos 440, hinc ~~alias 480~~.
ad secundi templi instaurationem quae in esdrae uolumine legitur
annos 540. inde usque ad Christum dominum χ hebdomadarum
danielis supputationes sunt anni 490. hoc est a secundi templi
instauratione usque ad mortem Simonis (quae canonicis prisci testamenti
scripturis finem imponit) anni 358. a morte uero Simonis ad Christum
anni 132. Sunt itaque ab orbe condito usque ad Christum. 3962 anni

Hactenus de secundo ordine scripturarum ueteris
testamenti, quas hebrei resciunt. Sequitur nunc secundus ordo scriptu
rarum noui testamenti de quibus aliquando inter orthodoxos Christianos
controuersia fuit, ~~[illegible]~~ / cap. 6. de lib. can. 2i ord. noui test. s. 1.

Libri canonici secundi ordinis noui testamenti

~ hi sunt Marci caput ultimum / Lucae hist. de sudore Christi sanguineo, et
angelica ad ipsum consolatione quae 22 cap. eius demum continetur /
Ioannis hist. de muliere in adulterio deprehensa, quae in octauo eius
dem euangelii capite continetur / Pauli epist. ad hebreos / Iacobi epistola
Petri epist. 2a / Ioannis epist. secunda / Ioannis epist. 3a / Iudae epist.
Apocalypsis - id est reuelatio Ioannis.

Marci

marci finis

hoc est postremum eius euangelij caput ab eo scilicet loco / Surgens
autem Iesus mane prima sabbati, usque ad ultimum in quo appa
ritio Christi ad Magdalenam, et eiusdem in coelum ascensio narra
tur sicut ex monumentis ueterum apparet non statim ab exordio
nascentis ecclesiae inter canonicas scripturas receptus esse, sed iam nunc de hoc
dubitandum minime est, ut Beda et sanctorum plurimi, concilium
3. et sancta mater ecclesia in festo dominicae ascensionis quotannis
euangelium decantando confirmat. D. autem Hieronymus [illegible]
sit de eius auctoritate dubitare concordat tamen Marcum dicentem Christum do
minum mane una sabbati surrexisse et Matheum dicentem eun
dem Christum dominum uespere sabbati surrexisse, sic quod Matheus tem
.D. pus dominicae resurrectionis in quo resurrexit ostendit / Marcus
uero tempus in quo a beata Magdalena uisus sit indicat —

hist. de sudore ex sanguineo et angeli ad ipsum consolatione ex Luc. euang. c. 22.

idcirco in 2° canone sacrarum scripturarum collocat quod de ea
nonnulli ex ueteribus aliquando dubitauerint, et quia multi peruetus
ti catholicorum codices ipsam non habuerint, quemadmodum Hi
larius decimo de trinitate testatur. et hoc ipsum uidetur insinuare Hie
ronimus in secundo aduersus Pelagianos dialogo / cum dicat in
quibusdam codicibus tam graecis quam latinis inueniri, et non in omnibus
sed iam dubitare nequaquam licet de auctoritate huius historiae ut constat testi
monijs non necessarijs ad hanc ueritatem modo confirmandam
cum auctoritas et usus ecclesiae ipsam irrefragabilem reddat, immo et D. Atha
nasius inter alios ecclesiasticos anathematismos qui ab eo in sex
to de beatitudine filij dei uolumine numerantur, hic quoque recensetur

scilicet

Siquis negauerit uerum hominem quem filius dei assumpsit sanguinem sudasse Anathema illi —

Suspicari uero possumus hanc historiam et aliam similem de fletu Christi domini pio quidem sed simplici zelo a quibusdam orthodoxis fuisse sublatam, ne fauere uideret Arrianis negantibus xpum in eadem esse cum patre q^t impassibili natura

X Pars Prior octaui capitis euangelij s^ti Joannem

Joannem mulieris in adulterio deprehense ab ecc^a multis annis post euangelium Joannis in canone recepta e, et tanq pars euangelij Joannis declarata cum antea in multis grecorum et latinorum exemplaribus non extaret sicut Hieronimus in 2° contra pelagianos uolumine scribit, et Eutymius in comentarijs eius de capitis testatur, ceterum cum ecc^a in quadragessimali tempore hanc partem euangelij in missa decantet, equalem ei sicut et ceteris euangelij Joannis partibus auth.^{ct} tribuere dubitandum non est. Ambrosius in epist^a 2^a ad Studium asserit hanc scripturam semper in ecc^a fuisse celebrem, et tanq euangelicam scripturam Joannis, fidelium omnium ore decantatum.

§. 2 Epistola ad Hebreos

De hac epist^a uni esset canonica et etiam ab ipso Paulo edita propter stili uarietatem uaria fuit latinorum et grecorum patrum sententia, multi enim ex latinis (ut d. Hieronimus aliqq in locis dicit et intimat) eam non admittebant tanq canonicam ut uidere erit apud ipsum sup sextum isaie c / et in epist^a uel potius in catha-

logo

catalogo uirorum illustrium dit quod epistola que fert ad hebreos usque hodie non esse Pauli creditur, propter styli sermonisque

que longe eleganti oui precedit stylo

distantiam. Sed uel Barnabe iuxta Tertulianum, uel Luce euangeliste iuxta quosdam etiam Clementis Vrbis Rome. Sciendum tamen est huic testissimos tam latine quam ecclesie grece proceres hanc epistolam tamquam Pauli spiritam fuisse ueneratos, quemadmodum Hieronimus in epistola ad Dardanum fatetur, dicens quod si eam latinorum consuetudo non recepit, nec grecorum quidem ecclesie eadem libertate Apocalypsim Ioannis recipiunt, et tamen nos utrumque suscipimus nequaquam huius temporis consuetudinem, sed ueterum scriptorum auctoritatem sequentes. Scripsit igitur seu dictauit hanc epistolam Paulus hebraico sermone. Lucas autem euangelista uel Clemens Romanus Pontifex greco eam sermone non tamen sensibus exornarunt. hanc sacratissima Nicoena synodus tamquam a Paulo scriptam inter sacra uolumina recepit, et concilium laodicenum, Carthaginense 3.um et concilium Arausicanum in sacrum catalogum retulere, missa est ab urbe Roma è uinculis per Timotheum, diuiditurque apud latinos in cap. 13. apud grecos uero in capita ~~23 diuis~~. 22.

Iacobi epistola

Iacobus Apostolus Alphei filius cognomento Iustus quem Paulus ad Galat. scribens fratrem domini appellat, et Marcus minorem uocat, primus fuit Hierosolime episcopus, hunc Epiphanius putat Iosephi sponsi Marie Virginis fuisse filium, Hieronimus uero ex Maria sorore matris domini et Alphei uxore genitum. Scripsit ergo epistolam unam, que neque statim sub ipsis Apostolorum temporibus Iacobi Apostoli credita, neque inter canonicas assumpta est

Vt Eusebius

eusebius in 2° ecc.e hist.e et Hieronimus in catalogo scriptorum ecclesiasticorum affirmant, sed longe post annumerata e inter canonicos libros a sacrosanctis laodiceno, carthaginensi et alijs sequentibus concilijs. Hanc latini in capita quinque greci in capita septem distinxere. Moritur Iacobus Apostolus e summo templi Hierosolimitani fastigio precipitatus anno septimo neronis cum prefuisset ecc.e annis 30, sepultusque est iuxta templum ubi fuerat precipitatus anno ab ortu nostri saluatoris 63. Hieronimus in cap. 16 Isai. indicat nonnullos ex uetustis autoribus hunc Iacobum fratrem domini, de numero duodecim apostolorum quos Xpus primum elegit exemisse, eumque tertium decimum Apostolum sicut et Paulum quartum decimum appellasse. extant sub nomine huius Apostoli diuersa scripta, que proxime in sequentibus forte referentur.

Petri epistola secunda

Simon Petrus scripsit aliam epistolam (preter illam iam positam in primo ordine) ad hebreos qui nuper crediderant cuius argumentum ipse ostendit et apperit in 3. capite eiusdem epist.e dicens, hanc ecce uobis charissimi etc. de huius epist.e autore et autoritate origenes eusebius et Hieronimus dubitatum aliquando fuisse tradunt. Sacrosancta laodicena synodus, et Carthaginiense concilium canonicis uoluminibus sub Petri nomine inserendam censuere. Latini eam in tria, greci uero in quatuor capita dissecarunt

Joannis epistola 2.a et 3.a

Joannes Apostolus et euang.ta preter primam illam ab omnibus

conc

Semꝑ ecclesijs probatam epistolam scripsit etiam alias duas alteram de recta fide seruanda et hæreticis uitandis ad Gaium: Alteram de hospitalitate ad electam, quam ut Hieronimus indicat quidam ex orthodoxis existimarunt esse alterius cuius dam Joannis presbiteri, cuius sepulchrum in urbe Epheso monstrabatur, eo q in his presbiterum scribat seipsum, et ad unam mulierem, et ad unicum Gaium scribat contra cõsuetudinem epistolarum catholicarum, quæ idcirco catholicæ id est uniuersales, siue orbiculares dicunt, q non distincte uni personæ genti, aut ciuitati, sed omnibꝰ fidelibꝰ scriptæ sint, utranq tamen sacratissima prædicta conciliatiꝗ Joannis in canone receperunt, ex quibus græci priorem diuidunt in capita duo; Posteriorem in tria —

Iudæ epistola

Iudas Apostolꝰ qui et Thadeus, siue lebeus frater ut ipse in salutatione epistꝭ suæ testatur iacobi minoris, idemq ut Mattheus scribit frater domini nri Iesu xpi ex Alpheo et maria Cleophe sorore mariæ Virginis natus, paruam quandam ad eos, qui iam crediderant misit epistolam de suscepta fide uiriliter tuenda et defugiendis seductoribus, quibus grande imminere supplicium, quam q ei us auctor de libro enoch Apocrypho testimonium assumpsit, et de alio quodam obscuro uolumine quod ascensio moisis inscribitur, historiam michaelis disceptantis cum diabolo de corpore moysis, q ferret, pleriq ueterum ut Hieronimus, et eusebius testantur, e canone reiecerunt sed

sed authoritatem vetustate et usu usq ad Hiero//
nimi tempora meruit et inter sanctas scripturas
a predictis sacris synodis computata est, eamq gre
ci in capita tria distinguunt latini divisionem p
capita non faciunt: obijt hic Apostolus Berythi. et
ibi sepultus est. anno domini. 60. postq multo
tempore edessenis et universe mesopotamie e
uangelium predicavit.

§. 3. Apocalypsis " "

Joannis. id est revelatio a quibusdam grecis rejici
tur tanq aliena a dictione et lingua Joannis ipsa
referentes ad quendam Joannem presbiterum, qui
ephesi non longe a Joannis sepulchro monumentu
obtinuit, multo tamen ex grecis et latinorum una
nimis consentius inter canonicas scripturas eam
annumerat, et predicta sacrosancta concilia recen
suerunt. Andreas Cesaree Capadocie Archiepisco
pus in 72. capita volumen istud divisit; apud
latinos autem. 22. continet.

eusebius in chronicis anno tamen Apocalypsim edi
tam esse anno. 14. Domiciani Imperatoris a quo
Joannes Apostolus in Pathmon insulam relegatus
revelationes in hoc libro conscriptas vidit anno
ab ortu Christi domini. 97. Andreas tamen et
Aretas Cesarienses episcopi sequentes Tertulliani
et epiphanij sententiam tradunt Apocalypsim an
te hoc tempus scriptam esse annis fere octo et trigin
ta sub Nerone, cuius imperij anno secundo Joannes
post martyrium Petri et Pauli in Pathmon asporta
tus est videlicet in hoc volumine visiones ac vatici//
nia

nea de futuro Hierosolimorum excidio, et iudai
ce nationis sempiterna reiectione continetur.

§ 4. De libris Apochryphis ~~diuinae scripturae~~

Post quam perstrinximus duabus praecedentibus relationibus
omnia tam primi quam secundi ordinis scripta quae
graeci diatichographa hoc est testamentaria appel
lant, quaeque omnes catholici uera et natiua ac ger
mana esse profitentur, dicendum breuiter restat de
scriptoris apochryphis sacris biblijs insertis.

Ubi aduertendum quod liber aliquis aut scriptura
dicitur Apochrypha, dupliciter, scilicet aut quia est incertae
authoritatis in se; aut quia incertus est authoris ipsius
cathalogus ergo dictorum librorum authoritatis
incertae est qui sequitur. 1.° libri secundi paralypo
menon accessio, 2.° esdrae liber tertius, 3.° esdrae liber
quartus, libri 4.° esther appendix, 5.° libri Job appendix
6.° psalterij auctuarium. 7. libri ecclesiastici additamentum.
8. lamentationum Ieremiae praefatiun
cula, 9. machabaeorum liber tertius. 10. macha
baeorum liber quartus. et praedicti libri dicuntur apo
chryphi primi ordinis, qui nimirum sacris sunt
uoluminibus attexti.

est autem et aliud genus apochryphorum se
cundi ordinis, quae falso ascribuntur prophetis et
Apostolis, quae refert inter alia plura Gelasius in
decretis, in decret. dist. 17. cap. sancta Romana
quorum cathalogus ad fidelium cautionem
est qui sequitur

ex ueteri testamento primum liber de filia
bus Adae uel genesis. liber de poenitentia Adae
liber

6 liber qui dicit testamentum Iob, sive Iacob. Li
ber Iamne et mambre magorum Pharaonis.
scriptura que appellat salomonis contradictio.
Psilacteria ab angelo conscripta immo vero a
demone: Isaac visiones.
ex novo testamento evangelium Thadei Apos
toli nomine. evangelium nomine Thome Apost
li: quibus manichei utebant. evangelium nomi
ne Barnabe Apostoli. evangelium nomine Bar
tholomei apostoli. evangelia que falsavit Lucia
nus. evangelia que falsavit Hirtius. evange
lium nazarenorum. evangelium nicodemi. Pro
tho evangelium Iacobi. actus Apostolorum sub
nomine Andree Apostoli. actus quoque apostolorum
sub nomine Thome apostoli. actus Apostolorum
sub nomine Petri Apostoli. actus apostolorum
sub nomine Philippi Apostoli. actus Thadei et
Pauli apostoli sub nomine luce evangeliste. e
pistola Pauli ad laodicenses. varie epistole Pau
li ad Senecam, et Senece ad eundem. liber de
infantia salvatoris. liber de nativitate salvatoris
et sancta maria, et de obstetrice illius. liber de
Christo pastore, qui dicit Pastor. liber proverbiorum
nomine sancti Xisti. Apocalypsis seu revelatio
Pauli Apostoli. Apocalypsis seu revelatio Thome
Apostoli. Apocalypsis seu revelatio Stephani pro
thomartyris. liber transitus sancte marie. li
ber qui appellat sors apostolorum. liber qui dicit

doc

doctrina Apostolorum. liber canonum Apostolorum eorum nempe, quos ecclesia non recepit. epistola Abgari ad Iesum, et rursus altera Iesu ad Abgarum.

Hi sunt apochryphi omnes secundi generis utriusque testamenti; qui vel sine authoribus vel sub nomine sanctorum Patrum, qui sacros libros ediderunt, vel de eisdem argumentis aut materia a scholis compositi, et Apostolis falso adscripti in lucem editi sunt; suspectae quidem, et non per omnia sanae doctrinae, subindeque nullius certitudinis; quos proinde gelasius damnat ubi supra. et leo papa epistola. 09. cap. 15. ad Toribium asturicensem. quamuis enim sint in illis quae uideantur speciem habere pietatis, nunquam tamen uacua sunt uenenis. et per fabularum illecebras hoc latenter operant, ut mirabilium narratione seductos, laqueis cuiuscunque erroris inuoluant. ad eundem modum Augustinus dicit quod in ecclesijs legi publice non debent, priuatim tamen possunt, sed caute, quia eorum authoritas in obscuro et in absconditu est. similiter Hieronimus ad Letam cauent inquit etc. Ruffinus in symbolo. eusebius, nicephorus et alij.

Alia opera ab haereticis conscripta quae errores aduersus fidei catholicae continent, et haereticorum dogmatibus scaturiunt, tametsi tertij ordinis aut generis apochrypha uulgo nuncupent, eo tamen nomine digna non sunt, sed haerethica potius pleno ore

ap

appellanda

sicut Ritualia quarti generis, quę auitis ecclesi astiis tradita, sanę quidem doctrinę, sed non certę fidei, et authoritatis: velquę de authore non con stat, vel quę incerta sunt quę narrant: ut plęrąz a Gelasio ibidem relata. ex quo apparet in eo decreto illum ampla quadam significatione Apo chryphorum nomen: quo ad omnia aliquę quatuor genera indiscriminatim usurpasse; quod nisi sentes decretum illud intelligere non poteris. Si quis autem de singulis Apochryphis ampliorē notitiam habere desiderat legat Couarruuiam lib. 4 uariarum. c. 17. qui e multis grauissimis authoribus plura scitu digna diligenter congessit.

cap. 7. §. 1

De libris ueteris testamenti amissis quorum mentio est in ipsis sa cris libris e quibus integrę fidei testimonia afferunt.

Quę plura desint ueteris testamenti uolumina quorum mentio frequens est in eis dem sacris literis nam numeri. 21. refert liber bellorum domini, de quo affert moyses testimonium his verbis. unde di citur in libro bellorum domini, sicut fecit in mari ru bro, sic fecit in torrentibus Arnon, scopuli torrentiu inclinati sunt, ut requiescerent in Arnon, et recum berent in finibus moabitarum. de quo D. August. lib 18. de ciuit. dei ait, ante tempora moysis fuisse conscriptum et cum alijs amissum: in hoc credit ser

ip.

criptam fuisse prophetiam de delendo Amalech quam postea dominus exequendam Sauli Regi mandauit. de quo exod. 17. lege Augustinum in quęstionibus libri numeror.

liber iustorum cuius meminit Iosue. 10. nonne (inquit) scriptum hoc est in libro iustorum, steterunt sol et luna donec ulcisceretur se gens de inimicis suis. et .2. reg. 1. precepit dauid ut docerent filios iuda arcum, sicut scriptum est in libro iustorum: hic igitur liber uetustissimus pariter amissus est. ita Theodoretus in quęstionibus super Iosue.

liber Samuelis de legibus regni cuius sic meminit liber primus reg. c. 10. locutus est Salomon ad populum legem regni, et scripsit in libro. et reposuit coram domino. Scripsit ad hęc duos libros regum suo nomine prenotatos ut supra diximus.

liber gad prophetę continebat generalem dauidis historiam, de quo .1. paralyp. ultimo, gesta autem dauid regis priora, et nouissima inscripta sunt in uolumine Samuelis uidentis et in libro Nathan prophetę; atque gad uidentis uniuersique regni eius. et fortitudinis et temporum quę transierunt sub eo, siue in israel, siue in cunctis regnis terrarum. ob hęc ultima verba apparet non esse hos libros regum, primum, et secundum, quos Samuel solus composuit, in his enim nulla mentio de regno mundi; quare alij sunt liber gad. et liber Nathan.

liber Nathan prophetę de gestis a dauid constat ex testimonio modo adducto .1. paralyp. ultimo.

Deinde

deinde 2. paral. 35. scriptura templi per dauidem
de rebus templi faciendis et comparandis, cuius memi
nit lib. 1 paralip. c. 28. cuiusmodi 2. paral. 35 ut
modo dicebamus sic liber distinguitur ab altero Salo
monis his verbis, praeparate vos per domos vestras, et
cognationes in divisionibus singulorum, sicut in scrip
tura dauid Regis Israel, et in scriptura Salomonis fi
lij eius. sed uterque liber amissus est in excidio urbis a
Chaldeis facto.

5

Scriptura templi Salomonis de qua 2. paral. 35. in qua
expressit formam, situm, mensuram, pretium; minis
teriorum officia, ut sacerdotum, levitarum, ianitorum
et cantorum. hic liber diversus ab eo est, quem fecit
dauid de eadem re, ut capite iam citato liquet.

liber verborum dierum Salomonis, de quo 3. reg. 11.
vitam & gesta Salomonis continebat, quem Chaldei
una cum alijs sanctis libris combuserunt.

liber trium millium parabolarum eiusdem Salomo
nis, cuius ipse meminit ad calcem ecclesiastes et 3.
reg. 4. erat inquit Salomon sapientior cunctis homi
nibus, et locutus est tres mille parabolas; quas in urbis
devastatione per Nabuzardanum amissas testatur
Josephus lib. 8. ant. quae nec ab esdra reparatae sunt.
Hieronymus vero in quaestionibus hebraicis asserit in
libro proverbiorum haec tria millia parabolarum conti
neri.

quinque millia cantica Salomonis quorum meminit
idem lib. 3. reg. c. 4. quae omnia igni absumpta sunt
in incendio templi: ut Josephus ibidem ait. Solum
remansit unum omnium selectissimum, quod proinde
canticum canticorum est appellatum, i. excellentissimum

canti
cum

6

liber verborum naturæ, seu naturalium disputationum de quo 3. reg. 4. disputauit Salomon super lignis a cedro, quæ est in Libano, usque ad hysopum quæ egreditur de pariete. et disseruit de iumentis, uolucribus, reptilibus et piscibus. quod incerpsit tacitè Hieronimus. de ui naturis. et moribus illorum, quo tempore nascuntur, et cur non ubique omnia. quod opus eodem incendio flagrasse magna iactura fuit.

liber Achiæ Sylonitis de rebus gestis a Salomone cuius mentio fit. 2. paral. 9. reliqua inquit sermonum Salomonis scripta sunt in libro Achiæ Sylonitis.

visio Addo videntis de qua. 2. paral. 9. ubi subnectit in visione quoque Addo videntis. et ibidem ad calcem 13 capitis. ubi dicit reliqua sermonum Abia scripta sunt diligentissime in libro Addo prophetæ.

Liber Semeiæ de uita et gestis Roboam regis Iuda 2. paral 12. de eo sic legimus opera Roboam prima et nouissima scripta sunt in libro Semeiæ prophetæ.

Liber Iehu prophetæ de gestis regum Iuda et Israel, cuius mentio fit. 2. paralipp. 20. reliqua aut gestorum Iosaphat priorum, et nouissimorum scripta sunt in verbis Iehu Hanani, quæ digessit in libro regum Israel.

liber Isaiæ prophetæ de gestis Oziæ regis Iuda, cuius mentio habet. 2. paral. 26. neque est idem liber cum visione seu prophetia eiusdem. quæ alio nomine nempe visionis citatur. 2. paralipp. 32. his verbis reliqua sermonum Ezechiæ, et misericordiarum eius. scripta sunt in visione Isaiæ prophetæ.

liber lamentationum Hieremiæ pro Rege Iosia in bello interfecto. cuius mentio habet. 2. paral. 35. et Iosephus lib. 11. antiquitatum. et nunc apud Iudæos extare dicunt epicedion Hieremiæ in Iosiam. attribuunt Hieremiæ alia ne liber emptionis et venditionis de quo cap. 32 iuxta

uinij

emij. Item liber de indignatione domini, cuius meminit
cap. 36. et liber de Babylonis devastatione, cuius nomi
ne extat cap. 50. et 51. Item liber de legibus, quas po
pulo migranti in Babylonem perscripsit. et de igne ab
scondito in monte Nebo.
Liber verborum Regum Israel et Iuda cuius in. 3. et 4. li
bris regum. et in. 2. paralyp. fere in singulis capitibus. et. 1.
paralyp. 29. non esse autem hos libros quos quatuor regum
habemus constat. 2. paralyp. 4. Porro (inquit) filij Io
as et sũma pecuniȩ, quȩ adunata fuerat sub eo, et instau
ratio domus dei scripta sunt diligentius in libro regum: at
in his quos habemus ea nedum diligentius, sed fusius ne
rum fere non habent. et. 3. esdrȩ. 1. distinguunt his ver
bis. hȩc autem praescripta sunt in libro Historiarum regum
Iudȩ: et singula gesta, atque Iosiȩ, et eius gloria, et intel
lectus in lege domini: quȩque gesta sunt ab eo, et quȩ non sunt
scripta in libris regum Iudȩ et Israel. apparet inde fuisse
historiarum volumen e quo in compendium redacta sunt
quȩ nos in quatuor libris regum habemus.
Liber sermonum Chozai de sceleribus et poenitentia et
liberatione Regis Manasse. cuius meminit liber. 2. pa
ralyp. c. 33. reliqua (inquit) gestorum Manasse, ora
tio quoque eius. et exauditio scripta sunt in sermonibus
Chozai. cuius operis fragmentum exiguum extat continẽs
orationem Regis Manasse. apponi solet post libros para
lypomenon.
Liber de vita et gestis Ioannis Hircani filij Symonis macha
bȩi. cuius meminit lib. 1. machab. cap. ultimo in hȩc ver
ba. cȩtera sermonum Ioannis et bellorum eius ecce scrip
ta sunt in libro dierum sacerdotij. et Principatus ipsius.
Sic liber quartus Machabȩorum est. Sic sunt quos colligere
libuit. Siquis plura desiderat legat integrum librum Sixti
in sua Bibliotheca.

De

§. 2

de testimonijs quae afferunt ex humanis authoribus in utroq; testamento. & quam authoritatem habeant.

citat. 1. machab. 12 historia spartianorum meminit etiam illius darius laced{e}moniorum Rex in epistola ad oniam Pontificem quam affert Josephus. lib 12 antiq. refert etiam in alijs. cap. 17. Kgmutichium Arati poetae medici Antigoni macedonum Regis, cuius testimonium cum Paulus predicaret Athenis ex phenomenis ipsius adduxit, ut ostenderet omnes homines a deo esse, in deo inquit uiuimus. mouemur, et sumus sicut et quidam uestrorum poetarum dixerunt ipsius et genus sumus.

et in epistola ad Titum. c. 1 retulit epimenedis cretensis philosophi ac poetae uetustissimi testimonium ex libro oraculorum illius desumptum. contra falsos cretenses doctores, qui uniuersas domos subuerterent, adducerent quae non expedirent turpis lucri gratia. ait ergo dixit quidam ex illis proprius eorum propheta

Cretenses semper mendaces, malae bestiae ventres pigri

additq; testimonium hoc uerum est. q. d. non est uerum totum epimenedis opus in quo ipse et gallimachus (qui postea ex eo nonnulla usurpauit ad asserendam Jouis diuinitatem) mentiunt; sed tantum hic uersiculus a me usurpatus ad increpandos Cretenses ob ingenitam illis (uitio gentis) mentiendi facilitatem. sic hieronimus in comentarijs epistolae ad Titum.

Insuper idem Apostolus ex menandro poeta comico quem fatet Terentius se imitatum in Andria carmine senarium Iambicum affert. in priore epist. ad corinth c. 15. corrumpunt bonos mores colloquia praua.

quin immo ipse Paulus ex Atheniensium ara desertissionem desumpsit; & in concione quam habiturus erat

7

f. erat in Areopago (ut lucas refert act. 17) pro exa
dio appositissime usurpavit: erat autem inscriptio
huiusmodi: Ignoto deo. quam Athenien
ses nimia superstitione adducti supposuerunt altari
quod extruxerant, ne ullus deorum ipsis irasceret
ob spretam religionem et cultum eius. ita deum veri
quem vero crederent esse hunc deum ignotum; non
satis constat. existimo tamen deum optimum maxi
mum, quem hebraeorum appellabant sibi tamen in
certum et occultum hac inscriptione significasse iux
ta illud. vere tu es deus absconditus. et illud Lucani
incerti Iudaea dei:

adducit etiam a Iuda apostolo liber enoch conti
nens prophetias ex quo testimonium sumpsit de ex
tremo iudicio sic inquiens, prophetavit septimus ab
Adam enoch dicens. ecce venit dominus in sanctis mil
libus suis facere iudicium contra omnes etc. fortasse
hoc vaticinium est illud, quod ab enoch duabus co
lumnis sculptum fuit alteri lateritiae, alteri lapideae
supplici de orbis vastatione; una per aquam, altera per ig
nem; quarum meminit Iosephus lib. 1. antiq. sed
hae lacinia relata authoritatem habent prout sacris
literis sunt inserta, residuum vero operis non ita, nisi
ubi spiritus sanctus approbat ea illis verbis, reliqua
diligenter scripta sunt in libro illius, aut alterius pro
phetae; cum enim prophetam nominat verum dei
prophetam intelligit, cuius opus vera sit prophetia, ac
simul, quae illic refert approbat, cum diligenter scrip
ta esse commemorat, proinde ab Apochryphis distinxi
mus.

Ao Pro libris autem canonicis (quorum cathalogum
in hoc libro, ~~et~~ supra posuimus ~~invenies~~) lege sacrosanctum oecu

culi

cilium Tridentinum ss.^a 4. decreto de canonicis
scripturis, prout in ecclesia catholica cum omnibus su
is partibus legi consueverunt, et ab ea definitione
nec transversum discedas unguem.

de p
phetay

8

De Prophetarum expositione

circa expositionem et intelligentiam prophetarum notanda

(cum Ribera) multa atque animadvertenda deberunt. et primo quod duplex est genus exponendi sacros prophetas alterum quasi Iudaicum, repens, cum scilicet semper prophetie de victorijs Regum, et de gestis populi hebraici exponunt. alterum cum de Christo domino dicta prophetarum explicant. illud est Iudeorum cecorum, et suum Mesiam adhuc expectantium, hoc vero multorum catholicorum, oppositum ut peccatum reputantium sed medius exponendi modus tenendus est in prophetis. volentes rectum tramitem tenere; etenim seppissime prophetie literaliter, et historice de Christo domino exponi optime possunt, interdum minime. psalmum namque. 109. dixit dominus domino meo. licet imperiti recentiores hebrei de Abraha servo Eliezer, aut de Davide dictum velint, tamen ipse Christus dominus de se intellegi asserit et ut sic intellectum citat contra Iudeos Matt. 22 quos et obmutescere fecit. Similiter etiam ut Rupertus Augustinus, et alij doctores tradunt prophetie quandoque e longinquo scilicet de Christo; quandoque e proximo scilicet de gestis et successis populi hebrei sunt interpretandi et de ipsis loquunt, que citius eveniebant, et ob id quamvis prophete essent populo exosi et atrocissime occisi tamen eorum libri equaliter cum libris Moysis apud ipsum adepti sunt authoritatem, quia veri probant. et in nomine domini locuti eo quod ea que in nomine domini prophetabant, ita eveniebant iuxta dictum Deuteron. 18.

ex Francisco Ribera in preludijs ad comentaria 12 prophetarum

circa expositionem [illegible]

Ex Francisco [illegible] in prolog. [illegible] ad [illegible] regula 12 prophetarum

Illud omnino praetereundum non est, prout tradit Gregorius in prooemio libri Regum (cum sit alias modestissimus) sanctos patres multa loca sacrae scripturae in eo sensu literali seorsum sumpta exposuisse; quem si antecedentia, et subsequentia essent exposituri, tenere nequaquam possent.

Deinde notandum est eosdem sanctos patres saepissime exponere sacram scripturam secundum sensum spiritualem maxime in concionibus, et cum loquuntur ad doctores catholicos; at quando contra Iudaeos disputant acrius insurgunt, et sensu literali intenta comprobant, et convincunt.

Notandum insuper cum Augustino lib. 12. contra Faustum. c. 7. 9. prophetiae aut sunt de Christo aut propter Christum, unde Gregorius. 20. moral. cap. 1. ait mos est sacrae scripturae ut dum narrat gestum prodat mysterium.

4° Notandum est sensum literalem, et spiritualem se ad invicem mutuo excedere, sed nihilominus spiritualis est praestantior ut finis intentus ab eo quam est literalis. quod exemplo Ionathae ad Davidem. 1. reg. 20. exponitur; cum enim ei dedisset signum de sagittis emissis, verba illa ad puerum suum dicta. scilicet (sagittae sunt ultra te) literaliter seu primo servum monebant, ut sagittam tolleret, sed principaliter et ut finem intendebat monere Davidem latitantem ut fugeret a Saule. Sic agno in lege non frangebantur ossa, nec Christi domini in cruce pendentis ossa sunt fracta.

Quod autem a sensu literali, et non a spirituali sumatur efficax argumentum ad dogmata fidei, peraccidens est

est, quatenus scilicet significatio uocum determinata est, non uero significatio rerum per uoces signi ficatarum, ex natura sua.

Notandum etiam est ex Lactantio Firmiano lib. 4. diuinarum insti. c. 5. quod tempora in quibus prophetæ uixerunt, et in quibus impletæ sunt prophetiæ appri me conducit intelligere. Prophetarum autem apud hebreos alij dicunt priores, scilicet illi qui scripse runt libros Iosue, Iudicum, Ruth, et quatuor li bros regum: nam Moysem inter prophetas non connumerant (non quod apud ipsos non sit propheta uel maximus) sed quia eius libri speciali nomine lex dicun tur. Posteriores prophetæ sunt Isaias, Hieremias, Eze chiel; et duodecim prophetæ minores (nam Dani elem cum libro psalmorum inter Agiographa collocant,) prophetam tamen esse dominus ostendit Matt. 24 cum uideritis (inquit) abominationem desolatio nis, quæ dicta est a Daniele propheta.

Omissa tamen diuisione, quam de libris sanctis fa ciunt hebrei, considerandum est omnes dictos posteri ores prophetas scripsisse post diuisionem decem tri buum a duabus Iuda scilicet et Beniamin, quæ domui Dauid in nepote eius Roboham adhæserunt. pro phetæ uero iam decem tribubus comminabant Assyrio rum captiuitatem, ob duos uitulos in Dan, et Beth el a Hieroboam fabricatos, quos adorabant: iam duabus tribubus captiuitatem a Chaldeis minita bant, quia etiam ipsæ similibus peccatis deum offen debant; iam consolabant populum, humiles erige bant, et superbos humiliabant.

Circa tempora autem quibus prophetæ floruerunt

ad

aduerte, q teste Hieronimo initio fere cimenti Oseę et Isaię. Oseas omnium primus prophetauit et eo dem fere tempore Isaias. itaq, 5 sunt primi propheta rum. qui sua Vaticinia ediderunt temporibus Ozię. Ioatham. Achaz. et Ezechię regum Iuda; et in diebus Hieroboham regis Israel filij Ioas. regna te autem Ozia regnabat apud Assyrios Sardanapa lus. apud latinos autem Procas Siluius cui successit Amulius. et Amulio Romulus. et his temporibus teste eusebio. 10. de preparatione euangelica cę perunt olympiades quinquagesimo sł anno Ozię regis Iuda: a captiuitate autem Troię usq ad pri mam olympiadem ut narrant grecorum historię 450. anni colliguntur. unde Ariamontanum lib cui titulus est Daniel siue de sęculis — §. 2

ordo autem duodecim prophetarum non idem as signat ab hebreis siue nostra latina editione. et a grecis et uulgata latina antiqua. ut Hieronimus in eorum prologo indicauit, per nostram uulgatam et apud nos intelligens non suam latinam transla tionem, sed eam, quę greca est septuaginta; et la tinam, quę de 70. translata est. sed hebręorum ordo. et consequenter quem sequitur Hieronimus ut rationi magis consonus nobis est amplexandus quamuis id nonnullis non probet.

probat tamen ex eo manifeste q omnes prophetę qui tempora in quibus prophetauerunt manifestant alij sł priores in nostra uulgata Hieronimi, alios sł posteriores precedunt. et sic idem ordo seruat si ne dubio in alijs, qui sua tempora ita perspicue nō indicarunt. ad quod facit documentum Hieronimi

in

In proemio duodecim prophetarum quod (ut Ruffinus in initio Joelis affirmat) traditio per manus missa commendat, in quibus (aut) tempus non praefertur in titulo, sub illis eos regibus prophetasse, sub quibus ij, qui ante eos habent titulos prophetarunt; sub illis tu intellige saltem sub extremo illorum.

Vnde iuxta hoc documentum Joel prophetauit sub eisdem Regibus sub quibus Hoseas, cum ipse tempus suae prophetiae non indicet; ita Hieronimus Theodoretus, Ruffinus, et Clemens stromate 1.

Joel

Hamos prophetauit eisdem fere temporibus ut ipse sub indicat paulo tamen post Hoseam extremis Oziae temporibus, cum dicat ante duos annos terrae motus.

Abdias de quo iam supra tetigimus, non est dispensator (secundum Riberam) domus Achab qui 3. reg. 18. centum prophetas persecutos ab impia Iezabele pauit in speluncis: non enim hoc tacuisset Josephus 8. antiq. cap. 7. nec fuit quinquagenarius ille tertius missus ad Heliam ~~(secundum Riberam)~~ 4. reg. 1. quia hic timens dominum uocat et non propheta. Sic Abrahamfilius Ezrae, et Dauid Chimichi in comentarijs ad illum prophetam, nec Hieronimus ex propria sententia sensit, aut dixit Abdiam fuisse dictum Achabi dispensatorem neque traditio hebraeorum, quam quidam adducunt contendentes fauere secundae sententiae, multum amplexanda est; siquidem praedicti Dauid Chimichi, et Abraham eam non tuent. Verum quidem est quod Theodoretus Abdiam post Jonam, et Nahum prophetasse dicit probans ex rebus, de quibus tractat, et praedicit.

Ionas eodem tempore cum praecedentibus prophetis scripsit nec

nec de hoc est controuersia.

Micheas tempus sue prophetiae subindicauit subsequens Hoseam. Amos est aduerte autem q. duplex fuit Micheas, imo triplex. alius filius Iemla in regno Israel, et de hoc fit mentio. 3. re. ultimo; alius de quo. 2. paral. 17. et hic fuit in Iudea. Tertius unus ex duodecim prophetis. et quidem August. 18. de ciuit. c. 31. recte ait Abdiam cum Michea numerari, qui prophetauit tempore Ioatham Achaz. et Ezechiae, ut ipsi testantur addens errore negligenter describentium, hos propheta prophetarum nomina esse posita tempore Iosaphat regis Iuda. quod si uerum est ex consequenti habet Abdiam contemporaneum fuisse Hoseae Amos et Micheae. Micheas — Abd.

Nahum prophetat post Ionam, imo et paulo post Micheam post captas a Salmanasare decem tribus et ante aduentum Senacherib Regis Assyriorum a propriis filiis occisi, qui venit contra Hierusalem et hoc habent verba Hieronimi, et traditio hebreorum, quam ipse refert in prologo Suius prophetae ex chronicis Sederholam. ut ipsi uocant. idest serie seculi; nec sibi contradicit. D. Hieronimus, qui licet quidam in explicando ipsum multum laboret predicto modo facillime conciliat. quando aperte dicit nostrum prophetam post captiuitatem decem tribuum prophetasse; et tamen id contigisse ante aduentum regis Assyriorum, quod de aduentu Senacherib intelligit. alij aliter.

Abachuch. nominatur recte, et secundum ordinem tem

pro

poris constitui ante Sophoniam immediate post Na
Sum. q̃ secundum Hieronimum in prologo eiusdē
prophetę et alios prophetauit post duas tribus cap
tas a Chaldęis; Sophonias uero ante dictam dua
rum tribuum captiuitatem. quod ex eo persuadet
Hieronimus. primo q̃ iste Abachuch est qui in ca
ptiuitate prandium detulit danieli; daniel. ultimo:
Secundo q̃ ista prophetia est consolatoria duarum
tribuum, ex eo q̃ denunciat destructionem chaldę
orum, siue Nabuchodonosor et Babylonis. quemad
modum precedens propheta s. Naum prophetat
contra Niniuem et Assyrios. Sed epiphanius oppo
situm tenet lib. de prophetarum uita et interitu; et
ut dicunt quidam neotherici, gręci etiam, et latini
historici, qui de rebus hebręorum scripserunt eandē
tuent sententiam. et sine dubio uera est quoniā
si hebręorum credimus historię Nabuchodonosor an
no primo regni sui euertit Niniuem, anno quarto
Ioacim regis et octauo regni sui deuictis Iudęis tributa im
posuit. et 3000 ex precipuis captiuos duxit, ex qui
bus fuit daniel dictus tunc puer. et post multa tā
dem anno 19 regni sui incendit Hierusalem. et
quinto deinde anno ab excidio Hierusalem totum
subiugauit ęgyptum. vide Iosephum de antiquit.
et fit manifestum ante duas tribus captas prophetas
se, quoniam spiritussanctus per os huius prophe
tę ait. ego suscitabo Chaldęos gentem amaram, et
uelocem ambulantem super latitudinem terrę; et
possidebunt tabernacula non sua. prophetauit ergo
ante captas duas tribus, alias historiam texeret aut pro
phe

phetaret de preteritis: ut Vergilius et Homerus deinde probat quod dan prophetauerit post captiui tatem Hierusalem, quero quoto anno? ad minus enim esset. 27 annis post, quod delatio dicti prandij ad danielem longe post contigit; at tunc iam non erat Nabuchodonosor, qui. 43. aut ad summum 45 annos regnauit de quo tam multa predicit; ante uigesimum uero septimum annum post captiuita tem, quomodo potuit prophetare? quandoquidem legimus 4. reg. ult. statim capta urbe ductos fuis se Iudeos omnes in Babylonem occisis etiam post duos menses uinitoribus, et terre agricolis; et re liquie, que in egyptum fugerunt inde etiam a Na buchodonosore sunt delate in Babylonem, neque ulterius Iudeam rediere. Prophetauit ergo Aba chuch etiam antequam regnaret Nabuchodonosor, quod textus dicit. ecce ego suscitabo chaldeos etc.

Hieronimus uero nihil certum loco citato ex pro pria sententia retulit; sed tantummodo illud dixit ad ducens historiam daniel. ultimo de prandio Abach uch utrum recipiat necne. et quidem epiphanius ante captiuitatem duarum tribuum Abachuchum [redacted] dicit prophetasse; et tamen ait esse eundem il lum, qui prandium detulit. et iuxta hec noster Aba chuch uixit. 180 annos si recte supputes.

Nos possumus dicere (siquidem solum nomen obs tat) fuisse duplicem Abachuchum, sicut diximus duos fuisse Abdias, et tres Micheas etiam prophe tas. Alterum uero quod adducit Hieronimus, scilicet quod Abachuch prophetat in consolationem duarum tri

tribuum iam captiuarum, facile dilluc: quoniam etiam cedit in consolationem earum dicta prophetia dum viderent expletam suam ab eo prædictam captiuitatem, pro certo sabentes destructionem dictorum Chaldæorum, et eorum exiduum sperantes; quod etiam prædicit dictus Abachuch. quemadmodum, et Nahum, qui in exemplum adduci solet contra nos prædicit aduentum Regis Senacherib in Iudæam, et consolat duas tribus non dum captas prænunciando illius reditum in patriam suam eumq; in domo dei sui fore interficiendum ~

Sophonias tempus suum indicat in diebus Iosiæ filij Amon regis Iuda, quo etiam tempore cæpit Hieremias, ut in eius prophetiæ initio uidemus, tertiodecimo anno regni Iosiæ, sed ordinem ... pleraque .. recte Sophonias positus post Nahum, et post Abachuch qui prophetauerint tempore Ezechiæ.

Ezechiel interiectus est inter Sophoniæ et Zachariæ tempora, qui cæpit prophetare anno quinto post regem Ioachim abductum in Babylonem, ut ipse testat cap. 1.

Baruch autem scriba Hieremiæ qui (ut ipse docet scripsit verba libri illius in anno quinto in septimo die mensis, tempore quo Chaldæi ceperunt Hierusalem. et incenderunt eam igni; idest anno quinto ab exidio Hierosolimitano. Sed liber iste non est a Hieremia separatus, quoniam ueteres patres Hieremiæ eum tribuerunt; quod et epistola Hieremiæ indicat in fine posita sine noua ipsius Hieremiæ commemoratione.

Da-

Daniel etiam intercisus est, qui cepit ut ipse cap. 2. ait anno secundo Nabuchodonosor. i. ut optime Hieronimus ex Iosepho interpretatur secundo anno non regni, sed monarchiae Nabuchodonosor, qui iam non tantum Chaldeis et Assyrijs, sed et Egypto et multis alijs nationibus imperabat. unde Iosephus lib. 10. antiq. c. 11. de eodem tempore loquens, ait exacto autem biennio post Egypti populationem Nabuchodonosor cum vidisset mirandam visionem etc. cum autem authore ibidem eodem Iosepho anno quinto ab excidio Hierusalem ceperit Egyptum, constat Danielem cepisse prophetare anno octavo captivitatis duarum tribuum, idest vigesimo sexto Nabuchodonosor, decimo vero quarto ab initio prophetiae Ezechielis. +

Aggeus et Zacharias ceperunt anno secundo Darij filij Histaspis, ut ipsi docent. prior mense ~~septimo~~ sexto, alter mense octavo, fuit autem annus iste secundus, decimus septimus, aut decimus octavus a liberatione de captivitate babylonica. siquidem primo anno Cyri dimissi sunt. 1. esdr. 1. et Cyrus non triginta annos regnavit in Babylone, ut multi sentiunt, sed septem (ut forte in cap. 1. Zachariae numero 28 et sequentibus confirmabimus) cui successit filius Cambysses, qui octo annis regnavit, sed octavus eius annus conficit adiectis septem mensibus, quibus duo fratres Magi regnaverunt post Cambyssem authore Herodoto lib. 3. prope medium. Sibi successit Darius filius Histaspis, cuius secundo anno isti vaticinati sunt, ut etiam ex. 1. esdrae. 4. et 5. intelligimus, cum ad intermissa fundamenta templi redi-
ere

~~ex Iudaei et Malachias et loco et tempore secutus est Zachariam, ut ex supradictis constat.~~

Ex his omnibus tria colligimus. primum est prophetas omnes tam minores quam maiores eo ordine prophetasse, quo se subsequunt in hebreo et in nostra vulgata editione, si maiores cum maioribus, et minores cum minoribus conferamus.

Secundum est prophetarum nonnullos fuisse ante captivitatem decem tribuum, scilicet Oseam. Isaiam. Ioelem, Amos, Abdiam, Ionam, Michaeam: alios cepisse post hanc captivitatem, sed ante captivitatem duarum tribuum, scilicet Nahum, Abacuch, Sophoniam, Hieremiam. alios in ipsa captivitate scilicet Ezechielem, Baruch. danielem.

alij vero ceperunt iam soluta captivitate scilicet Aggeus Zacharias, et Malachias

Tertium quod sequitur est (ob eam causam quod scilicet multi prophetae eodem tempore scripserunt) saepius de eodem loquunt, eadem repetunt, et minitant peccantibus; ut in ore duorum, vel trium staret omne verbum: et quia oportuit Christum dominum a pluribus predici, et interpretari, ut cum venisset facilius admitteret.

Quod si tempora omnium horum prophetarum complecti velimus a primo Osea usque ad ultimum Malachiam. 300. plus minus ve numerabimus annos. Anni intra quos omnes prophetae vaticinati sunt 300.

Oseae tempore regnabat apud latinos Procas silvius ut diximus, tempore Aggei et Zachariae apud Romanos septimus a Romulo regnabat Tarquinus Superbus habens annum Imperij vicesimum septimum; qui post octo annos expulsus est a Bruto. ac deinde

ix da Remp. per annos 484 usq. ad Julium Ce-
sarem consules administrarunt. rem Hebraeor. impe-
rio cumene Aggei. et desumpsit ex Chronicis
Eusebij; qui secundum annum

Annum

6. Annum Darij filij Hystaspis, quo Haggeus et Zacharias prophetarunt aut prophetare ceperunt incidisse dicit in olympiade 65 et Romanorum reges a Romulo usque ad Tarquinium superbum regnasse annis 240 (sive ut quibusdam placet) 243 inde consules Remp. obtinuisse per annos ferme 464 usque ad Iulium Cessarem, qui primus singulare arripuit imperium, olimpiade 183. hec eusebius. que omnia eo profero (ut supra ex lactantio referebam lib. 4. diuin. inst. c. 5) ut errorem suum sentiant qui scripturam sacram coarguere nitunt tanquam nouam et recenter fictam ignorantes ex quo fonte sacre Religionis origo manauerit. tempore igitur nostrorum prophetarum inquit Aug. lib. 18. de ciuit. c. 37. philosophi gentium nondum erant, qui hoc nomine uocarent, primus enim omnium Pytagoras Philosophus dictus est, qui eo tempore cepit excellere, alqso-grossi, quo iudeorum soluta est captiuitas, septem uero sapientes qui dicebant. (Pytagoram tempore precesserunt, quorum primus Tales milessius regnante Romulo eminuisse fert, quo tempore iam Hoseas, et alij eiusdem etatis prophetare ceperant, adeo (quod locus indicat scripsit lactantius) ut antiquiores etiam quam eius scriptoribus prophete reperiant. quod est ab eusebio diligentissime demonstratum lib. 1. de preparatione euangelica in fine —//—

Ex ijs ergo que diximus cum de osee tempore loquebamur facile erit unicuique inuenire quot annis quilibet propharum floruerit post mundi creationem, et post exitum hebreorum de egypto, quot etiam annis captiuitates uel decem, uel duarum tribuum, ac denique aduentum Christi domini precesserint, si Regis tempus sub quo propheta uaticinatus est in memoriam reuocet quod ut fiat facilius accipe indicem Regum iuda ex libris decerptum

cap. 9

X de catalogo et temp[ore] Regum iuda [et] i[srael] trib[uum] a dauide.

a Anno 4 regni eius edificat templum qui fuit 480 egressionis ex egypto. 3. reg. 6

b Huius regni initio diuisae sunt 10 trib[us] a duab[us] et a domo dauid. 3 reg. 12

c Huius tempore ceperunt prophetare Hoseas, Isaias. Ioel Habdias Ionas.

d Huius tempore cepit Micheas.

Ab orbe condito usq[ue] ad Ioatham annum primum anni 3315. ab egressu de egypto 736.

e Anno 6. Ezecie captiuitas dece[m] tribuu[m] 4. reg. 18 sub eo de[cem]

f Abac[uc] huc[usque] cepit Naum

g Sub hoc Soph[onias] et Hier[emias]

h quinto anno transmigrat[ionis] huius Ezech[iel]

i Vndecimo anno huius excidium Hi[erusa]lem et captiuitas duaru[m] tribuu[m] 4. r. 25 quinto anno ab hoc excidi[o]

	Dauid Regnauit annos	40.	3 reg. 2
a	Salomon	40	3 reg. 11
b	Roboham regnauit	17	3 reg. 14
	Abias	3	3 reg. 15
	Assa	41	3 reg. 15
	Iosaphat	25	3 reg. 22
	Ioram post morte[m] Patris	06	4. reg. 8
	Ochozias siue Ioachim	1	4 reg. 8
	Athalia mater ochoziae	6	4 reg. 11
	Ioas filius ochoziae	40.	4 reg. 12
	Amassias post morte[m] p[at]ris.	28	4 reg. 14
c	Hozias siue Hazarias	52	4 reg. 15
d	Ioatham	16	4 reg. 15
	Achaz	16	4 reg. 16
e	Ezecias	29	4. reg. 18
f	Manasses	55	4. reg. 21
	Amon	2	4. reg. 21.
g	Iosias	31	4. r. 22
	Ioachaz menses tres		4. r. 23
	Eliakim siue Ioachim	11	4 r. 23
h	Ioachim tribus mensibus		4 r. 24
i	Sedecias siue Mathathias	11	4. r. 24

Inde ad extremum annum captiuitatis babilonicae annos 52 dicimus esse . ut . in . 1 . c . Zachar ostenditur .
A Primo anno libertatis usque ad saluatoris aduentum anni sunt
559 auctore eusebio alijsque grauissimis uiris . // iuxta aliam supputationem ponebamus supra 531
~~nos posuimus 531~~ / decimo septimo aut decimo octauo anno a libertate babilonica prophetant Haggeus et Zacharias , paulo post Malachias

Nota . minores 12 prophetas uocari non uirtutis merito aut grauitate sententiarum , sed quia minora uolumina condiderunt , et ita omnium a patribus opera prouincie uolumen computant , quos omnes (ut ait Hieronimus) in versuum numero aut excedit , aut saltem eis adequat solus isaias / vide Hieronimum in coment ioelis in proemio , explicantem grece et latine nomina duodecim prophetarum quaedam ad misticum sensum conducit . dicit insuper dictus Hieronimus in proemio coment micheae , quod sicut saepe imponunt a parentibus nomina filijs ex uoto et desiderio ut tales euadant quales nomina referant , ut nomina appellatiua solent fieri propria , ut Probus . Pius . victor . et castus . et apud grecos Sophron . et eusebius , sic parentes prophetarum tales eos nominarunt quales futuros optabant , ut micheas , Humilitas . Nahum consolator , malachias , Angelus domini etc.

Aug . 18 de ciu . c . 29 . et Ruffinus in praefat Hosee .

~~[illegible]~~

Si uero queras quare quidam ex prophetis in suis prophetijs nomina patrum indicarunt . alij non item ? Hieronimus in principio coment sophoniae Respondere uidetur fuisse traditiones hebreorum ut cuius prophetae pater in prophetia ponitur ipse etiam propheta fuisse intelligatur . quod et multi patres innuunt et uiri doctissimi sed Reuera hebrei multa sine fundamento et ratione asseuerarunt

de quorum
varunt nominum est hoc unum, quod ut ait Burgensis doctissimus in .1. addit. c. 1. Hieremiae. Hoseae et Ionae et Zachariae neque auctoritate aut consuetudine scripturae sanctae hec tradito ~~communitudo~~ contingere ~~traditio~~ neque ullo fundamento rationabili stabilitur. Et respiciendum est, quare enim magis nomina parentum ~~patrum~~ prophetarum in ipsis prophetis posita dictos parentes eorum etiam esse prophetas indicant, quam cum in alijs locis scripturae extra ipsos prophetas inueniuntur? Item quod similiter, cum Saul dicitur filius Cis. ~~similiter~~ Cis intelligetur fuisse Rex etc.

Dicimus igitur ideo nomina parentum prophetarum ~~ideo~~ poni in diuersis prophetijs. 1. ut ex nomine parentum dignoscantur et secernantur ab alijs eodem nomine vocatis. ^ 2. Quando ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ipsi parentes prophetarum nobiles fuerunt, et ipsi prophetae de se ex aliquo grandi facinore (ut daniel ex successu Susannae) non erant satis insti ad nobilitandos ipsos prophetas parentum nomina exprimunt. ut isaias dicitur filius Amos qui fuit nobilis neque unus ex 12 prophetis. Ruffinus vero in initio comment Ioelis addit 3am causam huius scilicet ut fiat prophetis cum maioribus et parentibus suis dignitatis aequalitas, et ipsi etiam parentes ex bonis filijs commendentur. ~ ^

^ Sic dicimus cum Clementem cittamus Alexandrinum, aut uero Romanum distinctionis gratia

X ~~Sic dicimus cum Clementem cittamus Alexandrinum aut uero Romanum distinctionis gratia~~

§ 3

Quod si etiam percontetis qua de causa quidam ex prophetis nomen patriae suae indicent, quidam uero subticeant, easdem causas reddendas quas de eorum parentibus putamus, hoc etiam hebraei parum rationabiliter doceant quoties nomen prophetae non exprimitur intelligendum esse illum fuisse Hierosolimitanum (ut docet Dauid Kimhi Hoseae. 1. quem ibidem sequutus est Batablus) et probo manifeste. nam alias, etiam Ionas qui nomen patriae subticuit fuisset Hierosolimitanus quod est contra sacram scripturam. 4. Reg.

qui erat (inquit) de geth, que est in Hopher, missum facio q.
Salomo. et ipse Kimhi dicunt s[er]viam hebreorum fuisse, quod Habdi
as Propheta non Hierosolimitanus, nec Iudeus, imo idumeus fue
rit, et insuper quod epiphanius. in libello de prophetarum uita
et interitu danielem affirmat natum fuisse in Bethbera superiore [a]
Hoseam in Belmoth, Ioelem in agro Bethor. Habdiam in Siche
Habacuc in agro Bethzochar, Sophoniam in Sarabatha terra Sy
meon. Malachiam in Sopha terra Zabulon, quorum tamen nullus
Patriam suam posuit in prophetia; additur etiam et ponitur nomen
patrie in prophetia. ut ipsa magis manifestet, uel propter aliquod mist[eri]um
intimandum Ut supra dicebamus de nominibus prophetarum, quorum
significationes ad sensus misticos non parum faciunt; et sic mi
cheas dr̄ morasthites, quia Morasthi ut ait Hieronimus in proe
mio comment. eiusdem heredem significat et Christi misteriorum participem.

et Quoniam similiter (et multi de hoc non tractent) querimo
nio potest de tempore cur hi quidam ex prophetis tempus sue prophetie
indicauerint, alij uero minime? Respondemus quod temporis cog
nitio maxime facit ad cognoscendam ueritatem rerum de quibus
sermo texit, ut Cirilus. lib. 8. thesauri. c. 2. ait. qui scripturas
exacte uoluerit intelligere tempora diligenter querere debet
2° facit temporis cognitio ad dicendorum intelligentiam tam
in prophetis quam in alijs libris, et ad concilianda loca repugnantia E
saltem que prima fronte sibi contradicere uidentur. ut receptum
est illud Augustini. serm. 16. de verbis domini: distribue tem
pora et concordabit scriptura. sic enim tollit dissonantiam que
uidetur esse inter Iohanem euangelistam ex una parte et alios tres euangelistas ex
alia, quia hi tres scripserunt precipue de gestis a Christo domino

ab uno

Uno anno ante passionem domini ab incarceratione nempe
Joannis bapt.ae Joannes vero scripsit praecipue de gestis a Christo dno
duobus prioribus annis suae praedicationis / 3.o ponitur prophetiae tempus
in prophetiis ratione alicuius misterij explicandi ut etiam Math. 2 loco
et tempus nativitatis Christi domini exprimitur. Quando vero
prophetae tempus non indicarunt, nô concurrit aliqua ex causis supra
dictis, aut quod eorum prophetiae [illegible] et ex intentione spiritus sancti non di
rigebant (saltem quo ad mala quae comminabant) ad specialem
populum, et ob id ipsum prophetae etiam qui tempora sua manifestant
non ita specialiter exprimunt ut diem, mensem aut annum
cur, et quomodo etc declarent, hoc enim studio SS.re est investigan
dum ut similes exerceant et sibi arceant deo sic ordinante.
Sex autem sunt prophetae qui tempora sua subindicarunt, nempe
Abdias, Nahum, Abacuc, Joel, malachias, Jonas —
Tandem Animaduertendum est ex prophetis quosdam
manifeste exprimere urbem vel gentem ad quam prophetant, alios
non ita clare, Tres vero huiusmodi urbem aut gentem omnino
subticere, nimirum Joel, Abacuc et Zacharias quamvis si
attente legant statim prudens lector advertet ad Hierusalem et
chaldeos etc eorum prophetias dirigi et si forte ad alios —
Quoniam autem prophetae modo ad omnes duodecim tribus, modo ad
decem post divisionem factam a duabus / modo ad duas sermones
N.â dirigunt notanda sunt nomina quibus significant decem tribus
et quibus significant duas tm, ex Hieronimo in prologo duode
cim prophetarum, decem enim tribus significant nominibus, Ephraim
Samaria, Israel, Joseph, iesrahel, Bethel, Bethaven, etiam
tertium iacob, duae vero tribus his nominibus significantur

scilicet Iuda Hierusalem Beniamin domus david et interdum Iacob. rationem uide in Ribera ultimo preludio ad 12 prophetas.

Nota quod ut ait Hieronimus in principio Malachiae saepe (abductis in captiuitatem Israel i. decem tribubus) nomine Israel significant etiam indifferenter duas tribus scilicet Iuda et Beniamin, quod intellige nisi de eo tempore loquatur scriptura, quo erat diuisa, aut separatim de decem, aut de duabus tribubus sermo loquatur ut dissoluat earum germanitatem ~ ~~Ex De Prefationibus doctissimi~~ ~~Patris Francisci a Ribera Viri doctissimi Societatis~~

Ex eodem Francisco Ribera super Haggeum. 2. c. n. 2 cap. 10 n. 01 Notandum quod scriptura sine dubio ab exodo et deinceps ~~semper~~ cum de mensibus loquitur, semper sacros et non uulgares intelligit, uulgaris autem anni initium erat September, cuius pars etiam octobris, quae numerabant per lunas, et sic annus ad nundinas et negotia secularia deseruiebat. sed annus sacer incipit a martio quia annus incepit, ab exitu filiorum Israel de egypto, sed utrum menses genesis etiam intelligendi sint sacri an uero uulgares dubitari potest. scilicet, magis est credendum sic Moysem accomodasse se etiam ibi consuetudini suae etatis et institutioni domini. et menses esse sacros intelligere quamuis ut diximus annus sacer de facto institutus non intelligatur usque ad exitum de egypto. quod autem attinet ad negotia secularia Moyses annum in suo ordine antiquo reliquit dum quemnumerarat a Septembri. Hieronimus quidem orientales fere omnes affirmat super Ezech. 1. c. annum ab octobri numerare. sed hoc est non est contra dicta. quoniam cum menses hebreorum pluraliones numerarent, iam diximus primum mensem uulgarem apud

Suma questionum quas disputat Franciscus a Ribera super duodecim prophetas.

Aliter menses genesis uidetur numerare Iosephus. 1. lib. de antiquitatibus c. 4 ~ ~ ~

eos partim cadere etiam in october ~~menses vero iam supra nu~~
mensses autem in hoc libro 3. infra cap. 37 per nomina
~~numeravimus iuxta ordinem anni sacri et etiam vulgaris et inde~~
recensebimus iuxta ordinem anni sacri et vulgaris -
~~cognoscitur quisnam primus secundus tertius etc. dicatur~~ -

Batablus et Lyranus argumentant contra hec quia templum inceptus est edificari mense 6. 24 die mensis qui videtur esse februarius cum illud sit tempus aptum ad magna edificia incipienda. sed Rx

%. Zorobabelem statim edificationem fuisse aggressum instante dni precepto de quo ipse confidebat quod daret tempus oportunum etc. a sexto mense sacro scilicet Augusto et deinceps. Hieronimus vero si contrarius esse videtur sup. ezech. 1. allegoriam sequitur ad quam non est necessarium in rigore ordinem mensium a nobis perscriptum observari — Notandum etiam est quod nomina mensium que ~~[illegible]~~ infra referemus sunt magis chaldea quam hebraica unde non fuerunt in usu neque reperiuntur in libris ante captivitatem babilonicam scriptis. sed in libris scriptis postea scilicet esdra esther R̂

Zacharia et machabeis. ante captivitatem autem menses numero notabant scilicet Primus secundus etc. ut apud Romanos Julius prius Quintiles et Augustus sextilis etc. hoc hebrei et multi ex nostris docent. sed dubitandum non videtur etiam antea menses sua propria nomina habuisse (licet illud frequentius non notet in s. scriptura) ex qua etiam colligimus mensem primum dici Habib. exod 13. et deuter. 16. et 3. reg. 6. mensis secundus dicitur Zio. et %.
in anno undecimo mense Bul ipse est mensis octavus —

Martius vero Primus mensis apud egyptios Pharmuthi. apud hebreos Nisan. apud grecos vero Xanthicus dr

De septuaginta annis captivitatis et desolationis - ~~ex eodem Ribera~~ sup. Zacharia caput primum §. 2
n°. 21. nota maxime difficilem concordiam inter ipsum La

cha

Zachariam. c. 1. citato et Hieremiam. c. 25. de septua- et c. 29
ginta annis captiuitatis babilonicae quando scilicet ceperint et
quando fuerint impleti (qui Zacharias post annos non paucos (a
Primo anno Nabuchodonosor, usque ad primum annum Cyri quo
soluta est captiuitas) dicit, iste iam septuagesimus annus est - et tamen anni captiuitatis numerandi uidentur a Primo anno dicti Nabucd. ut ex dicendis patebit
Sed notandum. 1. quod auctores quidam numerant annos
imperfectos ita ut annum et octo menses v. g. duos annos di-
cant, alij uero computant solum annos perfectos ita ut nisi
completum annum in numerum annorum non ponant, et hi quando
auctores, in uno aut duobus annis in grandi summa differunt non
sunt putandi differre -
2º Notandum est aliter esse numerandos annos captiuitatis
babilonicae, et aliter annos desolationis urbis Hierusalem
licet utrique fuerint septuaginta -
3º ad huiusmodi computationem diligenter intuenda sunt tem-
pora Regum qui regnarunt in utrisque dictorum septuaginta
annorum / et reiecto fictitio methasthene et Beroso non quidem
fictitio qui nunc circumfert, sed ueteri illo cuius verba refert
Josephus lib. 1. contra Apionem Alexandrinum, Cum ille metasthe-
nes (aut potius megasthenes (hic enim qui illum fingit potuisset
populum decipere cum megasthenes aliquando fuerit metasthe-
nes nunquam) ille inquam metasthenes Post Nabuchodonosor
ponit filium eius eiulmerodach postea filium huius Regasar
post hunc labasordach. et postea Baltasar. Berosus uero et
Josephus qui eum sequitur loco citato. et 10. ant. c. 12 post Nabucho-
donosor successisse ei solum Niglissoroorum maritum sororis suae Niglissoroorum

a quo

a quo interfectus est. Hunc autem Nabosardachum filium deinde populi suffragio electum esse babilonium quendam Naboni dum ex eadem gente, quem scriptura baltasarem vocat. Sed inquam reiecti, qui scripturam humanam per diuinam corrigendae sunt et ex hac colligit. Post Nabuchodonosor duos tantum fuisse reges in babilone usque ad Cyrum. Scilicet Euilmerodach filius eius et Baltassar eius nepos. Enim Ierem. 27 scriptum est de Nabuch et seruient ei omnes gentes, et filio eius, et filio filij eius, donec ueniat tempus terrae eius, et ipsius. id est donec Babilon capiatur a medis et Persis et imperium Nabuch finiatur. ✠

et Baruch. 1. capite B. et c. tamen fit expressa mentio de Nabuch et Baltsare filio eius ~~[illegible]~~ et Danielis quinto toto illo capite fit mentio de Baltasare tamquam de immediato successore ipsius Nabuch. lege caput et nota

Ñ.

iamque ergo colligamus dimissis uarijs in hac re dictis, quid plerique teneant etiam grauissimi, et quid nobis uideatur tenendum. Communiter quod tenetur Nabuchdonosor 43 aut ut ratione supradicta de annis perfectis aut imperfectis, 45 annos regnasse qui sic colligunt. anno enim 19 regni eius urbs et templum sunt succensa. 4. reg. ult. et factum est in anno 37 transmigrationis regis Ioakim Euilmerodach anno quo regnare coepit mense duodecimo subleuauit caput dicti Ioachim, haec autem transmigratio Ioakim facta est undecimo anno ante templi desolationem 4. reg. 24. si ergo deducamus a 37 undecim, manent 26 anni, quibus si addamus decem et nouem dicti Nabuch quos regnauerat cum templum desolatum est, manent usque ad initium Regni praedicti Euilmerodach 45 anni regni eiusdem Nabuch de Tempore regni Euilmerodach uariant auctores, Hebraei enim in sua Chronographia, quam Seder holam uocant, 23 annos ei tribuunt. hoc enim ex sacra scriptura non constat.

Ñ

Bal

Balthassari adminus tres annis sunt dandi. qui dan. 8
dr: anno tertio regni Balthassar

Cyrus uero qui Balthassaris extincti regnum occupauit
triginta annos regnasse certum e, a quibus multi et graues
auctores. 27 ei tribuunt, ante q chaldeorum monarchiam oc
cuparet et possideret postea uero tres, et hic concordant, qui tri. 27
annos ei tribuunt. cum illis qui tri tres annos eidem dant. Sic
cupidus imperandi tandem masagethis siue scythis occubuit bel
lo has gentes feroces aggrediens et inuadens uersus orientem trans
Araxem fluuium

Huic successit filius cambysses, quem esdr. 4. c. Assue
rum uocat, cui quidam quatuordecim annos, alij octo tm dant reg
ni sui computatis septem mensibus magorum fratrum qui postea
regnarunt, sed Ribera citato Xenophonte de pedia cyri lib. 8
Septimo qui ait Cyrum sextimo anno imperij sui uita functum) tenet per
dictum Cyrum septem annos tm regnasse: et secundo anno regni
sui e babilone exijsse ad masagethicum illum bellum et alia
eiusq loco dimissum esse filium cambyssem, qui propatre regna
uit 6. annis adhuc illo uiuente et bellis alibi extra babilo
nem impedito, et supra hos ipse cambyses regnauit alios 8
annos, itaq omnes anni simul. Cyri sh et filij eius camby
sis sunt 19.

~~hos septem annos regnasse i[n]telliga post [illegible] xium babiloniu illi enim qui tri tres ponunt non p[illegible]~~ 4 //

Post octauum u annum Cambysis quo septem etiam me
ses magorum continent successit Darius filius Histaspis
ex Herodoto, Iustino Iosepho. eusebio. Hieronimo. niceph oro
Beda Adone et Sabellico, cuius anno secundo prophetant Haggeus et
Zacharias. qui u putant hunc fuisse Darium longimanum lon
ge

ge aberrant, sic enim regnauit quinquagessimo post anno

His ita constitutis, quę ad multa alia proderunt, facillime explicant 70 anni captiuitatis numerando a primo anno Nabucodonosor, usque ad initium Cyri, sic 45 de nabuch. 23 de euilmerodach tres de balthasar quorum ultimus q[uo] in[super] factus ē p[rae]teritis sblet, et de his loquutus ē Ieremias —

(quo [struck: anno] daniel cum socijs abductus ē in babilonē ulto rege iuda ioakim —)

Septuaginta uero anni a desolatione urbis et templi usque ad secundum darij colligunt numerādo a decimo nono anno Nabuch. cuius mense quinto facta ē desolatio, et ita sunt 27 anni dicti nabuch. euilmerodach 23 Balthassaris tres, Cyri septem, cambysis octo, darij duo, secundus enim annus darij erat septuagessimus a desolatione, sic p[ro]cedit doctissimus Ribera, citans Clementē Alexandrinum 1. stromate p[ro]pemedium, et plurimos alios multis id cōfirmās loca v[er]o Iesepi lepijssime tam grece q[uam] latine mendosa inueniunt. et sic h[ab]et intelligi locus danielis 9 et constat Ieremiam de annis captiuitatis Zachariam u[er]o de annis desolationis verba facere —

4. reg. ult

ops

1. s. 2. Iudę captiuitas ut ait Hieronimus —

Nota tandem multoties uideri apud auctores et p[rae]cipue Hieronimum confundi annos captiuitatis cum annis desolationis quod eo uerum ē et concordat, q[uia] anni desolationis ueluti inchoati sunt in captiuit[at]e. et similiter multi ex annis captiuitatis et desolationis fuerunt ijdem ut patet, neque u[er]o in omnibus omnino S[anc]to Hieronimo conformari tenemur, qui plurima a se dicta in alijs locis in alijs correxit,

§. 3

illud postremo restat explicandum, quomodo Ioānis 2. dixerunt Iudei

dei quadraginta et sex annis edificatum est templum hoc, quod de secundo templo dicebant, quod secundo anno Cyri ceptum, et diu interruptum, tandem sexto anno Darij absolutum est. cum nos confirmaverimus a primo anno Cyri usque ad secundum Darij, non nisi decem et septem annos fluxisse, hec quoque Hieronimo et Bede et alijs, qui dicunt Cyrum 30 annos regnasse, non erit difficilis quia additis 8. Cambysis et magorum et duobus darij sunt 40. et restant ad sue quatuor anni eiusdem darij, quod regula tradita de annis perfectis aut imperfectis facile poterit explicari —

Sed nos iam diximus 30 annos Cyri non esse computandos ab imperio parto Chaldeorum, sed ab initio regni sui apud persas. Item ab urbis desolatione usque ad initium regni Evilmerodach 27 fere annos computat 88.re et tres Baltassaris, ita ut ergo regno dicti evilmerodach nullum tempus relinquit, cui nullus est qui multos annos non tribuat. Item etiam quia sane sententiam tuendo nullatenus potest ut Hieronimus assignare 70. annos quos ponit Ieremias ut supra audimus. iudeis quod illud dicentibus alios iudeos obijcit Rubera. et asserit eos qui illud dixerunt fuisse de vulgo parum scientes, aut vero Christo domino succensentes scienter fuisse mentitos, evangelistam vero ne rum dixisse quia dixit, iudeos illud Christo domino obiecisse. iudei enim parum soliciti de veritatis indagatione plurima ignorabant et maxime illiterati, quibus inter graves literatum iudeum obijcere ipsum repostumus, qui lib. 11. ant. c. 3. ait templum ab annis quo ceptum est usque ad secundum annum darij novem annis intermissum esse iuxta Ruberam quod novem aut circiter decem annis novem que cum dimidio templum 2um edificatum est. non computatis annis quibus templum fuit interruptum — eius inquam edificatio impedita —

De

itaque iuxta id quod diximus 20 annis edificatum est.

stando his que modo supra dicebamus et tamquam verare loquimus de annis captivitatis et desolationis

De Annis deserti in quibus filij israel nō sunt circumcisi

De Annis quibus filij israel errauerint in deserto, vni fue- d.
rint 40 an 42 dubitari merito potest, qm̄ num. 14 post
duos annos iam completos ab egressione de egypto dicit, filij vri
erunt uagi in deserto annis 40, et portabunt fornicationem vram
et statim et quadraginta annis recipietis iniquitates vestras
et scietis ultionem meam.

iuxta Septuaginta interpretes Iosue 5 filios israel 42 annis errasse
siue uersatos esse ait in deserto, d. quod non conuenit q in he-
breo quadraginta tm̄ anni legant, nam mos ē ss in maiori nū
minorem comprehendere sic dici solent 70 interpretes et 70 dis-
cipuli cum utrique essent 72, hoc siquis sequat facile se expediet
Sed melius est antequam ad interpretationem sacre scripture acceda-
mus bene explorare quid dm̄ sit, et ita quadraginta tm̄ annos
numerandos dicimus ab egressu filiorum israel de egypto usque
ad illud tempus quo terram promissam ingressi sunt, quod ex eo fit
manifestum, qm̄ exod. 7 scriptum ē, erat autem moyses octoginta
annorum, et Aaron 83 quando loquuti sunt ad Pharaonem de
Aaronis autem morte legimus num. 33. ascenditque Aaron sacerdos
in montem Hor iubente domino et ibi mortuus ē anno quadrage-
simo egressionis filiorum israel ex Aegypto quinto mense primadie
mensis cum esset annorum 123. de moyse autem qui paucos post
menses eodem anno obijt in extremo deuteron. dictum est. moyses
120 annorum erat quando mortuus ē a cuius morte post paucos
dies populus Iosue duce Iordanem transijt. Subdue q rationem et

~~autem in 40 annis deserti nō fuerunt circumcisi filij israel ex Aegypto~~

hi q dicunt quadraginta anni quibus filij israel dno nō obtule-
runt sacrificia excepto primo anno egressionis ex egipto et num. 9. anno secun- +
do / siqua enim postea obtulerunt + ut ex Hieronimo discimus timore ut leuit.
magis q amore faciebant / et magis vitulo et stellis sine militie et 9. et 7.

hi

li Egyptiorum honorem impendebant, et idolo Moloch + ut Ste phanus primus martir ait — Auctoritas autem illa num. 14 pot exponi sic - 40 annis filij vri erunt vagi, et portabunt fornica tionem a secundo scilicet anno egressionis quo vituli adoratione ex fornicati sunt; maxime quum in num. maiori minor includat 38 anni ab scriptura nomine 40 significant. sicut ps. 94 quadra ginta annis offensus fui generationi huic, et dixi semper hi errant corde, cum tamen non fuerit illis infensus totos quadraginta annos quinpotius a reditu exploratorum ob populi et illorum incredulitatem, ut ibi Basilius et Theodoretus haud obscure interpretantur

+ affectantes reuerti in Egyptum diffidentes diuinis promissis —

§. 5 Notandum autem est euangelistas nullibi fuisse memoria lapsos in referendis testimonijs scripturae. sive enim malitia sive oblivione dissonantia aut error semel in scriptura reperiatur que certitudo eius fieri poterit quominus suspecta habeatur ut dicit Aug. epist. 19 ad Hiero; quare si aliqui grauissimi auctores contra hanc ueritatem esse uidentur attente sunt legendi et interpretandi. Sed pinquius (?) non admodum exercitatis notandus est mos sancti Hieronimi qui plurimas sententias (in multis locis) etiam erroneas refert quas non expresse reficit, nec tamen ullatenus admittit. sed ut ipse ait exponunt ut lector ex multis tenendam et ueram sententiam amplectatur, hoc uidere dabit in multis que refert in epistolis ad galat. et ephes. ex Origene et ex alijs que cum ueritate fidei parum congruunt. Verum quidem est Augustinum, et Bedam super marci 1. dicere euangelistas non semper seruare ordinem rerum gestarum, sed sepe eos ita referre ut recordabantur. et quidem Augustinus. lib. 2. de consensu euangelist. c. 12

~~Zorobabel in Babilone natus~~

~~Sacra plura loquitur ad verbum acsi essent mulieres nomine sororis et [illegible] et in rebus maximis ut est [illegible]~~

imo et

et lib. 3. c. 7. aperte concedit, potuisse fieri ut Mathaeus in testim.o illo Ieremiae quod citat c. 27 nomen Ieremiae scripserit per oblivionem, pro Zacharia. Beda quoque in Marc. c. 1. eadem causa positum dixit a Marco Isaiae, pro Malachie. Sed hoc non dicunt accidisse ex humana aliqua, aut n(atur)ali oblivione, sed ex sp(iritu)s sancti dispensat.e et providentia ob misterium aliquod secretius / sed ego persuaderi no(n) possum ut putem evang(elis)tas lapsos fuisse mem.a in referendis reb(us) gestis neque ordinis rerum gestarum, sed omnia memoria tenentes, ea referebant quae sp(iritu)s sanctus dictabat, et singula eo tempore atque loco, quo dictabant, et multo minus illud in animum inducam, ut credam fieri potuisse ut Matheo scribenti occurrerit Ieremias pro Zacharia, aut Marco Isaias pro Malachia, de quo fo(rtasse) iam sup(er) Zachariam aliquid dicemus. Hunc illud a filijs eccl(esi)ae abesse longe volumus ut credant auctorem alicuius libri canonici lapsum fuisse memoria, vel in re minima, p(rae)d(ic)ti aut(em) Augustin(us) et Beda sunt recte interp(re)tandi, et in alio sensu quam eos citat Herasmus suos errores pallians / cum quo dimittendum censemus Andream Osiandrum hominem audacem et arrogantem in annotatio(n)ib(us) in lib. 1. suae Harmoniae in c. 10 qui Hieronimi translationem reprehendit, et no(n) desunt qui eius s(ente)n(t)iam sequantur.

cap. 12 De Regno Assyrio(rum)

Assyriorum regnum quanto tempore duraverit et quo tempore fuerit 61 D. finitum et destructa Ninive p(rae)d(ic)ti regni caput, multi multa

et

et diuersa dicunt. quibus omissis, breuitate quadam iusmo-
di quae ad intelligentiam scripturae conducunt in his quaestiunculis, uel
notabilibus prosequimur. Notandum est. ninum qui genus
ab Assur ducit dictam Niniuem sive Ninum metropolim et caput praedicti
regni construxisse, et multas gentes uniuersamque Asiam prae-
ter indiam expugnauit, quam eius uxor Semiramis cepit. ut est
auctor Augustinus 18 de ciuit. c. 2. sed et partem Affricae tenuerunt.
durauit eorum imperium annis. 1360. diodoro siculo auctore
lib. 3. rerum antiquarum. c. 7. aut ut alij tradunt. 1300. aut
1240 / aut 1224 / aut. 1305 / aut. 1160. de quo non multum
nunc curamus. Dicit quod communiter fere Sardanapalum
fuisse ultimum regem Assyriorum in eoque Assyriorum famosum
regnum extinctum fuisse et ablatum ab Arbaceque ad medos
translatum / Hunc Sardanapalum georgius cedrenus graecus
auctor in compendio historiarum fol 88 post multa docet fuisse
Salmanassarum Assyriorum regem sed parum probabiliter,
~~bipartita itaque fuit monarchia Assyriorum intermedos et babilonios~~
Sardanapalus iuxta eusebium in chronicis mortuus est
initio regni Hoseae sub quo prophetarunt Hosee, et Hamos
et tunc eodem auctore regnum cessauit Assyriorum. quidquid
sit de supradictis, indubitanter tenendum est regnum Assyri-
orum ualidissimum et florentissimum fuisse non solum tempore
Nahum prophetae et Ezeciae regis, sed etiam temporibus regum su-
periorum. id est Hoziae, Ioatham Achaz, et prophetarum qui
horum aetatibus floruerunt. scilicet. Hoseae. isaiae. Ioelis. Hamos
Habdiae iona. michea. docet hic plane Hieronymus. Hoseae quinto, et

abijt

~~bipartita fuit monarchia Assyriorum inter medos et babilonios~~ c. 1.

abiit Ephraim ad Assur et misit ultorem (ett) dicebat autem ul
tor qui potentissimus sicut postea Romani. idem insinuat. 4
reg. 15. de Phul rege assyriorum. et c. 16. misit Achaz nuncios
ad Theglath-phalassar regem Assyriorum dicens: Seruus tu
us et filius tuus ego sum. ascende et saluum me fac de manu re
N.[a] gis Syriae, et de manu regis israel, qui consurrexerunt ad
uersum me. eo autem tempore, quo decem tribus captae sunt
Assyrij medijs et Chaldeis imperabant. quod ex eo constat quia
4 reg. 17 dicitur. Anno autem nono Hosee cepit rex Assyriorum
Samariam et transtulit israel in Assyrios posuitque eos in
Hala, et in Habor iuxta fluuium Gozan, in ciuitatibus medorum
et postea adduxit autem rex Assyriorum ett
Deinde notandum est ad intelligentiam singularium ~~diuinum et dicendo~~
~~num~~ (et contra errorem multorum qui sine dubio aliter
sentientes decipiunt) ~~notandum inquam~~. id quod legimus
in sacra historia. 4. reg. 19. scilicet regnasse Assar Addon apud
niniuem simulac mortuus est pater eius Senacherib. ex c. uero
20 constat eodem tempore regnasse apud babilonem Merodach
et* Baladam, ~~nam~~ *et decimo quarto anno Ezechie uenit Senache
rib in iudeam. post cuius abscessum egrotauit Ezechias, et
uixit annos 15. regnauitque et ante morbum et post morbum
29 annis, egrotauit itaque incipiente regno Assar Haddon in
niniue, in tempore uero illo inquit sacra historia misit Me
rodach Baladam filius Baladam rex babiloniorum literas
et munera ad Ezeciam, audierat enim quod egrotasset Ezecias
Sabemus quod simul duos reges, alterum niniue et inimicum Eze

ae

uel. Alterum Babilonis, qui literas ad eum missit et mu
nera, quare in manifestissimo uersant errore, qui reges illos
Assyriorum Babilonios fuisse contendunt, nec minus errat
Sabellicus qui reges Assyriorum praefectos fuisse medorum af
firmat, nam illius Senacherib per isaiam affirmat, numquid
non principes mei simul reges sunt. Sed dices, non ne tunc
Assyrij medis et etiam Chaldeis imperabant? ita sane, quo
modo quod tunc ut modo dicebamus merodach rex dicebat ba
bilonis? Respondeo quod et in Babilonia et in alijs prouincijs
ditionis Assiriorum reges erant, sicut et postea in Monarchia
Romanorum, sed parebant nihilominus Assyrijs ut ex loco cit.
isaie in persona Senacherib constat, numquid (dicentis) non
principes mei simul reges sunt? ex his quae dicta sunt constat
niniuem non fuisse subuersam sub Sardanapalo, nam eodem fe
re tempore in ea praedicauit Jonas, cum tanta esset ut iter haberet
trium dierum Jone. 3. Hozeas enim cuius tempore regnauit Sar
danapalus, regnum assumpsit. 27 anno Ierobosam regis isra
el. 4. reg. 15. et eius tempore prophetauit Jonas. 4. reg. 14. sed
ad finem regni eius i. post Hosee ut in praeludijs diximus —
Deinde uidemus niniuem semper fuisse regiam Assyriorum
usque ad ezechiam, et usque ad mortem Tobie, post annos plures
42. et tunc Tobiam dixisse prope erit interitus niniue, non
enim excidit verbum domini quod scilicet dixit per ionam) ut
est ibi in graeco — Sed iam id quod praecipue quaerimus inues
tigemus Quo scilicet tempore fuerit niniue sub
uersa, et multis omissis Respondemus id factum esse tempore
Nabuchodonosor eiusdem illius qui anno 18 euertit Hierusalem

bipartita fuit monarchia Assyriorum inter medos et babylonios — quamquam medi et contra Assyrios et contra ipsum nabuchdonosorem et babylonios pugnabant adhuc ab ipso Nabuchdonosore uicti.

Hec est Hebreorum s[ententi]a in Seder holam capite 24 et nostri contentiunt ~~Hieronimus enim in proemio comentar etc~~

capta est ergo Niniue non primo anno regni Nabuchod[onoso]r

sed post captam Hierusalem plus octo annis, aut decem forte, q[uia] illuc usq[ue] Iudeam mediam et Assyriam pugnauerat ut egyptios etc. deuicit autem Nabuchodonosor et tam potentem Assyriorum regnum subiugauit, q[uia] multe prouincie ab Assyrijs deficiebant, et dictus Nabuch[odonoso]r in varijs partis magis ac magis inualescebat Excedit autem imperium Assyriorum sexto anno post excidium Hierusalem.

ex 4[o]r igit[ur] monarchijs que ab auctoribus ponunt

prima est que a Rege Nino incipit in Niniue usq[ue] ad Baltasar regem Babilonis Suius Nabucod[onoso]r nepotem. Hoc a Dario Rege medorum et a Cyro Rege persarum uicto, secunda iuxta plurium s[ententi]am cepit monarchia persarum atq[ue] medorum et eo tempore scripsit Cyrus omnia regna terre dedit mihi deus d[omi]nus coeli 2 Paralyp. ult. etc.

ex hisque igit dicit ~~[illegible] noster~~ citatus a Rebera ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ sup Nahum 2 n. 1 et deinceps colligit tandem Assyriorum regnum stetisse ad 1440 annos, s[ed] non semp[er] eadem potentia magnitudine, nam ab ortu Abrahe usq[ue] ad excidium Hierusalem tempore Nabuch[odonoso]r anni sunt 1390 at Abraham natus est 43 anno Nini conditoris Niniue, ut initio Chronicorum tradit Eusebius. §. 2

Sed iam ex dictis grauior insurgere uid[etur] difficultas quo s[cilicet] temp[o]re contigerit hist[ori]a Iudith. Iudith enim primo cap. legit[ur] anno igit[ur] duodecimo regni sui Nabuchodonosor, rex Assyriorum qui

[Margin notes:]

Not.

~~imperium Assyriorum expedit sexto anno post excidium Hie~~

~~medi de [illegible] Nabuch[odonoso]r [illegible] Assyrijs [illegible] et [illegible] Nabuch[odonoso]r [illegible] essent [illegible]~~ et ~~[illegible] Assyriorum monarchia in Chaldeos et medos [illegible] [illegible] hist[ori]a [illegible] ipse Nabuch[odonoso]r~~

quo tempore fuerit hist[ori]a Iudith?

qui Regnabat in Niniue ciuitate magna pugnauit contra ~~Sic erat rex in Niniue~~
Arfaxad (qui erat rex medorum) et obtinuit eum. ex quo sic argumentantur Sixtus Iudith
contigit iudeis e captiuitate babilonica reuersis. male ergo
nos diximus sexto anno post excidium Hierusalem euersum fuisse
imperium Assyriorum et niniuem p[illegible]cons/ siquidem tempore
Iudith Nabuchodonosor regnabat in Niniue — Quidam tunc Nabucho
donosor existimant fuisse Cambysem filium Cyri. sed ex eo re
fellitur eorum sententia quia tempore Cambysis templum nondum erat e
dificatum ut constat ex lib. esdre sed tamen erant fundamenta iac
ta, at cum venit Holofernes in Iudeam iudei timebant ne
templum prophanaret et faceret idem templo domini quod fece
rat in alijs ciuitatibus, dimittis ergo fabulis Philonis scriptis
Pseudo Philonis in breuiario temporum, quem aliqui sequuntur

Dicimus Historiam Iudith contigisse tempore Xerxis ~~prefuerunt sic tunc tempore postea~~
filij Darij filij Histaspis, et Ioachim Pontificis iudeorum ~~genuit [illegible]~~
N. filij iesu filij Iosedech qui cum Zorobabele populum babilone ~~Pontificem~~
eduxit in Iudeam. Cyrus uero post expugnationem Babilonis
regnauit quasi septem annis Cambyses et fratres magi olo. Darius
filius Histaspis triginta sex cui Xerxes successit, factum est igitur
quod narrat Iudith regnante Xerxe post annos a soluta capti
uitate babilonica paulo plures quinquaginta — sed dubita
bis et merito quomodo tunc florente monarchia medo
rum atque Persarum penes Xerxem, Arfaxad Rex medorum
multas gentes imperio suo subiecerat. et similiter quomodo apud Nini
uem regnauerit Nabuch.! Ad quod Respondendum uidetur
quod etiam si summa imperij esset penes reges persarum Reges erant

apud

apud alias nationes sed his subditi. cum autem Xerxes sicut et Darius antefecerat fere totum tempus consumpserit in bello contra græcos quo maximum traiecit exercitum multæ interiores ab eo gentes desciebant et pro imperio inter se bellagerebant absente qui cohibere posset Xerxe. accessit quod ipse a græcis uictus a suis quoque contemnebatur. ut ait Iustinus lib. 3 — Tunc igitur Arfaxad rex medorum subiecit imperio seu ditioni suæ gentes multas, et uictus est a Nabuch rege Assyriorum; est autem Nabuch chaldaicum nomen quare hunc ducem aliquem nobilem, atque inter chaldeos insignem fuisse ualde probabile est, cui uel Darius uel Xerxes qui Babilone regnabant regnum Assyriorum tradiderunt. Probabile est etiam aliquem ex babilonijs regibus siue ex persis qui eos in imperio consequuti sunt, Niniuem nobilem totius orbe terrarum reedificasse (ut fieri solet — sed a quo, uel quo tempore reedificata sit mihi non constat ex histo. reedificatam stare tempore Iudith scriptura plane docet — ✠

Quod autem esdræ. 6 Rex persarum uocat Assur. ubi legitur et conuerterat cor regis ad eos, causa est quod reges persarum iam imperabant Assyrijs, et quoniam magnum fuerat imperium Assyriorum et nomen, saudinuiti uocabant reges Assyriæ siue Assyriorum —

§ 3.

~~[struck through]~~ Hoseæ. 5. n. 36. Nota Ninum Prius in Babilone regnasse, postea ui subegit Assyrios sic dictos ab Assur filio Sem. et inde ipse Ninus immo et ante talem uictoriam per preoccupationem Assur uocatur,

cum

✠ Vide Sanctum quoque nide genebrardum in chronologia lib. 2. fol. 128. a. ubi relinquens sacram scripturam in sua simplicitate explicat hac historias accidisse tempore eiusdem illius Nabucdonosoris, qui captiuauit Ioachin sedeciam etc.

Not.

~~et inde que ex eo excepisti et habes cum thomas~~.

Alij hanc historiam dicunt contigisse tempore Regis Manassæ Regis Iudæ e captiuitate reuersi, et tempore Merodach Baladan Successoris Senacherib. ~~[struck through]~~ (cui occiso a duobus filijs ~~[struck through]~~ successit filius Assaradon — quem quidam dicunt fuisse Sardanapalum) ~~et quidem~~ sed profecto inx

Nota

cum tn probabilius sit ipsum nec filium sem, nec de eius pro
genie fuisse quin potius de semine et stirpe Cham, hoc probat
q[uonia]m regnante n[ost]ro natus e[st] Abraham teste eusebio, ad quod us
q[ue] tempus filius sem non durasset. q[uonia]m a diluuio usq[ue] ad Abra
hamum anni numerant 293 ut ex genes. 11. colligit, n[on] ergo
ninus fuit Assur filius sem / quod u[ero] de eius progenie non p[re]ce
rit ex eo conuinci uidet q[uonia]m filij sem nequaq[uam] in babilone reg
nauerunt propter notam q[uam] y grecum latine uertitur in V. uocalem. V[nd]e
Syria Suria d[icitu]r et inde Assurij, sic Suracusas, Sumbola
Sucophantas etc. et ipsi Reges etc. Assur nominabantur
et a p[atri]a dicebant ulbres — Hosee. 5. etc. —
Paucis tn ad eorum que s[upr]a dicta sunt ueluti coronidis loco adden
dum e[st] notandumq[ue] est. Assyrios proprie dici qui Niniuem siue
niniuem metropolim habebant, itaq[ue] diuersa sunt Babilonia
et Assyria ut plane uidemus apud Ptolomeum. lib. 5. geogra
phie. c. ult. et lib. 6. c. 1. ubi utriusq[ue] situm, terminos, urbesq[ue]
commemorat. et Pomponius mela. lib. 1. c. 2. sup[er] hunc sunt
parthi Assyrij et babilonij. et Xenophon lib. 1. de Cyri pe
dia scribit a Cyro superatos fuisse Assyrios et alias gentes, et
babilonios. Sepe tn propter harum regionum propinquitatem, et
propter imperium ex una in alteram traductum, et apud patres
et apud prophanos auctores Chaldei uocant Assyrij. inde Herodo
tus lib. 1. uersus finem. Assyriae inquit, cum alia multa sunt
magna oppida, tum uero celeberrimi nominis ac ualidissi
mum babylon, ita etiam loquit[ur] aliquando Hieronimus, sc[ri]
ptura ubiq[ue] eos proprijs nominibus distinguit, nam alteros uocat Assu
rim. i. Assyrios: alteros Chasdim. i. Chaldeos. —

iuxta sriam dictaz satis Genebrardi non bene explicant. dicta Judit 5. c. ultimo ad finem. s[ed] q[uod] omni spa cio Vite sue non fuit qui conturbaret israelem. et post mortem eius annis multis, maxime q[uonia]m ipsa uixit 105. annis / fac computationem / nabuch[odonoso]r autem nomen generium seu comune est ad omnes Reges Babylonios seu Assyrios —
quod autem es dic. 6. torna a esta señal ./.

ex predicto autore sup. Hoseam c. 2 n. 60. notandum est simiciterum locorum scripturae intelligentia. Bahal nomen fuisse speciales idoli Assyriorum quem sydonij, Tyrij et babilonij (apud quos Bel etiam vocabat) colebant, quod non fuerit nomen speciale ex iud. 6. et 3. reg. 18 colligi videtur, qui vero cum odorem Hieron. 32 putant esse nomen commune idolorum gentium, exosgbant quod dr. a Bahal quod est dominari seu preesse. sed hoc parum conuincit, similiter pbant ex eo quod bahal lingua punica quae hebraice affinis est deum significat. sed hoc similiter ut patet parum euegit, et pbant 3. quia in multis locis scripturae pluraliter legetur Bahalim, ut in eodem cap. 2 Hosee et alibi. sed hoc ideo est quia erant plura idola eo nomine uni prototypo et deo significato et venerato dicata quorum quodlibet Bahal vocabatur, et erat prior babiloniorum quam sydoniorum ut Hieronimus insinuat quia a babilonijs acceperunt sydonij et omnes ab Assyrijs qui cum gentes fere omnes sibi subiugabant etiam ad sui dei reuerentiam trahebant. fuit autem iste Bahal sive Bel, Belus filius saturni qui saturnus fuit primus Rex Babiloniorum qui anno 131 a diluuio regnare cepit. Belus vero fuit pater nini niniue conditoris, qui primus omnium templum Bel patri, et matri Junoni, et Rhee auiae statuas in medio Babilonis erexit ut ait Berosus chaldeus (siquis hunc autorem recepit quem protulit Joanes Annius) lib. 5. antiq. nec ab eo dissentit Aug. sup. lib. iud. q. 16. Juno vero Astarte sive Hastaroth dr. modo in numero singulari, modo in plurali quae erat dea sydoniorum 3. reg. 11. cum autem tri masculino in genere scribi debet. dr. idem Bahal Belphegor quia in monte Phogor colebat et Belzebub a muscis venientibus ad eius sacrificia. vnde iudei maximum demoniorum Belzebub vocabant. luc. 11. in belzebub principe demoniorum etc.

∴ quod tenet Josephus 9. antiq. c. 6. ~~[illegible]~~ Seruius in illud 1 Æneid. quam Belus et omnes a Belo soliti etc.

Ä igitur Principium idolatriae, et Primus idolatra Ninus et Bahal dictus a Belo immo et fere omnia idola gentium a Bel incipiunt nomina ri, ut Belphegor etc.

Ä etc. sup

o/7 ~~exeodem~~ sup. sophoniam 3. c. n. 11. de Cherethi
et Phelethi notandum est cum Hieronimo alijs in locis
tum ezech. 25. fuisse duas legiones dauidis militum illi qui
ipsum comitabantur et custodiebant. Cherethi autem dicebantur
ab eo quod interficerent et iugularent. similiter et Phelethi
a fortitudine sic uocabantur. neque admittendum est ullatenus
regem sanctum ad suam custodiam gentes alienigenas et infideles aduocas
se ut quidam putant dicentes Cherethi sic fuisse nominatos
~~sic dicta~~ quia erant de quadam regione Palestinae sic dicta. quod dicitur 2. reg. 15. le
gitur ipsum secum etiam habere 600 uiros ualidos gethaeos, non
est sic intelligendum quasi essent gethei natione sed quia ipsum
secuti sunt fugientem in geth. unde nec gethei isti erant alienige
r Sed hebrei uti hebrei ipsi dicunt nae et infideles lege primum paralypom. 28. et dictum 2
Reg. 15. et uide Alfonsum Abulensem in 2. reg. 15. q. 26
nobis omnino fauentem. cum autem dicitur Cherethi et Phelethi
pro Cherethim et Phelethim accipiendum est singularis numerus pro plurali

Cherethi et Phelethi milites praetoriani custodiae dauidis

~~et infideles~~

§. 6

Michee 4. Promittitur pax futura Christi tempore, ea est
uera pax quae fuit non solum in animis credentium inter homines
ta et ignes sed ea quoque quam uulgus intelligit sedatis bel
lorum tumultu et strepitu armorum, at non dicit pacem in omni
bus terris atque inter omnes homines futuram (quod multi non
animaduerterunt) sed inter eos tantum qui crediderunt, cum
enim gentes bellicosae et truces ~~[illegible]~~ in euangelium conuenissent
ita deposita ferocitate in unum populum, atque in unum corpus
coaluerunt, ut summa esset ubique Christianis tranquillitas
sicut praedixit isaias c. 11. habitabit lupus cum agno
et pardus cum hedo
accubabit etc.

r Vtrum decem tribus de captiuitate redierint / ne quilli ex eis

Vtrum ~~uero~~ decem tribus de captiuitate redierint
citatus auctor ~~Rib. er~~ ~~Ribera~~ Hosee 1. n. 93
diffusse et doctissime ut solet cetera discutit, nos breuiter percurremus, et quidem quod nullatenus ~~[illegible]~~ decem tribubus ne quilli ex eis redierint de captiuitate quin immo semper apud medos et persas remanserint usque hodie, neque ultra in terram suam uenerint, ~~sed~~ potius persarum regibus seruiant, et nunquam eorum est soluta captiuitas, ~~ut~~ tum alibi, tum ezech. 23 et 37 sentit Hieronimus et alij plurimi tam ex hebreis quam ex nostris, quod et nos tam quam indubitatum amplectimur, eos scilicet in montibus et urbibus medorum ad quas translata sunt usque nunc ultra eufratem detineri quod ex verbis Josephi 11 antiq. c. 5. apertissime constat ait enim, duae tamen tribus per Assiam et europam sub Romano degunt imperio, decem autem tribus nunc etiam ultra eufratem sunt infinita hominum millia quae vix est numero comprehendere / ▲ Scriptura u sacra uel ex eo hoc confirmat, quod nullibi legimus reditum promissum decem tribubus, cum duabus saepe per prophetas promissum sit in tantorum malorum solatium / Praeterea legimus duas tribus redijsse, quod de decem non legimus / Item manifesta sunt verba Hosee 1 non addam ultra misereri domui israel, sed obliuione obliuiscar eorum, et 4 reg 17 translatus est israel in Assyrios usque in diem hanc, idest in perpetuum ut explicat origen hom. 7. in Josue — ▲

V. D.a Hanc sententiam facere uidet expresse caput 50. Hieremiae in principio, et per medium, vide attente quaere et considera concordantiam ibi ~~ut~~ adductam /

Notandum tamen est tempore praedicationis Christi domini et eius aduentus in Samaria multos de Chutheis seu Samaritanis ~~ui~~ ~~adesse~~, qui non pertinebant ad filios Jacob, sed aliunde ibi missi fuerant a Rege Assyriorum 4 reg. 17. Et
si

Hi uero Samaritani siue Chuthei dicebant, et ut ait Jo
sephus temp[ore] quo res prospere succedebant iudeis eorum se
dicebant cognatos, cum et illis uicini et ueluti co[n]misti esset,
at in aduersis, eos a se repellebant, et inde e[st] q[uod] Joannis 4 iac N[a]
tat se tanq[uam] filij Jacob, numquid maior es patre n[ost]ro Jacob?

Pr[aetere]a Notandum est ex uniuersis tribubus homines ui
xisse in Judea cum Christus dominus degebat inter homines
quomodo autem aliqui ex decem tribubus duabus fuerint
adiunte no[n] facile explicatur, quidam enim dicunt eos cum
duab[us] e captiuitate redijsse, ut tenet Theophilus, et Theo
doretus in Hosee 3 p[ro]pe finem, quod nobis p[ro]babile non uidet[ur]
n[ost]ra[n]tib[us] verba Hieronimi malac. 2. in illud et abomina
tio facta e[st] in israel etc. et Josephus iam citatus refragari
uidetur, Dicendu[m] ergo est tunc multos ex decem tribubus adiunc
tos fuisse duabus, quando regnum israel diuisum e[st] sub Ro
boam ut testat[ur] Josephus 8 antiq. c. 3. et desumpsit ex 2
Paralyp. 11. sed q[uonia]m si qui domui dauid ex decem tribubus
accesserant paucissimi erant respectu eorum qui ab ea recesserant
(quamuis tribus annis ex eorum accessu in dies cresceret reg
num Roboam) simpl[icite]r est uerum et d[ici] decem tribus a domo
dauid recessisse et captas fuisse ab Assyrijs. lege quod d[icitu]r
ut de Assa p[ro]nepote Salomonis. 2. paral. 15. facit enim
maxime ad hoc. Item quod dicit[ur] de Ezecia 2 paral. 30
ex quibus breuiter sic constitutis iam quid tenendum sit
in hac graui et notanda q[uaestio]ne facillimum erit eruere. A

Hinc est q[uod] tempore Ptolo
mei Philadelphi
septuaginta inter
pretes fuerunt ex
singulis tribubus
sex ut nonnulli
asserunt.

Nota sup[er] Joelem 2 c. n[umer]o 22 (§. 2) quod ut ait Ambrosius
est

est ꝑ(ro)rattis ss(re). ut aliquando verbis dubitantis utat(ur), cum
ti minime dubitet, atq(ue) hoc exemplis ex Homero petitis confir
mat. Deniq(ue) (inquit) ipsi sapientes s(ae)culi qui omnem gloriam
suam statuunt in expressione uerborum, quod latine (forte) dici
mus, grece (τάχα) non ubiq(ue) c(um) dubitatione posuerunt, vide
aliuum. 8. p(ro)iam itaq(ue) age etc si forte remittat tibi, simil(ite)r
Ierem. 26 et ezech. 3. hec dices ad eos si forte audient et ter
rebunt. et similia, ubi d(omi)nus n(on) dubitabat tanq(uam) futuror(um)
esset inscius, est ergo hic modus dicendi simplex eloquutio sa
cre s(cri)pture.

§. 3

Sup(er) Malachiam. 4. c. ~~not~~ cum Hyeronimo. c. 17 mat(thei)
in illa verba (dico enim uobis q(uod) Helias iam uenit. et non cognoue
runt eum. sed fecerunt in eum quecunq(ue) uoluerunt) notand(um) est ~~rem~~
~~[illegible]~~ q(uod) qui uenturus est in secundo aduentu ^saluatoris^ iuxta corporis fidem
iam p(er) Io(hann)em uenit in uirtute et spiritu. u(nde) Helias ~~p(ro)pha~~ Thesbites erit p(re)cursor secundi saluatoris aduentus, sicut ~~Ioh~~ Ioan
nes fuit primi.

Helias Thesbites

§. 4

In. 6. capite Zacharie. n(umer)o. 11. not(a) q(uod) imperium
aut regnum p(o)tens grecorum incepit in Alexandro magno
qui superauit Darium regem Persarum. 1. mach. 1. et ad hic
uiuens p(ro)ximus morti diuisit regnum inter pueros suos nobiles
qui secum nutriti erant (cum ipse 12 annos regnasset) qui aute(m)
hi fuerint connumerat Iosephus. 12. antiq. c. 1. et que cuiq(ue) ob
tigerit prouincia, ~~c~~ontra hos multa gesserunt bella machabei, et dum
regnarunt dicebat(ur) regnum grecor(um). 1. machab. 1. ex his exijt
Radix peccati Antiochus illustris filius Antiochi qui fuerat
Rome obses. u(nde) regnum grecorum n(on) floruit in una urbe aut

In uno regno aut in uno Principe toto tempore ut cetera imperia finitum autem est non tempore Julij cesaris ut Rabbi David ait quem quidam ex recentioribus sequuntur, sed tempore Octauiani Augusti dicti cesaris successoris ut ait Lucius Florus lib. 4. epythomes romanorum gestorum. c. 2 et alij, Paulatim ergo cum Romani grecorum prouincias Ægyptum scilicet et alias sibi subijcerent, Julius Cesar tandem occiso rege egypti, Cleopatram e regno non eiecit nec fecit egyptum pro tunc prouinciam Romanorum, immo reliquit regnante dicta Cleopatram cum fratre iuniore. Sed postea Octauianus Augustus uictis Antonio et Cleopatra Ægyptum uertit in prouinciam, i. populi Romani possessioni adiecit, ut Suetonius in eius uita ~~idem in uita~~ ~~in eius uita~~ scribit. c. 17. et. 18. et Florus subobscure dicto. 4 lib. c. 11. et Eutrop. lib. 7. et tunc omnino finitum est regnum grecorum. et incepit Romanum imperium in suo augmento ab Augusto Octauiano. et sic procedunt ueteres fere omnes quorum sententias refert Hieronimus. dan. 9. cum annos 70 hebdomadarum computant.

Assia. Babilone. Hellespontus macedoniam ~~Ribera~~ ~~scilicet~~ ~~nius c. 3~~

§. 5

X Sup. Jonam. 1. c. n. 43. nota quod Hebrei ut uidetur esse auctor August. lib. 1. de consensu euangelistarum. c. 14 ab Abraham ceperunt. et ita significat ipsos dictos fuisse Hebreos quasi Abraheos, ut ipse seipsum exposuit. lib. 2 retract. c. 16. quam sententiam in hoc retractationum loco. et. lib. 16. de ciui. c. 16 non reputat improbabilem, sed reuera non multum probabilis est quoniam et ipse Abraham Hebreus dictus est genes. 14. Praeterea Abraham scribitur cum א Hebreus autem cum ע: alteram tamen sententiam quae prefert D. August. in his duobus locis / dictos scilicet fuisse Hebreos ab

ab Heber filio Sale, de quo genes. 10 et 11. quasi Hebereos et postea una detracta litera Hebreos. idem sentit Hieronimus et alij multi, qz ti Abraham primus fluuium magnum Eufratrem de ciuitate Haran siue Charras mesopotamie ad terram Chanaam transiuit, inde inter Chananeos Hebreus. i. transitor aut trans fluuialis (cum ibi esset extraneus) uocabat. sicuti nos dicere solemus Transpadanos, transmarinos, et transmontanos, et ideo ipse primus dictus e Hebreus genes. 14. nunciauit Abraham hebreo. ubi septuaginta uerterunt τῷ Ἀβραὰμ τῷ περάτῃ (to Abraham, to perati), id est Abraham transitori. id est illi Abraham, qui fluuium transiuit. Sanctissimam tuet Johanes Reuchlin. libro. 3. de verbo mirifico. c. 13. copiose autem et eleganter Paulus Burgensis in addit. 2. cap. 21. mathei. sed et Hieronimus et gregor. hom. 3. in ezechiel docent Hebreum significare transitorem. Denique argumentum nõ leue est ad confirmandum neqz Abraham, neqz ullum ex posteris Heber, dictum esse Hebreum donec Abraham fluuius transiuit.

in traditionibus hebreorum in genes. et Josephus lib. 1. antiq. c. 7 etc.

cap. 13. ~~De idumeis~~ § 1

De idumeis

De idumeis quinam sint. dubit. sup Abdiam num. 2. hebrei enim idumeorum nomine Romanos intelligi uolunt ea improbabilitate qua solent cet. probant ex eo q Julius cesar qui apud eos regnauit idumeus erat ut ipsi dicunt, sed pari ratione, et iudei ipsi dicerent idumei, qz Herodes qui ut constat fuit idumeus apud ipsos regnauit. Alij per idumeos accipiunt iudeos ipsos. aut persecutores eccl. aut denique infideles quoslibet. sed hoc nõ est sensum literalem inspicere

spectari

prophetis querere. Habdias uero contra aliquam certam gentem dirigit prophetiam [illegible]. Vnde ex Hieronimo in principio comment. in hunc prophetam concludenda est. quaerimus (inquit) quis sit iste Edom uel idumea etc. ex quo colligimus Esau filium Isaac, edom i. ruffum fuisse appellatum, quia propter ruffum lenticulae cibum primogenita uendidit, similiter Seyr i. pilosus dictus est, quia talis erat, possedit que eam regionem (ait Hieronimus) quae nunc Gebalena dicitur et in finibus est Eleutheropoleos, ubi ante habitauerunt Horrei qui interpretantur liberi, unde et ipsa urbs postea sortita uocabulum est secundum eleutheropoleos, quod graecum nomen est significans liberam ciuitatem, siue liberorum urbem ~~significans~~. Contra hos igitur filios Hesau saepe multi prophetarum inuehunt etc. — δ. 2.

| Edon interpretatur πυῤῥός. i. ruffus, et hispidus

Super Malachiam. 1. c. n. 13. est difficultas utrum idumei fuerunt totaliter destructi? ad quod Respondetur. i. quod non est dubium eos postquam capti sunt a Chaldeis iterum in patriam suam rediisse. Legimus enim 1o machab. 5. et debellabat iudas filios Hesau in idumea. idem colligitur ex 2. mach. 10 / ubi coepit prophetia Malachiae impleri. quae enim ipsi edificabant Machabei destruebant, et Paulo post Hircanus filius Symonis fratris iudae machabei grauiter coepit eos affligere sequuntur Iosephus filius Gorionis. lib. 4. historiarum iudaicarum c. 4. hic scripsit, et proficiscens inde uenit in terram edom, et percussit Adoram, atque Maressam ciuitates idumeorum. Humiliauit que superbiam Edom subiiciens eos seruituti tributi usque ad tempus captiuitatis, uinxit enim et ligauit eos, compedibus que circumcisionis constrinxit eos circumcidens carnem praeputii eorum, et ab illa die et deinceps fuerunt circumcisi, et obseruabant legem iudaeorum usque ad tempus captiuitatis. i. donec Hierusalem uastata est a Tyto

Vtrum idumei fuerint totaliter destructi? a Iudeis uel aliis? —

idem

idem refert alter Josephus. 13. antiq. c. 17. habemus ergo manisse idumeos usque ad ultimum excidium Hierusalem. inde legimus. mar. 3. venisse ad Christum ab Ierosolimis et ab idumea et trans iordanem. veniebant enim ut iudei quoniam et filij Abraham erant et circumcisionem tunc, legemque observabant idem colliges ex Josepho. lib. 4 de bello iudai. c. 6. et 7. / Sed iam nunc nec vestigium illius est gentis et omnino est prophetia mala
%. ebis completa. nam iam supra diximus fabulosum esse quod fingunt iudei Romanos nimirum ex idumeis oriundos esse. sed per idumeos aliter omnes reprobos intelligere commodius possumus iuxta intelligentiam illius ad Rom. 9. ~~Esau odio habui et~~ Iacob dilexi. esau odio habui / § . 3 .

qu. convertendi sint Iudei ad Xum dominum

Super Hoseam. 3. c. n.° 25 ~~dubitat Ribera(?)~~ est dubium quod iudei convertendi sint ad Christum dominum et quod prophetia vocet novissimum dierum? Hieronimus id omne ad finem mundi refert et tunc futurum docet et reliqui patres idem sentiunt, et merito. vide locum Pauli ad Rom. 11. nolo enim vos fratres ignorare etc. et math. 24. et predicabit evangelium regni. conversio tamen hec ut docet sancti erit post adventum Antixi. cum enim venerit
%. Antixus iudei benigne eum recipient, et ut Regem salutabunt ut scribit Hypolitus martir in oratione de consumatione mundi et damasc. 4. de fide. c. 27. ubi ita explanat illud Iohan 5. ego veni in nomine patris mei, et non accepistis me, si alius venerit in nomine suo illum accipietis. et illud. 2 Thes. 2. ita ut in templo dei sedeat / tunc ergo mittet deus Eliam et Henoch, quorum predicatione convertantur Apocalyp. 11. dabo duobus testibus meis et prophetabunt, malach. 4. ecce ego mittam vobis Eliam

prophetam

pp̄ham anteq; ueniat dies domini magnus et horribilis, et
conuertet cor patrum ad filios, et cor filiorum ad patres eorum
et dn̄us matt. 17 elias quidem uenturus est et restituet omnia
ita Hieron. Aug. Anselm. Theodoret. Hyeronimus quidem in
illud ps. 20. in reliquijs tuis preparabis uultum eorum. Augustus
20 deciuit. c. 29. Anselmus u̅ et Theodoret. in verba Pauli
citata / Si tn̄ duo pp̄hes occidendi sunt ab Antix. Apocalyp. 11
pr̄dicabuntq; 1260 diebus. i. tribus annis tantūdemq; regnabit
dan. 12 Antixp̄ius temp̄re conuertent iudei) Vide Videmus q̄ coniuncta
sit eorum conuersio fini sc̄uli. Docet autem Hieronimus in illud
Daniel. 12. beatus qui expectat et peruenit usq; ad dies. 1335. do
minum uenturum esse ad iudicandum quadragesimo quinto die
a morte Antichristi; sed num salui fient omnes israelite qui erunt
in terra? Oecumenius in illud Pauli ad Rom. 11. donec intra
ret plenitudo gentium, ita Respondet, sicut non omnes ex omnibus
gentibus intrauerunt, sed maior pars, ita non omnes iudei, sed
fera omnes saluabunt. Theophil. ibidem, tuncq; omnis israel
saluus erit, qui crediderit vlz. idem plane indicat Daniel. c. 12
et in tempore illo saluabit populus tuus, omnis qui scriptus fue
rit in libro uite.

tribus annis tn̄ regnabit Antichrist

An u̅ pp̄ha loquat. de tempore captiuitatis babilonicæ an de tem
pore, quod Christi domini mortem consequutum ē, iam utcunq;
ex dictis constat, et q̄m longius q̄ nunc non ad nos attinet discu
tere suo loco et tempori reseruemus his contenti; vide dictum
fran. a Ribera suis locis citatis

Sup. Joelem. 3. c. n. 2 dubitatur 1. Vm̄ sit uallis ali
qua que uocet iosaphat. et Vm̄ ibi sit futurum vniuersa

le

le iuditium? Adquod quidam Rn̄t nullam talem esse ual
lem, sed ideo locum iuditij quicunq; ille erit dici iosaphat ab
euentu, q2 Ebr. iosaphat idem est q iuditium domini, atq; ideo
Chaldeus (dicunt) non uertit iosaphat, sed in uallem diuisio
nis iuditij, alij puerile putant in ualle futurum esse iuditiū ut glossa quam sequutus ē Petrus lombardus in. 4. d. 48. sed
hos omnes missos faciamus, et sequamur torrentem patrum
et theologorum contrarium asserentium, et qm̄ q. in. 4. d. 47
et 48 diffuse tractat a scholasticis, sequendo eos qui pro
prijs pedibus illam sanctam terram calcarunt, dicimus Iosa
phat vallem esse proximam Ierusalem ad orientem, inter tem
plum et montem oliueti ad radicem Vz huiusmontis, in quo lo
cus est sepulchri beatissimæ Virginis mariæ, et quidem nomen co
gruit loco iuditij et nil obstat, immo omnia conuiuunt cum iudi
tium extra iudeam non uideat futurū, et nullus locus con
uenientior q3 ille ubi Christus dominus supra modum igno
minia affectus et iniuste iudicatus ē, Vnde qui ad coelos
ascendit, ut ibidem ostendat gloriosus et maiestate plenus, iux
ta illud actuum. 1. Sic Iesus (inquit euang.ta) qui assumptus
est a uobis in coelum, sic ueniet quemadmodum uidistis eum as
cendentem in coelum — cetera huc attinentia scholastica sunt
vide in. 4. precipue Scotum. d. 47. q. 1. ar. 4 — et d. Tho
math. 25. et in. 4. d. 48. q. 1. ar. 4. q.la 1 // § 5.

Sup. Abacuc. 3. c. nº. 56 dubitat quid sit in psal
mis, lamnaseah, siue Victori, siue in finem? et plurimi DD. Rn̄t
intelligi prefectum cantorum cui demandabant canendi et ordina

di

[margin: in ualle]

[margin: Sepulchrum sanctiss.e dei genitricis Virg.is]

[margin: iuste iudicans or bem terrarum in iust.a et populos in æquitate —]

di psalmi, sed pfecto verba nri pphe Habacuc nos cogunt (licz dictum et s^ma doctorum nobis non sit improbabilis) cogunt inqz p, victori, (victori enim in datiuo casu fere semp uertit Hieronimus) p lamnaseah, sive in finem intelligere Christum dnu victorem, pfectum, et omnium finem, ut colliges ex illis prophetæ verbis. Deus dominus fortitudo mea et superexcelsa mea deducet me victor in psalmis canentem, uel victori id est Christo reddet me etc. // nitseah enim נִצַּח id est præponi semper huic operi ad instandum, a quo lamnaseah ~ cap. 14. § 1

Super malachiam 1 cap.^o num.^o 3. dubitat vtrum malachias fuerit esdras, circa quod tenenda est ~~...~~ pars affirmatiua quam his verbis Ribera noster prosequitur ~~...~~ ~~...~~ dicamus ergo ~~q~~ (ait ille) prophetam nrum nomen malachiæ hic assumpsisse, aut quia ante prophetiam nō haberet, aut si habebat semper dictum esse esdram quia illud esset nomen usitatius, sic autem maluisse dici malachiam quia hoc nomen officio, quo tunc fungebatur esset aptius, quasi uoluerit ostendere se ceu angelum quendam, et nuncium pacis ad eos mitti a deo, ut agentes pœnitentiam cum eo redirent in gratiam, et imminentia mala uitarent, atqz ita c. 3. Johanni baptistæ propter simile ministerium idem nomen attribuit, ecce ego mitto angelum meum, pro quo est in hebræo, ecce ego mitto malachi de hoc iam s. aliqua diximus cum de auctore huius pphetiæ ageremus ~ § 2

Sup caput 2. sophoniæ n.º 18. notandum est in ss^ro no

nostrum interpretem sepe pro nominibus proprijs eorum inter
pretationem ponere, quæ (seu nominis proprij posita) nomen
proprium censenda est. hoc autem facit duplici de causa, scilicet
vel quia in ipsis nominibus latet aliquod misterium, quod sine
dicta interpretatione intelligi non potest facile; aut ut ea
quæ simul dicunt intelligant. ut Isai. 8. uoca nomen eius
accelera spolia detrahere, festina predare. ubi si hebraica
nomina ponerent latinus misteria nominum ignoraret. et
cap. 9. uocabit nomen eius admirabilis etc., et 166. ult.o et uo
cauit nomen unius diem, et similia reperies alibi pluries.

Supra. cap. 11. §. 5. | et Cherethim de quibus est nomen proprium est palestinorum, licet
nominis significatio communis sit.

§. 3.

Qui dicant nouissimi dies aut nouissimum tempus.

Super micheam. 4. c. n.o 3. dubitat quid significet no
uissimum tempus, aut nouissimi dies. et quidem communi fere o
mnium doctorum consensu pro nouissimum tempus aut nouissimos
dies tempus aduentus Christi et legis gratiæ accipit et intelligit.
Contra cuius acceptionis difficultas sit. galatinus enim lib. 5. ca.
argumento iuniorum hebreorum occurrens (quo probant per tempus nouissi
mum intelligi tempus gratiæ, aut tempus extremum) negat tempus
nouissimum dici finem seculi, sed illud tempus intelligi, quod
fuit à tempore Cyri regis Persarum, qui Iudæos liberos e Babilo
ne dimisit, usque ad excidium secundi templi, cum illud excissum
est à Romanis. probat ex Ieremia. 49. et erit in fine dierum re
ducam captiuitatem Ælam dicit dominus, pro quo in hebreo est
in nouissimo dierum, Alij dicunt dies nouissimos appellari

Ælam erat in Persia, et Cyrus rex erat Ælamita

tempus

pus Christi qm̃ tunc defecit regnum iudæorum et sacerdotium
ita Iulianus Archiepũs. toletanus lib. 1. c.ª Iudæos. sed rão
huius appellationis quam reddit lyranus et alij ea est. q. eth
post legem grẽ non erat futura alia lex, sicut post legem mo
ysis. Nobis uidet hoc paulo aliter explicandum, si oẽs
ss.ʳᵉ loci qui dierum nouissimorum meminerunt interpretan
di sunt. fatemur quidem in locis michee, et isaie, et in alijs
nonnullis tempus euangelij significari, cum tempus nouissimũ
aut nouissimos dies legimus; at alijs in locis alia etiam tempᵒʳᵃ
intelligunt. si igit consuetudinem ss.ʳᵉ obseruemus (quę di
ligentissime ubiq obseruanda est, ut recte quod dicit intelliga
mus) uidebimus tempus extremum, finem dierum, dies nouis
simos siue tempus nouissimum dici illud tempus, quod id de quo
tunc agitur consecuturum est, siue sit ante tempus messię siue
post, siue sit ipsum tempus messię, siue finis sęculi. Quando uº
tempus messię, quando alterum significet ex rebus ipsis, tum
ex precedentibus, tum ex sequentibꝰ cognoscendum ẽ. itaq
nouissimum, non tam (ut ita loquar) superlatiui nominis uim
habet in nostra translatione q̃ comparatiui, ut ~~possit~~ poterit demons
trabimus apertius si se obtulerit occasio etc.

§. 4.

Super Nahum. 1. c. n. 1. dubitat. quid (onus)
significet in pphis, in quibus sępissime ponitur? ad quod Rr
q significat tristem et plenam minarum propheiam, quemadmo
dum Hieronimus docet. lib. 5. in Isaiam. c. 13 in principio
et c. 15. eiusdem libri, in pñio. et in Ierem. c. 23. pp̃e finem
et in plogis coment. in Nahum. et in Habacuc, et rão no
minis est q eos, aduersus quos dicit premat, nec sinat leuare
ceruicẽ

veluti magnum pondus. Plura ad hoc. vide loco cit.o Nahum ~~[illegible]~~ n.o 1. et 2. nri Riberg, illud nunc nota hoc verbum. Onus (ut in prio insinuavimus) multoties reperiri in prophetis. ex quibus tres illud habent in prio capitis sine titulo ipso. sc. Nahum. Habacuc, et Malachias

cap. 15 § 1 dem.o exponendi prophetas.

~~+~~ Sup. Zachariam. c. 8. n. 2. nota maxime q. inter duas exponendi rationes extremas, quibus verba prophetarum, aut de populo iudaeorum et terrena Ierusalem explicant, aut vero de ecclesia; media tenenda est longe tutior ac verior. ut partim de iudeis et Ierusalem, partim de ecclesia dicta intelligant. Quo (ut explicet) notandum q. cum ecclesiam hic nominamus, nequaquam iudeos excludimus nisi illi sint ex iudeis increduli, iudeos enim vocat ecclesia patres, in benedictione cerei dicens, haec nox est in qua primum patres nostros filios israel eductos de egypto mare rubrum sicco vestigio transire fecisti. et cum canit datur manna patribus. Paulus etiam, et quidem ad gentiles, id est corinthios scribens ait 1. corinth. 10. patres nri omnes sub nube fuerunt etc. Item primi patres eccle. primi proceres et praedicatores Iudei fuerunt id est Apostoli, et eorum discipuli. Hi sunt qui plantaverunt ecclesiam sanguine suo. itaque populus iudaeorum fuit radix et oliva, de qua praecisi quidem sunt rami multi propter incredulitatem quia noluerunt recipere dominum servatorem. Sed mansit radix et arbor in quam inseruit credentes excisos ex suo oleastro id est ex amarore idololatriae. ut egregie atque copiose docuit Paul. Rom. 11. & rami illi praecisi. id est iudei increduli. si

ad

N.a dem.o exponendi prophetas.

ad eccl.am uenire uelint, iterum ut idem Apostolus ait inse rent in suam olivam, quare quae per prophetas promittuntur ecclesiae sub nomine Hierusalem non ita accipienda sunt, quasi Hierusalem metaphorice sumatur pro ecclesia, sicut posset alia urbs accipi, aut quasi Hlem idest gens iudeorum sit typus ecclesiae et figura tantum (quod putasse uident qui hunc sensum spiritualem dixerunt) ac non etiam particeps illorum bonorum quae promittuntur, et super hec meditare et discurre. faelicitas enim totius ecclesiae promittitur genti Iudeorum, tanquam radici et principio illius, et tanquam matri ipsius ecclesiae, quia ex ipsa exijt Christus secundum carnem, qui est super omnia deus benedictus in secula, propterquod ipse ait Johan. 4. quia salus ex Iudeis est. ita Abraham, Isaac et Iacob quasi parentibus iudeorum promissa est terra et omnis faelicitas uentura iudeis. quae omnia ex regula oriunt, quam tradidimus Haggei. 2. n. 73, nihil enim obstat quae promittuntur partim capiti, partim posteris prestari. ita Christo domino promittuntur multa, quae nobis prestanda erant, quia caput nostrum est. Sic est quod scriptura loquatur de gente iudeorum et de eccl.a quasi de uno populo aut gente una et quemadmodum multa dicunt de Christo, quae ei conueniunt ut capiti, quaedam quae nobis etiam conueniunt. ita cum prophetae loquuntur de ecclesia, multa dicunt, quae conueniunt genti iudeorum in se; Alia autem quae conueniunt ei quatenus radix et mater est ecclesiae, atque hac quasi face ad dubia multa quae sunt in prophetis perobscura intelligenda sunt et nisi fallor illustrantur ut isai. 51 52. 60. 61. 62 de Hlem. capite / Zacharias uero 8. capite. in primo relatiue de Hlem. id est de gente iudeorum quae est mater ecclesiae

quia una fuit fides et una sancta eccl.a,

De Prophetijs quae non implentur —

Sup. Jonam 3. c. n. 17 dubium est, quem sensum faciunt prophetiae quae non implentur? Ad quod Origenes hom. 16 in num. ubi explicat illud cap. 23. non est deus quasi homo ut mentiatur, neque ut filius hominis ut mutetur, dixit ergo et non faciet? locutus est et non implebit? respondet et dissoluit dubium duobus modis. Prior est non proposuisse dominum definitam, et irreuocabilem sententiam. Sed ita loqui, ut medium aliquid uideatur ostendere, si res mutentur: Altera solutio eiusdem est, haec verba et similia quae legimus in scriptura non dicta esse a domino, sed a prophetis ipsis quod probat exemplo quia 2. reg. 24. aliter gad propheta locutus est ad dauid quam a domino acceperat. v. est et ca. pestis quia minus durauit quam ipse regi praedixit et ita similiter intelligi potest de eo quod dominus dixit Jonae. et ipse comminatus est nineuitis, Haec Origenes audacter satis ut saepissime solet. si enim semel tantum aut iterum id factum fuisse affirmaret, diceret aliquid, quod a sana doctrina non dissideret, gregorius siquidem hom. 1. in ezechielem ait: sciendum quoque quia aliquando prophetae sancti dum consuluntur ex magno usu prophetandi quaedam ex suo spiritu proferunt et se ex spiritu prophetiae haec dicere suspicantur sed quia sancti sunt, per spiritum sanctum citius correcti ab eo, quae uera sunt audiunt, et semet ipsos quia falsa dixerint reprehendunt. confirmat exemplo Nathan. 2. reg. 7. qui dauidi Respondit ut templum edificaret, cum minime id dominus iussisset, sed statim per prophetam eundem prohibuerit. Sed Origenes multis alijs in locis id fieri arbitratur, quod a ueritate maxime abhorret, nec enim facile in scriptura inueniemus alterum exemplum simile huic, quod retulit de Nathan gregorius. etenim facile refellitur quod

de ppheta gad ait Origenes. neq enim daret responsum nō
auditum a deo. nec ipse ē hoc aliquid pbat. si enim (ut uerū
est) fames ante triduum cessauit hoc fuit dei misericordia ter
minum cominatum anteuertente / simil exemplum de Jo
na, nihil comminat. nisi enim 40 dies a dño audisset quor
sum postea irascebat dicens. obsecro domine. numquid non hoc
est verbum meum, cum adhuc essem in terra mea? hoc est inde
bas me dicere post 40 dies esse Niniuem subuertendam ego autē
Respondebam te esse misericordem, et cito prius flectendum. atq
ita fallacem futuram meam pphiam. ppter hoc preoccupaui ut
fugerem in Tharsis.* scio enim qd tu clemens et misericors es
etc. Quare doctrina Origenis aut nusqā uera ē. aut certe non in
his exemplis. et quidem mihi nunqā uera uidet. quorsum enim
pphe toties repeterent hec dicit dominus, nisi a dño audirent?
Pro intellig autem et sol 3e illius auctis quam ex greg
adduximus Notandum est cum d. th. 22. q. 171. ar. 5. q.
D. Tho. dupliciter a deo pphe mens instruit. uno modo per expressam re
uelationem, alio modo per quendam instinctum, quem interdū
etiam nescientes humane mentes patiunt, ut ait Aug. 2 sup gen.
c. 17 / de cognitis priori certissimus ē ppheta qd sint a diuino
spū. sed de cognitis per ditum instinctum nō a deo certiorat ut
q certo statuat utrum sibi diuinitus reuelata, an per pprium spum
illa cogitauerit. atq hoc posteriori modo accipienda esse dicit ū
ba citata gregorij. que retulimus ex hom. 1. in Ezechielem
hinc ad no Deinde esse quod pphe quando ut pphe manifestabant ea que ī mo
do cognoscebant. dicunt hec dit dñus aut quid simile qd illa que

dice

cebant ad prophetiam spectabant, et non omnia quæ prophetæ
dixerunt continuo prophetica sunt, nec enim spiritum propheticum ha-
bebant semper. sicut non omnia quæ Apostoli scripsere, ab spi-
ritu Sancto reuelante acceperunt, nisi sit de canonicis scriptis
ab ecclesia receptis. Vnde est quod Paulus plures epistolas se scrip-
sisse ostendit. ex quibus quatuordecim accepit ecclesia traditas
ab Apostolo ut spiritu dei scriptas. [redacted]
cap. 16. §1 ~~sacrificijs veteris~~

Super Hoseam. 6. c. n. 19. dubitat vtrum

De sacrifitijs veteris legis. sacrificia veteris legis tantum fuerint a deo permissa ob imbecillita-
tem Iudæorum, an vero fuerint etiam eis præcepta et deo grata?
et quidem videtur quod deo fuerint exosa ait enim propheta loco no-
stro citato. misericordiam volui, et non sacrificium. et in ps. 39 sacri-
ficium et oblationem noluisti. et similia sæpissime inuenies
in sacra scriptura ex quibus aperte colligi videtur prædicta sacrificia minime
deo fuisse placita / [redacted] ps. 50. et ps 49 numquid manducabo
carnes taurorum. et isai. 1. sanguinem hircorum, agnorum et vitulo-
rum nolui etc. Sed nihilominus certissimum est et v
indubitatum haberi debet sacrificia illa non permissa tantum sed præ-
cepta a deo fuisse. illique placuisse donec lex vetus abrogaretur
hoc multipliciter probari potest. quod breuitati causa mittum facio.
Sed notandum est cum D. Th. 1 2. q. 102. ar. 3 hæc sacrificia
instituta esse ad cultum dei ut per ea deus coleretur. et mens offeren-
tis ordinaretur in deum. et ut homines retraherent a cultura
idolorum. Deinde ad significandam redemptionem per Christum
faciendam, et eius sacrificium, possumus et addere ad significan-
dum ea, quæ nos facere debemus. et ad instruendum mores ut
docet

docet Aug. 10. decivit. c. 5. ex qq satis ostendit bona et grata fuisse illud autem non negamus et nemo non uidet non fuisse illa deo grata per se ipsa quasi eis indigeret aut aliquid ipsi inde accederet. quod bene probat Irinęus lib. 4 contra hęreses c. 32. et Aug. 10. decivit. c. 5. ex ps. 49 ut numquid manducabo carnes taurorum ettc. ex his iam patebit solutio ad loca in contrarium adducta —

Circa illud u. mei Hoseę. miam uolo et non sacrificium. dubitabis forte cur misericordia preferat sacrificio. cum sacrificium sit actus religionis que prestantior e misericordia. et omnibus uirtutibus moralibus ut docet s. th. 22. q. 81. ar. 6. sed Rt hic non sumi misericordiam stricte pro beneficientia. sed ut comprehendit etiam opera charitatis in proximos quorum non est dubium esse maiorem religione. Marc. 12 diligere proximum tanquam seipsum maius e omnibus Holocaustomatibus et sacrificijs. Iesus autem uidens quod sapienter respondisset ettc. uerum est quod loquendo de misericordia prout est comparata ad religionem ex parte obiecti principalior est religio ettc.

§. 2

Sup Habdiam. n. 103. dub. Vtrum Sarepta sit gallia? et Rt negatiue. 3. reg. 17 et luc. 4. et postea Josephus urbem dicunt ait esse sydoniorum ~~sed non~~ nec tamen ex illo addito, sydoniorum sequitur fuisse aliam Sareptam. vide ibi quod es et Hieronimum in locis hebraicis ubi unius tantum Sarepte meminit / ~~In eadem q negat~~ negabis etiam Sepharad esse Hispaniam contra sententiam aliquorum hebreorum —

Sup

§. 3.

Sup Micheam. 5. c. n° 29 et 45. ~~ac ante n° 36~~

nota, q[uod] dies sęculi idem sunt q[uod] dies antiqui. et sęculum idem quod tempus longissimum sive quod precessit, sive quod sequitur, neq[ue] Æternum semp[er] significat id quod princi pio et fine caret quin potius sępe sumit pro eo quod est vetus tissimum l[ice]t principium habuerit. aut pro eo quod multum duraturum est l[ice]t habiturum finem. neq[ue] hoc est mirum cu[m]

Sęculum pro Æternum in hebręo fere semper sit Holam, in gręco u[ero] αἰών sive αἰώνιον (Æon sive Æonion), illud nota, quod עולם (Holam), quod est sęculum, in hebręo, quando scribitur sine litera ו (uau) sig[nifi]cat quinquagesimum annum Iobilei. ut exod. 21. eritq[ue] ei ser uus in ęternum. cum uero habet literam ו (uau) significat ęter nitatem. Æternum aut[em] sive ęternitas gręci dicut αἰών (Æon) vel αἰώνιον (Æonion) ut dictum ē. ita enim docuit Ar. 1. de coelo c. 9.

§. 4

X Sup Hoseam. 11. c. n°. 3 dubitat Vtrum id quod in figura dicit contigisse habeat duos sensus literales. De quo Lyranus in Daniel. c. 8. et Dionisius in math. c. 2 canonem constituunt his uerbis, quando in ueteri testamento predicit ali quid esse impletum, in aliqua persona ueteris testamenti, uerius tamen et perfectius in aliqua noui testamenti. tunc est ibi duplex sensus literalis, unus minus principalis. et alius principalior de illo sc[ilicet] in quo perfectius implet[ur] verbum predictum ~ multis canon iste hodie placet. sed profecto ut Ribera locecitato probat non adeo placere debet. et ut de pluribus que ipse adducit pauca de promamus. locus Hoseę quem p[rim]e adducit lyranus dicto sup[ra] 11. cap

c. / ex Ægypto uocaui filium meum / literali de populo is
raelitico tamen est intelligendus. euangelista enim Mathaeus. 2. c. ... / Septuaginta bene
cum locum hunc citat dicens ut adimpleretur quod dictum est per / ex Ægypto uocaui
prophetam. ex Ægypto uocaui filium meum / Allegorice re / filios eius. et in
fert de Christo. ita uidetur communis ueterum, et nouorum / hoc loco triumphat
scriptorum consensio. ita Hieronimus / et Chrisost. et ho / Hyeronimus de
mil. 8 in math. ab hoc non uidetur discrepare. glossa etiam dicti / fautoribus 70
capitis Hoseae. et Paulus Burgens. in additione 1. huius cap. eam / cum in hebreo non
glossam laudans / et alii multi quae illa typice aut / referunt ad Christum — et / reperiatur etc.
Ratio ipsa hoc docet. non enim censetur sensus ille historicus, qui
conuenire potest uerbis separatis à contextu suo et per se positis / Nota
sed qui et uerbis ipsis congruit, et apte cum sequentibus, ac prae
cedentibus cohaeret, alioqui multos sensus historicos fateri coge
mur qui sunt alienissimi — ~~[struck through]~~

Ex his fere Respondere poteris ad aliam dubitatio
nem eodem. c. 11. Hoseae. art. 11. propositam. Utrum scilicet eadem
verba possint idem significare literaliter, et allegorice i. utrum fie
ri possit ut eadem verba proprie significent aliquam rem gestam, quae
figura sit alterius in nouo testamento gerendae: et simul significet
rem eandem gerendam. ut an illa verba os non comminuetis ex
eo simul significent literaliter, et allegorice eandem rem noui testamenti
nempe Christo non fuisse ossa confringenda in passione? signi
ficant enim hoc de agno historice, et eadem ratione allegorice de
Christo. sed tamen hoc quaerimus utrum illud idem quod significant alle
gorice possint significare historice? et Respondet fieri id non
posse. quia sicut eadem res non potest umbra et corpus esse, et corpus ipsius

nec

Nec figura et ueritas eiusdem figurę ita similr[es] est[?] et hoc confirmat ex ratione quam modo supra reddidimus, q[uonia]m sensus l[itte]ralis no[n] est quem verba separata a contextu suo effi ciunt, et[?] perspectis autem ant[ecedent]ib[us] et consequentib[us] idem sensus figurę et rei figuratę conuenire nequaq[uam] poterit. et breui tati studentes omittimus obiectionem Osiandri aduersus ue teres patres, quos nos sumus secuti, etenim similitudo figurę ad figuratum in huiusmodi sensibus non est opus currat p[er] om[n]ia sed attendenda e[st] quantum ad aliquid figurę et rei figuratę conueniens.

§. 5

Super Habacuc. 3. n[umer]o. 18. not. Selach siue Salon poni ibi et sepius in psalmis (quib[us] illa Habacuc v[er] ba sunt similia) quę uox signat p[ro]speritatem aut pacem an tecedentium cum sequentib[us] estq[ue] dictio utriumq[ue] connectiua quę addit[ur] ab hebręis sicut et amē, i. fiat, aut in sempiter num. Septuaginta pro Selach verterunt diapsalma, quę uox idem sonat, s[cilicet] ueluti duo psalmi coniuncti et con nexi, sicut ps. Beati immaculati, ob sui longitudinem ueluti per diapsalma diuisus e[st].

aut uero unus ps[alm]us in duos diuisus.

§. 6

Super Haggeum. 1. c. n. 11. dubitat[ur] c[irc]a illa ver ba p[ro]ph[et]ę. (et glorificabor dicit dominus) vtrum aliqua defuerint templo secundo ex his quę fuerunt in primo, ad quod dicunt hebrei quadam excogitata traditione ex illis quas ipsi solent co[m]minisci. s[cilicet] quinq[ue] defuisse 2[o] templo ex ijs quę fuerunt in primo, puta. Arcam. Vrim et Thumim (id est lapides qui erant

de 1. et 2[o] templo.

erant in Rãonali Pontificis) et quibus Responsa dabant sa-
cerdotes, siue ipsum rãonale cum lapidibus^ [ignem coelestem et pntiam diuinã (i. gloriam dei que aliqñ do apparere solebat inter cherubim) et spum propheticum; ~~ad quod confirmandũ~~] ad quod confirmandũ
aiunt ex verbo hebręo quo illud verbum, glorificabor, ex
ponit^r deesse in fine liram ה (he) quę quinarij numeri signum
est, sicuti et ε (epsilon) apud grecos. Sed pfecto hęc fabulosa traditio
fugit diuum Hieronimum hebraicarum traditionum indaga
torem accuratissimum. illam referunt ex Thalmudicis libris
galatinus lib. 4. de arcanis catholicę ueritatis c. 9. et Porchetus
in. 1. par. Victoria aduersus hebręos. c. 7. Sed his hebręis omis
sis, et multo magis reiectis figmentis audacibus hebręorum re
centiorum. Respondendum est. ignem coelestem (qui scilicet
semper ardebat super altari. et lignis quotidie nutriebat a sacer
dotibus leuit. 6. quiqz e coelo datus est leuit. 9. de quo et leuit
10. ob cuius defectum Nadab et Abiu filij Aaron puniti sunt a dño ~~[illegible]~~)
ignem inquam hunc coelestem secundo templo non defuisse, ut
pat. ex primo cap. 2i machab. quod miror (caput) non legisse ~~[illegible]~~ nos, ~~[illegible]~~
Christianos contrarium tenentes qui libros Machabęorum ut
canonicos admittunt. Similiter dicendum est Urim et Thummim cum sple
dore minime defuisse, nisi forte ut ait Josephus. lib. 3. ant. c. 9.
~~[illegible]~~
De Arca est dubium utrum in 2o templo fuerit. lege 2m
c. 2i mach. et uide ~~[illegible]~~ Riberã hoc in loco
~~ubi uideas~~ et pondera verbum hebręum correspondens verbo illi (glo
riabor) sine ה (he) scribendum esse, cum ה (he) enim non glo
riabor, sed glorificabo eam significat — cap. 17. §. 1.

Super caput. 2m. Haggi. n.o 35. dubitatur cuiusnam illa
verba prophetę (maior erit gloria domus huius nouissimę
plus quam primę) de qua domo et templo id debeat intel
ligi?

Ad quod Rent hebrei de 2° templo intelligendã esse di
tam prophetiam quod ut astruant non mediocriter laborant.
dicunt enim ex eo esse maiorem ~~esse~~ 2.i quam primi templi glo
%. riam ~~maiorem~~, quia primum 410 annos duntaxat durauit
secundum uero 420. sed hoc ridiculum uidet quod ulla ex decem
annis diuturnioris durationis maior gloria penset. alij dicunt
fuisse maiorem gloriam ędificij templi secundi quam primi. et
hoc dictum cum pręcedenti confirmat Dauid Kimhi. sed hoc etiam
uerum non est quoniam ut ex Esdra colligit hoc secundum templum
%. ex lapide impolito constructum ẽ, et sexaginta solum cubitis
altitudinis habuit qui ergo primo gloriosius fuit ex structura
templo illo salomonis hęc sunt quę dicunt hebrei quibus est
mens sanior/ sunt enim qui dementer locum explicent con
fugientes ad templum tertium à Messia suo ędificandum
cum non uideant uerba prędicta de gloria domus istius iam ędifi
catę. et non de gloria ędificandę loqui ~

Nostri, hęc attendentes et exitum fere non inuenientes partim
exponunt de ecclesia, quam secundam domum esse uolunt par
tim de ipso 2° templo, quod eo futurum gloriosius primo affir
mant quia Christus dominus eo paruulus adductus ẽ et sepius illud in
trauit et doctrina et prędicatione sua illud illustrauit, miracu
la fecit etc. sed hoc licet uerum sit (Videtur tamen non tam literę quam
Allegorię deseruire, Unde [illegible] prędicata Hoseę,
uerba literaliter intelligenda sunt de templo ipso secundo non eo m
quo ędificatum ẽ a filijs captiuitatis, sed secundum eum modum quem
habuit postea ab Herode reędificatum. quod licet difficile uideat,
multis

Sic exponunt Rupertus. Lyranus et Burgensis. et alij ~

comprobari potest
11 Multis tamen ~~illud arguit et comprobabat~~ templū
Herodis fuisse magnificentius et gloriosius ~~[illegible]~~
quam templum Salomonis, longitudo enim tē
pli septuaginta cubitorū fuit (addito uestibulo
seu portico 3. reg. 6. longitudo templi Herodis
fuit centum cubitorū ut uterq Josephus scripsit,
alter 15. antiquitatum cap. 14. alter lib. 5. hys
toriarū iudaic. cap. 25. ui de eos maxime decantiq:
licet enim fuerit Herodes minus diues et potens q̄
Salomon, ex utroq tamen templo sc̄z primo et
secundo desumpsit multa ad tertium a se fabri
candum, ex quibus resultauit excelentius.

§. 2

circa terremotum de quo fit mentio Amos. 1. cap.
num. 4. quando sc̄z contigerit, et utrum alius
fuerit terremotus cum Rex Ozias lepra percussus
est vide Riberam loco Prophetę citato — forte
enim problematice dici potest.

§. 3.

Quid autem nomine Tharsis significet Jonę. 1.
numero. 4. et deinceps cum dicitur et surrexit
Jonas ut fugeret in Tharsis non eodem modo ex
plicant omnes Josephus enim. 9. antiq. cap. 11.
nobilem cilicię vrbem esse existimat: alij eo nomine
mare solummodo significari volunt. alij aliter
vide ibi si placet doctores plura circa hoc et pro
prophetię intelligentia discutientes.

§. 4

Super Oseam. 3. cap. nu. 34. nota quod est mos
usitatissimus in Prophetis ut transeant de litera
ad spiritum et contra, idest ut ab hystoria transeāt
ad Christum dominum et a Christo rursus reuer
tantur ad hystoriam. hystoriam uoco ea quę de
moribus sui temporis, et de malis hominibus illis

immi

imminentib. loquuntur hoc autem faciunt, ne si ordinem sacra scriptura conservet non sit uaticinium sed narratio ut ait Hieronimus lib. 5. in Isaiam cap. 16. ut cum ait Isaias cap. 7. ecce virgo concipiet etc. et cap. 10. reliquiæ conuertentur, reliquiæ inquam Iacob ad Deum fortē et cap. 11. egredietur virga etc.

§ 5

Circa primum caput Oseæ nu. 2. nota quod prophetæ sæpe prophetias suas uocant uerbum, sæpe visionem sæpe etiam onus: quæ locis propriis explicari consueuerunt. illud tamen non prætermittendū pro nunc: uerbum, generale nomen est ad omnia quæ dicuntur siue læta sint siue tristia: similiter et visio, quæ eo tantum differt a uerbo, quod uerbum dicitur respectu dei reuelantis visio uero respectu prophetæ ad quem fit reuelatio. unde prophetæ in sacra scriptura videntes solent appellari. onus autem ut supra insinuauimus prophetiam tristem et ueluti graue onus quod premit significat –

cap. 18. § 1

Circa illa verba Zachariæ. 1. cap. nu. 1. (ad Zachariam filium Barachiæ) dubitari solet utrum hic propheta sit de quo matth. 23. dominus loquitur dicens, usque ad sanguinem Zachariæ filium Barachiæ quem occidistis inter templum et altare. quidam illum fuisse existimant ut loco citato sup. matth. ait Hieronimus, de quorum numero fuit Chrisostomus homil. de natiuitate sancti Ioann. quæ est in. 2. tom: et hanc etiam sententiam amplectitur noster Ribera. quod si ex Hieronimo obijcias huius prophetæ tempore vix templi ruinas extitisse. in promptu responsio est, templum. 6. anno Darij absolutum esse ut docemur Esdræ. 6. Zachariam autem etiam anno. 4. eiusdem Darij prophetasse, ut ipse cap. 7. scriptum reliquit. itaque si duos præterea annos uixit

non

non ruinas sed integrum perfectumque templum uidisse certum est. non uixisse autem quis audebit dicere, aut unde si dixerit probabit?

Ceterum verba Hieronimi hęc sunt quę sequuntur, super dictum caput matth. querimus inquit quis sit iste Zacharias filius Barachię? quia multos legimus Zacharias et ne libera nobis tribueretur erroris facultas additum est quem occidistis inter templum et altare. in diuersis diuersa legi et debeo singulorum opiniones ponere. alij Zachariam filium Barachię dicunt qui in duodecim prophetis undecimus est patrisque nomen in eo consentit sed ubi occissus sit inter templum et altare scriptura non loquitur maxime cum temporibus eius vix ruinę templi fuerint. alij Zachariam patrem Joannis intelligi volunt ex quibusdam apocryphorum somniis aprobantes quod propterea occissus sit quia saluatoris predicarit aduentum. alij istum esse volunt Zachariam qui occissus est a Joas Rege Judeę inter templum et altare sicut regum narrat

2. paral. 24. hystoria. sed obseruandum quod ille Zacharias non sit filius Barachię sed Joiadę sacerdotis: unde et sacra scriptura refert non fuit recordatus Joas patris eius Joiadę quia sibi fecisset bona. cum ergo Zachariam teneamus et occisionis consentiat locus quare Barachię filius dicitur? ad quod dicimus quod Barachia in lingua nostra benedictus domini dicitur, et sacerdotis Joiadę iustitia hebreo nomine demonstratur: et in euangelio quo utuntur Nazareni pro filio Barachię filium Joiadę reperimus scriptum hęc Hieronimus.

§. 2

Circa primum caput Aggei nu. 7. dubitatur utrum

Zo

Zorobabel fuerit filius Salathiel? noui hebrei cum quibusdam suis sectatoribus hunc salathielis filium fuisse negant, sed nepotem filium scilicet Phadaie, quem salathielis filium esse uolunt. hocinde sibi persuadent quod .1. paral. 3. Zorobabel filius Psadaie dicitur. at non uident Psadaiam non filium esse salathielis sed fratrem, ita namque legimus ibidem filij Jechonie Asir, salathiel, melchiram, Psadaia. in hebreo quidem et apud 70. legitur filij Jechonie Asir, salathiel filius eius et melchiram et Psadaia: sed quamuis in omnes sese partes uertant nequeunt efficere quod intendunt; non est salathielis filius Phadaia sed frater.

Dicamus igitur cum multis ex nostris duos fuisse Zorobabeles alterum Psadaie filium, alterum salathielis, ita in genealogia matthei et luce. alter est Zorobabel pater Abiud, alter qui pater est Resse, et tamen utriusque pater uocabatur salathiel neque idem homo erat sed duo, alter ex stirpe salomonis, alter qui est apud lucam ex stirpe Nathan filij dauid. immo et tertium legimus salathielem de tribu Ruben Judith. 8. nobis satis esse debet Zorobabelem cum sepe nominetur in Josepho et in lib. Esdre, et in Aggeo nusquam alterius filium appellari quam salathielis. et matth. eum diserte dicere salathiel autem genuit Zorobabel quo loco nullus ex patribus obseruauit generationem unam esse pretermissam, sicut in alijs locis adnotarunt ~ § . 3

Animaduertendum preterea est quod quemadmodum sensus literalis non est ille quem uerba faciunt seorsum sumpta, sed ille qui intenditur a spiritu sancto

con

consideratis antecedentibus et consequentibus; ita similiter non licet pro libito fingere sensus mysticos nisi prout connectuntur antecedentia cum subsequentibus: quemadmodum enim uerba verbis ita et res rebus conecti debent ad sensus tam literales quam spirituales eruendos. ex quo constat quam inepte quidam fuerit locutus de morali expositione sancti Gregorij in Job asserens eam ad quemlibet alium locum sacrę scripturę potuisse applicari. et hoc bene nota ex his enim intelliges quemadmodum plurima quę in contionibus dicuntur plausibilia populo doctos ad chachynos excitent et commoueant.

§. 4

Notatandem quod sacra scriptura non vtitur inflatis humanę sapientię uerbis quinpotius stylo humili valde tamen nobilitato ex grauitate maxima rerum quę tractantur: oratores enim prophani ad res suas pueriles aut non ita necessarias stylo uerbos inflato et redundante vti solebant ut ex dicendi modo sibi fidem adstruerent, et auditores conciliarent. cum hoc tamen stat quod omnis ornatus, figura, et modus procedendi scientiarum et artium naturalium sacrę scripturę non desit ipsa enim tanquam domina omnibus utitur in ministerium suum vocans ancillas ad arcem.

de ex
positude

12 De expositione sacræ scripturæ quam notatoriam appellant.

Animaduertendum est (cum sixto senensi lib. 3 suæ bibliothecæ) inter alias multas exponendi sacram scripturam imo et exponendi alios autores differentias eam reperiri quam notatoriam dicunt; quæ quia non parum habet curiositatis prætereunda hic a nobis non est, cæteras in citato autore longius annotaturis. Sixtus senensis Lib. 3 suæ bibliothecæ.

Notæ igitur (quæ apud grecos maxime fuerunt in usu, etiam in ueteri testamento) aliæ sunt literatæ: aliæ uero illiteratæ ex quibus cum multæ sint paucas considerandas collegimus ex diuo Hieron. epiphanio, Platonico, Suida, et Isidoro quorum summa hæc est, et primo de literatis notis dicamus

Jonæ. 3. vers. 4. harum prima est Α. Apile, qua significantur prophetiæ comminatoriæ sacræ scripturæ.

Γ. est Γ gehenon et significat locos sacræ scripturæ loquentes de pena ignis æterni, siue de gehenna ignis, ut Isaiæ. 30. præparata est Thopheth ~~ett~~

Tertia est Δ diaulos, significat sententiam exponendam de diabolo ut genes. 3. et Iob. 40.

cap. 19. § 1.

De expositione nova nostra quam mutationem appellamus

[illegible] (ut [illegible] lib. 3 [illegible]) inter alias multas exponit [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Nota igitur (qui [illegible] maxime [illegible]) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ex [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] est [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] est r [illegible] significat [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] est [illegible]

[illegible] est Δ [illegible] significat [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] 3. et lib. 4o.

4ª. E. ecclisis. hoc est euocatio periodum ostendit loquentem de uocatione gentium siue de ecclesia Christi ex gentibus congregan da. ut Isai. 60. surge illuminare Hierusalem etc.

5ª. Z, Zitima, locum ostendit obstrusum uarijsque difficultatibus inuolutum sententiamque reconditam, ut illa apud Paulum Rom. 9 cum nondum nati fuissent etc. genes. 25. c. malach. 1. a

6ª. M mellon. idest futurum anteponitur sententiae, quae licet de preterito loqui uideatur futurorum tamen temporum continet prenotionem ut Isai. 6. M. ecce ego creo coelos nouos et terram nouam

7ª. X. Xenjon. idest donum peregrinis datum significat locum exponendum de promissionibus terrenis quales sunt factae populo iudaico. et constat. Isai. 1. si audieritis. et uoluntate me. bona terrae com.

8ª. V. Vranion hoc est coeleste, locum denotat in quo aeternae uitae foelicitas describitur. ut ps. 83. V. quam dilecta tabernacula etc.

9ª. Π. pneuma. hoc est spiritus significat locum non intelligendum carnaliter sed spiritualiter. ut cant. 2. surge propera amica mea etc.

10. T tropos. hoc est loquutionis modus. admonet subsequens dictum non esse intelligendum iuxta primam ac nudam uocis significationes quam uerba prae se ferunt. sed secundum usitatam alicuius gentis loquutiones. ut ps. 15. funes ceciderunt mihi in praeclaris et 3. reg. 21. benedixit Naboth deo et Regem, et propterea lapidatus est etc.

11. Y. indicat sententiam proxime sequentem exponendam esse de reiectione et depositione populi iudaici. ut Isai. 5. Y ostendam uobis quid faciam uineae meae auferam sepem eius.

12. Y. ypsilon ypegramenon hoc est lineis subscriptum, significat sententiam cui ipsum praeponitur loqui de reiectione ueteris legis secundum carnes

carnem. isai. 1. nō offeratis ultra etc

13. X. Charalter hoc est stylus figura vel sicut gelius interpretat genus dicendi cuilibet auctori peculiare. hac nota, ut scribit Diogenes Laercius solebant platonici in libris Platonis annotare phrases et locutiones ipsi Platoni proprias et selectiores. quod et olim in scriptis gregorij Nazianzeni studiosos quosdam gregoriani Charalteris annotatores factitasse testat in collectaneis Stratonicus.

14 XX. Charalter duplicatus hoc signum ut refert Diogenes, in operibus platonicis assumebat ad designandas opiniones et dogmata Platoni propria in quibus ipse a ceteris philosophis dissentiret. hanc notam in voluminibus Origenis posuerunt gregorius Nazianzenus et Basilius ad indicanda peculiaria eius dogmata a communi patrum diffinitione discrepantia.

15 D. segar. idest clausura sacris hebreorum codicibus inserta significat sequentem narrationem cohaerere priori.

16. 9 Petach. i. porta sive aperta in eisdem sacris iudeorum voluminibus significat, et ostendit sequentem narrationem habere diversum argumentum a priore.

§. 2 De Notis illiteratis

1. ✠. Stauron grece latine crux, prefigit clausulis veteris testamenti, quae vaticinium de Christo continent quale illud est in ps. 21 foderunt manus meas etc. et ps. 68.

2. ⚓. Ancyra, id est anchora ~~ostendit~~ prefixa sententiae ostendit in ea mentionem fieri de novo testamento et euang. Hierem. 31 ecce dies veniunt etc.

3.ª ⳩ Ancyranus, i. Anchora superius apponebat tamquam a
erga lectioni quam scriptorum commentarijs, quando aliqua res erat
maxime praeceteris observanda ac notanda, nunc in huius lo
cum iurisconsulti manum subrogarunt, quae extento indice locum
ostendat.

4.ª ✱ ✱ Asteriscus, hoc est asterismus, sive stella, oste
dit dictiones et sententias divinae scripturae, quas priores interpretes omis
serunt posteriores vero interpretes ex hebraica veritate restitue
runt veluti in traslatione Hieronimi apud Hoseam asteriscus Hose. 11. Math. 2.
praefulgens sententiae illi, ex Aegypto vocavi filium meum notat
eam sententiam fuisse a septuaginta interpretibus praetermissam
et demum fuisse ab Hieronimo in loco suo repositam. in opi
bus Platonis apponebat haec nota ad dogmatum approbationes

5.ª ▬ obelus, idest veru, lancea, vel hasta, vel iaciens
vel transversa virgula pyramidalis, praeponitur verbis sive se
ntentijs divinorum codicum superflue iteratis, sive in his locis ubi
lectio ascititia videt, incertae obscurae, aut ambiguae auctoritatis
ut tali nota veluti sagitta confodiatur suspecta ac superflua. sic Hiero
nimus dicit se in libro Danielis Susannae et Belis historias, quae
in hebraicis voluminibus non haberet, anteposito veru iugulante
transfixisse, ceu narrationes praeter hebraicam veritatem, ex
d/. Theodotionis editione desumptas. Epiphanius tradit Origenem
primum omnium asteriscos, ad illustrandum, quae minus ante
fuerunt, et obelos ad iugulandum superflua divinae scripturae codici
bus apposuisse —

6.ª ▾▪ metobelus. idest post veru, ponitur statim post verba
vel sententias iugulatas, ut quae iugulatae a ceteris quae in textu se
quuntur, verbis distinguantur. ut cum in ps.° 21. iuxta septuaginta
edi

editionem legit deus deus meus respice in me quare me de
reliquisti; apparet, quod duo illa uerba (respice in me) in
ter obelum et metobelum posita superflua sunt.

7 ↓ ceraunion hoc est fulmen ponitur, quoties multi uersus
improbant, quo signo Julius Afer Susannae et Beli historias
in calce libri danielis additas reiecit. in libris Platonicis cerau
nion ad moralem philosophiae institutionem assumebatur

8 ÷ obelus agnostigmenon. i. superne punctum habens
ponit in his in quibus dubitat utrum tolli debeant, uel apponi
ex. g. luce. 3. c. generationis Chainam respectu Sale ~~[illegible]~~.

9. ÷ limniscus. i. virgula inter geminos punctos iacens
alterum superne, alterum inferne, apponit in his, quae diversi
sacrae scripturae interpretes eodem sensu, sed diversis sermonibus trans
tulerunt, ueluti cum in uetusto psalterio in ps. 71. ponebatur
secundum septuaginta editionem, et honorabile nomen eorum coram
illo. statim addito limnisco ÷ subiiciebat (in oculis ipsius)
secundum aliam translationem; limniscum uero inter has duas translationes
Origenes idcirco interposuit, ut agnosceres unam sententiam a duobus
interpretibus duobus modis diuersis fuisse conuersam. est autem
haec nota a medicis chirurgis desumpta apud quos limniscus est
lineamentum, siue linteolum detritum in tenuem ac longam
formam confectum, quod duabus sectionibus incisi uulneris immi
ttit.

10. ⌐ sublimniscus. i. simplex linea subiectum habens punc
tum significat sententiam cui apponitur a duobus uel tribus interpre
tibus eodem sensu, et eisdem uerbis fuisse translatam.

11 Ͼ Antigraphus significat in translationibus esse sensum uel inter ipsos translatores diuersum, uel ab ipsa hebraica ueritate dissentiens, ueluti locus ille Genes. 37. qui hebraice legit et accusauit Joseph fratres suos apud patrem de crimine pessimo; Aquila sensu non solum ab editione nostra, sed et ab ipsa hebraica scriptura plane diuerso uertit. accusauerant Joseph fratres sui apud patrem de crimine pessimo.

12 Ͽ Antisigma ponitur ad eas diuinae scripturae lineas ac uersus quorum ordo permutandus est, sicut et in antiquis auctoribus positum inuenitur, ueluti cum in greca editione euangelij secundum Matheum quam in usu habuit et exposuit Chrisostomus beatitudo lugentium praeponitur beatitudini mitium, notanda est beatitudo lugentium signo Ͽ, ut noscat lector uerum ordinem duarum beatitudinum esse transpositum. Hieronimus in locum huius signi adhibuit in translatione libri Esther octo priores literas alphabeti greci minio descriptas ab α usque ad θ, ut ex earum positione ordinem hebraicae historiae a septuaginta interpretibus susque deque iactatum restitueret. Math. 5.

13 ⌒ Chryphia hoc est occultatio, ponitur in illis locis ubi quaestio obscura et dubia aperiri, uel solui non potuit, quam notam nonnulli ex uetustissimis patribus praeposuerunt uerbis Pauli 11. cap. ad Rom. o altitudo diuitiarum sapientiae et scientiae dei, uolentes hoc signo indicare quod illam de electione gentium, et reprobatione iudaeorum, 9. 10. et 11. cap. ab apostolo tentatam non fuisse ab ipso solutam; eadem nota usi sunt ueteres expositores in commentarijs suis ubi difficultatem arduam indecisam reliquerunt

14 >. diple sane scriptores apposuerunt in libris ecclesias-
ticorum uirorum ad separanda uel demonstranda testimonia
sanctarum scripturarum. ne cum uerbis ac lectis ne commentariorum confu-
dant. Nunc autem in locum huius nota successit hoc signo ""

15 >: Diple peristigme. i. cum geminis punctis, hanc antiqui
ponebant in his que Zenodotus ephesius in carminibus
Homericis non recte adiecerat, aut detraxerat. ecclesiastici in
his usi sunt que interpretes hebraice ueritati adiecerant. uel
ademerant —

16 ∴ Scilus nech dots. i. tria hec puncta super quamuis
literam posita apud Kabalistas iudeorum expositores sunt in
usu, quo tres per singulas alicuius dictionis literas, singulas dictio-
nes uolunt intelligi. V.g. cum in ps. 3. dr multi insurgunt
aduersum me, Kabaliste exponentes hoc de populo iudaeo que-
runt qui sunt Rabim. i. multi, qui insurgunt aduersus po-
pulum israel. et Respondent isti sunt illi quatuor populi
quos dauid significat per quatuor literas dictionis Rabim. hoc
est. R. Romani. B. Babilonij. I. iones siue greci. M. Me-
di siue perse. sunt et alia multa exempla omittenda tamen.
Diogenes laertius in lib. 3. de uitis philosophorum testatur ex predictis
notis multas in libris platonis fuisse appositas, quas arbitror Ori-
genem inde acceptas ad illustrationem diuinorum uoluminum
transtulisse —

Preter has iam descriptas notas sunt etiam no-

nulli

nulli Characteres quibus illæ celebres ueteris testamenti translationes notant. Vlz.

OB. Septuaginta duorum interpretum translationem tegeat a quo latini expositores sæpe ponunt LXX omisso duorum numero breuitatis gratia.

AK. Aquilæ translationem connotat

Σ Simachi Versionem designat

Θ Theodotionis interpretationem ostendit

E. epsilon minusculum quintam editionem grecam ab Origene in Hericonte urbe Palestinæ inuentam demonstrat.

ϛ episemon (sic enim appellat Hieronymus) sextam editionem grecam ab Origene in littore Actiaco circa Nicopolim in doliis inuentam ostendit.

Z. Septimam editionem a Luciano martire editam designat

Plurima alia genera exponendi diuinauo lumina et eorum Sum.ª porrit lib. iam dicto. libro 3.º suæ S.tæ bibliothecæ prædictus Sixtus Senensis ut tabellariam siue columnarem, Paraphrasim longiorem et breuiorem ect quæ ibi poteris uidere contentus interim sequenti tabella breuissime omnia comprehendente

tituli omnes exponendi sacra volum. ~~cap. 3. lib.~~

y ~~bibliothecæ sanctæ sixti senensis~~.

y **Ars exponendi sa**cra volumina tres habet partes scilicet diffinitivam, inventivam et dispositivam: ex quibus —

- definitiva est quæ divinæ scripturæ sensus et expositiones describit. Sunt autem divinæ scripturæ —
  - sensus duo videlicet
    - literalis, qui duplex est
      - proprius
      - metaphoricus
    - mysticus qui triplex est
      - moralis
      - Allegoricus
      - Anagogicus
  - expositionum genera duo sunt scilicet
    - universale quod quadruplex est
      - historicum
      - morale
      - Allegoricum
      - anagogicum
    - Particulare quod triplex est
      - elementare
      - physicum
      - propheticum
- y inventiva est quæ iam descriptos divinæ scripturæ sensus inquirere et invenire docet: cuius species sunt
  - tropica
  - topica
  - chronologica
  - physica
  - mathematica
  - ethica —
- y dispositiva sive methodica est, quæ inventas sensuum expositiones in varias redigit methodos, quarum præcipuæ sunt hæ, quas proxime subsequente pagina adnotabis

1. Translatio { tetrapla / Hexapla / octapla }

2 stigmatica

3 syllabica

4 partitio { diuidens / colligens }

5 epitome

6 epiloge { speculum / loci cōmunes — { sine expositione / cum expositione } / Harmonia — { literalis / numeralis } }

7 notatoria siue notariaca

8 Paraphrasis { Presior / latior }

9 lexice

10 Annotatio { marginalis / interlinealis }

11 cōmentatio

12 sciographica

13 tabellaria

14 enarratio { homilia / Declamatio }

15 collatio { continuata / interrupta }

16 meditatio

17 Poema { carmineum / prosocarmineum }

- 18 epistola
- 19 inquisitio
  - Problema
  - quaestio
  - disputatio
- 20 coacervatio
  - sensuum
  - locorum comunium
- 21 thematica
- 22 collectanea
  - Rapsodia
    - agiographica
    - ecclesiastica
      - anonyma
      - proonyma
    - ethnica
      - catena
      - cento
  - syllegma
  - abbreviatio

23 Scholastica
- vetus
- noua
  - concordantiaria
  - dictionaria
  - historica
  - postillaris
  - questioniaria ·/·
  - lecturalis

·/· 24 Pandesiaca
- compendiaria
  - prosaica
    - universalis
      - columnaris
      - arborea
    - particularis
  - metrica
- metrica
  - carminea
    - Rithmica
      - monorithmica
      - dirithmica
      - Aequilatera
      - sls.
        - simplex
        - picturata
    - leonina
  - prosocarminea
- sermonaria
- ·/· meditatiua
  - demissa
  - sublimis

Hebraismi

13 Hebraismi

cap. 20. § . 2

86

Hebraismi notandi pro sacræ scripturæ intelligentia.

A.

\+ 1° Animam in manibus ponere seu habere est esse in uitæ discrimine. ps. 118. anima mea in manibus meis semper.

2° Ambulare cum aliquo est facere uoluntatem eius, ge. 6

\+ 3° Ambulare coram aliquo, est illum cogitare presentem, aut illum timere. siue illi ministrare. gen. 17.

4° Ambulare facere, pro detrahere usurpat hebraismus. 2 Reg. 19.

5° Ambulare ad pedem alicuius, est non urgere illum in ambulando, sed se illi accomodare, ut genes. 33.

6° Auertere faciem alicuius est postulata negare, et non auertere est concedere. 3. Reg. 2.

7° Abscondere oculos ab aliquo peccatore est non punire illum ut leuit. 20.

8° Aperire aurem est manifestare aut reuelare aliquid alicui. isai. 50.

\+ 9° Accingere lumbos est expedite aliquid agere, aut ad agendum expedite se preparare et adiriciter ministrandum. 2. reg. 4

10° Animam agere aut animas, est homines aut greges in possessionem acquirere, aut res animatas sibi nasci. gen. 21.

11° Aspicere pro otiari usurpat hebraismus. i. estar pasmado, gen. 42

12. Ascendere in cor est cogitare, et non ascendere est non cogitare. Luce. 24

13. Aqua pedum, est lotium seu urina. isai. 36 quæ ad pedes defluit

14° Aperire uuluam, est primogenitum nasci. exod. 13 et Luce. 2

B

~~licet ex fratre Hieronimo ab Oleastro in principio ad comentarium in Pentatheucum~~ Oleaster in principio ad comentaria in Pentateucum

§. 2 B.

15. Benedicere si est hominis ad hominem est bona precari, si hominis ad deum ē laudare, dei uero ad hominem est benefacere. genes. 14 primo exemplum 2ⁱ Sec in multis psalmis. Tertij uero genes 24.

16. bonum esse in oculis alicuius, est illi placere, et malum esse in oculis alicuius est illi displicere, genes. 16.

17. benedictionem accipere est accipere munus, et benedictionem pro munere accipit hebraismus. 1. Samuel 25 +

§. 3 C

18. contegere pedes, hebreis est aluum purgare, qz uestibus demissis uerenda usqz ad pedes tegere soleant. 1. Samuelis 24

19. caput aut in capite esse est esse superiorem, esse u in cauda est esse inferiorem aut despicabilem. deut. 28. et Isai. 9 +

20. cognoscere foeminam est habere rem cum illa et accessus gen. 3. et genes. 24. +

21. cognoscere quicqz cum aliquo, est non fidere ei, sed ab eo rationem exigere, non cognoscere u quicqz cum aliquo est ei fidere, raonem qz suarum rerum ab eo nō exposcere immo de proprijs rebus ex confidentia illius non curare. gen. 39.

22. contestando aliquem contestari est coram testibus eum admonere. exod. 39. deutero. 31.

23. custodire custodiam est seruare que precepta sunt num. 18

24. cadere aliquid de sermonibus alicuius est nō impleri, sicut non cadere est impleri. 2. reg. 10.

25. cingēs cingulum est masculum esse, qz masculi soleant cingi. 2. reg. 3.

26 · claudum Hebraismus uocat clausum, qui quo uult ire libere nequit · 2 · reg · 14 · clausū et nouissimum

§ · 4 D

27 dare ceruicem /Hebreis est fugere, sicut dare terga apud latinos, exod · 23 / aut dare ceruicem est ponere in potestate alicuius ad iugulandum

28) dare manum, pro percutere usurpat hebraismus, exod. 7.

29 dare foeminam in sinum alicuius, est illam illi tradere in uxorem · gene · 16

30 dare animam pro anima, est dare uitam pro uita, seu occidere occissorem · exod · 21 ·

\+ 31 · a diebus in dies aliquid seruare est perpetuo seruare exod · 22

32 diei rem facere in die suo est opus consuetum singulis diebus repetere exod · 5 ·

33 · declinare iuditium est illud peruertere, qui declinantes a recto deflectunt exod · 23

34 dare faciem in aliquem, est ira aduersus eum moueri Leuit · 20

35 · deum esse cum aliquo est eum iuuare in omnibus operibus suis, gene · 21 ·

36 domi pro intus utit hebraismus et domi esse pro intus esse, et loco intus et extra, dicit e domo et extra exod · 25 ubi nostri uertunt deaurabis eam intus et extra hebraice habet, e domo et extra

F

37 . esse alicui in panem est ab eo ueluti panem deuorari num. 14 // 38 esse intra portas alicuius est intra urbis menia cum eo habitare exod. 20 ~

39 . ecce ego . i. adsum, hyspane ueisme aqui, hebraismus usitatus in ss^ra^ ut genes. 22.

40 . esse alicui in oculos, est illum dirigere, num. 10

41 . esse alicui in pedes, est quo ille erat iturus ire. Iob. 29

42 . explorare post cor aut post oculos, est sequi cordis aut oculorum concupiscentias . num. 15.

43 edificare domum, est dare prolem et posteritatem presertim in copia filiorum, ~ (Banah) hebreis è edificare et Ben filius, et domus sumit^r^ pro familia. ut. isai. 7. audite domus Dauid / exod. 1. genes. 16 et 30. de Sarah et Rachele ~

44 extendere lineam, pro extendere punitionem usurpat hebraismus. q^r^ edificator extendit lineam per funem, quo solet fieri supplitium . 2. reg. 16. uocat autem hebraismus punitionem opus. isai. 28. alienum opus eius ab eo. idest punitio. et uidet accipere lineam pro opere quod lineamensurat et dirigitur.

45 . erigere pactum cum aliquo est cum aliquo paciscitur, pactum tenere, eo q^d^ paciscentes solebant aliquid eleuare cum pactum inibant ut pat. genes. 31.

46 . esse in gentem . aut esse in populum est prolem in magna copia multiplicare . gen. 17. 48 et 12 ~

47 egressum esse cor, est animo deficere seu admirari. gen. 42
§. 6. F.

48 facere aliquid in perfectione, uel integritate cordis est nō facere instudiose, uel maliciose.

49 facere uero in mundicia manus est nihil mali habere in opere exteriori gen. 20.

50. facere in manu eleuata seu excelsa, est facere ex superbia num. 15 / 51 facere manum est facere punitionem et ponit causa pro effectu exo. 14

52 facere misericordiam est facere aliquod bonum ad quod non tenemur, facere u° ueritatem est facere aliquid iure debitum, gen. 24

\+ 53. facere aliquem fetere alicui est facere eum illi odibilem cui erat gratus, gen. 34 et exo. 5. esse uero alicui boni odorem est illi esse gratum. 2. ad corint. 2.

54 facere ire opprobrium est facere malum nomen seu famam malam alicuius diuulgari, cuius contrarium ē retrahere opprobrium. 2. Samuel. 3.

55. facere mendacium in animam, est ui tam decipere aut polliceri sibi impunitatem, quam non habebit, hoc ē ui temeri. 2. Sam. 18

56 facere labium est pilos superioris labij resecare, sicut facere pedes est ungues pedum secare. 2. Samuelis. 19.

57 facere stare faciem, est non turbari, aut non permittere mutationem in facie, q̄ qui stat non mutet. 1. reg. 8

\+ 58. facere pro sacrificare frequentissime usurpat hebraismus

-mus/ q̃ imolans ex hostia fumum faciat. V̄ facere bouem
agnum, aut hircum, est illum domino offerre. in leuitico
frequens ē. et Paul. ad cor. 11. immo gręcis et lat. familia-
ris
59 fieri alicui in Sathan est illi aduersari. q̃ sathan
omnib9 hominib9 aduerset. 2. sam. 16.
60. fuit a fine dierum, i. accidit completis seu finitis aliquot
diebus certis. 2. reg. 8.
61. furari cor alicuius est eo inscio aliquid facere. gen. 31
significat etiam hebraismo amabilem se reddere. 2 sam.
15. de Absalone dicit q̃ furabat corda filiorum israel.
62. famem pro cibo usurpat sępe hebraismus. gen. 41
63. filias uocat hebraismus oppida quę alicui urbi adia-
cent. num. 21.
64. filius pro proximo aut simili accipit hebraism9
ut isai. 5. filius olei i. unctus, aut oleo abundans
filius areę i. triticum, aut granum, q̃ in ea excutiatur
a paleis sicut puer a matre isai. 21. qua ratione sagitta dr
filia pharetrę threnorum. 3 et gladius filius uaginę. filius
domus propinquior. seu notior in domo. gen. 15. filius orientis
i. proximus gen. 29 aut ibi natus, filius aurorę. isai. 14. id
est similis illi, filius exercitus. i. miles q̃ est intra exercitū
aut illi propinquus. deutero. 3. filius arcus. iob 41. idest sa-
gitta q̃ ei propinqua. aut q̃ ab eo egreditur, filius mortis. idē
proximus illi, aut ea dignus, quemadmodum filius dignus ē
dignitate patris. 1 samuelis. 20. G
Incipientes a. G. non extant q̃ meminerim hebraismi
H.

\+ 65 Heri et nudius tertius, idest tempore præcedenti. exo. 5
66. homo mensuræ. i. homo magnus, numeri. 13
67. homines numeri. i. pauci qui facile numerantur. gen. 34
68. habitare in medio populi est inter eos morari qui facile possunt subuenire, aut ad manum habere. diane. 2. reg. 4
69. interrogare os alicuius, idest. inquirere quod dicat uel sentiat ille gen. 24. I.
70. ire uiam omnis terræ est mori, aut ire per consuetudinem qua omnes terræ incedunt, et di. ma. quod frequens est i. reg. 2. sic etiam ingredior uiam uniuersæ carnis. i. morior. 3 reg. 2. et apud Josue. c. 23.
71. ire ad dextram aut sinistram. est a recto diuertere. deutero. 5. / 72. ingredi ad feminam est rem cum ea habere. gen. 38.
73. in medio aliquorum enutriri est ueluti unum ex eis educari. 1. reg. 11. sic in medio maris. i. intra mare Josue 3. sic in corde maris.
74. implere ab ore ad os uel usque ad os. si ad urbem referatur est a porta usque ad portam implere. 2. reg. 21.
\+ 75. incircumcisus labijs. est labia crassa habens et balbutiens exo. 6
\+ 76. iudicare alicui est ius in fauorem eius dicere 2. Sam 18 / iudicet dominus inter me et te, idest ius in fauorem meum dicat contra te, aut ius culpabilem puniendo, gen 16 et i. Samuel. 24
77 integrum esse aliquem est nihil ei deesse de suis quod

nos vertent esse pacificum. 1. Samuel. 18.

78. inuenire iniquitatem alicuius, est eum punire propter iniquitatem. gen. 44.

79. inuenire gratiam coram aliquo, aut in oculis alicuius est illi placere, quia gratia aut fauor maxime ostendatur in oculis. gen. 6. de Noah. et 18. et alibi sepe in sacris.

§. 7 L

80 loqui ad cor est consolari, aut blanda, et que cor desiderat loqui. quia cor nonnunquam pro desiderio accipitur. Isai. 40 gen. 34 et Ruth. 2

81. lucere facere faciem suam. aut vultum super aliquem est hilarem faciem illi ostendere, quod lucida soleant esse grata uidentibus. ps. 16

82. loqui in auribus alicuius est loqui eo audiente. exo. 10. et isai. 5.

83. loqui contra animam est dicere aut facere aliquid propter quod moriaris. 1. reg. 2.

84. loqui non posse bonum, neque malum, pro non posse immutare uoluntatem domini usurpat hebraismus gen. 24

85. leuare caput alicuius aliquando est a malo eum liberare, gen. 39. et 2. reg. 25; aliquando est numerare, et accipere summam, quod res per capita numerari soleant. exo. 30. leuare uero manum contra aliquem, est illum percutere aut ei aduersari. quod percussio eleuata manu fiat. 1. reg. 11.

86. leuare in excelsum oculos, est superbire. 2 reg. 19.

87. leuare faciem alicuius est ferre eius importunitatem aut eum honorare. gen. 19.

+ 88 Leuare manum est aliquando iurare, maxime si in coelum leuetur. gen. 14, deutero. 32, exod. 6, a quo uidetur insolevisse mos iurandi uiuedios leuando manum quasi testificando deum esse in coelo in secula uiuentem —

f. 8 M

89 Mouere caput super aliquem est de malo eius dolere. Iob. 16 aliquando uero admirari. Ierem. 18. mouere uero caput post aliquem, est illum gestu capitis deridere, 2 reg. 19 et Isai 37

90 mittere manum in rem proximi est furari, quod furta manibus fiant. exo. 12. est etiam percutere, exo. 24.

91. mundus manibus est mundus a malis operibus mundus u corde est innocens a malis cogitationibus. ps. 23.

92 mingens ad parietem est masculus. 2 Sam. 23 et 1 reg. 14 / 93. manus domini grauis .i. punitio, primo Samuelis. 5. in manu esse .i. esse in potestate genes. 16

94, per manum alicuius loqui, idem est ac si dicas per eum, sed dicit loqui per manum, quia homines manu gestiendo loqui soleant. Osee. 12. Aggei. 1°.

95, manum domini esse super aliquem, idem quod uirtutem domini esse super eum. 2. reg. 3. / magnus nimis. id est maximus, quem hebraismum quandoque scriptura effert pro ualde ualde uel maxime, sic enim illi explicant gradum superlatiuum

96. multiplicando multiplicabo phrasis est linguae. sicut expectando expectaui loquendo loquutus sum —

mul.

97 multum vobis. i. sat vobis. deut. 3. numer. 16.

§. 9. N

98 non ipse. i. non comparet ipse. gen. 5. et c. 42. minimus
non ipse. i. non comparet, aut non est

§. 10 O

99 os duplex pro duplici portione usurpant hebrei. 2. reg.
2. dicit helie Heliseus erit os duplex in me, ubi non est sensus
erit geminus spiritus prophetie ad tuum in me, sed erit mihi du
plex prophetie portio comparatione ad alios prophetas. ac si dicat
ero tibi veluti primogenitus cuius erat duplex portio ad
alios filios in bonis paternis.

100 os, pro precepto sepissime accipit hebraismus. ut numer.
4. ad os domini. idest ad preceptum domini, accipit etiam
pro loquutione gen. 43

102 iuxta os quod attigerit manus voventis, idest sicut dixerit
vovens manus suas posse, aut sicut responderit manus
voventis. levit. ult. et c. 27. similiter ad os seminis.
i. quantum seminis agricole dixerint agrum exigere, ad
os simili, ministerij. i. qui ministerium exegerit, et sim
os annorum) similiter iudicare iuxta os alicuius est
iuxta quesita ab eo respondere.

103 esse alicui in os est pro eo loqui, quod ore loquamur
exo. 4. tu eris illi in deum, qui miracula facies quae ipse
dixerit.

Ipse Aarô frater tuus erit tibi in os.

104 os meum loquitur ad vos, i. loquor patrio sermone et non
per interpretes
gen. 43

105. operire alicuius sanguinem est mortem eius celare, quod sanguis sit hebreis mors, iuxta illud ps. 50. libera me de sanguinibus. gen. 37. et 2. sam. 16.

\+ 106 Onus Babilonis i. punitio seu poena quam debet Babilon portare. isa. 23. quod dura mala admodum oneris graueant.

§ 11 P

107 Percutere foedus i. pacisci inire, et dr percutio quod dum feret uictimae ferirent, aut quia foederati manus mutuo iungebant gen. 15 et 21.

108 percutere animam est occidere. quia aia pro uita accipiat. gen. 8. et 1. sam. 24.

109 Ponere cor super aliquem est curam illius gerere aut illum considerare. Iob 14. sumitur etiam pro cogitare et sentire 2 Samuel. 3

\+ 110 ponere oculos super aliquem est diligere illum. genes. 44.

112 percutere in ore gladij est percutere in acie gladij. iud. 18 quia acies gladij ut os interficiendo comedit.

113 populus formicarum, i. multitudo admodum populi. proverb. 30 formicae populus non fortis.

114 ponere manum super oculos alicuius est eos illi morienti claudere gen. 46.

\+ 115 Patrem uocant hebrei non solum eum qui generat sed primum rei inuentorem, aut precipuum.

116 non parcere quandoque est non misereri non- nunquam est non omittere, genes. 45. et alibi saepe in insacra pagina

117 Proiicere aliquid post corpus est illud uile estimare, quia que post nos dimittimus uilia estimamus. 1 reg. 12. isa 38 idem est post tergum proiicere.

118 ponere faciem suam aliquem est illum sicut aliquid spectabile uidere. 1. reg. 12

119 Petere anima ut moriat est mortem desiderare. 1. reg. 19 +
Sub pedibus esse i. subditum esse. ut exod. 11.

120 pondus et pondus, i. diuersa pondera deut. 25, significat etiam ~~multiplicatio~~ geminatio et repetitio nominis multitudinem significare ut gen. 14 Valles siddim, putei et putei i. multorum puteorum. exo. 8. et alibi

121 Pinguedo hebreis uocat omne preciosum aut primum. num 18

122 Percutere cor est remorsum in conscia habere. 2 sam 24.

123 panem prebere ad os paruuli est sm numerum paruulorum comedentium panem ministrare. genes. 47. +

124 ponere alicui reliquias est dare ei posteritatem genes 45

125 ponere manum est iuuare, quod auxilium manu fiat exo. 23 +
ponere verbum in ore alicuius est docere eum quid loquatur exo. 4

126 quid mihi et uobis? idest quid est inter me et uos, uel quid mihi et uobis? i. quid uobis aut ad uos pertinet. 2 sam 16 +
et multoties alibi in sacra scriptura — quid tibi hic est Helia scilicet agendum aut quid agas hic?

§. 12 R

127 Reuelare turpitudinem alicuius est rem habere cum ea. leuit. 18.

128 Remouere posteriora alicuius est delere eius posteritatem 1. Reg. 20

129 Reddere in faciem alicuius eius malum est eum punire
deuter. 7. idem sonat reddere in caput –
130 Requirere sanguinem alicuius de manu alterius est
homicidam punire. genes. 9.
131 Reddere aliquid in sinum alicuius est reddere illi occulte
ierem. 33 § 13/ S
132 Suscipere faciem alicuius, est precibus illius acquiesce
re, aut benigne eum admittere, est etiam favere eius affec
tum, genes. 19. sic suscipere faciem in iudicio, i. ratione ali
cuius aliquid facere, et accipere personam –
133 Secundum non habere est non habere prolem aut here
dem ecclesi. 4
134 Sanctificare aliquem est eum ab immunditijs separare et
purgare, sanctificare ieiunium idem fere sonat Ioel. 2
+135 Sm tempus vite – i. si hoc tempore vixero, aut vita comi
te. gen. 18.
+136 Sanguis eius in eo aut super eum. i. ipse fuit causa effus
sionis sanguinis sui, aut sibi imputet effussio sanguinis
sui – aliquando est se reum constituere sanguinis ali
cuius ut Leuit. 20. et. math. 26
137 Suscitare verbum seu stare facere est promissum implere
2. Samuel. 7 / Satur dierum, seu plenus dierum (ut
138 in vulgata editione) mortuus e. id est completis diebus
suis, quibus solent homines vivere, aut nolens plus
vivere. gen. 25. Paralyp. 24. ubi ad Satur additur
dierum / Si sic aut sita, pro si opus e. saepe accipit he
139 braismus –

hebraismus gen 43 et alibi sonat est si sic op[ortet] fieri

§.14 T

140 Tradere gladium in manum alicuius e[st] illi dare causam sequendi exod. 5.

141 transire facere peccatum est facere transire punitionem ab uno in alium. 2 Samuel. 12

142 transire facere vocem preconis est proclamare exo. 26

§.15 V

143 Venditum esse aliquem ut faciat malum, est esse alicui ~~additum~~ in addictum ad mala facienda. 1. reg. 21. de Achab.

144 Vocari ex nomine est p[rae] alijs eligi, sicut nosse ex nomine est ceteris familiarius aliquem nosse exo. 32 de mosse et de Beseleel. 31.

145 vmbram pro protectione usurpat hebraismus. num. 14

146 verbo (vide) utit[ur] otiose sepius hebraismus, ut gen. 27 ^vide odor filij mei sic hispane, mirá saced esto

147 Verbum esse a domino egressum est ita evenisse ut opsta batur. gen. 24 /

148 vir sanguinum. i. homicida. 2 Sam 16

149 vir Belial. i. sine obedia ibide[m] vir pecoris. i. pastor + gen. 42. vir agri. i. venator gen. 25 de esau. vir terre i. agricola. gen. 9 vir verborum. i. eloquens exo. 4

150 venire cum corpore, pro venire solum utit[ur] hebraismus exo. 21. de servo.

152 vado quo vado, i. quo nescio, aut quo ire debeo. 2 Samuelis. 15 —

Ve

153

154 3 Venire in dies est semen fieri; gen. 24 et Josue 11
23

4 Post verba ista. i. post res, aut rem. nam verbū
multa significat: verbum mihi est ad te. idest
155 volo tibi aliquid dicere. 1. reg. 2.

5 vertere se ad aliquid est habere in eo complacen
156 tiam. numer. 16

6 via sæpe hebraismus usurpat pro consuetudine
ut gen. 18. via mulierum. i. menstrua consuetudo
via terræ. i. mors, seu consuetudo moriendi. 1. reg
2. via etiam est, quam interpres vertit morem
gen. 19. ponit etiam pro copula cum fœmina, ut
dicit de filiabus loth. et gen. 6. omnis quippe
caro corruperat viam suam.

~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible].~~

De alijs Hebraismis in sacra pagina adnotandis.

ex genebrar do expositio= ne super psal mos in fine.

et primum de illis qui ad partem orationis pertinent quam illi sem dicunt

sem
שֵׁם nos uero nomen appellam9.

Duo nomina substantiua quorum alterum in regimine ponitur crebeerrime loco substantiui et adiectiui ponuntur ut pars hereditatis idest pars hereditaria pars calicis idest pars calicea et hoc etiam auxesi inseruit ut in interitum laquei sui idest interitum laqueosum. sic deus iustitiæ idest deus iustificans. sic sacrificium iustitiæ idest sacrificium iustificans scilicet eucharistia. sic vir sanguinum idest sanguinolentus.

Substantiua passim apud hebreos pro aduerbijs ponuntur ut qui iudicas iustitiam idest iuste.

Substantiua asynthetα crebro apud hebreos ponuntur ut disperdat dominus vniuersa labia dolosa linguam magniloquam. ad quod illustrandum septuaginta addiderunt et. sic quandiu ponam consilia in anima mea dolorem etc. pro et.

substantiua cum altero substantiuo copulata superlatiui gradus uim habent. ut uerba oris eius iniquitas et dolus idest sunt iniquissima et dolosissima. sic confessio et magnificentia opus eius idest opus eius magnificentissimum et laude dignissimum.

Per substantiuum etiam in regimine positum superlatiuum hebrei exprimunt ut turris fortitudinis idest turris fortissima. filij perditionis

idest

14 idest filius perditissimus.

Propria nomina pro patronimicis ab hebreis usurpantur ut Salomon pro Salomonide idest salomonis filio. David pro Dauidis filius Iacob pro Iacobeis.

Nominatiuus absolute apud illos cum relatiuo eiusdẽ nominis in oratione loco genitiui eiusdem nominis ponitur. Deus meus misericordia eius preueniet pro dei mei misericordia. sic homo sicut fenũ dies eius idest hominis dies sunt sicut foenum. sic dominus in coelo sedes eius pro domini sedes

Hebrei coniungunt duo substantiua equipollentia synthactice ad declarandam ipsorum excelentiam ut canticum psalmi idest canticum prestantissimum sic de limo terre idest limo purissimo. sic de limo foeni idest de luto maximo.

Nomina que literis constant apud hebreos eiusdem facultatis et instrumenti facile permutant ut קשט Keset arcus pro קשת koseth id est ueritas.

Hebrei nomen generis ad deteriorem partem usurpant ut opera hominum pro peccatis et uitijs peruersorum accipiunt et hoc maxime quando commemoratur pars prestantior ut inueniatur manus tua omnibus etc idest sinistra quia sequit dextera. sic priusquam formaretur terra idest inhabitata. et orbis idest habitatus.

Mutatio generum crebro accidit in hac lingua facta relatione ad equipollens substantiuum ut multiplicati sunt super numerum cogitationes intelligens sic ecce audiuimus eam in ephrata hoc ũ uidelicet.

Hebrei superlatiuos latinorum representant per adie

ctiuũ

tiuum cum substantiuo alterius nominis ut di
uites plebis idest diuitissimi populorum.
Repetitio eiusdem nominis multitudinem significat
ut homo et homo natus est in ea idest multi homines
Hebrei in exagerationibus diuinis nominibus
utuntur ut ligna domini pro arboribus procerissimis
montes dei idest per grandes sic salutare dei
pro eximia salute.
foeminea usurpant pro neutris latinorum et grecorum
rarius masculina ut unam petij a domino hanc re
quiram pro unum. sic et tu domine fecisti eam
idest hoc, rem hanc.
genitiui cassus nominum et pronominum solent
actiue passiue et possesiue sumi pro commoditate
sententie ut opera eorum ea scilicet que ipsi patie
bantur uel que ipsi faciebant.
Datiuus possesionis pro genitiuo usurpatur ut nō
ad insipientiam michi et in psalmorum inscriptionibus
psalmus ipsi dauid idest ipsius dauidis.
Datiuus emphaticus superflue adijci ab hebreis nō
nunquam solet ut conuertantur michi timentes
te, sic si ignorat tibi.
Vocatiuum per prepositionem designant ut anū
tiate inter gentes pro, ó vos gentes. et in populis
pro, o, vos populi.
vocatiui apud hebreos sepe sunt in tertia persona
qui confidunt idest uos qui confiditis sic qui po
tens pro, o, potens.
Vocatiuus usu lingue in nominatiuo per tertiam
personam exprimitur ut miserator et miseri
cors dominus pro, o, miserator et misericors
domine sic magnificans salutes Regis eius
pro

pro /o/ qui magnificas salutem regis tui.
Ablatiuus apud illos habet uim similitudinis ut qui probati sunt argento idest tanquam argentum.
Comparatiuos latinorum hebrei representant per adiectiuum constructum cum genitiuo ut excelsum regum idest excelsiorem regibus.
In distributionibus sic loquuntur hebrei ut nomine singulari multitudinem enuntient ut ordinatione perseuerat dies idest dierum singuli.
hebrei sic pronomen transponunt et in laqueum cadat in ipsum, pro et in laqueum ipsum cadat.
passim apud hebreos occurrunt duo relatiua pro uno posteriore uel redundante uel emphatico ut quorum non audiantur uoces eorum sic cuius participatio eius in idipsum
antecedens apud hebreos in diuerso casu demonstratiuo preponitur ut dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni pro in ipsis diebus annorum nostrorum sunt septuaginta anni.
Relatiuum sine antecedente poni solet sed intelligendum est, facta est Iudea sanctificatio eius intelligendum domini. sic subaudiunt sepe hebrei relatiuum ut uide humilitatem meam de inimicis meis idest que est de inimicis, sic non in labiis dolosis supple que non sunt in labiis dolosis sic et non est uia supple in quo non est uia
Relatiuum preponere suo antecedenti usitatum est in hac lingua ut fundamenta eius in montibus sanctis scilicet ecclesie de qua postea diligit dominus portas Sion uel sionis sic suscepit

eos

eos de uia iniquitatis eo⁊ egressos nempe de quibus postea.

Relatiuum sine antecedente usu linguę hebręi po nunt ut multiplicatę sunt infirmitates eorum. atq adeo depotestate relatiuj excitandum est an tecedens phrasi hebręa ut quę dicitis in cordibus uestris pro de his quę perperam cogitatis.

§. 2

Hebraismi qui ad partem orationis quā illi דבר dabar nos uerbum uocamus pertinent.

Hebręi loquuntur per eclipsim uerbi substantiui uel eius loco usurpant pronomina ut usq quo gra ui corde supple estis et benedicti uos a domino sup ple estis.

Simplicia uerba hebręo⁊ designant etiam compo sita latino⁊ et greco⁊ ut expulisti eos ubi hebra ice missisti ~~uel~~ quod uel emisisti uel immisisti po test exponi.

Verba hebręo⁊ actiua sępe permissionem dumta xat significant ut nec damnauit eum cum iudi cabitur illi idest non permittet eum damnari ꝑ uersis hominum iudicijs.

In hac lingua preterita et futura sunt omnium modo⁊ pro particularium adiunctione ut et assi milabor prout assimiler sic et laborabit in ę ternum prout laboret. sed in mandatis et pre cationibus futura sunt imperatiui et optatiuj mo dj ut non occides idest ne occidito.

Precedentia tempora in hac lingua dant signifi cationem sequentibus idest si sequantur futura post pręterita, illa futura tempus preteritum sig nificabunt ut ipsi uero considerauerunt et

ins

inspexerunt ett. hebraice considerabunt ett.
tertie persone utriusq numeri uerbor personalium impersonaliter capiuntur ut educes me delaqueo quē absconderunt michi subple homines. sic nun quid sion dicet pro sioni dicetur.
Imperfecta latinor et grecor uno modo representantur per futura cum quibus preterita miscentur. ut facientes preuaricationes odiui. vbi post hec in fonte est proponam perambulabo, que proinde docte. 70. reddiderunt proponebam perambulabam.
hebraicus optandi modus est per interrogationē quis dabit salutem idest utinam daret et quis dabit michi pennas sicut columbe idest utinam haberem.
Infinita usurpant pro ceteris omnibus ut mandare salutes idest qui mandas uel manda.
Infinita cuiuscunq generis fuerint actiue et passiue accipiuntur ut infirmari illos quod 70. resoluerunt passiue. cum michi molesti essent. Hieronimus actiue cum me molestarent.
Infinitiuus cum prepositione in quam nostri cum gerundio coniungunt ut in conuertendo hebraismus simul est et grecismus pro quando conuertit.
Infinita sepe sumuntur pro nominibus ut sedere meum, surgere meum, pro quibus nos habemus sessionem meam et resurrectionem meam.
Infinitiua pro gerundijs cum prepositione hebraice et grece usurpantur ut iudicare pupillo et humili sic illuminare his qui in tenebris. sic in habitare causa habitandi.
Verba inuocandi et memorandi apud hebreor

cum

cum prepositione, in, construuntur ut Si in curri
bus et Si in equis, pro hi currus et equos in uo
cabunt uel in e morabunt.
Verba sensuum in hac lingua cum prepositione
construuntur ut ad uidendum in bonitate ele
ctorum, pro ut uideamus bonitatem electorum.
Hebraice lingue more imperatiuus ponitur pro
futuro ut querite dominum et confirmamini
pro confirbamini.
Infinitiua quantumuis uoce sint actiua sunt
significatione passiua ut iudicare te, quod. 70.
uerterunt en toe krinesce se. et noster dum iudi
caris.
multi dicunt anime mee hebraismus pro deani
ma mea. sic dilatasti michi constructio hebraica
pro dilatasti me.
Cum uerbis sentiendi apossyopessis aut eclipsis
usitata est ut audiet auris mea. uin dictam sup
ple uel quid simile.
Participium constructum ad instar nominum
in nomen degenerat, tues in sustentantibus
animam meam, quod noster et dominus est sus
ceptor anime mee. sic moyses et Aaron in sa
cerdotibus eius est
Verbo, conuertere, uel participio, conuersus, Hebrei
utuntur pro aduerbio, iterum, rursus, denuo,
ut deus tu conuersus uiuificabis nos.
futura pro presentibus in rebus solitis usurpari
solent ut exaudiat uocem orationis mee id est
exaudire solet.
Verbum visitandi nunc construitur cum accusa
tiuo ut uisita uineam istam: nunc cum preposi
tione, super, et super filium hominis suple

visita

visita.

§. 3.

Hebraismi qui ad reliquas orationis partes spectant.

Adverbium negandi prepositum adiectivo, omnis, vim negative universalis habet. ut non sumet omnia idest nulla sumet nihil auferet. item & non accendit omnem iram suam idest nulla, totam iram penitus retinuit. sic non fecit taliter omni nationi idest nulli. hoc tamen non est perpetuum, aliquando enim solum particularis negatio sic enuntiatur, ut non omnis qui dicit michi domine ett.

aduerbia qualitatis per ablatiuum cum prepositione in representant hebrei ut iudicabit populos in iustitia idest eque, iuste, sic in superbia idest superbe.

Comparationis alteram particulam omittere solet ut bonum est confidere in domine quam sperare in principibus, intelligitur magis.

comparationis particula altera usu lingue desideratur, ut quantum distat ortus ab occidente longe fecit anobis ett. suple tantum.

modus comparationis hebraice est per prepositionem super ut dilexisti malitiam super benignitatem idest malum plusquam bonum. sic molliti sunt sermones eius super oleum idest plus quam oleum. & illud quoniam confortati sunt super me idest plus quam ego.

Prepositio, super, in greco facit quod coniugatio piel hebreo idest auget significationem ut in iudicijs tuis supersperaui.

Hebrei sepe duas prepositiones coniungunt ut de

post

postsetantes accepit eum.

De, et, in, non prepositiones materię sunt sed loci ut laudate dominum de cęlis nempe uos, o, cęlites qui in coelis agitis. sic Paternoster qui est in cęlis idest qui in cęlis degis. O sana in excelsis idest uos qui estis in excelsis ei bene precamini.

Hebręi usurpant, a, prepositionem pro propter, ~~facie~~, ut a facie peccatorum meorum idest propter peccata mea. uel etiam pro contra, ut a facie inimici idest contra.

Hebręi in adirationibus utuntur prepositione ב be sicut nos per seu propter ut in precepto idest per preceptum.

Prepositio ב be latine, in, sepe ponitur pro de uel in quemadmodum εἰς apud grecos dum dicunt is tom Platona ut in te cantatio, idest de te uel propter.

Particula, quia, cum particula, nisi, significationē ad coniunctiuum modum trahit ut nisi quia dominus adiuuit me idest nisi dominus adiuuisset. et nisi quia dominus erat in nobis idest nisi dominus fuisset nobiscum.

Hebraice particula, si, interrogat ut si est intelligens idest an est intelligens.

Hebręi poetę literas, mose be caleb, et particulas eis equipolentes sponte transiliunt ut dedisti letitiam in corde meo. a fructu frumenti per eclipsim particulę ש uel כי

Hiperbole Hebraica supra coelos, quę sane superat ut clamor coelo.

Particulam aduersatiuam at, tamen, ut et uerbum substantiuum solent cogitationi relinquere ut multi qui persequuntur me et tribulant et a iudicijs tuis non declinaui supple at atamen.

modus

Modus exagerandi hebraicus in excelso misericordia tua idest immensa et sublimis.
Particula tunc vertit futurum in preteritum ut tunc canet idest cecinit.
hypothetsica hebreorum formula per imperatiuum irascimini nolite peccare idest si irascimini nolite peccare. sic ab altitudine diei timebo pro si ab altitudine diei timeam.

Poterunt et alij hebraismi in sacra pagina reperiri, qui tamen predictis bene intellectis et phrasibus quas lib. 2. capite. 10 collegimus facile intelligentur.

De schematis figuris et tropis sacre scripture.

ex libro Bede Presbiteri de schematis et thropis.

Solet aliquoties in scripturis ordo verborum causa decoris aliter quam vulgaris via dicendi habet figuratus inveniri quod gramatici grece schima vocant, nos habitum vel formam vel figuram recte nominamus quia per hoc quodammodo vestitur et ornatur oratio. Solet iterum tropica locutio reperiri que fit translata dictione a propria significatione ad non propriam similitudinem pro necessitatis aut ornatus gratia. Gloriantur quidem greci talium se figurarum vel troporum fuisse repertores. Sed ut omnes cognoscant quod sancta scriptura ceteris omnibus scripturis non solum auctoritate quia divina est, vel utilitate quia ad vitam ducit eternam, sed et antiquitate ipsa preeminet positione dicendi collectis de ipsa exemplis ostenditur et quod nichil huiusmodi schematum sive troporum valeant pretendere ullis seculis eloquentie magistri, quam non illa precesserit. Sunt autem multe schematum seu figurarum species sed eminentiores he que sequuntur. Scilicet prolepsis, zeuma, hipozeuxis, syllepsis, anadiplosis, anafora, epanalepsis, epizeuxis, paranomasia, eschesisonomaton, parimios, omioteleuton, omioptoton, pollyptoton, irmos, pollisindeton, dialithon.

Prolepsis preoccupatio sive presumptio dicitur et figura est quando ea que sequi debent anteponuntur. ut

Interea Reges ingenti mole Latinus
quadriiugo vehitur curru, et bigis it Turnus in albis — virgilius eneid. 12.
et iuxta Ascanius magne spes altera Rome

Pro

Procedunt castris. et in psalmis fundamenta eius
psal. 86. in montibus sanctis diligit dominus portas Sion
anteposuit eius et postea cuius idest domitij et alibi
psal. 21. diuiserunt sibi uestimenta mea et super uestē me
am misserunt sortem pro diuident et mittent et
ezechiel. 1. Ezechiel nichil anteponens ita incipit, et factum
est in tricessimo anno. sermonem coniunctionis
posuit nichil aliud ante cui hoc subiungeretur
preponens.
Zeuma coniunctio dicitur, figura quando multa pendē
tia aut uno uerbo aut una sententia concluduntur
virgilius 3. eneid. ut, Troiugena interpres diuum qui numina Phebi
qui tripodas, clarij lauros qui sydera sentis.
et uolucrum linguas et prepetis omnia pennę. huic si
mile est illud in Apostolo omnis amaritudo et ira
et indignatio et clamor et blasphemia tollatur a uobis.
sententia autem ut psalmista preponens qui ingre
ditur sine macula et operatur iustitiam qui loquitur
ueritatem in corde suo et ad ultimum ita concludit
qui facit hec non commouebitur in ęternum.
hipozeuxis est figura superiori contraria ubi singu
la uerba uel sententię singulis quibusque clausulis sub
iunguntur ut. Regē addit et regi memorat nomēque genusque
quid uepetat quid ue ipse ferat: mezentius arma.
quę sibi conciliet uiolentaque pectora Turnj.
edocet humanis quę sit fiducia rebus.
admonet immiscetque preces haud sit mora.
Tharchon iungit opes fędusque ferit. tale est et illud
in uerbo ut in psal. uirtutem terribilium tuorum
dicent et magnitudinem tuam narrabunt. memo
riam abundantię suauitatis tuę eructabunt et ius
titiam tuam exultabunt. et Apostolus sicut pro

phe

phetie inquit euacuabuntur siue linguę cessabunt siue scientia destruetur. sententię ut si consistant aduersum me castra non timebit cor meum. si exur gat aduersum me pręlium in hoc ego sperabo.

Syllipsis est disimilium clausularum per unum uer bum conglutinata conceptio ut hic illius arma. hic currus fuit. hoc schema late patet et fieri solet non solum per partes orationis, sed per acciden tia partium orationum. Item syllipsis est cum sin gularis dictio plurali uerbo adiungitur ut sunt nobis mitia poma. castaneę molles et pressi copia lactis. simile est illud cum casus discrepantes in unam significationem congregamus. ut atten dite popule meus legem meam. et ad faciendam uindictam in nationibus, increpationes in populis. quod enim ait ad faciendam numeri singularis est quod addidit increpationes pluralis. fit etiam syllep sis in sensu id est ubi pro multis unus uel pro uno multi ponuntur. pro multis unus ut immisit in eis muscam caninam et comedit eos ranam et exterminauit eos cum non unam ad extermi nandos ægyptios muscam seu ranam, sed uel innumeras immitteret. Item pro uno multi ut astiterunt reges terrę et principes conuene runt in unum Reges enim pro Herode: princi pes pro Pilato posuos Apostoli intellexerunt, quemadmodum continetur in actibus Apostolicis.

Anadiplosis est congeminatio dictionis quę in ul tima parte pręcedentis uersus et prima sequentis iteratur ut. sequitur pulcherrimus Assur. Assur equo fidens et uersicoloribus armis. simile

est illud stantes erant pedes nostri in atrijs tuis Hierusalem Hierusalem quę ędificatur ut ciuitas et Hieremias me dereliquerunt fontem aquę uiuę et foderunt sibi cisternas, cisternas dissipatas quę continere non ualent aquas.

Anaphora est relatio cum eadem dictio bis sępius per principia uersuum repetitur ut.

nate meę uires mea magna potentia solus
nate patris sūmi qui tela Tiphoea temnis.

simile est illud dominus illuminatio mea et salus mea quem timebo? dominus protector uitę meę a quo trepidabo. et quo antea sumus usi si consistant aduersum me castra non timebit cor meum si exurgat aduersum me prelium in hoc ego sperabo. fit autem Anaphora et in eodem uersu per principia sensuum ut vox domini in uirtute vox domini in magnificentia vox domini confringentis cedros. quę figura psalmis usitatissima est. Sane quidam epanaphoram uocant.

Epanalepsis est uerbi in principio uersus positi in eiusdem fine repetitio ut.

ante etiam sceptrum dictęi regis et ante.

simile est illud gaudete in domino semper iterum dico gaudete. et in psalmo deus quis similis erit tibi? ne taceas neque compesceris deus.

Epizeuxis est eiusdem uerbi in eodem uersu sine aliqua dilatione congeminatio ut. me me adsum qui feci in me conuertite ferrum. o Rutuli mea fraus omnis. Huic simile est illud consolamini consolamini popule meus dicit dominus uester. et iterum eleuare eleuare consurge Hierusalem.

et

et iterum uiuens uiuens ipse confitebitur tibi. et in psalmo. dies diei eructat uerbum et nox nocti indicat scientiam. alibi repetitio eiusdem sermonis palinlogie obtinet nomen.

Paronomasia denominatio dicitur quoties dictio pene similis ponitur in significatione diuersa mutata uidelicet litera uel sylaba ut nam inceptio est amentium haud amantium. et apud ciceronem qui fuit locus felicissimus nunc erit locus desertissimus et custodia sacrorum non honoris sed oneris esse existimabitur. tale quoque est illud in psalmo. 21. iuxta hebraicam ueritatem inte confissi sunt et non sunt confussi. et Apostolus uidete malos operarios uidete concisionem: nos autem sumus circuncisio qui spiritu deo seruimus.

Hesisonomaton idest multitudo coniunctorum diuerso sono unam rem significantium ut — marsa manus pelignia cohors festina uirum uis. simile illud quoque ue genti peccatrici populo graui iniquitate semini nequam filijs scelleratis. et in psalmo peccauimus cum patribus nostris iniuste egimus iniquitatem fecimus.

Parimion est cum ab eisdem literis diuersa uerba sumuntur ut.

O Tite tute tanti tibi tanta tyranne tulisti. quae nimirum figura quia ad positionem literarum pertinet melius in ea lingua qua scripta est edita quam requiretur. habemus tamen et in nostratrorum latione unde demus exemplum dictum est enim in psalmo benediximus uobis de domo domini deus dominus et illuxit nobis. et in alio ita

illius

illius secundum similitudinem serpentis sicut aspidis surdę et obturantis aures suas.

Omioteleston similis terminatio dicitur, figura quoties media et postrema uersus siue sententię simili syllaba finiuntur ut eos reduci quam relinqui, reuehi quam deseri malui. simile est in ecclesiaste melius est uidere quod cupias quam desiderare quod nescias. et iterum melius est a sapiente corripi quam stultorum adulatione decipi. hac figura poetę et oratores sępe utuntur poetę hoc modo, peruia diuisi patuerunt cetula ponti. oratores uero ita, beatus Iob deo soli agnitus intra quilitate ad maiorem notitiam perducendus, tactus est uerbere ut odorem sua[?] uirium tanto latius spargeret quanto maiore aromatum incensione flagraret. quo schemate qui hęc dixit sępissime usus fuisse reperitur. et huius modi orationes esse reor quas Hieronimus cachinas rhetorum declamationes appellat.

~~[illegible]~~ Omioptoton cum in similes sonos exeunt dicta plurima ut mœrentes flentes lacrymantes commiserantes. tale est etiam illud cantate exultate et psallite. et Ezechiel. quod si genuerit filium latronem effundentem sanguinem et paulo post in montibus comedentem et uxorem proximi sui polluentem, egenum et pauperem contristantem, rapientem propinds pignus non redentem et ad idola leuantem oculos suos abominationem facientem ad usuram dantem et amplius accipientem nunquid uita uiuet?

Polisy

Polyptoton est cum diversis casibus variatur oratio ut litora litoribus contraria fluctibus undas imprecor arma armis pugnent ipsique nepotes. et Apostolus quoniam ex ipso et per ipsum et in ipso sunt omnia ipsi honor et gloria in secula seculorum. et in psalmo nive dealbabuntur in selmon mons dei mons coagulatus mons pinguis ut quid suspicamini montes coagulatos? mons in quo beneplacitum est deo habitare in eo.

Irmos convenientia dicitur quando series orationis tenorem suum usque ad ultimum servat, nulla videlicet alia vel causa vel persona mutata ut.

Principio celum ac terram camposque liquentes lucentemque globum lune, Titaniaque astra. spiritus intus alit. simile est illud ut in psalmo deus in nomine tuo salvum me fac etc usque dum ait: non proposuerunt deum ante conspectum suum. orat enim propheta ut auxilio domini salvatoris ab hostium insectatione liberetur.

Polisindeton est oratio multis nexa coniunctionibus ut Athamasque Thoasque. Pelidesque neoptolemus, Primusque machaon. simile est illud in psalmo dominus conservet eum, et vivificet eum et beatum faciat eum. et emundet in terra animam eius et non tradat eum in manus inimicorum eius.

Dialiton vel Asindeton est figura superiori

con

15 con

contraria carens coniunctionibus ut.
ite ferte citi flammas date tela impellite remos.
tale est illud in psalmo. iubilate deo omnis terra psalmum dicite nomini eius date gloriam laudi eius dicite deo quam terribilia sunt opera tua domine.

§ 2 De Tropis.

Tropus est dictio translata a propria significatione ad non propriam similitudinem ornatus necessitatis ve causa. sunt autem Tropi (qui latine modi uel mores interpretari possunt) numero tredecim. metaphora, catachrisis, metallepsis, metonimia, antonomasia, epiteton, sinedoche, onomatopeia, periphrasis, hiperbaton, hyperbole, allegoria, omiosis.

metaphora est rerum uerborum que translatio. hec fit modis quatuor ab animali ad animale, ab inanimali ad inanimale, ab animali ad inanimale, ab inanimali ad animale. ergo ab animali ad animale fit sic.

Typhin aurigam celeres fecere carinae. nam et auriga et gubernator animam habent. simile est in sacra scriptura illud quare fremuerunt gentes? et dominus qui eripuit me de ore leonis et de manu ursi. et si sumpsero pennas meas ante lucē. nam et homines bestiae et uolucres animam habent. ab inanimali ad inanimale ut.

Pelagus tenuere rates, nec iam amplius ulla. nam et pelagus et rates animam non habent. simile est illud in sacra scriptura aperi libane portas tuas et qui perambulant semitas maris trans latio est enim a ciuitate ad montem et a terra

ad

ad mare quorum nullum animam habet.
ab animali ad inanimale ut.
Athlantis cinctum assidue cu nubibus atris
pinniferum q caput uento quassatur et imbri
nix humeros infusa tegit, tum flumina mento
precipitant senis. et glatia riget horrida barba.
nam ut hec animalis sunt, ita mons animam
non habet cui membra hominis adscribuntur.
huic simile est illud Amor. exsiccatus est
uertex carmeli. homines enim non montes
uerticem habent.
ab inanimali ad animale ut.
aut si fama mouet, si tantum pectore robur
conceptis. nam ut robur animam non habet
ita Turnus cui hec dicuntur animā habet.
huic simile est illud auferam aud biscor lapi
deum non enim lapis sed populus animam ha
bet.
metaphora autem aut partis unius est ut fluctu
are segetes non potest enim dici segetare fluctus
aut antistrophe idest reciproca ut remigium
alarum: nam et ale auium et alarum remigia
dicuntur. Sic tropus et ad deum fit multi ua
rie: a uolucribus ut sub umbra alarum tuarum
protege me. a feris ut dominus de sion rugiet.
a membris humanis ut quis mensus est pugillo
aquas et celos palmo ponderauit! ab homine
interiore ut inueni david filium Iese virum
secundum cor meum. a motibus mentis tunc lo
quetur ad eos in ira sua et penitet me homi
nem fecisse. et zelatus sum sion zelo magno
et innumera huiusmodi. a rebus insensibili
bus ut ecce ego stridebo super uos sicut stridet

pla

plaustrum onustum foeno. qui uidelicet trop⁹
et in cōmuni loquutione usitatissimus est.
ut cum dicimus fluctuare segetes, gēmare uites,
floridam iuuentutem et lacteam caniciem.
Catachresis est usurpatio siue abusio nomi
nis alieni aut uerbi ad significandam rem
quę propria appellatione deficit, et eo a meta
phora differt, quod illa uocabulum habenti
largitur, hec quia non habet proprium alie
no utitur ut parricidam dicimus qui occide
rit fratrem et piscinam quę pisces non habet.
hęc enim nisi extrinsecus sumerent suum uoca
bulum non haberent. huic simile est illud
pones uectes in quatuor angulis mensę per sin
gulos pedes et sextum sagum in fronte tecti du
plicis. et ibi confringit cornua arcuum. et la
bium illius erat quasi labium calicis repandi
lilij: pedes quipe, et frons, et cornu, et labiū
hominum tantum sunt, et animantium nō
etiam rerum insensibilium: quę nomina si heri
penria prefatis rebus non imposuisset, quod
proprium his diceret non haberet. ad hunc
tropum pertinet quod scriptum est, est autem
hierosolimis probatica piscina, a piscibus
enim nomen accepit aqua, quę nequaquam
propter pisces, sed ad lauandas (ut ferunt)
hostias collecta est unde et probatice nomē
sortita.
metallepsis est dictio gradatim pergens ad id
quod ostendit, et ab eo quo procedit id quod se
quitur insinuans ut: speluncis abdidit atris.
et, post aliquot mea regna uidens mirabor aristas.

et, inq manus chartę nodosaq uenit arundo. nam per manum uerba per arundinem litterę significatę sunt. tale est illud labores fructuum tuorum manducabis. labores enim posuit pro his quę laborando acquiruntur bona. necnon et illud draco iste quem formasti ad illudendum ei. per draconem diabolus, per diabolum bonus angelus intelligendus est, qualis sibi a deo est creatus.

metonimia est quedam ueluti transnominatio ab alia significatione ad aliam proximitatem translata. huius multę sunt species: per id quod continet, id quod continetur: per id quod continetur id quod continet: per inuentorē id quod inuentum est, per inuentum inuentorem: per efficientem id quod efficitur: per id quod efficitur efficientem. aut enim per id quod continet id quod continetur ostendit, ut nunc pateras libare Ioui. et, Teatra plaudūt, prata mugiunt; dum illic homines plaudunt hic boues mugiunt. aut contra per id quod continetur id quod continet ut.

crateras leti statuunt et uina coronant. et, iam proximus ardet.

Vcalegon: dum non ille sed domus eius arderet. aut per inuentorem id quod inuentum est, ut, sine Cerere et libero friget Venus. et, commixtam Vulcanus mittit ad astra fauillam. vult enim per Cererem frumenti inuentricem intelligere panem, per liberum inuentorem uitis vinum: per Venerem libidinem: per vulcanum ignem.

aut

aut contra per inuentum inuentorem demostrat, ut, uinum precamur, pro libero qui uinum apud grecos inuenit. Item per efficientem id quod efficitur: sicut pigrum frigus, quod pigros homines faciat. et timor palidus, eo quod palidos homines reddat. aut contra per id quod efficitur efficiens, ut, iungit equos auri genitor, spumantiaque addit frena feris. spumantia frena dixit, cum utique non ipsa faciant spumas, sed equus qui ea gerit spumis conspergat infusis. his similia sunt illa de sacra scriptura. per id quod continet id quod continetur ostendit, ut, effundens hydriam in canalibus. at contra, ut, accipe literas tuas. neque enim hidria effundebatur, sed quod in ea continebatur: nec literę in manus, sed carta quę literas continet assumitur. et iterum, et, dimittite eam et uadat et aspicietis: non enim arca sed plaustrum, quo continebatur, uel boues qui ducebant plaustrum ire poterant. hęc et per efficientem id quod fit, et econtra per hoc quod fit efficientem designat.

Antonomasia est significatio uice nominis posita et accidentibus uidelicet propriam significat personam: quę tribus fit modis, ab animo, a corpore, et extrinsecus. ab animo ut, magnanimusque Anchisiades, a corpore, ut, ipse arduus altaque pulsat sydera. extrinsecus, ut, infoelix puer, atque impar congressus Achili. his simile est illud ab animo ut numquid non tu percussisti superbum?

A

à corpore ut uir spurius altitudinis sex cubitorum et palmi. ab elatione enim animi diabolus sic intelligitur superbus. a quantitate corporis Goliath gigas significatur.
Extrinsecus quae sumuntur in plures species separantur. descendunt enim a genere, ut, numquid omnibus ~~uestrum~~ uobis dabit filius Isai agrum? a loco, ut, auctorem seditionis sectae nazareorum. ab actu qui tradidit eum dedit eis signum dicens. ab euentu, ut, discipulus ille quem diligebat Iesus. Per hunc tropum aliquoties et dominus ipse demonstratur a genere ut, O sana filio David. a loco, ut, qui sedes super cherubim appare. ab actu, ut, peccaui quid faciam tibi o custos hominum.
Epitheton est praeposita dictio proprio nomini. nam antonomasia uicem nominis sustinet epitheton nunquam est sine nomine, ut, dira Celaeno. et diua camila. et Alma Ceres, et obscoeni que canes importunae que uolucres. tale est in sacra scriptura, ut, dilectus deo et hominibus Moyses. et misericors et miserator dominus. et iustum loth oppressum. fit etiam epitheton modis tribus. ab animo, a corpore, extrinsecus. his duobus tropis aut uituperamus aliquem uel ostendimus uel ornamus.
Sinedoche est significatio pleni intellectus capax cum plus minus ue pronuntiat. aut enim a parte totum ostendit. ut,

hand

Haud aliter puppesque tuę, puppesque tuorum.
aut contra ut,
et ingens a vertice pontus
in puppim ferit excutitur pronusque magister. et
gramineas, alij fontemque ignemque ferebant.
similiter in sacra scriptura aut totum a parte ostenditur, ut in. 72. animabus ingressus est Iacob Egyptum. cum non solę animę sed cum corporibus suis ingressę fuerint. aut contra, ut, tulerunt dominum meum. dominum dixit cum domini corpus quęreret. aut enim totum a parte ostendit ,ut, verbum caro factum est. et eramus vero in navi universę animę ducentę septuaginta sex. aut contra ut ibi, ergo propter parasceuem Iudeorum quia iuxta erat monumentum ubi posuerunt Iesum.
Onomatopeia est nomen de sono factum, ut, tinnitus ęris, clangor tubarum, hinnitus equorum, mugitus boum balatus ovium, latratus canum, rugitus leonum, stridor valvarum. inveniuntur hę et in sacra scriptura, ut. Cymbalum tinniens. et quasi tuba exalta vocem tuam. et canite tuba. et, nunquid circumdabis collum equi hinnitum? et, rugitus leonis et, vox leenę. et, canes muti non valentes latrare. ad hunc tropum pertinere quidam existimant sibilos serpentium, porcorum stridores, cęterorumque vocem confusam animantium, quę et ipsa in scripturis sanctis sępius reperitur.

Pe

Periphrasis est circumlocutio quę fit aut ornã
dę rei causa quę pulchra est, aut uitãdę quę
turpis est, ut,
et iam prima nouo spargebat lumine terras.
Tithonj croceum liquens aurora cubile. et
nimio ne luxu obtusior vsus
sic genitali arbo sulcos oblimet inertes.
similiter et in sacra scriptura. ueritatem
splendide producit ut est, scimus quoniam
si terrestris domus nostra huius habitatio
nis dissoluatur, quod ędificationem habemus
ex deo, domum non manu factam ęternam
in coelis. foeditatem euitans, ut, nam foemi
nę eorum immutauerunt naturalem vsum, in
eum vsum qui est contra naturam.
Hiperbaton est transcensio quędam uerborum
ordinem turbans, huius species sunt quinque
isterologia, anastrophe, parentesis, tmesis,
sinchisis.
Isterologia uel isteronproteron est sententia
cum ordo uerbis mutatur ut,
torrere parant flammis, et frangere saxo.
et, post quã altos tetigit fluctus, et ad ęquora
uenit. Prius enim franguntur fruges et post
ea coquuntur: et ante ad ęquora uenit, et sic
tetigit fluctus. tale est illud: hic accipiet bene
dictionem a domino, et misericordiam a deo
salutari suo: prius enim dominus miseran
do iustificat impium, et sic benedicendo
coronat iustum.

Anas

Anastrophe est uerborum tantum ordo praeposterus ut, Italiam contra, pro contra Italiam et, littora circum, pro, circum littora. tale est illud quam obrem ego deprecabor dominum, pro ob quam rem.
Parentesis est interposita ratiocinatio diuisae sententiae ut
Aeneas neque enim patrius consistere mentem passus amor, rapidum ad naues praemittit Achatem. tale est et illud Apostoli: qui enim operatus est Petro in apostolatum circumcisionis, operatus est et michi inter gentes. et cum cognouissent gratiam quae michi data est Iacobus et cephas et Ioannes dextras dederunt mihi et Barnabae societatis.
Tmesis est simplicis uerbi sectio, aut uniuscompositi, una dictione uel pluribus interiectis ut, talis hyperboreo septem subiecta trioni.
et multum nebulae circum dea fudit amictu. pro circumfudit. haec species licet in sacra scriptura facile non inueniatur, tamen habetur in christiano poeta ut est, Hiero, quem genuit soly mis dauidica proles. hoc est hierusalem.
Sinchisis est hyperbaton omni ex parte confusum, ut, tris notus abreptas in saxa latentia torquet saxa uocant Itali medijs quae in fluctibus aras. est enim hic ordo tris abreptas naues nothus in saxa torquet, quae saxa in medijs fluctibus latentia Itali aras uocant. simile est illud in sacra scriptura. si dormiatis inter medios cleros pennae

colum

columbę deargentatę, et posteriora dorsi eius in pallore auri, prius enim sicut Augustinus ait quę rendus est ordo uerborum, quomodo finiatur sē tentia, quę utiq pendet, et dicitur, si dormiatis, deinde incertum est utrum hę pennę, an, uos pennę et ad ipsas pennas loqui uideatur. utrum ergo uerbis quę precesserunt finitur ista sententia ut sit ordo, dominus dabit uerbum euangelizantibus uirtute multa, si dormiatis inter medios cleros o, uos pennę columbę deargentatę. an his quę sequuntur ut ordo sit, si dormiatis inter medios cleros pennę columbę deargentatę niue dealbabuntur in Selmon. idest ipsę pennę dealbabuntur si dormiatis inter medios cleros, ut illos hoc dicere intelligatur qui speciei domus tanquam spolia diuiduntur: idest si dormiatis inter medios cleros, o, uos qui diuidimini speciej domus per manifestationem spiritus ad utilitatem, ut alij quidem detur per spiritum sapientia, alij sermo scientię secundū eundem spiritum, alij fides, alij genera linguarum ett. si ergo dormiatis uos inter medios cleros, tunc pennę columbę deargentatę niue dealbabuntur in Selmon. potest et sic intelligi, si uos pennę columbę dormiatis inter medios cleros, niue dealbabuntur in selmō ut subintelligatur homines qui per gratiam remissionem accipiunt peccatorum. Unde

etiam

etiam de ipsa ecclesia in cantico canticorum dicit. que est ista que ascendit dealbata? promissio quippe dei tenetur per Prophetam dicentem: si fuerint peccata uestra tamquam coccinum sicut niuem dealbabo. potest et sic intelligi ut in eo quod dictum est penne columbe deargentate subaudiatur eritis. ut iste sit sensus. uos qui tanquam spolia speciei domus diuidimini, si dormiatis inter medios cleros penne columbe deargentate eritis, idest in altiora eleuabimini. o pagani tunc ecclesie cohe rentes: nullam quippe aliam melius intelligi puto columbam deargentatam, quam de qua dictum est una est columba mea. deargentata est autem quia diuinis eloquijs erudita. eloquia namque domini alio loco eloquia casta dicuntur, argentum igne examinatum, terra purgatum septuplum. magnum itaque est bonum dormire inter medios cleros, quos nonnulli duo testamenta esse uoluerunt: ut dormire sit inter duos medios cleros in eorum testamentorum autoritate requiescere, ut quando aliquis ex his profertur et probatur, omnis intentio pacifica quiete finiatur.

Hyperbole est dictio fidem excedens augendi minuendi ue causa. augendi ut, niue candidior minuendi ut tardior testudine. tale est et illud aquilis coeli uelociores, leonibus fortiores.

minuendi ut terrebit te sonitus folij uolãtis.
et nigrata super carbonem facies eorum.
Allegoria est tropus quo aliud significatur quã
dicitur, ut,
et iam tempus equum fumantia soluere colla.
hoc est carmen finiri. huic simile est leuate
oculos uestros et uidete regiones, quia albe
sunt ad messem. hoc est intelligite quia po
puli parati sunt iam ad credendi. huius spe
cies multę sunt, ex quibus eminent Ironia,
antiphrasis, enigma, charientismos, pari
mia, sarcasmos, asteismos.
Ironia est tropus per contrarium quod conat
ostendens, ut,
egregiam uero laudem, et spolia ampla refertis
tu q puerq tuus magnum et memorabile nomen.
vna dolo diuum si foemina uicta duorum est.
hanc nisi grauitas pronuntiationis adiuuerit,
confiteri uidebitur, quod negare contendit.
huic simile est illud clamate uoce maiore, deus
est enim Baal et forsitam loquitur, aut in
diuersorio est, aut in itinere aut dormit
ut excitetur.
Antiphrasis est unius uerbi Ironia, ut, bellum
hoc est minime bellum: lucus, quod minime
luceat, Parcę, quod minime parcant. item in
sacra scriptura ut amice ad quid uenisti?
inter Ironiam et Antiphrasin hoc distat
quod Ironia pronuntiatione sola indicat

quod

quod intelligi vult: Antiphrasis vero non voce pronuntiantis significat contrarium, sed su is tamen verbis quorum origo contraria.
Enigma est obscura sententia per occultam si militudinem rerum. ut,
mater me genuit, eadem mox gignitur ex me. cum significat aquam in glaciem converti, et ex eadem rursus effluere. tale est illud in sa cra pagina. ut, penne columbe deargentate et posteriora dorsi eius in specie auri. cum sig nificet eloquia scripture spiritualis divino lu mine plena. sensum vero eius interiorem ma iori celestis sapientie gratia refulgentem, vel cer te vitam sancte ecclesie presentem virtutum pen nis gaudentem, futuram autem que in celis est, eterna cum domino claritate futuram.
Charientismos est tropus, quo dura dictu gratius proferuntur, ut cum interrogantibus nobis num nos quesierit aliquis? responderetur bo na fortuna. exinde intelligitur neminem nos quesisse. simile est illud nonne pro Rachel servivi tibi? quare imposuisti michi? uno enim verbo iniuriam quam patiebatur gravissimam temperantius loquens significavit.
Paremia est accommodatum rebus temporibus que [93] proverbium, ut, adversus stimulum calcas et lu pus est in fabula. Cui simile est illud, canis reversus ad vomitum suum, et, num et Saul inter Prophetas? quorum uno cum quemlibet post actam penitentiam ad vitia relabi, altero

tunc

tunc vtimur cum in doctum queque officium
docendi assumere, uel aliud quid artis quam
non didicit sibimet usurpare uiderimus. Hic
tropus adeo late patet, ut liber salomonis
quem nos secundum hebreos parabolas dicimus
apud grecos ex eo nomen Paremiarum hoc est p
uerbiorum acceperit.

Sarcasmos est plena odio hostilis que irrisio, ut,
en agros et quam bello Troiane petisti
Hesperiam metire iacens hec premia qui me.
et in sacra auctoritate, alios saluos fecit seipsum
non potest saluum facere. si Rex Israel est
descendat nunc de cruce et credimus ei.

Astismos est tropus multiplex numerosaeque uirtutis.
nam astismos putatur quidquid dictum simplici
tate rustica caret, et faceta urbanitate expo
litum est, ut illud,
qui Bauium non odit amet tua carmina Meuij
atque idem iungat vulpes et mulgeat hircos.
tale est et illud utinam abscindantur qui uos con
turbant.

Notandum sane quod Allegoria aliquando factis
aliquando uerbis tantummodo fit: factis quidem
ut, scriptum est quoniam Abraham duos filios
habuit, unum de ancilla et unum de libera, que
sunt duo testamenta ut Apostolus exponit. uer
bis autem solummodo, ut, egredietur uirga
de radice Iesse et flos de radice eius ascendet.
quo significatur de stirpe dauid per uirginem
Mariam dominum saluatorem fuisse nas
citurum. aliquando factis simul et uerbis

una

una eademq res allegorice significatur. factis quidem ut, uendiderunt Joseph Ismaelitis triginta argenteis. uerbis ut appenderunt mercedem meam triginta argenteis. item factis ut, erat autem David rufus et pulcher aspectu, et unxit eum Samuel in medio fratrum suorum. uerbis ut, dilectus meus candidus et rubicundus electus ex millibus: quod utrumque mistice significat mediatorem Dei et hominum ~~[illegible]~~ preciosum quidem sapientia et uirtute, sed sui fuisse sanguinis effusione roseum, eundemque unctum a Deo Patre, oleo letitie pre consortibus suis. Item allegoria uerbis siue operis aliquando historicam rem, aliquando tipicam, aliquando tropologicam idest moralē rationalem: aliquando anagogen hoc est sensū ad superiora ducentem figurę denunciat. Per historiā namque historia figuratur cum factura primorum sex siue septem dierum totidem computatur etatibus. per uerbum dum hoc quod dicit Jacob Patriarcha: catulus leonis Juda ad prędam fili mi ascendisti ~~ett~~: de regno ac uictorijs David intelliguntur: per uerbum, spiritalis de Christo siue ecclesia sensus, cum idem sermo Patriarchę de dominica passione ac resurrectione fideliter accipitur.

Item allegoria facta, tropologicam hoc est moralē perfectionem designat, ut, tunica talaris et polymita, quam Jacob Patriarcha filio suo Joseph fecit, uariarum uirtutum gratiam qua nos Deus pater usque ad terminū uitę nostrę semper indui precepit et donat, insinuat. allegoria uerbi eamdem morum perfectionem significat,

ut

ut, sint lumbi uestri pręcincti et lucernę ar
dentes in manibus uestris. allegoria facti
anagogicum, hoc est ad superiora ducẽtẽ
sensum exprimit, ut, septimus ab Adam
enoch translatus est de mundo. sabbathum
futurę beatitudinis quę post opera bona seculj
huius, quę sex statibus peragitur, electis in
finem seruatur, figurate pręsignat. allego
ria uerbi, eadem uitę coelestis gaudium de
monstrat ut, ubicunque fuerit corpus illic congre
gabuntur et aquilę. quia ubi mediator dej et
hominum est corpore, ibi nimirum et nunc
subleuatę ad coelos animę et celebrata gloria
resurrectionis, colligentur corpora iustorum. nõ
nunquam in una eademque re uel uerbo, historia
simul et misticus de Christo uel ecclesia sensus,
et tropologia, et anagoge, figuraliter intima
tur, ut templum dominj iuxta historiam domus
quam ędificauit salomon: iuxta allegoriã cor
pus dominicum de quo ait soluite templum hoc
et in tribus diebus excitabo illud. siue ecclesia
eius cui dicitur templum enim dej sanctum est
quod estis uos. per tropologiam quisque fideliũ
quibus dicitur; an nescitis quia corpora uestra
templum sunt spiritus sancti qui in vobis
est. per anagogem, supernj gaudij man
siones cui adspirabat qui ait, beati qui ha
bitant in domo tua in sęculum sęculj laudabũt
te. similj modo, lauda hierusalẽ dominũ
lauda deum tuum sion quoniam cõfortauit
seras portarum tuarum benedixit filios tuos in te.

de

de ciuibus terrenę Hierusalem, de ecclesia Christi de anima quoque electa, et de patria cęlesti; iuxta historiam, iuxta allegoriam, iuxta tropologiam iuxta anagogem recte potest accipi. iuxta allegoriam de ecclesia diximus sequentes exemplum doctissimi Gregorij qui in libris moralibus ea quę de Christo siue ecclesia per figuram dicta, aut facta interpretabatur allegoriam proprie nuncupare solebat.

Omiosis est minus notę rei per similitudinem eius quę magis nota est demonstratio: huius species sunt tres, scilicet Icon, parabola, paradigma.

Icon est personarum inter se uel eorum quę personis accidunt comparatio, ut, os humeros que deo similis. simile est illud in sacro contextu, uidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti a Patre. et neque nubent, neque ducent vxores; neque enim ultra mori poterunt, equales enim Angelis erunt.

Parabola est rerum genere dissimilium comparatio ut, qualis mugitus fugit cum saucius aram taurus, et incertam excussit ceruice securim. simile est illud quod dicitur simile est regnum cęlorum grano sinapis, et, sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis.

Paradigma est propositio, siue enarratio exempli hortantis aut deterrentis. hortantis ut,

Antenor potuit medijs elapsus achiuis
Illyricos penetrare sinus, atque intima tutus.

Deterrentis ut,

at non sic Phrygius penetrat lacedęmona pastor

lę

le dicam que helenam Troianas uexit ad urbes.
simile est illud exactantis, helias homo erat
similis nobis, passibilis, et oratione orauit
ut non plueret super terram, et non pluit
annis tribus, et mensibus sex. et, respici
te uolatilia coeli, quoniam non serunt neque
metunt neq congregant in horrea, et Pa
ter uester coelestis pascit illa. deterrentis
ut, in illa hora qui fuerit in tectu, et uasa
eius in domo, non descendat tollere illa: et qui
in agro similiter non redeat retro. memores
estote uxoris loth.

De Ponde

16 De Ponderibus et mensuris.

Pro intelligentia eorum quę in sacra pagina de pon deribus et mensuris dicuntur, ea quę sequuntur breuiter animaduertenda operepretium duxi.

Primo quod Romani quoduis fere totum cuiusuis esset naturę assis nomine nuncupabant.

Secundo quod Seruius primus Rex apud Romanos signauit, æs pecudis nota unde pecunia est appellata.

Tertio quod libra apud Romanos habebat duodecim vntias. apud quos sextarius assis etiam nomine significabatur, continetque duo decim cyatos qui etiam apud ueteres untię uocabantur.

Partes assis duodecim ~~vntię~~ sunt ~~[illegible]~~ chesses vntia quę est pars duodecima et reliquę prout hic in ordine sequuntur scilicet sextans, quadrans, triens, quincunx semis, septunx, bes, uel bessis, dodrans, dextanx, Deunx. vntia etiam suas habet partes scilicet semuntiā etc.

As etiam libra dicitur, sextarius autem in genere masculino continet duos Asses cum dimidio. quinarius seu victoriatus quinque asses valebat, denarius decem etc. asses qui ex ęre cudebantur valoris erant quatuor marauetinorum. duo uero minuta uetulę marci. 12. erat octaua pars dicti assis ex ære, hoc est vna blanca de las nuestras

Vnum sextarium in genere neutro continet valorem 26. ducatorum undecim regalium, et insuper 250. marauetinos.

de

§. 2 De Ponderibus Hebraicis.

Talentum quod hebraice dicitur Chicar idest massa rudis pendebat minas. 50., dracmas 12U, dracma pollet quantum aureus noster parum plus, talentum auri continebat quantum nostrates aurei 12U 750., argenteus uero quantum argentei numi nostrates 12U 562. et semis.

Epiphanius tribuit talento. 125. libras, libre uero duodecim uncias, que faciunt dictas. 12U draemas. nec contra predicta concludunt obiectiones que opponi solent ex talentis a Dauide relictis primo para. 22. ver. 14. et cap. 19. ver. 4.

Eupolemus de structura templi hierosolimitani talentum sicllum appellat. unde talentum duplex fuit apud hebreos, alterum scilicet 12U dragmarum, alterum 4.or dragmarum tantummodo: et ob dictam talentorum uarietatem ait Budeus lib. 4 de asse estimationem oppulentie hebraice fieri non posse.

Aliqui multa alia talentorum genera hebreis usitata fuisse dicunt scilicet talentum congregationis 6U dracmarum et semis; et talentum sanctuarij dictarum 12U. sed uerius, forte, dicetur talentum congregationis. 12U. et sanctuarij. 24U. dracmarum.

Alij ponunt talentum quod numismatium uocant specialiter aureum pondere mille dracmarum: et etiam sextam partem talenti talentum uocitant. quin etiam addunt decimam partem talenti talentum etiam nuncupari. 1. paral. cap. 22. ver. 4. Joseph. lib. 7. cap. 11. nota uero Josephi numeros

sepe

sepe esse uitiatos cum non per literas sed per notas scribuntur.

Ex supradictis pro certo relinquitur duo fuisse talentorum genera alterum maximum. 120, alterum minimum quatuor dracmarum. verum uero alia etiam fuerint talentorum genera modo non est animi discutere

De mina Hebraica.

Mina seu mna continet. 60. siclos Ezechiel. 45. ver. 12. dracmas. 240. uncias. 30. libras duas et semisem, aliter lyra ad caput exod. 38. minores alias fuisse minas colligitur ex. 3. reg. 10. ver. 17. nisi forte locus dicatur uitiatus grece enim hebraice et chaldaice non trecente mine sed tres leguntur. idem colligitur. 1. machab. 14. fuisse scilicet minores minas singulas nimirum sicli aut dracme pondere.

De siclo.

Siclus uel stater pendet dracmas quatuor ex Hieronimo ad. 4. cap. Ezechielis. octo dracme latinam unciam efficiunt; et sic siclus erat pondus semuncie. erat et siclus duarum tantum dracmarum 2. reg. 14. ver. 26. et sic erat siclus congregationis prius enim illud duplum dicebatur siclus sanctuarij. cum autem in frequentiori usu fuerit siclus minor scilicet duarum dracmarum factum est ut nomine di dracme promiscue a 70. interpretibus

uterque

vterq siclus intelligatur. alij aliter sentiunt. ✓

De aureis Hebraicis.

Quando aureus aut argenteus, vel sub hac forma decem auri aut argenti in sacra scriptura dicitur sicli vox aut siclus subaudiendus est. ⁂

⁂ erat etiam ut quidam asserunt aureus vel argenteus siclus duplo minor scilicet unius dragmę quod publicum seu cōgregationis appellant. alterum vero sanctuarij duarum nimirū dragmarum: per quā distinctionē loca sacrę scripturę quę dissentire uidētur concordabis nisi uelis dicere dimi diū sicli aurei siclum appellari.

De cheras seu obolo hebraico.

Megha chaldaice idem est quod gheras hebręis et Arabice quesitah, quę etiam vox ouem significat. gheras ergo est vigessima pars sicli draemę pars quinta Ezechiel. 45. ver. 12. interpres noster obolum fere reddit: quanquam obolus apud Grecos sit sexta pars draemę: vnde gheras obolum continet et quintam eius partem. gheraes pendet sexdecim ordej grana; obolus duodecim grana tritici et sic gheras pendebit quatuordecim grana tritici cum dimidio fere. erat etiam darchemon et adarchon idem pollens quod draema Esdrę. 2. et 8. cap. immo et zus erat eodem draemę pondere apud Rabinos. quorum pondera nunc non ponderamus.

§. 3.

De mensuris Hebraicis aridorum.

Et primum de choro.

Chorus seu chomer duplex erat scilicet sanctuarij decem fanecarum, et congregationis quinque. illud continebat decem ephi et totidem bathos (quanquam bathus proprie liquidorum mensura est). et iuxta signatam distinctionem chori chorus habebat modios

30. uel. 60. modius autem vulgo est dos celemines y algo mas. medimnus doce celemines. ephi deci ma pars chori continet modios tres. erat ephi egyptiaca et alia samaritana distinctę ab hebręa et sic de alijs mensuris iuxta quam distinctionem concordantur autores cum inter se pugnare uident

De sato.

Satum est tertia pars ephi, chori trigessima aut sexagessima.

gomor seu ghomer hebraice decima pars est ephi exod. 16. ver. 36. modius noster est un celemin modius Italicus de quo supra dos y algo mas de los nuestros. noster modius continet decem sextarios hispanos siue Toletanos. ac proinde ghomor est dimidium modij nostri cum decima eius parte. Josephus ghomor assaronem uocat ab hebraica uoce ghiçaron hoc est decima.

cabus siue qab, minima mensura est aridorum et etiam liquidorum. continet uero modij nostri ~~triētem~~, quod coincidit in tres nostros sextarios cum triēte. Chorus ergo continet ephi. 10. sata. 30. ghomor. 100. cabos 180.

~~Ephi continet sata. 3. ghomor. 10. cabos. 18.~~

~~Satum continet ghomor 3. $\frac{1}{3}$ cabos. 6.~~

~~ghomor continet cabum. 1 $\frac{4}{5}$.~~

~~cabus~~

ephi.

Ephi

17

11 Ephi continet sata. 3. gomor. 10. cabos. 18. — 11 —
Satum gomor. $3\frac{1}{3}$ cabos. 6.
gomor continet cabos. $1\frac{4}{5}$
cabus minima Aridorum mensura continet 4^{a} loghin
seu sextarios de qua mensura in liquidis dicendum est.

§. 4 De mensuris liquidorum hebraicis.

~~cadus~~, Bathus metreta etiam dicitur. (Chorus etiam e mensura liqui
~~quid.~~ dorum. 3. reg. ver. 11.) Bathus quo liquidorum continet 48 sex
tarios romanos vel 72 sextarios hebraicos quod idem est: vel
dicendum quod duplex erat bathus, Alter alterum excedens proportione
sesquialtera ut possis conciliare locum. 3. reg. 17. ver. 26 cum
2. paralip. 4. ver. 5. de mari aeneo. addunt quidam Bathi
decimam dici bathum ut Josephum cum Scriptura concilient. sed Josephus
uiciatus est et falli potuit. est etiam uox Salis dicta a Salos quod
tria significat. Unde quidam dicunt esse 3^{am} partem bathi. sed Isai
40. et ps. 80. ibi mensurabiles posuisti dicendum. quidam Rabbinus
ait significare tres urceos. quantum uero urceus significat non explicat
Hin capit duas choas atticas sive congios non duos sextari
os ut ait Hieronimus ad Ezech. c. 4. Hin quo continet sex
tarios romanos 12, hebraicos sextarios sive loghin. 16. — 11 — 11 —
epiphanius ait Hin magnum continere sextarios. 18. par
uum uero sextarios. 9. quem sanctum dicit

Log. sextarium hebraicum significat, Septuaginta interpretes
cotylam uerterunt quamuis cotyla dimidium sit sextarij. Log.
quo capit quantum sex oua non anseris ut quidam dicunt. sed gal
linacea. ouum autem gallinae probauimus experientia capere pondus
duarum unciarum aquae aut uini, et duarum dragmarum fere;
sex quo oua continent pondus 13 unciarum et tertiae insuper partis
unciae, quae duella dicit Latinis.

Bathus quo.

Batus q. continet Hin 6. loghin. ~~2 et~~ 72 oua 432

Hin continet loghin. 12. oua 72

Log. continet oua 6.

cadus non tam mensura quam uasis nomen est

ouum minima inter hebreos liquidorum mensura pondere in aqua unciarum 2. et dragmarum 2 fere; sed et hebrei medici propria mensurarum nomina habent Cagheras que uox scutellam significat utuntur ad significandum acetabulum octauam sextarij partem et uulgata num. 7. ver. 39. pro ea uoce hebraica acetabulum reddidit. ~~Chaph~~ chaph id est uola ad significandum cochlear ~~[illegible]~~ id enim significat etiam num. 7. ver 78.

§. 3 Hebraice interuallorum mensure

Etzbagh Digitum signat. digitus uero hebreus constat sex granis hordei, Romanus 4or. unde excedit romanus ab hebreo proportione sesquialtera, aut uero ut alij ~~[illegible]~~ sesquitertia quia sex grana hordei efficiunt pollicem pedis romani, qui pollex digitum et trientem alterius digiti continet.

De Digito in Scriptura ut mensura est non fit mentio, sed minima mensura in Scriptura est palmus, quidi topheh quatuor digitorum hebraeorum et quinque romanorum cum triente ut dictum.

Palmus Heb. tres uncias, id est pollices. Palmus maior qui di Zereth continet 12 digitos ~~[illegible]~~ attende loca Scripture ut scias de quo palmo fiat sermo.

Pes in Ratione mensure in Scriptura non inuenit nec in Rabbinis quamuis eo fuisse usos non dubito Pagham di hebraice, solet omnis pes 16 digitos continere.

Cubitus Amah frequens est in Scriptura. Ezech. 41. ver 8. acilah uocat. Iudic. 3. ver. 16. gomed di. Legalis siue maior continet ut dicunt 6. palmos. Recept. 24 digitos. communis uero continet palmos 5. id est digitos 20. sic exponendi loca Scripture.

calamus

calamus. Kaneh. habet sex legales digitos, quasi est calamus vulgaris totidem digitos habet sed minores —
Passus dicitur Zaghad // iugerum Zemed // milliare berath //
qui ex latinis explicandi sunt / milliare mille cubitorum tamen est. ~~vide autem~~. Inquis inuenies et alias apud Rabbinos ~~Rabbinorum~~
~~intervallum~~ mensuras, nobis pro nunc eas sufficiat hic assignasse quae
~~leg~~ — in sacris voluminibus reperiuntur —
milliare igitur continet calamos. 166 $\frac{1}{3}$, cubitos 1000. pedes
hebraicos. 1500. palmos maiores. 2000. palmos minores
6000, digitos seu pollices 24U.
calamus continet cubitos. 6. pedes. 9. palmos maiores. 12, palmos minores 36. digitos 244
-/. cubitus pedes. 1. $\frac{1}{2}$. Palmos maiores. 2 palmos minores
6. digitos 24.
pes palmos maiores. 1. $\frac{1}{4}$. Palmos minores 4. digitos. 16.
Palmus maior minores palmos. 3. digitos. 12.
Palmus minor digitos. 4. / digitus mensura minima est tamen
metsi quantum sex grana hordei continere superius dictum est —
~~caduc~~ ~~[illegible]~~

iam quae

§. 6

iam q. sic sumarie accipe que de Ponderibus et mensuris dicta sunt. — Nota

as dicit quodlibet totum, immo et libra et as procedem solent accipi. continet autem as sicut et libra duodecim uncias —

sextarius continet duos asses et dimidium quinarius quinque asses continet, denarius decem asses

sextarium in genere neutro contiene 26 ducados nuestros. y 250 ms.

De Ponderibus

talentum es 12U750 ducados de oro de los nuestros si es talento maior / talentum minus uel congregationis seu uulgare es quatro scudos o ducados de oro de los dichos / o del sanctuario.

mina o mna si es maior contiene. 240. scudos de oro. si menor. 120. /

siclus es quatro scudos de oro, o dos nomas y entonces es lo mismo que didragma.

dragma es un scudo de oro / y algunas veces siclus se toma por lo mismo que dragma —

obolus hebraicus uel ghera est quinta pars drag

dragme q pesa. 4. granos de trigo / el obolo griego es doce granos de trigo. igit. el talento tiene cinqta mnas. La mina 60. siclos, el siclo quatro dragmas. o dos, La dragma cinco gheras o obolos, el obolo lo quatro granos de trigo. o doce granos si es griego.

mensuræ aridorum.

chorus sive chomer es diez fanegas de trigo o cinco fanas si es chorus minor /
ephi que tambien se llama bathus es una fanega de trigo /
satum es quatro celemines // medimnus uel modius italicus es dos celemines /
gomor es la decima parte de ephi que sera algo mas de celemin /
cabus uel qab es la tercera parte de nuestro celemin // sextarius la sexta parte de nuestro celemin / modius tambien significa nuestro medio celemin

mensuræ liquidorum

onça / ouum es dos onças / log. es seis hueuos que

que son doce oncas / Sin es doce loghin

que son 72 huebos y 144 oncas /

Bathus es la maior medida de las cosas q

quidas contineq[ue] sex hin —

~: ~~Mensurę interuallorum~~

~~granum 2ter / digitus 2ter / palmus 2ter /~~

~~cubitus 2ter pes 2ter / cubitus 2ter / passus~~

~~2ter geometricus / stadium / milliare /~~

~~Leuca etiam dupliciter ut scis~~

mensurę interuallorum sic gradatim crescunt

et ascendunt aliter perscrutando. s[ci]l[ice]t. granum /

digitus / palmus / pes / cubitus / passus / sta-

dium / milliare / Leuca. In quibus fere

singulis ad huc distinctione opus est —

quo

§. 7

Quoniam autem lectionem et intelligenti=
am sacræ paginæ ignorantia aliquorum uoca=
bulorum minus uersatis impedire potest, sequé=
tium expositionem aduertendam duximus
~~opereprecium~~. Nam dicunt quidam Nathinei,
quidam de seruis Salomonis. nonnulli de fratri=
bus dauid: et inter leuitas Chaathitæ, meratitæ,
et gersonitæ. et sacerdotes in sortes diuisi sicut
et leuitæ

Nathinei ergo dicunt quasi dati seudonati, qui
consecrati, ac deditiq fuerunt ministerio templi in
fimo. Hi a gabaonitis originem traxere, quos
condemnauerat Iosue ut cæderent ligna. et aquã
apportarent. in usum vniuersæ multitudinis filio=
rum Israel, ut habet Iosue. 9. Postmodum uero
instituti sunt a dauide et Salomone, ut illud mi=
nisterium templo exhiberent, essent quasi ministri
leuitarum; atque ex hoc nathinei uocari cæperunt
qui quamuis legi Iudæorum subiecti essent, in nul
la tamen tribu numerari potuerunt. de his sic
scribit 1. esd. 8. et de Nathineis, quos dede
rat dauid: et Principes ad ministeria leuitarum
nathineos ducentos viginti, omnes hi suis no
minibus uocabant. Sunt autem qui uelint dic=
tos Nathineos a porrigendo, quod sacerdotibus necessa
ria suppeditarent. Sed magis quadrat textui, ut

ita

ita dicant, q dati uel oblati sunt ministerio templi. //

Serui autem Salomonis erant ex his quos instituerat Salomon ad opera templi, ut cessores lapidum, et ferentes onera, ac structores, quorum magnum numerum conduxerat Salomon; tam ex his, quos Hiram Rex Tyri miserat, quam ex aliis locis, qui dicti sunt serui Salomonis, cui suas locauerant operas; ac postmodum inter filios Israel permanentes nomen filiis suis reliquerunt ut filii seruorum Salomonis dicerentur; cum in nulla tribu ualerent numerari. de his sic habes 2. paral. 2. numerauit igitur Salomon omnes uiros proselytos, qui erant in terra Israel post dinumerationem, qua dinumerauit dauid pater eius. Et inuenti sunt centum quinquaginta tria millia et sexcenti. fecitque ex eis septuaginta millia qui humeris onera portarent: et octoginta millia qui lapides de montibus cæderent: tria autem millia et sexcentos præpositos operum populi. Proselyti autem erant, qui ex gentibus in fidem, et consortium populi dei accepta circumcisione transierant.

Viri fortes dauid qui triginta nominari solent in fine quidem uigesimi tertii capitis secundi regum dicunt esse triginta septem. in undecimo uero cap. primi paralyp. plures quam quinquaginta

com

computant. Horum magna pars venerat ad David cum profugus esset a Saule. et inter hos computarant duas triades selectae fortissimorum, quas difficile est colligere, cum in libris regum et paralypomenon varie describant. verum ut ex utrisque licet colligere in prima triade ponunt Iesbaam filius Hachmoni, Eleazar filius Dodi, Semma filius Age de Arari; et hi tres dicunt tulisse aquam de cisterna Bethlehem ad David penetrato Philisthinorum agmine, licet alij aliter sentiant. in 2ª triade sunt Abisai frater Ioab. Banaias filius Ioiadae tertius huius triadis non signat, forsitam erat Ioab, qui non invenit inter fortes computatus, aut Asahel frater eius, aut certe Elhanan filius patrui eius, qui insignis fuit ecisso fratre Goliath gigante, vel Ionathan aut Sobochai qui singulos occiderunt gigantes. nam quod aliqui computant David primum de quo dicat 2 reg. 23. David sedens in cathedra etc. in recta scriptura non repetit David ut pro eo debeat illa verba accipi, sed potius videtur accipi verba illa pro Iesbaam. de quo vide in genealogijs in dictione Iesbaam. ideo David non computabitur inter fortes sed erat supra omnes. de his vide Abulensem sup. 2. reg. c. 23. q. 6. 7. et. 8.

✠

Sciendum est etiam bella, quae narrant gesta adversus Philisthaeos. 2. reg. 21. quae fuerunt quattuor in quibus viri fortes David gigantes occiderunt omnia fuisse regnante David. non enim numerant bella regnante Saule gesta. unde nec Goliath, qui in tertio

bello

bello dicit occisus, erit quem occidit David, de quo vide in genealogijs. et sinus Abulensem. q. uero plures fortes ponunt in libris paralyp. fortè fuit q. ibi intendebat numerare eos, qui uenerant ad Davidem profugum: uel q. erant etiam fortes sed non perinde insignes. Porro Ioab secundum aliquos non connumerat inter fortes, uel q. erat eorum princeps, uel q. non tam fortis erat, ut inter primos posset connumerari. uel q. gloriæ suæ ignominiæ labem asperserat occisis per insidias uiris Illustribus Abner et Amassa.

Leuitæ qui separati erant ad ministerium templi diuisi erant in tres classes secundum tres filios ipsius Leui gerson Chaath. et Merari, et sic descendentes ab eis dicunt gersonitæ, Chaathitæ, et meraritæ. e Chaathitis separatus est Aaron ut esset sacerdos et Pontifex. cuius soli successores erant sacerdotes. et unus Pontifex ad uitam. Si diuisi sunt in duas classes secundum duos filios Aaron Eleasar scilicet et Ithamar, quorum tamen ministeria partitus est David in 24 sortes, quæ habent in. 1. paral. 24 cumque plures essent filij Eleasar quam Ithamar, dedit eleazaritis sexdecim sortes, Ithamaritis octo.

Leuitæ autem distributi sunt in cantores, ianitores et custodes thesaurorum, ut habet. in. 1. paral. 25 et 26. Cantorum Principes fuerunt Assaph gersonites, Heman Chaathites, et Idithum Merarites horum filijs et fratribus distributæ etiam sunt uiginti quattuor sortes, ut cantarent per uices suas; ianitores

res autem divisi sunt in quattuor portas templi
nempe orientalem, occidentalem, australem et
aquilonarem. Qui vero erant super thesauros
non leguntur distributi ~

advertendum etiam multa esse Regum nomina
in sacra scriptura quæ licet alicuius primi fuerint
propria, tamen facta sunt communia successoribus. et
quasi cognomina. ut Cæsaris nomen apud Ro
manos. sic Reges Ægypti olim dicebant Pharaones
et post Alexandrum magnum dicti sunt Ptolomei
et Reginæ Cleopatræ: Reges Palestinæ Abimelech.
Reges Syriæ primi Adad et Benadad, et post Alexan
drum magnum Antiochi. Reges Babylonij Na
buchodonosor. Reges Persarum et Medorum Ar
taxerxes et Darius. Reges Arabum Areta. atque ita
possunt inveniri alij aliarum regionum ~

Hugo de Sancto Victore in annotationibus elucidatorijs / Sequamentes
2. reg. 23 sic nomina fortium enumerat adsectig num fol
David primus fortium primorum. Eleazar 2us / Semaa pre... denti
3us. Si sunt primi) Abisai primus fortium secundorum
Banaias. 2. Assael. 3. Si secundi, qui aquam de cister
na attulerunt.
deinde tertij sic Elcanan. 1 / Semma. 2 / Elicha 3 / He
les 4 / Hira 5 / Abiesser. 6 / Mobonnai. 7 / Selmon. 8 /
Macharai 9 / Heleph. 10 / Hithai. 11 / Banai. 12 / Heddai
13 / Albiadon vel Albialdon 14 / Azmabeth 15 / Eliaba. 16
Jonathas. 17 / Ara 18 / Semma. 19 / Haian. 20 / Helephe
leeh 21 / Helian. 22 / Ephrai. 23 / Farai 24 / Igaal 25 /

Bo

Bonni 26 / Selech 27 / Naharai 28 / Hira 26 /
gareb. 30 / et Vrias 31.
Ioab uero non annumerat ait uelq princeps alio
rum, et notus. uel ppter mortem Abner, et Amas
sq ut supra nunc diximus.

de loco -

cap. 24 §. 1.

18 De loco ubi offerebantur sacrificia ab exitu de Egypto usque ad fabricatum templum a Salomone.

Nota cum Ribera de templi fabrica quod per illos 480. annos qui intercesserunt ab exitu Israel de Egypto usque ad templum a Salomone fabricatum Hebrei sacrificia offerebant ad ostiū tabernaculi facti in deserto, qui semper illud secum portauerunt per diversa loca donec pacata terra fixerunt illud in Silo que erat ciuitas prope Bethel sita in sorte tribus Ephraim cuius tribus erat Josue qui tabernaculi curam specialem gerere debebat. Silo autem teste Brocardo distat ab Hierusalem tribus leucis. ibi autem firmiter stetit tabernaculum usque ad tempora Helcanę patris Samuelis constat primo. reg. 1. immo usque ad ultimum tempus Heli sacerdotis. deinde populo Philistheorum (seu quod idem est Palesthinorum) bello insurgente arcam domini asportauerunt et arca capta mortuus est Heli. 1. reg. 4. arca autem ducta est a Palesthinis in Azotum et mansit in eorum regione septem mensibus. 1. reg. 6. deinde remissa est ab illis in Bethsames urbem. 1. reg. 6. postea ducta est in Cariathiarim in domo Aminadab. 1. reg. 7. ibique mansit donec David confirmato iam regno super Judam et Israel reduxit eam. 1. paral. 13. in domum Obededon gethei tribus mensibus in uilla quadā prope Hierusalem ut ait Josephus. 7. antiq.

Franciscus Ribera de templi fabrica.

vide pro hoc glossam Amos. 5. cap. 5.

cap.

cap. 4. inde a Dauide educta est in domu suam in superiorem partem Hierusalem quę ciuitas dauid dicta est ubi locum arcę ędificauit, tetenditq ei tabernaculum. 1. paral. 15, quod aliud erat ab eo quod fecit Moyses ut bene in hoc loco notat Lyranus. et constat aperte ex. 2. paral. 1. ubi cum dictum esset tabernaculum Moysis fuisse in gabaon dicitur continuo arcam autem dej adduxerat David de Cariathiarim in locum quem pręparauerat ei, et ubi fixerat ibi taberna culum hoc est in Hierusalem: et ad hoc confu git Adonias. 3. reg. 1. et Ioab. 3. reg. cap. 2. quia hęc fuga ut ait Abulensis breuissimo tem poris spatio facta est neq erat tempus in tanta angustia aufugiendi in gabaon presertim cum ibi non esset arca domini.

Tabernaculum Moysis de Silo translatum est ut patet psal. 77. sed quonam tempore non cons tat ex sacra scriptura; est tamen probabile fuis se translatum cum arca inde educta est per Pa lestinos.

Inde dictum tabernaculum translatum est in ciui tatem Nobe sacerdotalem, ubi erat cum David fugiebat Saulem. 1. reg. 21. inde uenit in gabaō urbem tribus Beniamin, quę autore Ioseffo lib. 2. de bello. cap. 23. quinquaginta stadijs distat ab Hierusalem, id est 6250. passibus. siue iuxta Brocardum tribus leucis. tabernaculum autem 1. paral. 21 domini quod fecerat Moyses in deserto et altare holocaustorum ea tempestate erat in excelso

gaba

gabaon idest quando angelum districto gladio ui
dit David, et sacrificium deo obtulit in area
ornam Iebusei: ibi autem mansit donec cum
arca illatum est a Salomone in templum. 3. reg.
8. et portauerunt arcam domini et taberna
culum foederis, et omnia vasa sanctuarij quae erat
in tabernaculo. Hoc autem esse illud quod moyses
fecerat docet Josephus. 8. antiq. cap. 2. manse
runt uero tabernaculum et arca in templo do
nec destructum est a Chaldeis tunc enim a Hiere
mia seruata sunt et abscondita in spelunca: 2.
machabeorum. 2. et ex his intelligitur dictus
psalmus. 77. et repulit tabernaculum Joseph
etc.

quod si diligenter conferatur cap. 6. 2. lib. reg.
cum cap. 11. eiusdem libri duas colligemus fu
isse arcas domini, alteram ad similitudinem
alterius forte fabricatam quam secum in exer
citu deferebant: quod ex eo colligi uidetur
quia cap. 6. citato atulit arcam David in domum
suam. et cap. 11. citato dicit Urias quod arca
dei manet in papilionibus.

In arca autem erant legis tabulae, mannae urna,
et uirga Aaron ut ait Paulus ad hebreos. 9.
quod si. 3. reg. 8. dicitur tantum fuisse in ar
ca legis tabulas intelligitur quod ad id prin
cipaliter erat deputata sic diuus Thomas loco
citato Pauli:

§. 2

De tabernaculo per Moysem in terra deser
ta facto quod similitudinem tepli
portatilis referebat.

Circa tabernaculi fabricam sequentia Iose

Josephus de antiquit. phi uerba. lib. 3. de ant. cap. 5. notato.

omnibus autem ait paratis et uasis aureis
et ornamentis ac testilibus Moyses indicto festo
et sacrificiio pro cuiusq opibus tabernaculum
erigit hoc modo. atrium primo dimensus la
titudine 50. cubitorum longitudine. 100. uallos
aereos statuit altos quinq cubita perlongiora
latera uicenos et in postico latere. 10. In uno
quoq inerant annuli et capitella argentea
bases uero aurate mucronate, ime hastę simi
les ex aere factę et interram defixę. annulis
innectebantur funes qui ab altero capite clauis
aereis cubitalibus humi confixi singulos ual
los firmabant et contra uentorum uim taberna
culum muniebant. linteum deinde byssinu
mollissimum circumtendebatur a capitellis ad
bases dependens totumq eum locum sepiens
ut nichil a pariete differre uideretur. atque
hoc modo se habebant septi tria latera. quar
tum uero latus. 50. iterum cubitorum totius ope
ris erat frons, cuius ianua. 20. cubita patebat
utrinq habens geminatos uallos instar pos
tium. ex argento hi quoq constabant prę
ter bases quę erant ęneę. ab utroq autem
latere stabant tres ualli bene firmati erat
autem et illi linteo e bysso contexto circu
ducti. ad ianuam uero pendebat uelum
20. cubita longum et quinq altum ex pur
pura byssoque et hyacintho contextum

uarie

varie picturatum exceptis animantiũ formis. intra ianuas autem erat aspersorium æneum, basi ex eadem materia superpositum, unde sacerdotes manus abluerent et pedes perfũderent. Sunt in modum septũ atrij se habuit. Tabernaculum autem statuit in eius medio uersum ad orientem ut sol surgens radios in illud mitteret: eratq longum cubita. 30. et latum. 12. alter parietum erat australis, alter ad septentriones obuersus; tergum ad occidentem spectabat, attolebaturq tãtum quantum in latitudinem patebat. erantq tabulę ligneę vicenę ex utroq latere quadrãgulę crasitudine quatuor digitorum, latitudine vnius et dimi dij cubiti, intus et extra laminis aureis contectę et singulis tabulis innerant cardines bini dimissi per duas basses quę erant argenteę et in suis foraminibus tabularum cardines suscipiebant. parietis uero occidentalis tabulę sex erant intus et extra deauratę inter se omnes ita compaginatę ut unus paries esse uideretur. ex lateribus autem tabulę erant vicenę, quarum lattitudo habebat mensuram vnius et dimidij cubiti, crasitudo tertiam partem palmę et ita. 30 cubita adimplebant. posterioris uero parietis nouem cubitos sex tabulę faciebãt quibus coniunctę sunt alię duę tabulę, ex medio cubito sectę quas angulares posuerunt ad instar maiorum tabularum. singulę uero

tabu

tabulę annulos habebant aureos per exte
riores frontes eminentes, ueluti quibusdam ra
dicibus confixos per ordinem ad inuicem per
circuitum respicientes: et per eos deaurati uec
tes immissi singulis cubitorum quinque tabulas con
iungebant: intrabatque caput uectis vnius cuiusque
in alio capite in modum pyxidis: et post
tergum parietum in longitudine positorum
unus erat ordo per tabulas omnes uadens
quo per uncinos utriusque parietis latera con
tinebantur, in castrationibus factis et im
missis ad inuicem. atque ita cautum est taber
naculo contra uentorum vim aliosue impetus
ut securum et immobile consisteret.

Intus autem diuissa in tres partes longitudine
post decem cubita intima statutę sunt colūnę
quatuor ex eodem opere et ex eadem mate
ria factę similibus basibus impositę, paribus
interuallis per transuersum distitę, ultra has
fuit aditum, reliquum uero tabernaculi sacer
dotibus patebat. atque hęc tabernaculi trifariā
diuisio, vniuersitatis naturam referebat.
nam tertia pars quę intra quatuor columnas
continebatur sacerdotibus inaccessa coelū dei
quodammodo representabat: viginti uero cu
bitorum spatium tamquam mare et terra ho
minibus inaccessibilis solis sacerdotibus
concedebatur. à fronte uero qua aditus pa
tebat columnas statuerunt quinque æreis basi
bus innixas. post hec vela sunt per taber

na

naculum expansa e bysso contexta et purpureo hyacintino, puniceo coloribus distincta. Horum primum cubita decem quaque uersum patebat quod per columnas est distentum, que aditum a reliquo spatio disparabant, et a conspectu hominum excludebant, totumq hoc fanum uocabatur sanctum, aditum uero ultra quatuor columnas situm dicebatur sanctum sanctorum fuitq hoc linteum omnis generis floribus que terra fert alijsq ornamentis picturatum, exceptis tantum animantium figuris. alterum autem uelum magnitudine, colore, textura priori par circa ingressum sitas quinq columnas tegebat: quod a summo ad dimidium columnarum pendens ibi annulis sustinebatur et accessum sacerdotibus subintrantibus prebebat. huic pene contiguum erat aliud uelum magnitudine par sed e lino contextum, annulis a funiculo per transuersum pendens, quod aliquando adducebatur, aliquando festis precipue diebus reductum populi prospectum admittebat. reliquis diebus et maxime parum serenis obiectu suo picturatum illud uelum a tempestatibus protegebat. unde mos mansit etiam post templum edificatum ut uelum huic simile in aditu pretenderetur. erant preterea decem aulea quaternorum cubitorum latitudinis, longitudinis uicenumoctonum cum uncinis aureis qui contiguorum annulis ita inserebantur ut coaptata unum uiderent. que extensa fanum superne obtegebant, et parietes a lateribus et a tergo, minus uno pede

ad

ad terram pertingentia. erant et alia peripe tasmata undecim eque lata sed longiora, videlicet triginta cubitorum singula e pilis eadem subtilitate qua illa e lana contexta que tegmine suo usque ad terram fusa instar talami exhibebant, uno a fronte prominente quod in sunt usu supra denarium numerum erat adnexum. hec rursus ab alijs e pelibus consutis contra aestus ac pluviarum iniuriam protegebantur. quapropter e longinquo spectantibus res erat miraculo dignissima: colores enim tabernaculi non aliter micabant quam si celum quis intueretur. ceterum pelicea et cilicia vela ita pendebant, sicut illud circa fani introitum ad arcendas tempestates obiecta.

§. 3.

De arca in qua tabulas legis Moses collocavit.

Tabernaculo autem sunt in modum constituto etiam arcam deo sacram inferunt e materie natura valida et ab omni carie inviolabili. See vernacula nostra lingua dicitur Seton figura tali; longitudo eius erat quinque palmorum altitudo vero et latitudo trium palmorum: erat quoque intus et extra tota laminis aureis incrustata et habebat tegmen aureis cardinibus coaptatum, nulla ex parte prominens. ex utroque autem longiore latere inerant anuli aurei duo totum lignum penetrantes, et per eos vectes aurati utrinque traiecti; ut quoties opus esset quocunque transportari posset. neque enim a iumentis

vehe

19 uehebatur sed a sacerdotum humeris transfere
batur. operculo autem eius impositę erant
effigies duę quas hebręi cherubeas appellāt
ea sunt animantia uolucria, noua specie nec
unquam cuiquam hominum visa: quę Moyses
in dei solio viderat figurata. in hanc arcam
reposuit tabulas decem precepta continentes in
utraque quina et in singulis paginis duo cum
dimidio: ipsamque arcam intra aditum recō
didit. hęc Iosephus

§. 4

De Pontificibus Hebręorum.

Idem Iosephus lib. 20. antiq. cap. 8. prope me
dium notat quod ab Aaron in quo sacerdotes sūmi
seu pontifices esse ceperunt usque ad destructionem
urbis Hierusalem factam per Titum & Vespasianū
in universum octoginta tres fuerunt sūmi ponti
fices videlicet ab Aaron usque ad templum a Salo
mone conditum tredecim, quorum tempore per op
timates primo, deinde per monarchas, et tandē
per Reges administratio reipublicę gerebatur
per 612. annos ut ipse Iosephus ait. deinde
per continuas successiones semper sicut et trede
cim supra dicti eligebantur Pontifices de gene
re Aaronis nec de alio etiam regio genere aut
familia ad id muneris admittebantur. a tem
plo ergo per Salomonem fabricato usque ad incen
dium et destructionem urbis per Nabuchodono
sor factam alij decem et octo Pontifices extiterūt

mei

incipientes a Iosedecho quem cum ceteris illô trans
tulit Nabuchodonosor sub in Babylloniam: ho
rum autem pontificatus tempus. 466. annorũ
Iosephus fuisse testatur. mensium sex dierum
decem rempublicam Iudæorum gubernantibus
regibus.

Post septuaginta uero captiuitatis annos Cyro li
centiam templum reædificandi concedente Iesus
Iosedeci filius pontificatum assumpsit. Sic autẽ
et eius posteri quindecim uniuersi usq ad regẽ
Antiochum Eupatora statum reipublicæ popularẽ
regerunt per annos (ait Iosephus) 414. die
rus autem Antiochus cum suo duce Lysia primus
Oniam cognomento Menelaum apud Berytum
uita simul priuauit et sacerdotio: repulsoque
a successione eius filio Onia Ioacimum constitu
it sũmum pontificem natum quidem ex Aaro
nis progenie sed nõ ex eadem familia; qui trie
nio pontificatum gessit: et post eius obitum
per septennium sine pontifice mansit ciuitas.

Deinde rebelantes macedonibus Asamonæorum
familiæ pontificatus est creditus et ita Ionatã
pontificem creauerunt, qui cum per septẽ annos
gessit, quo per insidias Tryphonis sublato, Si
mon eius frater successit, cui dolo generi op
presso inter epulas filius Hircanus in honore
successit et cum per. 31. annos administrasset,
iam decrepitus filio suo Iudæ succesori reliquit
qui alio nomine Aristobolus est dictus. Sic sup
ito tunc primum diademate uno anno et sacer

docio

cio et regno potitus est. Huic successit Alexander frater eius, qui etiam regnum coniungens Pontificatui cum 27. annis prefuisset rebus Iudaicis moriens Alexandrę uxori reliquit deligendi pontificis arbitrium: ipsa uero Hircanū filium huic muneri adegit, et per nouennium et ipsa regno et filius pontificatu sunt potiti: post matris uero obitum Aristobolus frater moto bello uictum pontificem ad priuatam uitam redegit; et sibi ipse regnum simul usurpauit ac sacerdotium. exactisq; in utraq; dignitate tribus annis et totidem mensibus, cum superueniens Pompeius vi cepisset Hierosolimam, a victore vinctus Romam missus est cum liberis, et Hircanus restitutus in pontificatum, principatum quoq; suę gentis accepit. sed absq; diademate et preter illos dictos nouem per alios 24. annos pontificatum obtinuit. post quos completos Barzapharnes, et Pacorus dinastę Parthorum traiecto eufrate bellum Hircano inferunt, eoq; uiuo abducto Aristoboli filium Antigonum regem constituunt, qui post tres annos et totidem menses expugnatus ab Herode et Sosio apud antiochiam iussu Antonij dedit supplicium.

Herodes autem accepto a Romanis regno non amplius ex Assamoneo genere creauit Pontifices: sed dum honorem quibusuis ex sacerdotū ordine concessit etiam obscuris, absq; uno Aristobolo; hunc enim Hircani a Parthis

copti

capti nepotem et Mariammes suę vxoris fratrem ob fauorem populi et Hircani aui memoria in sūmo sacerdotio dignatus est. deinde veritus ne omnes in illum essent propensiores arte necauit apud Siericuntem natantem in piscina. neq. postea ulli ex Assamoneorum posteritate munus hoc committere voluit idem fecit in ordinandis Pontificibus Archelaus eius filius et Romanj qui post illum cum potestate prę fuerunt prouintię. sunt igitur qui ab Herodis principatu vsque in diem, qua templum et vrbs incendente Tito conflagrauit pontificatum gesserunt in vniuersum numero uiginti octo, tempus quoque eorum sacerdotij centum anni et septem insuper, quorum aliqui sub Herode fuerunt et Archelao eius filio. defunctis autem his penes optimates fuit res publica collocatis in eius fastigio pontificibus dequibus hactenus dixisse sufficit.

§. 5

De uestibus sūmi sacerdotis, seu Pontificis.

Sixtus senensis. Vestes sūmi sacerdotis ut ex sacra scriptura et ex Sixto senensi lib. 3. suę bibliotecę colligitur sequentibus nominibus significantur numero et ordine sequenti.

Primo feminalia linea. secundo. chetthonet hoc est tunica byssina seu linea siue linea interula grece Podiris idest talaris.

Tertio mehil hiacinthina tunica talaris eiusdem

colo

coloris. quarto ephod. 70. epomida, Aquila. e
pirama. nos superhumerale.

Quinto. Scioam. 70. smaragdos. Josephus. sardo
niches translulit sunt gemme de auro incluse
ad nomina conscribenda Patriarcharum.

Sexto. aneth. Chaldaice. emeianim, cingulu
est seu Zona.

Septimo. Chosen. grece logium. quod nos uoca
mus rationale.

Octauo. tabeoth zaab. sunt annuli quatuor inqua
tuor angulis rationalis.

Nono. sciar scerots zaab. sunt catene auree
que duobus superioribus ephodi angulis usque
ad collum deferuntur.

Decimo. miznepheth. greci, tiaram. nonnulli
galerum, alij infulam vocant. lineum pile
olum figuram habens dimidiate sphere, nullu
q habens in summo fastigium, sacerdotibus
omnibus commune, cui superpositus est alter
hyacinthinus pileolus aliquanto sublimior
quem autor libri ecclesiastici mitram. salo
mon in lib. sapien. diadema uocat. in cuius
posteriori parte calculi aurei hyosciami floribus
persimiles spectantur, in anteriori uero parte
que fronti imminet sanctum dei nomen יְהֹוָה
Judeis inefabile tetragramaton incisum est.
sed de his uide citatum Sixtum et precipue fra
ciscum a Ribera tractatu seu de templo et de
uestibus sacerdotalibus.

§. 6

De sacrificiis Hebreorum.

Apud

ex Philone et D. Thoma

Apud Hebreos tria fuerunt genera sacrificiorum Holocaustum siue Holocaustoma, Hostia pacifica, sacrificium pro peccato quod simpliciter dici solet pro peccato. psal. 39. Holocaustum et pro peccato non postulasti que nunc quidem verbis sancti Thome sufficiat explicare. triplex (inquit diuus Thomas) erat sacrificiorum genus quoddam quod totum comburebatur et ideo dicebatur holocaustum, et offerebatur Deo specialiter ad reuerentiam maiestatis ipsius et amorem bonitatis eius. Secundum dicebatur pro peccato quod offerebatur ad remissionem peccati, cuius una pars comburebatur, altera cedebat in usum sacerdotum, nisi cum offerebatur pro peccato sacerdotis uel pro peccato totius populi, nam tunc totum comburebatur. Tertium uocabatur Hostia pacifica que offerebatur Deo uel pro gratiarum actione uel pro salute et prosperitate offerentium ex debito beneficij uel accepti uel accipiendi. Huius una pars accendebatur, altera cedebat in usum sacerdotum, tertia in usum offerentium.

In his non omne genus auium aut quadrupedum immolabatur etiamsi munda essent sed pauca quedam et que facilius parabantur et natura ad significationem uidebantur aptiora. Hoc uerbis Philonis disertissimi Iudeorum comodius explicabo qui in libello de uictimis hec scripsit. animalia que in sacrificijs mactari solent aut terrestria sunt aut uolucria, sed uolucrium cum sint innumere

spe

species duas tantum elegit Moyses legifer quoniã columba inter natura mansuetas et gregatim uolitantes est mitissima, turtur uero inter solitarias cicuratu facilima. terrestrium quoq innumeris gregibus ommissis tria precipue secreuit genera boum, ouium, caprarum, ut mitiora mansuetiora q siquidem armenta magna boum magni greges caprarum et ouium ab unoquouis aguntur nec solum uiro sed et puero dum exeunt in pascua rursumq suo tempore decenter ad septa redeunt. quod autem animalia hec ingenio miti sint predita uel illud euidens est indicium quod omnia uescantur herbis non carnibus nec unguibus aduncis armata nec continuas seriesdentium, nam gingiuę dentibus aliquot destitutę sunt. preterea maxime uitam iuuãt hec animalia, arietes uestitum prebent tegendis corporibus: boues arando terram sementi preparant et fruges ipsas tritura reddunt alimento utiles: ex caprarum pilis ac tergoribus contextis consutisq fiunt pennulę uiatorię uelamina q militibus et alijs quos necessitas aliqua cogit extra urbes et sub diuo degere.

Moyses Egyptius. lib. 3. ductoris dubiorum. cap. 47. alteram causam affert quod scilicet hęc tria animaliũ genera apud egyptios et apud alios ethnicos in magno honore haberentur. deinde addit ad iungitur etiam huic causę illa ratio quod istę tres species inueniuntur ubiq inter homines, non sicut illa quę ministri idolorum idolis appli

cabant

cabant scilicet leones et ursos et feras alios, sicut
dicitur in libro Zenzit. et quia non poterat quilibet
afferre bestiam praeceptum est ut applicatio fieret
de uolucribus quae invenientur in terra promissio
nis et de illis quae facilius inueniuntur sicut sunt
turtures et columbae.
Pisces immolari noluit quia ea demum immolan
da fuerant quae in potestate hominum essent et
communius possiderentur. pisces autem non sunt
huiusmodi. uiua etiam afferri quae immolanda
sunt et a sacerdotibus deinde mactari debent
pisces autem raro nec sine negotio uiui afferri
poterant ut in tabernaculo mactarentur. quod
recte exposuit Abulensis. q. 12. in cap. 1. leuit.
qualia autem esse haec animalia debeant ut deo
immolentur continuo ita idem Philo docet. requi
runtur autem integra haec omnia illaesa par
tibus omnibus, et maculis etiam quibusque caren
tia tanta enim cautela utuntur in hoc negotio
et qui offerunt victimas et ipsi sacrificii ut pro
batissimi sacerdotum, peritissimique ab extre
mis pedibus exorsi per totum corpus inquirant
quae sint conspicua in uentre aut foemoribus celetur
uel minima labecula: adhibetur autem haec
cura non propter uictimas, sed ut sine omni cul
pa sint qui eas mactandas offerunt: submonen
tur enim his symbolis ut quoties accedunt al
taria uel nuncupaturi uota uel reddituri, nul
lum uitium nullumque morbum afferant in a
nima; sed conentur omnino nitidam et imma
culatam in conspectu dei producere ne uisam

auer

2. o aueiseten. Hec Philo que sunt memorie mandanda
ut his ad mysticam uictimarum significationem v
tamur: presertim cum Philo ipse non taceat hec om
nia que in sacrificijs fiunt symbola esse idest
signa futurorum de quibus similiter dicere possumus
quod de festis diebus scripsit Paulus que sunt um
bra futurorum corpus autem Christi.

Sacrificium pro peccato non semper eodem modo fit
sed uariatur personis et hostiarum genere, et causis
offerendi. personis quia aut pro peccato Pontificis
offertur, aut pro peccato populi aut principis aut
plebeij hominis. hostiarum genere quia aut ui
tulus offertur, aut hircus, aut capra aut uacca
aut agna. causis offerendi quia aliter offerunt
qui per ignorantiam peccant, aliter qui scientes
et uolentes. adnotandum tamen est in his auem
non offerri ut in holocausto quoniam uictime di
uiduntur, et pars singularum sacerdoti tribuitur,
pars igni datur: turtures uero aut pulli columbarum
parue aues nequeunt in tot partes recte diuidi.

De uictima peccantis Pontificis (pro quo uitulus
immaculatus offertur) uide cap. 4. leuit. ver. 2.
si uero queras quod peccatum est pro quo offertur
hostia pro peccato? Abulensis. q. 11. in cap. 4. leui.
peccatum contra precepta ceremonialia admissum
esse affirmat; sed Ribera noster asserit de pecca
tis tam contra ceremonialia, quam contra iudicia
lia et moralia esse peccatum pro quo offertur hos
tia pro peccato de quo agitur dict. 4. cap. leuitici.
licet enim ibi tractetur ut in plurimum de pecca
tis per ignorantiam commissis que ignorantia

fre

frequentior est circa ceremonialia ad que verum est quod statuimus. in precepta vero decalogi raro aut nunquam certe in Pontificem et doctos cadit ignorantia et in alia etiam precepta raro. Et quod forte meo videri agitur in dicto capite dicto ver. 2. de victima peccantis Pontificis sine addito ignorantie inquo ita facile ignorantia non debet admitti nec supponi. Pro ignorantia tamen sacerdotis offerebatur vitulus. pro ignorantia turbe similiter vitulus offerebatur. Pro ignorantia Principis hircus. pro ignorantia private persone ovis aut capra immaculate sicut et cetera animalia ad sacrificia immaculata esse debebant; idest non manca aut vitiosa, neque enim prohibebantur diversi coloris.

§ 7 De animalibus in lege prohibitis.

Notandum quod cum cultus legis Moysi figuraret misterium Christi (omnia enim Iudeorum gesta figurabant ea que ad Christum pertinent) secundum illud. 1. Chorin. 10. omnia in figura contingebant illis rationes observantiarum Iudeorum sumende sunt per figuram adventum Christianorum. Prohibebant etiam Iudei aquibusdam cibis tanquam immundis

Levit. 11. ut patet Levitici. 11. quia per huiusmodi animalia prohibita designabantur aliqua in quorum figura illa prohibebantur, propterque quis redditur indignus ad percipiendam communionem nam in quadrupedibus prohibebantur animalia immunda et non scissa ungula nec ruminantia quia animal quod ruminat et ungulam scindit mundum est significatione: scissio enim ungule significat

distinc

distinctionem duorum testamentorum uel Patris et filij, uel duarum naturarum in Christo, uel discretionem boni et mali. ruminatio autem significat meditationem Scripturarum, et sanum intellectum earum: uterque enim alterum horum deest spiritualiter immundus est.

Similiter etiam in piscibus illi qui habent pennulas et scamas significatione mundi sunt quia per pennulas significatur uita contemplatiua, per scamas uero significatur uita aspera et actiua quorum utrumque necessarium est ad mundiciam spiritualem. in auibus autem specialia quedam genera prohibent sed in aquila que alte uolat prohibetur superbia. in grypho autem qui equis et hominibus est infestus prohibetur crudelitas potentium in anaetho qui pascitur minutis auibus significantur illi qui sunt pauperibus molesti. in miluo qui maxime insidijs utitur designantur fraudulenti. in uulture qui sequitur exercitum expectans uesci cadaueribus occisorum signantur hi qui affectant seditiones et mortes hominum ut inde lucrentur. in coruo hi qui sunt uoluptatibus denigrati et expertes bone affectionis, quoniam coruus semel egressus de arca non amplius redijt gen. 8. in struthione qui cum sit auis uolare non potest sed semper est circa terram signantur deo militantes et se negotijs secularibus implicantes. nithycorax que in nocte est acuti uisus et in die non uidet eos exprimit qui in temporalibus sunt astuti et in spiritualibus hebetantur. larus qui et in aere

uolat

volat et natat in aqua eorum figuram gerit qui circumcisionem et baptismum venerantur, vel illorum qui per contemplationem volare cupiunt, et tamen in aquis voluptatum delectantur. accipiter qui hominibus deservit ad predam eos declarat qui potentibus ministrant ad opprimendos pauperes. per bubonem qui de nocte victum querit et die ~~autem~~ latitat signif[ican]tur luxuriosi qui occultari querunt in nocturnis actionibus que operantur. mergulus cuius natura est ut in aquis diutius immoretur gulosos prefigurat qui aquis deliciarum se immergunt. ibis que avis est in Affrica rostrum habens longum et serpentibus pascitur que fere est ciconia in[…] vidorum nota est qui de aliorum malis quasi de serpentibus reficiuntur. cignus qui est coloris candidi et longo collo quod habet ex profunditate terre vel aque cibum extrahit signat homines qui ex iustitie candore terrena lucra venantur. Onocratolus avis in partibus orientis habens rostrum et in faucibus quosdam folliculos in quibus primo cibum reponit, et post horam in ventrem mittit signat avaros qui immoderata sollicitudine necessaria congregant. Porphyrio autem qui preter modum aliarum avium habet unum pedem latum ad natandum, et alium ad ambulandum quia et in aqua natat ut anates, et in terra perambulat ut perdices solo morsu bibit et omnem cibum aqua tingit comparantur illi qui nichil ad arbitrium alterius agere volent, sed solum id quod fuerit tinctum aqua proprie voluntatis. per herodionem

qui

qui vulgo falco dicitur notantur illi quorum pedes
ueloces sunt ad effendendum sanguinem. calan
dria que est auis garrula significat loquaces. Up
pupa que nidificat in stercoribus, et fetenti pas
citur fimo gemitum in cantu simulans pre se fert
tristitiam seculi que in omnibus immundis ope
ratur. per uespertilionem tandem qui noctu et cir
caterram uolat illi prendantur qui terrena sapi
unt seculari scientia prediti // cap. 25. § 1.

Beati Hieronimi ad dardanū de
diuersis generibus musicorum.

De organo, tuba, fistula, citsara, sambuca, buc
cina, psalterio, tympano, et choro que in scriptu
ris memorantur. ostendens qualis earum forma
fuerit apud Hebreos et quid mystice spiritualiter
que significet epistola. 65.

cogor (ait sanctus) a te ut tibi dardane de aliquibus
generibus musicorum sicut res decet uel uisione,
uel auditu breui sermone respondeam: alia e
nim ad lucidum perferre non possum quia una
quaeque res secundum ingenium eius est: que au
tem possunt enarrari libenter explicabuntur
primum omnium ad organorum (eo quod maiores
esse in sonitu et fortitudine nimia computat)
clamores ueniam. de duobus igitur elephantorum pellibus organum
concauum coniungitur, et per duodecim fabrorum
sufflatoria compensantur per quindecim cicutas
aereas in sonitum nimium, quos in modum to De organo
nitrui concitat ita ut per mille passuum spa

tia

tia sine dubio sensibiliter utiq et amplius audiatur. sic apud Hebreos de organis quae ab Hierusalem usq ad montem Oliueti, et amplius sonitu audiuntur comprobatur.

Duo genera organi a pleris esse dicuntur. primum est quod praediximus: et aliud quod de peregrinatione Israelitici populi apud babylonios inscribitur super flumina babylonis ett. Hoc totum figuraliter ac spiritualiter significat euangelium Christi; quod et illud duabus pellibus idest duarum legum asperitate coniungitur, per quindecim sufflatoria fabrorum idest per Patriarchas ac Prophetas, per duodecim equitas greas idest per Apostolos sonum nimium emittit, sicut scriptum est in omnem terram exiuit sonus eorum et reliqua; quod est in modum tonitrui idest uox euangelii in toto orbe terrarum sicut scriptum est, uox tonitrui tui deus in rota. per mille passus idest per fectum numerum decem uerborum legis impletur sonus eius. in salicibus uero idest per laborem unius cuiusq doctoris labiorum euangelium praedicatur. psal. 18. psal. 36

De tuba. Tuba de qua in Daniele scriptum est cum audieritis uocem tubae, fistulae, citharae ett. diuersis figuris ac formis efficitur: aliter enim est tuba congregationis populi, aliter conductionis, aliter uictoriae, aliter persequendi inimicos, aliter conclusionis ciuitatem et reliqua. tuba autem consuetudinis apud rerum peritissimos hoc modo intelligitur, tribus fistulis ereis in capite angusto inspiratur, in capite per quatuor uoci ductus ereos qui per ereum fundamentum quaternas danie. 3

uoces

uoces producunt: mugitum nimium, ut Semens tissi
mus profert; ita euangelium terna confessione
trium personarum sancte trinitatis. Sabest in capi
te angusto, idest, in natiuitate christi, diuini
tate inspiratur. et per quatuor uoci ductus idest
quatuor euangelistas. per æreum fundamentum sed
stabilitatem fidei et operum in toto orbe. uoce
nimia clamores ~~quos~~ in modum congregationis
fortiter emittit. §. 3

Fistula preterea artis esse mystice sicut fussores de fistula
earum rerum affirmant reperitur. ita, bombulum
æreum ductile quadratum latissimumque, quasi in
modum corone cum fisocello ereo ferroque commisso,
atque in medio concusso, quod in ligno alto spatio
soque formatum superiore capite constringitur, al
terum altero capite demisso; sed terram non tangi à
plerisque putatur: et per singula latera duode
cim bombula erea, duodecim fistulis in medio po
sitis in catena fixis dependent. ita tria bombula
in uno latere percircuitum utique figuntur: et
concitato primo bombulo, et concitatis duode
cim bombulorum fistulis in medio positis clamo
rem magnum, fragoremque nimium supramodum
simul proferunt. [illegible]

Bombulum itaque cum fistulis idest doctor in me
dio ecclesie est cum spiritu sancto qui loquitur
in eo, constringitur in ligno alto idest in christo
qui à sapientibus ligno uite comparatur. in catena
idest in fide. et non tangit terram idest opera
carnalia. duodecim bombula, idest duodecim
Apostoli. cum fistulis idest diuinis eloquiis

de

§. 4

De cithara. Cithara de qua in. 42. psalmo scriptum est confitebor tibi in cithara deus deus meus, proprie consuetudinis est apud hebreos, que cum cordis uiginti quatuor que in modum delte litere, sicut periti ssimi tradunt utique componitur, et per digitos Pindari uarijs uocibus, tinnulisque ictibus que in diversis modis concitatur.

Cithara autem de qua sermo est ecclesia spiritaliter est; que cum quatuor et uiginti seniorum dogmatibus trinam formam habens quasi in modum delte litere per fidem sanctissime trinitatis manifestissime sine dubio significat, et per manus uiri Petri Apostoli qui predicator illius est in diversos modulos ueteris et noui testamenti. aliter in litera, aliter in sensu figuraliter commouetur.

§. 5

De sambuca Sambuca que apud peritissimos hebreorum ignota res est antiquis temporibus apud hebreos fuisse reperitur sicut scriptum est cum audieritis uocem tube, fistule, cithare, sambuce et reliqua. bucca uocatur tuba apud hebreos, deinde per diminutionem buccina dicitur; sambuca autem sol apud hebreos interpretatur, sicut scriptum est samson sol eorum. propterea autem apud eos sambuca inscribitur quia multi corticem arboris esse putant ~~et~~ per soliditatem ~~[illegible]~~ atque per mutabilitatem quasi in modum tube de ramo arboris moueri potest: ideo sambucca dicitur, quia aestatis tempore fieri potest, et usque ad frigoris tempus potest durare. arescit enim secundum communem consuetudinem. typus eorum qui dominum in suis bonis laudant in tempore uero frigoris

tri

21 tribulationis uel persecutionis cum laudare desinunt propter infidelitatem uitę et abundantiam divitiarum suarum. §. 6

Psalterium hebraice nablon, grece psaltirion latine autem laudatorium dicitur de quo psalmo. 54. dicitur exurge psalterium cum cithara. est autem cum cordis decem sicut scriptum est, in psalterio decem cordarum psallam tibi, forma quadrata. psalterium itaq cum decem cordis idest cum decem uerbis legis contritis contra omnem heresim. quadrata per quatuor euangelia intellige. de psalterio

§. 7

Tympanum paucis uerbis explicari potest quę minima res est, eo quod in manu mulieris portari possit; sicut scriptum est in exodo. sumpsit autem maria propheter soror Aaron tympanũ manu sua. et est minima sapientia legis ueteris in manu Judęorum. Sinagogę antiquis temporibus fuit. de tympano exod. 5.

§. 8

Chorus quoq simplex pellis est cum duabus cicutis greis, et per primam inspiratur, per secundã uocem emittit. typus populi prioris, qui angustam intelligentiam legis acceperat, et per angustam uoluntatem prędicationis omnia insfirmiter predicabit. sic autem terrena sapienter ac diligenter respiciam, et spiritualiter ac mystice intelligenda sunt. de choro

quidam iuxta has figuras depingunt instrumenta pręfata. quas hic admettere non abs re sum arbitratus, utrum ad mentem Hieronimi curiosus discutiat, et examinet.

de

§. 9.

De templi Salomonis fabrica.

ex Iosepho li-
bro 8. ant. c. 2) Templi in monte Moria ad latus montis Syon constructi structuram sic breviter accipito.

Altitudo eius centum viginti cubitorum fuit in tria tecta vel partes divisa quarum duę primę mansiones erant singulę altitudinis triginta cubitorum; superior pars sexaginta: duę autem superiores mansiones ad vestes sacerdotum, et ad utensilia templi reponenda et conservanda, et ad alios templi usus necessarios deserviebat.

Longitudo templi quod in duas partes secabat sexaginta cubitorum erat. prima pars quę communi vocabulo templum dicebatur quadraginta cubitos habebat longitudinis, viginti latitudinis, et triginta (ut insinuatum est) altitudinis. in hoc iuxta tabulata et parietem (quo dividebatur a secunda parte oraculum et sancta sanctorum appellata) erat versus Aquilonem mensa propositionis. et ex altero latere meridiem versus candelabrum aureum septem lucernarum trunco, hastili, calamis sex, scyphis sive calicibus viginti duobus, sphærulis undecim, lilijs sive floribus novem, miro modo constructum et condecoratum. erat et ibi altare thymiatis cubitum habens longitudinis, latitudinis similiter cubitum, altitudinem vero duorum cubitorum cum cornibus corona aurea annulis quatuor et duobus vectibus quibus ferebatur.

Deinde erat velum pendens et tabulata parieti

cum

cum ostiolis ex oliva confectis ad ingressum in ora
culum siue sancta sanctorum quo semel tantum in
anno soli sūmo sacerdoti patebat ingressus.
in hoc oraculo, quod uiginti cubitos habebat lōgi
et totidē tudinis, totidem latitudinis, erat arca testamenti
altitudinis longitudinis duorum cubitorum et semis, latitudinis uero
cubiti et semis cum corona siue limbo aureo circu
lis siue annulis et uectibus. super eam erat propiti
atorium siue operculum arcę quod et oraculum di
cebatur eiusdem longitudinis et latitudinis cum
arca. erant et duo cherubin quorum uterq duas
habebat alas singulas quinq cubitorum longitudinis
quarum extremitatibus ex una parte super propitia
torium et arcam in medio eorum sitam protensis
se contingebant: et extremitatibus aliarum du
arum porrectis parietibus sanctuarij iungebāt.
erat et porticus templi in ingressu .20. cubitorum longitudinis iux
ta mensuram latitudinis templi, lata cubitos decem, surgens in al
tum cubitis .122. hinc inde fabricatis duabus speciosissimis et al
tis columnis aeneis in eius uestibulo, quarum quelibet habebat
altitudinis 28. cubitos. rotunditatis per circuitum .12 cubitos
et capitellum factum ex duobus hemispherijs contextum cu
retiaculo altitudinis quinque cubitorum // erant parietes templi
tabulis cedrinis opertæ laminis aureis tectæ adeo ut nihil
esset in templo (etiam soli pauimentum quod non esset de
auratum. erat in grossitie parietis coclea, qua in templi
fastigium ascendebat, in quo erat pinaculum spaciosum
septis undequaq cinctum.
deinde erat attrium sacerdotum siue attrium interius, in
quo situm erat altare ęneum holocaustorum. longitudinis
et latitudinis cubitorum .20. et altitudinis decem super 12 bo
ues fundatum; ad lauandas manus et pedes sacerdotum ab
luendos. erant in eodem attrio decem labra siue luteres ę
nei, quinqz ex una parte, et quinqz ex altera et ad lauandas sa
cri

crisuiorum carnes: quorum quilibet habebat longitudinem quatuor cubitorum latitudinem item quatuor, altitudinemve ro trium, cum prominentijs, et iuncturis, in quibus erant imagines leonum, boum, et Cherubim, et rotæ quatuor altitudinis cubiti et semis, habebatque singuli lueteres quatuor cubitos in diametro

Deinde erat atrium populi, quod basilica, siue basilica grandis dicitur. 2. paral. 4. et etiam dicitur porticus Salomonis, immo et nomine templi intelligitur in nouo testamento matt. 21. et act. 5. In hoc erat suggestum siue basis ænea longitudinis, et latitudinis. 5. cubitorum, et altitudinis trium. 2. paral. 6. ex quo præcepta et cæremoniæ populo intimabant. in hoc atrio Christus dominus conciones ad populum habebat. et ex eo eiecit uendentes, et ementes. erant tres portæ præcipuæ, quarum una erat orientalis (Sancta enim sanctorum erat occidentem uersus) quæ porta Sur. 4. reg. 11. dicitur. et porta fundamenti 2. paral. 23. hanc nonnulli eam esse existimant quæ act. 3. dicitur porta speciosa, quæ omnium portarum orientalis esset pulcherrima. alia porta erat ad aquilonem; alia ad meridiem respiciens ‖ erat secundum quosdam. et aliud atrium foeminarum immo et 4.um atrium gentilium, qui etiam ad festa Hierusalem aduentabant.

erant insuper circum templum extructæ triginta cellulæ inter se peruiæ. 25. cubitorum longitudinis et totidem latitudinis. et uiginti altitudine, ~~[illegible]~~. et supra has rursus alia cellarum series. et super istas aliæ omnes inter se numero et amplitudine pares. quibus parietes templi fulciebant. ad ministerium templi deseruientes. in quibus puellæ sanctæ et religiose educabant.

erant et septa et porticus in circuitu templi. et pastophoria in quibus comedebant de sacrificijs offerentes. erant exedræ sive domunculæ sacerdotum ministrantium. erat gazophilacium pro oblationibus Principum recipiendis. erat musah ubi donaria sacerdotum asseruabant. erat et Corbona ubi munera plebis reponi consueuerant. de qua dicitur non licet eos mittere in corbonam [illegible]) omnes autem de populo israel usque ad montem Sion, accedere poterant quo per 24 gradus ascendebant oblationes deferentes. Sion autem fuerat Ciuitatis Dauid ad occidentem 3. reg. 1. et 2. paral. 32 / quin et ad templum ascendebat per 15. gradus. in quorum singulis decantabat singuli ex psalmis gradualibus.

Vide Iosephum. lib 8. ant. c. 2. et Riberam in suo tractatu de templo. nobis enim hæc nunc dixisse sit satis.

Utrum

Organum ex Hieronimo

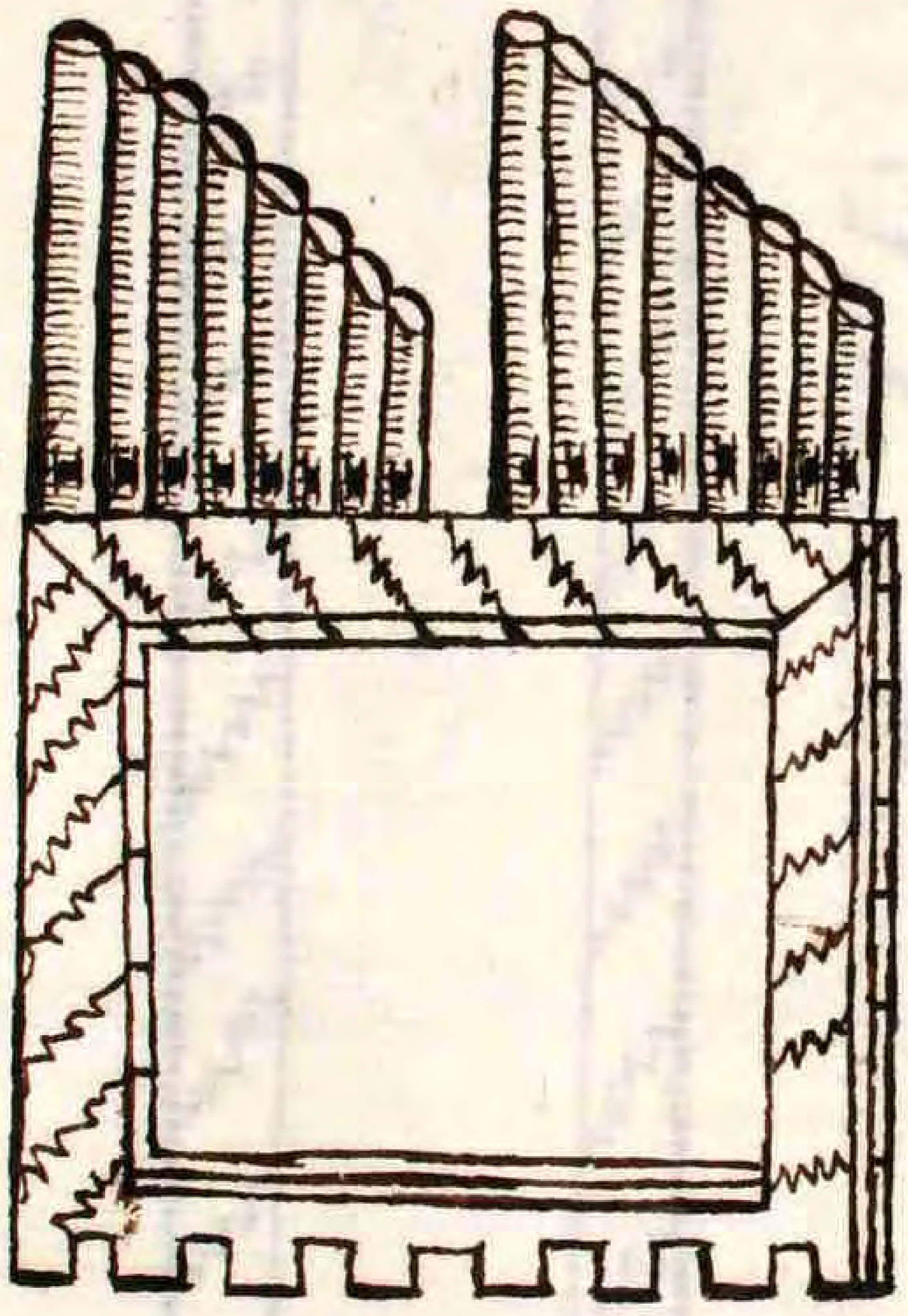

immo antequā Isaac nasceretur.

An autem Melchisedech fuerit Sem filius Noe

etiam

crescu
qualt
poteri
gines.
cubiti
diame
Dein
dis. du
nomi
5. In
dinis.
precess
tus do
dente
erat
uersu
2. pa
porta
rima
ens
imm
lema
eran
inter.
nis.
haec
et am
nister
ole ed
eran
ingu
sli do
pro ob
Sacer.
ponic
q. p.

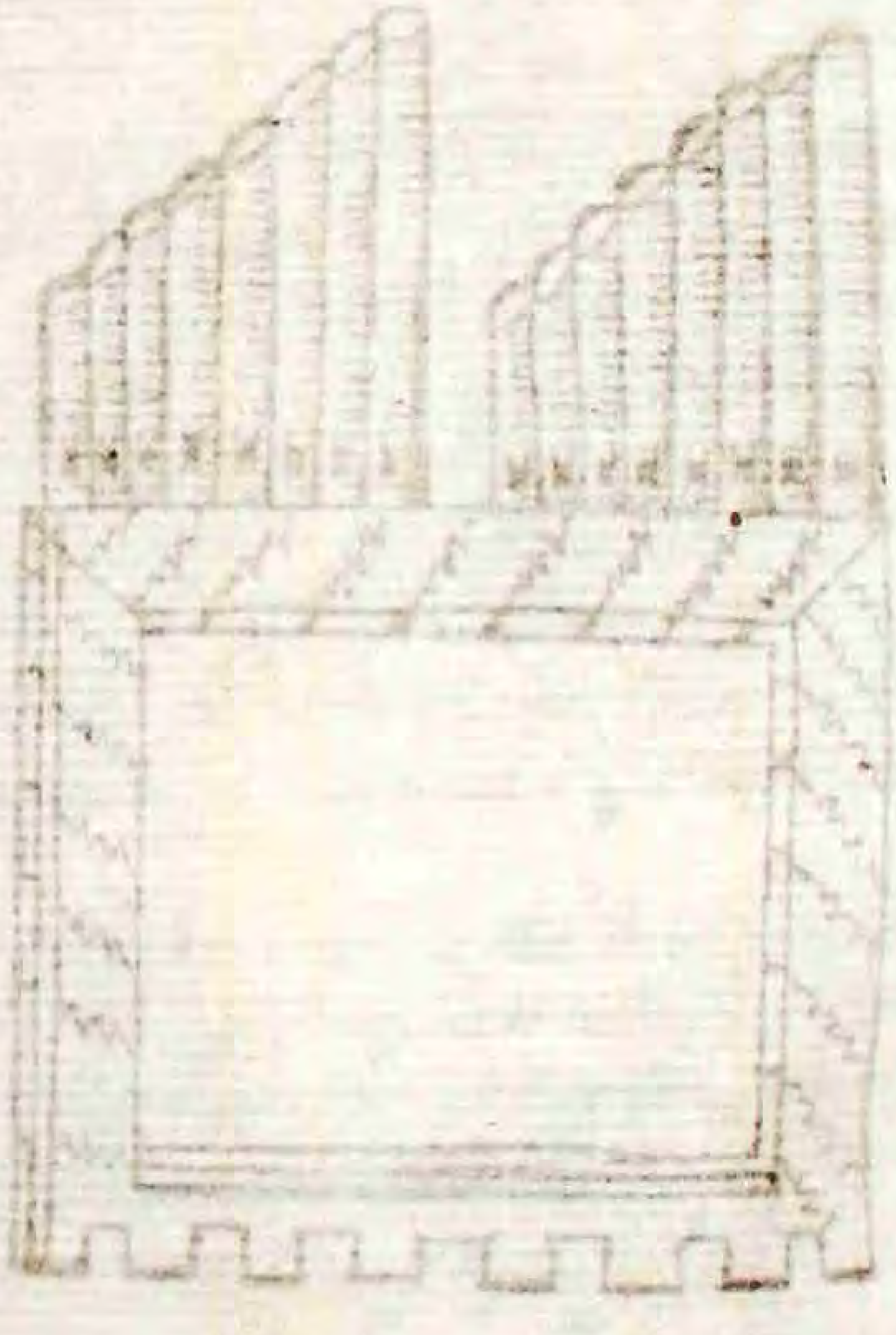

accedere poterant quo per 24 gradus ascendebant oblationes deferentes. quoniam autem fons erat civitatis david ad occidentem 3. reg. et 2. paral. 32 / quin et ad templum ascendebat per 15. gradus in quos singulis decantabant singuli ex psalmis gradualibus

Vide Iosephum lib 8. ant. c. 2. et Riberam in suo tractatu de templo. nobis enim haec nunc dixisse sit satis.

utrum

Tuba ex Hieronimo

bat
m
i.
lie
es
re
cui
un.
Bor
se
ra
t sa
ix9
amu
tu
u
n
lis
m

immo antequā Isaac nasceretur.

An autem Melchisedech fuerit Sem filius Noe

etiam

crifu
qeal
ro tei
gines
cubiti
diame
Dein
dis. de
nomi
5 In
dinis.
prcep
tes do
dent
erat
uersi
2. pa
porta
rima
ens
imm
lem
era
inter
nis.
hac
et am
nister
ole o
eran
ingu
sh do
pro ol
Sacer
ponic
p. p.

accede ... quos p 24 gradus ascendebant oblationes defere
tes. Gion autem fonserat Ciuitatis dauid ad occidentem. 3. reg.
et 2. paral. 32 / quin et ad templum ascendebat p 15. gradus. in
quos singulis decantabat singuli ex psalmis gradualibus

Vide Iosephum. lib 8. ant. c. 2. et Ribe ram in suo tractatu de templo. nobis enim hec nunc dixisse sit satis.

vtrum

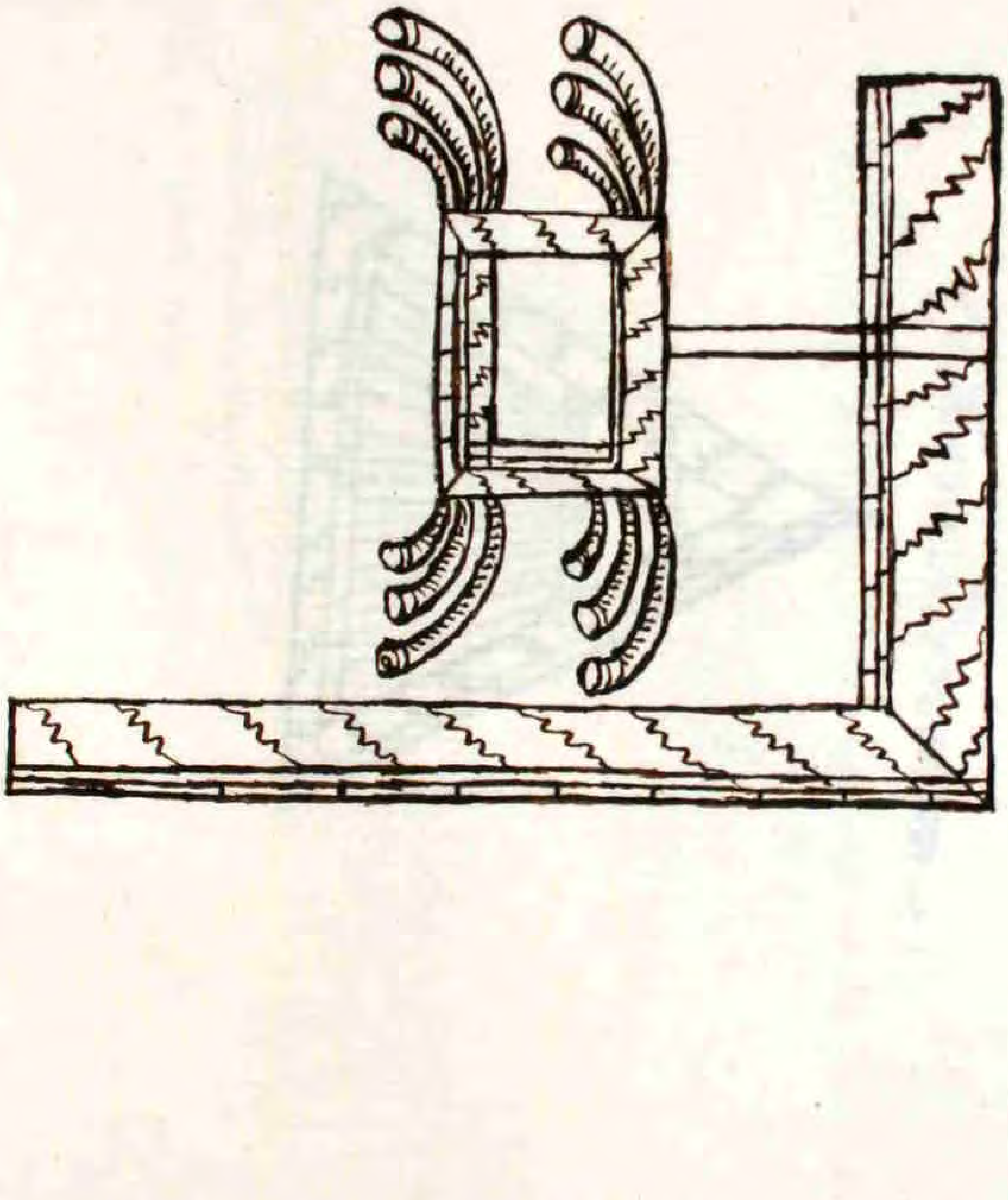

Fistula Hieronimy.

bat
m
1.
lie
s
re
cui
un.
Noz
re
u
sa
x9
amu
re
u
n
is
m

immo antequã Isaac nasceretur.

An autem Melchisedech fuerit Sem filius Noe

etiam

cresu
frati
roti
gines
cubit
diam
Dein
dis. d
nomi
5. In
dinis.
præce
tis do
dent
erat
uers
2. pa
porta
rima
ens
imm
lem
era
inter
nis.
hac
& am
nister
ose o
eran
ingu
sli do
pro ob
Sacer
ponic
p. p.

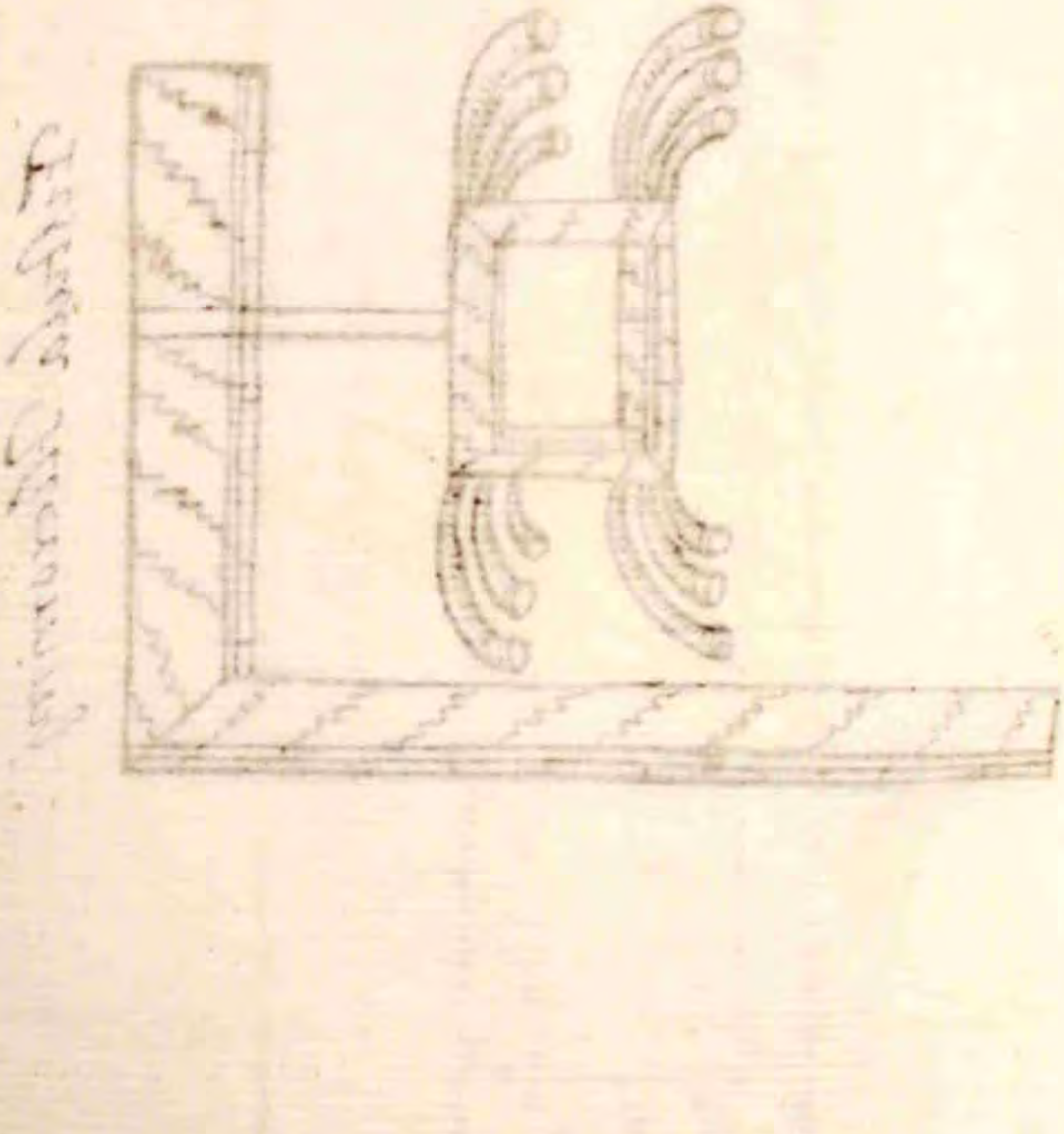

accedere poterant quo per 24 gradus ascendebant oblationes afferentes. Gion autem fons erat Ciuitatis Dauid ad occidentem 3. reg. 1 et 2. paral. 32 / quin et ad templum ascendebat per 15. gradus. in quorum singulis decantabant singuli ex psalmis gradualibus 9.

Vide Iosephum lib 8. ant. c. 2. et Riberam in suo tractatu de templo. nobis enim hęc nunc dixisse sit satis.

vtrum

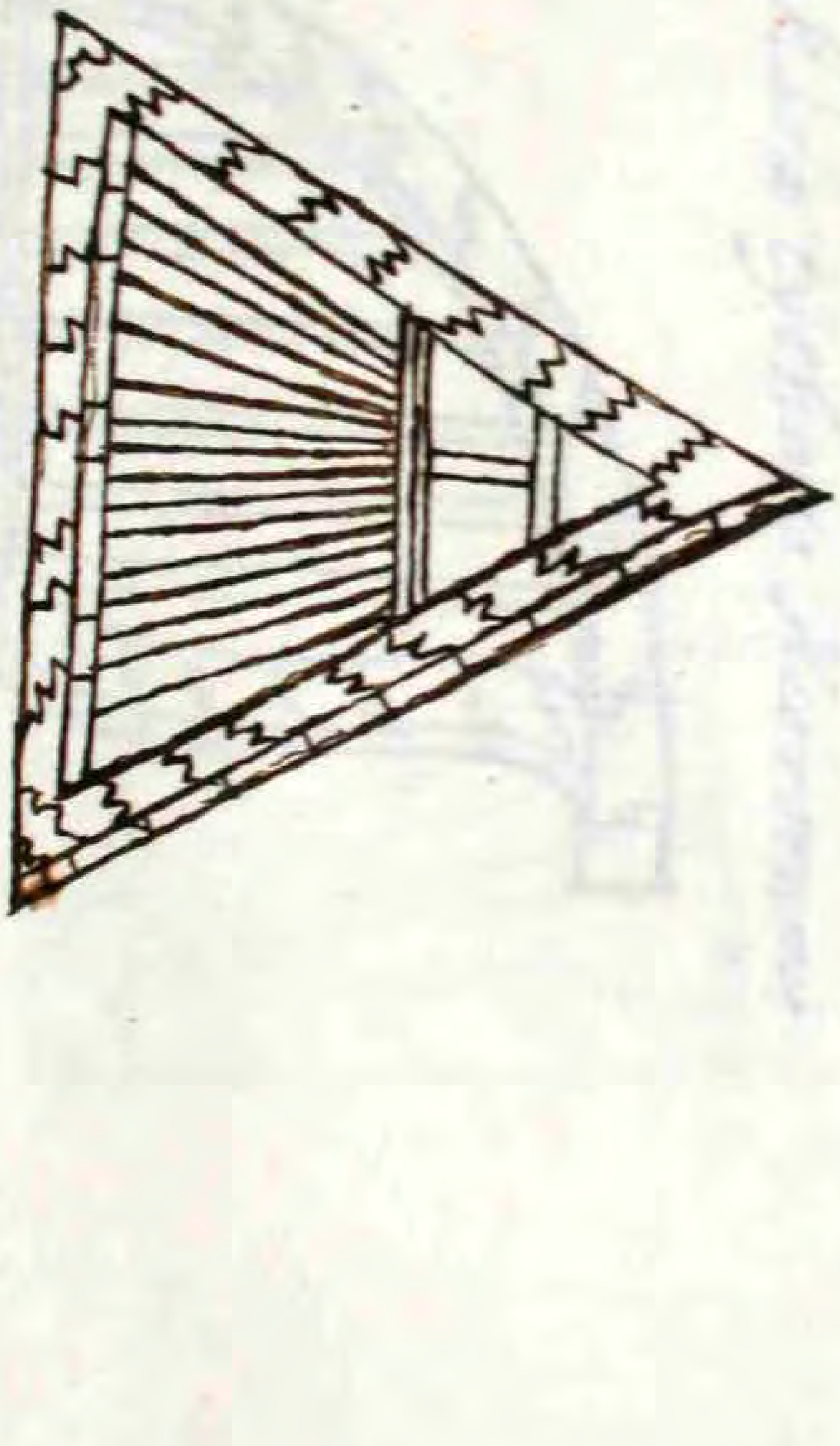

Cythara Hieronimi

bat
m
1.
lie
es
re
cui
un.
hoz
re
ri
t sa
ix9
amu
tu
xu
m
hij
um

immo antequã Isaac nasceretur.

An autem Melchisedech fuerit Sem filius Noe

etiam

crescit
greca
ro tu
giness
cubit
diam
dein
dis de
nomi
5. In
dinis.
pregen
tes a
dem
erat
uers
2. p
port
rimu
ens
imm
lem.
era
inter
nis.
hac
et an
niste
ose a
erat
ingi
sli do
pro o
sacer
poni
qu. p
acceden p ... qui ascendebant oblationes defere
tes. qui autem fuerat civitatis david ad occidentem. 3. reg.
et 2. paral. 32 / quin et ad templum ascendebat per 15. gradus in
quorum singulis decantabat singuli ex psalmis gradualibus

Vide Iosephum. lib 8. ant. c. 2. et Riberam in suo tractatu de templo. nobis enim hec nunc dixisse sit satis.

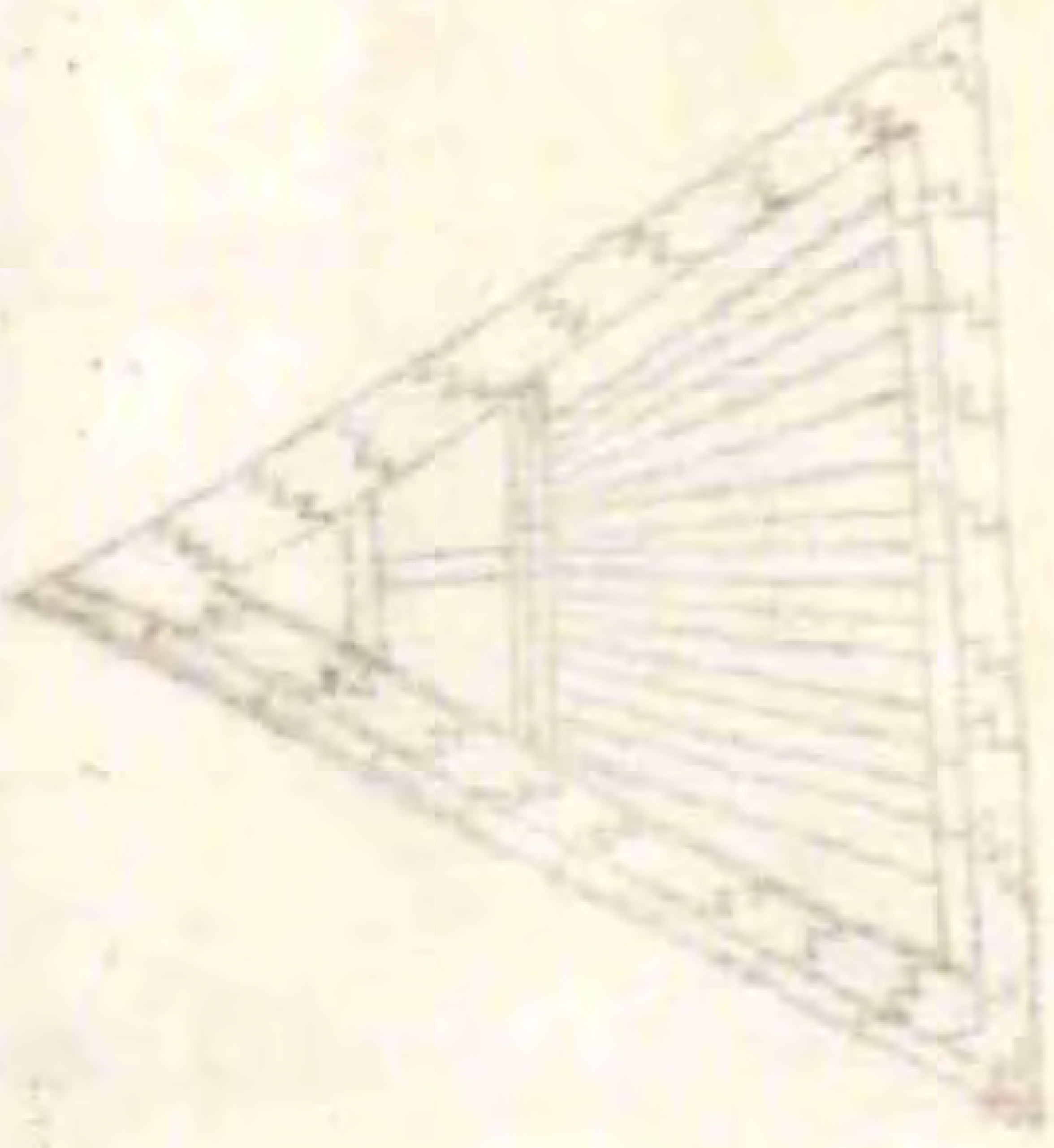

vtrum

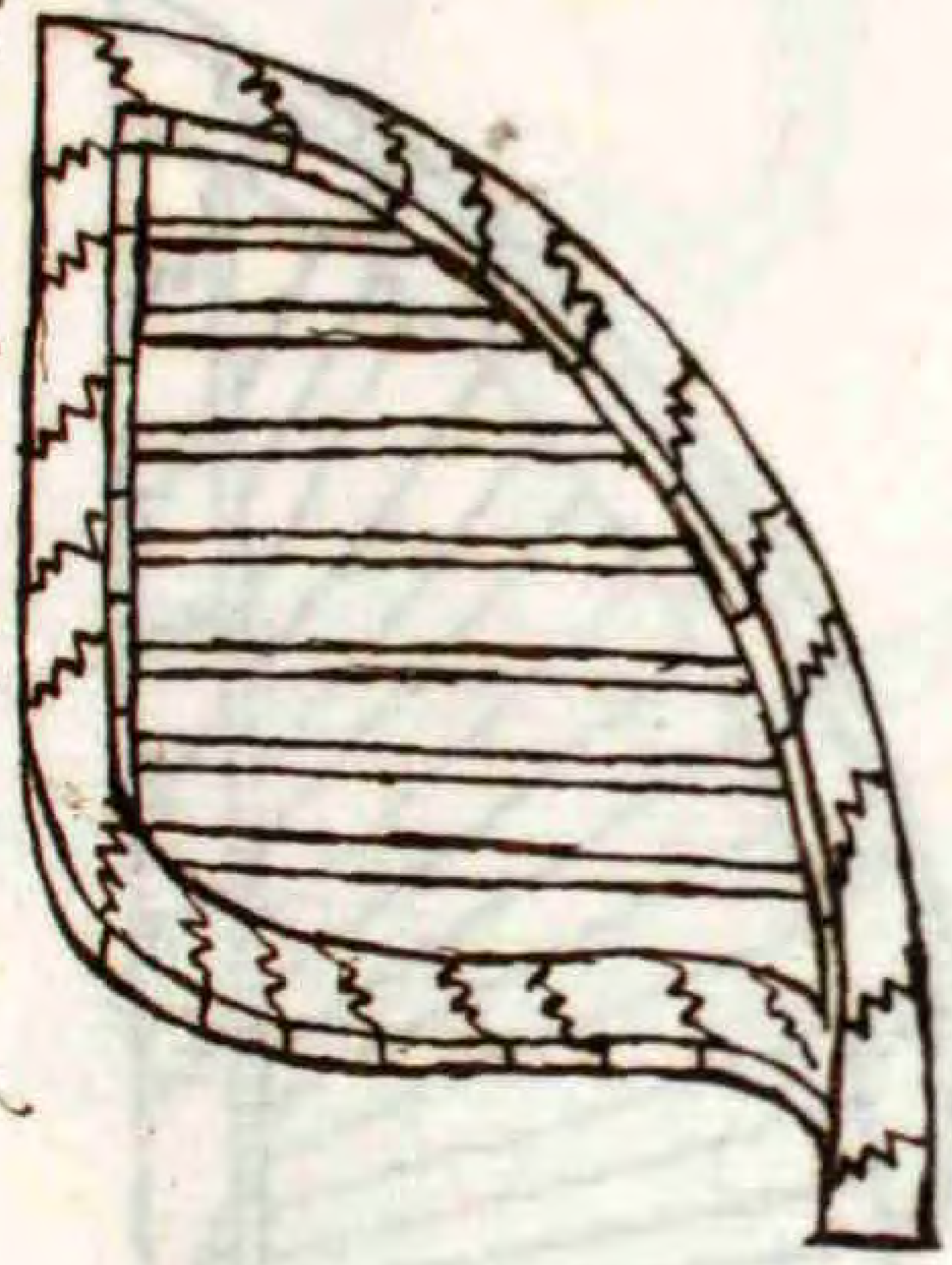

Alia cythara Hieronimi

Alia cythara Hieronimi

An autem Melchisedech fuerit Sem filius Noe

immo antequã Isaac nasceretur.

etiam

crifu
great
ro tei
genes
cubit
diam
Dein
dis. d
nomi
5. In
dinis.
precep
tes do
dent.
erat
uers
2. p
port
rima
ens
imm
Lem
era
inter
nis.
hac
et am
niste
ole
eran
singu
sli do
pro
Sacer
poni
qu. p.
accedere p. ... qui p 24 gradus ascendebant oblationes defere
tes. gion autem fons erat Civitatis dauid ad occidentem 3. reg. 1.
et 2. paral. 32 / quin et ad templum ascendebat p 15. gradus. in
quos singulis decantabat singuli ex psalmis gradualibus —

Vide Iosephum. lib 8. ant. c. 2. et Ribe ram in suo tractatu de templo. nobis enim hec nunc dixisse sit satis.

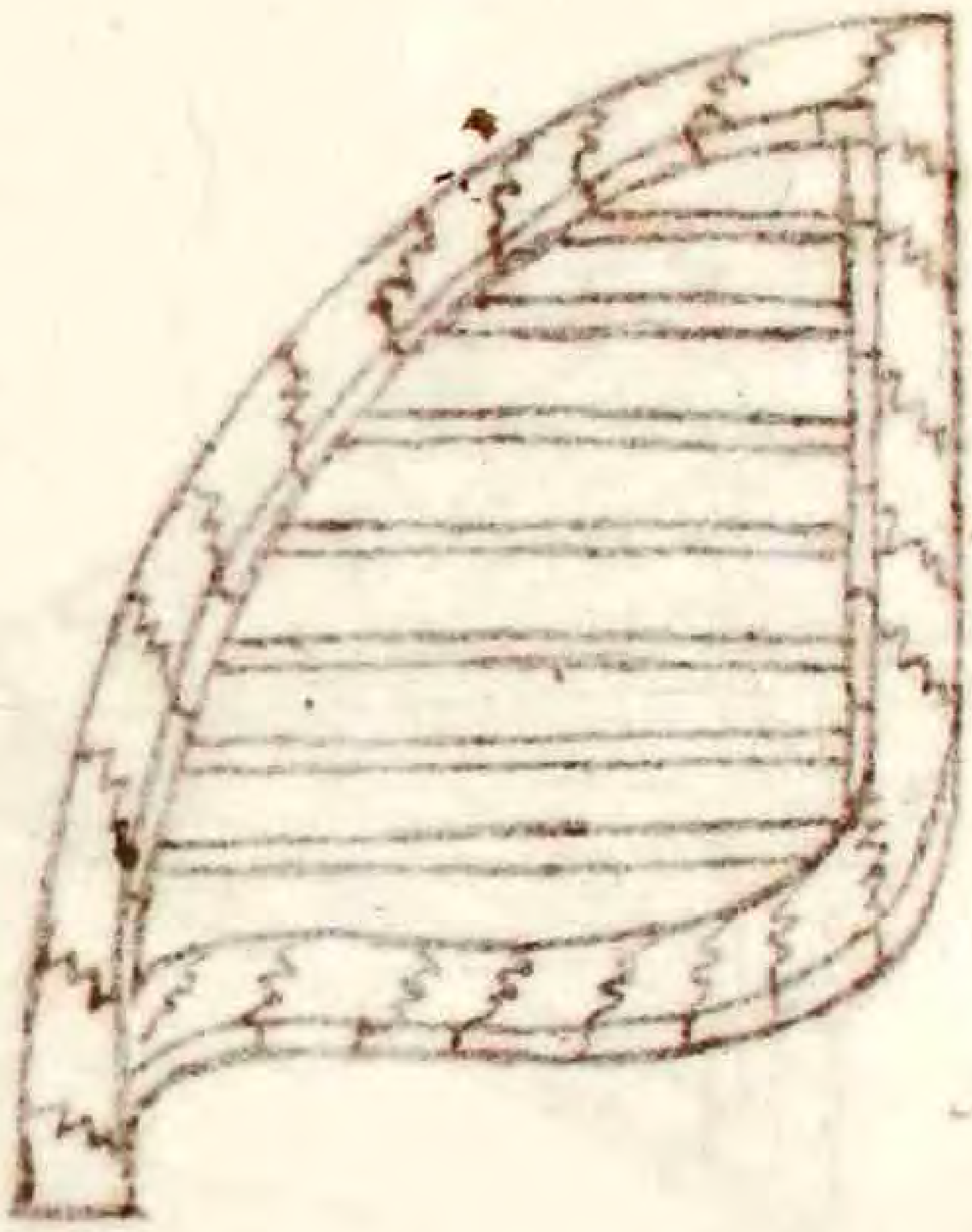

utrum

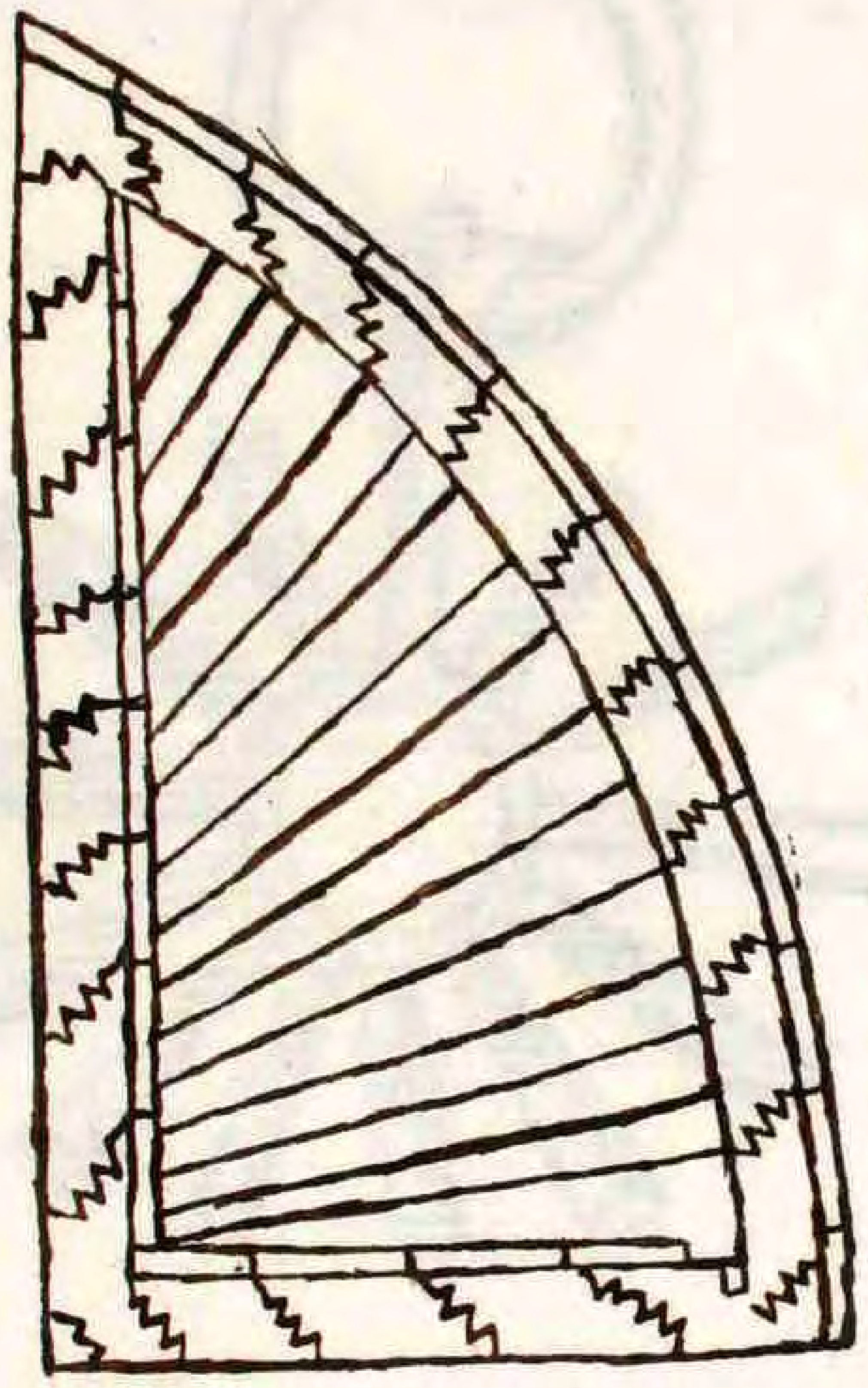

Alia cythara Hieronimi.

...bat
...m
...l.
...tie
...as
...se
...cui
...un.
...Ioz
...sē
...rē
...t sa
...hix
...samū
...trū
...xu
...m
...chis
...um

immò antequā Isaac nasceretur.

An autem Melchisedech fuerit sem filius Noe

etiam

crifu
grex
ro tri
gines
cubit
diam
dein
dis. d
nomi
5. In
dinis.
prece
tus do
dent.
erat
uers
2. pa
port
rima
ens
imm
lem
era
inter
nis.
hac
et am
niste
ose d
era
ingr
sh do
pro
sace
pori
p. p
accede ... ... gradus ascendebant oblationes defere
tes. gion autem fonterat Ciuitatis dauid ad occidentem. 3. regi.
et. 2. paral. 32 / quin et ad templum ascendebat p 15. gradus. in
quos singulis decantabat singuli ex psalmis gradualibus

Vide Iosephum. lib 8. ant. c. 2. et Ribe ram in suo tractatu de templo. nobis enim hec nunc dixisse sit satis.

Vtrum

Cymbalum ex Hieronimo

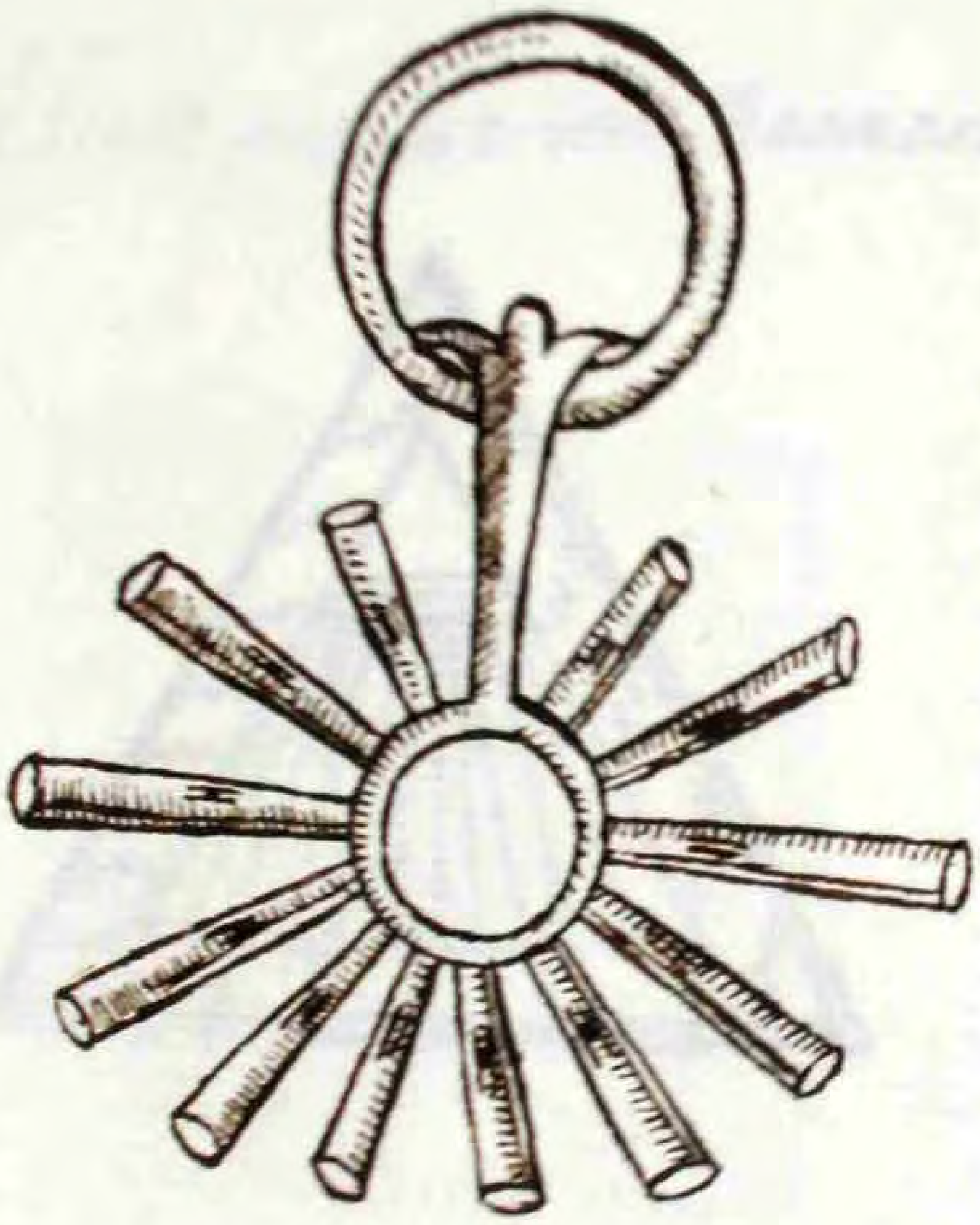

immo antequā Isaac nasceretur.

An autem Melchisedech fuerit Sem filius Noe

etiam

crisu
grea
ro te
gine
cubit
diam
dein
dis. de
nomi
5. In
dinis.
prece
pes d
dent
erat
ners
2. p
port
rim
ens
imm
lem.
era
inter
nis.
hac
et am
niste
ole d
erat
ingu
sh do
pro
sacer
poni
gr. p
accedere p ... per 14 gradus ascendebant oblationes defere
tes. gion autem fuerat civitatis david ad occidentem. 3. reg. 1.
et. 2. paral. 32 / quin et ad templum ascendebat per 15. gradus. in
quos singulis decantabant singuli ex psalmis gradualibus

Vide Iosephum. lib. 8. ant. c. 2. et Riberam in suo tractatu de templo. nobis enim haec nunc dixisse sit satis.

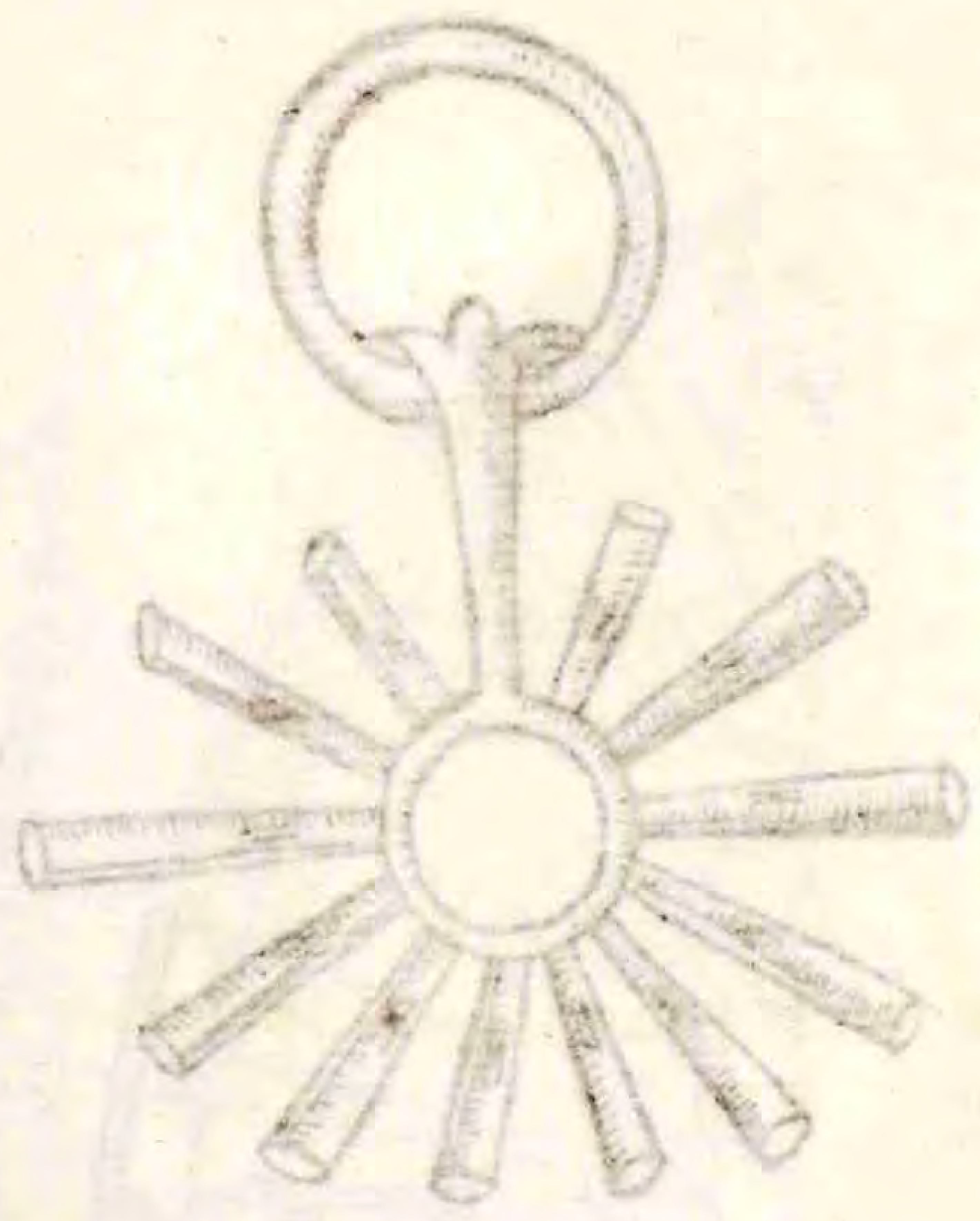

Utrum

Aliud psalterium decacordum

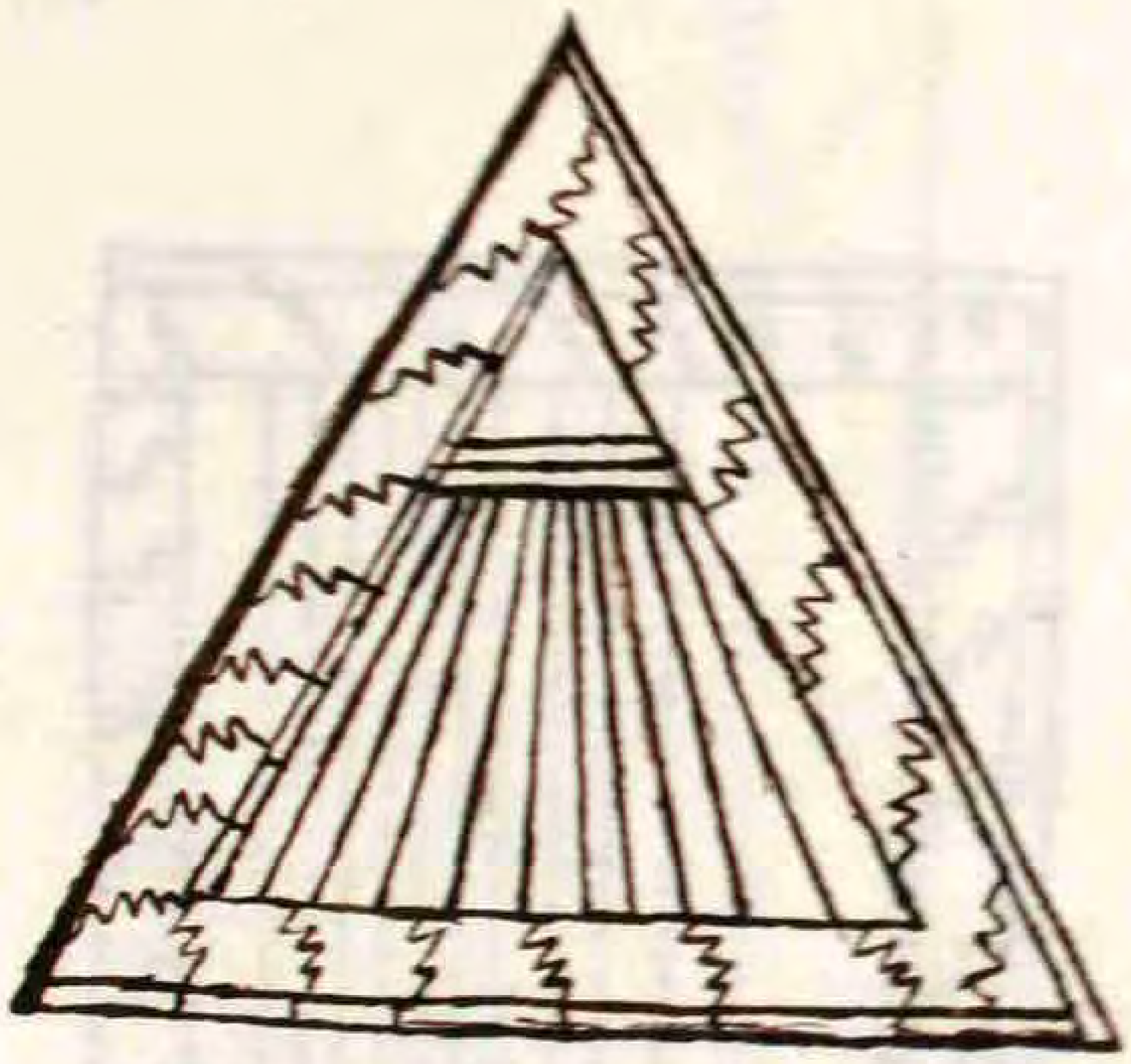

immo antequā Isaac nasceretur.

An autem Melchisedech fuerit Sem filius Noe

etiam

crisi
grea
ro te
gine
cubu
diam
Dein
dis. d
nomi
5. In
dinis.
prece
tes d
dent.
erat
uers
2. pr
port
rima
ens
imm
lem.
era
inter
nis. e
haec
et am
nister
ose d
eran
ingu
sh d
pro
sace
poni
q. p
accedere p [illegible] quando [illegible] deferebant oblationes defere-
tes. Gion autem fons erat civitatis David ad occidentem. 3. reg. 1.
et. 2. paral. 32 / quin et ad templum ascendebat per 15. gradus. in
quos singulis decantabat singuli ex psalmis gradualibus

Vide Iosephum. lib 8. ant. c. 2. et Riberam in suo tractatu de templo. nobis enim haec nunc dixisse sit satis.

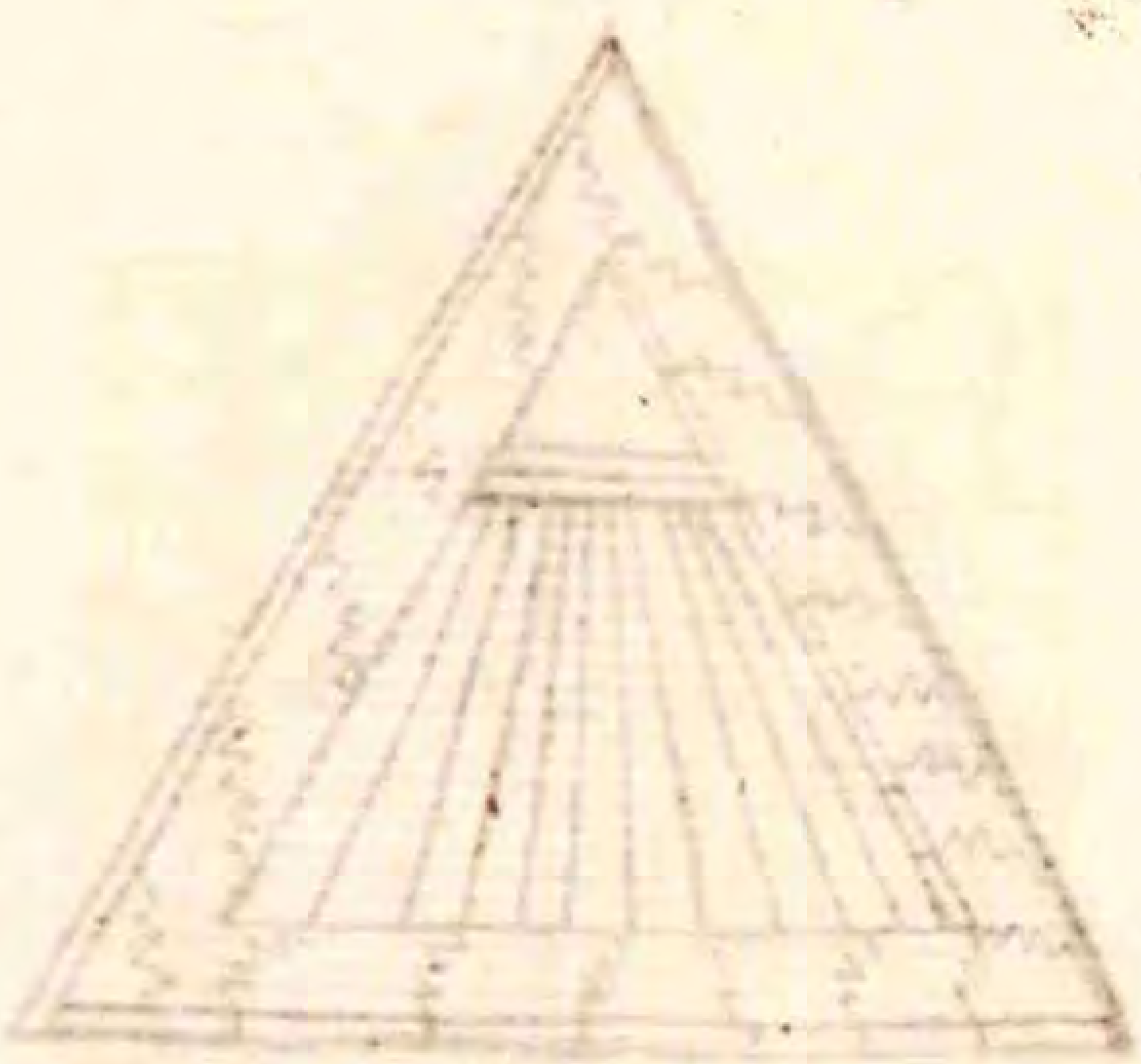

Utrum

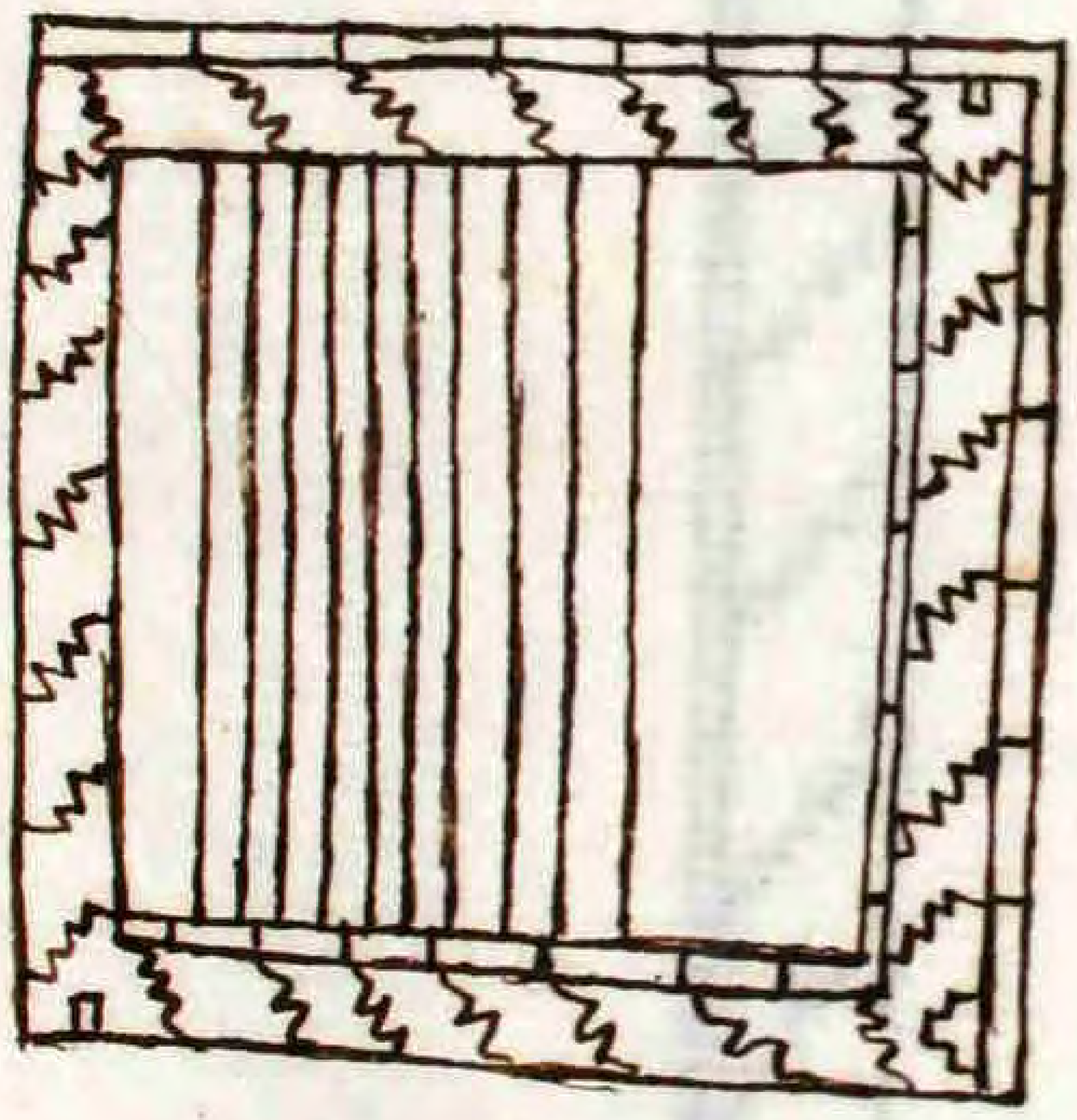

Psalterium decachordum

bat
m
i.
lie
as
re
cui
un.
Bor
sē
ri
t sa
ix9
amũ
trũ
xu
m
his
um

immo antequã Isaac nasceretur.

An autem Melchisedech fuerit Sem filius Noe
etiam

erifi
grea
rota
gine
cubu
diam
dein
dis. d
nomi
5. In
dinis.
precep
tus d
dent
erat
ucers
2. p
port
rimi
ens
imm
lem.
era
inter
nis.
hac
e am
nister
ole d
eran
ingu
sh do
pro
sace
poni
p. p
accedere . . . oblationes rege-
tes. gion autem fonterat Civitatis david ad occidentem 3. reg.
et 2. paral. 32 / quin et ad templum ascendebat p 15. gradus. in
quos singulis decantabat singuli ex psalmis gradualibus —

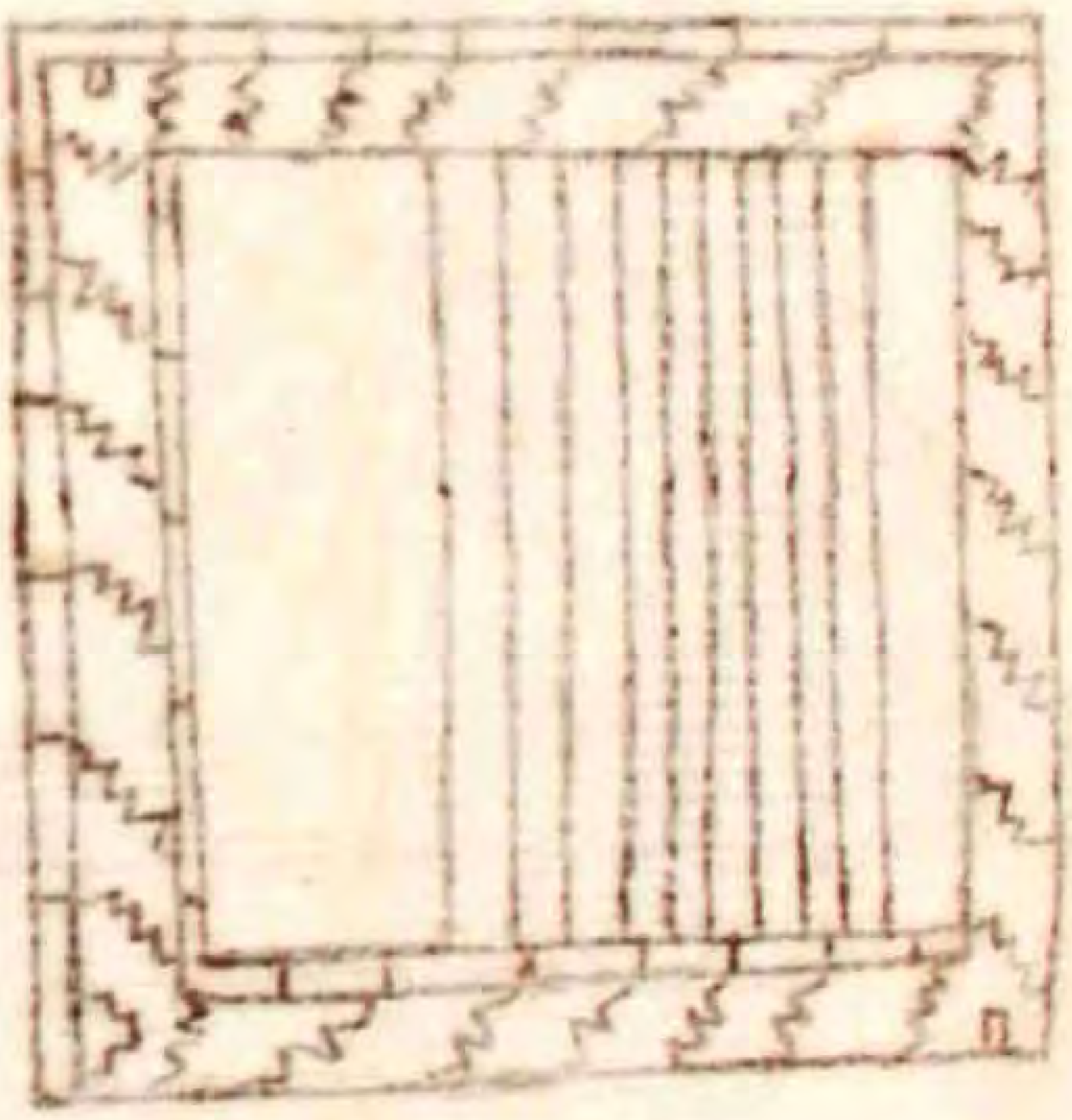

Vide Iosephum. lib. 8. ant. c. 2. et Ribe ram in suo tractatu de templo. nobis enim hec nunc dixisse sit satis.

Vtrum

145

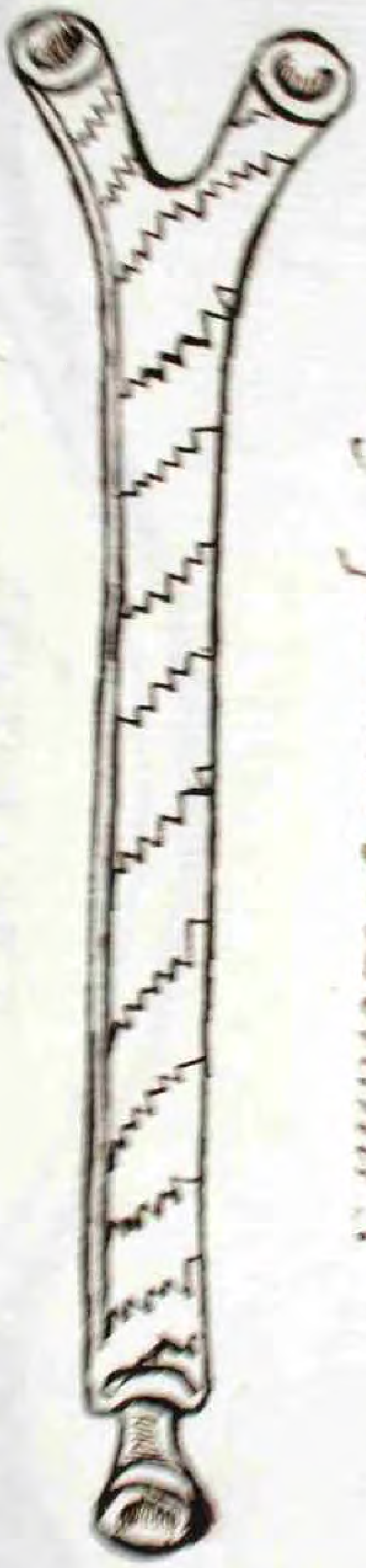

Tympanum Hebreorum.

bat
m
1.
tie
as
se
cui
un.
Bor
sē
ni
t sa
fix9
amū
otū
xu
m
chis
ium

immò antequā Isaac nasceretur.

An autem Melchisedech fuerit Sem filius Noe

etiam

cres
grec
por
gin
cub
diar
det
dis.
nom
5.
dinis
prec
pus d
dem
era
uers
2. p.
port
rim.
ens
imm
lem.
era
inte
nis.
haec
et an
niste
ose
era
ingr
sh d
pro
sace
poni
gr. p
acced

tes. gion autem fuerat Civitatis dauid ad occidentem 3. reg.
et 2. paral. 32 / quin et ad templum ascenderbat p 15. gradus in
quos singulis decantabat singuli ex psalmis gradualibus

Vide Iosephum lib 8. ant. c. 2. et Riberam in suo tractatu de templo. nobis enim haec nunc dixisse sit satis.

utrum

abat
m
1.
Vie
as
ge
cui
un.
Boz
sē
tū
t sa
hix9
amū
ptū
xu
m
chis immo antequā Isaac
um nasceretur.

(Seu obtin...

An autem Melchisedech fuerit Sem filius Noe

etiam

cris

gra

ro

gin

cub

diar

det

dis

nom

5

dinis

prge

tus d

dem

era

uers

2. p

pon

rim

ens

imm

lem

era

inte

nis

hac

et an

niste

ole

era

ings

sh

pro

Sace

poni

pr

accede

... obla... age-
tes. gion autem fons erat Civitatis david ad occidentem. 3. reg. 1.
et. 2. paral. 32 / quin et ad templum ascendebat per 15. gradus. in
quos singulis decantabat singuli ex psalmis gradualibus ·a·

Vide Iosephum. lib 8. ant. c. 2. et Ribe ram in suo tractatu de templo. nobis enim hec nunc dixisse sit satis.

vtrum

22 cap. 26 § 1

diversorum et interse independentium miscellaneorum

Utrum Salem (in qua ut dicit in genesim regnabat melchisedech) fuerit eadem que et Hierusalem controverti inter doctores solet. Josephus. lib. 1. antiq. cap. 18. affirmative respondet. sed Hieronimus Anselmus Beda et divus Thomas partem tuentur negativam, simul et glosa asserentes Salem fuisse opidum vicinum civitati cuidam a Hieronimo dicte Scytopolis et est secundum Anselmum in provintia ennon circa Jordanem ubi baptizabat Joannes. Sorum patrum sententia probatur ex eo quod secundum Augustinum et Hieronim. in eodem loco ubi Abraham voluit sacrificare filium suum fuit Christus dominus affixus cruci: commemorat autem sacra scriptura Abrahamum trium dierum viam peregisse a loco ubi preceptum domini accepit usque ad locum sacrificij, Hierusalem autem erat valde vicina calvario, et iam eo tempore Salem edificata et Abraham devictis regibus occurrerat melchisedecho qui sacrificium deo obtulit. immo antequam Isaac nasceretur.

An autem Melchisedech fuerit Sem filius Noe

etiam

etiam dubitari solet. ~~primus~~ diuus Epiphanius primo
contra melchisedecianos heresi. 55. id negat pos
sibile quoniam iuxta computationem quam ipse fa
cit sequeretur quod melchisedech habuisset. 1130.
annos ętatis cum natus est Abraham. sed annorum
numerus qui ex nostra vulgata latina per sanc
tum concilium trid. aprobata genes. 11. cap.
colligitur sic se habet. Sem centum annos natus
genuit Arphaxad. Arphaxad. 35. anno ętatis
genuit sale. sale triginta annorum genuit Heber.
Heber cum trigessimum quartum ageret genu
it Phalech. Phalech rursus trigessimo ętatis
anno genuit Reu. Reu cum ad trigessimum
secundum peruenisset genuit Saruch. Saruch
trigenarius genuit nachor. Nachor. 29. annis
expletis genuit Thare. Thare tandem. 70. an
nos ętatis habens genuit Abraham. prędicti
autem omnes anni in sumam redacti efficiunt
390. et hos haberet ętatis sem eo tempore quo
natus est Abraham cui centenario natus est Isa
ac ut constat ex genes. cap. 21. obijt autem.
175. ut dicitur genes. cap. 25. ac subinde quan
do natus est Isaac compleret sem. 490. annos
ętatis cum paulo ante pręcesisset sacrificium dic
ti sem uel melchisedech et uictoria Abrahami
qui prefatum melchisedechum reliquit supersti
tem. 565. annos ętatis habentem. superuixit
autem deinde Sem. 35. annos taliter quod atti
git. 600. ętatis annos ut colligitur genes. 11.
cap. quę omnia eo dicta sint ut probabilitas huius
sententię appareat et constet Epiphanium ~~nip~~ plus

certo

certo calculasse; et quod melchisedech potuerit esse idem qui et Sem filius Noe. cuius sententiæ etiam est Viterbien. in chron. parte. 2.

§.2

Pro exacta intelligentia genes. 11. et. 12. notat cum Abulense quod dominus locutus est ad Abraham̃ primo uice præcipiens ei ut exiret de Vr ciuitate Chaldeorum: quod ille cum Patre suo Thare comunicauit et ille asociato sibi Abrahamo filio et Loth nepote et sara nuru sua profectus est de Vr. cumque aliquot annos in Charan seu Aran (quam græci mesopotamiam uocant inter Chaldeam et Chanaan) peregissent diuites ualde effecti sunt pecoribus et alijs rebus abundantes. ibi locutus est dominus pro secundo ad Abraham cum esset 75. annorum ætatis præcepitque ei ut Patre relicto pergeret in Chanaan: quod ille exequens transegit in illa prouintia. 60. annos: post quos de parentis morte certioratus Mesopotamiam rediit, obiit autem Thare cum esset. 205. annorum. cumque in mesopotamia Abrahamus tunc moraretur ordinans relicta patris locutus est dominus tertio ad eum mandans ut in Chanaã remearet non amplius in Charan seu mesopotamiam reuersurus; et sic factus est perpetuus incola in terra Chan. lege atente citata loca genes. et quæ dicta sunt considera ut enim Abulensis animaduertit concordant difficultatem quæ ex præfatis locis oritur dum in eis ex una parte dicitur quod Thare cum esset 70. annorum genuit Abraham: et ex altera dicitur quod egressus est Abraham de Aran

cum

cum .75. annor habebet ętatis: et ex alia deniq parte asseritur quod Thare pater Abraham uita functus est. 205. annorum et cum his omnibus asseritur in prçcitatis locis quod Abraham abijt ut fieret incola in terra Chanaan post mortem Thare Patris sui. § . 3.

Diuus Augustinus lib. 16. decivitate dej. cap. 13. circa medium tom. 5. affirmat quod ex sermone quem habuit Achior dux Ammonitarum pro defensione hebręorum coram duce holoferne ut constat Judith. 5. cap. colligitur quod Thare persecutionem passus a Chaldeis quoniam ipsis adhęrere renuit circa culturam deorum suorum reliquit propria et deseruit prouintiam illam. addit insuper quod in hac egressione Thare de Ur non fit mentio Nachoris filij sui et fratris Abrahami quoniam forte Chaldeis obsecutus est in deorum cultura: quamuis postea mutata sententia mesopotamiam pergeret Patrem et fratrem quesiturus quo in itinere presumitur commoratsse in ciuitate ipsius nomine dicta Nachor. Aram autem frater Abrahę et Pater loth iam uita cesserat.

Ninus Rex Babylonis qui hum dauit Niniuē fuit ex descendentibus a Chan filio noe uocat autem nomine Assur genes. 10. cap.

Omnis progenies Cayn iuxta graues autores aquis diluuij consumpta est.

leui

leuitici. 8. exprimitur duplex Balteus in uestibus pontificijs alter tunicę strictę, alter superhumeralis qui non ita clare exprimuntur exod. 29. cum de uestibus Pontificis fit sermo.

Pręcepta ceremonialia sępe in leuitico maxime cap. 16. prope finem dicuntur legitimum sempiternum, sed intelligendum est cum diuo Tho. prima. 2ª. questio. 103. quantum ad res figuratas, alias enim ceremonialia cessauerunt adueniente Euangelio.

Moyses sicut et Melchisedech fuit sacerdos destinatus a Deo, non tamen per externam consecrationem sicut Aaron, et iuxta hoc intelligitur illud psalmi Moyses et Aaron in sacerdotibus eius.

Deutero. 24. prohibet dominus usuram exercere cum fratre sed non cum alieno ubi Oleaster problema esse dicit vtrum vsura licita fuerit Iudęis nec ne. pro parte negatiua affert quod Caietanus asseruit vsuram esse per se malam et per consequēs nunquam licitam: Abulensis uero contrariū affirmat. pręfatus oleaster illam dicit esse permissam tantum.

Nota quod non quidquid Prophetę locuti sunt ubiq. et semper in sacra scriptura ex spiritu prophetico proficiscebatur tanquam infallibile nam 2. reg. 7. nathan, ui detur dicere ad dauidem ut faciat quid quid libuerit circa templi et domus dei ędificationem, cum tamē statim non dauidi sed filio eius Salomoni

dicit.

dicti templi ędificatio a domino comittatur.
Nota quod in sacris literis triplex annus adnotari potest scilicet propsanus qui incipiebat a septembri: sacer qui incipiebat a martio: et emergens in quo scilicet famosum aliquid actum est unde conumerabant Hebręi; et sic exitus de ęgypto, fundatio templi et destructio ciuitatis in captiuitate Babylonica dicuntur annus emergens secundum Pintum de templo Ęzechielis, quia ab his numerabant sequentes annos.

§ 4

Septem dies geneseos

1. lux sparsa	4. sol, luna, stella	7. quietis
2 aer, aqua	5 Aues, Pisces	benedictus
3 terra, plantę	6. iumenta, homo	et sanctificatus

§ 11 De filijs Iacob per ordinem

Filij lyę Ruben, Symeon, Leuj, et Iuda.
filij Balę seruę Rachelis Dan et nephtalim
filij Zelphę seruę lyę. gad, et Asser
filij deinde lyę Issachar. Zabulon. et dina.
filij Rachelis Ioseph. et Beniamin

Enoch

23 cap. 27. §. 1 M

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

– nota q. Noe fuit magnopere Astrologie deditus ac proinde ab antiquis quasi celum sustinens Atlas appellatur quem ipsi celum humeris sustinentem depingebant.

Affirmat Diuus Hieronimus quod in tertia mundi etate primogeniti pontificatum gerebant, a Noe usq. ad Aaron, et infert melchisedechum fuisse Sem filium Noe.

Posquam Abraham exequens diuinum mandatũ uoluit filium suum Isaac immolare aliquot post dies obijt sara et cum Isaac esset quadragenarius decreuit Abraham eum matrimonio copulare et propterea missit seruum suum Eliezer in mesopotamiam vbi pater eius obierat et consanguineos habebant genes. 24.

Cum esset Isaac 180. annor. ~~[illegible]~~ uita functus est in terra mambre in ciuitate Arbe, que est Hebron et sepultus est a Jacob et Esau filijs suis in spelunca ubi Abraham et sara fuerant sepulti: in qua etiam sepulta est Rebeca.

Diuus Thom. genes. 29 affirmat quod quando Jacob egressus est de domo patris sui (tanquam filius hominis potentis et diuitis) secum deferebat

pecu

pecunias ex quibus postea soluebat Labam socero suo, oues et pecora si que peribant. ut ipse pro ~~[illegible]~~ fatetur.

Lyranus genes. 28. affirmat quod Bethel seu luza est eadem ciuitas que postea dicta est Hierusalem.

Rabbi Iabau doctor hebreus affirmat quod primum uotum deo ab hominibus emissum fuit quod uouit Iacob postquam expergefactus (cum supra petram obdormierat) uidit scalam etc iuxta illud psalmi uotum uouit deo Iacob. uouit autem (dic) se perpetuo deum dominum ~~[illegible]~~ et decimas soluturum ex omnibus a se acquisitis si ducebat in uia et reducebat eum dominus prospere in domum patris sui.

In libro Iosue cap. 24. uidetur scriptura innuere quod Thare et filij sui Nachor et Abraham coluerint deos alienos (et forte hinc inuenta sunt idola in domo Labam filij Nachor) uide mendozam Augustinianum in questione quodlibetica quam circa hoc discutit.

Egressus Israel uel Iacob de terra Chanaan in uia obtulit sacrificium deo prope puteum dictum iuramenti: ubi Abraham iuramento se adstrinxit ad amicitiam Abimelechi regis prouintie Chanaan. ~~quod idem iuramento~~ et Isaac similiter iuramento postea interposito amicitie fedus inijt cum altero Abimelech quam ob rem locus ille pro sacro reputatus est ac subinde cum Iacob pergeret in Egyptum quamuis per itineris ~~[illegible]~~ anfractus illuc aduentauit ubi sacrificium obtulit deo auxilium supliciter ad conficiendum iter expostulans. gen. 41

sabei

Sabei sunt in Arabia qui pecora ~~Iobi~~ Iob instigan te demone subripuerunt. episcopus autem Echi linus refert in uita Iob sanctum Hieronimum asse rentem Iob euita cessisse. 183. annorum. §. 2

Cedrenus in compendio ait per decem menses ~~dum~~ ~~te~~ Pharaonem interfecisse pueros Hebreorum in Egyp to et quod post moysem puerorum nullus periclita tus est ac proinde in supplicium tanti patrati sceleris decem plagis que decem menses durarunt Egyptios dominus adeo atrociter puniuit, donec tan dem omnes in mari rubro submersi misere peri erunt sicut et ipsi Hebreorum filios fluminis a quis suffocauerant. dicit ergo quod mense Iunio uerse sunt aque in sanguinem; mense Iullio successit ranarum plaga; in Augusto cynipsum; in septembri muscarum; in octobri pecorum interitus; in nouembri pus tulle et ulcera; in decembri grandinis impetus, in Ianuario locustarum exercitus, in februario dense trium dierum tenebre; et tandem mense martio pri mo genitorum lamentabilis occisio.

Abessan iudex triginta filios et totidem filias habu it. Abdon iudex quadraginta filios genuit ex quibus triginta nepotes equites in prelio habuit. de iudice A sion septuaginta mentionem non faciunt. regimen samuelis et saulis durauit quadraginta annos.

Antiqui Patres ut patet in Moyse eleuatis et disiunc tis manibus immo et extentis braquijs orabant: sed nos modo manibus iunctis a domino postulamus postquam iam due nature sub humana et diuina sunt unite in diuino supposito.

Abulensis sequens diuum Augustinum cum de cubitis

altitu

altitudinis templi agit eos usuales fuisse dicit, continet autem usualis cubitus pedem cum dimidio, cubitos autem arcę Noe geometricos fuisse affirmat continet vero cubitus geometricus sex cubitos usuales. cubiti autem arcę templi erant eiusdem moysis sicut et cubiti templi usuales nimirum.

Cum a Cyro concessa licentia est ut reedificaretur templum ea conditio apposita est ut fieret duplo minoris altitudinis quam fuerat ante quã destrueret sexaginta s[cilicet] cubitorum (primum enim .120. cubitos altitudinis habebat) et ob hanc causam veterani et senes populi Israelitici qui magnitudinem primi templi viderant considerantes iacta fundamenta secundi ex quibus manifeste colligebant quanto minus erat futurum (et si gaudentibus alijs) lacrymas copiosas effundebant et iuxta hęc intelligenda sunt quę circa hęc dicit Esdras. ^

sic Vergara in lib. quęstio. de templo. fol. 16.

§. 3.

quadraginta sex anni quibus ędificatum est templum iuxta ea quę Ioannis. 2. Iudęi Christo domino responderunt sic a multis enumerari solent.. a secundo anno Cyri (qui secundũ Hieronimum in Eusebium in chron. regnauit. 30. annos et sic veniunt computandi 29. anni Cyri: deinde. 8. Cambysis et magorum (quamuis Iosephus. 7. tantummodo asignat) et aditis primis nouem annis Darij filij Histaspis completur numerus predictorum quadraginta sex. alij aliter de quo habes alibi.

Martirologium Romanum Vsuardus et Beda asignant dies fere omnibus sanctis veteris testamenti Iosue autem primum septembris attribuunt.

Iosue

Josue secundum Hieronimum aduersus Iouinianū lib. 1. tom. 2. in castitate totum peregit uitę cursū. obijt. 110. annos natus. sepultus est in terra posses sionis suę dicta Thanathsassara in monte Ephra im. tempus quo Israelem gubernauit scriptura non exprimit. sed computatis 480. annis qui intercesserunt ab exitu de Egypto usq ad fun dationem templi per Salomonem .17. anni uidentur adscribendi regimini Josue post mortē Moysis. nos alibi ex Josepho. 25. annos asig namus et concordat computationi nostrę.

Mos erat Ismaelitarum uel madianitarum (ijdem enim sunt) aures in auribus ornare, ex quibus ~~ex lino~~ et serico ~~confectis~~ diuersorum colorum fecit Gedeon Ephod vnum, quod posuit in ciuitate Ephra deuotione in discreta (ut annotauit Lyranus Judicum. 8.) inde enim multi Israelitarum idolatrandi sumpserunt occassionem.

Hebrei considerantes egregia facinora Samsonis ipsum iudicem populi constituerunt et populum per. 20. annos gubernauit non quod in his totaliter essent liberi a subiectione Philistinorum quibus in seruiebant, cōmunicabant enim et adnumerabant predicti viginti anni cum quadraginta quos diuina scriptura recenset et asserit hebreos Philistinis fuisse subiectos. quod nota pro nostra annorum computa tione quam habes alibi et ut aduertas annos cōmunicantes siue concurrentes cum alijs circa tempora Judicum alias enim in nigno exceres ceret numero.

Lib. 2. cap. 1.

Re

Refert scriptura quod saul Dauidem induit armis suis aduersus Goliath preliaturum quę dauid deposuit ~~pro causa~~ non aliam redens causam nisi q usum armo₄ non habebat: ex quo colligit doctissimus Cayetanus quod quãuis eo tempore quo Dauid fuit inunctus Rex a samuele erat paruus et ętate et corpore tamen iam cum in certamen contra Gigantem properabat statura corporis tanta pollebat ut arma Saulis (qui ab humero et sursum eminebat super omnem de populo) ipsi possent congrue coadaptari.

Saul correptus a Samuele Propheta eo quod pepercisset rebus Amalech aprehendit palium prophetę et diuisit; cui propheta tunc prędixit sic fore regnũ ipsius in partes diuidendum. et cum postea Dauid in spelunca latitans laciniam palij Saulis abscidisset certioratus est saul de regni sui diuisione futura a per prophetam prędicta.

Dauid asportaturus arcam de domo Aminadab congregauit 3000. hominum electo₄ quãdo vero Oza filius dicti Aminadab interijt ut refert scriptura. 2 reg. 6. Nicolaus de lyra. 2. parad. 14. propterea perijsse affirmat quoniam arcam domini nõ humeris leuita₄ (prout eis precipiebat) sed in plaustro asportandam suaserat.

Nicolaus de lyra. 2. reg. 13. referens sententiã Rabi samuelis doctoris hebrei ait quod Dauid bello cępit matrem Thamar pregnantem et utero hã hic ipsam Thamar habentem quam duxit uxorem seruatis ceremonijs legis, et ita quãuis Thamar nata est in domo Dauidis et ex ea

quam

quam iam duxerat uxorem, nontamen erat fi
lia naturalis Dauidis. quod concordat cum eo
quod predicta Thamar dixit ad Ammon nimi
rum quod a Patre Dauide deposceret eam in
matrimonio copulandam; erat igitur Thamar
soror Absalon solummodo expartematris. et po
terat iuxta ea quę dicta sunt cum Ammon ma
trimonio iungi cumquo consanguinitatem non habebat,

Idem Nicolaus de lyra affirmat quod propter
iniuriam quam dauid intulit Miphiboseth,
filio Jonathę et nepoti saulis nolens integre res
suas ei reddere (eo quod integram fidem sibę ser
uo dicti miphiboseti contra dominum suum ad
hibuisset) permissit dominus quod regnum dicti
Dauidis diuideretur tempore Roboam nepotis
sui. 3. reg. 12.

Budeus lib. de asse. cap. 4. ait quod sumptus
quos fecit salomon intempli ędificatione fuerunt
veinte y nueue millones y setecientos mill du
cados.

Vtrum salomon saluus factus fuerit necne alij
aliter opinantur. vnum tamen notandum est
referente Hieronimo quod hebrei vt pote regem
suum sapientissimum et fama undiq celeber
rimum salutem consecutum fuisse contendunt.
sed locus quem pro hac sua opinione afferunt
exprouerbiis inquo salomon depenitentiam
egisse testatur nonest innostra vulgata latina,
sed in septuaginta cuius textus non in omnib,
usquequaq recipitur. quod si diuus Ambrosius
salomonem sanctum appellat non sic ~~abeq dubio~~

inte

abs(que) dubio
intelligendus est quod sanctus obierit, sed quod quandoque iustus et gratus Deo extiterit.

Josephus lib. 10. antiq. cap. 1. et Lyranus in. 2. paral. cap. 32. dicunt Senacheribum regem Assyriorum qui inuasit Hierusalem anno. 14. regis Ezechie fuisse eundem illum qui et Salmanasar dictus est.

In regno Syrie successit Alexandro Seleucus Nicanor a quo numeratur in sacra scriptura regnum Grecorum. Syria autem regio est Assyrie uicina secundū Genebrardum in chron. dicta secundum Eusebium ~~Assyro~~ a Syro Siciniorum rege primo in ea regnante.

Babilonia dicta est etiam Senaar quia in campo sic appellato fundata est.

Nicolaus de Lyra super. 1. cap. Ester affirmat quod post Cyrum regem et Cambysem filium eius successit in regno Persie Assuerus. quod probare nititur testimonio Danielis. 11. cap. ubi dicitur futuros tres reges in Persia et quartus omnes preibit in maiestate et diuitijs perquem secundum ipsum intelligitur Darius filius Assueri et Ester.

Judith filia fuit Merari nobilis uiri ut dicit Lyranus de genere cuiusdam Ruben et de tribu Symeon prout ipsa testatur in oratione quam coram deo fudit. Judith

Cambyses igitur filius Cyri quem Cambysem sacra scriptura etiam Nabuchdonosor appellat cū deuicisset

Ar

24 Arphaxad regem medorum in tantam superbiam elatus
est ut pro Deo a cunctis nationibus contenderit
adorari: quam ob rem missit Holofernem du
cem generalem exercitus sui cum 120 000.
peditibus et 12V equitibus occidentem versus
qui Syciliam traiecit quotquot resistebant ei,
iugulans gladio. traiecit et Eufratem in
mesopotamia non mediocria inferens damna
in Madian similiter occidens plurimos et
morti addicens; in Damasco fructus et sege
tes igni tradens et destruens Idumeam usque
in Gabaa appulit. Israelitae igitur ad quos tã
torum facinorum fama peruenerat timentes non tã
corporum quam animarum subiectionem et ruinã
si cogerentur hominem loco dej adorare et
colere seipsos adhortantes in praelium in Be
thuliam confugerunt ibi se pro uiribus muni
entes (Hierusalem enim viribus destituta
et prostrata erat) ubi impius et sceleratus Ho
lofernes a sancta Judith occissus est et exer
citus eius et milites terga dantes in fugam con
uersi. hebraei autem per. 30. dies ex sarcinis
Asyriorum et tentorijs relictis opima spolia detra
xerunt. quo facto Ioachim seu Eliachim uel quod
idem est secundum hyranium Judith. 4. Iesus fi
lius Iosedech aduentauit de Hierusalem sanctã
feminam inuisurus. Judith in statu uiduitatis
105. annos peregit perpetuam castitatem ser
uans. secundum Philonem centessimum vigessi

mum

mum quintum annum agebat cum obijt; iux
ta quod vidua relicta est mortuo uiro cum ui
gessimum ętatis ageret annum. §. 6
Modus regiminis quem Hebręi tempore castę et
sanctę Susanę in Babylonia et in alijs partib.
tenebant talis erat. permissu regum quibus sub
debantur eligebant iudices (quos diuina script.a
presbiteros uocat) qui eorum causis componendis
intenderent hoc vno excepto quod in causa
mortis (quamuis possent ferre sententiam non
tamen poterant eam executioni mandare nisi
a Rege confirmaretur. ut colligitur cum lyra
no Hieremię. 29. et daniel. 13. et iuxta hanc
formam electi fuerunt duo illi annosi et sce
lerati iudices qui sub pretextu iustitię adulte
rantes sanctam foeminam agredi non sunt
ueriti quorum nomina secundum pręcitatum
lyranum Heremię. 29. cap. erant Sedechias
et Achab. modus autem iurandi in causa
mortis fiebat per impositionem manus super
reum leuitici. 24. et hoc pacto pręfati in
fideles et perfidi senes super sanctam Susa
nam iuramenta protulerunt. §. 7
Baltasar seu Balsasar fecit cęnam illam gran
dem de qua daniel. 5. cap. (in qua ausu temera
rio in vasis templi de Hierusalem allatis bibe
batur uinum et sancta prophanabantur) con
siderans quod Cyrus et darius reges medorum
atque Persarum qui multis diebus Babylonem obse

de

derant tunc temporis recedendi signa monstraue-
rant. et insuper mente reuoluens quod. 70. anni
captiuitatis Hebreorum quos Hieremias cap. 25.
et 29. predixerat iamiam complebantur absque
libertatis inditijs (sed iustus dominus qui depo-
nens potentes de sede exaltat humiles) ostendit
ei digitos in pariete sententiam peccatis dignam
scribentes. vide Isai. 21. Principes comedentes ad arma sumenda excitant.
Cyrus autem non solum Babyloniam sed et
uniuersum Chaldeę regnum expugnauit et
propterea quod ipse fuit primus Persię rex
in ea sedem regni collocauit et incepit noua
monarchia Persarum.

Apud Hebręos ungebantur Reges ut patet in Sa-
ul. 1. reg. 10. et in dauide. 1. reg. 16. unge-
bantur et sacerdotes ut patet leuit. 8. exod. 29.
et psal. 132. ungebantur et prophetę ut patet
3. reg. 19. ubi Elias ex mandato domini Eli-
seum unxit in Prophetam. quin et res ut sa-
crę haberentur oleo inungebantur ut habetur
exod. 40. et leuit. 3. et 8.

Oleum autem quo prędicta tria genera perso-
narum et res ungebantur non erat simplex
sed commistum ut habetur exod. 10. erat itaque
confectum ex mirrha electa ad. 500. siclos
et ex cinnamomo ad. 250, et calamo ad ean-
dem mensuram, et cassia ad. 500. et oleo
oliuę ad mensuram hin.

Diuus Augustinus lib. 18. de ciuitate dei cap. 45.

de

de gente Iudaica loquens sic ait. postquam cepit non habere Prophetas procul dubio deterior facta est ett. et addit deinde Tholomeus La gi filius post Alexandri mortem captiuos inde in egyptum transtulit, quos eius successor Tho lomeus Philadelphus beneuolentissime in de dimissit per quem factum est ut. 70. inter pretum scripturas haberemus: deinde con triti sunt bellis que in machabeorum libris ex plicantur. atempore autem Malachie intelligit Diuus Augustinus locum scripture dicentem, a die qua non est visus propheta in Israel.

n. 8

Ex genebrardo lib. 2. chron. pagi. 128. expli cante quomodo historia Iudith contigerit tem pore eiusdem Nabucodonosoris qui Ioacim Ioachim et sedeciam deiecit sequentia uerba notato. qui historiam, ait, Iudith non ad hec tempora Nabucho donosoris sed Cambyssis uel Assueri, uel Artaxerxis tertio ponunt sub nomine nabucho donosoris primo doceant Re ges Persarum Nabucho donosoris uocabulo fuisse uspiam cognominatos. deinde frigida nituntur coniectura quod Achior cap. 5. narrans holo ferni flagella et exilia que deus Israelitis inflixerat eos deinde in propria quasi post liminio reuertisse tradit. nam hoc male inter pretantur de exilio Babylonico et reductio ne per Cyrum, nam non diceret plurimi eorum captiui abducti sunt in terram suam, nunc autem reuersi sunt ett. sed omnes, omnes enim Iude os in exilium traxerat Nabucho donosor.

Re.

Relinquamus ergo scripturam in sua simplicitate ut fuerit idem nabuchodonosor qui missit Holofernem in Samariam et Iudeam anno regni 13. et qui reliquias Iudeorum anno. 19. Babylonem transtulit.

Quod autem dicitur illic de dispersione pertinet ad salmanasarem et Senacherib sub quibus dispersi sunt Iudei, ita ut Hierusalem siue filia Sion relicta esset sicut umbraculum in vinea et sicut tugurium in cucumerario Isaie. 1. donec eo cesso se in sua certatim reciperent.

Preterea nihil prohibuit Iudeos primis Nabuchodonosoris uictorijs dispersos, ubi intellexissent Sedeciam regnare ad sua reuertisse. Sed nec necesse est Achior alienigenam nondum que religionis initiatum res Iudeorum perfecte tenuisse aut fideliter recitasse. nec illud nuper quod dixit Achior significat precise tempus de proximo preteritum sed idem quod quondam.

Non officit etiam quod sub finem libri scribitur, in omni spatio uite eius non fuit qui perturbaret Israel, et post mortem eius annis multis. nam annis multis dictum est pro diebus multis: sed et scriptura sic aliquando loquitur de annis quatuor aut quinque ut sepius in libris regum. simile supra pag. 38. c. 2. et 2. et 3. cap. Iudicum diluimus. liber Iudith a Ioachim sacerdote conscriptus est Philo. hec genebrardus

circa

Circa historiam uero Hesther hec habet citatus genebrardus uerba dicto. 2. lib. pag. 138. Darius omnibus modis Iudæis fauet, fortasse quod filius esset Hestheris: et certe eius annis regina Hesther uidua mater uidetur multum potuisse et liber Esdræ et neemiæ mardocheum nominat. agræis etiam, ut suida, dicitur Artaxerxes ad quem Themistocles fugit, quamuis patrem Xerxem antea turpiter profligasset. mirum est hebræos fere hunc esse opinari qui uictus sit ab Alexandro.

§. 9

Circa sacratum ignem aduerte quod leuitici. 9. cum primum Aaron consecratus est sacerdos cumque ipse et filij eius offerrent iussu moysis sacrificia apparuit ignis et uenit de cælo, qui quotidie fouebatur et conseruabatur sic per sacerdotes fomentatus ut continuo duraret. sic dictus est sacratus ignis. hunc ignem iussu Hieremiæ tempore captiuitatis quidam sacerdotes cum suo altari absconderunt in puteo sicco uallis Iosaphat. postea Neemias captiuitate soluta misit ex descendentibus ab illis sacerdotibus, qui quærerent dictum ignem et inuenerunt loco eius aquam crassam, qua aspergentes ligna sacrificij radijs solaribus desuper ferientibus exiuit ignis qui multo post tempore fuit conseruatus donec ut ait Augustinus de ciuitate dei et refertur. 1. q. 1. sicut cumulus sacerdotium uendibile factum est et pretio acquirebatur.

Arcam quoque testamenti tabernaculum et altare

in

incensi ut dictum est præfato tempore abscon
dit Hieremias in quadam cauerna, de quo
Epiphanius, et Hugo de s. victore ait quod
diuina providentia occulta manebunt usque ad
diem iudicij; ne si reuelarentur inuenta mul
tis Iudæis adhuc in sua secta perseuerantibus occasio fieret maioris duritiæ et pertinatiæ in suis erroribus perdurandi. et
ideo ad similitudinem prioris arcæ (ut alibi
tetigimus) altera in reædificatione templi
facta est, et in ipso collocata; quæ una cum candelabro mensa et alijs spolijs in destructione
Hierusalem facta per Titum Romam translata
est.

§. 10

Partes orbis ad promulgandum Christi euangelium sic Apostolis contigerunt diuus Petrus et Paulus Romæ et in eius partibus prædicauit. Andreas in
Achaia. Iacobus maior in Hispania. Sanctus
Ioannes in Asia Philippus in Scythia. Bartolomæus in Licaonia. Thomas in Parthia
Hircania et India. Mattheus in Macedonia
et Ethiopia. Iacobus minor in Hierusalem
Iudas thadæus in Media Mesopotamia et Ponto. Simon eius frater in Perside. quo factum
est ut adimpleretur illud psalmi 18. in omnem
terram exiuit sonus eorum et in f. or. te. ver.
eorum. Post Apostolos autem prædicatoris nomen diuus Ambrosius sibi arrogare uidetur
quod ex fructu prædicationis ipsius cognoscit
siquidem per eam ecclesiæ genuit diuum Augusti

de his diximus
paulo aliter s
lib. 1. cap. 24.
§. 8.

gusti

gustinum.

de 70.

~ cap. 28 § 1

de 70 Hebdomadibus danielis

25 Septuaginta Hebdomadę quas daniel cap. 9. significat dicens septuaginta Hebdomadę abbreviatę sunt super populum tuum etc varie a doctoribus explicantur ex quibus aliquas sic accipito expositiones.

Hector Pintus super dictum danielis caput sic procedit. ab exitu sermonis angeli ad danielem qui expectabat libertatem per Cyrum usque ad exitum ipsum de captivitate intercesserunt duo anni. et 46. quibus templum ędificatum est ut constat ex Joannis 2. cap. inde vero ad dimidium hebdomadę in qua occidit Christus dominus sunt 442 anni qui omnes simul complent 490. unde iuxta hunc authorem Hebdomadę usque ad Christi mortem protrahuntur, et complentur anno tertio cum dimidio post eam, quando evangelium Hierosolimis fuit plene denunciatum.

Secundo exponit prefatus Pintus sic. a dario qui primus occupavit babylonem, usque ad ultimum darium, qui ab Alexandro devictus est cum medos et Persas in ditionem suam subiecit intercesserunt anni 191. Inde vero duravit grecorum imperium. 220 anni secundum veriorem computationem usque ad Iulium Cęsarem primum Romanum imperatorem; ab initio vero dicti Romani imperij usque ad Christi domini mortem sunt anni 76. ut liquet ex annalibus eusebij. Christus autem dominus occisus est in dimidio Hebdomadę ultimę, quę impleta est anno tertio cum dimidio post Christi domini

mor

mortem. unde resultat numerus annorum. 490
qui efficiunt dictas annorum hebdomadas singulis hebdomadibus septem annos annumerando. Sas hebdomadas diuidit angelus ad danielem loquens in tres partes, prima continet septem hebdomadas, quę durarunt usque ad templum instauratum: secunda pars continet. 62 in quibus uarius futurus erat in Iudęa hebręorum cursus, tertia pars continet usque ad mortem Christi domini dimidium hebdomadę, in quo predicatio ipsius, et miracula usque ad mortem comprehendunt.

Lib. 1. sectione. 2. pag. 23

Sixtus senensis lib. 1. suę bibliothecę, enumerat dictas 70 hebdomadas, a secundi templi instauratione usque ad natiuitatem Christi domini, inter quę duo tempora. 490. annos annumerat. ego uero (ni falsus sum) quantum aliquando iuxta computationem Iosephi colligere potui, dicendum existimo, quod hebdomadę incipiunt ab eo tempore quo Artaxerxes Rex dedit esdrę licentiam (qui ob bonum nuncium angelus dici potest) ad restaurandum templum: quod ex ipso contextu prophetę daniel 9. colligi uidetur si attente legatur. ab eo enim tempore dictus Iosephus de antiq. mihi uidetur supputare usque ad orbem conditum. 3506 annos usque ad Christum uero dominum natum. 457 additis autem usque ad passionem. 32. annis et mensibus efficiunt 490. anni, qui est numerus prędictarum hebdomadarum.

His tamen suppositis hebdomadarum expositionibus

sub

subconciliatione in eius sententiam. Si diligenter li-
tera danielis inspiciat, forte non erit ab ea dissoniu
pro eas ~~[illegible]~~ explicare, incipiendo nu-
merum earum ab instauratione templi et ciuitatis post
reditum e babylone; templi autem instauratio. 46
annis completa est. et inde ad Christum dominum
natum et ducem sunt 483 anni aut ad summus
485 qui efficiunt septem et ~~septu~~ sexaginta duas heb-
domadas, ad Christum dominum usque, signatas a
propheta, post quas ipsum predixit occidendum.
hebdomada autem una quae multis confirmauit
pactum, ea uidetur quae a praedicationis Christi initio
usque ad tertium annum cum dimidio post eius mortē,
intercessit. quod autem ab urbe et templo instaura-
to huiusmodi hebdomadae enumerandae ueniant
ex illis uerbis danielis nono capite citato colligi
uidetur. Sic. scito ergo et animaduerte ab exitu ser-
monis ut iterum edificet Hierusalem usque ad Chris
tum ducem hebdomades septem, et hebdomades
sexaginta duae erunt. ett valeat tamen haec con=
iectura quantum ualere potest.

Pineda lib. 5. monarch. c. 7. § .1. 2. et. 3. nume-
rat has hebdomadas non ab anno primo Cyri, quan-
gabriel) do angelus locutus est danieli; neque ab anno secundo
regni eiusdem cum templum coepit aedificari; sed ab
exitu sermonis ut iterum aedificet Hierusalem quod
ipse dicit fuisse anno. 20. regni darij longimani: qui
(aut) dedit licentiam Neemiae adeundi Iudaeam ad Hie-
rusalem reaedificandam. Neemiae. 2. cap. 2. anno mun-
di 3507. numerant autem septem hebdomadas
usque ad ultimum annum Pontificis Ioachim filij Iesus
tempore Esther. Inde ad Christum passum, sunt aliae

sexa

septuaginta duæ hebdomadæ, et dimidium alterius: addit uero prefatus author, Pomerium lib. 1. contra Iudæos male errasse computando has hebdomadas usque ad natiuitatem domini: sicut et prophetiam Iacob. transit autem (ait) dani(el) a septuaginta annis captiuitatis corporalis, ad septuaginta hebdomadas annorum, quibus detinendi erant ueluti spiritualiter captiui, expectantes aduentum Christi domini ducis:

de hebdomadis uero annorum fit mentio leuit. 23. et 25.

§. 2

concordia genesis cum exodo

quoniam. cap. 15. genes. loquens deus ad Abrahã dixit ei sciendo scies quod peregrinum erit semen tuum in terra non sua et in seruitutem suam redigent eos et affligent 400 annis. et contra in exodo habi(tatio) filiorum israel, qua manserunt in egypto fuit 430. annorum. notandum est utrumque sacræ scripturæ testimonium uerum esse, si tempora distinguant, quamuis si liquidius computent. nec 430 annos, nec solum 400 filij israel in egypto sub seruitute manserunt: si enim a die ipso quo Iacob et filij sui in egyptum ingressi sunt. usque ad ipsum ultimum diem, quo inde duce moyse sunt regressi supputent. manifestum est omnes annos quos hebrei in egypto sunt commorati iuxta computationem eusebij esse 215. a prima tamẽ promissione Abrahæ. i. ab anno 75. uitæ suæ, usque ad tempus illud quando Iacob cum filijs egyptum ingressus est, fuerunt anni. 215. post ingressum autem Iacob in egyptum. usque ad tempus, quo fi-lij

lij omnes Israel in signis et prodigijs de Egypto e-
gressi sunt computantur ~~[illegible]~~ anni 215. qui
in [illegible] efficiunt 430. ut ergo utrumq;
a se non discrepant si supputes a 75 anno etatis
Abrahe, quo ad eum promissio facta est usq; ad ex
itum filiorum Israel de terra Egypti. 430 annos
reperies. Si autem ab anno 5 natiuitatis Isaac us
q; ad tempus egressionis de dicta seruitute summam
collegeris, ex quo paruulus ipse Isaac semen utiq;
Abrahe ab Ismaele cepit affligi. 400 annos iuxta
verbum dei inuenies.
Item Augustinus sic. quod dictum est ad Abraham
Sciendo scies, quia peregrinum erit semen tuum, de populo Isra
el, qui erat in Egypto seruiturus apertissime pro
phetatum est, non quia in ea seruitute sub Egyptijs
affligentibus 400 annos ille populus erat peracturus,
sed in ipsis 400 annis prenunciatum est hoc futurum.
quemadmodum enim scriptum est de Thare patre A
gen. 11 brahe. et fuerunt dies Thare in Charra quinque
et ducenti anni, non quia omnes ibi acti sunt, sed
quia omnes ibi completi, ita etiam, propterea interpo
situm est, et in seruitutem redigent illos, et affligent
illos 400 annis, quoniam iste numerus in eadem
afflictione completus est, non quia ibi uniuersus sit per
actus.
Quadringenti porro dicunt anni propter nu
meri plenitudinem, quamuis aliquanto plures sint
siue ex illo tempore computentur, quo ista promittebantur
Abrahe, siue ex quo natus est Isaac semen ipsius
de quo semine ista predicuntur.
De annis igitur a promissione Abrahe facta usq; ad exi-
tum

præfatam
tum Israel iuxta computationem ~~fidem~~ ita
meminit Apostolus ad Galat. 3. Hoc autem dico
inquit testamentum confirmatum a Deo quæ
post 430 annos facta est lex non infirmat ad
evacuandam promissionem: iam ergo isti qua
dringenti anni poterant appellari, qui sunt pau
lo plures, quanto magis cum iam aliquot ex
isto numero præterijssent, quando illa in visu
demonstrata, et prædicta sunt Abrahæ.

vide et pondera locum actor. 13. ubi 450 anni
enumerantur, quod intelligendum est computã
do a nativitate Isaac usque ad diem exitus de Æ
gypto. 400 annos. et deinde 40. deserti, et
ulterius alios decem quibus Iosue omnium na
tiones expugnavit, ut colligit cum Lyrano Iosue
11. cap.

Si autem ulterius quæras quo pacto promissum
sit Abrahæ ibidem, quarta generatione exituros
filios Israel de terra Ægypti cum Moyses dicat q
uinta generatione exierunt filij Israel de ~~terra~~
Ægypti? R. quod si quartam generationem compu
tes, eam de tribu Levi numerare incipies: si quin
tam de Iuda. Replica ergo genealogiam Levi. sic
Levi genuit Caat, Caat genuit Amram, Amram ge
nuit Aaron, Aaron genuit Eleazar, Eleazar autẽ
genuit Phinees: Caat cum patre suo Levi ingressus
est Ægyptum. Rursus Eleazar cum patre suo Aarõ
egressus est de Ægypto, a Caat usque ad Eleazar genera
tiones sunt quatuor.

Si autem vis ostendere quomodo secundum Exodũ

quin

quarta generatione filij Israel egressi sunt de terra Ægypti. tribus uero Iuda sic numeratur. Iudas enim genuit Phares, Phares Esron, Esron Aram, Aram Aminadab, Aminadab Naason, Naason Salmon. Phares autem cum patre suo Iuda ingressus est Ægyptum, Naason Princeps tribus Iuda in deserto describitur, cuius filius Salmon terram promissam introiuit, a Phares ergo usque ad Naason generationes sunt quinque, quamuis nonnulli in Esron initium faciant, et ad Salmon perueniant; similiter et ab Amramo usque ad Phinees. Hæc Hieronimus. Iosephus lib. de antiq. septima generatione exiisse uidetur dicere. quod uerum habebit, generationes ab Abrahamo connumerans, septem illas personas. quod autem Baruch. 6. cap. de septem generationibus dicit ~~[illegible]~~ expresse, intelligit de ~~[illegible]~~ septuaginta annis captiuitatis babylonicæ uti textus ipse sacer declarat. Prædictos autem 400. aut 430 annos, sic ego minutatim computo. Abraham erat 75 annorum, quando ei fit promissio, quod rediturus esset de Ægypto. inde ad Natiuitatem Isaac. 25. anni. Inde ad generationem Iacob ex Isaac. 60. anni. Iacob. 91. annorum erat cum genuit Ioseph. Inde ad ingressum Iacob in Ægyptum 37. aut 39. anni, quod genes. 41 constat Ioseph enim habebat 30. annos cum præfectus est terræ Ægypti; et postea uenerunt septem anni maxime ubertatis, et deinde duo maxime famis. quare quinque anni famis supererant, quando Ioseph uocauit patrem suum Iacob, ut constat genes. 45. qui anni in summam redacti efficiunt. 215. Rursus post ingressum Iacob in Ægyptum

tiem, vexit Joseph. qui uixit 93 annos; Inde ad nati uitatem moysis. 62. inde ad egressum duce eodem moyse. 80. anni, qui complent alios 215. qui additi predictis 215. efficiunt 430. et sic est intelligendus Paulus. 430 annos commemorans. Si vero computatio fiat a quinto anno natiuitatis Isaac, quando ismael eum eo ludebat, et insequebat eum. sunt. 30 anni minus. et sic manent solum 400 anni. quos alibi sacra scriptura commemorat.

In duobus annis post. hic esse aliquale dubium, sed incepti in SS.ra computant pro completis.

§. 3

Pro Intelligentia exacta illorum verborum. luc. 1. fuit in diebus Herodis Regis Iudeę sacerdos quidam nomine Zacharias de vice Abia.

notandum est. quod Zacharias pater Ioannis baptistę fuit sacerdos non quidem summus. quia nec erat de linea Ithamar ex qua successit summus sacerdos Abimelech; nec de linea eleazar ex qua successit summus sacerdos Sadoch; neque summum sacerdotium symoniace empturus erat vir sanctus, quod postea uendibile ferebat quotannis. sic Ambros. luc. 1. et Beda ibidem. fuit ergo Zacharias sacerdos de vice Abia. Pro quo animaduertendum, quod ut legitur 1. paral. 24. dauid designauit viginti quatuor viros ex descendentibus ab eleazar et Ithamar filijs Aaron ut sacerdotio fungerent inter quos iacta est sors ut singuli per hebdomadas ministerio templi prout sors obtigisset adscriberent. octaua autem sors cecidit super Abeam a quo Zacharias pater Ioannis descendit, ac proinde euangelista eum nominat de vice Abia.

cons

26 constituit etiam David de singulis harum familiarum
singulos summos sacerdotes qui ceteris preessent: de fa
milia quidem Eleazar substituit summum sacerdotem
Sadoc: de familia autem Ithamar substituit Abime
lechum et in his duobus pontificatus stetit sicut in
eorum parentibus preextiterat et quidem primum iussu
Dei pontificatum gessit Eleazar et familia ipsius, ob cuius
peccata translatus est ad Heli qui erat de familia Itha
mar prout refert Nicolaus de Lyra et Josephus, et num. 20.
in hac familia dictus pontificatus perstitit usque ad Lyra. 1. reg. 2
tempus Salomonis de quo refert scriptura quod pri Joseph. 5. ant. cap. 12.
vavit pontificatu Abiatharem qui erat de successi 3. reg. 2.
one Ithamar substituens loco ipsius Sadoc qui erat
de familia Eleazar. Predicti summi sacerdotes pon
tificatum gerebant toto tempore vite sue perpetuum
cum successione filiorum ad parentes donec post trans
migrationem Babylonis reversis Iudeis Hieroso
limorum qui ipsis dominabantur avaritia et aliis
sceleribus infecti statuerunt ut pontificatus temporalis
annuus et vendibilis redderetur. 1. machab.
1. et 2. machab. 7.

§. 4

Ex genes. 11. cap. et luce. 3. oritur non mediocris dif
ficultas immo difficilimum dilema ex eo quod in cita
to loco genes. dicitur Arphaxad genuisse Sale; at ve
ro Lucas cap. citato ait Arphaxad genuisse Caynã
Caynam vero genuisse Sale. Thome Cayetani expositio
nem super hunc locum excusantis Lucam quia secu
tus est non hebraicam veritatem sed 70. vehemẽ
ter reprehendit Ambrosius lib. 1. anotati. contra
ipsum. Bedam vero presbyterum adeo torsit pre
dictus luce locus olim, et mentem eius vexavit ut in

prefatione actuu apostolicorum sic scripserit maxime (inquit) miror et propter ingenij tarditatem ue[l] dementissimo stupore perculsus nescio pres crutari qua ratione ett.

Nauclerus volum. 1. super dicta uerba genes. 11. asserit quod sale cognominabatur caynan unde eadem persona duobus nominibus appellatur altero scilicet in genes. et altero apud lucam. ex quo facile dicta duo loca concordantur.

refert Pineda lib. 1. monarch. cap. 6. paragr. 1.

aliis videtur ita in luca esse legendum ut una dictio, scilicet caynan sit expositiua alterius scilicet sale, ita Joann. lucidus samotheus lib. 1. cap. 6. genebrar. in chron. Masseus lib. 2. chron. Anselmus in cap. 3. luc. Eugub. in cap. 11. genes.

Circa cap. 2. genes. de loco paradisi terrestris ~~sume quem ponit Pereira lib. 3 epilogum~~ et de quattuor fluminibus ipsius epilogum quem ponit Pereira lib. 3. (quoniam ueritati consonus uidetur) adnotato. arbitra[redacted] mur (inquit) non solum in hoc nostro orbe regionibus quae terrarum nobis cognitis habitatis quidem, sed etiam vel in ipsa Mesopotamia uel non inde procul fuisse paradisum cuius rei supra varijs locis multa sparsimus argumenta. Primum enim Moyses dixit ad plagam orientalem regionis heden locatum fuisse paradisum: terra uero heden Isaia et Ezechiele autoribus uel Mesopotamie partem, uel ei propinquam fuisse existimamus. postea constat duo flumina paradisi Tigrim et Eufratem habere originem in montibus Armenie, cursum per Mesopotamiam Asyriam et chaldeam, exitum uero in sinum Persicum: quare et reliqua

duo

duo flumina non inde procul fluxisse, et para disum circa istas regiones fuisse necesse est.

Deinde cum Tigrim et Eufratem constet ex diuersis fontibus oriri, quod Moyses dicit eos dimanare ex uno eo flumine, quo rigabatur paradissus, nõ aliter uidetur posse intelligi quam ut per unum illud flumen significetur locus in quo Tigris et Eufrates mixtis aquis simul coeunt et aliquantisper unius fluminis instar (qui pasitigris dicitur) se habent. postea facto aquarum diuortio rursus in proprios alueos separantur: nec solum ipsi sed etiam et duo alia flumina Phison et Gion inde deriuantur. quamobrem ualde fit verisimile circa illum locũ quo Tigris et Eufrates confusis aquis specie unius fluminis decurrunt consitum fuisse paradissũ.

Praeterea propensissima videtur ad ueritatem eorum sententia qui existimant priscos illos homines ante diluuium et post diluuium Noe ac filios eius vicinas paradisso sedes tenuisse; tum natalis soli, humani generis amore, tum propter eximiam eius terrae bonitatem: terram enim paradisso proximam fertilissimam saluberrimam, et amenissimam fuisse credere par est. Noe autem et filios eius eorumque posteros primum tenuisse loca Armeniae supra cuius montes arca considentibus diluuij aquis resedit, tum Mesopotamiae Assyriae ac Babyloniae regiones coluisse: indeque ad alias regiones et terras habitandas et colendas segregatos et profectos esse, legenti decimum et undecimum caput geneseos satis manifestum est.

Sed ille

§. 6

Ex eodem lib. de benedictionib. duodecim Patriarcharum genes. 49. in quarta prophetia de Juda circa illa uerba non auferetur sceptrum de Juda et d. d. f. e. d. v. qui mittendus est nota sequentem epilogum quem ponit explicans suam sententiam post longissimam habitam disputationem ait igitur Dicam hoc ipsum paulo etiam si potero expressius et breuius cupiens sic ut nostra hæc opinio facilius in eorum qui legerint hæc animis imprimatur et penitus hæreat impressa.

Prophetia hæc dupliciter intelligi potest primo quidem in comune de uniuerso populo Hebræo, ut sententia illorum uerborum non auferetur sceptrũ de Juda etc. ~~erit~~ hæc sit, non desinet populus hebræus habere principes quorum imperio regatur ex sua stirpe gente aut sanguine quo adusque ueniat Messias. quo circa illud, de Juda, idem valet atque populo Judaico: uel, de Juda, significat proprie tribum Juda sed posita est pars illius populi nobilissima pro toto populo ut interdum Hierusalem et Syon pro Judæis et Babylon pro Chaldæis in uniuersum et samaria uel Ephraim pro regno decem tribuum atque hac ratione intellecta hæc prophetia simpliciter atque omnino uera esse liquido perspicitur. a Moyse enim usque ad Herodem imperium Judaici populi non alij quam qui ex gente et ex stirpe hebræorum erant obtinuerunt. et hanc prophetiæ huius intelligentiam secuti sunt fere Patres qui ante mille annos fuerunt.

Cur autem Jacob uaticinium quod in uniuersum

per

pertinebat ad populum hebreum tunc potissimum
voluerit pronuntiare cum loquebatur de tribu Iu
da causas supra satis (ait ille) exposuimus. et tu
considerare hic potes.
Altera huius prophetie explicatio est non minus
quam superior probabilis, quinetiam planior
et ad intelligendum et ad credendum proclivior
totam hanc prophetiam proprie ad tribum Iuda
pertinere; et sententiam eius esse hanc, cum tribus
Iuda principatum in populo hebreo nacta erit
tenebit ipsum perpetuo nec perdet unquam quoad
usque veniat Messias: quod ita plane evenit etenim
prima adepta est regale imperium creato rege
Davide idque tenuit in posteris eius usque ad capti
vitatem Babylonicam postea licet persone te
nentes in populo sceptrum fuerint Pontifices
de tribu Levi, attamen sceptrum ipsum atque impe
rium, et ut vulgo dicitur (la corona) erat tribus
Iuda namque ipsa regio et ditio eius regni subditi
et sedes regni, et civitas regia erant tribus
Iuda: quapropter appellabantur reges et reg
num Iuda non autem Levi. hoc autem sceptrum
et imperium Iuda licet Herodes quoque habuerit,
quia tamen non habuit legitime id est neque here
ditario iure, nec populi consensu et electione, sed
inique sibi delatum a Romanis etiam per iurm
ipse rapuit. idcirco vere dicitur regnante Hero
de ablatum esse regnum de Iuda. ~~Sequitur~~ Ce
terra in quo opiniones ac modos dicendi varios in hac
non infrugifera et difficili questione poteris ad longum
videre.

circa.

Circa illa uerba actorum 7. (et translati sunt in Sichen, et positi sunt in sepulchro quod emit Abraham pretio argenti a filijs Emor filij Sichem) quia non bene concordare uidentur cum ijs que circa eandem narrationem dicuntur gen. 23. 24 et 33. 49 et 50, immo et Joan. 4. et Josue. 24. si textum attente legas, animaduerte cum Lyrano loco citato actuum que sequuntur, sunt etenim uerba ipsius. et translati sunt in Sichem ett hec litera (ait) uidetur multum intricata et discrepare ab eo quod habetur genes. 23. de spelunca quam emit Abraham, et genes. 33. de agro quem emit Jacob a filijs Emor. propter quod ad intelligentiam huius passus sciendum quod Abraham emit illam speluncam ab Ephron Sethes: et Jacob illum agrum a filijs Emor patris Sichen ut patet in textu, in spelunca uero ab Abraham empta fuit Jacob sepultus illuc portatus de Egypto genes. ultimo. in agro uero quem emit Jacob, et quem dedit Joseph filio suo ut habetur genes. 49. sepulta fuerunt ossa Joseph illuc asportata de Egypto ut habetur Josue ultimo. de alijs uero Patriarchis non habetur descriptura satis ubi sint sepulti. sed Heronimus dicit de sancta Paula quod ipsa pertransiuit usque in Sichem et uidit ibi sepulchra duodecim Patriarcharum. Josephus uero 2. lib. de antiq. cap. 3. dicit quod fratres Joseph mortui in Egypto a posteris suis fuerunt translati in Ebron et ibidem sepulti. et in hoc magis uidetur credendum dicto Josephi quam Heronimo, quoniam longo tempore

fuit

fuit ante Hieronimum; et quia natus fuit in Iudea certius cognouit omnia Iudee loca.

His ergo premissis sciendum quod sanctus Lucas sic simul recitat duas historias intricate et exponitur litera sic. et translati sunt etc et positi sunt in sepulchro quod emit Abraham sub partim hic et partim ibi quia Joseph certum est quod sepultus fuit in sichem in spelunca Abrahe ut predictum est. de Jacob vero certum est quod sepultus fuit in Hebron. de alijs Patriarchis dubium est vtrum vel ibi sint sepulti, licet michi probabilius videatur quod in Ebron sicut dictum est.

A filijs Emor istud non coniungitur litere immediate precedenti; sed antecedenti ubi dicitur et translati sunt in sichen suple emptam a filijs Emor per ipsum Jacob ut predictum est. et sic exponit scolastica historia.

Sed huic expositioni videtur obuiare quod sequitur, filij sichen, quia genes. 33. dicitur quod Jacob emit partem agri a filijs Emor patris sichen et sic Emor non fuit filius sichen sed pater eius. sequendo tamen expositionem istam potest faciliter responderi quod idem homo frequenter habet patrem et filium eiusdem nominis sicut dominus carolus comes valesij bone memorie habuit patrem regem francie nomine Philipum et filium eiusdem nominis: et sic potest dici de isto Emor quod habuit patrem nomine sichen, de quo fit hic mentio cum dicitur, a filijs Emor filij sichen, et filium eiusdem nominis de quo dicitur genes. 33. d. a filijs Emor patris sichem.

sed

Sed quia expositio dicta uidetur multum intricata, et quia litera uidetur pretendere quod Abraham emit pretio argenti a filijs Emor, sciendum quod ibi posset dici (sine preiudicio tamen) quod ille Emor de quo hic lucas loquitur fuit idem cum Seor patre Ephron et fuit binomius sicut in scriptura multi leguntur binomij. Sic Abrahã emit a filijs Emor quia ab Ephron emit de filijs eius. Et iste Emor alio nomine dictus Seor habuit patrem nomine Sichen. ille autem Emor de quo fit mentio genes. 33. habuit filium nomine Sichen; nec est inconueniens si ponantur eadem nomina diuersorum hominum hic et ibi quia frequenter homines diuersorum locorum et temporum in nominibus conueniunt. Et secundum hanc expositionem litera planior uidetur.

Sciendum etiam quod Sichen hic dupliciter accipitur uno modo prout est nomen ciuitatis cum dicitur trans lati sunt in Sichen; alio modo prout est proprium nomen hominis cum dicitur filij Sichen, hucusque Lyranus. Et quidem semper et ubique sacra scriptura uerissima dicit ut ponderat diuus Augustinus et si nobis non sint peruia imo difficilia uideantur.

Circa predicta autem S. Hieronimus. par. 7. epistolarum tracta. 6. de optimo genere interpretandi epist. 71. sic dicit Lucas uir apostolicus et euangelista scribit Stephanum primum christi martirem in iudaica contione narrantem in. 75. animabus descendit Jacob in Egyptum, et defunctus est ipse et patres nostri trans lati sunt in

Sanctus

27

actor. 7. in Sichen, et positi sunt in sepulchro quod emit
Abraham pretio argenti a filijs Emor filij
sichen. Hic locus in genesi multo aliter inue
nitur, quod scilicet Abraham emit ab Ephron=
gen. 24 et. 33. hetheo filio Seor iuxta Ebron quadringentis
dracmis argenti speluncam duplicem et a
grum circa eam, sepelierit q in ea Saram vxo
rem suam atq in eodem legimus libro postea
reuertentem de mesopotamia Jacob cum uxoribus et
filijs suis posuisse tabernaculum ante salem vrbē
sichimorum que est in terra chanaan et habitasse
ibi et emisse partem agri in quo habebat tento
ria ab Emor patre Sichen centum agnis et statuis=
se ibi altare et inuocasse ibi nomen Israel.
Abraham non emit specum ab Emor patre sichē,
sed ab Ephron filio Seor nec sepultus est in sichen
sed in hebron que corrupte dicitur Arboch. duode
cim autem Patriarche non sunt sepulti in Arboch
sed in Sichen quia ager non est emptus ab Abrahā
sed a Jacob. differo solutionem huius questiunculę,
ut obtrectatores mei querant et intelligant non
uerba in scripturis consideranda sed sensum. hec
et dictis uerbis sanctus Hieronimus.

Idem autem sanctus eadem epistola post multa
alia in hec prorrumpit uerba

Sanctus Hieronimus. 2. par. epistola 4 tractatu. 6.
de optimo genere interpretandi epistola. 71. circa
predicta post multa sic loquitur. in epistola ad
Roman. 9. Romanos idem Apostolus Paulus exemplum de
Isaie. 8. Isaia sumens ecce inquit ponam in Sion lapidem
offensionis et petrā scandali. discordat a transla

tione ueteri, et tamen cum hebraica ueritate concordat. 70. enim contrarius sensus est. non ut lapidi offensionis occurretis neque ut petrę ruinę. cum apostolus quoque Petrus hebręis Pauloque consentiens ita posuerit incredulis autem lapis offensionis et petra scandali. ex quibus vniuersis perspicuũ est apostolos et euangelistas in interpretatatione ueterum scripturarum sensum quesiisse non uerba; nec magno opere de ordine sermonibusque curasse cum intellectui res pateret. lucas uir apostolicus et euangelista scribit stephanum Christi martirẽ in Iudaica contione narrantem in. 75. animabus descendit Iacob in egyptum et defunctus est ipse et patres nostri translati sunt in sichen et positi sunt in sepulchro quod emit Abraham pretio argenti a filijs Emor patris filij sichen. Hic locus in genesi multo aliter inuenitur quod scilicet Abraham emit ab Ephron hetheo filio heor iuxta hebron quadringentis dracmis argenti speluncam duplicẽ et agrum circa eam sepelieritque in ea saram uxorẽ suam atque in eodem legimus libro postea reuertentem de mesopotamia Iacob cum vxoribus et filijs suis posuisse tabernaculum ante salem urbem sichimorum que est in terra chanaan, et habitasse ibi; et emisse partem agri in quo habebat tentoria ab hemor patre sichen centum agnis, et statuisse ibi altare et inuocasse ibi deum Israel. Abraham non emit specum ab Emor patre sichen sed ab Ephron filio heor nec sepultus est in sichen sed in Hebron que corrupte dicitur Arboch. Duodecim autem Patriarche non sunt sepulti in Arboch sed in sichen, quia ager non est

emp

actor. 7.

gene. 23 et 33.

emptus ab Abraham sed a Jacob. differo solutionem istius questiunculę, ut obtrectatores mei querant et intelligant non uerba in scripturis consideranda sed sensum. 21. psalmi iuxta Hebreos idipsum exordium est quod dominus locutus est in cruce Eli eli lamazabacthani, quod interpretatur deus meus deus meus quare me dereliquisti. reddant rationem cur 70. translatores interposuerunt respice in me: ita enim uerterunt deus deus meus respice in me quare me dereliquisti? respondebunt utique nichil damni esse in sensu si duo uerba sint addita; audiant et a me non periclitari ecclesiarum statum si celeritate dictantis aliqua uerba dimisserim. longum est nunc euoluere quanta septuaginta de suo addiderunt, quanta dimisserint que in exemplaribus ecclesię obelis, asteriscisque distincta sint) lege et ista totam epistolam. Hęc Hieronimus

§ 8.

Epistola beati Hieronimi. 61. ad Paulam urbicam de Alphabeto Hebreorum in sinuans uniuscuiusque litterę seu elementi interpretationem atque ad studia scripturarum exortans. epist.a 61.

~~epist. 61~~

Nudius tertius cum. 118. psalmum tibi insinuare conarer et dicerem omnem moralem locum in eo esse compreHensum, et quomodo Philosophi solent disputationes suas in Phisicam, eticam, logicamque partiri, ita et eloquia diuina aut de natura disputare ut in genesi et in ecclesiastico

aut

aut de moribus ut in Prouerbijs, et in omnibus sparsim libris, aut de logica, pro qua nostri theologicam sibi uendicant ut in canticis canticorum et in euangelijs: licet Apostolus saepe proponat assumat, confirmet atque concludat, quae propria artis dialecticae sunt. Studiosissime perquisisti quid sibi uelint Hebreae literae, quae in psalmo quem legebamus uidebantur insertae. Respondi secundum ordinem literarum eo esse compositum quo uidelicet ex prima litera quae apud eos uocatur Aleph, octo uersus inciperent. rursus ex sequenti beth, totidem uersus exordium sumpserint. ac postea ex gimel, idem numerus compleretur: atque ita usque ad Thau, quod apud eos extrema litera est psalmum esse conscriptum. et ex singulis quibusque elementis secundum interpretationem eorum debere intelligi quae sequerentur.

Ibidem flagitasti ut tibi interpretationes literarum educerem singularum. Dixi fateor uerum, quia propter barbariam linguarum memoria labitur, de omni quod diximus desideras commentariolum fieri. ut si in aliquo forte titubaueris obliuionem lectio consoletur.

Ac prius quam de singulis disseram scire debes quatuor psalmos secundum ordinem Hebreorum incipere elementorum sub. 36, 110, 118, Sunt de quo nunc scribimus et 144. uerum debes scire in prioribus psalmis singulis literis singulos uersiculos qui trimetico, iambico, uersu constant esse subnexos; inferiores uero tetrametro iambico constare sub ut deuteronomij canticum scriptum est.

in

In .118. psalmo singulas literas octoni uersus sequuntur. in .144. singulis literis singuli uersus gemini deputantur. sunt qui et alios hoc ordine putant incipere, sed falsa eorum opinio est. Habes et in lamentationibus Hieremię quattuor alphabeta ex quibus duo prima quasi saphico metro scripta sunt, quia tres uersiculos qui sibi connexi sunt ab una tantum litera incipiunt, heroici coma concludit. tertium uero alphabetum trimetro scriptum est, et a ternis literis, sed eisdem terni uersus incipiunt. quartum alphabetum simile est primo et secundo.

Prouerbia quoque Salomonis extremum claudit alphabetum quod tetrametro iambico supputatur: ac ab eo loco in quo ait, mulierem fortem quis inueniet? quomodo autem in his nostris literis non potest quis ad legenda uerba texendaque procedere, nisi prius ab elementis cęperit: ita et in scripturis diuinis non ualemus ea quę maiora sunt nosse, nisi ab ipsis ethicę mandatis habuerimus exordium; secundum illud quod propheta dicit a mandatis tuis intellexi, quod uidelicet post opera cęperit habere scientiam secretorum. uerum iam completum est quod petijsti. ut sensum uniuscuiusque elementi interpretatio annexa significet.

Aleph doctrina interpretatur. Beth, domus, gimel plenitudo, deleth, tabularum, He, ista Vau et Zain, hęc, Cheth, uita, teth, bonum, Iod principium, caph, manus. lamed, disciplinę siue cordis, mem ex ipsis, nun, sempiternum, sameth adiutorium, Ain fons siue oculus, Phe

os, ab ore dictum intellige non ab osse, ne lit
terarum ambiguitate fallaris. Tsade iustitia, Coph
uocatio, Resc, capitis, Scin, dentium, Tau sig
na.
Post interpretationem elementorum intelligentiæ
ordo dicendus est. Aleph, beth, gimel, daleth,
prima connexio est doctrina, domus, plenitu
do tabularum, quod uidelicet doctrina ecclesiæ
quæ domus dei est in librorum reperiatur pleni
tudine diuinorum. Secunda connexio est He,
Vau, Zain, cheth ista et hæc uita, quæ enim alia potest
esse uita sine scientia scripturarum, per quam etiam
ipse christus agnoscitur qui est uita credentium.
tertia connexio [redacted] teth Iod, bonum principi
um, quia quamuis nunc sciamus uniuersa quæ
scripta sunt, tamen ex parte cognoscimus et
ex parte prophetamus: et nunc per speculum
et in enigmate uidemus: cum autem meruerimus
esse cum christo et similes angelis fuerimus, tunc
librorum doctrina cessabit et uidebimus bonum prin
cipium facie ad faciem sicuti est. quarta conne
xio est Caph Lamed manus siue disciplinæ siue
cordis manus intelliguntur in opere, cor et dis
ciplina intelliguntur in sensu, quia nichil facere
possumus nisi prius quæ facienda sunt sciuerimus.
quinta connexio est mem nun sameth, ex ipsis
sempiternum adiutorium, hoc explicatione non
indiget, sed omni luce manifestius est, ex scrip
turis æterna subsidia ministrari. Sexta conne
xio habet Ain Phe Tsade, fons siue oculus
oris iustitiæ, secundum illud quod in quarto nu
mero exposuimus. Septima connexio est quæ

et

& extrema quo & in ipso quoque septenario sit misti-
cus intellectus corporis rerum sunt Zau, uocatio, capitis,
dentium, signa, per dentes articulata uox promitur
& in his signis ad caput omnium qui est Christus
peruenitur: per quem uenitur ad regnum sempi-
ternum.

Orate quid hoc sacratius sacramento? quid hac uolup-
tate iocundius? qui cibi? quę mella? sunt dulciora
quam dei scire prudentiam, & in abdita eius in-
trare & sensum creatoris inspicere & sermones
domini dei tui qui ab huius mundi sapientibus de-
ridentur plenius discere sapientia spiritali? Ha-
beant sibi ceteri si uelint suas opes, uase gemma-
to bibant; serico niteant, plausu populi delectentur
& per uarias uoluptates suas diuitias uincere neque-
ant; nostrę diuitię sint in lege domini meditare
die ac nocte, pulsare ianuam non patentem, pa-
nes trinitatis accipere, & seculi fluctus domino
pręeunte calcare. saluta, blesillam & custodesiu
tirunculas nostras, saluta felicianam uere carnis
& spiritus uirginitate felicem. saluta reliquum
castitatis chorum & domesticam tuam ecclesiam
cui omnia etiam quę tuta sunt timeo: ne dormiente
patre familias inimicus homo zizania superseminet.
quamuis enim dicere audeant ego ciuitas fir-
ma, ciuitas quę non opugnatur: nullus hostili
obsidente exercitu securus est. nemo ut Beatus
cyprianus ait satis tutus periculo proximus. exem-
plar epistolę si accipere uolueris studiosissima nos-
tra Marcella tribuito: & memento mei obsecrans
ut dominus noster Iesus christus conterat satha-
nam sub pedibus nostris uelociter Amen.

epis

§ . 4

epist. 62 | Epistola. 62. Beati Hieronimi.

Ad Marcellam de decem nominibus quibus apud Hebreos appellatur Deus, et singula nomina latine exponens.

Nonagessimum psalmum legens in eo loco qui inscribitur qui habitat in adiutorio altissimi in protectione dei celi commorabitur dixeram pro Deo coeli apud Hebreos esse positum Sadai quod aquila interpretatur canon siue ακκιμον, alcimon quod nos robustum et sufficientem ad omnia perpetranda accipere possumus: unique esse de decem nominibus quibus apud Hebreos deus uocatur. illico studiosissime postulasti ut uniuersa nomina cum sua interpretatione digererem, faciam quod petisti.

Primum nomen dei est, el, quod septuaginta θεον Theon, idest deum. aquila, etymologiam eius exprimens ισχιρον ischiron idest fortem interpretatur. deinde, Heloin, et Helwe, quod et ipsum Deus dicitur. quartum sabbaoth, quod septuaginta uirtutum, Aquila, exercituum interpretat. quintum. elion, quod nos excelsum dicimus. sextum eser eheie^, quod in exodo legitur qui est missit me. septimum Adonai, quem nos dominum generaliter appellamus. octauum^, Ia, quod in deo tantum ponitur et in Alleluya extrema quoque syllaba sonat. Nonum. τετραγραμματον idest ανεκφωνιτον idest ineffabile putauerunt, quod his literis scribitur Iod, He, Vau, He. quod quidam non intelligentes propter elementorum similitudinem cum in grecis literis repererint

[Margin: Helwin et Helwe grece Theophobus latine timor.]

[Margin: ^uel eleie. idest qui est.]

[Margin: ^ significat uitā, dominum. uel spiritum.]

[Margin: Tetragrāmaton grece. latine quatuor literarum.]

Pipi

28 Pipi legere consueuerunt. decimum quod supe
rius dictum est Sadai, et in Ezechiel interpreta
tum ponitur.

Sadai quod latine pol
let idem, quod
omnipotens.

Scire autem debemus quod Heloim communis nu
meri sit, quod et unus deus sic uocetur et plu
res: ad quam similitudinem coelum quoque appe
llatur et egli; idest Samaim. unde et saepe in
terpretes uariant exemplum huius rej nos in
lingua nostra habere possumus, athenas, the
bas, salonas. cap. 29. §. 1.

Imo hebrei deo
72. nomina at
tribuunt, ex qui
bus haec decem sunt
praecipua.

Eiusdem diui Hieronimi ad
eandem Marcellam tria
uerba hebraica ex plu

epist. 63. ribus exponentis, scilicet allelluya, Amen, maran
atha, ubi rationem reddit quare in aliam lin
guam a septuaginta interpretibus, uel ab
Apostolis reducta non fuerint.

Nuper cum pariter essemus non per epistolam
ut ante consueueras sed presens ipsa quaesisti:
quid ea uerba quae ex hebreo in latinum non ha
bemus expressa apud suos sonarent: cur quae
sine interpretatione sint posita ut est illud alle
luya, Amen maranatha ~~ephod est~~ quae in
scripturis respersa memorasti.

ad quod nos quia dictandi angustia coarctamur
breuiter respondemus, siue septuaginta inter
pretes siue Apostolos id curasse, ut quoniam
prima ecclesia ex Iudeis fuerat congregata
nichil ad credentium scandalum innouaret;
sed ita ut a paruo imbiberant traderent.

postea

Postea uero quam in uniuersas gentes euangelij dilatatus est sermo, non potuisse semel suscepta mutari: licet et illud in libris suis quos ἐξηγητικοὺς (exigitichus) uocant, origenes asserat propter uernaculum linguę uniuscuiusque idioma non posse ita apud alios sonare, ut apud suos scripta sunt; et multo melius esse non interpretata ponere, quam uim eorum interpretatione tenuare. ~

Igitur alleluia exprimitur laudate dominum. ia quippe apud hebreos unum de decem nominibus dei est. et in illo psalmo ubi legimus laudate dominum quoniam bonus est psalmus apud hebreos legitur alleluia chi tob samra,

Amen uero Aquila πεπιστωμένως, pepistomenos exprimit, quod nos fideliter possumus dicere ductum aduerbium ex nomine fidei. Amen septuaginta γένοιτο genoito, id est fiat. unde et in fine librorum (in quinque siquidem uolumina psalterium apud hebreos diuisum est) fiat fiat transtulerunt quod in hebreo legitur Amen amen, quo scilicet ea uere dicta quę sunt supra confirmentur. unde et Paulus asserit non posse aliquem respondere Amen id est confirmare quę prędicata sunt nisi intellexerit prędicationem.

Maran atha magis Syrum est quam hebręum tametsi ex confinio utriusque linguę aliquid hebręum sonet, et interpretatur dominus noster uenit: ut sit sensus si quis non amat dominum Iesum anathema sit, et illo completo deinceps inferatur dominus noster uenit; quod super-

fluum

fluum sit aduersus eum odijs pessimacibus uelle contendere quem uenisse iam certe sucus gr Hieronim Hebrei (ut ferunt) dei 72 nomina dare solent, sed que eminentiora sunt retulimus, interrellaue ro que omittimus sunt Querror, sem est

§. 2 eiusdem diui Hieronimi de generibus leprarum epistola octaua.

In hac epistola ostendit leprarum subtilem descriptionem ad peccatum magis anime, quam corporis pertinere.

Admirabile (inquit) diuine dispositionis examen, que deferri sibi deus ac exhibere uoluit magno consilio et solerti scientia ac ratione mandauit. diuersa enim hominum moribus genera naturarum diuersis statuit preceptorum sententijs gubernari. alius enim imaginarium legis opus, quasi sub ueritatis colore depinxit; alius corpus ipsius ueritatis declarauit: quos enim obuolutos adhuc mundi caligine ad comprehendenda ea, que germana erant ac solida perpendit eis obseruantie ordinem suspenso subtili quodam examine susurrauit. quos autem deprehendere posse absolutum predicationis carmen agnouit eis deus perfectam armoniam solide uocis intonuit. inde est quod figuris et enigmatibus lex prisca depingitur, quoniam dum infirma Iudeorum acies hebetatur, et candidum scientie claritatis uigorem inspicide lumen non habent, necesse est ut in uarijs figuris figurarum colora adhibeat.

nam

nam illis et virtutum premia supposita spe pro
mittuntur, et peccatorum notę inuruntur in cor
pore. Sic enim confirmantur alij, quibus alij
transferuntur in corpore.
Presens lectio exigit huiusmodi ferre sermonē
quę diuersa leprarum genera deprehendenda in
diuersis materijs designauit. alia enim lepra
in parietibus demonstratur, alia humano no
tatur in corpore, alia in uasculis, alia in ues
te, alia designatur in stamine. deinde quę in
huiusmodi vulneris loco crebra acuaria pelli
cula deputantur, quid enim dicam? tot sunt ge
nera quot colores; alia pallida, alia tetra, alia
rubicunda. deinde si homines lepra, quod est
insitum naturę vitio polluantur, quid hi faciunt
qui grauioribus morbis corporum pregrauantur?
sed age iam uideamus genera leprarum ut mede
llarum causas agnoscere atque probare possimus.
si fuerit inquit lepra alba uel rubicunda, siue
tetra uel pallida, uel si florens ait hoc est toto
corpore decurrens: nam est detestabilis lepra
quę omnino mundari non possit; et est quę fa
cilem habeat mūdationem. alia quoque aduen
titia, alia innata deprehenditur, quę omnia ni
si spiritualiter sentiantur rationem intelligen
tię simplicis non admittunt. nam diuina sa
pientia legis suę profundum in huius extrema
seculi regione quasi templum suo nomine con
secratum intra ciuitatis alterius menia collocauit.
cuius constructio atque opus quamuis magnificum
uideatur interior tamen aditus non omnibus

reseratur. multi enim admirantur ornamenta uitiorum
sed interioris scientiæ aditus reserare non possunt. quare
oranda est diuina dignatio, ut pulsantibus nobis in
telligentiæ patescat ingressus. iubetur igitur diuersa
leprarum genera sacerdos templi diligenter inspicere
atque earum habitus uel colores pleniori consideratione de
prehendere; a coloribus enim lepra refertur posse ag
nosci: quod tamen ad peccatum magis animæ quam ad
morbum corporis manifestum est pertinere. diuer
si etenim colores diuersas animæ indicant maculas.
cum igitur pallida lepra conspicitur languens et ægra
fides animæ denotatur: cum autem rubicunda depræ
henditur mens furore atque iracundia inflammata et ho
micidij cruore respersa cognoscitur: cum uero alba tunc
hereticorum fucata et male munda conscientia condemnat.
sed alia lepra in capite, alia uiri perhibetur in barba, sunt
enim heretici, qui dum patrem uidentur tantummodo
blasphemare, ut manichæus qui non solum eum factorem
denegat mundi uerum etiam malorum profitetur
esse autorem; hi sunt qui lepram in capite portare ui
dentur, caput enim (inquit Apostolus) uiri Christus est,
caput uero Christi deus. quæ uero lepra in barba portat
hi sunt qui blasphemare uidentur in filium. Christi
enim perfectum in aduentu pristino perfecti uiri quum
agentem, quasi tricenariæ ætatis uelistas declarauit.
sed et si tetra inquit et liuida fuerit, quid est aliud quod
liuoris maculis execranda. si autem aut nigra fuit le
pra, fumo utique idolatriæ et sacrificiorum nidoribus no
tata. Si autem inquit florens lepra fuerit, et cooperuit
omnem florem maculationis a capite usque ad pedes ui
su sacerdotis diiudicabit, uidebit enim sacerdos. et ec
ce lepra cooperuit omnem pellem corporis, et mundabit il
lum sacerdos à maculatione, quoniam in album muta
bit

bitur: inde lepra quam quasi albam et florentem designat diuersa crimina uarie deprehendit, quia cum mundialis uitę uoluptas quasi candida et florens existimatur tam graue uitiorum contagium grassatur in corpore: nam aut auaritię aut libidinis maculę perpatescunt, sed sane lepram cito dicit posse mundari, auaritię enim crimine facile carere potest qui conuersus ad dominum, ea quę possederit indigentium alimonię ministrauerit, ita ut dominus in euangelio ait: uerum date elemosinam et ecce omnia munda sunt uobis. libidinem quoque celeriter mundare poterit si ieiunijs frequentissimis et abstinentia corpus retinuerit. sed his omnibus medellam per sacerdotem dominus precepit adhiberi: dicit enim esse lepram quę sacrificiorum oblationibus emundetur, aliam uero quam aquę facilius abluant necnon et quę extra castra posita mundetur. esse quoque lepram asserit quę mundari omnino non possit. Luc. 11

Sorte igitur secundum figuram grauiorum peccatorum crimina congregantur, alia sunt quę ante baptismum uidentur esse commissa, quę tamen per gratiam baptismi diluuntur: alia uero quę post lotionem baptismatis perpetrantur, quę si uel grauiora siue minora peccata sint ~~[illegible]~~ visus tamen sacerdotis emundat; quodcunque enim modicum delictum fuerit potest a sacerdote omnino relaxari, quę autem grauiora sunt disciplina debent ecclesiasticę regulę et oratione purgari: quę uero insanabilia sunt deo iudici reseruantur. Unde est quod in Leuitico ait unumquemque secundum quod habet propriam curationem sacrificium offerre debere idest unusquisque secundum quod se deliquisse cognoscit siue per carnalem concupiscentiam, seu per idolatriam seu periurio seu mendacio, quasi lepre se uitijs intelligit maculatum prout potuerit deo sacrificare

non

non desistat. ~. Sed dicit genus esse lepre quod om
nino mundari non possit, et ideo huiusmodi homo
extra castra iubetur expelli, hoc est sane crimen quod
admittitur in Spiritum sanctum, blasphemie scilicet sicut
ipse dominus in euangelio ait qui peccauerit in Spi
ritum sanctum non remittetur ei neque in hoc seculo neque
in futuro.

Adiecit etiam scriptura diuina lepram esse in uasculis
lepram in parietibus, lepram in uestibus lepram in
stamine. quomodo in his rebus lepra esse possit pe
nitus ignoro, que quia uita carent etiam sensu carere
necesse est? sed ego arbitror cum in parietibus domus
lepra esse referatur hereticorum perfidiam notari: quid
enim non polluitur ubi adulterine doctrine blasphe
mia predicatur? ideo sane lepram sacerdos iubetur
a parietibus emundare, ut catholice ueritatis doctrina
maculosa hereticorum uerba depellat.
Cum autem lepra in uasculis dicitur esse propria cor
poris delicta monstrantur. vasa autem hominum cor
poribus comparat Apostolus habentes (inquit) the
saurum hunc in uasis fictilibus.
In stamine autem lepra quomodo esse possit? nisi
quia stamine anima hominis fidelis designatur,
que cum tentationibus ut fusum filorum tenuitate tor
quetur firmioris uirtutis soliditate constringitur.
stat ergo anima ut densissimum stamen erecta, cor
poris uero sensus ut trama stamini subiacebit, et
ideo etiam in trama lepram esse designat, quia alia
corporis alia anime peccata significat.
sed quid pro mundatione leprarum? aut duo agni anni
culi aut tortula olei, aut due galline iubentur
offerri. in duobus ergo agnis duo Christi signifi
cantur aduentus, in quibus credere oportet, ut e
mundari a lepra peccatorum prius mereamur: unum

cum

cum uenit et passus est, alium quo est uenturus in gloria. sed uitulum inquit offerat. hoc animalium genere gentes crucis christi iugo subiugandas esse demonstrat. duę gallinę animam indicare uidentur et carnem. sed unam inquit gallinam occides. alteram aqua ablues et dimittes. caro utique in passione iubetur occidi anima uero quę per naturam ęternę morti uidetur esse subiecta abluta aqua baptismatis a criminibus relaxari. sed et lignum inquit cedrinum imputribile. hoc ligni genus esse nemo est qui nesciat. ergo per cedrum incorruptam mentem et stabilem fidem uoluit ostendi: hisopum autem preces orationesque demonstrat. sed et coccum sub martirij gloriam manifestat.

qui mediocris est ait quod ualet offerat id est si quis non omnes diuitias cęlestium est charismatum consecutus uel potest et si minimum deo deuotioni suę deportare obsequium ut si uirginitatem quis ob seruare non potuit unius coniugis saltem castum cubile custodiat: et qui martirij trophęum non ualuit reportare fugę se presidijs seruet inuictum. et olej inquit cotulam offerat utique misericordię gratiam, etiamsi clarissimam sanctimonię faciem prę ferre non ualuit lucernam saltem fidej non extinguat. uidetis ergo dilectissimi fratres nullam esse tam exiguam spiritualis gratię paupertatem quę ad offerendum sacrificium deo non aliquam possit sanctimonię oblationem offerre.

eiusdem

§. 5.

29 Eiusdem Hieronimi epistola. 64. ad Marcellam quid significet diapsalma latine quod in fine psalmorum scribitur.

Quae acceperis redenda sunt cum foenore, fortisque dilatatio usuram parturit. de diapsalmate nostram sententiam flagitaras, epistolae breuitatem causati sumus, et rem libri non posse explicari literis praetexuimus, uerum quid prodest ΕΠΙΣΤ ΟΛΑΡΙΟΝ. episiopan me ad epulas concitare, cum in eo maior tibi cupiditas silentio concitetur. itaque ne te diutius traham habeto pauca pro pluribus. quidam diapsalma commutationem metri dixerunt esse: alij pausationem spiritus sancti; nonulli alterius sensus exordium: sunt qui rithmi distinctionem, et quia psalmi tunc temporis iuncta uoce ad organum canebantur cuiusdam musicae uarietatis existiment silentium.

nobis nichil horum uidetur cum Aquila qui uerborum hebreorum diligentissimus explicator est sella, hoc est diapsalma quod ex sameth, lamed, he, scribitur semper transtulerit, et inueniamus in psalmorum quoque fine diapsalma positum, ut est illud in tertio dentes peccatorum contriuisti; domini est salus et super populum tuum benedictio tua, sella, id est semper. et in uigessimo tertio quis est iste Rex gloriae dominus uirtutum ipse est Rex gloriae semper, et contra in psalmis multorum uersuum penitus non inueniat in 36. uidelicet et 77. et in. 118. et rursus

nonus

nonus psalmus distinguatur tantum diapsalmati
cum aliq[ua] sicut quibusdam uidetur diapsalma indi
tium silentij esse non possit. Ex quo animaduerti
mus hoc uerbum superiora pariter et inferiora
connectere, aut docere sempiterna esse quę dicta sũt;
ut est illud in tertio multi dicunt animę meę nõ
est salus in deo suo. semper. et rursum uoce
mea ad dominum clamaui, et exaudiuit me
de templo sancto suo. semper. et in quarto
ut quid diligitis uanitatem et quęritis men
dacium? semper. et alibi quę dicitis in cordibus
uestris et in cubilibus uestris compungimini. et
in Habacuc deus ab austro ueniet et sanctus de
monte Pharan. semper. et iusta iuramenta
tribubus quę locutus est. semper.

Scire autem debemus apud hebręos in fine
librorum unum ex tribus solere subnecti, ut aut
Amen scribant, aut sela, aut salom, quod ex
primunt pacem; unde et salomon pacificus
dicitur. igitur ut solemus nos completis opus
culis, ad distinctionem rei alterius sequentis
medium interponere, explicit, aut foeliciter,
aut aliquid istiusmodi; et hebręi ut quę scri
pta sunt roborentur facere solent, ut dicant
Amen, aut in sempiternum, et scribenda com
memorant ut ponant sela, aut transacta foe
liciter protestantur pacem in ultimo subnectan
tes.

Hęc nos de intimo hebręorum fonte libauimus non
opinionum riuulos persequentes, neq[ue] errorum
quibus totus mundus repletus est uarietate

per

perterriti, sed cupientes et scire et docere queque vera sunt. quod si tibi non uidetur onerosum quid origenes de diapsalmate senserit uerbum interpretabor ad uerbum; ut quia nouitia musta contemnis, saltem ueteris uini autoritate ducaris, sepe querens causas cur in quibusdam psalmis interponatur diapsalma, obseruaui diligentissime in hebreo et cum greco contuli; inueni q quod ubi lingua hebrea hella habetur greca uero habetur, semper, aut quid huiusmodi, ibi. 70. et Theodotion et Symachus transtulerunt diapsalma. neque uero nocet exemplis affirmare quod dicimus. in. 74. psalmo cuius principium est confitebimur tibi deus. c. et in. n. tium post illud ego confirmaui columnas eius apud. 70. et Theodotionem et Symachum est diapsalma pro quo apud Aquilam ponderaui columnas eius. semper. in quinta autem editione ego sum qui paraui columnas eius sẽper. in sexta autem, firmaui columnas eius iugiter. porro in hebreo habet post, amudeia, quod est columnas eius ~~iugiter~~ sella. et rursum in. 75. cuius principium est notus in Judea deus inuenimus apud. 70. et Theodotionem post scutum et frameam et bellum diapsalma. apud Symachum post clypeum et gladium et bellum similiter diapsalma; pro quo Aquila post clypeum et gladium et bellum semper. in sexta uero post scutum et gladium et bellum in finem, erat q rursum in hebraico post uamil hama, quod est

bellũ

bellum sella. et in eodem psalmo post illum locum ut saluos faciat mittes terrę diapsalma apud symachum diapsalma, et apud Aquilã semper, necnon et apud quintam, in sextauero in finem: et in hebraico erat post aneneeren, quod est mittes terrę sellaque atq ita cumtalē uniuscuiusq editionis opinionem reperissemus hęc adnotauimus. utrum autem cuiusdam musicę cantilenę aut rithmi immutationem, qui interpretati sunt diapsalma senserint: a liud ue intellexerint iudicio tuo derelinquo. hucusq quę origenes, cuius nos maluimus in hac disputatione dumtaxat imperitiam sequi; quam stultam habere nescientium scientiam.

Eiusdem Hieronimi de decem tentationibus quibus Israeliticus populus dominum irritauit in deserto tractatus. Ubi tempora illarum et loca designat.

epist.ª 60 / Hęc sunt uerba quę locutus est Moyses ad omnē Israel in transitu Iordanis in solitudine campestri contra mare rubrum inter pharam et Tophel et labam et Aseroth et auri abundãtiam; undecim dierum iter de oreb ad montē Seir usq ad Cades barne. hęc sunt uerba quibus corripuit moyses filios Israel pro decem tentationibus quibus dominum tentauerunt. unde dominus in libro numerorum dicit attamen

omnes

30 omnes qui uiderunt maiestatem meam et sig
exod. 14. na que feci in Egypto et in solitudine tentaue
runt iam per decem uices, neque obedierunt uoci
meę non uidebunt terram pro qua iuraui patri
bus ipsorum, quas tentationes sic breuiter et obs
cure Moyses enumerat dicens. In solitudine
in qua ostendit eos pro aquę penuria duabus
uicibus tentasse dominum. de prima tentatio
exod. 17. ne ita in exodo legitur. iurgatus populus
contra Moysem ait da nobis aquam ut bibamus, qui
bus respondit Moyses quid iurgamini contra me? cur te
tatis dominum? de secunda tentatione ita in libro
numerorum dicitur, cum indigeret aqua populus
etc. usque ad eum locum in quo ait haec est aqua
contradictionis, in qua iurgati sunt filij Israel co
tra dominum, et sanctificatus est in eis.
Tertia tentatio continetur in eo quod ait in campes
tri contra mare rubrum, in quo loco murmurasse
dicuntur contra dominum quia peremptos Egyp
tios fuisse non crediderunt Moysi sibi dicenti de
uerbo domini, sed potius eos subsequi timuerunt.
psal. 27 unde dicitur in psalmo patres nostri non intelle
xerunt mirabilia etc.
Quarta et quinta tentatio continet in eo quod ait
inter Pharam et Tophel et labam. Pharam
interpretatur onager, Tophel stultitia, labam
album, quod ita intelligitur quia similes onagro
facti filij Israel stulte egerunt tentantes dominũ
duabus uicibus super albo idest super manna.
exod. 16. manna uero album dicitur ut est illud exodi. ap
pellauitque dominus Israel nomen eius man, quod
erat quasi semen coriandri album. una tentatio

fuit

fuit super eodem manna sicut in exodo dicit num
hic est sermo quem precepit dominus colligat ex
eo unusquisque quantum sufficit ad uescendum:
et post pauca dixit ad eos Moyses nullus ex eo
reseruet in mane; qui non audierunt eum, sed
dimisserunt ex eo quidam usque mane. altera
fuit tentatio de qua post pauca in eodem loco
dicitur sex diebus colligite in die autem septima
sabbatum est domini idcirco non inuenietur;
uenit autem septima dies et egressi de populo
ut colligerent non inuenerunt. dixit autem do
minus ad Moysem, usquequo non uultis ser
uare mandata mea?

Sexta tentatio continetur in eo quod ait et Asse
roth. Asseroth uero ciuitas est uicina solitudi
nis et interpretatur uilla in cuius territorio idest
in sepulcris concupiscentie facta fuisse legitur
secunda tentatio carnium, in qua etiam prima
tentatio carnium complectitur. de prima in li exod.
bro exodi legitur dixerunt Moyses et Aaron
ad omnes filios Israel uespere scietis quod do
minus eduxerit uos de terra Egypti et mane
uidebitis gloriam domini; audiuit enim mur
mur uestrum: nec contra nos est murmur uestrum
sed contra dominum. et post pauca locutus est
dominus ad Moysem dicens audiui mur mu
rationes filiorum Israel loquere ad eos uespere nume
commedetis carnes et mane saturabimini panibus
scietisque quod ego sum dominus deus uester.
factum est ergo uespere et conscendens coturnix
operuit castra.

de

nume. 11. De septima tentatione in numeris dicitur, interea
ortum est murmur populi quasi dolentium pro
labore contra dominum, quod cum audisset iratus
est et ascensus ignis domini deuorauit extremā
partem castrorum: et post pauca, sanctificamini
cras etenim comedetis carnes ego autem audiui
uos dicere quis dabit nobis escas carnium? bene
nobis erat in ægypto. dominus dabit uobis
carnes et comedetis non uno die uel quinque aut de
cem aut uiginti quidem sed usque ad mensem die
rum donec exeat per nares uestras et uertatur
in nauseam, eo quod repuleritis dominum, qui
in medio uestri est et fleueritis coram eo dicentes
quare egressi sumus de ægypto? item paulo post
adhuc carnes erant inter dentes eorum, nec defecerat
huius modi cibus, et ecce furor domini concitatus
est in populum, percussitque eum plaga magna ni
mis.
exod. 32. Octaua tentatio continetur in eo quod ait ubi au
ri est plurimum. notandū nāque quod in hebræo
et abundantia auri habetur, abundantia enim au
ri intelligitur uitulus aureus, quem fabricati
sunt filij Israel sibi in deos morante Moyse
cum domino in monte Sinai: idcirco abūdan
tia auri dicitur, quia in idolo malles omnium pec
catorum consistit, et idolum pro omnibus peccatis
abundat.
numer. 14 Nona tentatio continet in eo quod ait undecim
diebus de oreb per uiam montis seir quod in hebræo
ita habetur undecim diebus iter de oreb ad mon
tem seir, qui est in suburbano ciuitatis Cades

barne

Barne ubi filij Israel tentauerunt dominum, sicut in libro numerorum scribitur, usquequo mul titudo hec pessima murmurat contra me. querel las filiorum Israel audiui. dic ergo eis uiuo ego dicit dominus sicut locuti estis audiente me sic faciam uobis: in solitudine hac iacebunt cada uera uestra. et post paululum iuxta numerum 40. dierum quibus considerastis terram, an nus pro die computabitur, 40. annis recipietis iniquitates uestras, et scietis ultionem meam, quoniam sicut locutus sum sic faciam huic mul titudini pessime; que consurrexit aduersum me, in solitudine hac morietur, et deficiet.

Itemque locutus est Moyses uniuersa uerba hec ad filios Israel; et luxit populus nimis. et ecce mane primo surgentes ascenderunt uer ticem montis, et dixerunt parati sumus as cendere ad locum, de quo locutus est dominus quia peccauimus: quibus Moyses cur inquit trans gredimini uerbum domini, quod uobis non ce dat in prosperum. nolite ascendere, non enim est dominus in medio uestrum ne corruatis coram inimicis uestris. Itemque post pauca at illi contenebrati ascenderunt in uerticem mon tis; arca autem testamenti domini et Moyses non recesserunt de castris. descendit Amalechi tes et Chananeus qui habitabant in monte et percutiens eos atque concidens persecutus est illos usque Horma. mons iste in quo Amalechi tes, et Chananeus habitare dicuntur mons Seir intelligitur, sicut in deuteronomio legitur.

itaque

itaq egressus Amorreus, qui habitabat in montibus, et obuiam ueniens persecutus est uos, sicut solent apes persequi, et cecidit de seir usque horma.

Decima tentatio continetur in eo quod ait usque ad cades barne. hec tentatio fuit in Cades barne unde Moyses missit exploratores ad considerandam terram Chanaan; sicut in lib. numerorum dicitur. Et locutus est dominus ad Moysem dicens: mitte uiros qui considerent terram Chanaan, quã daturus sum filijs Israel ect. et paulo post dixit dominus ad Moysem usquequo detrahet michi populus iste? quousq non credent michi? in omnibus signis que feci coram eis? feriam igitur eos pestilentia, atq consumam, te autem faciam in gentem magnam. iterum post paululum atamen omnes homines qui uiderunt maiestatem meam, et signa que feci in egypto et in solitudine, et tentauerunt me ect. non uidebunt terram, pro qua iuraui patribus eorum: nec quisquã ex illis qui detraxit michi intuebitur eam.

ubi supra.

Nec moueat quis quod à deserto Pharan non de Cades barne Moyses exploratores missit Cades enim barne ipsa est Pharan; quod in lib. Josue ita dicitur locutus est caleb ad Josue nosti quid locutus sit deus ad Moysem hominem dei de me et de te in Cades barne: 40. annorum eram quando me missit Moyses famulus domini ad terram considerandam: // si quis de locis sanctis amplius à Beato Hieronimo nosse desiderat, requirat in epistola ad damassum de melchisedech, et ad dardanum de terra repromissionis

et

& in funebri de obitu sanctę Paulę quarum priores
inter questiones ueteris testamenti, alteram in
ter funebres inuenies. § . 7

Nota pro aliquorum locorum scripturę intelligentia quod
reges Assyriorum tribus uicibus decem tribus inuas
serunt eorum spolia deferentes donec tertio tan
dem eos captiuos abduxerunt. nam primo Assar
rex Assyriorum duxit captiuos de tribubus Ruben
Gad & dimidię tribus Manasses regnante Phacce
ia, filio Romelię. secundo Theglat phalasar
decem tribus inuasit & captiuauit. tertio tandem
Salmanasar eos transtulit in montes Medorum ett.

Similiter & Nabuchodonosor alijs tribus uicibus
duas tribus inuasit & urbem spoliauit, donec
tertio templum incendit, & omnes duxit in Baby
lonem. nam primo ipse templum spoliauit misso
Ioacim in Babylonem. secundo Ioachim regem
captiuum duxit per nuntios quos misit ut. 2.
paral. cap. 36. narrat hystoria. tertio templum
& ciuitatem succendit ducens captiuum regem
Sedeciam erutis eius oculis & filijs occissis. vide
caput. 52. Ieremię in fine. ipse ergo anno nono
regni Sedecię obsedit Hierusalem, & anno undeci
mo duxit eum in Babylonem ex Reblatha ubi
eruit ei oculos. Nabuzardam uero uenit ad des
truendam Hierusalem & templum. 4. reg. ultimo.

Ioachaz uero regem Iudę rex ęgypti in ęgyptum
captiuum duxit. 2. paral. 36.

ad

Aduerte cum Pinto super Ezechielem quod ea que Propheta á capite. 40. dixit de uisione imaginaria intelligenda sunt. //

Item nota quod castra Israelitica diuidebantur in castra deitatis, castra sacerdotum, et castra populi.

Pro intelligentia Apocalypsis. 13. in illis uerbis. Hic sapientia est qui habet intellectum computet numerū bestie, numerus enim hominis est: et numerus eius 666. aduerte varia á Patribus ad exercitationē ingenij magis quam ad assertionis stabilitatem dicta esse quorum aliqua hic proponere libet. //

Nomen Antichristi secundum Hirenęum et hypolitum est Teitan. idest gigas: note uero numerales ex quibus deducitur hoc nomen he sunt. T. 300 / e. 5 / i. 10 / t. 300 / a. 1 / n. 50 / summa. 666. //

Secundum Arethâm nomen eius est. ΛΑΤΕΙΝΟΣ idest ~~idest~~ Latinus. littere uero numerales he sunt Λ. 30 / A. 1 / T. 300 / E. 5 / I. 10 / N. 50 / O. 70 / Σ. 200 / summa. 666.

Secundum. Ticonium nomen eius est. ΛΑΜΠΕΤΙΣ. Lampetis id est illustris. littere uero numerales he sunt. Λ. 30. A. 1 / M. 40 / Π. 80 / E. 5 / T. 300 / I. 10 / Σ. 200 / sūma. 666.

Secundum Primasium est. ΑΝΤΕΜΟΣ [Antemos]. elementa autem numerorum hec sunt. A. 1 / N. 50 / T. 300 / E. 5 / M. 40 / O. 70 / Σ. 200 / sūma. 666.

et hec de ista elementaria explicatione nominis dixisse sufficiat.

qualis

§. 8

qualis fuerit Structura Arcæ noe
secundum varios auctores.

– Secundum originem sic

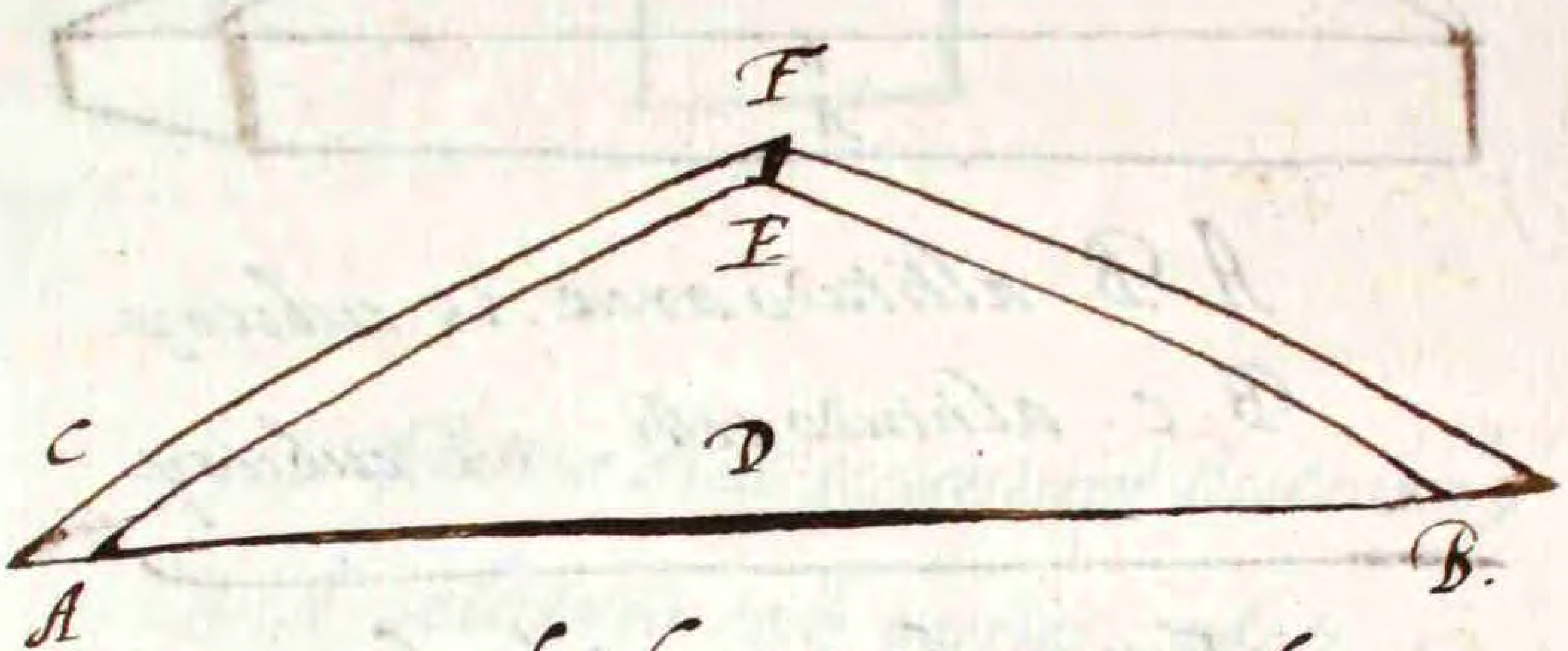

a.b. longitudo. 300. cubitorum
a.c. latitudo. 50. cub.
D.E. altitudo. 30. cub
E.F. magnitudo tecti. 1. cub.

Forma Arcæ secundum Caietanus

A.b. latitudo tecti 1. cub.

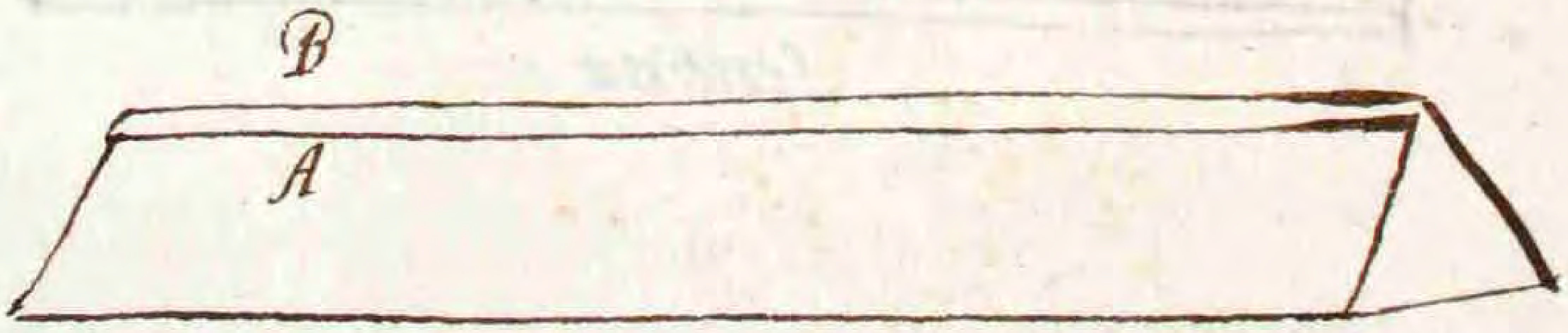

Forma Arcæ secundum Hugonem

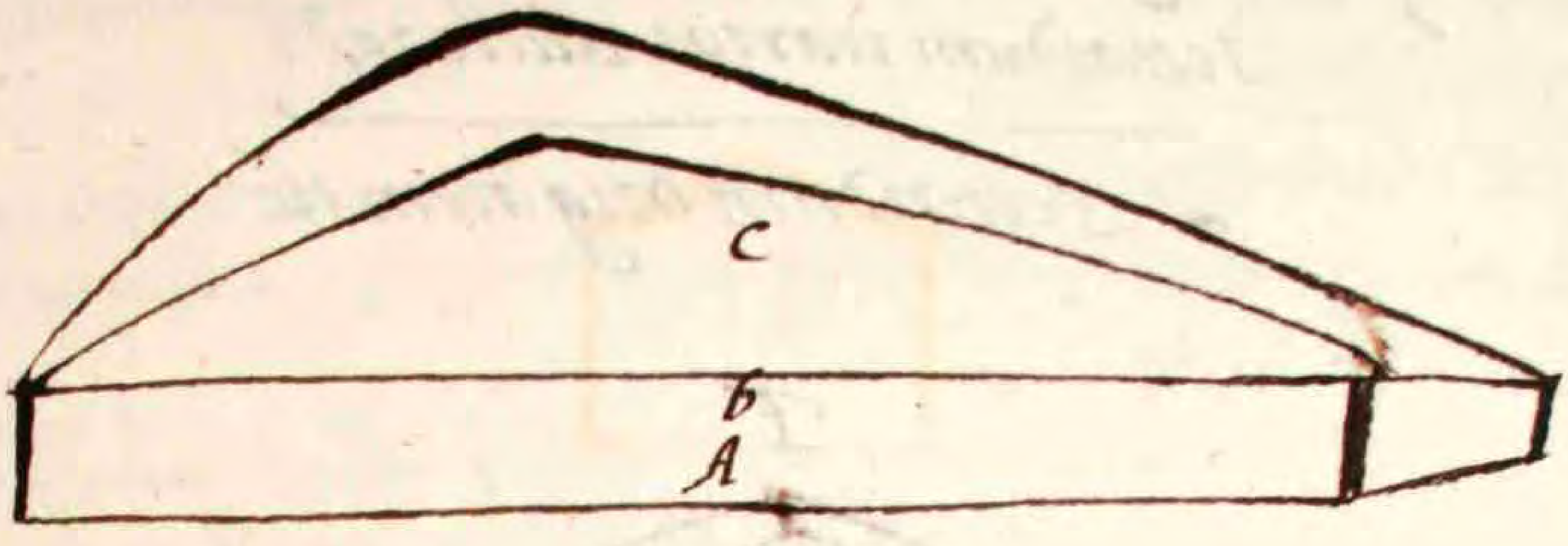

A.B. altitudo arcæ. 15 cubitorum

B.c. altitudo tecti. 15. cubitorum

Forma Arcæ secundum Lyranum

Tectum

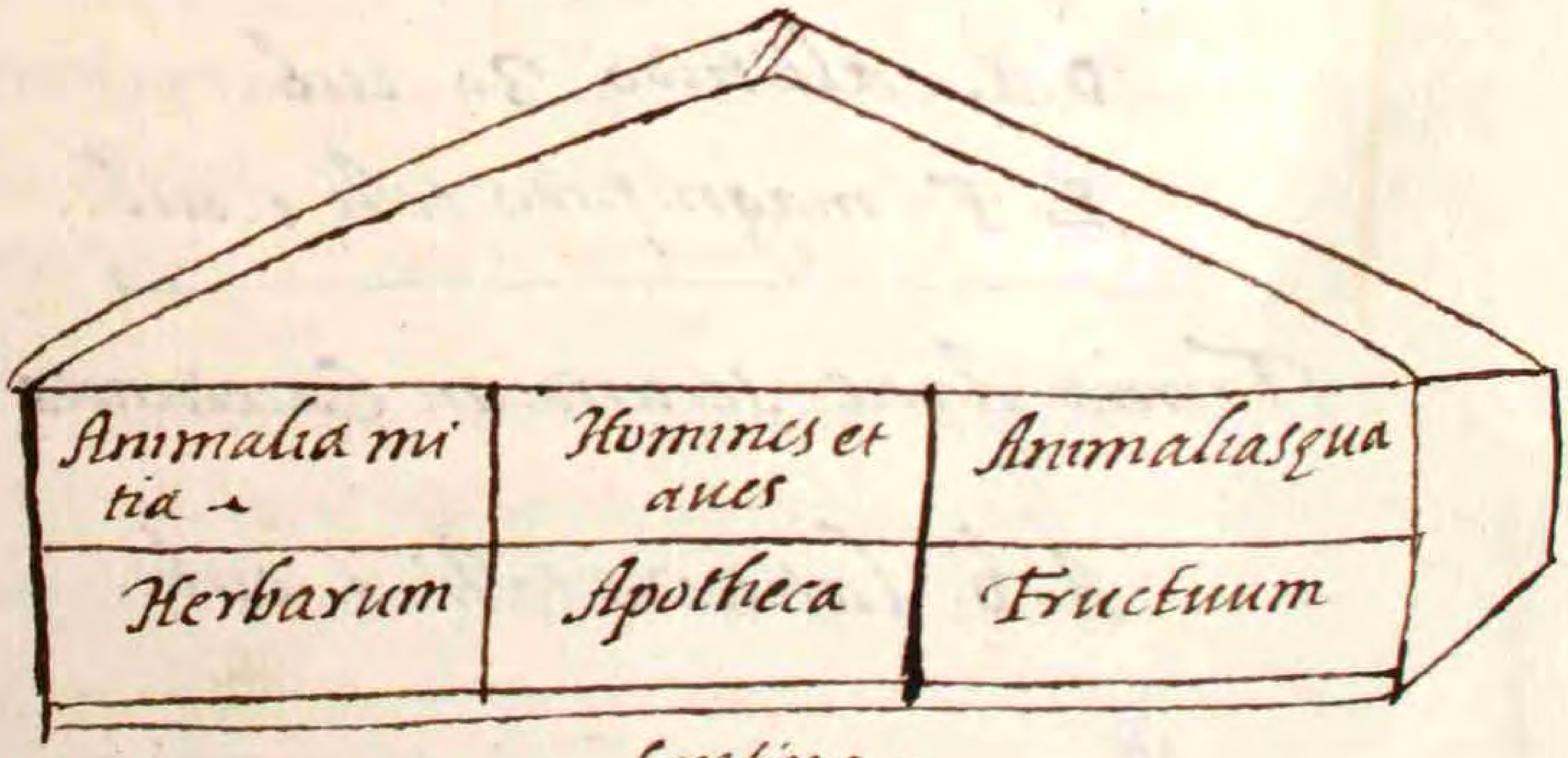

Sentina

Tectum arcæ iuxta Buteonem
altum uno tantum cubito

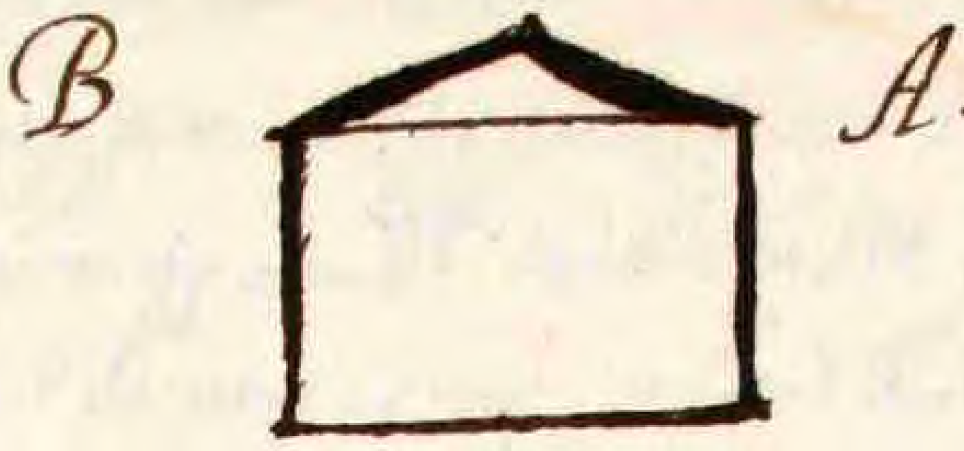

Forma arcæ secundum Buteonē,
B. A. altitudo tecti unius cubiti

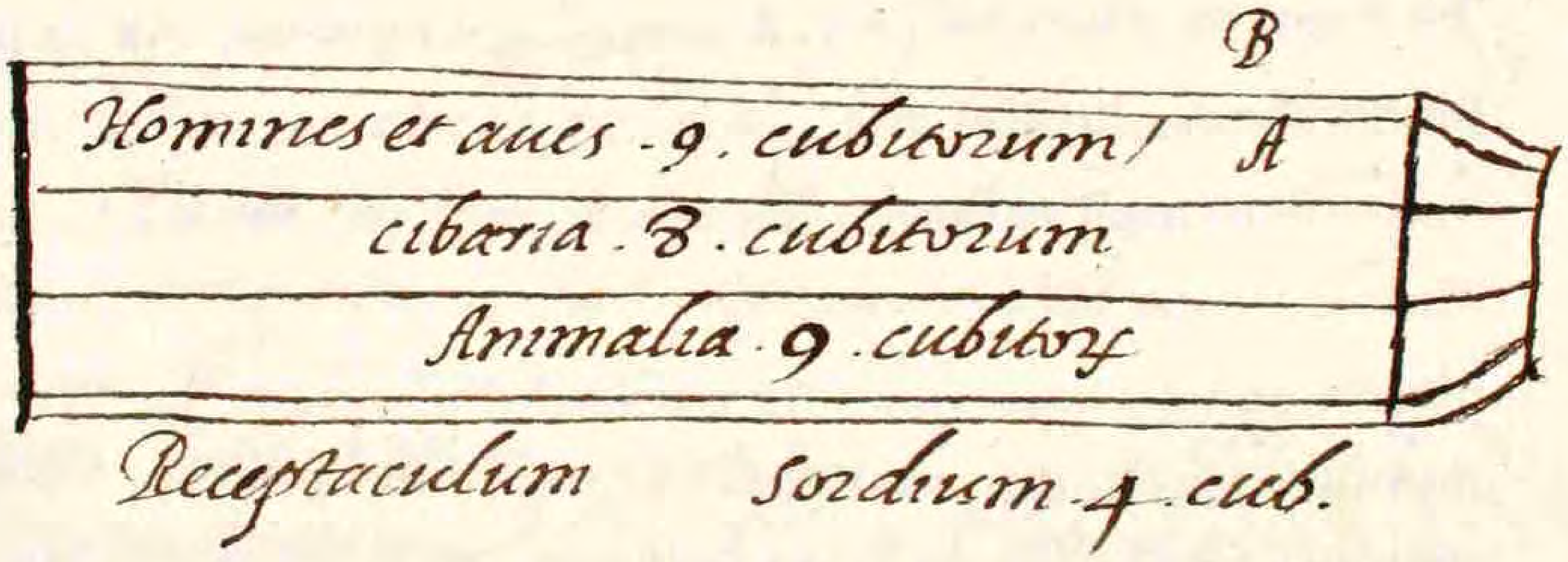

Beati .

Beati Hieronimi Presbiteri ad Fabio lam de 42 mansionibus filiorum israel per desertum, illas historice misticeque describentis

T

epist. 13 / In septuagesimo septimo ps.º quem iuxta evangelistam | ps. 77 attendepo
matheum ex persona domini dictum credimus, decem | pulemeus le
plagarum in egypto, et egressionis israel institutio | gem meam
narrat historia. cumque nulli dubium sit facta esse que scripta | 1. corint. 10.
sunt quasi aliud litera sonet aliud clausum spiritus teneat
appeciam inquit in parabola os meum loquar questiones ab initio
quanta audivimus et vidimus et patres nostri narraverunt
nobis unde et Apostolus isdem verbis, et eodem spiritu, hec
autem ait omnia in figura contingebant illis, scripta
sunt autem ad commonitionem nostram idest, inquit finesse
culorum devenerunt. et nolo vos ignorare fratres, quoniam
patres nostri omnes sub nube fuerunt, et omnes per mare transierunt,
et omnes per moysem baptizati sunt, in nube et
in mari, et omnes eandem escam spiritualem manducaverunt
ubi 5. et omnes eundem potum spiritualem de petra biberunt
bibebant autem de spirituali consequente eos petra. Petra
autem erat Xpus. si ergo pars historie itineris ex egypto spiritaliter
accipitur etiam que ab apostolo pro Angustiatem
poris pretermissa sunt eiusdem esse intelligentie conuincentur.
nam idem propheta, qui in alio loco dixerat, Sabitavi
cum Sabitantibus Cedar multum incola fuit anima mea
absentiam / ~~abundantiam~~ terre sancte non ferre sustinens lacrimabiliter
ingemiscit et dicit, Hec recordatus sum et effudi in
me animam meam donec transeam in locum tabernaculi
admirabilis usque ad domum dei, in voce exultationis
ps. 116. et confessionis sonus epulantis. et in alio ps.º revela oculos
Joan 5. meos et considerabo mirabilia de lege tua. Paulusque
luc. 24 quia lex spiritualis est. et ipse dominus si crederetis moysi, et mihi
crederetis, de me enim ille scripsit, et in evangelium lu
cam

Lucam. tunc incipiens a Moyse, et omnibus prophetis in
terpretabatur illis in cunctis scripturis, quae de ipso dicta erant
igitur iudaei parvuli, et qui solidum cibum glutire ne
queunt, sed adhuc lacte nutriuntur infantes legant dra
conem carneum, et mare rubrum, per quod ad indiam
navigat, et manna coriandro simile, et omnia quae
scripta sunt audiant corporaliter, lepram domorum, et
lepram pellis, et staminis taurum homicidam, et iu
mentum adulterij reum et hebraei propter uxorem ac li
beros servire cupientis, aurem subula perforatam. nos
autem derelinquentes Capharnaum, agrum quondam
pulcherrimum, et cum Iesu egredientes in desertum
pascamur panibus eius, si insipientes sumus et iumentis
similes ordeaceis si rationale animal triticeis, et ex grano
frumenti consitis, quod in terram cadens et mortuum
multos fructus attulit. novem plagis percussa e egyptus
fractus Pharao ut dimitteret populum dei ad extremum
primogenita perdidit, ut primogenita israelis domino
sacrarentur, quod prius tenere cupiebant instanter ex
pellunt, exterminator transit et terram gessen pasto
ralem, et pluvijs irrigatam non audet attingere, erant
enim postes eorum agni cruore signati, et propheta loquebatur
signatum est super nos lumen vultus tui domine unde et
appellatur ipsa solemnitas Phase, quam nos transitum
appellare possumus eo quod de peioribus ad meliora pergentes
tenebrosam egyptum relinquamus. sed iam tempus
est. ut promissa complentes mansionum israel ordinem
persequamur; scriptum est in ultima parte voluminis numero num. 33
rum quod apud hebreos appellatur Baiedaber. haec sunt cas
tra filiorum israel qui egressi sunt de terra egypti per turmas
suas

sicut in manu moysi et Aaron quasque apeis vocant-
nos propter linguæ proprietatem significantius mansiones si-
ve quod de exercitu dicit castra transtulimus, sunt autem ista-
rum mansionum a prima usque ad ultimam et numerantur
mat. 1 simul 42 de quibus Mattheus loquitur ab Abraham usque
ad David generationes quatuordecim, et a David usque ad trans-
migrationem Babylonis generationes quatuordecim; et a trans-
migratione Babylonis usque ad Christum generationes 14. idest
simul generationes 42. per has currit verus hebræus qui de
terra transire festinat ad cœlum, et Egypto sæculi derelicta
terram repromissionis ingreditur. nec mirum si in illo numeri
Sacramento pervenimus ad regna cœlorum, sub quo dominus
atque salvator a primo Patriarcha pervenit ad Virginem
Nota quasi ad Iordanem, quæ plena gurgite fluens spiritus sancti
maxime cum gratiis redundabat. quod autem in manu moysi et Aaron
mat. 1. cap. ingressus scribit, intellige legem et Sacerdotum opera
et cultum dei, quorum alterum altero indiget, nihil
enim prodest exercere virtutes nisi noveris creatorem, nec
dei veneratio proficit ad salutem, nisi præcepta conditoris im-
pleveris. His duabus manibus quasi duobus Seraphim in
confessionem sanctæ trinitatis erumpimus dicentes. Sanctus
Sanctus. Sanctus dominus deus sabbaoth.

Prima mansio

Moverunt itaque castra de Ramesses mense primo. de-
cimo quinto die mensis idest altera die post Pascha egressi
sunt filij israel in manu excelsa in conspectu omnium e-
gyptiorum; et egyptij sepeliebant quos percusserat dominus
ex eis omnem primogenitum in terra egypti, et in dijs
eorum fecit dominus indicta. Ramesses a quibusdam interpre-
tatur commotio turbulenta, aut amaritudo commotionis tinea

nos

Nos autem verius aestimamus exprimi tonitruum gaudii:
ad hanc urbem, quae in extremis Aegypti finibus erat, populus
congregatus est, qui in desertum exire cupiebat, et quasi tu-
multum saeculi derelinquens movebat a vitiis pristinis
et ab excedente se prius tinea peccatorum, et omnem
amaritudinem vertens in dulcedinem, ut Dei vocem in
Syna monte desuper tonantis audiret. Quod autem ver- ps. 61
ba divina, et eloquia scripturarum in toto saeculi et mun-
di rota tonitruum appellentur, psalmus declarat dicens,
vox tonitrui tui in rota. Et Dei patris vocem in baptis-
mo salvatoris audientes tonitruum putaverunt. Cumque
commoti fuerimus ad evangelicam tubam, et exciti to-
nitrui gaudio eximus in mense primo quando hiems prae-
teriit et abiit sibi, quando veris exordium est, quando
terra parturit, quando cuncta renovantur, et eximus de-
cimo quinto die mensis, idest, in crastinum Paschae pleno
mentis lumine, post esum agni immaculati, et calceatos
pedes habentes de apostolo, et accinctos praedicationis lumbos
et baculos in manibus praeparatos. Quamvis enim in Aegyp-
to 14 mensis Pascha facientes comederimus agnum, ta-
men tunc nobis lux plena completur, quando in manu ex-
celsa Ramassem dimittimus, quae excelsa dicitur vel quod Aegyp-
tum percusserit, vel quod protexerit Israel videntibus Aegyp-
tiis, qui admirantur nos exire de saeculo, et torquentur invidia
et postea nos tenere cupientes in persecutoribus suffocantur
quando et Aegyptii sepeliunt primogenitos suos, et patres mor-
tui terrenis operibus operiunt mortuos filios suos. Mihi videntur
Aegyptiorum primogenita dogmata esse philosophorum quibus
deceptos homines atque irretitos tenebant, quae cum ista
el nimis effugerit circumdant mortuis suis, ne exeuntibus impedi-
ment

imitent exemplum. Porro quod sequitur in dijs eorum fecit
iudicia, sive ut 70 transtulerunt ultiones illud hebrei
autumant, quod nocte, qua egressus est populus omnia in e-
gypto templa destructa sunt, sive motu terrae, sive ictu ful-
minum. Spiritualiter autem dicimus quod egredientibus no-
bis de egypto errorum idola corruant et omnis perversa-
rum doctrinarum cultura quatiat.

§. 2a Mansio

Et Proficiscentes filij Israel de Ramesse
castrametati sunt in Sochot. Secunda mansio. in
hac comedunt panes azimos, et primum tendunt taberna-
cula. Unde et ex re locus nomen accepit. Sochot quippe
interpretatur in lingua nostra tabernacula sive tentoria
et ob hoc septimo mense decima quinta die solemnitas
tabernaculorum est. Cumque exierimus ex egypto pri-
mum tabernacula figimus scientes nobis ad ulteriora
pergendum. tunc non comedamus de fermento egypti
malitie et nequitie sed vescamur azimis sincerita-
tis et veritatis Domini precepta opere consumantes ca-
vete a fermento phariseorum. In hac nobis precipitur
mansione ut semper egressionis ex egypto memores simus
ut celebremus transitum. idest phase Domini et primo-
genita nostri uteri cunctarum virtutum pro primogenitis
egypti, que percussa sunt Domino consecremus

§ 3a. mansio

Et Profecti de Sochot castrametati sunt in
Etham que est in extremo solitudinis. Tertia man-
sio

tio offert post tabernacula in qua primum uidet dnus noctu in colunna ignis, et per diem in columna nubis ut pre cedat populum, et dux itineris fiat. Hethan nobis sonat

ps. 73 fortitudo, atq perfectio, de qua et dauid canit ps. 73. tu di rupisti flumina Hethan, idest fortes, grandis est fortitudo egyptum dimittere, et in extrema solitudine commorari, ex quo intelligimus locum Sochot iuxta egypti fuisse regio nes. in eo q dicit, que est in extremis finibus solitudinis oste dit inter confinia esse Heremi et egypti, preparemus no bis fortitudinem, assumamus perfectum robur, ut inter er rorum tenebras, et confusionem nostri seculi Christi lumen appareat, dies quoq noster .s. nubem, et nox ignem habeat protegentem ut his ducibus ad sanctam terram peruenire ua leamus

§ 4a mansio

Profectiq sunt de Hethan ad Phiahiroth quod est contra Beelse phon et castramentati sunt e regione magdalo quarta mā sio est Phiahiroth, que interpretatur os nobilium, scribitur per literam Heth. quidam male Hiroth, uillas putant, error est quo manifestus quod pro supra dicto elemento Hin literam legant. Beelsephon in linguam nostram uertit dominus Aquilonis aut ascentus speculae, aut habens arcana, porro Magdal, magnitudo uel turris, assumpta igitur fortitudine nobilitamur in domino, et Beelsephon idest arcana conte mnimus. illiusq magnificentiam et turritam superbiam declinamus. non enim est ab austro unde dominus uenit et a meridie in qua sponsus recumbit in floribus; sed potestas Aquilonis uenti frigidissimi ex qua exardescunt mala super terram, qui cum sit frigidissimus nomine dexter uo catur falsum sibi assumens uocabulum uirtutis ac dextre cum totus sit in sinistra.

§ Quinta mansio

Et.

Effecti de Pharaone transierunt per medium mare in desertum, et ambulauerunt uiam trium dierum in solitudine ~~...~~ Ethan et castramentati sunt in Marath. quinta
mansio est in Marath, quę interpretatur amaritudo, non poterant ad rubri maris gurgites peruenire, et Pharaonem cum tuo exercitu uidere pereuntem, nisi postquam habuerunt in ore nobilitates, et post domini confessione uirtutes quę crediderunt deo et Moysi famulo eius, et audierunt ab eo dominus pugnabit pro uobis, et uos tacebitis. et uidere Maria sequinente in timpanis, et choris resonare ceperunt carmina triunfantium. cantemus domino gloriose enim honorificatus est, equum et ascensorem proiecit in mare. post predicationem euangelij. post tabernacula transmigrantium. post assumptam fortitudinem. post confessionis nobilitatem egyptij et Pharao rursus occurrunt, et discimus cauendas semper insidias, et inuocandam misericordiam dei ut insequentem Pharaonem possimus effugere et nobis in spiritali baptismo sufficetur. egressis de mari rubro occurrit Heremus Sur, quę est solitudo Het Sandi? in qua tribus diebus ingredientes non habuerunt aquam, et peruenerunt ad Marath, quę ex amaritudine nomen accepit. habebat fons aquam et dulcedinem non habebat murmurat populus uidens aquas, et potare non sustinens amaras intellige aquas occidentes litterę, quibus si immittatur confessio crucis, et passionis dominicę sacramenta iungantur omne, quod impossibile et triste uidebat ac rigidum uertitur in dulcedinem. Ibi et preceptum constituit deus populo
exod. 16. legem et iudicia, et tentauit eum. Ubi enim magnitudo glorię, ibi magnitudo discriminis, nec terrearis si post uictoriam uenias ad amaritudinem, quia uerum Pascha facientes azima cum amaritudinibus comedant, et tentatio probationes

pro

probatio spem, spes parit salutem. apud medicos quoque quaedam antidota noxios humores temperantia ex amaritudine nuncupata, quae dulcia ostendunt restitutiones sanitatem, sicut econtrario voluptas atque luxuria amaritudine terminatur, dicente scriptura quae ad tempus pinguefacit fauces tuas, novissima vero amarius felle invenies.

§ Sexta mansio

Et Profecti de mara venerunt in Helim ubi erant aquarum duodecim fontes, et septuaginta palmae, ibique castramentati sunt. Sexta mansio in arietes fortes quae vertitur, quae pulcher ordo virtutum post victoriam tentatio, post tentationem refectio. de amaritudine venimus ad arietes, et robustos principes gregis, quod apud Ezechielem dominus iudicaturum esse se dicit, quod alii eorum conculcaverint aquas, et compresserint oves. Alii lenes et placabiles fuerint. De His et Ezech. de psalmus loquitur afferte domino filii dei afferte domino filios arietum. Sextae mansionis tenemus hospitium numquam prius occurrerunt fontes clarissimi, et purissimi, nisi ubi magistrorum doctrina prumpit. nec dubium quin de duodecimo Apostolis sermo sit. De quorum fontibus derivatae aquae totius mundi siccitatem rigant, iuxta has aquas septuaginta creverunt palmae, quos et ipsos secundi ordinis intelligimus praeceptores. Luca evangelista testante duodecim fecisse apostolos, et septuaginta discipulos minoris gradus, quos et binos ante se dominus praemittebat, de quibus et Paulus refert, quod apparuerit dominus primum undecim deinde apostolis omnibus, alios volens intelligi primos, et alios secundos Christi discipulos; bibamus de huiusmodi fontibus, et dulces fructus victoriae devorantes ad mansiones reliquas praeparemur. Lucae. 1. cor.

§ Septima mansio

Profectique de Helim castrametati sunt ad mare rubrum quod

18\. Quod Hebraice dicit iansuph. Septimamansio est et quaerit quomodo post transitionem maris rubri, et fontis Mara et Helim rursum ad mare rubrum venerint, nisi forte in itinere pergentibus sinus quidam maris occurrerit iuxta quem castrametati sunt; aliud est enim transire mare, aliud in proximo figere tabernacula. ex quibus monemur etiam post euangelicam doctrinam et cibos dulcissimos triunforum apparere nobis interdum mare, et praeterita discrimina poni ante oculos. quamquam multae differentiae sit transire mare, et mare procul aspicere. verbum iansuph apud hebraeos ex mari rubro compositum est. suph autem et rubrum, et scirpus vocat. unde possumus suspicari, quod venerint ad paludem quandam et lacum qui et carecto et iuncis plenus fuerit. quod autem omnes congregationes aquarum scriptura sancta mare vocet nulla dubitatio est. Hanc mansionem in exodo non habet sed scriptum est pro ea, quod de mari rubro venerunt ad desertum Syn. quae est inter Helim et Synai. decimoquinto die mensis secundi egressionis eorum ex egypto. idest 31. postquam egressi sunt de Ramasses.

§. Octaua mansio

Et profecti sunt de mari rubro castrametati in solitudine Syn; octaua mansio licet iuxta ordinem exodi septima sit. Sciendum quod omnis usque ad montem Synai desertus Syn vocet, et ex tota prouincia etiam locus nomen unius mansionis accepit. Sicut et Moab tam urbis quam prouinciae nomen est. in hac solitudine quinque mansiones sunt iansuph. de qua supra diximus, et desertus Syn et Daphca, et Hallus, et Raphidim, de quibus loquemur in consequentibus. Syn autem interpretatur rubus vel odium, quorum utrumque facit ad mysticos intellectus

quod

quod postquam venerimus ad eum locum de quo nobis dominus loquuturus grande odium mercamur inimici, tunc videbimus ardere rubum, et non comburi, flamari ecclesiam persecutionibus, et deo loquente in illa dominio non perire et ista que in octava mansione in qua torcularia nostra sunt, unde et octavus psalmus titulo prenotat, deserti capimus rubri quia plures filij deserte magis quam eius que habet virum.

§ Nona mansio

Et profecti de deserto Syn castrametati sunt in daphca. nona mansio hoc nomen apud hebreos Chrisma id est pulsatio dicitur, iuxta quod et dominus ait, pulsate et aperietur vobis, in libro autem hebraicorum nominum ad hesitationem remissionemque transtulimus, quod lectorem turbare non debet, nec putet nos dissonantia scribere. ibi enim iuxta hoc quod vulgo habet edidimus, si medium verbum scribat per Beth literam, sic autem in hebraico volumine pro eo reperi Phe, quod elementum magis pulsationem quam glutinum sonat, sensusque est manifestus post responsa domini, post octavum numerum resurrectionis Christi incipimus sacramenta pulsare; prudentem studiosumque lectorem rogatum velim ut sciat meuertere nomina iuxta hebraicam veritatem, alioquin in grecis et latinis codicibus preter pauca omnia corrupta reperimus. et miror quosdam eruditos et ecclesiasticos viros, eo voluisse transferre, que in hebraicis non habent. et de male interpretatis fictas explanationes querere, ut in presenti pro daphca legant Raphca literam ponentes pro litera eo quod Res, et daleth, parvo apice distinguatur. et interpretant curationem, atque exinde tropologiam similem consequuntur.

§ Decima mansio

Pro

Profecti de Daphca castrametati sunt in Hallus. decima
op mantio in exodo non habetur credit[que] in syn heremo co
tineri eodem narrante libro profecta est omnis multitudo
filiorum Israel de heremo syn per mansiones suas iuxta
os domini, et venerunt Raphidin, ex quo perspicue me
plures mansiones eiusdem regionis vocabulo demonstra
ri. Interpretatur[que] Hallus fermentum, quod tollens mu
lier miscuit farinæ satis tribus donec fermentaretur totum.
In hac solitudine murmurat populus propter famem et
conversus respicit populus in nube gloriam dei accipit[que] ves
pere coturnicem, et mane alterius diei manna; et no
ta in mansione decima fermentum poni, et post illum
carnium manna tribus, impleri[que] scripturam panem ange
lorum manducavit homo.

§ Undecima mansio

Profecti de Hallus castrametati sunt in Raphidim
et non erat ibi aqua populo. Undecima mansio est
quam in ... interpretatam in libro hebraicorum no
minum reperi. ... os sufficiens eis. aut certe visio vis
fortium. melius[que] transferat dissolutio fortium. vel sa
nitas fortium, sive iuxta proprietatem linguæ syræ remissio
ps. 77 manuum. Hæc et in exodo legitur post profectionem de
heremo syn. queritur ea populus ob ardorem sitis fons de
petra oreb erumpit et profluit, et quia tentaverunt deum
locus Raphidim, tentationis quo[que] idest massa sortitus
exo. 24 est nomen. Moyses ascendit in montem. Iesus con
tra Amalech militat ad crucis signum superat inimi
exod. 17 cus. Remissis orantis manibus hostis ultor insequitur
sed et moyses super lapidem dictum a Zaccharia qui septem
Zach. 3. habebat oculos. et in samuelis volumine appellatur
Abenhaser. idest lapis adiutorij. et utra[que] manum

eius

4 eius Aaron. Ur idest montarius lucidius quasi sustentat
deuicto aduersario superuenit Jetro, adducit Sephoram et
utrunque filium, dat consilium 70 seniorum, et in typus
ecclesiae de gentibus congregatae legis imminutio euangelio sug
gerente completur, pulcre autem dissolutio, ac sanitas
fortium Raphidim dicitur, uel propter dissipatum Amalech
uel propter sanatum Israel. Syri autem remissionem
manuum iuxta Syros Raphidim sonat. dicemus propter
offensam populi, qui contra dominum murmurare, istud
loco nomen impositum, Haec tangimus potius quam exponi
mus breuiter indicasse contenti, quod post fermentum Israe
lis et massa ecclesiae soleant multiplicia demonum ad
uersum nos tentamenta consurgere.

§ Duodecima mansio

Profecti de Raphadim castra posuerunt in soli exod. 19
tudine Synai. Duodecima mansio est statim tibi ue
niat in mentem Apostolorum numerus una de pluribus
sed maior omnibus non separat in ordine. et precellit in
meritis. ad hunc locum quadragessimo septimo die per
ueniunt scriptura dicente mense tertio egressionis filiorum
Israel de Egypto in die hac transierunt in solitudinem
Synai. profectique de Raphidim uenerunt in desertum Sy
nai et castrametati sunt in eremo. seditque ibi Isra
el e regione montis et Moyses ascendit ad deum, uo
cauitque eum dominus dicens et reliqua, et rursum
uade inquit ad populum, et sanctifica eos hodie et cras
et lauent uestimenta sua, sintque parati in diem tertium
quia tertia die descendet dominus uidente uniuerso po
pulo super montem Synai, quod et factum est, laueruntque
uestimenta sua. et ab uxorum coitu separati die 3o des
cendit dominus in montem quasi fumantem, et fulgore et
tonitruo

tonitruo caligine uoce tuba mortalium corda terrentibus Moyses loquebatur, et dominus respondebat ei. Sequuturi numerum et inuenimus .L. die egressionis israel ex egypto inuenice montis Synai legem datam, unde et Pentecostes celebrat solemnitas et postea euangelij sacramenta in spiritus sancti descensione complentur. ut sicut priori populo ... die uergiubileo et uera anni remissionis, et ueris. In quo et quingentis denarijs ... debitoribus dimittunt et lex data est, in apostolos quoque et qui numeri erant in 120 Moysaique etatis numero constitutus descenderet Spiritus sanctus, et diuisis linguis credentium, totus euangelica predicatione mundus expletus sit, longum est, si replicare uelim, quod in lege preceptum est quomodo fabricatum tabernaculum, que uarietas hostiarum, que guatsorum diuersitas, que indumenta Pontificis, que sacerdotum, et leuitarum ceremonie, quid egerint, quomodo populus numeratus sit? hoc tibi dicam quod media pars exodi, et totus Leuiticus liber, et numerorum precepta non modica, et per singulas populi tribus distributio et oblatio Principum in hac mansione descripti sunt, multorumque uoluminum disputatione huic loco sufficere uix possit. interpretatur autem Synai Rubi non unius ut supra in solitudine Syn, sed plures ut ibi primum sit, hic perfectio. ibi solitarius numerus, hic multiplex, aliud est enim unam, aliud omnes gratias possidere.

quinquagessima

quinquagesima

§ Decimatertia mansio

Profecti de solitudine Synai castrametati sunt in sepulchris concupiscentie. tertia decima mansio cuius nomen cum interpretatione editum est apud hebreos appellatur Kibaroth athaua est autem sensus ille de euangelio quod Jesus baptizatus statim postque iuxta montem Synai commoratus est anno uno, et diebus quatuor, mira dispositione castrorum egressus est in solitudinem Pharam, que interpretatur onager aut ferutas. ibique occurrit ~~succumbit~~ mala bestia fastidiens celestem

mat. 4

mat. 4

panem

panem. et egyptiorum carnes desiderans quando multos subito
uorauit incendium, et summum uorax flama
consumpsit, tunc accipiunt coturnices. et usque ad nauseam
ac uomitum deuorant. eligunt septuaginta presbiteri, uadunt ad hostium tabernaculi. duo remanent Heldad et
Medad, non imperij negligentes, sed humilitate submissi,
dum se honore arbitrant indignos. vnde et absentes prophetant. saturatoque populo dum adhuc esce essent in ore eorum ira dei descendit super eos et occidit pingues eorum. et
electos israel prepedivit, ne ad malum uelociter occurrerent. vnde et appellatus est locus sepulchra concupiscentie sive ut
in septuaginta legimus memoria desiderij. ex quo nos
omnes docemur quod saeculam dimittimus secularem, et egyptias
ollas contempsimus non debere murmurare contra celestes
scripturarum panem. nec uirulentias egyptiorum querere, que
sunt poetarum carmina, sed simplicem manne cibum querere
alioquin si rursus eas uoluerimus appetere uorabimus usque
ad nauseam, et statim domini igne torquebimur, desiderium
quod nostrum uertetur in tumulos. ut simus sepulchra dealbata
que foris apparent hominibus speciosa, intus autem plena sunt
ossibus mortuorum, et omni spurcitia.

§ Decima quarta mansio

Profecti de sepulchris concupiscentie castramentati sunt
in Asseroth. quarta decima mansio est in solitudine Pharan,
in atria uertitur. in hac Aaron et Maria propter ethiopissam
contra moysem murmurant. et in typum eccli aduersus ecclesiam
degentibus congregatam populus judeorum lepre sorde perfunditur, nec reddit ad tabernaculum, et pristinam recipit sanitatem donec statutum plenitudinis gentium tempus impleat
et sic prudens lector attende, quod post consumatam in duodecimo numero uirtutem israel, qui superbiuit, et in sepulchris
concupiscentie carnes egyptias desiderauit, Rursum iacit aliud
fundamentum

fundamentis, et atria, i. uestibulum uirtutum ingreditur, ostendens nobis, et eos qui stant posse cadere, et qui ceciderunt posse resurgere, positus est enim Iesus in ruinam et resurrectionem ~~multorum~~ multorum, et ipse loquitur per prophetam ~~num~~ numquid qui cadet non resurget; /.

~~numquid qui cadit non~~

., § ~ Decima quinta mansio ~

Castramentati sunt in Rethma, quod supra in hoc eodem libro legimus, postquam profectus est populus de Aseroth castramentati sunt in solitudine Pharam, hæc est autem decima quinta mansio. et notandum quod reliquas mansiones decem et octo quarum nunc cathalogus breuiter describit a Rethma usque ad Asiongaber, i. usque ad 32. mansionem sub Pharam solitudinis nomine contineat, in quibus uniuersa, quæ scripta sunt diuersis temporibus gesta sentimus, quæ quia non sunt per mansiones singulas distributa a nobis quoque in commune dicent, ut postea ueniamus ad reliqua, Rethma transfertur sonitus aut Iuniperus quamquam plerique (archeuton) apud græcos aliud genus arboris significare contendant. Iuniperum autem et primus graduum psalmus iuxta ueritatem Hebraicam sonat. quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam, et propheta dicit, sagittæ potentis accutæ cum carbonibus iuniperorum, pro quo apud nos legitur desolatorijs, ferunt autem lignum hoc ignem multo tempore conseruare, ita ut si prunæ ex eius cinere fuerint opertæ usque ad annum perueniant; ex quo discimus post sepulchra concupiscentiæ, et uestibula transire ad lignum, quod multo tempore calorem teneat, ut simus feruentes spiritu, et claro sonitu atque exaltata uoce euangelium domini prædicemus. ab hac itaque mansione usque ad 32.am istiusmodi continentur historiæ duodecim exploratores mittuntur ad terram sanctam; Botrus refertur in ligno, et Christi breuiter passio demonstrat; murmurat populus Iudæorum gigantum impetum reformidans: pugnat contra Amalech, et Chananæum nolentibus, et uotus intelligit quæ debet in terra sancta exercere sacrificia. Dathan et Abiron et filij Chore consurgunt contra Moysem et Aaron. et terræ uoragine glutiuntur. Interemptis et uiuentibus Pontifex medius turibulo armatus ingreditur et currentes ira dei sacerdotali uoce prohibet. Virga Aaron et florem profert et folia: et in æternam memoriam uirens siccitas consecratur

nec

ἀρκευτου

needum templum seruabant editui, needum sacerdotes et leui
tę obtulere sacrificia, et partes eorum et mystice sermo describitur.
Vitula ruffa in holocausto concrematur: et cinis eius piacularis as
persio est: quorum omnium figurę proprios libros flagitant: et me
lius rem tacere quam pauca dicere.

§ Decima sexta mansio

uel Retsma

Et Profecti de Rethma castrametati sunt in Remon
phares. sexta decima mansio est, quę interpretatur grecę sermone
Rοιάς ἀποκοπή, latine mali punici diuisio, quam alij malum
granatum uocant, cuius arboris fructus in scripturis dupliciter accipitur
aut in ecclesię gremio, quę omnem turbam credentium suo cortice
tegit, aut in uarietate et consonantia uirtutum, iuxta illud
quod scriptum est, multitudinis autem credentium cor erat unum,
et anima una, sicque diuisi sunt singuli gradus ut omnes eadem
compage teneant.

§ Decima septima mansio

Et Profecti de Remonphares castrametati sunt in leb
na. decima septima mansio est, quam in laterem possumus uer
tere, licet quidam lebona transferentes, male candorem inter
pretati sunt. Legimus egyptios lateres in exodo, quos populus fa
ciens ingemuit, legimus in malachia lateres pro quibus idumea
destructis positos lapides reponere nititur. et laterem in ezechi
ele. In quo obsessa hierusalem pictura describitur. ex quibus discimus
in itinere istius uitę, et de alio in aliud transitu nunc nos cresce
re, nunc decrescere, et post ordinem ecclesiam sępe ad laterum
opera transmigrare.

§ Decima octaua mansio

Et Profecti de lebna castrametati sunt in Ressa. de
cima octaua mansio in frenos uertitur, si enim post profectum
rursum ad luti opera descendimus frenandi sumus, et rursus ua
gi atque precipites spiritus retinaculis dirigendi. Hoc uerbum
quantum memoria suggerit, nusquam alibi in scripturis sanctis apud he
breos

hoc est invenissemus nisi absq3 libro Apocrypho qui a grecis micro
μικρογευ εσιο genesis dr. i. parva genesis appellat. ubi in edificatione turris
pro stadio ponitr in quo exercentr pugiles, et athletę et cursorum ve
locitas comprobat. Dixit et psalmus in freno et chamo maxillas eorum
constringe, qui non approximant ad te. Et Apostolus, nescitis quoniam
in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit palmā
sic currite, ut comprehendatis.

§ Decima nona mansio

Et Profecti de Ressa castrametati sunt in Caalatha. De — uel celatha —
cimanona mansio interpretat ecclia vage currentium frenis
ad ecclam retrahunt, et fores quas antea reliquerant rursum in
trare festinant

§ Vigessima mansio —

Et Profecti de Chahaletha castrametati sunt in monte
Sapher. Vigessima mansio interpretat pulchritudo, et in mō
te decoris est constituta. de quo et quarti decimi psalmi principium
est: domine quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requi
escet in monte sancto tuo, inde quod possint frena, a vitijs nos retra
hunt, introducunt ad virtutum choros, et in Christo monte pul
cherrimo habitare faciunt; iste iuxta danielem lapis excissus de
monte crevit in montem magnum. et implevit omnem terram,
iste iuxta Ezechielem vulneravit Principem tyri. ad istum in
Isai. et in michea populi confluunt dicentes: venite ascendamus
in montem domini, et ad domum dei Jacob. et docebit nos vias suas
et ambulabimus in semitis eius.

§ Vigessima Prima mansio

E sapher, Et profecti de monte Sapher castrametati sunt in Arada. vi
gessima pa mansio vertitr in miraculum, quam pulchre ordo pro
fectuum et egregia textura credentium, post opus lateris infre
namur, post frenos in ecclam introducimur, post habitationem
ecclię ad Christum montem accendimus, in quo positi stupemus
atque miramur, ut noster in laudibus eius sermo superet [illegible]
[illegible] ea, que nec oculus vidit, nec auris audivit nec in
cor hominis ascenderunt.

Vigess.

§ Vigessima secunda mansio

Et profecti de Aradad castramentati sunt in Macelotz. Vigessima secunda mansio. in coetum uertitur, in hac enim consistit multitudo credentium. ecclesia primitiuorum, ~~fratrisjmus~~ uirtutum omnium consonantia, tunc enim possumus dicere ecce quam bonum et quam iocundum habitare fratres in unum, et dominus habitare facit unius moris in domo.

§ Vigess.ª 3.ª Mansio

Et profecti de Macelotz castramentati sunt in Thaath. Vigessima tercia mansio potest et subter intelligi, sed melius pauorem interpretabimur. Venisti ad ~~coetum~~ ecclessiam ascendisti ad montem pulcherrimum stupore et miraculo Christi magnitudinem confiteris, uide ubi multos uirtutis tue gradus noli altum sapere, sed time, dominus enim superbis resistit humilibus autem dat gratiam. et qui se exaltat uideat ne cadat. potentes enim potenter tormenta patientur. timor uirtutum custos est, securitas ad lapsum facilis. unde et in quodam psalmo postquam prophetia dixerat dominus regit me et nihil mihi deerit in loco pascue ibi me collocauit iungit timorem, qui custos est beatitudinis et infert uirga tua et baculus tuus ipsa me consolata sunt. et est sensus dum tormenta formido seruaui gratiam quam acceperam.

ecclessiam

§ Vigessima 4 mansio

Et profecti de Thaath castramentati sunt in Thare. Vigessima quarta mansio quam nonnulli uertunt in malitiam, uel pasturam, neque errarent, si per Ayn literam scriberet, nunc uero cum aspiratio duplex in extrema sit syllaba erroris causa manifesta est, hoc eodem uocabulo et eisdem literis prophetiam nomine uocatur patrem Abraham, qui in supradicto apochrypho genesis uolumine abactis coruis qui hominum frumenta uastabant abactoris uel depulsoris sortitus est nomen. ita et nos imitemur Thare et uolucres coeli, que iuxta uiam satum triticeum deuorare festinant solliciti prohibeamus. nam et Abraham patriarcha in ipso sacrificio, et hostiarum diuisa membra sacrificij a uolucribus non sinit deuorari, et contemptorem oculum effodient corui de conualli

bus verus, quas Moyses duxit et Zoppissam, et Helias a coruis pasci
tur. Si Sabueris pacuorem solutus eris. Si solutus fueris leo inau
las ouium tuarum introire non poterit, quod uel ad praepositos ec
clesiarum, uel ad custodiam referatur in utroque ad quam leo diabo
lus per diuersa uitiorum foramina ingredi nititur.

§ Vigessima quinta mansio

F. methica. Et profecti de Thare castrametati sunt in Metheha. Viges
sima quinta mansio uertitur in dulcedinem, ascendisti in excel
sum, admiratus es uirtutum choros, timuisti ruinam, abegisti
inde diabolus dulces te protinus fructus laboris insequuntur, et inno
rem literarum, radicum amaritudinem pomorum suauitas
compensabit. et dices quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel
ori meo, sponsumque tibi audies concinentem, mel distillant labia
tua soror mea sponsa; quid enim suauius disciplina, quid eruditione
melius? quid dulcius Domino? gustate et uidete quoniam suauis est Dominus.
Unde et Samson, qui abegerat a frugibus suis aues, et uulpes quae
exterminant uineas colligauerat, leonemque interfecerat rugien
tem, fauum inuenit

§ Vigessima sexta mansio

F. Hasmona. Et profecti de Metheha castrametati sunt in Assemona. Viges
sima sexta mansio in lingua nostra festinatio sonat, iuxta illud
quod in psalmo scribitur: Venient legati ex Aegypto pro legatis in
Hebraeo festinantes legimus, ut postquam dulces fructus laboris mei
sumserimus non simus quiete contenti et ocio, sed rursum ad ulterio
ra properantes obliuiscamur praeteritorum, et in futura nos extendamus

§ Vigess. 7. Mansio

F. Moseroth. Et profecti de Assemona castrametati sunt in Asseroth. Vigma
septima mansio, vincula siue disciplinas sonat, ut festino gradu per
gamus ad magistros, et eorum teramus limina, et praeceptis uir
tutum, ac mysteriorum scripturarum uincula patiamur aeterna, iuxta il
lud, quod in Isaia dicitur, et Sabbaim uiri sublimes ad te transi
bunt, et tui erunt, post te ambulabunt uincti manicis. et Paulus
vinctus Iesu Christi. Duplicia sunt in scripturis uincula, quae quan
diu

dni rupit Samson inter inimicos, et de meretrice legimus uinculum in manibus eius, et ex persona domini dicentis dirumpamus uincula eorum, et proiciamus a nobis iugum ipsorum, et alibi laqueus contritus est et n. l. s. Christi autem uincula uoluntaria sunt, et uertuntur in amplexus, quisquis his fuerit colligatus dicet sinistra eius sub capite meo, et dextera illius amplectetur me

§ 28. Mansio

Et profecti de Masseroth castramentati sunt in Beneiacam uigessima octaua mansio transfert in filios necessitatis, seu stridoris si ab uno incipias numero, et paulatim addens ad septimum usque perueneris uigessimus octauus perficit numerus

qui sine istis filij necessitatis psalmus ipse nos doceat, afferte domino filij dei, afferte domino filios arietum, quae est tantae necessitatis, quae nos lectibus imponat cum diuinis spiritis fueris eruditus, et leges earum ac testimonia, uincula scieris ueritatis contendens cum aduersarijs, ligabis eos, et uinctos duces in captiuitatem, et de hostibus quondam atque captiuis liberos dei facies, ut repente dicas cum Syon ego sterilis et non pariens transmigrata et captiua, et istos quis enutriuit, ego destituta et sola, et isti ubi erant? miraris isaiam eiusdem psalmi sacramenta cognosce uox dni in uirtute, uox dni in magnificentia, et uox dni confringentis cedros, ut postquam aduersarios fregerit, et conuiserit desertos pinus gentium populos praeparent ceruj in montibus, et sit dilectus sicut filius unicornium, inter propter quos eius omnes dicent gloriam. porro quod uertimus filios stridoris ad illum sensum refert, quod timore supplicij, et eius loci ubi est fletus et stridor dentium deserentes diaboli uincula Christo domino credentium turba colla submittet.

§ 29. Mansio

Et profecti de Beneiacam castramentati sunt in monte gad gad. uigessima nona mansio interpretatur nuncius siue expeditus et accinctus, uel certe, quod nos melius arbitramur catha[?]

thalpe. i. consiliu ~~aut~~ [Dauid] aliter possumus magistri discipulos atque excedentium eos facere filios necessitatis, nisi praeceptores eorum interfecerimus crudeles simus in occisione eorum, non parcat manus nostra armo aut extremo auriculae, de ore leonis extrahere, maledictus qui facit opus domini negligenter, et qui prohibet gladium suum a sanguine. unde et Dauid in matutinis (inquit) interficiebam omnes peccatores terrae, de nunciis autem, et accinctione. Haec breuiter possumus dicere, quod filijs necessitatis grandes ad uirtutes stimulos suggeramus, cum eis nunciaremus praemia futurorum, et accinctos inire bella ~~multa~~ [multa] docuerimus. horum uirius quidquid magister fuerit in monte consistit.

§ 30 Mansio

Et profecti de monte gadgad castrametati sunt in Iotbatha, als. ietebatha) trigessima mansio bonitas interpretatur, ut cum peruenerimus ad perfectum uirum in sacerdotalem gradum, et in quattuor templenitudinis Christi, in qua et Ezechiel erat iuxta fluuium Chobar possumus cum Dauid in trigessimo psalmo canere. in te domine speraui non confundar in aeternum, pastor enim bonus ponit animam pro ouibus suis.

§. 31. Mansio

Et profecti de Iotbatha castrametati sunt in Hebrona. 31a mansio interpretatur παρελευσις pareleysis) i. transitus siue transitio, ad hanc uenit ueris hebraeus, i. transfluuialis hebraeus siue transitor, qui dicere potest transiens uidebo uisionem hanc magnam, de qua et psalmista canit, et non dixerunt qui praeteribant benedictio domini super uos. praeterit enim figura huius mundi, et propterea sancti cupiunt ad meliora transire. neque praesentis stati contenti ingemiscunt quotidie. haec recordatus sum, et effudi in me animam meam, quoniam transibo in locum tabernaculi admirabilis usque in domum dei, multum est si de omnibus praeteritis super uerbo transitionis exempla uelim coniungere.

§ 32. Mansio

Et profecti de Hebrona castrametati sunt in Assiongaber. 32a mansio transfert in lingua viri, sive desolationes hominis, quod significantius grece dicit (ξυλακισμοφορος xilachismophoros) scribitur per sijn literam, non ut greci et latini per gimel, unde in solitudine multitudo lignorum nitiquod sedu li et diligentes magistri disciplina mostrat cedentis ligna insomnia, et dolantis facientesque vasa diversa, que in domo magna necessaria sunt, possunt lignationes viri saltuum, et omnium arborum genera, ac per hoc credentium multitudinem figurare dicente David invenimus eam in campis silue, huiusque, sed usque ad Psaram. Psaram decem et octo continet mansiones, que descripte in cathalogo in superiori itinere non ponuntur.

§ 33. mansio

Et profecti de Assiongaber castramentati sunt in deserto Syn. hec est cades, queritur cur octaua mansio nunc trigesimatertia dicatur? sed sciendumque prior per samec literam scribitur interpretaturque hodie Rubus sive odium, Hec autem per tsade, et vertitur in mandatum, illudque quod iungitur cades nonnulli plerique existimant sancta dici sed mutata, sive translata, legimus in genesi iuxta hebraicam veritatem ubi Judas meretricem putans Thamar dona transmittit, et sequester munerum interrogabat ubi est cades hoc est scortum? cuius habitus a ceteris foeminis immutatus e. in multis quoque locis hoc idem reperimus. Syn autem sancta interpretatur, et per καταντιφρασιν cathantiphrasim est intelligendum quomodo parce dicunt ab eo quod minime parcant, et bellum quod nequaquam bellum sit, et lucus quod minime luceat. In hac mansione moritur Maria et sepelitur, et propter aquas contradictionis Moyses et Aaron offendunt dominum et prohibentur transire Jordanem, missisque nuntijs ad edom transitus petitur, neque impetrat, quis timet et post tantos profectus, populi murmur, et offensam magistrorum, et via transitus denegatos, mihi videtur in maria prophetia mortua, in Moyse et Aaron legi et sacerdotio in quorum finis impositus, quod neque ipsi ad terram repromissionis transcendere valeant, neque credentem populum de solitudine huius mundi educere. Et nota quod post mortem pro

phete

phetę. et aquas contradictionis idumęam carnem atque terrenam transire non possimus. Et cum multis precibus et conatibus viam impetrent, sed egrediatur Edon adversus eos in populo multo, et in manu forti. interpretatio quoque nominis mortis et offensę, et negato transitui convenit. ubi enim mandatum, ibi et peccatum, ubi peccatum ibi offensa, ubi offensa ibi mors. Hęc est mansio de qua psalmista canit, commovebit dominus desertum Cades.

34 Mansio

Profecti de Cades castrametati sunt in monte Hor, in extremo terrę Edom. ascenditque Aaron sacerdos in montem Hor iuxta preceptum domini et mortuus est ibi, anno 40 egressionis Israel de terra Egypti mense quinto prima die mensis. erat ibi Aaron centum viginti annorum quando mortuus est in monte Hor, et audivit Chananęus rex Arad, qui habitabat ad austrum in terra Chanaam, quod venissent filii Israel. trigessima quarta mansio est, quam plerique interpretantur lumen. nec errarent si per Aleph literam scriberet. alii pellem et ostium dicerent si esset Ayn appositum: nonnulli foramen, quod posset accipi si Heth haberet elementum; cum autem legatur per He magis mons intelligitur, et legimus post ascendit Aaron sacerdos in montis montem .i. in verticem eius. ex quo animadvertimus non in montem simpliciter, sed in monte montis Pontificem mortuum ut dignus loci meritis illius monstraret, moritur autem eo anno quo novus populus repromissionis terram intraturus erat, in extremis finibus terrę Idumęorum. et sacerdotium Eleazaro filio dereliquit, lex quoque eos qui eam impleverint, perducat ad summum, tamen ipsa sublimitas non est trans fluenta Iordanis, sed et in extremis terrenorum operum finibus. et plangit eum populus triginta diebus: Aaron plangitur, Iesus non plangitur. in lege descensus ad inferos, in evangelio ad paradysum transmigratio. audit quoque Chananęus quod venisset Israel, et in loco exploratorum (ubi quondam offendisse populum noverant) ineunt prelium et captivum ducunt Israel. Rursumque in eodem loco pugnatur ex hosto victor vincit, victi superant, appellatumque nomen loci Horma .i. anathema. eadem dicere mihi non est pigrum legentibus

ne

necessarium, quod semper humanus status in huius seculi via fluctuet et alius in valle, alius in campis, alius moriat in monte, nec monte simpliciter sed in montis monte, i. in excelsi vertice, cumque nos Dei auxilio destitutos hostis inuaserit, duxerit captiuos non desperemus salutem, sed iterum armemur ad praelium, potest fieri ut uincamus ubi uicti fuimus, et in eodem loco triumphemus, ubi fuimus antea captiui.

§ 35. et 36. mansio

Et profecti de monte Hor castrametati sunt in Selmona. f. Salmona
profectique de Selmona uenerunt in Phunon. Hae duae mansiones 35 et 36 in ordine historiae non inueniuntur sed scriptum est pro eis egressi sunt de monte Hor per uiam maris Rubri, et circumierunt terram Edom, ex quo ostendit in finibus atque in circuitu terrae Edom eas positas, neque secundum morem legit. et profecti de monte Hor castrametati sunt in Selmona, siue in Phunone, sed post aditum terrae Idumeorum uenit ad extremum et ait, profecti filij Israel castrametati sunt in Oboth. neque dixit profecti sunt de illo, et illo loco, quia duas mansiones silentio praetermisserat, quas cum in supputatione tacuerit, reddit in summa. Prima mansio Selmona interpretatur imaguncula, secunda Phunon diminutiue os ab ore, ergo non ab osse intellige, in his Aaron mortuo murmurant contra deum, et Moysen, manna fastidiunt, a serpentibus uulnerantur, et in typum saluatoris qui uerum antiquumque serpentem in patibulo crucis triumphauit, diaboli uenena superant. Unde et imaguncula uere expressa imaginis filij dei, passionem eius intuens conseruat, et quod corde credit ore pronunciat, legens illud Apostoli corde creditur ad iustitiam ore autem confessio fit ad salutem. simulque nota quod utraque

ipochoristicos / mansio ὑποκοριστικῶς appellatur, quia ex parte uidemus, et ex parte prophetamus, et nunc per speculum uidemus in enigmate.

§ 37. mansio

Et profecti de Phunon castrametati sunt in Oboth. 37 mansio uertitur in magos siue Phytones, uel secundum uerba Helihu lagenas grandes, quae cum musto plenae fuerint absque spiramine illi-co

eo dirumpunt, pugnauerunt magi contra Moysem et Aaron et a muliere, quae erat in endor et habebat iuxta septuaginta interpretes spiritum phytonem, iuxta hebreos magnum regis israelis illudit. multa sunt praestigia et innumerabiles laquei, quibus animae capiuntur humanae, sed nos dicamus in domino confidentes laqueus contritus est et nos liberati sumus, et si ambulauero in medio umbrae mortis non timebo mala, quoniam tu mecum es, cadent a latere nostro mille, et decem millia a dextris nostris nec timebimus ab incursu et demonio meridiano, sed obturabimus aures nostras ne audiamus uocem incantantium, et syrenarum carmina negligamus post imaginem dei, quae in cordis ratione monstratur, et confessionem fidei, quae ore profertur consurgunt serpentes, et artes maleficae ad bella nos quaescant, sed nos qui habemus preciosissimum thesaurum in uasis fictilibus, quae frangi possunt, ita ut aliquando nix testa remanserit, in qua auriri possit aquae pusillum omni custodia circumdemus cornuum.

§ 38. mansio

Et profecti de obolh castrametati sunt in Ieabarim in finibus Moab. 38 mansio acervus lapidum transeuntium nam sunt sancti lapides, qui uoluuntur super terram, leues politi et rotunditate sua rotarum cursibus similes, sunt et alii quos propheta iubet tolli de uia ne ambulantium in ea offendant pedes, qui sunt isti ambulantes? utique uiatores et praetereuntes, qui per istud saeculum ad alias mansiones transire festinant; quod autem dicit in finibus moab, et supra frequenter in solitudine, quae respicit moab contra solis ortum, ostendit iuxta literam, quod hucusque in finibus terrae idumaeorum fuerint, et nunc ueniant ad terminos moab, de alia quinima ad aliam transeuntes, nunc enim semper uniuirtuti danda est opera, sed sicut frequenter est ibunt de uirtute in uirtutem, de alia transeundum est ad aliam, quae sibi rent sibi et ita interse nexae sunt, ut qui una caruerit omnibus careat, et tamen transire de alia ad aliam eorum est proprie, qui solis iustitiae ortum considerant.

§ 39 mansio –

et profecti de Jeabarim siue ut in secundo loco apud hebr. 857
.)· Jim castrametati sunt in Dibongad. trigessima nona mansio
interpretatur fortiter intellecta tentatio, pro hac in ordine histo
riae aliter scriptum reperi, postquam enim castrametati sunt in Je
abarim, in finibus Moab contra ortum solis, Leguntur inde profecti sunt
et diuerterunt ad torrentem Zarech de hoc loco profiscentes cas
trametati sunt trans Arnon, quae est in solitudine finium Amorrei
erat Arnon in terminis scilicet Moabitarum, et Amorreorum. et
post haec uenerunt ad puteum, ubi cecinit Israel carmen hoc, asce
de putee quem foderunt principes, et aperuerunt duces populi
in datore legum. et in baculis eius. et de solitudine in Marthana
et de Marthana ad torrentes dei, et de torrentibus dei ad excelsa. et
de excelsis ad uallem, quae est in regione Moab in uertice Phasga quae
respicit contra desertum hunc locum in finibus Amorreorum quidam in
terpretantes putant non mansiones esse, sed transitus, nec periudi
cari debere catholicae mansionem extraordinaria expositione
alij autem spiritalibus spiritalia comparantes non sunt regiones sig
nificare, sed per locorum nomina uirtutum profectus esse, quod post ma
gos et congregationem lapidum frequentem ueniamus ad torrentem
Zared, quod interpretatur aliena descensio, et in descensione po
siti transeamus ad Arnon quod maledictionem sonat, quae est post
ea in finibus Amorreorum, qui uel amari hostes sunt, uel in multa lo
quuntur inflati. Si nautem transierimus terminos Moab, qui de
incestu generatus est, et recessit a uero patre, statim nobis occurrit pu
teus, quem nemo de plebe fodit, nullus ignobilis, sed principes et
duces qui iura dant populus, et canentes carmen in aquam putei. et
in dei muneribus gratulantes prophetant, qui transituri sunt et ad
quae peruenturi loca quod scilicet dederit ueniant in Marthana. quod
interpretatur donum: et Marthana in Naaniel quod dicitur ad torren
tes dei, et de Naaniel ad Bamoth. quae interpretatur excelsa, siue
aduenient mors quando conformes efficimur mortis Christi, et de Ba
moth occurrit nobis uallis humilitatis, quae tamen posita est in uer
tice montis Phasga, quae interpretatur dolatus qui nihil habeat infor
me et rude sed artificis sit politus manu, qui montis respiciat solitudinem
quae hebraice dicitur in sinem, quando enim fuerimus in uirtutum
culmine constituti, tunc totius mundi ruinas et omnium peccatorum
respicimus uastitatem pene obliti sumus currente oratione dice
re

re quare Dibongad interpretetur intellectus tentatio / post Dibongad gerit bellum contra Seon regem Amorrheorum, et Og regem Basan, et dicimus quum venerimus ad summum, et de fonte principum re gumque biberimus ascendentes ad montem Phasga non debeamus ellevari in superbiam, sed propositam nobis e contrario solitudinem noverimus, ante contritionem enim ellevatur cor viri, et ante gloriam humiliatur.

40 mansio

Et profecti de Dibongad castrametati sunt in Almon Diblathaiema, quadragessima mansio vertit in contemptum plagarum, sive opprobrium, et hanc discimus omnia dulcia, et illecebras voluptatum in saeculo contemnendas, neque inebriari nos debere vino mundi, in quo est luxuria, mel non offert in sacrifitijs dei, et cera quae dulcia continet non lucet in tabernaculo, sed oleum purissimum quod de olive exprimitur amaritudine, mel enim distillat de labijs mulieris meretricis, de quo qui instantia stultus intellectus gustasse ... nalbam, et sorte deprehensum vix populi precibus liberatum, quod autem opprobria contemnenda sint, et si falsa obsiciant beatitudinem pariunt Salvator plenissime docet. — *f. Hermon de thaim*

41. mansio

Et profecti de Almon de Ablathaiema castrametati sunt in montibus Abarim contra faciem Nabo. 41 mansio vertitur in montes transeuntium, et est contra faciem montis Nebo ubi moritur et sepelitur Moyses, terra promissionis ante conspecta Nabo interpretatur conclusio in qua finis lex, et nomen inveniet eius memoriam, porro gratia evangelij absque ullo fine tendit in omnem terram exivit sonus eius et in fines orbis terrae verba ipsius, si multa considera, quod habitatio transeuntium in montibus sita sit, et ad hunc profectum indigeat, post montes enim plurimos ad campestria moab et Iordanis fluenta descendimus, qui interpretatur descensio, nihil enim ut crebro diximus tam periculosum quam gloriae cupiditas et iactantia, et animus virtutum conscientia tumens —

42. mansio

et profecti de montibus Abarim castrametati sunt in campestribus

tribus Moab super Iordanem iuxta Hiericho, ibique fixerunt tento
ria a domo solitudinis usque ad Belsim in planicie Moab, in 42
mansione, que et extrema mansio est cursimque sint gesta nar
remus, residens in ea populus a diuino Balaam quem mercede
conduxerat Balach filius Sephor dei iussione benedicit, et ma
ledictio mutat in laudes, audit uocem domini ex prophani ore co
sonantem. orietur stella ex Iacob, et consurget homo de Israel
et percutiet principes Moab, et uastabit cunctos filios Seth. et erit
Edom hereditas eius, fornicatur cum filiabus Madian et Phinees
filius Eleazar zelatus e zelum domini, et scortum Madianiti
dem pugione transfixit, unde et accepit premium in gaz memoriam
atrium ultime. numerat rursum populus, ut interfectis pes
simis nouus populus dei censeatur, interpellant quinque filie Sepha
ad, et ex iudicio domini hereditatem accipiunt inter fratres suos, neque
foemineus a possessione dei sexus excluditur. Iesus Moysi in mortem
succedit et addiscit a lege que spiritaliter offerre debeat in ecclesia
Primum quid per singulos dies, deinde quid Sabbatho, quid Kalen
dis, quid in Pascha, quid in Penthecoste, quid in Neomenia men
sis Septimi, quid in ieiunio eiusdem mensis die decima, quid in
Scenopegia quando figunt tabernacula, decima quinta die supra
dicti mensis; uxorum et filiarum uota absque auctoritate patrum et ui
rorum cassa memorant, bellum contra Madianitas et mors diuini
Balaam, et prede diuisio, et oblatio ex ea in tabernaculo dei,
primus Ruben et Gad, et dimidia tribus Manasse ultra Iorda
nem in Heremo possessionem accipiunt, plurima enim habebant
iumenta, et necdum ad id uenerant ut possent habitare cum
templo; docet populus ut in terra sancta idola destruat, et
nullius de prioribus habitatoribus seruet, describit olim capita pro
uincie, et duarum et semis tribuum hereditas separatim; numerat
et tribuum principes, qui terram sanctam debeant intrare; quadra
ginta duas urbes cum suburbanis usque ad mille passus per circuitum
Leuite accipiunt, ut numero, quot et iste sunt mansiones et ad
dunt fugitiuorum sex alie ciuitates, tres intra Iordanem, et tres
trans Iordanem, ut sint simul quadraginta octo, qui fugitiuorum
suscipi qui interfici debebant, et usque ad mortem Pontificis maximi
reseruari, succedit Deuteronomij secunda lex, mediatoris euange
lij

lij. ubi, breuiter diximus que inter Pharan et Thopel et Laban et Aseroth, et ubi aurea abiecit Juda infelicissimus undecim diebus, uia de Choreb, quia montis Seir usque ad Cadesbarne. Moyses populo tot locutus et extremum canat canticum in quo apertissime Synagoga ostendit et ecclesia domino copulatur, impinguatus est et incrassatus ac dilatatus et recalcitrauit dilectus et oblitus est dei salutaris sui, et iterum ingrati pessima filij insipienti ipsi ad emulationem me prouocauerunt in eo qui non erat deus, irritauerunt me in sculptilibus suis, et ego zelare hos faciam nationes. et contra gentem stultam irritabo eos. benedicuntur filij israel, et rursus in Symeone Iudas miserandus excluditur, ascendit moyses ad montem Nabo, in uertice Phasga, qui est contra Hiericho et ostendit ei dominus omnem terram galaad usque ad Dan, et nephtalim, et ephraim et manasse, et uniuersam terram Iude usque ad mare magnum contra austrum et regionem campestrem. Hiericho urbis ciuitatis palmarum usque segor; quis potest tanta nosse misteria? quis in extremis legis, et Iudiei meque finibus constitutus intelligit sibi esse pugnandum? et tunc plenam uictoriam dari si fuerit in campestribus, si in Abelsatim, quod interpretatur luctus spinarum fleuerit antiqua peccata et spinas, que suffocauerunt sementem uerbi dei, et de quibus propheta dicit uersatus sum in miseria, dum mihi configitur spina, et tunc preparatus deficiente manna sub duce Iesu Iordanem transeat. et uir circumcisus cultro euangelij primum comedat de celesti pane. occurrat ei princeps exercituum dei, ut uerum Pascha, nequaquam in egypto sed in finibus terre sancte comedat. O profundum diuitiarum sapientie et scientie dei, quam inscrutabilia sunt iudicia eius, et inuestigabiles uie illius, quis sapiens et intelliget hec? intelligens et cognoscens ea quia recte uie domini, et iusti ambulabunt in eis, preuaricatores autem corruent in illis. ~ || ~

Beati Hieronimi ad Marcellam quid signi
ficet diapsalma latine quod in fine psalmo
rum scribit docens sm̄ origenem poni
pro semp, uel sempiternum, et de m.
tribus libris, quorum alterum apud
Hebreos in fine librorum
subnectit. epistola
64

Que acceperis reddenda sunt. cum foenore foresque dilatatio uteru ram parturit, de diapsalmate nostram sniam flagitaras, epis tole breuitatem causati sumus, et rem libri non posse explicari literis pretexuimus, uerum quod odest ΕΥΚΑΙΡΟΝ ... epi stolam me ad epulas e nectare, cum ... maior tibi cupiditas si lentio concitetur, Itaque ne te diutius traham habeto pauca pro pluribus. quidam diapsalma commutationem metri dixerunt esse alij pausationem spiritus sancti, nonnulli alterius sensus exordi um; sunt qui rithmi distinctionem, et quia psalmi tunc tempo ris iuncta uoce ad organum canebant cuiusdam musice uarieta tis existiment silentium. Nobis nil horum uidetur cum Aquila qui uerborum hebreorum diligentissimus explicator est sel la; hoc est diapsalma, quod ex Samech, lamed, He scribitur semp transtulerit, et inueniamus in psalmorum quorumque fine dia psalma positum, ut est illud in 3. dentes peccatorum contriuisti dni est salus, et sup populum tuum benedictio tua. Sela. i. semp et in 23. quis est iste rex glorie dnus uirtutum ipse est rex g. semp. et contra in psalmis multorum uersuum penitus non in ueniatur; in 36 uidelicet. et septuagesimo septimo, et ix ... rursus nonus psalmus distinguatur canticum diapsalmatis, ad utique sicut quibusdam uidetur diapsalma inditium silentij esse non posset. ex quo animaduertimus hoc uerbum superiora pariter et inferiora connectere. aut docere sempiterna esse /// certe que dicta sunt, ut est illud in 3. multi dicunt anime mee, non est salus in deo suo semp. et rursum uoce mea ad dnum clama ui, et exaudiuit me de monte sancto suo semp. et in 4. ut quid diligitis uanitatem et queritis mendacium semp, et alibi que

quod deus

cap. 31. §. 1.

4 Quod Deus sit unus et de confutatione sectarum, et deorum gentilium

Multa ad confutationem gentium et nostre fidei confirmationem è Sybillinis oraculis adducemus infra: nunc vero deos illos gentium plures è medio tollere opere pretium erit, ut unius veri dei cultum et religionem Christianam animis hominum inseramus. Deus itaque unus est, ceteri namque quos delusa gentilitas coluit, mortales homines fuerunt, aut dæmones, aut astra, ut sol, luna, stellæ, aut simulacra muta argentum et aurum opera manuum hominum. Cum autem verus Deus spiritus purus sit, incorporeus, altus, immistus et procul ab omni materie, ipse sua ipsius natura est simplicissimus, indivisus, nec in varios distrahi aut in plures dividi potest, eo enim quo Deus est, et sic deus individuus unus est et plures esse non potest: non enim habet sua natura sicut hominis, quo possit multis individuis comunicari ut sint plures dij. neque suma illa rerum potestas dividi potest ne semel quidem quicquid enim capit divisionem imperfectum sit necesse est: si autem imperfectio procul est à Deo consequens est ut virtus divina non possit in plures distrahi deos. igitur unus est non plures. quod si essent aliquā differendi ratione haberent

galarça lib. cauriensis institut/et Lactantius lib 1 diuinarum

que

quę quidem vni conueniret alijs nequaquam. ea vero si perfectio esset cum alijs denegaretur nō essent subinde Dij quibus aliqua perfectio deest. Sin autem imperfectio non erit deus cuius illa est propria. Deus enim infinite perfectus est nec ullā habere potest imperfectionem. frustra pręterea ponuntur plures si ad mundi gubernationem vnus perse est satis. quod si absq reliquorum auxilio singuli quidem tantę molis gubernaculum sustinere non possunt, imbecilles ut sint necesse est ac perinde non dij. Deus enim omnipotens, ęternę et infinitę virtutis est. adde quę si plures dij sunt aut virtute et potentia pares aut impares, si pares abs q ratione plures, si impares vnus est summus atq supremus, qui procul dubio est deus. Si enim multi sunt dij fieri potest vt aliquid diuersum velint, ex qua re certamen inter eos oriatur. Sicut Homerus bellantes inter se deos finxit cum alij Troiam capi uellent, alij repugnarent. Sicut enim res militaris constare non potest nisi vnum habeat ducem (Si namq in vno exercitu tot fuerint imperatores quot legiones, quot cohortes, quot cunei quot alę nec institui poterit acies vnoquoq periculum recusante, nec curante, amplius quam quod ad eum proprie pertineat, nec regi facile aut temperari q suis proprijs consilijs vtantur omnes, quorum diuersitate plus noceant quam prosint) sic in hoc rerum naturę imperio nisi vnus fuerit ad quem totius summę cura referatur vniuersa prorsus soluentur et corruent. quare ut in corpore vno multa

Sunt

Sunt ac varia membrorum ministeria, singulorum sensuum officia, multi etiam affectus quibus commoveri solemus, vel ad iram, vel ad cupiditatem, vel ad letitiam, vel ad metum, vel ad miserationem: et tamen in his omnibus una mens humana tantarum rerum gubernationem possidet: et universis simul intenta est. Ita etiam totius orbis rector eximius unus est a quo cuncta pendent reguntur, gubernantur. quod preclare cecinit egregius eorum poeta libro. 6. Aeneid.

Principio celum ac terras camposque liquentes
Lucentemque globum lune Titaniaque astra
Spiritus intus alit, totamque infusa per artus
Mens agitat molem, et magno se corpore miscet.

Ac nequis forte ignoret quisnam esset ille spiritus qui tantum haberet potestatis declaravit alio loco dicens.

Deum namque ire per omnes
terrasque tractusque maris, coelumque profundum
etc.

Ovidius quoque in principio metamorphosis a deo quem fabricatorem mundi et rerum opificem vocat, mundum fatetur instructum dum dicit.

Ante mare et terras et quod tegit omnia celum
Unus erat toto nature vultus in orbe, etc.

et paulo post.

Hanc deus, et melior litem natura diremit etc.

et

Et libro primo de arte.
Flectitur iratus voce rogante Deus.
Homerus etiam tametsi fabularum inuentor. 3. Iliadum vnius Dei numen aperte confessus est.
Iupiter omnipotens rerumque æterna potestas
Cuncta tuo qui regna pater sub numine torques.
Iouem appellauit Deum optimum maximum ab ineffabili nomine Iehoua, quod vocenon nisi sibi corrupta é sacris Hebræorum literis veteres [illegible] potissimum desumpserunt. et rursus lib. 20.
Deus aequus vtrumque
Respicit.
Horatius lib. 3. carmine. 4. de Deo sic ait.
qui terram inertem etc.
Imperio regit vnus æquo.
Seneca in Hyppolito.
O magna parens natura Deum
Tuque signiferi rector Olympi etc.
Idem in Hercule furente.
Votum secundet, qui potest, nostrum Deus
Rebusque lassis adsit.
Lucanus libro nono.
Estque dei sedes vbi terra et pontus et aer etc.
Iouem appellauit Deum, Homerum imitatus ut cæteri. Statius quoque ait.
Videt qui cuncta suorum
Nouit etc.

mar

Martialis in epistola.

Deus est qui non mutatur in æuo.

Plautus etiam presentem vbiq; Deum asserit.

Est profecto Deus qui que nos gerimus auditq; et uidet.

Sed unde tante lucis in mentibus hominum offusca tio? unde nate densissime tenebre? vt homines in tanti Dei ignorationem deuenire potuerint? Silius libro quarto deplorat.

Heu prime scelerum cause mortalibus ægris
Naturam nescire Deum.

Nec quequam mouere debet, quod Deos aut diuos poete passim commemorant: eo nanq; modo accipi unt illi, quo et nos cum Angelos non natura sed per participationem Deos nominamus. unde psalm. Deus magnus dominus et rex magnus su per omnes deos, et: tu dominus altissimus super omnem terram: nimis exaltatus est super omnes Deos. et danielis. 2. non reperietur quis quam qui indicet somnium tuum exceptis Dijs quorum non est cum hominibus conuersatio. ubi diuus cyprianus exponit et lyra. tametsi interim Dij pro demonibus et idolis, quos Ethnici colebant vsurpentur: sic psalmus, Omnes dij gentiũ demonia dominus autem celos fecit. At Angeli neq; dij sũt neq; deos se uocari aut coli volunt, quippe qui mi nistri Deo inseruiunt et nil preter iussum ac uo luntatem Dei faciunt. unde ab vno ex his, quem Ioannes Deum existimans adorare curabat prohi bitus est dicens: caue ne feceris, conseruus enim tuus

sum

sum. Sic psalmus: qui fecit angelos suos spiritus et ministros suos flamam ignis. Sed prætermittamus Poetas qui de rebus commentitijs disserere, veritatem pluribus mendaciorum inuolucris obscurauerunt.

§. 2

Testimonijs Philosophorum confutantur errores gentium de pluralitate Deorum.

Ad Philosophos ueniamus quorum grauior est authoritas, certius iudicium, qui ueritati inuestigandæ studuerunt. demonstrat Aristoteles in libris de naturali auscultatione, vnum esse principium motus immobile quod a se reliqua moueat ipsum uero ab alio non moueatur. fatetur lib. 1. de cœlo hoc idem principium tribuisse cœteris esse viuere, et moueri, quinimo et Angelos sibi ministros effecisse et supra cœlos collocasse, vt illi beatam ac sempiternam vitam ducerent. apertiusque in libris metaphisicis repetit vnam rerum omnium causam immobilem, immortalem, perpetuam, incorpoream, infinitam. Plato qui omnium sapientissimus habetur, in pluribus dialogis, tum præsertim in Tymeo, et in apologia Socratis idipsum perspicue docuerat, et vbique monarchiam plane aperteque defendit et primum principium Deum nominat, ab eo mundum hunc perfectum atque mirabilem esse fabricatum, eiusque prouidentia gubernari: cuius vim maiestatemque tantam esse dicit, ut eam neque mente concipere neque verbis enarrare quis quam posset, ob nimiam eius

et

et inestimabilem potestatem. Socrates utriusque
preceptor hanc ueritatem eos docuit, atque pro uni
us dei religione tuenda vitam dedit. Pithagoras
ita desiniuit quid deus esset: animus qui per
vniuersas mundi partes omnemque naturam com
means atque diffussus, ex quo omnia que nascuntur
animalia vitam capiunt. cuius sectator extitit
Maro. Anaxagoras (quem Ouidius libenter sequitur)
infinitam mentem esse dixit. Mercurius trisme
gistus primus omnium philosophantium libe
rius veritatem confessus est. nam ut uerbis utar
Lactantij: hic scripsit libros et quidem multos
ad cognitionem diuinarum rerum pertinentes, in
quibus maiestatem summi ac singularis dei as
serit, ijsdemque nominibus appellat quibus nos
Deum et Patrem. ac nequis nomen eius requireret
sine nomine esse dixit, eo quod nominis proprii
etate non egeat, ob ipsam scilicet vnitatem. ipsius
hec verba: Deus vnus est, vnus autem nomine
non eget, est enim qui est sine nomine. deo igi
tur proprium nomen non est, quia solus est
nec opus est proprio vocabulo nisi cum discrimen
exigit multitudo, vt unamquamque personam sua
nota et appellatione designet. deo autem quia
semper unus est, nomen est Deus. hos secutus atque
imitatus est Cicero, qui non modo in libris quos de
legibus scripsit deum frequenter confitetur, vnum ac
supremum vocat: sed ab eo regi mundum efficaci
ratione concludit, cum disputat de natura deorum.
nichil est ait prestantius deo, ab eo igitur mundum

regi

regi necesse est: nulli igitur est naturę obediens aut subiectus Deus: omnem ergo regit ipse naturam. quid autem sit Deus alibi ita definit: nec uero deus ipse qui intelligitur a nobis alio modo intelligi potest nisi mens soluta quędam et libera, et segregata ab omni concretione mortali, omnia sentiens et omnia mouens. Cato Romanorum prudentissimus idipsum initio moralis doctrinę fatetur, deum esse animum pura mente colendum. Marcus Varro in libris rerum diuinarum ad Cęsarem eisdem consentit et cum Sybillis omnibus quarum Systoriam refert, vnum deum summum ac maximum confitetur et prędicat, gentium vero deos irridenda simulacra. Seneca insuper vnum et summum deum merita laude prosequitur. nam cum de immatura morte ad quendam dissereret: non intelligis (inquit) authoritatem ac maiestatem iudicis tui rectoris orbis terrarum, cęliq et deorum omnium Dej, á quo ista numina quę singula adoramus et colimus suspensa sunt? et alibi: cum primum fundamenta molis Deus pulcherrime iaceret, et hoc ordiretur, quo neq maius quicquam nouit natura nec melius ut omnia sub ducibus suis irent quamuis ipse per totum se corpus intenderat, tamē ministros regni sui Deos genuit. Ex quibus liquet summo ingenio viros vnius Dej attigisse ueritatē cęterosq cognouisse bonos Angelos illius esse ministros ac satellites eidem assistentes ut inseruiant, malos uero dęmonia quę homines decipe rent, ut se mortalium simulacra tanquam im

mor

mortales Deos uenerarentur, ~~[illegible]~~ sicq; fuccata prauis
opinionibus consuetudini exterius conniuentes, in po
pulares errores et sacrificia quasi ducerentur inui
ti. Possent hęc omnia certioribus Prophetarum testimo
nijs comprobari. Sed cum causam agamus non his
qui ab scopo ueritatis errantes falsis ducuntur opinio
nibus nullum debuit, nec ad eos potuit probationis
genus efficatius adhiberi, quam ut suorum oraculorum
poetarum, et sapientum testimonijs reuincamus. Sine
constat, illos, quos imperiti et insipientes tamquam
Deos nuncupantes adorabant, ut Iouem, Neptunum,
Plutonem, Bacchum, Apollinem, Herculem, uem utri
usq; sexus ceteris, homines fuisse. nec fuit quisquam
tan inconsideratus unquam qui non intelligeret
fuisse mortales: sed quia reges maximi, ac poten
tissimi fuerunt, ob potentiam, tyranidem, repertas
artes, munera presertim sui similibus collata in me
moriam sunt consecrati: ut ab indocta ineptaque
plebe primum pro dijs haberentur colerenturque.
Deinde conniuentibus reliquis et dissimulantibus
quasi in Deorum numen et locum recepti sunt. plebs
enim vulgi pompis inanibus gaudet, animisque
pueribus spectat omnia, oblectatur friuolis, et
specie simulacrorum capitur, nec ponderare secum
unamquamq; rem potest, ut intelligat nichil colen
dum esse quod diuinitatis nil habeat, et supra
homines non sit. rem nouerant docti et pruden
tes uiri, intellexerant religionum vanitatem.
et tamen nescio quo timore aut grauitate in co
lendis hominibus flagitiosis et nebulonibus per
stabant. quinimo in populi pernitiem sua illa
fallaci dissimulatione reliquos patiebat errare

et

et in barathrum perditionis detrudi. Vnde cicero in libris de natura Deorum cum intellexisset falsa esse, quae homines adorabant, multaque dixisset quae ad euersionem religionum fallaciumque deorum valerent: ait tamen non esse illa vulgo disputanda ne susceptas publice religiones disceptatio talis extingueret. Sed uideamus qui fuerint isti dij. á Saturno prognati sunt ceteri, Mars, Pallas, Mercurius, Venus, cupido perditorum: ipse uero ab Vrano homine qui mortuus est in Oceano (teste Euhemero et Mercurio trismegisto qui Vranum Saturnum et Mercurium cognatos suos nominat) nil ergo diuinitatis habuerunt qui ab hominibus generati sunt, mortales á mortalibus. Iupiter patrem Saturnum fugauit, cum fratribus bellum gessit, Iunonem uxorem habuit, filios filiasque procreauit mundi regionem, quam incoluit, stupris, libidinibus, adulterijs, et multo grauioribus flagitijs contaminauit. qui ergo potuit esse Deus qui á sua libidine victus est? et Saturnus qui ab hoc profligatus, et reliqui qui ab his ortum habuere: omnes mortui sunt. testis est insula Creta, in qua multis post seculis eorum sepulchra permanserant. Sed pudet in re leuiuscula nimis morosum esse. scribit de hac re Lactantius latissime in integro libro. 1. diuinarum institutionum á quo libenter multa mutuaui mus. Non omitam tamen quin Plinij senioris testimonium adducam. Is enim libro. 2. naturalis historiae ad hunc modum de dijs gentium loquitur. effigiem Dei formamque querere

imbe

imbecillitatis humanę reor. quisquis est deus,
et quacunque in parte totus est sensus, totus est
visus, totus auditus, totus animę, totus animi, totus
sui. innumeros quidem deos credere atq; etiam
ex virtutibus vitijsq; hominum, ut pudicitiam,
concordiam, mentem, spem, honorem, clementi
am, fidem aut (ut democrito placuit) duos om
nino ~~[illegible]~~ poenam et beneficium, maiorem ad socordi
am accedit. fragilis et laboriosa mortalitas
in partes ista digessit, infirmitatis suę memor
ut portionibus quisq; coleret quo maxime indi
geret. itaq; nomina alia alijs gentibus, et nu
mina in eisdem innumerabilia reperimus, in
feris quoq; in genera descriptis, morbisq; et mul
tis etiam pestibus, dum esse placatos trepido me
tu cupimus. ideoq; etiam publice febris fanum
in palatio dicatum est, orbonę ad ędem larium
Ara et malę fortunę exquilijs. quam obrem
maior cęlitum populus, etiam quam hominū in
telligi potest, cum singuli quoq; ex semetipsis toti
dem deos faciant Iunones, Geniosq; adoptando
sibi. Gentes uero quędam animalia etiam aliqua
et obscęna pro dijs habent ac multa dictu magis
pudenda, per fętidos cibos et alia similia iurantes.
matrimonia quidem inter deos credi, tantoq; quo
ex his neminem nasci et alios esse grandęuos
semperq; canos, alios iuuenes, atq; pueros, atrico
lores, aligeros claudos, ouo editos, et alternis di
ebus uiuentes morientesq; puerilium prope deli
ramentorum est. sed super omnem impudentiam

adul

adulteria inter ipsos fingi, mox iurgia et odia atque etiam furtorum esse et scelerum numina. Deus est mortali iuuare mortalem et haec ad aeternam gloriam via. haec Plinius qui tametsi non satis intellexit quid Deus esset, tamen optime nouit falsam esse Deorum religionem vanaque ipsa numina. aliarum uero gentium sectas erroresque perquirere haereses et apostasias confutare: non est huius instituti: praesertim cum de quolibet stulto opinanti virum prudentem non deceat esse sollicitum. Mahometus in Alcorano multis locis laudat Christum et Mariam virginem sed á viro prauo et sceleratissimo laus nullius ponderis est. recognouit sub eadem schola natus Philosophus Auerroes falsitatem Alchorani, deseruitque hominis deliria et impudicitias, at id erat quam facillimum. de haeresibus confutandis integros libros scripsere catholici. quare ab his supersedentes ad scopum nostrum reuertamur.

§. 3

De Prophetarum vaticinijs spectantibus ad praecipua fidei christianae mysteria

Dissipatis gentium persuor vates, suorumque Deorum oracula erroribus, euulsisque ex agro dominico lolijs et zizanijs, quae noster aduersarius superseminauit: optimorum agricolarum more, verbis euangelicis et sanctorum Prophetarum vaticinijs

quasi

quasi diuinis seminibus, serendus est ecclesiæ fertilis ager, plantandus pulcherrimus hortus, ut inde feli cissimus fidei uirentis fructus colligi possit. ita enim fiet ut duplex illud officium per Hieremiam nobis demandatum impleuerimus. ecce dedi uerba mea in ore tuo, ecce constitui te super gentes et regna, ut euellas, destruas, disperdas, et dissipes: deinde subdit et ut ædifices et plantes. ergo christianæ fidei arcana ad Iudaicam perfidiam dissipandam Prophetarum luce illustranda, ut Petrus ait, et refe renda sunt. habemus inquit firmiorem prophe ticum sermonem cui benefacitis attendentes tã quam lucernæ lucenti in caliginoso loco, donec di es elucescat et lucifer oriatur in cordibus uestris. non enim satis dici potest quantum lucis, quãtũ q[ue] adiumenti adferant Prophetarum oracula ad christi euangelium, eiusq[ue] diuina mysteria conse quenda. hinc euangelistæ tot afferunt ex prophe tis uaticinia: hinc christus incipiens à Mose et Prophetis discipulos Emmauntem proficiscentes instituit: hinc Zacharias spiritu sancto repletus apud lucam cap. 1. benedicit Deo Israelis quia fe cerat salutem et redemptionem plebis suæ, sicut locutus est, inquit, per os sanctorum qui à seculo sunt Prophetarum eius. uideamus ergo quæ sunt ista, quæ a Prophetis prænuntiata sunt ut ea fa cilius intelligamus cum in nouo testamento uideamus impleta.

Hier. 1. 10.

2. Petri. 1. 19.

Luc. 24. 27.

Luc. 1. 66.

ibidem. 70.

– Messias mediator hominum. –

Iratus erat creator hominum Deus humano generi

eo quod primus eorum parens creationis imme
mor beneficij, demonis suasione preceptum obedi
entiæ transgressus, traditionis maculam a sua ip
sius origine in posteros transfudisset. unde A
epse. 2. 3. postolus ad Ephesios scribens ait: eramus natu
Rom. 5. 12. ra filij iræ. et rursus: per unum hominem pe
ccatum introiuit in mundum et per peccatum
mors, et proinde mors in omnes pertransijt quia
omnes in eo peccauerunt. quam obrem opus erat
mediatore qui Deum iratum nobis redderet propi
tium: et alanta nobis iniuria per demonem illa
ta uindicaret. hunc autem esse messiam nobis pro
missum ex multis locis apparet. gen. 3. 15. gen.
18. 18. genes. 12. 3. galath. 3. 16. genes. 49. 18.
luc. 1. 69.

Messias verus Deus.

In nouo testamento plura sunt testimonia, quæ
christi diuinitatem contestantur. Joan. 1. 14. ibid.
20. 27. 2. Joan. 5. 20. Roman. 9. 5. esa. 7. 14.
matth. 1. 23. esa. 9. 6. galat. 4. 4. Baruch. 3. 37.
ezech. 34. 23. Joan. 10. 11.

messias filius dej.

Plura sunt vaticinia, quæ messiam dej filium esse
ostendunt sed afferamus præcipua. psal. 109. 1.
ibidem. 3. matth. 22. 44. psal. 2. 7. hebræ. 1. 5.
2. reg. 7. 17.

messias homo.

In omnibus Prophetarum uaticinijs quæ de christi pas
sione extant et passim in arcanis literis occurrūt
osten

ostenditur Messias homo sed potissimum Esai. 9. 6. ibidem. 7. 14. luc. 1. 31.

Messias ex Dauide et Abrahamo.

Christum dominum fore ex Abrahamo et Dauide progignendum aperte constat ex promissionibus vtrique factis. genes. 3. 15. ibidem. 26. 4. 2. reg. 7. 12. psalm. 131. 11. et Roman. 1. 3. hebre. 2. 16.

Duo potissimum loci sunt in sacris literis é quibus apertissime deducitur aduentus messię tempus expressum. alter genes. 49. vbi ait Iacob: non auferet sceptrum de Iuda, nec dux de femore eius donec ueniat qui mittendus est. alter locus habetur Danielis nono: Septuaginta hebdomadas abbreuiatę sunt super populum tuum et super vrbem sanctam tuam; vt consumatur preuaricatio, et finem accipiat peccatum, et deleatur iniquitas, et adducatur iustitia sempiterna, et impleatur visio et Prophetia et vngatur sanctus sanctorum. genes. 49 dan. 9. 24.

§. 4

De vtriusque testamenti consonantia et primum de conceptione Messię ex virgine, et de ijs quę pertinent ad infantiam illius.

Primum omnium admiranda Messię conceptio prefigurata fuit Patribus in veteri testamento et a Prophetis predicta. legimus in Esai. 7. Ecce virgo concipiet et pariet filium: quod oraculum tanquam nouum, mirabile et inauditum signum datum est Regi Achaz, quod non esset esai. 7. 14. ~~ibidem 53~~.

nisi

nisi foret Christus ex perpetua virgine nascitu

ibidem. 53. 2. rus. rursus Esaie. 53. erit, inquit, sicut vir

gultum de terra sitienti; idest, non irrigata

virili semine. ad vtrunque respexit Angelus

luc. 1. 35. luc. 1. qui interroganti virgini: quomodo id

fieri posset cum ipsa non esset cognitura virū?

ait: spiritus sanctus superueniet in te et virtus

altissimi obumbrauit tibi: quasi diceret: fiet

quidem non ex virili semine sed Dei virtu

te cui nichil est impossibile. prefigurata vero

fuit virginis integritas sub porta templi ori

ezech. 44. 2. entali, quam Ezechiel. cap. 44. clausam vi

dit, cui dictum est: Hec porta clausa erit, non

aperietur nec vir transibit per eam quia solus

dominus transiturus est. ita in canticis sub fon

cant. 4. 12. te signato et horto concluso.

- Messias nasciturus in Bethlehem.

mich. 2. 5. math. 2. 6. gen. 35. 19.

- messias in templo presentandus. malach. 3.
1. hebre. 9. 20. marc. 14. 24. Agg. 2. 8. ibi
dem. 10. 1. esdr. 3. 12.

- Messias ostensus ab stella, adoratus a ma
gis. nu. 24. 17. psal. 71. 10. esai. 60. 1. ibi
dem. 6.

- Messias fugiturus in Ægyptum. esai. 19. 1.

- Pro Messia interficiuntur infantes. Hiere.
31. 15. math. 2. 18.

me

– Messiæ reditus de egypto. osee. 11. 2. matth. 2. 15.

– Messias nazarenus prenunciatum in sanson de quo dicitur. Iud. 13. 5. matth. 2. 23. esai. 11. 1.

– De predicatione Baptistæ Christi doctrina et miraculis. esai. 4. 3. matth. 3. 3. luc. 1. 76. malach. 3. 1. matth. 11. 10. marc. 1. 2.

– Predicatio Christi. esai. 9. 2. matth. 4. 16. esai. 61. 1. luc. 4. 18.

– Christi miracula. esai. 35. 1. ibidem. 4. matth. 15. 30. esai. 8. 18.

– Cœcitas Iudeorum et conuersio gentium. esai. 6. 9. matth. 13. 14. act. 28. 26. Roma. 11. 8. psal. 68. 24.

– Ingressus in Hierusalem cum triumpho. Zach. 9. 9.

– De traditione Christi et venditionis pretio. Dauid in psalm. 40. vaticinatus est. qui edebat panem mecum magnificauit super me supplantationem. et rursus psalmo. 54. si inimicus meus maledixisset michi sustinuissem vtique: tu autem homo vnanimis dux meus et notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos. que diuina oracula ostendit Christus tune esse in se ipso per Iudam impleta cum in vltima cena dicebat discipulis. Ioan. 13. scio quos elegerim sed ut impleatur scriptura: qui manducat panem meum leuabit super

me

me calcaneum suum. At uero Zacharię. 11. de pretio extat vaticinium: appenderunt, inquit, mercedem meam triginta argenteos, ut legimus matth. 27. vbi affertur hoc vaticinium cum residuo, quod per typum legimus in Hieremia.

De spontanea Christi traditione ad mortem. esaię. 53. apertum est vaticinium: oblatus est, inquit, quia ipse voluit. Joan. 10. Thren. 4. 20. act. 17. 28.

Christus derelinquendus á suis. Zacha. 13. 7. matth. 26. 31. Hierem. 32. 2.

Concilium contra Christum. psalm. 70. 10. psalm. 2. 2. actor. 4. 25. psalm. 21. 13. ibidē 22. gen. 34. 25. ibidem 49. 5. 2. reg. 17. 21.

De alapis, sputo, et flagellis, et reliquis ad passionem spectantibus. esaię. 50. psalm. 34. 15. psalm. 72. 14. esaię. 53.

Christus cruci affigitur. Joan. 19. 17. esai. 9. 6. psalm. 21. 17. Zacha. 13. 6. idem. 12. 18.

De solis eclypsi.

Ab hora sexta nempe in meridiei articulo quo Christus in crucem actus est usque ad horam nonā quę nobis est tertia pomeridiana: sol obscuratus est interpositione lunę, ut Dionisius ait se obseruasse, ac proprijs oculis conspexisse quando eam pro tulit sententiam: aut Deus naturę patitur, aut mundi machina dissoluitur: seu ut Hie

ronimus putat, per ipsius etiam solis deliquium. non enim passus est creatorem nudum suspendi in altum, ut tanquam malefactor ab omnibus conspiceretur lucis propriæ radijs. Luget mundus ob tenebrescit sol, petræ quatiuntur, terra commouetur et tremit, saxa conquassantur, velum templi scinditur, mortuorum monumenta desisiunt. solus homo plusquam ferreus non dolet, non commouetur non sentit. vaticinatus autem erat Amos in hunc modum et erit in die illa dicit dominus: occidet sol in meridie et tenebrescere faciam terram in die luminis. Amos. 8. 9.

De uestium partitione Ioan. 15. 23. psal. 21. 16.

Descendit ad inferos educitque Patres. Zach. 13. 11. Osee. 13. 14.

De Resurrectione Christi et residuis mysterijs illius. psalm. 3. 6. psalm. 15. 10. actor. 2. 20. ibidem. 13. 36. Jonæ. 2. 11. Iudith. 16. 3.

De ascensione in cælum. psalm. 46. 6. psalm. 67. 19. Ephes. 4. 8. 4. reg. 2. 11. Iudicum. 16. 3.

De missione spiritus sancti. Ioel. 2. 28. act. 2. 17. id habet ecclesiæ traditio ex poemate gregorij.

Iudæa tunc incredula
Vesana toruo spiritu

Rue

Ructare musti crapulam
Alumnos Christi concrepat.
Sed signis et virtutibus
occurrit et docet Petrus
falsa profari perfidos
Johele teste comprobans.
idipsum praecinit Esaias tametsi paulo latentius cap. 44. 3.

De adventu ad iudicium. Johel. 3. 2. esaie. 3. 13. psalm. 95. 13. psalm. 97. 9. daniel. 7. 9. psalm. 49. 3. Hiere. 25. 30. apocalyp. 6. 12. matth. 24. 29. Luc. 21. 25.

Deconfuta

35 ## De confutatione sectarum et demonstratione Euangelij.

De Balaam Propheta gentium et Sibillinis oraculis.

Postquam euangelicę doctrinę fundamenta iecimus, superest aliena detectis falsitatis erroribus, ex suis ipsorum vatibus euertere et confutare, ut ab inimicis nostris et de manibus eorum qui nos odio prosequuntur veritatem eruamus, post nostrę fidei bases erigemus fulciemusque sacris dei optimi maximi oraculis et de eorum Prophetarum vaticinijs per quorum ora olim Deus loqui et futura nobis misteria reuelare dignatus est, ergo tanta fuit euangeliorum lux, tantusque Christi redemptoris ueri solis iustitię splendor ut multis seculis antequam nasceretur non tantum in Prophetarum uerum etiam ethnicorum uatū et Sibillarum mentibus fulserit, non secus ac mundi huius Sol priusquam oriatur splendet et lucis radios emittit ante ortum surgentis aurorę. Sic gentium Propheta Balaam filius Beor lumine prophetię illustratus mercede conductus a Balac filio Sephor Moabitarum Rege ut male diceret Israeli ductus ad excelsa Baal religionem felicitatem et victorias illius predicens numer. 23. in hunc modum uaticinatus est. Quomodo inquit maledicam cui non male

dixit

dixit Deus: populus solus habitabit et inter gentes non reputabitur. quis dinumerare possit pulverem Iacob et nosse numerum stirpis Israel? moriatur anima mea morte iustorum et fiant novissima mea horum similia. et paulo post deductus in verticem montis Phasga sic iterum vaticinatur. Ecce populus ut leena consurget et quasi leo erigetur. non accubabit donec devoret prędam et occisorum sanguinem bibat. ac tertio in monte Phogor (ut legimus ibidem cap. 24) Christi nativitatem apertissime prophetavit his verbis: orietur stella ex Iacob et consurget virga de Israel, et percutiet duces Moab, vastabitque omnes filios Seth: et erit Idumęa possessio eius, hereditas Seir cedet inimicis eius, Israel vero fortiter aget. de Iacob erit qui dominetur et perdat reliquias civitatis. quę omnia de Christo Iesu Redemptore nostro spiritualiter intelligenda sunt, qui virtute operum mirabili, doctrina fidei, et sacro evangelij verbo gentium omnium idolatriam perdidit ac vastavit. in cuius etiam nativitate orta stella Magis apparuit et in Iudęam reduxit ut Matth. 2. legimus. Spiritu vero Dei fuisse prędicta preterquam quod ibidem testatur historia ipse rerum monstravit eventus. Vere quidem dicitur: Exitus acta probat. addidit demum Balaam in vaticinio: venient in trieribus de Italia, superabunt Assyrios vastabuntque Hebręos et ad extremum etiam ipsi peribunt. quod iam nunc nostris hisce temporibus completum videmus. in nostrę vero evangelicę doctrinę confirmationem hęc plurimum facere videntur

cum

cum non solum Balaam uerum et Magi et plures
gentium Philosophi huiusmodi uaticinijs indubita
ta fidei argumenta dederint, quales sunt preter mi
sis nostris, Plato in alcibiade, Cicero lib. 1. de diui
natione, Plinius lib. 6. 20. et 25. naturalis
historie, Philostratus in uitam Apollonij. sed pre
ceteris apertius Calcidius Platonicus comment. in
Timeum Platonis cuius uerba in nostre fidei gratiam
libenter subnectam. est inquit sanctior et uenerabi
lior historia que perhibet ortu stelle cuiusdam non mor
bos mortesque denuntiatas, sed descensum Dei uenerabi
lis ad humane conuersationis rerumque mortalium gra
tiam quam stellam cum nocturno itinere suspexisset
chaldeorum perfecte sapientes uiri, et consideratione
rerum celestium satis exercitati quesijsse dicuntur
recentem ortum Dei, repertaque illa maiestate pu
erili ueneratí esse et uota deo tanto conuenientia
nuncupasse. Philo etiam Iudeus in lib. de speciali
bus legibus et alij quos plures referre longum esset.
hinc etiam Sybille de Christo et mirabilibus ges
tis ab eo deque euangelij doctrina plurima ora cula
ediderunt que nisi maiore ex parte essent amissa
ad gentium conuersionem idolorum confutationem euan
gelice ueritatis confirmationem plurimum profuis
sent. ut enim deus Iudeos per Prophetas, sic gen
tes per Sybillas sua ipsius arcana diuina docuit. Pro
inde Apostolus Paulus reconditis scripturis e quibus tes
timonium affert Clemens Alexandrinus lib. Stromatu
6. ad Sybillarum lectionem exhortabatur his uerbis:
libros grecos sumite et Sybillas agnoscite quomodo
unum deum et ea que futura sunt significent et
inuenietis in eis filium dei perspicue et aperte

sig

significatum. Sed de Sybillis iam nunc dicendum.

§. 2

De Sybillinis oraculis predicentibus euangelium, et gesta Christi de quibus, numero Sybillarum et quo spiritu prophetauerint.

Sybillę eximię probitatis, rarę uirtutis ac sapientes feminę fuerunt: virgines, uates deo plenę futurarum rerum diuina inspiratione prescię, quę diuersis carminum generibus futura, interque de Christo plurima predixerunt. Suidas ait, Sybilla uocem esse latinam ac tantundem significare quod grecis, uates, seu Prophetissa. at si greca uox est dei consilium importat. quare Sybillę quasi mortalibus diuinorum consiliorum denuntiatrices. et licet quidam furore exagitatas prophetasse perhibeant ut Homerus calantem et Aristoteles trigesima sectione problematum, atrębilis estu circa sedem mentis succensu commotas arbitretur. et Ambrosius commen. in. 1. epistolam ad corinthios, malo et improbo spiritu agitatas fuisse asserat: sed intelligendum arbitror de alijs mulierculis auguratricibus, quibus falso Sybillarum nomina imponuntur: ut Sardica, Rhodia, Sicula et alijs quibusdam quas refert Cicero lib. 1 de diuinatione in hęc uerba: carent arte si qui concitatione quadam animi, aut soluto libero que motu futura presentiunt, quod et somniantibus sępe contingit, et nonnunquam uaticinantibus per furorem, ut Bacis Beotius, ut Epimenides Cres. et paulo post de Heleno et casandra filijs Priami. ad eundem modum dicendum de Campusia Colophonia Calchantis filia et Mantho Thesalica filia Tiresię Thebanj. sed de Casandra. Vergilius 2. Aeneid.

Tunc

Tunc etiam fatis aperit Cassandra futuris
ora, dej iussu nonunquam credita Teucris.

Apollinem intelligit opinor, nam in sexto apertius Deiphobem Sybillam Phœbi furore actam furentem ac debacchantem inducit.

At Phœbi nondum patiens immanis in antro
Bacchatur uates, magnum si pectore possit
Excussisse deum, tanto magis ille fatigat
Os rabidum fera corda domans, fingitq premendo.

Deceptus plane existimauit eodem, quo fatidicę et demonum arreptitię, Sybillam exagitatam. Melius Cicero lib. 2. de diuinatione: Sybillę inquit, versus obseruamus, quos illa furens fudisse dicitur: non esse autem furentis ipsum poema declarat: est enim magis artis et diligentię, quam incitationis et motus. et lib. 1. dixerat: Sybillę Erithreę oracula habenda sunt, quę instinctu diuino, afflatuq funduntur. Si quis autem uaticinandi genus Sybillarum proprius nosse cupit, Platonem, Iamblicum, et Porphirium legat cęterosq Academicos quorum doctrinam Petrus Crinitus lib. 20. de honesta disciplina cap. 1. et Iustinus martir aduersus gentes in compendium redegerunt. Sed ad rem. Sybillas Dej afflatu vaticinatas sentit ex nostris Augustinus lib. 18. de ciuitate dej cap. 23. et commentar. in episto. ad Roman. Hieronimus lib. 5. contra Iouinianum. Lactantius lib. 1. diuinarum institutionum. Iustinus martir ibidem. 1. Eusebius lib. 5 historię ecclesiasticę et plures uetustissimi Patres. at ipsas sua ipsarum oracula non intellexisse opinio est ut accidit Caiphę de necessaria Christi morte pro hominum salute uaticinanti ut Ioannes ait cap. 11. a semetipso inquit non dixit sed cum esset Pontifex anni illius prophetauit. De numero autem Sybillarum

patria

patria et tempore nil certum habemus adeo va
riant scriptores Ethnici et nostri. Martianus Cape
lla duas tantum fuisse putat. Plinius trium statu
as tantum numerat iuxta rostra positas, unam
quam Pacuvius Taurus ædilis plebis instituit.
duas: quas Marcus Messala. Solinus eas nominat
Cumaniam, Delphicam, et Erithream Eriphilem.
Ælianus in varia historia quatuor censet, alij plu
res, nonnulli ut ex pluribus Herculibus vel Iovib.
unum fecerant veteres: ita ex pluribus Sybillis v
nam astruere conati sunt iuniores. Fuerunt ergo
numero decem ex sententia Varronis in libris
rerum diuinarum ad Cæsarem ubi copiose de Sybillis
disseruit cuius sententiam probant Hieronimus et
Lactantius ubi supra. Cumæa, Cumana, Persica,
Hellespontica, libica, Samia, Delphica, Phrigia,
Tiburtina, et Erithrea. Sed iam nunc de singulis
et earum oraculis dicendum est.

§. 3

De Cumæa Sybilla et illius oraculis.

Sybilla Cumæa à Cumis Campaniæ urbe in qua va
ticinata est cognomen accepit: genere Chaldæa fuit
et Berosi historiographi filia fuisse fertur, Babylo
ne nata, post tempora Cyri primi Persarum Regis
indeq in Italiam profecta. Cumis in basilica quã
Iustinus martir in admonitorio contra gentes se vi
disse testatur, oracula edidit versibus quidem omnis
generis perfectis, sed festinanter scribentium vitio
corruptis nõ cohærent, quod non sine numine acci
dit ne ab indignis intelligerentur. Huius Plato
in Phædone sub nomine diuinorum et fati dicorum
meminit. et Aristoteles in lib. de naturæ mira
culis. tametsi deceptus eam nominat Erithream
quod illa ceteras vaticinandi spiritu excelluerit, for
tasse ex omnibus unam faciens. et Eusebius lib.

4. de uita Constantini. et Virgilius ecgloga. 4.

Vltima Cumęi uenit iam carminis ętas.

Cuius opere multa in Solonini laudes detorquet quę illa de Christo nascituro prędixerat, quę Stratonicus Cumanus episcopus et Sixtus Senensis greca referunt: latina uero hęc sunt.

Cum Deus ex alto regem demittet Olimpo
Tunc terra omni parens fruges mortalibus ęgris
Reddet inexhaustos frumenti, uini, oleique.
Dulcia tunc mellis diffundent pocula cęli,
Et niueo latices erumpent lacte suaues.
Oppida plena bonis, et pinguia culta uigebunt.
nec gladios metuet, nec belli terra tumultus:
Verum florebit pax terris omnibus alta.
Cumque lupis agni per montes gramina carpent,
Permistique simul pardi pascentur et hędi.
Cum uitulis ursi degent armenta sequentes.
carniuorusque leo pręsepia carpet, uti bos.
Cum pueris capient somnos in nocte dracones,
nec lędent quoniam Domini manus obteget illos.

Quę omnia uel ex Esaię uaticinio cap. 11. desumpta uel certe quam simillima illi eodem spiritu prophetata sunt. ait enim Esaias. 11. habitabit lupus cum agno et pardus cum hędo accubabit: vitulus et leo et ouis simul morabuntur, et puer paruulus minabit eos. vitulus et ursus pascentur, simul requiescent catuli eorum, et leo quasi bos comedet paleas. et delectabitur infans ab vbere super foramine aspidis et in cauernam reguli qui ablactatus fuerit manum suam mittet. non nocebunt et non occident in

vniuerso monte sancto meo: quia repleta est te
rra scientia dominj. multa alia scripsit Sybil
la Cumea, que Amianus marcelinus scripsit á
Juliano apostata imperatore apud Aetnam ig
ni fuisse tradita, quod Christianorum dogmatibus
quam plurimum fauere videntur.

§. 4

De Sybilla cumana et illius oraculis.

Sybilla cumana Cumis Jonie vrbe nata, Amal
thea à quibusdam, ab alijs Eropsile seu dem
psile nominatur. nouem libros scripsit et ad
Tarquinium priscum regem attulit, trecentos Phi
lippeos pro eis postulans, qui territus magnitu
dine pretij derisit mulieris insaniam: que coram
eo tres combusit, et pro sex reliquis totidem pos
tulauit. Rex magis in sanire iudicans cum illa
rursus tribus alijs exustis idem pretium exegisset
pro reliquis, attentiore animo factus donauit. libri
á Romanis summo in honore et ueneratione sem
per fuerunt, cuius rei testis est Satyricus inquiens.

Credite me vobis folium recitare Sybille.

Hos ergo consulebant, priusquam bellum aggrede
rentur, et magnam illis fidem deferebant. ita
Gellius libro primo noct. Attic. cap. 19. obijt in
Sicilia vbi sepulchrum eius spectari Solinus ait.
extat huius vaticinium de incarnatione filij dej
et de eius sanctissimo nomine in hunc modum.

Tunc ad mortales ueniet mortalibus ipsis
In terris similis natus patris omnipotentis
Corpore uestitus. vocales quatuor autem
Fert, non uocalesque duas binum geniorum.

Sed

Sed quę sit numeri totius summa, docebo
Namq octo monades, totidem decadas super ista,
Atq hecatontadas octo, infidis significabit
Hominibus nomen: tu uero mente teneto.

Ad quorum intelligentiam obseruare decet in nomine greco sex esse literas: et quoniam greci per elementa nominabant. i valet decem. H. octo. s. ducentum. o. septuaginta. v. quatuorcentum. s. iterum ducentum: summa: octocentum octoginta octo. et in eo sunt duo ss. consonantes, quo elemento nomina duorum geniorum seu angelorum Sathaelis boni ut et hebrei credebant, et satan mali initiantur. quam interpretationem dedit Beda lib. com. in luc. cap. 2. quadrat numerus octo ternus: nam idem nomen. iHSOVS. octauo impositum die quo puer circumcisus est: octauo resurrexit nempe post sabbathū quo quieuit: octauo tempore post sex ętates et septimam animarum quę jn alia uita geritur resurgemus.

§. 5.

De Sybilla Persica et oraculis illius.

Sybilla Persica ex Persis fuit, ut refert lactantius ex Nicanore, qui res Alexandri magni scripsit, genere Sebrea, Noe, quę urbs est prope mare rubrum nata, Patre Beroso non historiographo, matre Erimantha. Hęc tamquam cęteris Sybillis antiquior numeratur a lactantio prima, tamen quo temporum uixerit non satis constat. uiginti quatuor libros scripsit oraculorum è quibus desumptū extat, de precursoris prędicatione et baptismo huius modi vaticinium.

Tunc quoq vox quędam veniet per deserta locorum

Nuntia, mortales miseros quę clamet ad omnes:
Vt rectos faciant calles, animosq repurgent
A vitijs, et aquis lustrentur corpora mundis.

Simile prorsus vaticinium cum eo quod habet Esaias cap. 40. et refertur ab euangelistis: uox clamantis in deserto rectas facite in solitudine semitas dej nostrj. Joannes enim prędicauit baptismū penitentię et accedentes baptizauit in Jordane.

§ 6

De Sybilla Hellespontica et suis oraculis.

Sybilla hellespontica in agro Troiano nata, vico Marmessia prope oppidum Gorgetium quamuis nominum variatione vicū appellat Marpessum et oppidum Gergithium Lactantius lib. 1. cap. 6. Hęc temporibus Cyri primi Persarum regis fuit, ut Lactātius ait ex Heraclide Pontico. extat huius modi vaticinium de doctrina Christi.

Ille Dej legem complebit, non uiolabit
Persimilem formam referens et cuncta dolebit.

Ita dominus de se dicebat: non ueni soluere legem sed adimplere. et Paulus: In similitudinem hominum factus, et habitu inuentus ut homo.

§ 7

De Sybilla Libica et oraculis illius.

Sybilla Libica, cuius recordatur Euripides in Lamię prologo, vt refert Lactantius lib. 1. diuinarū institutionum cap. 6. et Ludouicus Viues commen. in lib. 18. de ciuitate Dej cap. 23. de Christi miraculis, tale protulit vaticinium.

Ille quidem morbis pressos sanabit, et omnes
Lęsos, quotquot ei fident, cęciq uidebunt,

Ince

Incedent claudi, surdisq. audire licebit,
Insolitas mutis dabitur formare loquelas:
Expellet furias, oppressi morte resurgent.

Quam simile oraculum habet Esaias cap. 35. Deus inquit ipse ueniet et saluabit nos: tunc aperientur oculi cecorum, et aures surdorum patebunt. tunc saliet sicut ceruus claudus et aperta erit lingua mutorum: non erit leo nec mala bestia, sed redempti a Domino conuertentur cum letitia et gaudio, quod retulit dominus Matth. 11. et addidit: mortui resurgent quo absoluit omnes Sybillini huius oraculi partes. §. 8.

De Sybilla Samia et suis oraculis.

Sybilla Samia que alio nomine Phito dicta est de ingressu Christi in Hierusalem cum triumpho insidentis asello vaticinata est. Vixit tempore Aod iudicis secundi Israelis de quo Iudicum 3. huius mentionem in annalibus Samiorum repertam esse Eratosthenes testatur, uaticinium est huius modi.

Salue casta Sion, permultaq. passa puella
Ipse tibi mensor rex, en tuus intrat asello
Erga omnes mitis, iuga quo tibi; quo iuga demat
Intoleranda tibi, que fers ceruice subacta.

Occinit Esaias cap. 62. et Zach. 9. noli timere, sed exulta satis filia Sion. ecce Rex tuus uenit tibi mansuetus sedens super asinam et pullum filium subiugalis, et disperdet quadrigam ex Ephraim, et equum ex Hierusalem: et loquetur pacem cum omnibus gentibus.

§. 9

De Sybilla delphica et oraculis eius.

Sybilla delphica nomine Authemis seu Themis Delphis Beotiæ in Græcia nata, ante Troianum bellum, cuius vaticinij plura carmina Homerus suo inseruit operi, ut Chrisippus autor est libro de diuinatione, Varro et lactantius locis adductis. Diodorus Daphnem Tiresiæ filiam fuisse refert, quã Argiui cum Thebas vicissent Delphos misere, ibiq Dej oracula consulentibus edidit: idcirco Sybilla est appellata. Vixit sub tempore Gedeonis ducis Israelis, de quo mentio est Iudicum. 6. 7. et. 8. de Christi passione tale oraculum edidit.

Impinget illi colaphos et sputa scelestis
Israel labijs, neq non et fellis amari
Apponet escam, potumq immitis aceti.

Simile est uaticinium illud Hieremiæ. 50. non a uerti faciem meam aconspuentibus me. et illud psalmj. 68. dederunt in escam meam fel, et in siti mea potauerunt me aceto. quæ omnia in Christi passione completa sunt. §. 10

De Sybilla Phrigia et oraculis illius.

Sybilla Phrigia Ancyræ floruit, ibiq uaticinata est. uixit tempore Taolæ iudicis Israelis, de quo mẽtio est iudicum. 10. inter alia uero quæ protulit oracula, unum extat de Christi morte.

Scindetur templi uelum, mediumq diei
Nox tenebrosa tribus premet admirabilis horis,
Et tridui somno peraget mortalia fata.

Quod ita impletum referunt euangelistæ: et uelũ

tem

templi scissum est medium á summo usq ad deorsu̅.
ab hora autem sexta usq ad horam nonam tenebrę
factę sunt super universam terram. De triduo mor
tis eius extat apud Matth. 12. eiusdem redempto
ris vaticinium: Sicut Jonas fuit in uentre ceti trib;
diebus ac noctibus: sic erit et filius hominis in cor
de terrę tribus diebus ac noctibus. Sic illud solvite
templum hoc (et loquebatur de corpore suo) et
in tribus diebus excitabo illud. Sic Judęi retule
runt eadem vaticinia quamvis in adversam partē
retorquentes, dum Pilato pręsidi dicebant: seductor
ille dixit adhuc vivens: post tres dies resurgam.

§. 11

De Sybilla Tiburtina et suis oraculis.

Sybilla Tiburtina alio nomine Albunea, Tibur
ti Italię urbis vaticinia protulit quam Tiburtini
ut Deam coluere iuxta ripam fluuij Anienis
in cuius gurgite simulacrum illius repertum
fuerat tenens in manu librum in quo de Christi
resurrectione, et in cęlum ascensione huiusmodi
oraculum erat.

Sed postquam triduo lucem repetiverit, atq
monstrarit somnum mortalibus, atq docendo
Cuncta illustrarit, cęlestia tecta subibit
Nubibus invectus.

Vaticinium Zacharię Prophetę de Christi resur
rectione sic habet: visitabit nos post duos dies
et die tertia vivificabit nos. quod prędixit in
se implendum Christus dicens post tres dies re
surgam. itaquoq Marc. ultimo: Dominus Jesus
postquam locutus est discipulis assumptus est in
cęlum et sedet á dextris Dej. Lucas vero aliorum

.1.

1. ubi dixit ~~…~~ ui dontibus discipulis eleuatus est et nubes suscepit eum ab oculis eo⁊. de hac Euthropius et Orosius lib. 6. cap. 18. Innocentius Papa sermone de natiuitate Domini. Abulensis in Euseb. Chroni. Bap. mantuang lib. 3. parthenie. referunt, quod cum Augustus Cęsar qui orbis imperia potiebatur, se quasi deum ac dominum á populo adorari uellet, quo tempore Christus natus est, hęc Tiburtina Sybilla Romam uenit et mirabilem illi in cęlo uisionem mulieris in sinu puerum habentis cum summo glorię splendore quem solum Deum ac orbis dominum esse qui adorari ab omnibus deberet ostendit, proindeq ab incepta insania desisteret. atq in eo loco ubi uisio comparuit templū Rome conspicitur Araceli nuncupatum, sub hodie Diui francisci religione positum. //. //. //.

§ 12

De Sybilla Eritbręa et de authoritate suo⁊ oraculorum.

Sybilla Eritbręa ex Eritbra Ionię urbe in Gręcia fuit, quam Apollodorus Eritbręus ciuem suā esse recognoscit. de gręcis Ilium petituris vaticinatam esse ait, Troiam ab eis deuastandam, et Homerum multa mentiturum. claruit tempore delbborę prophetissę et Barac ducis Israelis de quibus iudicum. 4./ consilio. C. Curionis consulis. P. Gabinius. M. Otacilius. L. valerius á senatu Romanorum missi sunt Eritbręam, ut huius Sybillę carmina conquirerent et in urbem deportarent. itaq á priuatis descriptos circa mille versus reportauerunt. hęc ex Fenestella authore diligentissimo. Constantinus etiam magnus imperator ut Eusebius refert in vita Constantini, recitauit huius

Sybi

Sybillę oraculum pręclarissimum de aduentu secundo Christi ad iudicium acostrichis carminibus ita concinatum, ut in literis versuum initialium gręco idiomate hęc uerba legantur.

Iesus Christus dej filius saluator.

Et addit ipse Constantius in sua oratione Marcum ciceronem cum in hęc incidisset Sybillina acostricha per modum poematis artificio idipsum latinis auribus donasse et inter suas lucubrationes annumerasse. meminit ergo huius Erithręę Cicero lib. 1. de diuinatione, cuius oracula inquit habeda sunt quę instinctu diuino afflatuq. fundunter. et lib. 2. genus carminum huius Sybillę explicans ait: Acrostichon dicitur cum deinceps ex primis uersuum literis aliquid connectitur ut in Sybillinis ex primo versu cuiuscumq. sententię primis literis illius sententię carmen omne prętexit. Beatus Clemens papa in epistola ad Corinthios huius Sybillę meminit. Et Augustinus. 18. de ciuitate Dej cap. 23. affirmat eadem Acrosticha in Gręco huius Sybillę codice legisse cuius copiam fecerat flauianus Africę Proconsul. sunt autem latina hęc nam gręca libenter omissimus, et ad Sybillarum codicem et Sixtum Senensem remittimus.

Iesus Christus Dej filius seruator. lib. 13

Iudicij in signum, tellus sudore madescet,
Et rex ęternus, summo descendet olimpo
Scilicet ut carnem, mundumq. iudicet omnem
Vnde Deum fidi diffidentesq. uidebunt
Summum cum sanctis in sęclj fine sedentem
Corporeum, animas hominum quo iudicet olim.

Ho

Horrebit totis cum densis vepribus orbis.
Reijcient simulacra viri gazasq repostas
Exuretq ignis terras, cœlumq salumq
Incendetq foris angusti carceris Orci,
Sanctorumq omnis stans caro libera ——— Lucem
Tunc repetet, semper cruciabit flamma scelestos.
Vtq quis occulte peccauerit omnia dicet,
Sub lucemq Deus reserabit tempora clausa.
Dentes stridebunt, crebrescent undiq luctus,
Et lux deficiet, solemq nitentia et astra
Inuoluent tenebræ, tum lunæ splendor obibit.
Fossos attollet, iuga deprimet ardua, montes
Impedietq nihil mortalibus amplius altum.
Longa carina fretum non scindet, montibus arua
Ipsa æquabuntur: nam fulmine torrida tellus
Vnaq et sicci fontes, et flumina stabunt
Sydereisq sono tristi tuba clanget ab oris.
Stultorum facinus merens, mundiq labores
Et chaos ostendet, et tartara terra dehiscens,
Regesq ad solium sistentur numinis omnes
Vndaq de cælo fluet ignea sulfure mixto,
Atq omnes homines, signum præsigne dabit.
Tempore eo lignum, cornu peramabile fidis
Oppositus mundo cassus, sed uita piorum
Respergendo lauans duodeno fonte necatos.

Post hæc carmina duo alia fuisse his annexa ait Augustinus Eugubin. lib. 1. de peren. philosoph. cap. 22. in quibus sententiæ compendium erat in illis carminibus Christum Iesum deum et hominem saluatorem contineri. Longum esset recensere ex Prophetis et euangelistis eadem, quæ hoc loco Sybilla protulit de Christi aduentu ad iudicium,

Et

& de eodem iudicij die. feruntur alia plura Sybil
læ huius oracula, sed hæc magis ad rem facere uide
tur. huius meminit Cicero libro, primo, de diui na
tione: et Aristoteles libro de mirabilibus naturæ
auscult.

§ 14

De scriptoribus Sybillarum et authoritate oraculorum illarum.

Communem Sybillarum narrationem plurimi sunt
qui fecerunt. Cornelius Tacitus refert Cæsarem Au
gustum in vrbem aduexisse Sybillina carmina
undiq conquisita, prohibens ne deinceps à quo quā
priuatim retinerentur. quam prohibitionem multo
ante à maioribus factam refert Cicero lib. 2. de
diui natione, atq in tanta authorum varietate se
lectiores referre libuit. A. Gellius lib. 1. noctium
~~Attic~~, cap. 19. P. Crinitus lib. 20. de honesta disci
plina cap. 1. Eusebius lib. 5. historiæ ecclesiasticæ
Orosius lib. 1. Diodorus Siculus, Plinius Solinus
Strabo fenestella, Marcus Varro, Martianus capella,
Suidas, lactantius, Aelianus, Vergilius, Seruius.
è doctoribus sacris multi quos retulimus. e Philoso
phis plures, e poetis fere omnes. Theophilus etiam
sextus Anthiochiæ episcopus lib. 2. ad Autolicum
Sybillarum uersus octoginta refert. Opus etiam
Græcolatinum continens libros octo carminum Sybi
llinorum, hoc tempore è germania prodijt quod in
manus nostras non peruenit. Ludouicus Viues com.
in 18. de ciuitate Dei cap. 23. Sixtus Senensis
in Bibliotheca: Petrus messia quem honoris causa
nomino, et alij quos prudens omitto. Sed quid in
causa fuerit quod è pluribus Sybillarum operibus

quam

quam paucissima extent oracula, Claudius Rutilius distichis aduersus Stiliconem Honorij imperatoris socerum qui seditionem in generum concitaturus Sybillina carmina quę extabant primum igne combussit, innuit sic enim ait:

Nec tantum Geticis grassatus proditor armis
ante Sybillinæ fata cremauit opis.

Quam uero authoritatem Sybillarum oracula habuerint omnibus compertum est. at quanta fides earum testimonijs à Christicolis adhibenda sit, non est facile definire. illud plane certum est aduersus Ethnicos in suorum confutationem errorum valere plurimum, quamobrem Lactantius contra Gentes earum testimonijs libenter ubique vtitur. verum ad nostrę fidei dogmata confirmanda non tantum ponderis habent. quinimo hoc idem iudicium de eisdem Ethnici veteres habuerunt. scribit namque Cicero lib. 2. de diuinatione: Sybillam sepositam et conditam habeamus, ut id quod proditum est a maioribus iniussu Senatus ne legantur quidem libri, valeantque ad deponendas potius quam ad suscipiendas religiones. cum enim ipse Christianam religionem, quam illę futuram prędicebant, intelligere non posset, animaduerteretque uanam Deorum gentium ab illis labefactari, procul dubio ad deponendas potius has, quam ad constituendam illam esse existimauit. quare tametsi nostrę religioni vnum deum constituentes, multa de Christo vaticinantes plurimum liquido faueant, prę sertim aduersus gentes, quę tantum illis tribuunt authoritatis. inter nos uero cum catholica fide non constet Spiritus sancti afflatu vaticinia edidisse, licet quasi compertum humana opinione credamus, certa prorsus ac indubitatę fidei argumenta ex earum testimonijs desumere non possumus.

De

§. 15

De alijs tum Sybillarum tum diuinorum oraculis, quę exprimunt euangelium et deconfutatione Gentium per ea.

Sunt autem pleraque tum Sybillarum tum diuinorum oracula incertis sedibus vagantia, quę diuus Augustinus loco adducto, et Lactantius toto opere diuinarum institutionum, respersa collegerunt in hunc modum latina.

Non potest ex viri semine et matrice Deus
formatus esse.
Grecia quid confidis in viros principes?
Ad quid dona innania mortuis dedicas?
Immolas Idolis, quis tibi errorem in mentem imposuit,
Vt hęc perficias magni dej ore relicto?
Qui solus est deus creator, inuictus, existens,
Ipse autem firmauit figuram formę hominumque
Ipse misuit naturam omnium generationis vitę
Hominem formatum esse dej manibus
Quem etiam seduxit serpens dolose, ut ad fatum accederet
mortis, notionemque acciperet bonj et malj.
Demones quidem sunt Iouis magni propter voluntatem
Boni terrestres custodes mortalium omnium.
Omnium nutritorem creatoremque, qui dulcem spiritū omnibus
Apposuit, ac principem omnium Deorum fecit:
Eum dedit Deus fidelibus uiris honorare
Ipsum tuum cognosce deum qui dej filius est.
Opificem dej, consiliarium.

§. 16

Oraculum Apollinis.

Mortalis erat secundum carnem, sapiens portētificis operibus;
Sed sub iudicibus Chaldeis armis comprehensus;
clauis et cruce amarum tolerabit finem.

SYBILLA.

Florescet autem flos purus
Omnia uerbo agens, omnem infirmitatem curans,
Mortuorum autem surrectio erit,
Et claudorum cursus erit uelox, et surdus audiet,
Ceci uidebunt et mortui loquentur.
In panibus simul quinque, et piscibus duobus
Hominum millia in deserto quinque satiabit,
Et reliquias tollens post fragmenta omnia
Duodecim cophinos implebit in spem multorum.
Ventos compescet uerbo, sternet autem mare
Insanum, pedibus pacis, fideque calcans.
Fluctus perambulabit, morbos hominum resoluet,
Viuificabit mortuos, arcebit dolores multis,
ex viuo autem fonte panis satietas erit viris.
Dicent vatem
Insanum et mendacem. cum autem facta fuerint vniuersa,
Tunc mei memineritis, neque me iam quisquam
Mendacem dicet Dei magni Prophetam.
Mirabilis ignominiosus, ut miserabilibus spem prebeat.
Sed quando hec omnia perfecta erunt, que dixi,
In ipsum omnis lex soluetur.
In manus iniquorum et infidelium postea veniet
Dabunt ei alapas manibus incestis
Et faucibus expuent salivas virulentas.
Dabit autem in uerbera simpliciter innocens tunc dorsum
Et colaphos accipiens tacebit nequis agnoscat
Quod uerbum et unde venit, vt mortuis loquatur.
Et coronam portabit spineam.
In cibum autem fel, in sitim acetum dabunt
Inhospitalitatis hanc monstrabunt mensam.
Ipsa enim stulta deum tuum non cognouisti
Ludentem inter mortales cogitationes: sed et spinis

Coronasti: corona Sorriduma fel miscuisti:
Templi uero scindetur velum, et medio die
Nox erit tenebriosa ingens tribus Soris.
Mortis fatum finiet triduum sopitans
et tunc à mortuis egressus inlucem ueniet.
Primus resurrectionis vocatis initium ostendens
Vitam enim nobis acquisiuit morte superata.
Tuba de cęlo vocem luctuosam emittet.
Cum ueniet,
Ignis erit tenebręq immedia nocte obscura.
Opera autem Deorum Sumanis manibq facta exuret
Cum autem dies iste, finem fatalem acceperit et admortales
Iudicium immortalis Dej uenerit,
Veniet super Somines magnū iudicium et initium.
Tartareum autem CSaos ostendet terra dehiscens,
Venient autem ad tribunal Dej reges omnes:
Cęlum voluens terrę latebras aperiam,
et tunc exsuscitabo mortuos fatum soluens,
et stimulum mortis, posteaq in iudicium ducam
Iudicans piorum atq impiorq vitam virorum.
Etenim durum ad credendum omne Sominum genq.
Sed cum iam
mundi et mortalium uenerit iudicium quod deq ipse
faciet iudicans impios simul et pios:
Tum demum impios quidem in tenebrios in igne mittet.
qui autem pietatem colunt iterum viuent in terra
Spiritum deo dante, Sonorem simul et uitā ipsis.
Totius enim terrę mortalium confusio tunc erit,
et ipse omnipotens cū uenerit tribunale iudicare
Viuorum mortuorq q animas et mundum vniuersū:
Tunc deum iram non amplius placantem
Sed agrauantem et perdentem genus
Hominum, ac totum id incendio depopulantem

Ut

Vrbem, quam fecit Deus eam fecit
clariorem astris, atq; Sole, lunaq;.
Tunc gaudium dabit Deus hominibus
nam et terra et arbores et innumerabilia terræ pecora
Dabunt fructum verum hominibus
Vini et mellis dulcissimi et candidi lactis,
Atq; tritici, quod est hominibus optimum omnium.
Piorum autem solum sancta terra omnia hæc feret,
fluentum mellis de petra atq; de fonte
Et lac immortalitatis manabit omnibus iustis.
Incorruptibilis et conditor æternus in æthere habitans
Bonis bonum præferens, multo maiorem mercedem.
malis autem et iram et iniustis furorem colligens.
Sed misericordiam conuertimini homines, nunc neq; diutam
variam ducite Deum magnum.
Fuge sceleratas religiones, et viuo deo famulare,
Ne forte iratus incorruptibilis Deus
Omne genus hominum perdat, vitam et gentē improbā
Oportet genitorem deum amare qui sapiens semper est.
Deum regem et genitorem omnium
Quem terra contremiscit, cælumq; et mare
et latebræ tartareæ et dæmones abhorrescunt.

Sed videamus ad tantam lucem, quam Ethnici excusationem prætendere potuerunt. Lactantius ait: his testimonijs Gentiles conuicti solent eo confugere, ut dicant non esse carmina Sybillina sed a nostris conficta atq; composita. quod profecto non putabit qui Ciceronem Varronemq; legerit aliosq; ueteres qui Erithræam Sybillam cæterasq; commemorant quarum exempla proferimus. qui authores ante obierunt quam Christus secundum carnem nasceretur.

elenchus

36 Elenchus capitum euangelij secundum Mattheum.

Matthei · 1.

Genealogia Christi.
Tres tessaradecades.
Ioseph vult dimittere vxorem.

2.

Magi adorant.
Fuga in Aegiptum.
Pueri interficiuntur.

3.

Predicatio Ioanis.
Baptismus Christi.

4.

Ieiunium et tentatio Christi.
Predicatio regni celorum.
Vocatio quatuor Apostolorum.

5.

Predicatio beatitudinum.
Perfectio Apostolorum et legis.
Non irascendum.
Non mechandum.
Liber repudij.
Non periurandum.
Iniuria tollenda.
Diligendus inimicus.

6.

Eleemosina.
Oratio.
Ieiunium.
Contemptus terrenorum.

7.

Non iudicandum de altero.
Petendum a deo.
Falsi Prophete uitandi.
Verbum Dej audiendum.

8.

Leprosus mundatur.
Centurionis puer sanatur.
Socrus Petri
Demoniaci et male habentes.
Scriba et addlescens sequi uolentes.
Tempestas maris.
Gerasenorum demones in porcos.

9.

Paralyticus sanatur.
Matthei vocatio.
Conuiuium cum publicanis.
Disputatio de ieiunio a discipulis Ioanis.
Filia archisynagoge suscitat.
Sanatur mulier a fluxu sanguinis.
Duo ceci illuminantur.
Mutus demoniacus liberatur.
Circuibat omnes ciuitates.

10.

electio

Electio Apostolorum et nomina.
Missio et potestas curandi.
Paupertas Apostolica.
Minatur non recipientibus.
Prędicit persecutiones.
Promissio recipientibus.

11.

Missio discipulorum Ioannis et laus.
Exprobratio Iudęorum et triũ civitatum.
Agit gratias Patri, vocat omnes ad se.

12.

Discipuli colligunt spicas.
Sanatur manus arida.
Dęmoniacus cęcus et mutus.
Peccatum in Spiritũ Sanctũ.
Arbor bona et mala.
Pharisęi signa petunt.
Mater et fratres foris.

13.

Parabola seminantis.
Parabola Zizaniorum.
Parabola grani Synapis.
Parabola fermenti.
Parabola thesauri abscõditi.
Parabola margaritę.
Parabola sagenę maris.
Nazareni scandalizantur in sapientia et cognatione Christi.

14.

De Herode et Ioanne acciso.
De quinque panibus et duobus piscibus.
Ambulat Christus supra mare.
Adventus eius in Genesar.

15.

Transgressio pręceptorum ob traditiones humanas.
De Cananęa.
De turbis sanatis.
De septem panibus.

16.

Pharisęi signa petunt.
Cavendũ a fermento Pharisęorum.
Confessio Petri et claves.
Increpatio Petri.
Tollere crucem et sequi Christum.

17.

Transfiguratio Christi.
De Helia venturo.
De lunatico non sanato a discipulis.
De fide transferente montes.
De prędictione mortis.
De exigentibus didragma.

18.

Quis maior in regno cęlorum.
De vitando scandalo.
Parabola Pastoris et ovis.
De correctione fraterna.
De clavibus ecclesię.
De assistentia Christi.

Parabola decem milliũ taletorum.

19.

Phariseı tentant de diuortio.
Paruuli offeruntur illis.
De adolescente seruatę mãdata.
Diues difficile saluabitur.
De centuplum accipiente.

20.

Parabola operariorum vineę.
Predictio mortis in ascensu Hierosolimę.
De petitione filiorum Zebedei.
Duo cęci sanantur in Hiericho.

21.

De ingressu in Hierusalē in asina.
Ejicit vendentes.
Sanat cęcos.
De ficu arida fide et oratione.
Interrogatio in qua potestate faciat.
Parabola de duobus filijs.
Parabola de vinea et torculari.
De lapide angulari reprobato.

22.

Parabola de uocatis ad nuptias.
De censu et numismate Cęsaris.
De eo qui habuit plures vxores.
De primo legis mandato.
Cuius filius Messias.

23.

Deploratio Phariseorum hypocritarum.
Deploratio Hierusalem quę occidit Prophetas.

24.

Destructio Hierosolimę.
De aduentu Antichristi.
Signa iudicij futuri.
Vigilandum quia dies et hora ignoratur.

25.

Parabola de decem virginibus.
Parabola de tribus qui talenta acceperunt.
De aduentu et iudicio Christi.

26.

Magdalena vngit dominum.
Iudas paciscitur.
De cęna agni paschalis.
Institutio Sacramenti.
Petrus promittit se non negaturum.
Oratio in horto.
Proditio Iudę.
Examinatio apud CayphAm.
Negatio Petri.

27.

Ducitur ad Pilatum.

Desperatio Iudę.
Absolutio Barrabę.
Pilatus lauat manus.
Coronatur spinis Christus.
Angariatur Simon.
Crucifigitur, sepelitur.
Custodes sepulchri.

28.

Angelus apparet mulieribus.
Christus occurrit illis.
Custodes mentiuntur.
Apparet discipulis quos mittit ad prędicandum.

Elenchus capitum euangelij secundum marcum.

Marci. 1.

Prędicatio et baptismus Ioannis.
Baptizatur Christus.
Ieiunium Christi.
Vocatio quatuor Apostolorum.
De dęmoniaco sanato.
De socru Simonis.
Sanat omnes male habētes et dęmoniacos.
Leprosus mundatur.

2.

Sanatur paralyticus.
Vocatio Matthęi et conuiuium.
Discipuli Ioannis disputant de ieiunio.
Discipuli vellunt spicas.

3.

De habente manum aridam.
Electio Apostolorum et potestas.
De furore et blasphemia in Spiritum sanctum.
De matre et fratribus.

4.

Parabola de seminante.
De lucerna sub modio et mēsura.
Parabola de semente vltro crescente.
Parabola de grano synapis.
De procella maris.

5.

De dęmoniaco Gerasenorum.
Filia Iairi suscitatur.
Hemorrhoysa á profluuio sanatur.

6

Prędicans in Nazareth non suscipitur.
Missio Apostolorum.
De Herode et Ioanne.
De quinque panibus et duobus piscibus.

Ambu

Ambulans supra mare putatur phantasma.

7.

De discipulis illotis manibus manducantibus.

De Cananea Syrophenissa.

De surdo et muto.

8.

De septem panibus.

Pharisei signa querunt.

De ceco uidente homines ut arbores.

Confessio Petri.

Predictio mortis et reprehensio Petri.

Tollenda crux et christus sequendus.

9.

De transfiguratione.

De Helia venturo.

Demoniacus non potuit sanari a discipulis.

Predictio mortis et resurrectionis.

Aduocato puero docet quis sit maior.

De alijs eijcientibus demonia.

De scandalo vitando.

10.

Quod non licet uxorem dimittere.

De paruulis oblatis.

De diuite contristato

De centuplum accepturis.

Ascendens Hierusalem predicit mortē.

De filijs Zebedei.

De Bartimeo ceco.

11.

Ingreditur Hierusalem in asina.

De ficu arida, nummularijs et fide.

Interrogatio in qua potestate faceret.

12.

Parabola uinee et torcularis.

De lapide reprobato.

De censu Cesaris.

De eo qui plures habuit uxores.

De primo mandato legis.

Cuius filius Messias.

Cauenda doctrina Phariseorum.

De vidua offerente duo minuta.

13.

Desolatio templi et Hierusalem futura.

De Antichristo.

De consummatione seculi.

14.

Magdalena vngit Christum.

Paciscitur Iudas.

Cenat agnum cum discipulis.

Instituit Eucharistiam.

Pre

Prędicit negationem Petri.
Oratio in horto.
Captio Christi.
Adducitur ad Cayphaam.
Negatio Petri.

15.

Adductio ad Pilatum.
Dimittitur Barrabas: Iesus flagellatur.
Angariatur Symon Christi, crucifigitur.
Deponitur decruce, sepelitur.

16.

Veniunt mulieres admonumẽtum.
Apparet magdalenę et discipulis.
Nouissime mittit suos ad prędicandum.

§. 3

Elencus capitum euangelij secundum lucam.

Luca. 1.

Proemium operis.
Conceptio Ioannis.
Incarnatio Christi.
Visitatur Elisabeth.
Natiuitas Ioannis.

2.

Natiuitas Christi.
Circumcisio eiusdem.
Purificatio Marię.
De Simone et Anna Prophetissa.
Puer inuenitur in medio doctorum.

3.

Prędicatio et uita Ioannis.
Baptismus penitentię.
Incarceratio Ioannis.
Baptismus Christi.
Genealogia illius ab Adam.

4.

De ieiunio et tentatione Christi.
Prędicat in synagoga Nazareth.
Demoniacus sanatur in Synagoga Capharnaum.
De socru Petri.
Vespere curat mane abijt ad prędicandum.

5.

Vocatio Apostolorum, et captura piscium.
De leproso sanato.
De paralytico per tectũ demisso.

Vo

Vocatio Matthęi conuiuium disputatio.

6.

Discipuli uellunt spicas.
De manu arida.
Electio Apostolorum et nomina.
Predicatio beatitudinum.
De dilectione inimici.
De lege naturę seruanda.
De iudicio temerario uitando.
De arbore bona et mala.
Sermo dej audiendus.

7.

De seruo Centurionis.
De filio viduę suscitato.
De legatione Ioānis ad Christum.
Laus Ioannis.
Conuersio Magdalenę.

8.

De vxore Chusę et Susanna.
Parabola seminantis
De lucerna et candelabro.
Mater et fratres Christi.
Tempestas maris sedatur.
De dęmoniaco Gerasenorum.
Filia Iairi suscitatur.
De Aemorrhoysa.

9.

Missio Apostolorum et potestas.
De fama Iesu apud Herodem.
De quinq panibus et piscibus.
31

Confessio Petri.
Prędictio mortis.
Sequella Christi.
Transfiguratio.
De lunatico non sanato a discipulis.
Prędictio mortis.
Contentio discipulorum.
Prohibetur quis ab Apostolis ut eijciat demonia.
Non suscipitur a Samaritanis.
De tribus volentibus sequi Christum.

10.

Electio septuaginta duorum.
Deploratio ciuitatum.
Reuersio discipulorum et gratiarum actio.
De quęstione legis periti.
De eo qui incidit in latrones.
De martha et maria.

11.

De oratione dominica.
De dęmoniaco muto.
De muliere quę extulit vocem.
De petentibus signum.
De non lotis manibus.
Deploratio Pharisęorum et Scribarum.

12.

De fermento Pharisęorum.

De vo

De volente diuidere hereditatē
Parabola de eo qui habebat multa bona.
De auferenda sollicitudine terrenorum.
De auaritia fugienda.
Vigilandum cum seruo vigili.
De seruo cum ebriosis.
De persecutionibus.
Non cōtendēdū cum proximo.

13.

De galileis et alijs in Syloe occisis.
Parabola de ficu.
De muliere contracta duodecim annis.
Parabola de Synapi.
Parabola de fermento.
De porta angusta.
De insulis Herodis.

14.

De hydropico sanato.
Parabola de inuitato ad nuptias.
Pauperes ad cenam uocandi.
Parabola de inuitatis ad cenā.
De tollenda cruce.
De duobus qui non computauerunt sumptus.

15.

Parabola de oue perdita et pastore.
Parabola de dragma inuētā.
Parabola de filio prodigo.

16.

De villico diffamato.
De seruanda lege.
De diuite epulone.

17.

De vitandis scandalis.
De condonando fratri.
Parabola de seruo ab agro regresso.
De decem leprosis.
De regno dej intra nos.
De iudicio exemplo Noe et loth.

18.

Parabola iudicis et uiduę
Parabola Pharisęi et publicani.
De Pueris oblatis.
De seruandis pręceptis Dej.
Diues difficile saluatur.
Pędictio mortis.
De cęco sanato in Hiericho.

19.

De Zacheo.
Parabola de decem seruis et minis et de nolentibus regem.
De ingressu in Hierusalē in asina.

fle

Fleuit super ciuitatem.
Eiecit ementes et uendentes.

20.

De querentibus qua potestate faceret.
Parabola vineę et filio occisso.
De lapide reprobato.
De censu Cęsaris.
De eo qui habuit plures vxores, et statu resurrectionis.
Cuius filius Messias.

21.

De vidua offerente duo minuta.
De consummatione templi et Hierosolimę.
De fine sęculi et iudicio.

22.

Paciscitur Iudas de uendendo Christo.
De esu agni Paschalis.
De Eucharistię institutione.
Contentio quis eorum maior.
Oratio in horto.
captio Iesu.
Trina negatio Petri.
examinatur á principe sacerdotum.

23.

Ducitur ad Pilatum.
Spernitur ab Herode.
Dimittitur Barrabas.
Damnatur Christus ad crucem.
Angariatur Simon.
Planctus filiarum Hierusalem.
crucifigitur, deridetur.
Sepultura.
mulieres parant aromata.

24.

De resurrectione et mulieribus.
Petrus vadit ad monumentum.
Apparet duobus disciqulis.
Apparet vndecim.
Vltimo apparens promittit Spiritum Sanctum.
Ascendit in cęlum.

§. 4

Elenchus capitum euangelij secundum Ioannem.

Ioannis. 1.

Aeterna generatio uerbi, et incarnatio.

Testimonium Ioannis de Christo ad legatos.

Altera die mostrat Agnū dei.

Altera Andreas et alius et Petrus secuntur Christum.

Altera vocatur Philipus et Nathanael.

2.

Nuptię in cana.

De Paschate in quo eiecit uendentem in templo.

3.

De nicodemo.

Ioannes et Christus baptizat.

Questio de purificatione.

Testimonium Ioannis de Christo.

4.

De samaritana.

De filio reguli.

5.

De probatica piscina.

Sanatur ęgrotans triginta octo annis.

Iudęi querunt interficere Christum.

6.

De quinq panibus et duobus piscibus prope Pascha.

Fugit Christus ne fieret rex.

Apparet discipulis nocte in mari, turbę nauiculis secuntur eum.

Sermo de vero mãna pane cęlesti.

Multi ex discipulis desciscũt.

Petrus verbo uitę adhęret.

7.

Iesus clam ascendit ad festũ scenopegię.

Mirantur super doctrina quã non didicerat.

Sacerdotes mittunt comprehẽdere.

Dissensio turbę.

Disceptatio cum ministris et nicodemo.

8.

De muliere adultera.

Sermo de sua diuinitate.

Appellatur Samaritanus.

Tentant lapidare eum.

9.

De cęco a natiuitate.

Disceptatio Iudęorum cum cęco.

10.

Occurrit Iesus cęco.

Sermo de ouibus pastore et mercenario.

De festo enceniorum.

Vo

Volunt iterum lapidare.
Abijt trans Iordanem.

11.

De Lazaro suscitato.
Confessio Marthę.
Concilium contra Christum.
Secedit in Ephrem.
Proximo Paschate multi ueni
unt Hierosolimam.

12.

Cęnat cum Martha et Lazaro.
Maria ungit pedes illius.
Ingreditur Hierusalem in as
sello.
Gentiles adducuntur à Philippo.
Vox de cęlo sonuit.
Sermo de fide.

13.

Lauat pedes discipulorum.
Sermo de humilitate
Predictio proditoris.
Exit Iudas.
Mandatum dilectionis inuicem.

14.

Sermo de diuinitate cum Patre
et Spiritu sancto in cęnaculo.

15.

Sermo de adhęsione ad Deum
exemplo uitis et palmitum.
De mutua charitate.
De persecutionibus propter Chris
tum.

Consolatio Spiritus Sancti.

16.

De prędictione mortis et
persecutionum.
Promissio Spiritus sancti.
Petendum in nomine Christi.

17.

Oratio Christi ad Patrem
pro suis.

18.

Captio Christi.
De auricula Malchi.
Adductio ad Anam: inde
ad Caypham.
Examinatio Christi.
Trina negatio Petri.
Adducitur ad pretorium.
Examinatur à Pilato.
Dimittitur Barrabas.

19.

Flagellatur: coronatur spinis.
Damnatur ad crucem.
De crucifixione et titulo crucis.
De partitione uestimentorum.
Franguntur crura latronum.
Sepelitur Christus.

20.

De resurrectione et primo
aduentu Magdalenę ad
sepulchrum.

De

Veniunt Petrus et alius dis
cipulus.
Apparet ut hortulanus Mag
dalenę.
Nocte apparet decem disci
pulis.
Post dies octo eisdem et Tho
mę.

21.

Septem piscantibus appa
ret in mari.
De trina interrogatione Pe
tri.
De predictione Ioannis.

genealogia

37 genealogia Christi domini secundum matthæum cap. 1

Abraham
Isaac
Iacob
Iudas
Phares
esron
Aram
Aminadab
naason
Salmon
✠. Booz
obed
Iese uel ut sept. Issai.
dauid
✠. Salomon
Roboam
Abia
Assa
Iosaphat
✠. Ioram.
Ozias qui et Azarias
Ioathan
Achaz
ezechias
manasses
Amon
Iosias
✠. Iechonias
Salatiel
zorobabel
Abiud
eliacim
Azor
Sadoch
Achim
eliud
eleazar
mathan
Iacob
Ioseph
Christus dñs.

genealogia Christi domini secundum lucam c. 3

Iesus
Ioseph
✠. Heli
mathan
Leui
melchi
Ianne
Ioseph
mathatias
Amos
nahum
esli
nagge
mahath
mathatias
Semei
Ioseph
Iudas
Ioanna
Ressa
zorobabel
Salatiel
neri
melchi
Addi.
chosam
elmadam
Her
Iesu
Heliezer
Iorim
mathath
Leui
Symeon
Iudas
Ioseph
Iona
eliacim
melcha
menna
mathathah
✠. nathan
Dauid
Iesse
obed
Booz
Salmon
naason
Aminadab
Aram
esron
Phares
Iudas
Iacob
Isaac
Abraham
Thare
nachor
Saruch
Reu, uel Ragau.
Phaleg
Heber
Sale
Arphaxad
Cainam
Sem
noe
lamech
mathusalem
enoch
Iared
malaleel
caynam
enos
seth
Adam
Deus.

Pw

Pro intelligentia autem predicte tabelle notandum quod Ioachaz et Ioacim et Ioachim sub eodem nomine (Iechonie scilicet) ab euangelista uidentur significati sic Hieronimus matth. 1. Hieremie 22. 4. reg. 25. et iuxta hoc intelligitur ultima thesarecada seu quatuordena ex tribus quas mattheus contexuit.

Deinde notandum quod Iechonias qui erat Ioachaz decessit sine liberis cui succesit ~~filius~~ frater eius Ioacim qui et Eliachim dicitur et ab isto ortus est Ioachin qui Iechonias hic specialiter nominatur a quo ortus est salatiel etc.

Notandum insuper quod Ochozias Ioas et Amassias in hac genealogia saluatoris pretermissi sunt ab euangelista mattheo quia Ioram miscuit se Athalie filie impie Iezabelis, sic Hieronimus matthei 1. cap. et proinde dicitur (illis tribus intermissis) quod Ioram genuit Oziam. et tres thesarecades quas mattheus ab Abraham usque ad Christum prosequebatur manent integre tribus dictis uiris silentio conclusis.

Preterea animaduertendum est quod cum in genere Dauidico ~~[illegible]~~ utraque dignitas regia scilicet et sacerdotalis concurrerit mattheus per reges lucas autem per sacerdotes Christi propaginem deducit incipiens a Ioseph usque ad Nathan et ceteros hoc est (ut dicit Iansenius) mattheus prosequitur generationem Christi a dauide per lineam Salomonis: diuus uero lucas prosequitur eamdem generationem a dauide

per

per nathan. Nathan autem et Salomon erant ambo fratres filij Dauid et Bersabe ut constat 1. parali. 3.º et est satis verosimile quod genus Joseph et virginis (erant enim de eadem tribu) inter se per matrimonia commiscerent et de nuo consanguinitas renouaretur prout D. Augustinus annotat contra faustum lib. 23. prope finem tom. 6. et sic Reges descendentes a dauide et Salomone quos mattheus recenset non solum pertinebant ad genus Joseph sed erant etiam de genere et succesione virginis et proinde cognito genere seu descendentia vnius alterius etiam genus et posapia propalatur.

Notandum insuper cum federico nausea episcopo vienensi in quodam sermone de natiuitate virginis quod in ipsius virginis ascendentia fuerunt quatuordecim Patriarche ab Abraham scilicet usque ad Dauid. et 14 reges a Dauid scilicet usq. ad transmigrationem babylonicam. et 14. sacerdotes seu duces a trans migratione nimirum dicta usq. ad Christum dnum

Aduertendum praeterea cum D. Hieronimo de natiuitate virginis tomo. 4 prope finem, quem exhebreo in latinum traduxit, et est iam fere unanimiter receptus. q. sanctissima Virgo Maria de sanguine regio et de familia Dauid nata est in Nazareth ubi pater ipsius Joachin domum et consanguineos habebat. et mater ipsius Anna domum, et consanguineos habebat in Bethlem

em. et proverbio tenet quod sanctissima virgo educa
ta est cum alijs nobilibus puellis in domibus, quae
ad id muneris prope templum deputatae erant.
notandum insuper. quod quamuis Raab fue
rit peccatrix, et de Chananeorum genere cum qui
bus prohibebatur israelitis inire connubia, tamē
quod pro excipiendo populo dei in terram promis
sam cum fide veri dei seipsam periculo exposuit
exploratores admittens. ponitur in genealogia
saluatoris. immo et Thamar et Bersabee in
eadem genealogia constituuntur quod Christus domi
nus de peccatoribus et peccatricibus nascens omni
um erat peccata deleturus. nec Raab ponitur
aut exprimitur utcunque sed in nobilissima tribu scilicet iu
da, ex qua Salmon genuit Booz.
ubi cum Nicolao de lyra pondero quod tres fuerunt
viri sub nomine Booz ab euangelista comprehē
si. scilicet Pater. filius, et nepos. qui omnes hoc
nomine nuncupabant. et hoc concordat cum eo
quod matthaeus asserit. scilicet quod processerunt qua
tuordecim generationes ab Abraham usque ad da
uid. et cum annis qui interfuerunt a tempore
quo Iosue duce Hebraei ingressi sunt terram promis
sam usque ad natiuitatem dauid, qui ut placet
Cornelio Iansenio fuerunt. 366. aut fere tot, ut
describit. Ioannes lucidus. 3a aetate. qui distribuit
inter Salmon. Booz. Obed. et Iesse consideratione

fac

facta . q. homines illius ętatis erant iam grandeui
cum filios procreabant, uidetur fieri consequens q.
quamuis sint quatuor personę (si demas annos
quibus alij cum alijs communicant . et quos ha
bebat Salmon ante q. illa supputatio inciperet,
et quos post ipsam vixit Iesse) duę solummodo ęta
tes veniunt numerandę, quibus tam grandis an
norum numerus adaptari non potest . ac proinde
non uidetur a ueritate dissonum . q. fuerint tres
nomine Booz appellati ; et unico illo nomine
ab euangelista comprehensi, quorum primus fue
rit filius Raab, et uxoratus Ruth, quam etsi mo
abitidem, et paganam duxit, quoniam illa patriã
et propria dimiserat, ob amorem nurus suę noe
mi, et fidem dei israel . Hoc autem dictum ni
colai de Lyra de triplici Booz fit uerosimilius, ex
eo quod supra dicebamus ex Hieronimo de
triplici Iechonia (unico nomine) significato.
Pręterea animaduertendum est q. sanctus lucas
nulla facta mentione de Iacob, Heli uocat patrē
Ioseph . circa quod . d . Hieronimus, et nicolaus
de Lyra . in matth . c . 1 . dicunt q. Ioseph fuit filius
naturalis Iacobi, et filius legalis Heli : et ideo
diuus lucas Suius, mattheus uero illius mentio
nem fecit, dicens Iacob autem genuit Ioseph virum
marię, de qua natus est Iesus, qui uocat christus
ideo autem (ait Hieronimus) genealogiam us

q̃

q[uod] ad Ioseph et per Ioseph deduxit quia non e 11
rat mores apud hebreos, genealogias per foemin
as texere. et quoniam Ioseph et Virgo eiusdem
erant generis, et tribus: quod uel ex eo probatur
q[uod] non licebat in lege mulieribus ad quas hæredi
tas paterna pertinebat (sicut Virgini attinebat
hæreditas patris sui Ioachimi) nubere viris alte
rius tribus. Si enim Aaron summus sacerdos qui
erat de tribu leui duxit Elizabeth filiam Ami
nadab et sororem Naason, quæ erat de tribu Iuda.
et Dauid cum esset eiusdem tribus Iuda duxit uxo
rem Michol filiam Saulis de tribu Beniamin
hæreditas paterna ad neutram dictarum spectabat
habebant enim alios fratres maiores natu. ut ex
sacra scriptura constat, quod in Virgine locum
non habuit fuit etenim primogenita Ioachim et
Annæ parentum suorum. Vnde manifeste conuin
citur Virginem et Ioseph eiusdem fuisse generis et pro
paginis.

Gradum istius consanguinitatis explicant aliqui
doctores quos refert Ioannes Lucidus. lib. 2 de temp.
hebræor. c. 14. progressionem sequentes textum d.
Lucæ in hunc modum. Leuens (aiunt) genuit
melchi. melchi genuit leui. leui genuit mathã,
et mathan genuit Heli: qui dictus est etiam Io
achim et fuit pater naturalis Mariæ et pater le
galis Iosephi. et Cornelius Iansenius ubi s[upra] aduertit
esse uerosimillimum affirmare q[uod] Heli sit idem q[ui]
et Ioachim. et huius nomenclaturæ causam et si
mi

nile adducit. quoniam Jeconias Rex Iuda cuius tempore facta est captiuitas babylonica, dictus est etiam Joachin. et Eliachim, quia tria nomina idem sonant apud Hebreos. ac subinde eodem modo Joachim pater Virginis potuit Heliachim appellari. et nomine abbreuiato Hely. sicut nomina t a luca euangelista.

addit etiam predictus Iansenius (et uidetur idem sentire Augustinus 2 q. euang. c. 6 et lib. q. ueteris et nou. testamenti. 56. et lib. 1. contra fortunat c. 3) quod non ~~ergo~~ dicebat Heli pater legalis Josephi ob eandem causam, qua alij in lege tales filij nominabant quod nimirum ~~si~~ frater aut consanguineus ~~defuncti~~ sine liberis defuncti uxorem ipsius ducebat et filij deinde nati ~~dicebantur~~ erant filij naturales consanguinei suscitantis semen fratris sine liberis demortui: et dicebant filij legales eiusdem defuncti cuius nomine gignebant: sed propterea quod Heli seu Joachim. quod idem est. erat socer Josephi sponsi Virginis. et est usitatissimum quod soceri generos filios appellent. et e contra generi soceros parentes uocent.

et tandem dicit Iansenius, et aduertit quod eo tempore quo lucas uoluit describere genus Christi domini secundum carnem. de ipso asserunt quod putabatur filius Joseph. q. d. non esse Josephum ipsius Christi progenitorem in re. sed in hominum existimatione.

Notandum quoque quod Cainam de quo dicit lucas quod genuit Sale. uel erat pater legalis ipsius. et nominatur

ralis

rales: vel eidem homo binominus dicitur sicut Carnā
et Sale, vel dicendum, q ingenetti reticet ut
habet alibi diximus. § 2

Notandum etiam cum Abulensi sup Mattheū
cap. 1. q nomina progenitorum Christi a Salatie
le et deinceps sacra scriptura non exprimit col
lecta tamen sunt ab euangelista ex libris authē
tissimis hebreorum. ut iam alibi monuimus.
notandum insuper q Lucas genealogiam Christi-
texit ascendendo a Christo Redemptore ad deum
optimum maximum. Mattheus vero descendendo
ab Abraham usq ad Christum, quoniam et deus ad
homines descendit per homines, et homines ad deū
ascendunt per hominem Christum, et qui descen
dit ipse est qui ascendit super omnes celos.
Sumpsit autem Mattheus exordium ab Abraha
mo q hebreus hebreis scribebat, qui tantum se patrē habere
gloriabant: posuitq david et Abraham ut anno
tat d Hieronimus. lib. 1. comment. in Matth. cete
ris pretermissis et eorum filium Christum nūn
nuncupauit, q ad hos specialiter facta erat de ipso
repromissio. dicitq ibi eundem Hieronimum. filij
david filij Abraham. ordine prepostero sed necessa
rio commutato, quoniam si primum posuisset Abra
ham, et postea david rursus ei repetendus fuerat
Abraham ut generationis series texeret. // //

Preterea pro intelligentia eius quod in euangelio
legedimus de fratribus domini. notandum q more
usitato sacre scripture dicuntur fratres patrui et conso
brini, ut patet in Abraham, et Loth, immo et patrue
les

38 les aut consanguinei sanguine propinqui. §. 3.
Notandum secundo quod quando in sacra scriptura dicitur
Joseph Heli, et Heli mathat intelligitur scilicet filius. ut
Luc. 3. Joseph qui fuit Heli, et Heli qui fuit mathat
et similia, ut patet in contextu evangelij in ibi nu
meratis in genealogia salvatoris. Sic autem habet ne
rum nisi aliud constet ex alijs eiusdem sacrae scriptu
rae testimonijs. nam et idem lucas enumerans ~~Apos~~
~~tolos~~ inter ceteros Apostolos Iudam Thadeum vocat
eum Iudam Iacobi. nec tamen intelligendum est quod
fuerit Iacobi filius, sed eius frater, nam in sua episto
la canonica fratrem se Iacobi appellat. quibus positis:
circa difficultatem ~~que~~ quae circa sanctissimam Annam
et filios, quos procreavit se offert. ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ ex quibus intelligentia
veri pendet (quamvis Iacobus faber longe aliter procedat,
et alij aliter) prout ab antiquis patribus sacrisque docto
ribus accepimus, ita deducimus.
Stolanus seu solon et uxor eius emerentiana qui ex ge
nere david et iterque Bethleemites fuit, duas filias An
nam maiorem natu, et Hesmeriam genuerunt. An
na nupsit primum ~~levi~~ Ioachim ex genere davidis
de tribu Iudae nazarethano, ex quo genuit mariam
virginem, quam desponsavit Iosepho ex eodem ge
nere davidis Bethleemitico, atque ex sola virgine si
ne virili semine, sed opera tantum spiritus sancti na
tus est Iesus Christus dominus.
Mortuo vero ~~levi~~ Ioachino Anna secundo nupsit Sa ~~tertio~~
lomeo, ex quo genuit alteram mariam Salome cog
nominatam a patre dicto cognomine, haec ex coniu
ge

ge Zebedeo genuit Iacobum maiorem et Ioannem euangelistam. Salome tandem uita functo Anna tertio nupsit Cleophe ex quo genuit tertiam filiam quam eodem nomine nuncupauit. scilicet Mariam (intuitu excellentiæ prioris) addito cognomento Cleophe a patre. hæc Alpheo fratri Iosephi sponsi virginis nupta quatuor suscepit liberos ex eo. Iacobum quem nominamus minorem. ~~iudam thadeum~~, ~~Iosephum iustum~~. Symonem, et Iudam Thadeum (qui omnes tres Christi fuerunt Apostoli,) et Iosephum cognominatum iustum discipulum ex 72 eiusdem Domini. duas item filias Esther, et Thamar; hi fratres domini dicti sunt tum quia filij ~~fratris Iosephi~~ sororum virginis, sed specialiter prædicti sex filij Alphei quia etiam filij fratris Iosephi: et mortuo eorum patre Ioseph curam, et tutelam eorum sobrinorum suscepit, unde pater tutelaris ipsorum sicut nutritius Christi dictus est. ac proinde omnium pater existimatus. et omnes fratres. sic ne dicebant quidam apud matth. 13. nonne hic est fabri filius? nonne mater eius dicitur maria? et fratres eius Iacobus et Ioseph. et Simon et Iudas. et sorores eius nonne omnes apud nos sunt. non me latet plures græcorum in ea sententia esse ut existiment hos ueros liberos Iosephi esse ex priori coniugio. sed profecto ueritatem non attingunt. Hesmeria uero soror Annæ natu minor nupsit Apiano Aronitidi ex genere leui, ex quibus nata est elisabeth uxor Zachariæ sacerdotis leuitici ex genere Aaronis de vice Abiæ a quibus ortus est Ioannes baptista. unde intelligitur illud lucæ. 1. ecce elisabeth cogna

ta

Cleophe
Secundo
Salome

ta tua; quae erant consobrinae seu patrueles ~~duarum~~ sororum filiae.

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~. neque contrariae quoque convincunt argumenta aliter opinantium. et praecipue citati Iacobi Fabri Parisiensis qui contra nostrum modum dicendi edidit tractatum quendam, quoniam et Abraham in senectute duxit Ceturam; et de diva Anna non legitur quod esset aetate grandaeva quando peperit Virginem deiparam. sed quod fuerat sterilis, sterilitas autem ablata est per illum actum foecundissimi partus Mariae virginis. (ceterum Elisabeth mater baptistae, et Sara mater Isaac erant annosae valde, et ideo eis non contigit secundus partus) Cuius autem exemplum habemus in altera Anna matre Samuelis. 1. reg. 1. et 2. cui miraculose ablata est sterilitas per primum Samuelis partum. et postea peperit quinque filios quia erat in aetate ad concipiendum apta ut pote iuvenis, et Lazarus miraculose resuscitatus, naturaliter comedebat bibebat etc. et similiter caecus miraculose visui restitutus a christo domino naturaliter videbat postea. divina autem dispensatione factum est ut Anna ter nupserit modo explicato. praedicta colliguntur ex tabula aurea d. Thomae. verbo Anna. et ex Aymone episcopo Alberstatense authore gravi et antiquo. lib. 2 rerum memorab. c. 3 / est autem valde credibile quod iuxta morem hebraeorum parentes Annae ipsam nuptui tradiderint adolescentulam ut pote. 15 annos. n. q. natam paulo plus minus ve. a quibus usque 35 passa sterilitatem in ea aetate Virginem deiparam mundo protulit: tertio post anno mortuo Ioachimo nupsit ~~Cleophae a quo~~ Salomeo

Sa

~~Salome filiam Mariam Cleophe que nupta Alpheo ge~~
~~nuit quatuor filios~~. cum autem Anna esset quadragin
ta annorum ~~mortuo Cleopha~~ [mortuo Salomeo] nupsit ~~Salomeo~~ ex quo [Cleophe]
genuit aliam Mariam (sic vocatam sicut et secundam
intuitu dignitatis et excellentiae primae Mariae) ~~quae~~
~~Zebedeo nupta peperit ei Jacobum et Joannem ut~~ ut
dictum est. ac proinde Marc. 16. cum dicit Maria
Magdalene, et Maria Jacobi (scilicet mater) et Salome
emerunt aromata etc per Salome non intelligitur ali
quis vir (ut dixit praecitatus Jacobus Faber) sed Maria
Salome, quam sic contentus est evangelista nomi
nare, quoniam nomen Mariae in duabus praecedentibus
iam replicaverat.
quod autem Joannes evangelista minor fuerit natu in
ter nepotes Annae, et quod de ipso dicatur etiam quod minor
fuerit Christo domino tribus annis, praedictis non obstat
neque inter se pugnant. quoniam Maria Salome potuit
matrimonio copulari. 11. aut. 12. anno aetatis suae
et paulo post Jacobum maiorem gignere et Joannem
Sanctissima vero Virgo maior natu quam Salome ob voto
virginitatis nubere distulit usque ad. 14 aut. 15. an
num aetatis suae.
neque est vero simile quod sanctus Joseph virginis sponsus
ante quam ipsi matrimonio associaret, aut ipsi matrimo
nio coniunctus, aut post tale matrimonium cum vir
gine initum, aliam duxerit uxorem (quin immo semper
fuit et ipse virgo) ex qua Jacobum et alios genuerit
qui dicuntur fratres domini. et probat quod non duxerit
ante ~~ma~~ quoniam talis uxor ab eo ducta aut obijt an
tequam duceret Mariam deiparam (ut videtur sentire Hi
larius) et hoc non quoniam dicunt evangelistae quod ma
ter Jacobi et Joseph erant iuxta crucem cum matre Ie
su. quod si dixeris quod simul vivebat talis uxor cum Virgine
sed

Sed repudiata a sancto Ioseph. et q. post tale repudium virginem duxerat. minime satisfacis, repudium enim in lege permittebat ad duritiam cordis Iudęorum. sed non erat licitum nec per consequens sanctum Ioseph decebat. Si autem Responderis, q. Iacob simul duas habuit sorores uxores, nimirum Rachelem, et Lyam. Dicam tibi q. quamuis id in lege naturę speciali vel dyspensatione, vel inspiratione fuerit permissum a deo. postea tamen in lege scripta Leuit. 18. prohibetur dum lex dicit. Sororem uxoris tuę in pellicatum illius non accipias (s[illegible] illa uiuente)

asserere autem q. post obitum Virginis Ioseph sanctus alteri se matrimonio adstrinxerit ex quo prędictos filios fratres domini genuerit. aut alios. est omnino falsum, et improbabile, quoniam Virgo deipara superuixit dies non paucos post mortem sponsi sui Ioseph et cum ipsa conuersabantur prefatus Iacobus. et alij fratres domini, et mater eorum (non certe quę fuerat et erat mater sed quę iam eos pariturerat) ut testatur euangelium affuit morti saluatoris. pręterquam q. si Christus dominus in cruce pendens matrem iam grandęuam virginem virgini Ioanni commendauit, decuit ut eandem adolescentulam virginem virgini Iosepho custodiendam committeret.

aduerte autem circa prędicta q. Iacobus inter agendum de fratribus domini sępius repetitus est quoniam ipse speciali ~~prerogatiua~~ ter dicitur in scriptura sancta frater domini, dicitur etiam speciali prerogatiua Iustus, et appellatur Iacobus minor, ad differentiam Iacobi maioris sic dicti quia prius fuit a dno ad Apostolatum uocatus. erat insuper (ut fertur) Iacobus minor adeo in statura, et corporis speciositate similis Christo domino, ut Iudas ad

com

comprehendendam Saluatorem signum osculi pre-
misserit ne alterum pro altero cohors et satelites in-
cautis contingerent: ex quo colligit falli eos qui ob
eam causam Iacobum dici minorem existimant quod
statura deficiens esset, aut aetate respectu aliorum

§. 4. De forma gloriosa Virginis deiparæ

Maria dei genitrix virgo perpetua sacratissimum
spiritus sancti templum staturæ mediocris paululum
longioris fuit; capillos habuit flauos prælongos, ocu-
los acres, fuscos, rectos aspectu, pupillas eorum subfla-
uas, et oleæ colore, supercilia inflexa et decenter ni-
gra: nasum moderate longiorem, labia florida, et
verborum suauitate plena; cui uere accommodat quod
olim Salomon uitta coccinea labia tua sponsa, fauus
distillans, et mel sub lingua tua. Sic illud psalmi.
Diffusa est gratia in labijs tuis. Facies illi fuit non ro-
tunda nec acuta; sed aliquanto longior, uenustissi-
ma, grauis et modesta mansuetudinem et charitatem
præferens, color triticeus albescens, uultus grauis et be-
nignus totus pulcher absque macula, brachia, manus
et digiti longiores, incessus grauis. Vestitus similis
proprij et natiui coloris absque tinctura. Ieiunijs ora-
tionibus, et diuinæ contemplationi summe dedita:
docilis, amans, et sacrarum literarum, quas iuxta
suæ gentis morem ab ineunte ætate didicerat studiosis-
sima, ita ut ab earum lectione serenumque discederet.
aliarum Virginum, quæ in templo seruiebant ipsa
custos, et magistra: cæteris recedentibus ad propria ip-
sa numquam a deo recedebat. In omnibus modesta grauis
et obediens; pauca admodum, eaque necessaria loquens
ad

ad audiendum facilis, et quam affabilis, ut eam uidentes //
facile amarent, et uenerarent. libertate dicendi ad
omnes decenter usa est sine audacia, sine risu, sine per
turbatione; sine iracundia maxime. benigne salutans
manuum laboribus, ac uirtutum exercitijs dedita. fas
tus omnis expers, simplex, minimeque uultum fingens;
mollitia fugiens, praeexcellentem humilitatem colens.
denique in rebus omnibus summa illi inerat gratia. Unde
spiritus sanctus, quam pulchra est charissima, quam suauis
et decora. Hanc qui non amat lapis est, et plusquam fer
reus. Anni uitae eiusdem ut quibusdam placet 59.
ut alijs. 63. ut alijs 70 aut 73. aut uero et for
te uero similius 82 septem cum parentibus educata;
septem cum dimidio seruiuit in templo. in domo Jo
seph sex menses, in decimo quarto anno concepit, et peperit
in decimo quinto; triginta tribus annis paulo post-
cum filio uixit, et post ascensionem eius cum Ioanne
euangelista in coenaculo, quod ille emerat usque ad
mortem et assumptionem ~~[illegible]~~ sanctissime degit
Haec Anselmus. epiphanius, et Nicephorus. lib. 2.
histor. ecclesiae. cap. 23. utriusque imaginem tam fi
lij quam matris depinxit lucas ut in eius uita fertur

~~Pro Intelligentia autem eius quod lucas dicit~~
~~de Zacharia patre Ioannis baptistae [illegible] fuit in diebus~~
~~Herodis regis Iudeae sacerdos quidam nomine Zacha~~
~~rias~~

Sum.

39 Sumaria omnium capitum concordantie Jansenij quibus breuiter ordine comprehenditur tota que de Christo est euangelica historia.

caput. 1. verbum dej aeternum uita et lux caro factum est. d. 1
2 anuntiatur Joanis conceptio Zacharie et concipitur ab Elizabeth. c. 1
3 Nuntiatur Marie Christi incarnatio. c. 1
4 visitatur a Maria Elizabeth. c. 1
5 Nascitur Joannes et Zacharias recepta loquella benedicit deum. c. 1
6 texitur a mattheo genealogia Christi. a. 1
7 Angelus Josepho nuntiat sacrum virginis conceptum. a. 1
8 Natus in Bethlehem dominus pastoribus nuntiatur et circumciditur. c. 2
9 Magi stella duce inuentum Christum adorant. a. 2
10 Oblatus in templo Christus a Simeone et Anna agnoscitur. c. 2
11 Angeli monitu fugit in Aegyptum, et redit Joseph. a. 2
12 quesitus a Parentibus Jesus inuenitur in templo. c. 2
13 Predicat et baptizat Joannes baptista. a. 3 / b. 1 / c. 3 /
14 Baptizatur a Joanne Christus, eiusque a luca genealogia in deum reducitur. a. 3 / b. 1 / c. 3 /
15 Jeiunat et tentatur in deserto Christus dominus a. 4 / b. 1 / c. 4 /
16 Joannes testificatur de Christo. d. 1
17 demonstratum a Joanne Christum quinque discipuli agnoscere et sequi incipiunt. d. 1

18 mutatur aqua in uinum in nuptijs. d. 2

19 In pascHate ejcit dominus uendentes et ementes in templo, mortem et resurrectionem suam Iudæis insinuans. d 2

20 Nicodemus docetur misteria fidei. d. 3

21 Baptizat per discipulos cHristus in Iudæa. d 3

22 Ioannes ab Herode ob reprehensum adulterium recluditur in carcerem. c. 3

23 Ioanne tradito cHristus rediens in galileam per samariam mulieri samaritanæ innotescit. c. 4 / d. 4 /

24 Sanatur a febri filius Reguli. d 4

25 Predicat in galilea dominus, et fama eius ubique spargitur. a. 4 / b. 1 / c. 4

26 Vocati e naui quatuor discipuli sequuntur cHristum. a. 4 / b. 1 / c. 5 /

27 Sanatur in sinagoga demoniacus. b. 1 / c. 4 /

28 Curatur a febri socrus Simonis et ægroti multi. a 8 / b. 1 / c. 4

29 Reprehenduntur a cHristo tres uolentes ipsū sequi. a 8 / c. 9 /

30 maris tempestas iussu cHristi sedatur. a 8 / b. 4 / c. 8

31 Sanatis in regione gerasenorum duobus demoniacis demones porcorum ingressi precipitant in mare. a 8 / b. 5 / c. 8

32 Sanatur paralyticus per tegulas dimissus. a. 9 / b. 2 / c. 5 /

33 Vocatur MattHeus, et de ieiunio disputatur cum discipulis Ioannis et PHariseorum. a. 9 / b. 5 / c. 8

34 Suscitatur filia ArcHisynagogi et curatur Emorroysa. a 9 / b. 5 / c. 8 /

duo

35 duo ceci curantur. et unus demoniacus. a. 9
36 Sanato in sabbatho homine, qui laborauerat 38 annos disputabat cum Iudęis dominus. 2. 6 [?]
37 Pharisęos ob confricatas a discipulis spicas in sabbatho offensos confutat dominus. a. 12 / b. 3. / c. 6 /
38 Pharisęos ob sanatam in sabbatho manum aridam offensos rursum confutat dominus. a. 12 /
39 electis. 12 apostolis disserit dominus in quibus sita sit beatitudo. a. 5 / b. 3 / c. 5 /
40 Pręcipit abundantiorem iustitia quam sit Pharisęorum a. 5 / c. 6 /
41 docet quo modo facienda sit eleemosina, quomodo item orandum et ieiunandum. a. 6 /
42 docet abiiciendam curam rerum terrenarum a. 6 /
43 docet temere nec iudicandum, nec docendum, adhortatur ad orationem, et ut uitatis pseudoprophetis, suis doctrinę inhęreat. a. 7 / c. 6
44 Curat leprosus. a. 8 / b. 1. / c. 5 /
45 Sanat seruum centurionis. a 8 / c. 7
46 Resuscitat filius uidue c 7 /
47 mittit Ioannes è carcere discipulos a. 11. / c. 7
48 mulieri peccatrici remittuntur peccata c 7
49 Curato demoniaco, ceco et muto confutantur Pharisęi. a. 12 / b. 3 / c. 11 /
50 matri et fratribus carnalibus pręferuntur uerbi dei obseruatores a. 12 / b. 3 / c. 11. 8 /
51 Proponit parabola seminantis a. 13 / b. 4. / c. 8 /
52 Parabola zizaniorum seminis crescentis grani a. 13 / b. 4 /

Sinapis, fermenti.
53 Parabolę thesauri Margaritę, et sagenę. a. 13
54 docens in Nazareth Dominus eam incredulitatis condemnat. a. 13 / b. 6 / c. 4
55 mittuntur ad predicandum duodecim Apostoli. a. 9. 10 / b. 6 / c. 8. 9
56 describitur Ioannis decollatio, et fama Iesu apud Herodem. a. 14 / b. 6 / c. 9
57 quinque panibus pascuntur quinque millia hominum. a. 14 / b. 6
58 ambulat Iesus super mare et Petrus. c. 9 / d. 6
59 Disserit de manducando pane coelesti. d. 6
60 Reprehendunt Pharisei calumniantes discipulos quod illotis manducarent manibus. a. 15 / b. 7
61 Sanatur filia Chananeę. a. 15 / b. 7
62 Sanat surdus et mutus. b. 7
63 Septem panibus pascuntur ~~quinque~~ quattuor millia. a. 15 / b. 8
64 Pharisei signum quęrentes reiiciuntur, eorumque fermentum cavendum docet. a. 16 / b. 8
65 cęcus sanat in Bethsaida. b. 8
66 Petrus Christum confitens commendat. a. 16 / b. 8 / c. 9
67 Transfiguratur Dominus. a. 17 / c. 9
68 eiicit demonium, quod non potuerant eiicere discipuli. a. 17 / c. 9
69 Statere in ore piscis invento solvit didragma ac mors predicitur. a. 17 / b. 9 / c. 9
70 contendentibus discipulis pro primatu humilitas docet. a. 18 / b. 9 / c. 9
71 Scandalum pusillorum cavendum docet. a. 18 / b. 9
72 condonandum fratri in nos peccanti docet. a. 18
73 Dominus relicta galilea venit in Iudeam, nec recipitur a Samaritanis a. 19 / b. 10 / c. 9 / d. 7

74 In itinere curat decem leprosos. c. 17
75 Docet in templo in festo scenophegia. d. 7
76 Adulteram mulierem absoluit. d. 8
77 Rursum docet in templo, et lapidantiu[m] se manib[us] eripit. d. 8
78 Caeco nato restituit uisus d. 9
79 Disserit dominus de uero pastore et ouibus. d. 10
80 mittuntur septuaginta discipuli, et redeunt. c. 10
81 proponit parabola de samaritano c. 10 /
82 martha dominum suscepit hospicio c. 10
83 docet orationis, et modum, et uim. c. 11
84 Reprehendit praeposteram Phariseorum mundiciam / c. 11
85 Docet non timendam mortem corporis. c. 12
86 Docet abiiciendam diuitiarum solicitudinem. c. 12
87 Docet officium fidele serui erga uenturum dominum c. 12
88 Docet poenitentiam agendam ob dei patientiam c. 13
89 Sanat mulier contracta. c. 13
90 Docet angustam esse uiam regni coelorum. c. 13
91 Sanat hydropicus in Sabbatho. c. 14
92 docet omnibus renunciandum. c. 14
93 in festo encaeniorum eripit se e lapidantiu[m] manib[us] d. 10
94 Proponunt parabolae de oue, dragma, et filio perditis c. 15
95 Parabola de uillico iniquo c. 16
96 Disserit de matrimonij indissolubilitate. a. 19 / b. 10 / c. 16 /
97 Parabola de diuite epulone proponit. c. 16 /
98 Docet scandalum uitandum. et fidei uirtutem c. 17
99 Proponit parabola de Pharisaeo, et publicano c. 18
100 Paruulis manum imponit et adolescentem diuitem c. 16 /
101 ad perfectionem inuitat a. 20.
Proponit parabola de operarijs conductis.

Lasa

102 Lazarus resuscitat. d. 11
consultant Pharisei de perdendo domino d. 11
103 mortem suam predicit et Zebedeus primatum denegat. a. 20 / b. 10 / c. 9
104 sanat cecum ante ingressum Hiericho. c. 18
105 Zacheus publicanus Christum suscipit c. 19
106 parabola proponit de decem minis c. 19
107 duo ceci sanantur post egressum e Hiericho a. 20 / c. 18
108 coena in Bethania facta Maria dominum perfudit unguento. a. 26 / b. 14
b. 12
109 Insidens asinae intrat dominus gloriose in Hierusalem. a. 21 / b. 11 / c. 19 /
d. 12 /
110 ceci et claudi curant a Christo, et gentiles eum videre cupiunt
a. 21. d. 12 /
111 maledicit ficulnea et eijcit vendentes de templo a. 21 / b. 11 / c. 19 /
112 proponit questio de baptismo Ioannis. et parabola de duo- / a. 21 / b. 11 / c. 19. 20
113 bus filijs
114 notant Pharisei parabola de locata vinea a. 21 / b. 12 / c. 20 /
115 parabola proponit de nuptijs filij. a. 22 /
116 Soluit questio de tributo Cesari dando a. 22 / b. 12 / c. 20 /
117 Soluit Saduceorum questio contra resurrectionem. a. 22 / b. 12 / c. 20 /
118 Soluit questio Phariseorum de maximo mandato a. 22 / b. 12 /
119 questio proponit de Christo domino cuius filius sit? a. 22 / b. 12. c. 20 /
120 Docet audiendos et cavendos scribas. a. 23 / b. 12 / c. 20 /
121 prefert oblatio viduae a. 12 / b. 12 /
122 predicit eversio templi et Hierusalem. a. 24 / b. 13 / c. 21 /
123 predicit adventus filij hominis et signa eius. a. 24 / b. 13 / c. 17 / c. 21 /
124 docet quo modo ad adventum summos preparare
debeamus.
a. 24 / b. 13 / c. 17. 18. 21 /
125 Parabola de decem virginibus a. 25 /
126 Parabola de distributis talentis. a. 25
127 modum aperit iudicandi in novissimo iudicio. a. 25 /

Pa

128 Paciscit Iudas cum Iudeis. | a.26/ b.14/ c.22/
129 Paratur agnus Pascalis. | a.26/ b.14/ c.22/
130 lauant Apostolorum pedes. | c.22/ d.13
131 instituitur eucharistia. | a.26/ b.14/
132 predicit traditio a discipulo fienda. | a.26/ b.14/ c.22/ d.13/
133 contentio discipulorum pro primatu sedatur, et predicitur eorum abnegatio. | a.26/ b.14/ c.22/ d.13/
134 sermo domini post cenam. | d.14/
135 continuatio sermonis. | d.15.16/
136 oratio Iesu ad Patrem. | d.17/
137 ter orans deprecat mortem et capit. | a.22/ b.14/ c.22/ d.18/
138 Iudicatur et illuditur in domo caiphe. | a.26/ b.14/ c.22/ d.18/
139 ter Petrus negat dominum. | a.26/ b.14/ c.22/ d.18/
140 ducitur ad Pilatum et Iudas laqueo se suspendit/ a.26/ b.15/ c.22.23
141 accusatur coram Pilato, et ab eo mittit ad Herodem. a.27/ b.15/ c.23. d.18/
142 Barraba dimisso flagelatus et coronatus Christus | a.27/
dominus traditur crucifigendus. | a.27
143 ducitur ad crucem et crucifigitur. | a.27
144 Aperitur eius latus, et sepelitur honorifice. | a.27
145 Resurgit Christus dominus et Angeli apparent mulieribus. | a.28
146 Apparuit dominus duobus discipulis euntibus in Emaus. | c.16
147 Bis apparet dominus congregatis in domo discipulis. | b.16/
148 Apparet discipulis dominus ad mare galilee. | d.21
149 Apparet dominus discipulis in monte galilee. | a.26
150 Promittit spiritum sanctum et ascendit in coelum. | b.16/

Vt predictum sumarium intelligas nota quod nu

me

meri qui ponunt à lęua designant capita concordantię Iansenij. literas vero et numeros qui ponuntur à dextra sic accipito quod litera. a. significat euangelistam mattheum, b. marcum, c. lucam, d. Ioannem. et numeri qui eis annectuntur capita eorundem euangelistarum in quibus quę hic insinuantur pertractant.—

discursus

Discursus vitæ Christi domini, et rerum ab eo gestarum cum temporis ratione potissimum a baptismate usque ad ascensionem ipsius

Inhoc tractatu sententiam et processionem quē ex grauissimis authoribus collectum Sixtus Placentinus in enarrationibus euangeliorum amplectitur prosequemur. quamuis hic author longe aliam annorum supputationem ab initio mundi usque ad natiuitatem Christi domini recenset, ab ea quam nos tenendam existimamus. ipse enim 5200 annos enumerat. ac proinde secundum eum. anno. 5200 ab initio mundi. olympiade autem. 194. ab urbe condita. 751 anno. natus est Saluator. | Sixtus placentinus in enarrationibus super euangelia.

Sed iuxta eam supputandi rationem quam a orbe condito ad ipsum redemptum nos colligimus Christus Iesus dominus et Saluator noster natus ē anno mundi. 3964. uel. 3962. et ut Diori et Bedæ placet indictione 4ª; Imperij Augusti anno 42 regni autem Herodis Ascalonitæ anno. 30. consulibus Rom. lentulo getulo. et m. massilino. die 25 decembris quem hebræi Thebeth appellant.

d. 8 Luc. 2 Anno uero sequenti prima die anni idest Kalendis Ianuarij quem Sabbath dicunt, circumcisus est et uocatum nomen eius. IHS. die ætatis eius octauo

d. 13 matt. 2 Die autem sexta eiusdem anni et mensis a regibus adorat die ætatis ipsius. 13. et muneribus mysticis donat.

m. 1 d. 8 Luc. 2 Die uero secunda Februarij Adar ab hebræis nominati, in Hierusalem defert, et in templo presentat, et a Symeone sene propheta ineffabili

grau

gaudio suscipit in ulnis ętatis suę mense uno diebus . 8 .

die quarta eiusdem mensis angelica admonitio ne suscipit ut in Ęgyptum deferat mense uno diebus decem m. 1 d. 10 mat. 2

Post sex annos defuncto iam Herode et Archelao suffecto angelo similiter admonente defert in nazareth galileę regnauit enim Herodes Ascalonita annis 36. et tricessimo eius anno natus est dominus. A. 6 matt. 2

§. 2

Anno uero duodecimo ętatis suę, die decima Aprilis ab hebręis Iar appellati inuentus est in cœtu doctorum eos interrogans et audiens. luna itaq quinta decima martij. Nisan nominati. Pascha erat, qui dies eo anno fuit ultima mensis martij et septem diebus azimorum immorati sunt in Hierusalem, quibus consumatis, cum illis nonani inaduertentibus puer in Hierusalem remansisset redierunt parentes eius existimantes illum esse in comitatu iter diei. sequenti die cum illum inter cognatos non inuenissent reuersi sunt quęrentes illum in Hierusalem. 3ª autem die a festi consumatione inuenerunt eum qui fuit dies 26 luna martij et decimus dies mensis Aprilis ętatis domini annus . 12 . mensis . 3. dies uero . 16 A. 12 m. 3 d. 16 Luc. 2

Anno Imperij Tiberij Cęsaris quinto decimo et ętatis domini . 29 . Procurationis Pylati anno 4 qui ut Iosepho et eusebio placet anno Tyberij undecimo ex Ponto insula, quam regebat missus fuit ad gubernandum Iudęam; factum est uerbum domini super Ioannem filium Zacharię. et uenit in deser- Ioan. 19 matt. 2 mar. 1. 11 luc. 3. 11

tum

tum Iudeę circa Iordanem prope Bethabara, quib
cus est ultra Iordanem, e regione Hiericho declinās
aliquantulum ~~circa~~ ad septentrionem, ubi ut pluribus
uidet) populus sub Iosue traiecit Iordanem; ibique pe
nitentiam prędicabat Ioannes. et uenientes ad se, in
Iordane baptizabat; confluebantque ad eum quam pluri-
mi ex omni Iudęa. et ex Hierosolyma Pharisęi, et
Saducęi, necnon et milites. crebescente autem eius
fama miserunt ad eum summi sacerdotes, et Princi
pes populi honorabilem legationem, sacerdotum, le
uitarum, et pharisęorum ex Hierosolimis ut sciscita
rentur an ipse esset Christus? cum autem omnia ante
facta fuerint, quam dominus baptizaret (illum uero
baptizatum fuisse sexta die mensis Ianuarij sabbath
appellati sancta canit ecclesia in festo epiphanię)
fieri non potest, ut eo ipso anno, quo Ioannes cępit prę
dicare sit baptizatus Christus, alioquin sex diebus hęc
omnia facta fuissent.
A. 30 Dicimus ergo dominum Iesum baptizatum fuisse
D. 13 anno ętatis suę. 30, et diebus tredecim die 6. Ianu
arij; nam trigesimum annum octauo kalend. Ia
matt. 2 nuarij expleuerat ut Lucas innuit, dicens. et Iesus
mar. 1 erat incipiens, hoc est operari, docere, et ecclesiam
congregare quasi annorum. 30
eadem die actus est a spiritu sancto in desertum in
luc. 3 terius prope montem Phasga, ibique quadraginta
A. 30 diebus, et noctibus nihil manducauit aut bibit; ac
D. 13 postmodum ter a diabolo tentatus, ter eum supe
matt. 4 rauit; ac postremo a facie sua eum repulit eoque an
mar. 1 no eodem die februarij. 16. nam die septima Ianua
luc. 4 rij ieiunare cępit; die uero quinto decimo februarij
ie

ieiunium consumauit; sequenti autem die tenta
tiones superauit ętatis suę anno. 30. mense ter
tio diebus. 22. Sunt tamen qui existiment ten
tationes has non una die, sed pluribus completas
fuisse. § . 3.
quid autem deinceps egerit usque ad nuptias in Chana
galileę, preter hęc pauca scriptum non est. hęc Ioan. 1
autem sunt, quod uidens eum Ioannes exclamauit
ecce agnus dei. ecce qui tollit peccata mundi. et
postera die uidens eum iterum clamauit ecce ag
nus est, quo audito duo ex discipulis Ioannis ac
cedentes ad eum dixerunt magister ubi habitas?
et apud illum ea die cum iam esset hora quasi de
cima manserunt; horum alter erat Andreas fra
ter Symonis, qui eum ad Iesum adduxit affirmans
se inuenisse messiam, cui et dixit dominus tu es
Symon filius Ioanna, tu uocaberis Cephas; sequen
ti uero die inuenit Philippum dum iret in galile
am, et uocauit eum: Philippus autem uocauit
Nathanaelem, interim uero dominus annum ęta
tis suę trigesimum primum compleuit octauo Kal.
Ianuarij
die uero sexta Ianuarij testimonio ecclesię sanc A. 31
tę ubi supra dictum est, nuptię factę sunt in Cha D. 13
na galileę. unde fateri oportet annum integrum Ioan. 2
inter baptismum, et nuptias effluxisse, semel quoque
Pascha celebratum fuisse in quo, an dominus Hie
rosolimam ascenderit scriptum non est, tametsi
ipsum ascendisse credibile sit.
Hinc intelligi potest aberrare eos, qui credunt il
lud festum in quo dominus paralyticum. 38 anno

4

rum Sanauit Pascha fuisse. nam si ita esset quinquies
inter baptisma et resurrectionem eius fuisse cele-
bratum Pascha, quod nulla ratione esse potest, ut
suo loco dicet

A. 13 Tunc venit dominus cum his qui nuptijs interfuerant
A. 31 iam familiaribus ei factis qui postmodum (ut ait
D. 14 Augustinus) erant futuri discipuli eius in ermonam pro
Io. 3 pe Iordanem, et ibi prope baptizabat Ioannes. Sic
cum uenisset dominus discipulos suos baptizauit
et ministerio eorum omnes qui ad eum ueniebant
baptizabat, ita enim dicit Ioannes cap. 4 iesus plu
res discipulos facit et baptizat quam Ioannes, quamuis
Iesus non baptizaret. sed discipuli eius (haec Ioannes)
ortaque est emulatio inter discipulos Ioannis, quibus
Ioannes Christum predicauit, et eum uere filium
dei esse testificatus est.

matt. 4 Paulo post capitur Ioannes. et in carcerem truditur ab
mar. 2 Herode Antipatre primo galileae Tetrarcha tetrar
A. 31 chiae eius anno 6. aetatis domini anno 31. § 4
matt. 4 Cum audisset dominus Ioannem captum fuisse in ga
marc. 1 lileam secessit cum matre. et discipulis ad familia
luc. 4 ritatem iam admissis. nondum autem ad apostoli
A. 31 cum munus uocatis, et uenit Nazareth paululumque
m. 1 ibi commoratus perrexit Capharnaum, ibique cepit pri
D. 1 mo poenitentiam predicare, nam uoce eius perdita
iustum erat, ut per se ipsum intonaret verbum; et
haec eodem anno mense Ianuario 25. die mensis
qua etiam die postmodum elegit sibi uas, quo eadem
predicatio in orbem terrarum deferretur.

Postera die ambulabat secus stagnum genesareth
quod Iosephus lib. 3. belli iudaici ait Capernaum ap
pellari. dicit etiam quandoque mare galileae. orietur enim

a

a Iordanis fluxione, ubi primum ad radices Carme
li vallis reperire occurrit. et est longitudinis stadiorum A. 31
154 latitudinis uero 30 Zieglero teste; insignibus m. 1
etiam urbibus adornat, Capernaum, Tyberiade d. 2
Bethsaida, et reliquis; Sic itaque sacrum apostolicum Matt. 4
collegium congregare cepit; primo quoque omnium An Mar. 1
dream, Petrum Iacobum et Ioannem uocauit ac pro
missione quod hominum futuri essent piscatores, cum pisces
antea piscarent.

ingressus autem Capharnaum docebat in synagoga Mar. 1
quasi potestatem habens, et mirabantur omnes; quos Luc. 4
quos uero male se habentes offerebant curabat Ioa. 2
Paschali uero festiuitate adueniente quæ eo anno de A. 31
cima septima mensis Iar. hoc est Aprilis contigit m. 3
uenit Hierosolimam, et templum prima uice pro d. 23
gauit uendentes ac ementes cum his item, qui nu Ioa. 2
debant e templo eiiciens; tuncque dixit Sacerdo
tibus soluite templum hoc, et in triduo reedifica
bo illud, multique in eum crediderunt.

Nocte sequenti accessit ad eum Nicodemus, quem A. 31
de spirituali ac mystica regeneratione instruxit, fi m. 3
guram quoque exaltati a Moyse serpentis adduxit af d. 24
firmans deum adeo ardenti charitate mundum
dilexisse, ut pro eius redemptione unigenitum suum
dederit.

§. 5 A. 31

Prima uero die a festi consumatione, quæ fuit 25 m. 4
Aprilis relicta Iudea in Galileam ueniens transibat d. 1
per Samariam; est enim Iudea triplici prouincia Ioa. 4
partita, scilicet Iudea simpliciter, Samaria, et Galilea.
terminatur autem ab occidente mari Syriaco a Sydo
ne usque in Gazam; a Septentrione et oriente Lybano
et

et Antilybanis montibus; a meridie Arabia Petrea, cuius latitudo ab Ioppe ad Trachonos montes spatio 60 U passuum extenditur, in cuius fere medio Iordanis fluit per totam eius longitudinem.

Nada falta pása adelante.

eius.

41
4 eius Longitudinem que est a monte libano Unde Iordanis
orit usq ad Bersabeam urbem centum sexaginta millia pas
suum · Australem eius partem a Iordane usq ad mare Syriacu
et ad lacum Asphaltitem seu mare mortuum Iudeam simplr ?
appellant · Septentrionalem ac partim orientalem plagam
nominent galileam, mediam vero Samariam dicunt V^e^
a Hierosolima ad galileam recta eundo Samariam per
transire oportebat, peruenit autem ad fontem Iacob qui est in
agro urbis Sichen in predio Ioseph, quod extra fratrum parte
pater ei tradidit iuxta montem Garizim ad eius septentriona
lem radicem urbis Sichen sita e que a Hlem 30 passuum
interuallo distat, non procul a Sepulchro Ioseph, unde conicere
dic. Cum discipulis suis breuiori tempore illuc venisse q3 diebg
duobg quorum posteriore Samaritanam inuenit, et ita fuit
A. 31 dieb 27 Aprilis · Post modum duobus diebus in Sichen com
m. 4 ratus altera die que 29 Aprilis erat iter arripuit in galileam
D. 3 venitq3 biduo Nazareth ubi fuerat nutritus duobus diebus
A. 31 cum distet Nazareth a Sichen millibus passuum 80 et ulti
m. 4
D. 5 timo Aprilis die Nazareth peruenit
luc 4 Sequenti vero die que fuit dies sabbati et i maij quem
A. 31 dicunt iudei Sivan more suo ingressus est synagogam cumq3
m. 4
D. 6 surrexisset legere traditus est ei liber et legit in Isaia ppha ?
luc 4 c. 61. Spus domini sup me, eo quod unxerit me, quam pphiam im
pletam esse dixit in aures eorum. et demum eiectum eum a
synagoga deiicere tentarunt e montis supercilio, cum plures
vero qui interfuerat his que gesserat Ierosolimis in die festo
humaniter illum acciperent in multis galilee locis, perrexit
iterum in Chana ubi aquam in uinum conuerterat, ibiq3 acces
sit ad eum regulus cuius filius egrotabat Capernaum rogans
ut

Ut [illegible] descenderet illum sanaturus et hoc 3° die maij.
Die autem 3° maij cum turba plurima ascendedit cum eum in galilea [illegible] montem Thabor sive Thabyrium ut egesippus A. 31
habet, qui mons est in medio campi magni galileæ quem esdre m. 4
[illegible] vocant non longe a Nazareth miræ rotunditatis et sub D. 10
limitatis 30 stadiorum Iosepho teste vertice campestri et mar. 5
plano olim muro circumdat, nunc varijs arborum generi
bus consito, montem hunc conscendit. ibique in illa tam aprica
planicie legem promulgavit evangelicam primo ubi a communi ce
lesti sermone a beatitudinibus [illegible] exordiens, terminansque
in ea assimilatione qua hi qui legem ab eo auditam non
servaverint fatuo viro qui domum super arenam fundavit com
parant.
Sequenti die 5 et 6 maij veniens capernaum leprosum curavit A. 31
et in civitate in domum Symonis ingressus socrum eius a ma m. 4
gnis febribus liberavit, necnon et demonem a quodam et sicut et D. 11
cum sero esset curabat omnes. marc. 3
Altera die maij septima summo mane surgit, orat, demonia A. 31
e[illegible] docet, ipseque plurima expellit, et ea dicere quod essent ipsum m. 4
esse Christum prohibet. D. 12
Nocte sequente solus desertum locum oraturus ingreditur, mane marc. 3
vero Petrus et ceteri discipuli illum invenerunt annunciantes qui A. 31
ab omnibus perquireretur, ipse eum respondit, eamus in proximos m. 4
vicos ut ibi predicem, turbæ autem venerunt ad eum volen D. 13
tes retinere eum, ipse autem ibat et docebat in omnibus syna
gogis galileæ ac demoniacos curabat, et hæc decem diebus circuitu.
Postquam secus stagnum genesar existens cum turba plurima A. 31
eum urgeret verbum dei ex ore eius audire cupientes, navim m. 4
symonis ascendit, indeque turbas in littore stantes docebat D 22
quod decimo nono maij contigisse conspicimus, captaque ma[illegible] [illegible]

luc. 5 ra piscium multitud. uenit in fines gergesenorum est
mat. 8 enim gergessa siue gerassa urbs quam Ptolomeus gadara
luc. 5 uocat inter stagnum et Thraconis montem sita, in regione
que Ituros seu traconitides regio dicit. Ioseph. i. debell.
mat. 8 iudaico tempe. in qua Philippus Herodi patri ex testamento The
trarcha successit. Marcus euangelista nomen imitatus Ptolo
mei gadarenorum scripsit. Heronimus u. het gerasenorum.
Sic legionem demonum pellit. et in porcos intrare permittit
A. 31 quos precipites in stagnum dederunt die maij 20. die eadem
m. 4 nauigat iterum trans stagnum et statim mundat leprosum
D. 25 sanat paralyticum, uocat matheum, et dum Principis filiam
mat. 9 suscitare pergit sanatur emorroysa, quamplures credunt mar
marc. 2 tham fuisse sororem lazari / et hoc factum fuisse in Bethania
luc. 5 dum iret dominus in Hlem ubi Principis synagoge Iairi
filia iam defuncta erat, quam postmodum suscitauit. § 6
Sequenti u. die que fuit mensis maij 22 lune aut. die 7
A. 31 cum uenisset Hlem suscitata filia Principis Paralyticum 38
m. 4 annos in grauato iacentem in portico Probatice piscine que
D. 27 ppe portam gregis erat sanauit, erat enim tunc festum Pen
Ioan. 5 thecostes ut mag. hist. 4. c. eccl. testat. et erat sabbatum, predicat
palam etiam coram iudeis eum persequentibus, et patrem
suum usque modo operari dicit, seque ipsum eadem que facit pa
ter opera facere, clareque ac nude patrem suum deum esse fatet
seque patri equalem esse affirmat, cuius rei gratia potissimum
eum perimere cupiebant, adducitque suie probande ueritati testim.
a
n. primo Ioannis. 2o Moysis. 3 scripturarum omnius
Ioan. 2 et demum, quod omnium maximum e, testimonium affert
luc. 6 operum a se factorum, que tum diuina esse affirmat, tum
mat. 12 et
mar. 2

etiam ea esse omnino quae pater operat, eademque quoque de-
quam liceat sabbatum secundo primum dicit, hoc est duplicira-
tione primum, qui scilicet dies erat celeberrima semper
et qui prima die festi Penthecostes, propterquod Marcus hanc
diem nominans ait sabbatis ibat, hoc est die qua plura festa
celebrabant, et ibat per sata, discipuli vero spicas vellicabant
quod iudeis accusantibus excusat dominus exemplo Dauidis
qui panes propositionis (impellente necessitate) non obserua-
uit, et exemplo sacerdotum templum sabbatho prophanan-
tium, dixitque se templo et sabbatho maiorem ac dominum esse
Altero sequente sabbatho die 29 maij ingrediens syna- A. 31
gogam hominem manu arida offendit iudei vero intente ser- m. 5
uabant an eum curaret, ut eum sabbati uiolatorem conuin- D. 5
cerent, quorum visis cogitationibus aegrotum dominus medius mt 12
stare iubet iudeosque interrogat, Vtrum sabbatho bene agere marc. 3
an male liceat, quibus tacentibus sanat hominem, in eosque
inuehit, qui ne bouem aut asinum perire sinant sabbatha
uiolant sananti ne pereuntem hominem indignant, quibus
adeo permoti sunt iudei ut furore quasi dementes agitare-
tur § 7 Post biduum hoc est prima Iunij A. 31
Thamuz appellati ipse secessit cum discipulis suis et venit m. 5
ad mare genesara et secutus est eum innumerabilis popu- D. 8
lorum multitudo ab Hierosolimis ab omni Iudea a galilea
ab idumea, et a Regionibus trans Iordanem a Tyro
quoque et Sydone usque a confinibus eorum, sunt enim Tyro
et Sydon maritimae urbes, Iudeam a Septentrionali pla-
ga terminantes, de quibus alias; curabat enim aegrotos
omnes, iussitque adduci nauim, ne a turba comprimeretur

ipsis,

spūs immundi à multis exibant clamantes tu es filius dei et increpans eos non sinebat loqui, sed comminabatur eis, tot[a]q[ue] sequenti nocte in monte (ut creditur) Thabor in oratione perseuerauit →

Mane autem facto conuocatis ad se discipulis duodenum
A. 31 numerum consecrauit, ut se perpetuo sequerentur et eos aliquando
m 5 let ad euangelizandum destinaret, potestatemq[ue] tradidit eis
d 9 morbos curandi, eiciendi demonia, et plura alia agendi, primu
mat. 10 q[ue] apostolos eos uocari uoluit. et hi sunt quos elegit, Petrus
marc. 3 et Andreas eius frater, Iacobus maior, Ioannes eius frater, Phi- N̄.
luc. 9 lippus, Bartholomeus, Matheus, Thomas, Iacobus minor
Thadeus qui et Iudas frater eius, Symō et Iudas Iscariotes,
mittensq[ue] eos euangelizare iubet ne in uiam gentium pergant
nec Samaritanorum urbes ingrediantur, eosq[ue] omnem euangelij functionis perfectionem distinctis capitibus docet, eosq[ue] que quot, et quanta passuri sint premonet in sane sanam sermonem claudens q[uod] quicunq[ue] perseuerauerint usq[ue] in finem saluus erit / Laudat eos qui se confiteri non erubuerint corā hominibus, affirmat se non pacem attulisse sed gladium -
f̄res / Iubet Patrem matrem filios fr̄es plusq[uam] se non amari contestatur etiam q[uod] quisquis aliquem apostolorum susceperit suscipiet se ipsum immo et patrem, Neminemq[ue] eorum qui apostolis aliquid dederint nec calicis quidem aque frigide mercedem esse amissurum →

A. 31. Die autem tertia Iunij stetit in campestri loco numerosa
m. 6 nimis turba circumseptus cunctis illum tangere querentibus
d. 10 q[uonia]m uirtus sanans omnes ab illo exibat, ipse uero oculos in discipulos
luc. 6. elevans, quatuor eis beatitudines, et quatuor Veh Pharisseis pronunciat, legemq[ue] suam denuo in modum epilogi

Deuteronomij alterius Recenset

His peractis quarta die Junij ingressus Capharnaum Centurionis seruum absentem sanat, fidemque Centurionis egregie commendat, pronunciatque primam diei Iudeorum reprobationem, electionem uero gentium. Inde vero ad tres dies hoc est 7 Junij ad Portam Naim urbis galileae a monte Thabor Austrum uersus quatuor millibus passibus distantem, filium unicum mulieris uiduae defunctum suscitauit, quod factum dum per omnes regiones diuulgaretur ad Joannem, qui in carcere tenebatur delatum est.

A. 31
m. 5
d. 11
luc. 7
mat. 8
A. 31
m. 5
d. 14
luc. 7

Quare mittit Joannes duos ex discipulis suis ad dominum ut interrogarent eum, ipse is ne esset quem uenturum sciebant, an expectandus adhuc esset alius; et hodie duodecima Julij quem dicunt Hau, at dominus remisit discipulos Joannis ad considerationem eorum, quae a se et discipulis suis mira supra modum fiebant, commendauit Joannem super omnes mulierum natos, Populi uero et publicani qui a Joanne baptizati fuerant iustificabant deum Pharisaeis et legis peritis e contrario dei consilium spernentibus, tunc dixit dominus cui assimilabo homines generationis huius. Pueris in foro canentibus etc. et coepit exprobrare ciuitatibus apud quas uirtutes plurimas egerat, dixitque Vae tibi Corozaim, uae tibi Bethsayda. et tu Capharnaum uel Capernaum, quae ad coelum usque exaltata es, usque ad infernum detraheris, dixitque confiteor tibi pater domine coeli et terrae, quia abscondisti etc. Iterum ait omnia mihi tradita sunt a patre meo, et nemo cognouit filium nisi pater, neque patrem quis nouit, nisi cui uoluerit filius reuelare, Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis et ego reficiam uos.

A. 31
m. 6
d. 18
mat. 11
luc. 7

A. 31. m. 6 D. 27 luc. 7 Vigesima secunda die iulij luc. 7. in domo Symonis leprosi peccatrix

~~conuertit~~

Herodes facit decollari Ioannem propter herodiadem et hoc ut

patur vigesima nona Augusti. tametsi euangelista narrationem

eius differat usque ad id temporis, quo Herodes auditis mirabilibus

A. 31. m. 8 D. 4 quae a IESU fiebant dixit eum esse Ioannem suscitatum

Tunc ibat dominus per singulas ciuitates et castella euangelizans

mat. 14 mar. 6 luc. 9 regnum dei, et duodecim cum ipso, necnon et mulieres quaedam in

ter quas Maria quae uocat Magdalena, a qua septem demonia fugauerat

mat. 13 mar. 3 A. 31 m. 11 D. 6 Et in domum eius ut creditur ueniunt, et adductus fuit demoniacus caecus

et mutus, quem et sanauit, ut credit prima die decembris

~~ab omni bus expectatum~~ turbe quidem illum esse dei filium fatebant, cognati uero eius

uolebant eum ut mente captum ligare. at scribe et qui ab

Hierusalem uenerant in uirtute demonis, quem ei familiarem esse

iudicabant haec operari eum dicebant. nominabantque demo

nem Beelzebub demoniorum Principem. Quorum cogitatio

nes uidens ait. omne regnum In se diuisum desolabitur etc.

Subintulit quae peccatum blasphemiae irremissibile esse tam

in futuro quam in presenti, appellauitque eos germina uiperarum,

quos cum mali essent, bona neque operari neque posse loqui affirmauit

contestans eis, quod de omni uerbo etiam otioso rationem essent reddi

turi. Tunc quidam eorum Scribarum scilicet et Phariseorum

dixerunt ei. Magister uolumus a te signum de coelo uidere quod

signum Ionae tamen dandum illis promittit, spiritus immundi regres

sum narrat, matrem suam ac fratres uere eos esse protetur

qui patris sui fecerint uoluntatem — 8. 9

Tertia decembris ad mare progredit nauim conscendit

inde quod

%.

%.

D. 8.

indeq; populum docens parabolam seminantis semen suum enar A. 31
rat, plurimasq; alias seminum fructuum zizaniorumq; reci m. 11
tauit, concluditq; se iudeis in parabolis loqui, ut uidentes D. 8
non uideant, et audientes non intelligant, iuxta isai uatici mat. 13
nium. c. 6. mar. 4
luc. 8

Tunc discipulorum oculos beatos dicit, ac beatas aures, quibus A. 32
datum est uidere et audire regni misteria, quod regibus ac p(ro)phetis D. 3
id cupientibus fuerat denegatum

Turbisq; nihil non parabolicum loquebat, Apostolis singu
la explicans, ut impleret quod dictum fuerat hocē. aperiam
in parabolis os meum, quod factum fuisse credimus 25 decē
bris. qua die trigessimum annum explebat

Reuertit domum (ut credit) socius symonis in Capharnaum
27 die 27 et discipulis parabolas non nullas narrat, nempe the mat. 13
sauri in agro absconditi hominis bonam margaritam quae mar. 5
rentis. sagenæ in mare missæ. concludens omnem scribas luc. 8
doctum in regno cœlorum similem ēē patri familias de thesa
uro suo noua et uet(er)a proferenti

28 Altera die nauigant, dormit d(omi)nus, tempestas oboritur, exci mat. 8
29 tat Jesum, qui imperio verbi fluctus sedat, mirantur omnes
et tandem regioni Gerasenorum applicant, et ibi demonia
30 cum a legione liberat, et in porcos intrare permittit

Sequenti die ultima eius mensis et anni, afferunt A. 32
illi pueri ut illis manus imponat D. 7
mar. 4

Princeps locuples modum intrandi regnum dei perquirit
cui R(espon)det difficillimum esse ut diuites regnum dei intraret
Discipulis uero percunctantibus, quid futurum esset de his
qui

qui omnia illum secuti reliquerant, dixit q[uod] sessuri es-
A.32 sent sup[er] sedes 12 iudicio, centuplumq[ue] recepturi.
D.11 Iterum navigio in galileam revertitur, et venit Nazareth
mat.13 mar.6 ibiq[ue] docet quarta die Ianuarij, stupent omnes, multi scan-
Luc.4 dalizant, quod ex paupercula matre natum eum fuisse no-
Joá.4 verant, ob q[uam] eorum incredulitatem, vix ullas virtutes ibi
A.3. m.1 D.1. operatus e[st]. § 10
Discipulos binos ad evangelizandum mittit, et nequid in
via tollant iniungit, et hoc 25 ianuarij.
A.32 Audit Herodes mira que facit d[omi]nus arbitraturq[ue] ipsum
m.1 D.8 Ioannem esse a mortuis suscitatum prima februarij.
mar.6 Narrat causam mortis Ioannis, ac deinceps necis modus, re-
vertunt discipuli mirabilia que fecerat recitantes octa-
vo mensis die.
A.32 Abijt d[omi]nus in desertum locum trans mare Galilee, quod
m.1 est Tyberiades ubi Iordanis a stagno egreditur prope
D.15 urbem Ephro[n], Thrachonos montes versus, ubi vasta solitu-
A 32 m.3 do est, ibiq[ue] 5U homines ex quinq[ue] panibus et duob[us] pisci-
D.8 b[us] oppido pascit prima Aprilis die, et cum vellent eum rege[m]
mat.14 constituere homines illi, inde abscessit, interim pascha
Joá.6 mar.6 celebrat, ad quod ipse d[omi]nus Hierusalem non ascendit, sed co[m]-
luc.5 pulsis discipulis navim intrare, turbisq[ue] dimissis in mon-
A.32 tem recessit ipse solus orare Aprilis die tertio, oborta tem-
m.3 D.10 pestas, horrent discipuli, accedit ad eos supra mare ambulans
mat.14 arbitrant discipuli Phantasma eum esse, annuit ut Petrus
mar.6 ad se veniat sup[er] undas pergens, qui dum pavere incepit, ce-
Joan 6 pit et mergi, at manu a domino apprehensus, ac infide-

litatis

tis nomine reprehensus in navim introducit cum domino sedato q3 mari navis appullit littori, egrediunt, et confestim egrotorum plures sanati reddunt. Postea die ab egressu e navi turbe decurrunt, sciscitantes quando illuc venisset, ipse vero A. 31 m. 3 D. 11
eos q. ob cibi cupiditatem eum sequerent reprehendit, or tat q3 ut cibum querant et operentur, non qui perit, sed qui permanet in vitam eternam, quem filius hominis dabit eis, dicitq3 se esse cibum et panem vite, ac carnem suam vere cibum sanguinem vero suum vere potum appellat, ob que non nulli quibus sermo iste durus visus est abierunt, postergo discipulis dixit, an ipsi quoq3 abire vellent, cui Respondit Petrus, domine quo ibimus verba enim eterne vite habes, conversabat q3 in galilea, qui iudei querebant eum interficere. A. 32 m. 3 D. 12 Ioa. 6
Die vero 15 Aprilis accesserunt ad eum scribe et Pharisei calumniantes discipulos eius q. non lotis manibus edebant, traditaq3 a senioribus hypsimata non servabant, quos dominus redarguit suaipsorum iacula in ipsos retorquens, dum demonstravit eos ut proprias traditiones servarent divine legis esse transgressores. A 32 m. 3 D. 22 mat 15 mar. 7

§. 11

Tunc secessit in fines Tyri et Sydonis et filiam syrophenisse curavit die (ut credit) 25 Aprilis, non enim minus q3 56 V passuum distat Tyrus a Cesarea Philippi ubi erat iordanis, a quo usq3 ad regionem gadarenorum ubi tunc erat dominus, et ubi iordanis in stagno Genasara se exonerat, inter capernaum, et iordanem contra quas e regione est intervallum non minus q3 85 V passuum. unde inter centum triginta unius millaris decem diebus vel circa do A. 32 m. 4 D. 2 mat 15 mar. 7

minus

nimia secum turba multitudine eo comitantium [illegible]
se credendum, ubi quatuor 4or aut quinque diebus immoratum
Iterum venerit ad mare galileae · 24 die maij ubi surdum
A. 32 ac mutum curat, sedet in monte (ut credit) Thabor quia mo
m. 4 ri per parvum distat, ubique varijs languoribus obsessos sanat
D. 21 et haec altera die —
Sexto post die in deserto non procul existente 4 V hominum
A. 32 qui eum sequuti fuerant, et triduo cum eo comorati excepte
m. 4 panibus et pisciculis paucis saturat hoc · 21 · die maij
D. 22 iubet cavere a fermento Phariseorum, venit Bethsaidam
mat. 15 galileae oppidum in aulono deserto non procul ab Hermone monte
mar. 7 et a villa Herode neque a magdalo castello mariae distans quam
A. 32 a Hlinnis sexcentum stadijs, etiam erat Petri et Andreae pa
m. 4 tria, ubi caecum visui restituit, 25 maij
D. 28 Progreditur usque in partes Caesareae Philippi in Provincia Phe
A. 32 nicis Syriae, ubi fontes Ior et Danis a Lybano scaturientes
m. 5 una coeunt, et Iordanem efficiunt, et ibi postquam orasset dis
D. 1 cipulos interrogat, quem eum esse dicerent homines, et de
mat. 6 mum Petro asserenti, eum esse dei filium, ait dominus et ego
mar. 7 [illegible] et Primatum Apostolicum ei spondet cum hac protes
luc. 5 tatione, ut nemini secretum hoc revelent. et quia a Beth
A. 32 saida non distat Caesarea Paneas seu Philippi plus quam 460
m. 5 passibus credit non minori temporis spacio profectum huc
D. 22 dominum fuisse, quam dierum 20, qui per totam galileam passim
A. 32 praedicando pergebat, atque haec fuisse consicimus 15 Iulij
m. 5 Altera die passionem suam destinate praemonuit nolentesque
D. 23 eum
mat. 6
mar 7
luc. 5

eum sequi ut crucem suam tollant, quosdam uero non gustaturos mortem, donec uideant filium hominis in regno suo prodiat.

§. 12

Die u(er)o octaua hoc ē die 24 Junij assumptis Iacobo Petro et Ioanne ascendit in montem Thabor ibi beat(us) facta trans figuratus ē etc. A. 32 m. 5 D. 30 mat. 17 mar. 9

Postea die sequ(en)ti lunaticum sanat, quem discipuli curare non potuerant, discipulos infidelitatis arguit, fidelibus uero etiam montium translationem spondet. A. 32 m. 6 D. 1 mat. 17

inde clam tr(ansi)t in galileam hoc est Capernaum metropolim pergit, docetq(ue) discipulos et passionem suam denuo pr(a)enuntiat mar. 9 luc. 9

Post biduum dum esset in Capernaū requirunt exactores ut censum soluat, perquirit a discipulis an eis liceat censum soluere concluditq(ue) se uelle soluere ne scandalizet quisp(ia)m et inuentum à Petro in ore piscis numisma ut a domino p(rae)dictum fuerat, pro seipso et Petro dari iussit. A. 32 m. 6 D. 2 mat. 17

Dum uero ambularent die ultima Iunij, qu(a)e runt inter se discipuli, quisnam eorum in regno coelorum futurus esset maior, ipse uero dominus Puero in medio constituto ait, o(mn)es qui regnum ingredi uolunt paruulos effici debere. A. 32 m. 6 D. 4 mat. 17 A. 32 m. 6 D. 6

Ioannes refert quendam eos non sequentem demonia e(ss)e eiisse, et ab eis prohibitum fuisse, et a d(omi)no rep(re)hensus asfirmante d(omi)no secum esse qui et quot aduersus eos n(on) fuerint mat. 18 mar. 9 luc. 9

Docet de scandalo, de pi(?)catorum angelis et parabolam centum ouium, ac de perdit(a)e et inuent(a)e dragm(a)e narrat. mar. 9 mat. 18

Dumq(ue) ad diem festum secu(m) p(er)egrinas ascenderent, Ultimam mar. 9 math 18

fra

fraterne correctioni preceptum preiunctat, dies quocum modum
docet, necnon aplicam [illegible] insinuat, ac iniuriarum remis
sionem ordinat, omniaque exprimans parabola serui, conser
ui non miserantis, obtenti iam precepto a domino maiorem mi
seratione, et hec die 7. Augusti —
Ascendit Hierusalem in festo scenopegie, quod celebrat die 15
A. 32 Septembris. Teste sine clamore, dicti sed die secunda festi ad
m. 7. dies
D. 14 eo die clamque usque ad 4.am stetit, qui medians dicit quo
mat. 19 et palam in templo predicans comparuit, et doctrinam eius mi
mar. 10 rabantur omnes, ipse vero dicebat doctrina mea non est mea etc.
ioa. 7 ministri Phariseorum qui ad eum capiendum missi fuerant
ioan 7 reprehenduntur quia eum captum non adduxissent, Postea uero de
ioa. 7 nocte pernoctat orans in monte oliuarum, mane redit in tem
A. 32 plum, adducitur mulier adultera, quam et mirabiliquidem
m. 8 modo e manibus Phariseorum liberat, se mundi lumen
D. 26 esse effitetur, eosque in tenebris ambulare, qui eum non sequuntur
ioan 8 Se igitur dicit illis quesituros, et non inuenturos sed in suo
ioa 8 ipsorum peccato defecturos —
Die uero 22 Septembris quando collecte fiebant miraculo
A. 32 a sacerdotibus, Scribis ac Phariseis coram omni populo per
m. 8 quirit, quisnam eorum de peccato illum arguere posset, lon
D. 29 goque ac eximio habito sermone, eum tandem lapidare vo
loa 8 luerunt, ipse vero celans se a templo exiuit —
ioa. 9 Eadem hora egressus a templo cecum natum illuminat
qui cecus longa cum iudeis de Christo habita disputatione fit
tandem extra synagogam, et a domino inuentus ac receptus
est —

Primo

Prima autem die octobris / Mense suam / sive Diebappellati palam A. 32
predicat, eos omnes fures et latrones esse, qui aliunde quam per ostium in ovi- m. 9
le intrant, seque ostium esse affirmat. D. 7 Ioa. 9
Die vero 25 novembris / Chasleu dicti encaeniorum festum celebrabat, ipse A. 32
autem dominus in porticu Salomonis, quae ante fores templi erat, quo omnes ve- m. 11
nire poterant, etiam gentiles ambulabat, rogant iudei ut palam si D. 1
ipse Christus est eis fateatur, qui Rex hoc se illis non semel aut iterum Ioa. 10
sed saepius dixisse, sed eos non credidisse, sed neque credere quidem posse
quamdiu ex ovibus eius non fuerint. interrogatque propter quod opus bo- A. 32
num ex innumeris quae optima in eos gesserat illum vellent lapidare m. 11 D. 6
et tentant rursum de medio tenere illum, qui et discessit —
Prima autem die decembris venit iterum in fines iudeae trans Iordanem mat. 19
orientem versus, ubi Ioannes olim baptizabat. mar. 10
Postera vero die docebat omnes et languidos curabat / homines autem regi- A. 32
onis illius dicebant Ioannem nulla signa egisse, sed ea omnia quae de m. 11
Iesu dixerat vera esse — D. 7 Ioan. 10
Completis autem diebus assumptionis suae hoc est completo
aetatis suae anno 33, anno [illegible] mundi insinuato / 24 die decem- A. 33
bris imperii Tyberii anno 18 firmiter statuit imperterrito et im- luc. 19
mutabili animo se ire Hierusalem ubi proxime mortem subiturus erat
et praeter morem solitum discipulos praemittit, qui sibi locum parent A. 33 D. 5
Samaritani vero eum recipere noluerunt cognoscentes quod Hierusalem luc. 9
ad festum Paschae conscenderet, quamobrem Iacobus et Ioannes impe-
trare volebant, ut ignis e coelo veniret et eos consumeret, qui a domino
acriter reprehenduntur, ut homines qui cuius spiritus essent ignorabant
nesciebantque quod filius hominis non perdere venerit sed salvare, et haec
die 29 decembris.
ingressus quoddam Samariae castellum Prima ianuarii decem le- A. 33
prosos mundat ex quibus novem abeuntibus unus tamen et hic Samari- D. 8 D. 5
tanus gratias acturus revertitur —
4a Ianuarii die / 72 discipulos binos ante faciem suam designat A. 33
in omnem locum quo ipse venturus erat, redeunt gaudentes 25 Ia- D. 11 luc. 10
nuarii, quod demonia eis subiiciuntur, at iubet dominus ut ideo gaudeant A. 33
quod nomina eorum scripta sunt in caelis / Confitetur Patri quod quae sapienti m. 1
69 D. 1

Luc. 10 tibus et prudentibus abscondita sunt, ea parvulis revelare dignatus est
A 33 Querit legis peritus quid ei faciendum sit ut ad vitam ingredi possit
m. 1 inducit ad dei et proximi charitatem ex duabus legis mandatis et ne ig
D. 8 noret quis eius proximus, exemplum eius adducit qui descendens ab
Hierusalem Hiericho incidit in latrones, et hec 1 februarij. (Adar) dicti
A. 33 Nunciat Lazari infirmitas septima die februarij
m. 1 Undecima vero suscitat dictus Lazarus, et quamvis ille bissextilis
D. 13 erat, ex 29 diebus februarius constabat
Ioan. 11
A. 33 Die sequenti Martha dominum hospitio recipit Maria ad pedes domini
m. 1 verba vite audit, Martha queritur de Maria. sed Mariam excusat et lau
D. 18 dat dominus
Luc. 10 Miraculum suscitati Lazari iudeis nunciatum est. celebrato conci
A. 33 lium singulis mortis iesu utilitas a Cayphas prophetat. et a toto con
m. 1 cilio definitur
§. 14
D. 18 eadem die secedit dominus pergens in desertum, quod inter iorda
Ioan. 11. nem et montem Trachonem habitabat, in urbe Ephre, seu Ephra
Ioan. 11 dicta, ultra iordanem sita, ubi a lacu genesar egreditur
A. 33 Sic docuit discipulos orare ostendens orationem assiduam omnia
m. 1 impetrare posse, exemplo amici tres panes ab amico obtinentis patrem vero
D. 19 optimum non nisi bona dare posse demonstrat, comparatione patris qui
Luc. 11 filio panem poscenti non exhibebit lapidem, neque pro ovo scorpionem
Eiicit demonium mutum, eos quo denuo refellit, qui operatius Beelze
Luc. 11 bubo assignabant. Respondet mulieri acclamanti ei. beatus venter
a. v. d. e
q. p. et. v. q. s.) quod beati sunt qui custodiunt illud
Predicat neminem lucernam accendere, ut eam sub modio contegat
et de oculo simplici, et scandaloso pronunciat
A. 33 Prandet apud quendam Phariseum. 14. februarij, neque lotis ma
m. 10 nibus, iuxta eorum traditiones manducat, scandalizatis vero de se Phari
D. 20 seis ait, date eleemosinam, et omnia munda erunt vobis, et eorum
Luc. 11 hypochrisim retundendam (Ve) septies iterato inestimue? (adm
Luc. 12 net discipulos, ut a fermento phariseorum caveant, quod est hypochri
Luc. 12 quoniam nihil opertum est, quod non revelet
Docet non esse eos timendos, qui corpus occidunt, sed eum
qui

Qui animam in gehennam mittere potest. Patris providentiam co- Mat. 12
mendat erga eos exemplo passerum qui asse veneunt, et eorum nemo Luc. 12
non habet patrem. Capillos etiam capitis eorum numeratos affirmat Mat. 6
adeo ut ne unus quidem absque patre cadat, solicitudinem cibi et A. 33
indumentorum reprehendit: exemplo avium, quae tametsi non serunt m. 1
neque metunt eas tamen pater pascit, liliorumque quae ita composita sunt, d. 20
etc. docet regnum dei primum omnium quaerendum esse. Luc. 12

Et cum sequenti die hoc est 15. februarij Hierosolimam
pergit, dum ambularet evangelica consilia docebat consulens
ut venderent omnia, et darent eleemosinam, lumbos praecinge-
rent, lucernasque manibus deferrent. Admonebat ut vigila- Mat. 13
rent, ne dominus a nuptijs rediens dormientes eos reperiret, sed vi- Luc. 12
gilantes.

Enarravit parabolas fidelis dispensatoris et servorum voluntatem Luc. 12
domini scientium, nec tamen eam facientium.

Loqui coepit de se ipso quod ignem venerit accendere in terra, et quod
baptizandus erat baptismate, quo quamdiu non erat baptizatus
coarctabatur nimis. quod pacem non attulit sed dissidium adeo
ut quinque in una domo existentibus, tres eorum contra duos dissideant
Pater contra filium, frater contra fratrem etc. dat signum nubis ab Luc. 12
occasu orientis, proximum imbrem praesagientis. Luc. 12

Invehit in eos quibus (cum faciem caeli ac terrae iudicare no-
verunt) nihil tamen caelitus praescitur. Admonet conveniendum esse Luc. 12
cum adversario antequam iudex adeatur, excusat galilaeos quo-
rum sanguinem Pilatus sacrificijs eorum commiscuerat, et illos Luc. 13
super quos Turris cecidit in Syloe, protestans eis quod nisi poenitentiam ege-
rint similiter peribunt et ipsi.

Adducit parabolam ficulneae, quam quia fructum non ferebat
excidi iussit dominus, vinitores vero fossa undique terra fimum
apposuerunt. Unde et fructus tulit, dominoque charissima ef-
fecta est.

Ad.

Adveniente sabbatho quod fuit decimanona die mensis februarij
A. 33 m. 1 d. 25 synagogam cuiusdam uici qua iter faciebat intrauit mulieremqz
decem et octo annis contractam sanauit, indignanti u. Archisynago
luc. 13 go, q sabbatho curasset eam obiecat q maior illis esset cura unius asi
luc. 13 ni qz unius ex filiabus Abrahe –
et recitauit parabolas synapis et fermenti, et ita pergens Hierusalem
luc. 13 transibat uicos et ciuitates docens arctam esse uiam uitae, latam u
uiam perditionis, hortabat q ut per angustam portam ingrederent
alioquin uenientes exteri ab oriente et occidente cum Abrahamo
requiescent in regno coelorum, filijs regni eiectis –
eadem die accesserunt ad Hiesum Pharisei dicentes uade hinc qm
luc. 13 Herodes querit te occidere, quibus ait ille, ite et dicite uulpi illi
ecce eijcio demonia et sanitates perficio hodie et cras et tertia die
consumor, ueruntamen oportet me hodie et cras et perendie proficere, qm
non capit pphetam extra Hierusalem. Inuehit in Hierusalem dicens
mat 23 Hierusalem Hierusalem, que occidis pphas, et lapidas eos, qui ad te missi sunt quo
luc. 13 ties uolui congregare filios tuos, q. g. e. p. s. s. a. et no. ecce. r. u. d
u. deserta, dico autem uobis non uidebitis me donec dicatis benedictus
qui uenit in nomine domini – §. 25
A 33 die. 26 februarij in domum cuiusdam Principis Phariseorum in
m. 2 trauit. sero cenaturus cum eo et erat sabbathum, illi u observabant
d. 2 eum, uidens autem ibi paralyticum interrogabat eos si liceat sabba
mat. 12 tho curare, quibus nihil respondentibus sanauit eum, iteratoqz dixit
luc. 14 eis q bouem et asinum retrahunt a fouea ne pereant, hominem u
in sabbatho sanari nolunt. illis uero qui fuerant inuitati dixit
parabolam contra Phariseorum superbiam illius qui inuitatus ad nup
tias recubuit in primo loco quem oportuit descendere usqz ad nouis
simum, ei autem, qui se et alios inuitauerat ait, cum facis co
niuium noli inuitare diuites etc sed pauperes quidam autem ex eo n
mensalibus dixit beatus qui manducat panem in regno dei, tunc
recitauit dnus parabolam coene magne factae filio regis etc Al

Altera die faciens iter Hierusalem his qui secum erant dixit si quis uenit ad me et non odit patrem suum etc. non est me dignus et qui non baiulat crucem suam et sequitur me non potest meus esse discipulus. Luc. 14
Parabolam etiam narrauit eius qui cepit edificare turrim, et quia sumptus non supputauit non potuit consumare, et parabolam regis bellum inire uolentis, nec computantis quot copijs posset aduersarium superare et debellare, concludit quod oportere ut discipuli renunciuerit omnibus que possident, aliaquin sal fient infatuatum ad nihilum ualens. Luc. 14
Appropinquabant ad eum publicani, quos benigne et grataner suscipiebat. Unde indignabant Pharisei et contra eum murmurabant, quibus iam predictas ab eo recitauit parabolas, scilicet centum ouium et decem dragmarum. Et parabolam filij prodigi, et ad discipulos dixit parabolam dispensatoris diffamati, prudentia filiorum huius seculi se defendentis dixitque neminem duobus dominis seruire, et quod dominus corda hominum intuet, et quod lex et prophetis usque ad Ioannes, deinde uero regnum celorum uim patitur et a uiolentis rapitur. Luc. 15 Math. 10 Luc. 15 Luc. 16
Tunc uero interrogauerunt iudei utrum liceat uiro uxorem dimittere ubi plurima de libello repudij de matrimonio et de eunuchis dixit et enarrauit dominus. Luc. 16
Mox quoque historiam recitauit Lazari mendici et diuitis epulonis, necessitatemque quoque scandalorum ac eorum grauem punitionem predicat, iubet ut discipuli cum omnia que sibi fuerint iniuncta fecerint adhuc se inutiles seruos esse fateant. Luc. 16 Mat. 18 Luc. 17 Mat 14 Luc 17
Plura de aduentu regni dei dicit et de apparitione filij hominis, exemplum adducit expectantium dilluuium sermonemque claudit hac conclusione, quod oportet semper orare, adducens exemplum iudicis, qui nec deum timebat, neque homines reuerebat. His autem, qui in propria iustitia fidebant narrauit historiam Pharisei et publicani in templo orantium. A. 33 m. 2 d. 6
Die autem i martij pro comendatione humilitatis ius sit

luc. 18 hi discipulis ut pueros ad se uenire permitterent, a se benedicen-
mat. 19 dos, Principi quoque petenti quid agendum esset ei quo uitam
luc. 18 sequeretur æternam dixit præcepta dei esse seruanda, et si per-
A. 33 fectus esse optaret omnibus relictis sequeretur se, quibus ille tris-
m. 2 tior factus abscessit. Iesus uero ostendit quam difficile sit diuites saluos
D. 15 fieri. eos autem qui propter eum ~~sequendi~~ omnia reliquerant
sequendum
A. 33
m. 2
D. 16 ualde comendat ~
mat 20 Die uero decima martij parabolam Patris familias conducentis o-
Ioa. 11 perarios in uineam suam enarrauit ~
mat. 20 Prope autem erat Pascha et Pharisei mandauerant mi-
mar. 10 nistris ut Illum caperent si eum offendissent et hec undeci-
mat. 20 ma martij ——
Prenunciat iterum suam passionem et accedit mater filiorum Zebedei
luc. 19 cum filijs suis petens singulis singulas sedes ad dexteram sibi
A. 33 et sinistram, appropinquat dominus Hiericho ubi cæcum illuminat
m. 2 In Hiericho apud Zacheum prandet et salus domui illi facta est
D. 17 Parabolam narrat eius qui seruis suis decem minas dederat ad
mar. 10 negociandum ~ egressus urbem cæcum nomine Barthi-
A. 33 meum mox illuminat. D. 16
m. 2 Venit in Bethaniam ante sex dies Paschæ hoc est 19 martij
D. 14
Ioa. 12 ibique coenauit. Martha ministrabat, Lazarus discumbebat
maria uero libra unguenti nardi Pystici eum denuo unxit, ob
quam rem indignati sunt plurimum discipuli et potissimum Iudas
Ioa. 12 comperto autem quod ibi esset complures ex Ierosolimis eo uene-
runt ut Lazarum uiderent præter domino et alloquerentur unde
indignati sunt magis Principes et Pharisei adeo ut et Lazarum
interficere meditarent et erat sabbatum ~
Act. 33 Sequenti die hoc est prima sabbati, quæ erat 20 dies nisan
m. 2 lunaris
D 25

Luna uero decima ascendens Hierusalem cum pleno num° discipulorum, et ea populi multitudine que in Bethaniam conuenerat cum uenisset Bethphage (uillam sacerdotum) in monte oliueti Hierusalem uersus, a regione Bethaniæ sitam misit duos ex discipulis suis in ~~ciuitatem~~ castellum, ut asinam et pullum adducerent pluurimi comitabant, et pluurimi uero e ciuitate occurrerunt conclamantes omnes osanna filio dauid — mat. 21 mar. 11 luc. 19 Joan. 12

castellum /

uidens autem ciuitatem fleuit super eam, et excidium eius clare et distincte prenunciauit.

urbem ingreditur que tota stupore repleta e et commota, plures aduenæ, qui ad diem festum uenerant interrogabant quisnam esset turbe Respondebant q. Jesus propheta a Nazareth galileæ.

iudei indignantes dicebant ei quid sustines ut hec tibi acclamentur? mat. 21
increpa illos, ille autem Respondit si tacuerint ipsi mox acclamabunt lapides. Ingreditur templum et denuo ementes eiicit et uendentes, mensas euertit et cathedras et numulariorum æs euertit et fudit, dixitque sacerdotibus domus mea domus orationis e, uos autem fecistis eam speluncam latronum.

Increpant Pharisei q. saluatori a pueris acclamaret, ille Respondit, numquam legistis ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem. Pharisei querunt eum perdere, et dicunt nihil proficimus, ecce mundus totus post eum uadit — Joa. 12

gentiles querunt e uicino eum uidere querunt q. Philippi suffragium, Philippus requirit Andream, ambo q. domino nunciant qui ut audiuit mox concionari cepit dicens Amen amen dico uobis nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit etc. qui amat animam suam perdet eam, etc, et qui mihi ministrat etc. Nunc anima mea turbata e, et quid dicam Pater salui fica me ex hac hora etc. pater glorifica nomen tuum, uenitque uox de coelo dicens et glorificaui et glorificabo, hanc uocem turba que Joa. 12

nitruum fuisse dicebant. Alij vero qd angelus eu fuerat allo[quutus]
dicebant, Hiesus autem dixit non propter me facta est vox hec sed propter
vos etc. nunc princeps mundi huius eijcietur foras et ego cum exalta-
tus fuero a terra omnia traham ad me, turba dicebant nos audiui-
d. mus ex lege q. Christus manet in eternum, et quomodo tu dicis exaltari
oportere filium hominis? dixit autem Jesus adhuc modicum tempo-
ris lumen vobiscum est, adhuc modicum lumen in vobis est, ambu-
late dum lucem habetis, et egressus abscondit se ab eis.

Joá. 12 Iterum clamauit dicens qui credit in me non credit in me sed
credit in eum qui me misit, ego lux in mundum veni, ut omnis
qui credit in me non ambulet in tenebris, et in tenebris non maneat
non enim veni ut iudicem mundum et c. vespere autem Bethaniam
reuertit.

Act 33 Postera vero die hoc e. 21. maij rediens Jerosolimam male
m. 2 dixit ficui que exaruit.
d. 26 venit Hlimam, et ingredit templum et tertio illud purgat
vespere urbem egredit et summo mane in urbem redijt, ubi vero
mat. 21 pernoctauerit scriptum non est, credi tamen debet q in horto ubi pos
Act 33 tea captus fuit, orationi institit.
m. 2
d. 27 Dum vero reuertunt vident discipuli ficulneam aridam et
mar. 11 mirant presertim Petrus quibus ait dominus, si habueritis fidem
et non hesitaueritis, dicetis monti etc. quecunque orantes petieri-
tis amen dico vobis. qd fient et accipietis. remittite fratribus vris
et pater remittet vobis. § . 17

mar. 11 Hierosolimam ingredit et in templo docet, accedunt scribe
mat. 21 Pharisei Principes sacerdotum, ac seniores populi sciscitantes
qua auctoritate id faciebat quibus ait quero et ego vobis in qua auc-
toritate etc. baptisma Joannis unde est e coelo an ex hominibus?
qui dixerunt se nescire, et ipse ait neque ego dico vobis in qua autho-
ritate etc.

Narravit tunc parabolam hominis duos filios habentis qui utrisque iusserat ut in vineam irent, is vero qui inter recusavit in vineam accessit, alteru[m] qui se iterum spopondit, minime accessit, et concludens dixit meretrices et publicanos precedere vos in regno coelorum — mat. 21

mox quoque narravit parabolam Patris familias vineam a se plantatam locantis, quam simili conclusione resolvit dicens, auferetur a vobis regnum dei, et dabitur gentibus. intelligentes autem iudei quod ista in eos diceret cupiebant tenere eum. Sed timentes turbam sub sederunt. ipse autem inculcans in eos parabolam aiebat. — mat. 21

simile est regnum coelorum homini regi, qui fecit nuptias filio suo. ex quo convivio eiectus fuit, is qui veste nuptiali non erat indutus. Tentant eum querentes an census debeat dari Cesari. — mat. 22

Saducei vero tentantes querunt de uxore septem fratrum, et dato responso, interrogat et ipse illos cuiusnam filius sit Christus. — mat. 22

Docet discipulos et turbas et exprimit doctrinam sedentium super cathedram moysis.

iubet cavere a scribis et in eos filios invehit, qui prophetarum a patribus occissorum sepulchra edificabant. — mat. 23

Videt mittentes munera in gazophilacium, et laudat pauperem viduam, qui duo tri minuta dederat. — mat. 23, marc. 12, luc. 21

egredit templum, et admirant discipuli insignem templi structuram, ipse autem templi et urbis excidium predicit. — mat. 24

Ascendit in montem olivarum interrogant eum discipuli de signis adventus sui, et temporum futurorum prenunciatorum — mat. 24
futura signa predicit, hoc est quod duras patient persecutiones, bella supvenient, et seditiones, universales terremotus, solis lunae ac stellarum obscurationes, et quod evangelium ubique predicabit, videnda insuper esse abominatio, quam daniel predixit in templo sistendam admonetque quo pacto effugiendum sit, et quomodo a Pseudo Apostolis cavendum; hortat ut orationibus instent

et

et vigilijs exempl. patris familias qui iubet ut ianitor dom9
uigil sit, qm qua hora dnus eius uenturus sit ignorat.
mat 26 Addidit parabolam decem virginum, ac modum ultimi iuditij descri-
A. 33 bit. et tota ea die in templo docuit, nocte u. in mo. tem oras pnoctauit
m. 2 Simonomane venit Bethaniam, ibiqz cum in domo Symonis pran
D. 28 deret, maria tertio iam eum precioso unguento perfudit, quod disci
puli indignant, et Iudas dolet triginta se denarios amisisse. ./.
Iudas dnum uenditurus Hierosolimā pergit, repente qz congrega
mat. 26 tum concilium, in quo decretum fuerat ut IHS omnino occideret
mar. 14 at nō tandem die festo, ob tumultus periculum.
Joan. 12 Accedit Iudas, et dnum uendit, et secum in manus eorum traditu
A. 33 rum caute spondet. § . 18
m. 2
D. 29 Die iouis dest 14 luna, et 24 die mensis Nisan, ueniunt oēs
Hierusalem, ubiqz parari ubi Seruo comedat Pascha cum discipulis iu
bet, coenam agnum mysticum manducant, qm ea dies erat, qua ag
Joan. 13 ni immolatio ordinata fuerat exod. 12 (tametsi iudęi ex instituti
mat. 26 one in 2a templi instauratione facta, ut Mildeburgensis testifica
Mar. 14 t lib. 15. Pascha eo anno distulerint usqz ad diem Sabbathi, ęster
luc. 22 quod ipsi non comedebant agnum et Azima nisi ad uesperā ueneris) N.ōa
Joan. 14 pedes discipulorum lauat, proditorem adesse pnunciat, sacramentum
loan 15. Sanctę euchę instituit, potestatem conficiendi illud discipulis tradit,
16. 17 seqz et discipulos cōmunicat, sermonem plixum, et eximium re ./.
et 18. citat, surgitqz a coena, et hymno dicto urbem egrediunt, torrentē
mat. 26 Cedron transeunt, aitqz discipulis, tristis est anima mea usqz ad
mar. 14 mortem, scandalum quod ea nocte omnes erant passuri eis prędicat,
luc. 22 et Petro pręcipue mira pmittenti pnunciat qter ante gallicā
mat. mar iteratum tum esset eum negaturus, ueniunt ad villam Gethsemani et ingre
mat. mar diunt hortum iudę cognitum, selegit Iacobum, Petrum et Ioannes
luc. luc et ductos seorsum admonet, ut uigilent, et orent, recedit aliquan
mat. mar tulum, et patrem orat, reuertit, et illos dormientes inuenit, oratio
luc. loan. nem
loá / mat
mar. luc
loa. loá

nem iterat et fit in Agonia, sanguinemque exsudat, venit angelus eum consolans, redit ad discipulos eosque a somno excitat ac Iudam adesse cum cohorte predicit. Iudas accedit ad Iesum et in signum exhibitum eum osculat, accedunt milites qui interrogati quem quererent. Respondent Iesum nazarenum et ad vocem domini dicentis ego sum, retrorsum cadunt. Rursum eo dicente, si me queritis sinite hos abire, comprehendunt illum ac ligant. Petrus autem Malchi amputat, quam dominus sanat restituit, dicitque Petro mitte gladium in locum suum, non vis ut bibam calicem quem dedit mihi pater? quisquis vero ut me defendat gladio quempiam percusserit gladio horum satellitum perire permittet. ijs vero qui cum Iuda venerant ait tanquam ad latronem etc. Ducit in domum Annæ, presentat, interrogatur super doctrina et discipulis suis. Petrus qui a longe sequebat suffragio Ioannis introducit, et ab hostiaria interrogatus Christum negat. Respondet dominus Annæ, et in maxilla percutitur. Petrus vero dum se calefacit a servo Annæ, quod sit discipulus Christi accusat et iterum dominum negat. Iesus autem ad Caypham summum sacerdotem mittit interius in domo Pontificia (erat enim Annæ gener) ubi congregatum erat omne concilium quem cum sequeret Petrus domicilium Annæ egrediens, quod pars anterior erat Pontificiæ domus, inter quam et Palacium ubi Cayphas habitabat atrium erat, tunc satellibus plenum, ab alia ancilla interpellatus dominum tertio negat (Observat autem diligenter pius lector ut dicit Placentinus invenitque evangeliorum veritatem intelligi in hoc non posse, nisi Petrus septies dominum negavit, ut in evangeliorum enarrationibus perspicue se probasse fatet) dum vero in Atrio staret cum his qui se calefaciebant semel ac iterum ab ancillis interpellatus, ~~hic~~ negat se nosse hominem.

Iesus

Margin notes: Mat. Mar. Luc. Ioa. — Mar. Luc. Ioa. Math. Mar. — Luc. Mar. — Luc. — Nota

5 IHum. demus à ministris Pontificis interrogatus et
iureiurando negat. demum a cognato malchi cuius auriculam abs
ciderat interrogat et negat. Nouissime cum exijsset atrium, et in
in domo Cayphe esset ubi erat et dnus iterum negat, et continuo gal
lus cantum iterat, Vnde recordatus è verborum domini. Respexit
autem eum dominus, qui prius adducta foras egressus amare fleuit
Principes quærebant falsum testimonium, sed falsi testes illud
efferre non poterant, donec diuina dispensatione permissum fuit
Accusatur, tacet, adiurat eum Cayphas. Respondet impingunt
Luc. ei blasphemiam et mortis eum reum iudicant, expuunt in eu
A. 33 velant vellicant, irrident, et colaphizarunt
m. 3 Requirunt ab eo ut dicat si est Christus. Ret ipsos si eis
d. 1 uerum dixerit non credituros, neque si interrogauerit responsuros
cum quominime dimissuros. cumque dixisset erit filius hominis se
dens in dextris uirtutis dei, imposuerunt quod se filium dei di
ceret,

§. 19

mat. Mane autem facto die ueneris, tertio iam inito con
mar. 15 silio ut eum omnino morti traderent ad prætorium adducunt
luc. 23 Pylato gentili iudicandum
ioan Iudam Pœnitet, peccatum suum fatet. a Iesu innocentiã,
mat. 5 precium sanguinis restituit, sed desperans laqueo se suspendit
in decem o mox quadam extra portam dauid in latere montis sy
on, ad dexteram testudinis per quam erat porta illi introitus
et exitus super voragine inter montem syon, et Moriam oriente,
emitur ager illo precio, in peregrinorum sepulturam
non intrant iudæi prætorium, ne contaminarent, exit Pylatus
mat. 5 et dominum introducit, quem examinatum in nullo reum repe
ioan rit, innocentiam eius iudæis refert, et alias accusationes pe
luc. tit, Respondent si non esset hic malefactor non tradidissemus
ioã tibi. ait, tollite eum uos et occidite, at illi nobis non licet

occidere
quenque

Accusant eum q̃ a galilea usq; Hlem gentem subuertisset, cẽ
sum phibuisset dari Cesari, et Regem se faceret; primas duas ac
cusationes paruipendit Pylatus: inquirit autem si Rex esset Iu Luc.
deorum. Respondit dominus Regnum meum nõ ẽ de hoc mũ
do, dixit iterum Pylatus protestans se nullam in eo mortis
causam inuenire posse
inculcant q̃ populum subuerterit, a galilea in iudeã usq; Luc.
propterquod galileum ẽe Iesum conijcit Pylatus, quare herodi ga
lileę Thetrarchę qui tunc Hierosolimis erat eum misit iudi
candum. Herodes gaudet, mira ab eo uisurum sperans, inter
rogat Iesum, nihil Respondet, stultus reputat, et ut stultus al
ba ueste induit, et ad Pylatum remittit. Pylatus aduocat Prin
cipes sacerdotum, magistratus populi, et Plebem, et tribus ho Luc. mat
minum generibus tres pponit rãones, quibus IHS liberari opor mar. luc
tere ostendit. Primo q̃ a se et ab Herode innocens repertus est, Io. mat
2° q̃ reum donare solitus in Paschate illum donabit et ut mat. mar
plebis furor demulceri posset illum flagellari facit, dum eas luc. mat
Responsionem prestolatur, mittit uxor eius contestans ut abstine mar.
at a iusto iesu, qui multa propter ipsum passa est per uisum precedẽ Ioa. 19
ti nocte. Turba autem a Principibus seducta Barrabam Ioa. mat
liberari petit, iesum uero crucifixi; Tunc Pylatus iesum flagel mar
lari, ueste coccinea indui ac spinea corona fecit coronari, po
pulo q̃ ostendit. Ve et uehementius exclamarunt crucifige cru
cifige. Pylatus autem iesu innocentiam cognoscens occasio
nem omnem perquirebat ut eum liberaret, quod animaduerten
tes iudei exclamare coeperunt, si hunc dimittis nõ ẽ amicus
Cesaris: quo audito manus lauit Pylatus, dicens innocens ego
sum a sanguine iusti huius, illi uero conclamabant, sanguis
eius super nos et super filios nostros
hic circumscribit euang.ta Ioannes tempus a die qua Pa

quia Parasceue erat, ab hora, quia quasi sexta; [illegible] eum qm in lithostrato, et modum, qz sedens p tribunali et ostendens ei iesum ait ecce Rex uester; at illi clamabant nos Regem nō habemus nisi Cesarem ~

mat. mar Videns u Pylatus qi nihil proficeret, sed potius tumultum ex
luc. io citaret adiudicauit fieri petitiones eorum. Iesum s. crucifigi
mat mar eumqz uoluntati eorum tradidit, ut crucifigeretur.
luc. luc Tunc apprehenditur Iesus, crux ei imponit, angariat Symō
mat. mar Cyrineus, duos latronum medius ducit, mulieres lamentā
luc. io. tes alloquitur, ad Caluarie locum, qui erat extra portam iudi
mat mar tiariam ad Aquilonem deuenit, et ibi cruci affigit. ~~[illegible]~~
A. 33 ~~[illegible]~~ die 25 martij, aut 30 iuxta milbe
m. 3 burgensem, imperij Tyberij anno 18 die ueneris, quasi in lege
d. 1 die Pascha erat, hora fere sexta etatis eius anno ~~[illegible]~~ 33. men
luc. ioā se 3. die primo. § 20
mar. mar Imponitur cruci ttus. Iesus nazarenus rex iudeorum Iudei immu
mat. mar tari hunc tt petunt. Ret Pylatus quod scripsi scripsi, uestes ē
luc. Ioan militib9 diuidunt, et sup tunica inconsutili mittitur sors. blas
luc phemant astantes, necnon et latrones hinc inde pendentes ~
mat Iesus orat, pater dimitte illis non enim sciunt quid faciunt, al
mar ter latronum poenia ductus se reum fatetur, Iesum orat, et exau
Luc. ioā ditur. Stabat iuxta crucem mater eius et Ioannes discipu
mat. mar lus. Vtrunqz alloquitur, et alterum alteri commendat, ab hora 6
luc. mat ad nonam obscuratus ē sol, et ecclypsim preter ordinem passus,
mar. luc et clamat Iesus Heli Heli lamah sabbactani, sciensqz quod
ioā iam cōsumata essent omnia, ait sitio Porrigitqz spongia felle et aceto plena, quo pregustato ait, consumatum est, clamansqz uoce magna Pater in manus tuas cōmendo spiritum meum, incli nato capite spiritum emisit, Templi uellum scissum ē, ter ra concussa Petre rupte, aperta monumenta, et multi mortui

sur

surrexerunt. Centurio autem è regione stans his uisis ait: Vere hic est homo iustus et filius dei erat, et ex Iudęorum turba qui ad expectandum uenerant, quamplurimi percutientes pectora reuertebant. Iudęi quia Parasceue erat, et eorum traditionibus petierunt frangi eorum crura, ut obirent, et de cruce leuari possent; frangunt latronum crura, uidentes Iesu iam mortuo crura ei non fregerunt, sed unus ex militibus lancea latus eius aperuit, et continuo exiuit sanguis et aqua. Iosephus ab Arimathia obtinet a Pylato (qui a centurione iam audierat eum esse mortuum) dari sibi corpus Iesu, conditumque illud ex mirrha et Aloes quasi libris centum, quas Nicodemus attulerat, syndone inuoluit, atque in nouo sepulchro quod sibi saxeum exciderat in horto suo sepeliunt. mat. luc io. io. mat luc

Die Sabbathi, sepulchrum militibus muniunt, lapidem superpositum sigello signantes.

Maria Magdalene et Maria Cleophe, quę e regione stantes, quęcunque fiebant obseruabant abierunt, sabbatho quiescunt, sero parant aromata. mat. mar luc. io.

§. 21

Prima autem circa auroram sabbathi, quam nunc dominicam dicimus, die Nisan 25. luna 17. dominus Ihesus mundi redemptor gloriosus a mortuis resurgit, adsunt angeli, fit terremotus, terrent custodes, ac fugiunt, mulieres ueniunt ad monumentum, aromata (quibus corpus ungerent) afferentes. Hic autem fuit ordo. Maria Magdalene, quam (tametsi solam) ob singularem ~~prius~~ dignitatem prius nominat Ioannes. Alij tres euangelistę ceteras mulieres ei comites habuisse referunt, eaque parauerat aromata deferens ad locum uenit sole iam coruscante, necdum tristitiae nebulis plene effugatis, sicut in crepusculo diei fieri uidemus Ioá mar. lo luc. mat Ioan

mus, hęc, simul atq; à monumento sublatum lapidem ãs
pexit ablatum domini corpus existimauit, et nimio correpta
dolore extra se se reddita ceteras relinquens, una forte pedi
secca comitante, festina in ciuitatem perrexit, Petroq; ac
Ioanni, quę uiderat, et quod suspicabatur, narrauit, illi ad — Nota
io. mat — monumentum currentes, lintheamina corporis cum sudario
mar. luc — uiderunt, interim cęterę mulieres angelum super monumenti
io. — lapidem sedentem conspexerant, et eas alloquentem audierant
ac dominum surrexisse nunciantem, Petrus uero et Ioannes
marc. — ad cęteros in urbem reuertunt, Maria autem mansit ad mo
numentum, cęteris mulieribus circumquaq; perlustrantibus
mat. — si corpus sublatum inuenire possent, tunc Marię se ostendit
dominus, quam et allocutus est, accedunt alię, et omnes mo
luc. ma — numentum ingrediunt, quemadmodum iusserat angelus
tt. — ut locum uiderent, moxq; duos angelos conspiciunt ad caput et
pedes ubi corpus fuerat sedentes qui fere eadem illis dicunt, quę
et prior dixerat, exterritę omnes, et admiratę, adeo ut nulla
earum quidq; loqui auderet, oculis demissis monumentum
mar. luc — exeuntes uersus ciuitatem properabant; et ecce apparet eis — ./.
mat. — dominus, ac exosculari sibi pedes permittit, iubetq; ut sin
gula discipulis et precipue Petro denuncient, quę uementes
ipsis enarrarunt, quę uiderant, et audierant, sigillatim ni
luc. luc — si simul omnes, discipulis uero hęc uisa sunt deliramenta, nec
loã. — fides rem ut fuerat rendiderunt, sed sacerdotes scribę et
mat. — Pharisęi pecunijs corruptos instruxerunt, ut dicerent quod — N.a
discipuli corpus nocte ipsis dormientibus furati fuerant, et
verbum hoc apud Iudeos adhuc uiuit — §. 22
lo. mat — Dum hęc agunt apparet dominus Petro, ubi ubi fuerit
qui

qui mox adest omnes reuertit, nondum enim ad quemque eorum accedere praeterque ad Ioannem ausus fuerat. moxque eunti- mar.
bus duobus in Emaus castellum sexaginta stadijs a Hiers. luc.
distans, quod hodie Nichopolis dicit, mare egyptiacum uersus mat.
iunxit se dnus sub peregrini specie, demumque ab eis agnos-
citur, qui in urbem reuertentes, ceteros praeter Thomam
inuenerunt congregatos, quibus Petrus dnum uidisse nar-
rabat, ipsique superuenientes quae illis in uia, et ad mensam
contigerant narrauerunt.
et cum iam sero esset et fores clausae stetit dnus in medio eorum et di- luc.
xit pax uobis et dum turbarent phantasma se uidere me- luc. io.
tuentes, exhibuit illis manus ac pedes palpandos, ut homi-
nem non solum spiritum uidere se experirent, manducauit mat.
ac bibit cum eis, dixitque hec sunt uerba quae locutus sum
uobis. et apparitio haec (ut Marcus narrat) ultima earum io. mat
fuit, quae die illo contigerunt, et scripta sunt, nam Virgini
Matri primo omnium apparuisse non ambiguum est.
Die uero octauo a surrectione Thoma cum alijs existen-
te ianuis clausis stetit iterum Iesus in medio eorum, et di- 1. cor. 15
xit, Pax uobis. Thomae uero fidem ostentione uulnerum robo- Ioa. 21.
rauit: Post hec discipuli omnes una cum undecim in Ga- marc.
lilaeam perrexerunt in montem Thabor, sicut constituerat
eis dominus, quo saltem sex diebus uenisse credendum est
cum distet a Hiem mons iste milliaribus plus minus 102
ibique conuenientibus plus quam quingentis fratribus ut Paulus
scribit uisus est dominus. hinc uero ad duos dies septem luc
ex discipulis in mari galileae piscantibus nocte tota in aniter
multis

multis laboribus peracta apparuit Iesus in littore, et cum eis comedit, Petrum esse Pastorem, et esse ac omnium rectorem instituit, ac confirmauit. Postmodum in Bethaniam omnes reduxit. quadragesima die a resurrectione sua et illis discumbentibus apparuit, incredulitatis eos increpauit, atque ut in omnem terram euangelium predicarent iussit, sed prius in Hierusalem redirent. Unde non discederent quousque induerent uirtute ex alto iuxta promissum patris. Et demum perpetue sue promissionis eos consolatus est. Nouissime cum conscendentibus montem oliueti, non iam in terra, sed in aere coelum ascendens uisus est abeis. benedicensque illos ab eorum se substraxit oculis. et regni coelum totiens suis ab eo promissum conscendit, cum patre ac spiritu sancto fidelibusque suis omnibus perpetuo gloriose regnaturus, et hec die 40. a resurrectione acta sunt, anno mundi (ut putat Christi supputationem suas Placentinus) 5233, mense 4. die 4, ab urbe condita 784 imperij Tyberij 19. consulibus Romanis Fur. Camillo, Aruntio Scriboniano et Gn. Domitio Enobarbo Olimpiade (Christi dictam computationem) 202

Joan. 20 Pluraquidem et alia a domino Iesu facta fuere, que scripta non sunt hec autem sola scribi uoluit, que mundum totum ad fidem eius et obediam adducere sufficientissima sunt, ut qui credunt, eius dominum gratiamque recognoscant. si uero qui credere contempserint, supplicium obstinate menti imputent, propterquod cum dixisset Joannes, multa quidem et alia signa fecit Iesus in conspectu discipulorum suorum, que non sunt scripta in libro hoc, mox subintulit, Hec autem scripta sunt ut credatis quod Iesus est Christus filius dei, et ut credentes uitam habeatis in nomine eius. cui laus, Honor gloria et imperium, ab omni creatura que in coelis et in terra ac sub terra, ex tunc, et modo et per infinita secula seculorum amen) ~~[illegible]~~

cap. 37 . § 1 .

¶ De Kalendario hebreorum iuxta ordinem anni sacri

1 Martius dicit Nisan . uel Abib . i . miraculum uel fu
gai; grece xanticus . egyptiace Phamurthi . Pascha luna
14 . ad Vesperam, usque ad diem . 22 . lunę . exod . 12 .

2 Aprilis dicit Iar . uel Iiar . uel Zio . i . splendor

3 maius dicit Siuan . Pentecosthes die . 7 . exod 19
1 . corinth . 16

4 Iunius dicit Thamuz . i . incendium . ieiunium frac
tarum tabularum legis die . 17 .

5 Iulius dicit Hau uel Ab . i . pater . ieiunium deso
lationis urbis sanctę . die . 9

6 Augustus dicit Hellul . i . pernoctatio quod eo mense prę
nimio solis ardore soleant homines pernoctare

7 September dicit Tersi Tirsi aut tizri . i . canticum . uel ethamin . i . fortitudines —
{ tubarum et buccinę ob isaac immolationem . die prima .
expiationis qm ignouit deus scelus adorationis vituli die 10 . leuit . 16 .
scenopegię . die . 15 . collectarum die . 22 . leuit . 22 . deut . 16
encęniorum die . 23 . 3 . reg . 6 .

8 Octouer dicit ethamu, miresuan, bul . i . tumens, uel
uetustas defluens .

9 Nouember dicit Chasleu . uel Chisleu . i . fiducia . encę
niorum . die . 25 . 1 . machab . 8 .

10 december dicit Thebeth . i . bonitas . die . 10 . ieiunium obsidio
nis Nabuchodonosor

11 Ianuarius Sabath . i . ceptrum aut familia

12 Februarius . Adar . Adur . i . decor, potentia magnitudo
ieiunium esther seu festum sortis uel urnę . die . 13 . 14 . et . 15
encęniorum die 3 . 1 . esdre . 6 .

quotidie erat iuge sacrificium, omni hebdomada erat sabbathum, omni mense erat Neomenia

Kalendarium hebræorum ad intelligentiam sacræ scripturæ et synagogæ Ritus utilissimum ex genebrardo

numerantur menses iuxta ordinem anni Vulgaris

~~Kalendarium Hebreorum~~

Tizri. September

Tizri totus fere festus ob collectos fructus habet dies. 30 dies horas 12. nox totidem. September dr̃ a latinis vel potius lunatio septembris, nam hebræorum menses lunares sunt unde in duos latinorum cadunt.

1 Ros hassana, principium anni, festum tubarum sine clangoris, Levi 23. versu. 24. 25. num 29. versu. 1. 2.

Quantum ad festa et res ecclesiasticas annum quidem ordiunt a Nisan i. martio. ut ipsis imperatum fuit exo. 12. ver. 2. at quantum ad cæterum more usque à septembri. Quod eo fere putent mundum creatum aut certe recreatum, et restitutum à diluuio ac eam esse Noe traditionem, cuius causa chaldei. Persæ, Egyptij et orientales cuncti veteres, et antiqui Hetrusci, græci etiam hodie sic annos numerant.

Vide franciscum à Ribera in fine libri de templo

Qui et notant Constantinum anno. 313 in septembris die. 23 indictionum suarum initium posuisse. ob solem tunc libram ingredientem

2°. Pœnitentia

3. ieiunium goddliæ, ieiunium septimi, nam tunc occissus ē godolias filius Abicam, filij saphan et iudei qui cum eo erant in maspha. 4. Reg. 25. ver. 25 et Hierem. 41. ver. 2.

5° ieiunium quod eo die mortui viginti homines de israel, et R Akiba filius Joseph uinctus.

7° ieiunium ob decretum in patres nostros gladium et famem

10 ieiunium expiationis leuit. 23. vers. 27

01 15 Tabernaculorum festum siue scenopegia dierum 8
Leuit. 23. v. 34 et 35.
21. Hosanna Rabba seu septima tabernaculorum
22 octaua Tabernaculorum Aatsereth. Leuit. 23. v. 26
23 gaudium legis et benedictio, quo festo recolunt testamentum et mortem moysi legislatoris. Dedicatio templi Salomonis. 3 Reg. 8. ver. 65 / aequinoctium autumnale

marhesuan octouer — X Marhesuan october, uel potius luna octobris nullum proprium habet festum habet dies 29 / dies horarum est 11 et semis / nox horarum 12 et semis.
1 Neomenia.
6. die incipiunt ieiunium ob excaecatum Sedeciam Regem iuda et eius filios interfectos a nabuchodonosor 4. reg. 25. v. 7. lectiones de uita Sara et natiuitate Isaac genes. 21. ver. 12

Kisleu. siue nouember — X Kisleu Nouember. luna nouembris habet dies: 30. dies horas. 10. et semis. nox 13 et semis
1 Neomenia
7 ieiunium ob combustum a Rege ioachim volumen quod scripserat Baruch dictante Hieremia. Hierem. 36. uer 23
25 Die Dedicatio siue encaenia. 2. mach. 2. ver. 16. lumina uel luminarium festum. iosephus. lib. 12. antiq. c. 10. diebus octo ob lumen religionis a macedonibus extinctum recuperatum. Petitio Pluuiae quae hebraice iore appellatur, prima et temporanea. Item pluuia sementis. deutero. 12. ver. 14 / Tempus serendi in iudea

Teuet. siue december — X Teuet. december, luna decembrea habet dies 29 dies minimus habet horas decem, nox maxima quatuordecim

1 Neomenia.
2 ieiunium, quod eo tempore lex in grecum soluersa tempore Ptolomei Regis, et tenebre occupauerint mundum Triduo (hunc iudeos Alexandriae 70 interpretum memoriam colluisse, anniuersario festo Philo tradit, lib. 1. de uita moysis)
9 ieiunium, cuius doctores nostri non indicarunt causam
10 ieiunium decimi, quando admouit manum suam Rex babilonis, ad obsidendam, et expugnandam Hierusalem
Solstitium hybernum

ט Sheueth Januarius, luna ianuarij Nullum proprium het festum. het dies. 30. / dies horas 10. et semis, nox 13. et semis — Sheueth. siue Januarius

1 Neomenia. Principium anni arborum
8 ieiunium, quia tunc mortui sunt iusti qui extiterant diebus Iosue iud. 2 uer. 10.
23 ieiunium, nempe quia congregati sunt omnes israelite aduersus tribum Beniamin, et propter concubinam in gabaa, et simulachrum miche. iud. 18. uer. 2. et. 3 et iud. 20. uer. 10. et. 11
Solstitium hybernum anno intercalari

ו Adar februarius lunafebruarij het dies. 29 dies horas 11. et semis. nox 12 et semis — Adar februarius

1 Neomenia / Teruma. id est primitie. Die septima mortuus est moyses magister hebreorum. deut. 34. uer. 5. et. 6. quare et ieiunium nono decreuerunt ieiunium obdomum Sammai et domum Hillel, interse sectas et diuisas
13 ieiunium Esther Esther. 4. uer. 16
14 Sortiumfestumminus. Est. 9. uer. 17
15 Sortium Maius esther. 9. uer. 12. 23 / (dies mardochei. 2. macha. ult. V. 37

dedicatio templi Zorobabelli. Esra. 6. ver. 16.

Ve Adar secundus februarius, quando annus est 13 mentium unoquoq; uel triennio, uel biennio, nempe septies intra nouemdecim annorum cyclum, quibus luna suo reditu circulum plene absoluit, habet autem dies 30. — 2us februarius

1 Neomenia, ieiunium esther incipit die undecimo

Nisan, martius — Nisan. martius, luna martij het dies 30 / dies horas 12 / nox totidem.

1 Neomenia, ieiunium quod eo die mortui sunt Aaronis filij leuit. 10. ver. 1.

10. die ieiunium ob mortem Marie et puteum obturatum. num 20. ver. 1. 2. num. 3. ver 4. et 26. ver. 21.

14 Pascha in memoriam liberationis Ægyptiacę. exo. 12 ver. 14. 15. 16. et seq. et. 13. 6. 7. et 9. leuit. 23. ver 5. 6. 7. / num. 32. ver. 6. 17.

21 Septima Paschę. exo. 12. uer. 16. leuit. 23. ver. 7. numer. 28. v. 25

22 Octaua Paschę.

26 ieiunium ob mortuum Iosue. ios. 24. v. 29 / dedicatio tabernaculi moysis exod. 40. v. 5. / Æquinoctiū vernū petitio pluuię quam malchos appellant, tardam, serotinā vernam, messis mox futurę comodissimam Zachar. 10.

Iiar, Aprilis — Iiar Aprilis. luna aprilea nullum het peculiare festum. het dies. 29 / dies horas 12 et semis / nox horas 11. et semis.

1 Neomenia.
10 ieiunium, q. eo die obierit Heli sacerdos capta foederis arca. 1. reg 4. Ver. 18
29 ieiunium, q. eo obdormierit Samuel, illumq. planxerit domus israel. 1. reg. 25. ver. 1. et. 28. 3 / Messis in Judæa ineunte mense Aprili (sic Plinius lib. 18. c. 18. peragi messem in Ægypto mense maio, cuius mensis sexto die celebrabat Pentecoste, i. dies primitiuorum. leuit. 23. v. 10. 11. 12. num. 28. v. 26 quod eo die panes è nouis frugibus offerrentur.

Siuan. maius luna maij het dies. 30 / dies horas 13. nox. 11. — Siuan. maius

1 Neomenia
6. Pentecoste, siue festum hebdomadarum in memoriam datæ legis. leuit. 23. v. 15.
13 Octaua magna celebritas
23 ieiunium, quod decem Tribus destiterint eo die ~~decimas~~ Primicias portare Hierosolymam, diebus Ieroboam Nebathi filij. 3. reg. 12. 27. 28. — ~~Primicias~~
25 ieiunium ob interfectum Magistrum nrum Symeonem gamalielis filium, et magistrum Ismaelem Elisæi filium, et magistrum Haninam Saggan, siue sacerdotem secundum
27 ieiunium propter combustum R. Haninam Tardionis filium simul cum legis libro. Hierem. 26. ver. 13

Tamuz. iunius, luna Junij het dies 29. dies maximus horas 14. nox breuissima horas. 10. — Tamuz. iunius

1 Neomenia
17 ieiunium quarti ob tabulas legis fractas. exo. 32. Ver. 19. Item q. eo die sacrificium iuge desijt. et Epistemon legem combusit idolo in templo collocato. ευδεκτεοχιομος Josepho lib. 6. de bello iudaico. c. 3 (sic enim illic legendum

Solstitium æstiuum, tantus est sol ut non pluat in Iudæa, uel rarissime, toto hoc et sequenti mense. Hyeronimus; imo uero tota æstate. Iosephus lib. 3 de bello iudaico c. 13

Ab. Iulius ♈ Ab. iulius. luna Iulij het dies 30, dies horas 13 et semis, nox 10 et semis

1 Neomenia ieiunium, quod eo Aaron magnus sacerdos è uita decesserit num. 20. ver. 28. et 33 ver 38. deut. 10. v. 6

9 ieiunium Quinti ob incensam eo die Hlem. et templum Primo a Chaldæis 4 Reg. 25. 9. et 10. secundo a Romanis. Item q. illo capta sit a Romanis Bethera, et urbs excissa: demum q. Mosis Principatu nono die Iunij decretum a deo manauerit patres nostros non ingressuros terram. num. 14. 22. 23.

18 ieiunium q. eo die extincta sit lucerna occidentalis diebus Achaz

Elul. August. ♈ Elul. Augustus. nihil het proprium, het dies 29, dies horas 12. et semis. nox 11 et semis. complectitur totam Augusti lunationem, siue lunæ cursum.

1 Neomenia

7 ieiunium, quoniam tunc exploratores terræ detrahentes, plaga extincti sunt. num. 14. ver. 36. 37 / Propiciationes/.

♈ Sic præter festa singulis annis dies 26 hent, quos ex lege ieiunijs dicatos scribunt in libello Thaanit. quibus addiderunt magistri singulis Hebdomadis ieiunium 2 diei et quinti, i. lunæ et iouis, tribus de causis. Propter excidium templi, propter combustam legem, denique q. Rabsace nomen Dei blasphemauerit. 4 Reg. 18. ver. 33. 34. 35. Aliqui etiam 40 dies, sibi temperant à uino et carnibus, q. tandiu Moses et Helias ieiunauerunt, in itinerario R. Beniamin exo. 24 ver. 18. et 34 v. 28. 1 Reg. 19 v. 8. ~~fr. Hebraici~~

cap. 38.

Magistri Hugonis de sancto Victore canonici de scripturis et scriptoribus sacris pregnotatiunculę.

§. 1

De Bibliothecę veteris testamenti reparatione

Bibliothecam veteris testamenti esdras scriba post incensam legem a chaldeis cum in dei ingressi sunt Hierusalem divino afflatus spiritu reparavit, cunctaque legis, ac prophetarum volumina, quę fuerant a gentilibus corrupta correxit, totumque vetus testamentum in viginti duos libros constituit, ut tot libri essent in lege quot habebant et literę.

§. 2

De Bibliothecę interpretatione et variis librorum nominibus

Bibliotheca a greco nomen accepit, eo quod ibi libri recondantur, nam biblion librorum, theca vero repositio interpretatur; quod ex multorum librorum et liber unius voluminis editus. bibliotheca

codex per translationem a caudicibus arborum sive vitium quasi caudex, quod in se multitudinem librorum, quasi ramorum contineat. codex

volumen dicitur a volvendo, liber est interior volumen

tor

cap. 38

Liber cortex arboris. In quo antiqui ante usum membrane solebant scribere. Unde scriptores librarios vocabant, inde dictus est liber volumen. tractatus est unius rei multiplex expositio.

testamentū testamentum dicit sacra scriptura humana consuetudine dante occassionem, antiquitus enim, qui carebant liberis adoptabant sibi filios et cum constituebant illos heredes vocabant testes et scribebant chirographum: non erat tamen ita ratum, quin posset mutari, nisi morte testatoris, similiter deus unum solum filium habens ex natura, multos voluit adoptare per gratiam, seu ex gratia; et primitus unum elegit Abraham, cui precepit exire de cognatione tua, et promissit terram Palestinam: nec tamen ipse elegit aliquid posedisse. Posthac filijs Israel adductis de egypto eandē terram Palestinam repromissit. et ne dubitarent fecit testamentum in certitudinem promissionis hereditatis. Scilicet legem, que per Moysem data est. sed qr deus non poterat mori, et testamentum in morte testatoris confirmandum erat interfectus est pro eo agnus misticus, cuius sanguine respersus est liber. et totus populus, in confirmationem promisse hereditatis. eodem modo dominus Iesus Christus vocans ad eternam hereditatem, non unū tan

tum Dominem, sed omnes gentes, sicut testamentum euangelium videlicet. in cuius confirmationem, non agnus ille antiquus occidit. sed ipse, qui Deus erat et mori poterat Mortem subijt. et sicut deus ad uetus testamentum dandum vocauerat testes Aaron scilicet et Mariam sororem eius et Vr. ita Christus dominus, qui maiora promittit plures vocauit testes Apostolos nimirum et martyres.

[illegible]

Vetus testamentum.

Vetus dicit testamentum primum, vel quia prius datum, vel quia de rebus veterascentibus est institutum; Nouum dicit secundum quia de immutabilibus, et supernis loquitur.

Nouum.

Propheta quo tripliciter.

Propheta tripliciter dicitur officio, gratia, missione. officio quando eligebat aliquis qui imminente bello de dubijs consuleret dominum. siue per assumptum ephod. siue alio quolibet modo: gratia sicut ille cui dominus per internam inspirationem dabat notitiam rerum quam nec natura, nec disciplina habere poterat: sed sola gratia sicut dauid et daniel et Iob. missione sicut ille, quem mittebat dominus ad predicandum, ea que ei inspirabat ut Ionas. Sed tamen sicut in istis diebus non dicunt episcopi nisi qui officij dignitatem et potestatem habent, licet alij meritum habeant, et virtutem abundantius illis qui episcopi non sunt. ita nec tunc prophetae dicebant, nisi qui officio aut missione

one prophetae essent. Unde dauid Iob, daniel licet contineant prophetias in libris suis inter agio graphos tamen positi sunt. e contrario Iosue, liber Iudicum, et Samuel et Regum, qui solam historiam texuerunt, uel texere uidentur inter prophetas connumerantur.

Dubium

Quaeritur etiam cur nouem tantum dicantur agiographi idest sancti scriptores, cum hoc nomen conueniat omnibus sacrae scripturae auctoribus? ad quod Respondendum quod quia nullam habent specialem proprietatem, qua distinguantur

Solutio

a caeteris, commune nomen quasi proprium obtinet. non ex praerogatiua, sed potius quasi ex quadam indignitate respectu aliorum. sicut in nouem ordinibus angelorum minimus simpliciter obtinet commune nomen. et quaere ti quis sit? Respondet Angelus est, cum etiam principatus et potestates angeli sint.

Liber Apochryphus.

Apochriphus, uel dubius et absconditus liber duobus modis dicitur. uel quia auctor eius incertus, uel quia communi assensu fidelis synagogae uel ecclesiae non est receptus, et confirmatus. et si nihil in eo reprehensibile reperiatur. unde et liber Iob Apochryphus est. quia dubij auctoris in canone tamen confirmatus est auctoritate fidelis synagogae. Item ecclesiasticus, liber sapientiae Salomonis, et duo libri machabaeorum Thobias. Iudith. et liber Iesu filij Syrac apochryphi

265

iuxta modum dictum
phi sunt. Leguntur tamen. et ad uetus testamentum pertinent. ~~[struck through]~~ de eorum autorit.e 5ª/

De autoritate sacrorum uoluminum supra cap. 3. 4. 5. et 6.

§ 3.

quem fructum sacra scriptura ex alijs capiat. et quid alijs praestet. et de septem circunstantijs quibus res significata discernuntur.

Diligens scrutator sacri eloquij rerum significationes nequaquam negligere debet, quia sicut per uoces primarum rerum notitia acquiritur, ita per significationem rerum earundem intelligentia quae spirituali notificatione percipiuntur. et manifestatio perficitur. Philosophus in alijs scripturis solam uocum nouit significationem, sed in sacra pagina excellentior est ualde rerum significatio, quam uocum. quia hanc usus instituit, illam natura dictauit. quae hanc hominum uox est, illa dei, ad homines significatio uocum est ex placito hominum. significatio rerum naturalis est, et ex operatione creatoris uolentis quasdam res per alias significari. est etiam longe multiplicior significatio rerum, quam uocum, nam paucae uoces plus quam duas aut tres significationes habent. res autem quaelibet tam multiplex potest esse in significatione aliarum rerum, quot in se proprietates uisibiles aut inuisibiles habet, communes alijs rebus. Hae autem res primae per uoces significatae et res secundas significantes sex circunstantijs discretae considerantur. quae sunt. haec

ubi

circumstantiae significandi sex

videlicet res, persona, numerus, locus, tempus, gestum. In his enim sex significatio rerum primarum ad secundas considerat. Res autem in hoc loco intelligimus in materia quacumque vel substantia inanimata coelestium sive terrestrium constitutas, ut sunt lapides, ligna, herbae et caetera huiusmodi quae in elementis vel ex elementis sunt. Omnis autem res quae ad significandum proponitur in scriptura aut secundum exteriorem formam aut secundum interiorem naturam significat.

Res

Rem autem large hic accipimus supradictas sex continentem sub qua et res continetur, idest materia quam posuimus in prima circumstantia.

Omnis igitur res aut secundum interiorem naturam aut secundum exteriorem formam significat. Sub exteriore forma figurae rerum et colores continentur quae visu percipimus. Ad interiorem naturam pertinent aliae rerum proprietates, quas caeteris sensibus comprehendimus, ut est dulcedo in sapore, quam percipimus gustu, fragrantia quam percipimus olfactu, melos in sono, quem percipimus auditu, levitas, asperitas in corpore et similia quae percipimus tactu. Prima illa circumstantia videlicet res, quae in hoc loco stricte accipitur dupliciter significat. V. g. nix interiore natura videlicet frigiditate extinctionem fervoris libidinis, et exteriori forma videlicet candore munditiam operum designat.

Persona

Persona est rationalis sive individua essentia; personae sunt quae in sacra scriptura commemorantur, in quibus secundum eventus et opera et alio quolibet modo rerum mysticarum significatio praeparatur. Persona igitur in sacro eloquio significat ut Iacob qui haereditatem patris accepit Christum, vel populum gentilem designat. Isaac qui filium benedixit Deum patrem figurat. Numerus quoque significat ut V. g. se-
na

senarius perfectionem unde ait beatus Augustinus non quod deus sex diebus cuncta opera sua condidit perfectus senarius. Sed potius quia perfectus est illum numerum deus ad operandum praeelegit. Sed quia numerus multifariam significationem habere dignoscit dees aliquanto latius tractandum est.

§. 4

De numeris mysticis sacrae scripturae.

Significant numeri novem modis. Secundum ordinem positionis. 2. Secundum qualitatem compositionis. 3. Secundum modum porrectionis. 4. Secundum formam dispositionis. 5. Secundum computationem. 6. Secundum multiplicationem. 7. Secundum partium aggregationem. 8. Secundum multitudinem. 9. Secundum exagerationem.

Secundum ordinem positionis, ut unitas, quae prima est rerum omnium significat principium. binarius quae secundus est, et primus ab unitate recedit peccatum significat, quod a primo bono deviat. — Unitas

Secundum qualitatem compositionis numeri significant ut idem binarius quae sectionem recipit, et in duo dividi potest corruptibilia et transitoria significat. Ternarius vero, quia unitate media interveniente sectionem non recipit, ut in duo aequaliter dividatur indissolubilia et incorruptibilia designat. — binarius — Ternarius

Secundum modum porrectionis numeri significant ut septenarius ultra senarium requiem post operationem. Octonarius ultra septenarium aeternitatem post mutabilitatem. Novenarius ante denarium defectum intra perfectionem. Undenarius ultra denarium extra mensuram transgressionem. — Septenarius — octonarius — Novenarius — undenarius

Secundum formam dispositionis ut denarius qui in longum tendit rectitudinem fidei significat. centenarius qui in latum expandit amplitudinem charitatis. Millenarius, qui in altum levat altitudinem — Denarius — centenarius — millenarius

spei

spei designat. rectitudinem ad se, latitudinem ad proximum, altitudinem ad deum.
Primae igitur et principali unitati ex his tribus membris ordine positionis denarius proximus est, millenarius forma dyspositionis, ille loco vicinior, iste perfectione similior.

denarius — Secundum numeri computationem ut denarius perfectionem significat, quia in eo porrectio computationis finem facit.

Secundum multiplicationem numeri significant ut

duodenarius — duodenarius universitatis signum est, qui ex ternario et quaternario invicem multiplicatis perficitur, quia quaternarius corporalium, ternarius spiritualium forma est.

Secundum partium aggregationem numeri significant

senarius — ut senarius forma est perfectionis, propterea quod partes eius ternarius, binarius, et unitas aggregatae simul totum complent, et nec ultra exuberant, nec infra subsistunt: quod perfectioni convenit, in qua nec plus iusto

binarius — nec minus esse debet.

Secundum multitudinem partium numeri significant

Ternarius — ut binarius ob duas unitates charitatem dei et proximi.
Ternarius propter tres trinitatem, quaternarius ob

quaternarius — quatuor tempora temporalia, quia annus et mundus quatuor

quinarius — partibus distinguuntur. Quinarius quinque sensus. Septenarius praesens seculum, quod septem diebus volvitur.

Secundum exaggerationem numeri significant, cum causa exigit aggravari, et cum quadam exaggeratione eis quae

Levit. 26 — praemissa sunt respondere, quale est illud in levitico, addam correptiones vestras septuplum propter peccata vestra

septenarius — ubi nihil aliud quam multiplicitas poenae significatur expressa per septenarium. Ex paucis multa sapiens perpendere discat.

De locis, temporibus, ac gestis misticis sacrae Scripturae.

iam de numeris propter multiplicem significationem eorum Paulo

26 Paulo plixius psecuti sumus. nunc autem ad quartam circunst
loca i. locum uertamus sermonem. loca significant. unde dnus in
certis et determinatis locis certa negotia geri uoluit propter signi
ficationem. ut. p. g. filij Israel descendentes in Egyptum cogen
te fame oppressi sunt graui seruitute, inde uero adducti a domino
per desertum quadraginta annis iter agentes uenerunt in terram
.f. pmissionis, que sita e inter Babylonem et Egyptum, et utraque
gens. i. Egyptij et Assyrij captiuauerunt eos, sed prius Egyptij
Egyptus ista omnia significationi aptasunt Egyptus que e terra volup
tuosa et delitijs affluens mundum sigcat non machinam istam
desertum sed uoluptates mundi, et secularia desideria. desertum significat
uitam religiosam per quam quasi repatriantes ieiunamus a vitijs
Babylo. et concupiscentijs huius seculi. Babylon ad Aquilonem posita
e ubi frigus perpetuum et obscuritas est cum nunquam pars illa a
Assyrij sole contingat per Assyrios igr. i. Babylonios demones competen
ter designant, qui ad Aquilonem sedem sibi elegerunt ut possit
frigore infidelitatis torpentes, et ueritatis luce priuati. Prius Egyp
tij opprimunt Israel, deinde Assyrij non enim in nobis potest
quicquam diabolus nisi prius trahamur a proprijs concupiscentijs, unde
ps. 139 ne tradas me dne a desiderio meo peccatori. i. diabolo. .f. ~ .l.
Tempora significant exempli causa Jesus erat in Porticu salomo
temporis nis et Hiems erat, ideo de hieme habita e mentio, ut per qualitate
temporum designaret qualitas animorum. i. torpor et infidelitas
gestum iudeorum. / gestum sigcat ut in euangelio patet uenit Iesus
in Bethaniam et suscitauit lazarum, deinde per montem oliueti ue
nit in Vallem Iosaphat, et misit discipulos in ciuitatem propter
.f. asinam etc. Bethania domus obedientiae, ad obedientem tantum
Bethania uenit Christus ut resuscitaret lazarum. i. animam prius mortuam
in peccatis. cum itaque sex sint circumstantie que dicunt significare
quecunque earum significet, aut factum significat factum et est
Allegoria. aut factum faciendum sigcat et est moralitas, in his duo
bus ad cognitionem ueritatis. i. integritatem fidei, et ad morem boni
tatis. i. ad perfectionem bonorum operum instruimur. propterque
duo

Quo legenda ē divina scriptura. scilicet ut credamus sincere, et bene operemur.

§. 6

De materia sacrę scripturę.

Materia divinę scripturę est verbum incarnatum cum omnibus sacramentis suis tam precedentibus a principio mundi, quam futuris usque ad finem sęculi. Et sciendum quod tota istą series et porrectio temporis dividenda ē in duos status veterem scilicet et novum. et tria tempora naturalis legis. scripturę. et gratię, et sex etates. prima etas ab Adam usque ad Noe, secunda a Noe usque Abraham. 3ª ab Abraham usque ad David. 4ª a David usque ad transmigrationem Babylonis. 5ª a transmigratione Babylonis usque ad adventum Christi. Item quinque etates precedentes. i. ab Adam usque ad Christum distinguunt in 4or successiones prima Patriarcharum fuit ab Adam usque ad Moysem. secunda fuit a Moyse usque ad David que ē iudicum. 3ª que ē regum a David usque ad transmigrationem Babylonis. 4ª a transmigratione Babylonis usque ad Christum et hęc successio sacerdotum fuit. Status dicunt quod ad esse hominis pertinent, vetus dicit status qui in culpa et poena usque ad resurrectionem Christi. Novus autem dicit propter summam quantitatis innovationes quę per gratiam Christi facta ē usque ad finem sęculi. Item tempus naturalis legis assignatur eo quod homo suo naturali sensui relictus fuit sine communi preceptione. tempus scripturę legis dicit eo quod tunc lex scripta in populo dei precepta dabat vivendi. Tempus gratię quod Christus gratis dedit implere quod lex preceperat. Etates dicunt sex ad similitudinem etatis hominum. fuit enim mundus et infans et puer etc. Et notandum quod etates istę non distinguunt secundum equalia spatia temporum, sed scilicet communes innovationes rerum ut fuit dilluvium. et electio Abrahę. et institutio regum, et transmigratio in Babylonem. et adventus Christi. Successio patriarcharum dicit, qui eo tempore soli patres preerant filijs suis. quod duravit usque ad Moysem. qui primus in populo dei principatum tenens iudex constitutus ē. non tantum super filios suos. sed super totum populum Israel, licet iam multi reges essent in gentibus. vel ido-

etates

Successiones.

.

Status

Lex naturalis

Lex scripta

Lex gratię

etas quare

.

Patri

Patriarcharum successio nominat qui eo tempore successerunt sibi adinuicem primitiui illi patres a quibus genus humanum dissemi-natum est, et familie deriuate et patrie denominate ut ab ~~edom~~ edom edumei a leui leuite a iuda iudei. § 7. — *edom*

De difficultatibus sacre scripture ~~[illegible]~~.

d. multa in scriptura sacra occurrunt que rerum gestarum seriem ignorantibus difficultatem pariunt intelligendi, quemadmo-dum hoc quod in libro iudith legitur Arphaxad rex ~~iudeorum~~ medorum multas gentes suo imperio subiugasse. ac contra Nabuchodo re-gem Assyriorum pugnasse, et iure obtentus belli eidem regi as-syriorum ad omnia regna sue ditioni subijcienda spem ac con-fidentiam addidisse. Hinc Nabuchodonosor Holofernem principem militie ad debellandas gentes misisse, qui subactis ceteris iudeos rebellare cernens in Bethulia obsedit, neque Achior principe filio-rum Amon narrante didicit ipsum esse populum qui nuper a cap-tiuitate reuersus eadem montana possedit. si igitur querimus quo tempore hec gesta sint, uel quis fuerit Nabuchodonosor iste qui in Ni-niue regnauit cum Nabuchodonosor non in Niniue sed in Babylone regnasse perhibeatur, neque Assyriorum, sed Chaldeorum fuisse rex le-gatur, idemque in reditu populi de captiuitate Babylonis iam mor-tuus nequaquam dubitetur. non parua ~~[illegible]~~ in his diligenter conside-rantibus dubitatio exoritur. dicunt itaque hunc Nabuchodonosor Cam-bysem filium Cyri intelligendum, qui propterea ab hebreis secun-dus Nabuchodonosor appellatus est, quia ut credebat illius Nabuchodonosor facta imitans magnam in filios Israel crudelitatem exercuit. ubi re-liqua scripturam conuenire potuissent, nisi in libro iudith legio uerbum factum in domo Nabuchodonosor anno duodecimo regni eius.

./. cum Cambyses filius Cyri non nisi octo annis regnasse perhibeatur uerum in numeris multa mendacia scriptorum libris inesse depre-

./. hendimus. tamen in eiusmodi studiosus lector moueri non debet, quia aliquid est ueritati appropinquasse illic etiam ubi non contingit in toto illam comprehendere. // In libris etiam Machabeorum et in Daniele quedam dicunt que non facile intelligere possis nisi eorum numeris primum eos qui post Alexandrum magnum in regnum Syrie et egypti

[margin:] ~~Medorum~~,
[margin:] difficultas in libro iudith.
[margin:] Nabuchodonosor tempore iudith.
[margin:] errata in numeris uariorum librorum.
[margin:] circa hec iam alias diximus supra cap. 11. § 2
[margin:] Machabeorum

Egypti successerunt. in daniele siquidem audis regem Aquilonis et frequenter nominari ubi p austrum nil aliud qz regnum Egypti et p aquilonem nil aliud qz regnum Syrie secundum literam intelligi oportet quorum reges alternis uicibus nunc pace nunc bello ad inuicem uaria tempora sub uisse legunt quas uicissitudines nisi prius earum gestis cognitis non facile discernes. Item quod in lib. mach legimus Antiochum atqz demetrium eorumqz successores pro regno syrie ex aduerso pugnantes ipsumqz regnum quasi paterno iure sibi inde utrosqz uendicantes intelligere non poteris qua de causa factum sit, nisi agnoueris qualiter Seleucus filius Antiochi magni rex Syrie moriens successorem reliquerit Antiochum epyphaneum fratrem suum, quo mortuo Demetrius Seleucj filius egressus ab urbe Roma uenit in Syriam in regnum ulis patris sui cuius aduentu comperto exercitus qui cum Antiocho epyphane fuerat eiusdem Antiochi filium hoc est Antiochum eupatorem interfecit sicqz demetrius regnum obtinuit. Alexanderu filius Antiochi eupatoris cum creuisset exercitum collegit oppressoqz demetrio regnum recepit, post demetrius filius demetrij fugato Alexandro potestatem ad se reuocauit deinde Triphon quidam partium Alexandri filium quem nutriendum acceperat occidit. sed ille tandem oppresso regnum in progenie Seleuchi permansit. Sic breuiter ad euidentiam lectionis distinximus, ut ea que post sunt aut non legant, aut intelligantur. Nequo tempora machabeis in Syria fuerunt, quorum primus iudas zelo diuine legis accensus impietatem grecorum fortiter propulsauit, quo mortuo Ionathas frater eius successit postremo sanguine et uirtute ~~eximius~~ germanus defuncto Symone successit Iohannes Hircanus filius eius, et post Iohannem filius eius Aristobolus. et post Aristobolum Alexander filius eius, post quem Alexandria uxor eius tenuit quidem principatum generis. Hircano autem filio suo Pontificalem dignitatem tribuit. Huius Hircani tempore quidam latrunculi ab Hierosolimis egressi circa Ascalonem predas egerunt ubi inter ceteros captiuos Antipater quidam iuuenis cuiusdam Herodis genere Idumei qui in Ascalone templi Apollinis sacerdos extitit filius Hierusalem captiuus ducitur. Sic itaqz Antipater in domo Hircani aliquot annis seruiens industria ac probitate expectabiles eidem Hircano dño suo gratiosus extitit intantum ut ei uniuersam domum suam committeret, ea hec tempora contigit ut Antigonus Hircani Pontificis frater iunior eundem Hircanum a Pon

Damiel
Aquilo et Auster //

Machab.

Antiochus

) Machabej —//) atqz successores)

Machabej et eorum successores

ti

a Pontificatu expellens sacerdotij dignitatem arriperet. cumq; Pompe
Pompeius magnus — ius consul romanorum, tunc per Syriam exercitum duceret supradictus
Antipater missus ab Hircano dn̄o suo ad Pompeium veniens impetra
uit ut cum exercitu Hierusalem ascenderet, et deiecto Antigono sacerdotij
dignitatem Hircano restitueret. Pompeius itaq; restituto Hircano
tributa terre soluenda indixit. atq; eundem Antipatrum uniuerse re
gioni prefecit recedens. Antipater autem antique gentis, non minimeque
erga Hircanum benignus extitit, tantaq; modestia iniunctum officium
exercuit ut tam Iudeis quam Romanis complaceret, genuit autem filium
Herodes — Herodem nomine, qui post mortem patris tum merito proprie virtutis
tum etiam gratia paterne dilectionis a Romanis coronam accepit et rex
Mariane — factus est, hic est Herodes cuius regni anno tricessimo primo natus est
Christus. qui quoniam alienigena primus Iudee regnum susceperat audita
fama per magos de natiuitate regis Iudeorum territus est, et ne forte
regnum quod usurpauerat amitteret quem successorem timuit ex
tinguere conabatur peremit itaq; innocentes ut vniuersis morientibus
ille quem unum insectabatur non euaderet. Hic etiam Herodes post
alias uxores quas primitus duxerat Mariannem quandam Hircani
Pontificis neptem factus rex duxit uxorem, de qua duos genuit filios,
Alexandrum et Aristobolum. Sed hec cum postea et propter speciem
et propter generis dignitatem insolesceret animum eius aduersum se
grauiter exasperabant, accessit huic molestie quod ab alijs conuibinis de
strupo accusata est, in tantum ut etiam Antonio consuli Romanorum
qui tunc in partibus orientis agebat imaginem sui pictam ad ipsius a
nimum in amorem sui commutandum misisse diceret, qua suspicione
factus Herodes sorori sue cum quo consilia sua communicare consueue
rat secretum aperit, eamq; interfici iubet, ille nimi amoris consideras
et furoris iussa priam subsecuturam sciens Mariannem secreto cor
ripit, et nisi aduersus maritum similiter quod periculum immineat ostē
dit. timor contumacem mansuefecit, sicq; in breui mutatis moribus
-/. Herodis animum ad amorem sui reparauit. inter hec cum quadam
die solus cum sola blandiens iocaretur suumq; amorem iactaret verum
inquit illa quomodo amas, quam mortuam malles quam viuam! nam et in
terfici me precepisti! ille se proditum agnoscens cum furore surrexit, et
quia iam prius quedam verba de amore suius ac sororis sui sinistra audie
rat, nunc quasi rem auditam probatam credens iubet utrosq; occidi, post

autem

autem pnia dictus furorem furore mutauit, et p singula momenta Mariamnem clamans, se sine illa viuere non posse dicebat. accessit cōcubinarum pestifera delatio, quę filios in ultionem sanguinis aduersus patrem armari testat. ille q̄ mittis Romam literis a senatu impetrauit ut parricidas et insidiatores vitę suę necaret, sicq; post matrē filijs trucidatis et ipse postea quoq; diuturnis doloribq contabescens morte miserabili vitam finiuit, reliquit successores filios Archelaum regem in Iudęa. Herodem thetrarcham in galilęa. Philippum autem thetrarcham in Ithurea et Thraconitide regione. et Lysaniā in Abilina. Archelaus autem cum nouem annis post ipsum prīcem regnasset apud Romanos a Iudęis de insolentia accusatus regno exulans Lugdunum in exilium mittit ubi et uita functus ē. Romani autem ad gurandam Iudęam pręsides posuerunt. Herodes autem thetrarcha galilęę Philippo fratri suo uxorem eius nomine Herodiadem filiam Arethę regis arabum abstulit, eamq; sibi contra morem in coniugium copulauit, pro quo scelere cum a Ioanne baptista arguerel suggestione Herodiadis ipsum Ioannem decollauit. Hic ē Herodes thetrarcha filius magni Herodis qui in passione domini Hi͞erusalimam ascendisse legit. et qui Iesum a Pilato pręside ad se remissū alba ueste indutum illusit atq; ad Pilatum iudicandum remisit. porro Aristobolus filius Herodis magni atq; huius Herodis frater ex Marianne matre natus, quem supenus a p̄re Herode et ob suspicionem parricidij trucidatum diximus filium habuit nomine Agrippam, qui cum adultus esset orbatum et exhęredatum se cernens quanta potuit pecunia collecta Romam perrexit, ibiq; uitam Caio caligulę nepoti Tiberij Cęsaris familiaritate iunctus ē, qui Caius cum post mortem Tiberij imperium sumpsisset eundem Agrippam ob meritum pristinę deuotionis in Phęnicia regem constituit. Herodias autem hoc audito Herodem de ignauia reprehendere cępit q; ubi ipse diuitijs maior et potentijs a Romano Principe honeq; dignitatem sibi non acquisijsset, qua exprobatione irritatus Herodes cum ipsa Herodiade pecunia multa sumpta Romam profectus ē, cumq; apud Caium quęreret q sibi hic honor collatus potius non fuisset in

Digna

de his diximus paulo aliter ex eodem auctore lib. 1. cap. 48. § 13.

Herodis mors, et successores filij. cap. 4. 7.

Archelaus, Philippus et Lysania, et Herodes secundus

Herodes secundus

Herodes Agrippa

Herodis secundi exiliū. Indignatus Caius inconcessa petenti etiam concessa tollenda decreuit. Sicq3 Herodes pariter cum Herodiade ad Hispanias in exilium missus est. Sic finis Herodis. Verum Agrippa qui Herodes cognominatus est ipse ē qui Iacobum frem Ioannis gladio peremit. Petrumq3 in carcerem missum quatuor quaternionibus militum custodiendū tradidit. Sic cum quadam die cum Tirijs ac Sydonijs causam acturus processisset, et p splendore deauratarum uestium solisq3 radis lucentium deus et non homo conclamaret in supbiam elatus subito ab angelo percussus ē, et post aliquot dies perseuerante egritudine uitam finiuit.

Herodes Agrippa. eius superbia et exitus. actorum 25. alijs Beronice dicit. act. 26. Herodes 3us

Huic successit filius Agrippa qui in actibus apostolorum cum Bernice mre sua ad festum Presidem uisendum, et salutandum descendisse legit, atq3 cum Paulo eidem Presidi presentato quedam iocunde confabulatus memorat. Huius tempore regnum Iudeorum a Tito et Vespasiano subuersum est. Primus itaq3 Herodes fuit ille sub quo Christus dnūs natus ē, qui et paruulos trucidauit. secundus filius eius sub quo Christus passus ē qui Ioannem baptistam decollauit. Tertius Agrippa Herodes cuius auus fuit primus Herodes, ~~secundus patruus qui Iacobum interfecit~~.

ta N./. Sicq3 sumatim accipe que de Herodis nomine et re tenēda sunt pro euangeliorum intelligētia. Latrunculi ex Hierlm predas egerunt inter quas Antipatrum detulerunt gratiosum Romanis et Iudeis, qui fuit filius cuiusdam Herodis sacerdotis Apollinis in Ascalone. Deinde successit Antipatro Herodes Magnus filius eius sub cuius anno 31. nascit Christus dnūs. Sic dictus magnus Herodes ex Mariamne uxore Hircani Pontificis filia habuit filios Aristobolum et Alexandrum, quos unà cum mrē occidit, Habuit etiam filios Archelaum quem reliquit regem in Iudea (in qua regnauit 9. annis postea in exilium missus a Romanis) lysaniam reliquit thetrarcam in Abilina, Philippū in Iturea et Trachonitide regione, Herodem autem in Galilea. qui in passiōe dnī ascendit Hierlmam etc. Deinde successit Agrippa (filius Aristoboli occisi) qui et Herodes dictus est. et iste occidit Iacobum et incarcerauit Petrū splendentibus auro uestibus et superbe incedens deus a turba conclamatus ab Angelo occisus est. Tandem successit alter Agrippa Herodes dicti Agrippe filius. de quo actorum 25. et sub quo Hierlma a Tito et Vespas subuersa est

Herodes Ascalonita sacerdos
2. Antipater
3 Herodes magnus filius eius.
4 Herodes tetrarcha galilee qui ascendit Herosolimam in passione domini
5. Herodes Agrippa qui occidit Iacobum et incarcerauit Petrum.
6. alter Herodes Agrippa dicti Agrippe filius de quo act. 25. sub quo Hierlma a Tito subuersa est

§. 9

~ Nomina fortium de Israel ex Hugone. 2. reg. 23 / fol. 32 / thom. primi

Dauid Primus fortium primorum, Elazar. 2 Semaa. 3 hi primi;

Abisai primus fortium secundorum / Banaias. 2 / Assael. 3 hi secundi.

Eleanan primus tertiorum, Semma. 2 / elicha. 3 / Heles 4 / Hira 5 / Abiesser. 6 / Mabonnai. 7 / Selmon. 8 / Macharai 9 / Heleph. 10. / Hithai. 11 / Banai. 12 / Heldai. 13 / Albiabo 14 / Azinabeth. 15 / Eliaba. 16 / Ionathas 17 / Ara 18 / Semma 19 / Houan 20 / Helephelets 21 / Helian 22 / Efrai 23 / Farai. 24 / Igaal 25 / Bonni 26 / Selech. 27 / Naharai 28 / Hira 29 / Gareb 30. Vrias. 31,

Ioab non numerat uel propterea quia princeps aliorum et notus uel propter mortem Abner et Amasa / Sunt que omnes cum Vria triginta septem /

De his iam supra

+ qui aquam de cisterna attulerunt,

alias Albial don

T

ex Ruperto de opibus spus sancti lib. 7.
~~folio 38~~ / quod ingressæ sunt septē
Artes liberales in ecclesiam dnæ suæ triclinium, et q multū
interest vtrū verba rebus, an res verbis exornent.
Ingressæ sunt q septem artes liberales tanq famulæ in sacrum et re
uerendum dnæ suæ sapiæ triclinium, et quasi de triuijs licentiosis
ad districtum et seuerum verbi dei magisterium dispositæ et as
sidere iussæ sunt, vagabantur enim prius per circuitum lasciuæ, garru
læ, et verbosæ puerulæ nihil operantes, sed curiosæ agentes, solummodo
ubi negotiosæ magis esse videbant, circa creaturam discutiendam cursi
tantes, ipsum autem creatorem negligentes, missæ sunt q intus
ut non iam quod superfluum erat de creatura mundi fabularentur
sed seriū fideliterq quod expediebat de creatore loquerentur. bonisq
ad honorem eius sermonem opere splendido texentes operarentur
id est ut non iam res verbis, sed verba rebus ornarentur, hic etenim
sermo de creatura rebus q nanis et interdum mendacibus disputan
.1. tium, a sermone differunt de creatore vel vita qua tractantium,
q ibi res inopes et macilentæ conquisitis vndecunq verborum fuc
cis adornant, hic verba quantumcunq tonsra et lucida maiesta
te rerum, vel sensuum superant et decorant. vnde illi scho
esai. 23 læ ppheta tropologice dicit, sume cytharam circui ciuitatem
meretrix obliuioni tradita. bene cane frequenta canticum, ut
cant. 2 memoria tui sit. Hinc autem in canticis dixit ipse Christus fa
uus distillans labia tua, mel et lac sub lingua tua, Item ostende
mihi faciem tuam sonet vox tua in auribus meis, et recte illa me
retrix, ista autem dicit amica sapientis, q vtz illa spectatori
bus siue auditoribus passim placere, et semetipsam commendare ges
tit: ista autem non semetipsam aut creaturam aliquam pul
chram, siue appetendam, sed solum deum pulchrum et omni
affectu appetendum demonstrare intendit, et omnino non suā
sed dei gloriam quærit. Quod autem dicimus artes istas in scho
lam illam tunc esse intromissas, potius dici potuerat cum prius nes
cirent intrauisse ex tunc intus apparuisse illas, nam qui scienter

scru

Scrutati sunt scripturas, ita invenerunt, ita experti sunt, et satis admirati non solum quod illic essent, verumetiam quod ita dominae sapientiae luce et maiestate subopertae laterent, ut non facile conspici posset quod illic essent, pene quomodo lucente sole supterram luna nova itemque luna decrepita. Stellae quoque cum eandem coeli regionem latent, neque vulgo videt quod ibi sint. Nulla quippe et stellae sole absente et per alterum emispherium girante, in altero lucem in eodem autem emisphaerio cum sole lucere non valent, nimirum sic pene liberales suae et artes in sancta scriptura cum sapientia dei, quamvis simul assint, nitere vulgo non possunt, cum in alijs rationibus per se plurimum lucidae parare et splendere consueverint, maxime autem ibi certo non parent, cum ibi sint quibus sic illis sancta scriptura utitur ut tamen non dicat qualiter eisdem utendum sit per singulas artes ire et pauculis quod dictum est exemplis comprobare non pigeat. § 2

De Prima illarum Grammatica et partibus eius quod ita illis utatur sancta scriptura ut ne fabulam quidem praetereat, et quod prius habuerit ea quae se graeci auctores invenisse gloriantur.

Prima liberalium artium grammatica id est loquendi peritia sic adest primumque affluit in sancta scriptura, sive sapientia dei, ut primordia eiusdem artis id est literas communes quas librarij sequerē vel quarum disciplina, velut quaedam grammaticae artis infantia est Hebreos cum lege domini per Moysem accepisse non dubium sit. Divisiones quoque grammaticae artis quae a quibusdam triginta dinumerantur id est partes orationis octo, vocem articulatam, syllabam, pedes, accentus, posituram, notam, orthographiam, analogiam, ethimologiam, glossam, differentiam, Barbarismum, Soloecismum, vitia, metaplasmum, schemata, tropos, prosam, metra, fabulas. Historiam describere ac distinguere praesentis negotij non est. Veruntamen quae in illa contineri vel observari ius gra adeo verum est ut fabulam quoque non praetereat. fabulas autem

grammatici

grammatici a fando nominauerunt, quia non sunt res factae, sed tantum loquendo fictae, quae ideo sunt inductae, ut ficto mutorum animalium uel etiam eorum, quae animam non habent inter se colloquio imago quaedam uitae hominum nosceret, ac ita ille filius Heerobaal in libro Iudicum ait, audite me uiri Sichem, ita ut audiat uos Deus

Iud. 2 ierunt ligna ut ungerent super se regem, dixeruntque oliuae impera

7 nobis quae respondit numquid possum deserere pinguedinem meam qua et Dii utuntur et homines, et uenire ut inter ligna promouear. dixeruntque ligna ad arborem ficum, ueni et super nos regnum accipe

2 paral. 25 etc. et in Paralipomenon cum misisset Amasias rex Iuda ad regem Israel dicens ueni uideamus nos mutuo, ille remisit nuntios dicens carduus qui est in Lybano misit ad cedrum Lybani dicens da filiam tuam filio meo uxorem, et ecce bestiae quae erant in silua transierunt, et conculcauerunt carduum. // Schemata quoque quod nomen graecum nos habitum uel formam, uel figuram recte nominamus, quia per haec quodam uestitu et ornatu orationem cognoscere licet in sancta scriptura passim reperiri, ut est illud in psalmo fundamenta eius in montibus sanctis, diligit dominus portas Sion, hoc schema prolepsis id est praeoccupatio siue praesumptio dicitur, quando ea quae sequi debent anteponunt, ante enim posuit eius dicendo fundamenta eius, et postea cuius id est Domini subiungendo diligit dominus. Sic etiam schemata siue schematis species in sancta scriptura sparsim inueniuntur, et quidem gloriantur graeci talium se figurarum, siue troporum fuisse repertores, sed cum sancta scriptura ceteris scripturis omnibus non solum auctoritate quia diuina est, uel utilitate quia ad uitam ducit aeternam, sed et antiquitate praemineat non solum uana, sed et falsa haec eorum gloriatio est; nihilominus et metra, quae ab eo dicuntur quia certis pedum mensuris atque spatiis terminentur easdem sancta scriptura non ignorauit, psalterium enim lyrici composuere pedes, et sancti Iob pene totum uolumen exametris constat uerbis, dactylo spondeoque currentibus

De his fusius dictum est supra 50 lib. 3. cap 22. § 1 et 2

§ 3

De Rethorica uel Partibus Rethoricae
quod istis omnibus bene utatur sacra scriptura
1. Pro Re et tempore ~~circa~~

Re

4 Totum hunc ~~caput~~ 6
3 ~~3~~. bene nota.

Rhetorica .i. benedicendi scientia quisquis unquam aperte alicubi vi
dit oculis ut faciem eius veraciter internoscere posset ipse ad eā
dem de qua loquimur scripturam accedens nisi forte dormitet, aut
malevolentiae nubilo caecutiat, dicere non fallet, quod maxime
illic ē, primae partis eius inventionis, hic exempla breviter col
ligamus. sunt enim Rhetoricae partes quinque, scilicet inventio, dis
positio, elocutio, memoria, pronunciatio. inventionemque hic
suspicientes primum dicamus istorum de quibus nunc loquimur
rhetorum verorum, qui sanctam conscribendo scripturam causas
dei cum hominibus perorant, praecellentem verissimamque in
ventionem, quod scilicet quod invenerunt ut eloquerentur aut pronu
ciarent, non ut rhetores forensis aut civilis exercitii de corde
vel ingenio proprio, sed de spiritu sancto invenerunt quemadmodum
et Petrus Apostolus ait hoc primum intelligentes quod omnis prophetia scripturae
propria interpretatione non fit. non enim voluntate humana al 2. Pet 1.
lata est aliquando prophetia, sed spiritu sancto inspirati locuti sunt
sancti dei homines. porro hanc scilicet inventionem Rhetores in sex
Ide his aliqua tetigimus Lib. 1. cap. 1. §. 4
partibus consumi sive versari dicunt, quae sunt exordium, narra
tio, divisio, confirmatio, confutatio, conclusio. exordium inquiunt est
principium orationis per quod animus auditoris vel iudicis con
stituit vel apparat ad audiendum. narratio est rerum gestarum
ac perinde ut gestarum expositio. divisio est per quam aperimus
quid conveniat, quid in controversia est, per quam exponimus
quibus de rebus acturi sumus. confirmatio est nostrorum argumen
torum expositio cum asseveratione. confutatio est contrariorum
locorum dissipatio. conclusio est artificiosus terminus orationis.
Harum partium Primam scilicet exordium in duo dividunt, in prin
cipium et insinuationem. Principium esse aiunt, cum statim
apertis rationibus auditoris animum nobis idoneum reddimus ad au
diendum .i. attentum docilem et benevolum, insinuationem vero
cum prae qualitate causae alienatum a nobis sentientes auditoris ani
mum occulte per dissimulationem omnia illa conficimus ut ad
eandem commoditatem in dicendi opere venire possimus. Rursus
aiunt

aiunt quod si honestum genus causae erit licebit uti vel non uti principio
quando autem sanctus sanctae scripturae auctor spiritus suscepit vel a se
audiri causam cupit in honestam recte igitur ab oratoribus istis repre
hendi non debet licuerit ei uti vel non uti principiis. nam nec Moy
gen. 1. ses principio usus est. sed statim a narratione incepit dicens, In
principio creavit deus coelum et terram. nec Iosue, nec Iudicum
aut regum libri principiis usi sunt. sed idem a narratione ince
perunt, non autem casu aut inscitia. nam ubi visum est expedire
nemo melius Moyse novit aut valuit providere. non solum quod pos
set homines aliquos, sed et ipsos coelos attentos, ipsamque terram facere
attentam avidamque ad audiendum, cum dicit audite coeli quae lo
Deut. 32 quar. audiat terra verba oris mei. sed et patriarcha Iacob itidem
facere opportune novit. ubi dicit Congregamini et audite filii
Iacob audite Israel patrem vestrum. congregamini ut annunciem quae
ventura sunt vobis in diebus novissimis. Plane hoc principio usus est
gen. 49 attentos dociles, benevolos ad audiendum filios facere gestiens. alias
autem et in lege et in prophetis per singula pene capitula idem, et adhuc
ipsum valens est principium quod dicit locutus est dominus ad Moysen
dicens Haec dicit dominus exercituum. porro insinuatione quae alte
ra exordii species est qua tunc utendum esse dicunt, quando auditoris
animus alienatus sive offensus vel sive audiendo defessus est, mulier
exod. 33 Thecuites apud regem David cuius animum a filio suo Absalon
dira causae qualitas alienaverat utitur hoc modo. Heu mulier vidua
ego sum mortuus est vir meus et ancillae tuae erant duo filii qui rixa
ti sunt adversum se in agro nullusque erat qui eos prohibere posset
et percussit alter alterum et interfecit eum, et ecce consurgens uni
versa cognatio adversus ancillam tuam dicit trade eum qui per
cussit fratrem suum. ut occidamus illum pro anima fratris sui quem
2 reg. 14 interfecit. et deleamus hereditatem eius etc. sed quid hinc vel
inde exempla quaeramus cum ipsa ore proprio incarnata sapientia
hac uti dignata sit. ait enim Simon habeo tibi aliquid dicere. at
ille ait Magister dic. Duo debitores erant cuidam foeneratori unus
Luc. 7. debebat denarios quingentos, et alius quinquaginta, non habentibus
illis

illis unde redderent donauit utrisque. quis ergo eum plus diliget? ecce
et multa sunt eiusdem modum atque pro uelle dicentis premissa uel
non premisso preo narratio. omnis in sancta scriptura quam est breuis
et quam dilucida arbitramur et certe non fallimur. quae istorum
omnium secularium quantumuis accurata narratio comparata de
eius fluxa est lacinosa atque misere obscura. SS^ra sic breuis, sic lucida
ut miro et pene ineffabili modo auditorem semper oblectet, semper nouum
teneat. quodque non minus mirandum sic facilis est ut quiuis se posse
imitari confidat. sic grauis ut nullus modum eius assequi pre-
ualeat. ut proinde illud Flacci rectissime dicas, ut sibi quiuis ~~speret~~ poterit idem
sudet multum frustraque laboret. ausus idem, et alibi, ante caput
Flaccus scaberet, uiuos et roderet ungues. saepe stilum uersans, iterumque dig-
na legi sunt scripturus. Diuisione quoniam utatur sanctus spiritus condito-
stris cum multa dare exempla magnifica ualeamus. unum tantum Luc 7
et hoc ipsum de prelibato euangelii loco ponimus. dixerat intra se
ille Symon Hic si esset propheta sciret utique que et qualis esset mulier
que tangit eum quia peccatrix est. hic nimirum inter Symonem dominumque
conueniebat, quia peccatrix erat, nam dominus libens tangebat. Symon
tacitum illum reprehendebat tacitus. diuisione quoque usus est. promisso
quia peccatrix erat suscepit ad defendendum quae tangebat. uides inquit
hanc mulierem? intraui in domum tuam, aquam pedibus meis non
dedisti. haec autem lacrimis rigauit pedes meos. et capillis suis tersit
et cetera. fit autem defensio per confirmationem et confutationem per
confirmationem uidelicet suae, per confutationem partis aduersariae. horum
exempla ne longius abeamus eodem ex loco sumamus. propositionibus
quippe uerbis altrinsecus per oppositionem continuo dimittit. hinc
poenitentis ueram iustitiam. quae ex fide et dilectione confirmat
inde falsam reprehendentis iustitiam confutat. aquam inquit pedibus
meis non dedisti. haec autem lacrimis rigauit pedes meos et capillis
suis tersit. osculum mihi non dedisti. haec autem ex quo intrauit non
cessauit osculari pedes meos. oleo caput meum non unxisti. haec autem
unguento unxit pedes meos. quanta demum oppositis, quanta
mansuetudine uel temperantia reprehendentis inuidiam augere declinat. aut enim praeterquam dico tibi remittuntur ei peccata multa quoniam
dilexit multum, cui autem minus dimittitur minus diligit. Denique idem
est

est ac si diceret, tu autem qui ut tibi uideris minus habes quod dimittat
minus diligis et est sentus huic multum diligenti multa remissione
peccata dimittunt tibi autem minus diligenti peccata tua minus re
mittunt. Conclusione tandem que est artificiosus orationis terminus
non tam artificiose quam sapienter et intente utitur cum dicit. fides tua
te saluam fecit uade in pace. in confirmatione et confutatione pro
magno habent illi argumentationibus uti, et difficilius estimant ex
polire et expedite pronunciare quod inuenerunt, hec inquiunt res facit
ut neque diutius quam satis est in eisdem locis commoremur, neque eodem iden
tidem reuoluamur, neque inchoatam argumentationem relinqua
mus, neque incommode ad aliam deinceps transeamus, absolutissimam
atque perfectissimam argumentationem esse dicunt, que in quinque partes dis
tributa est, propositionem, rationem, rationis confirmationem, exorna
tionem, complexionem. istud quoque in scriptura sua neque ignorauit, ...
neque aspernatus est spiritus dei. quod si diligenter attendis non paucis ...
elucet exemplis. siquidem manifestiora quam plura sunt. sed nos ubi forte
minus paret hec facultas inde nunc breuiter aliqua dare exempla
cupimus. propositio est ille psalmi octaui uersiculus domine deus nos
ps. 8. ter quam admirabile est nomen tuum in uniuersa terra. in illo propositum
matim ostendit quid sit quod probare intendit, ratio est quam sub duobus
uersiculis hoc modo annectit, quoniam eleuata est magnificentia tua super celos, ex
ore infantium et lactentium perfecisti laudem propter inimicos tuos, ut
destruas inimicum et ultorem, istis etenim uerum esse demonstrat id
quod intendit scilicet ex eo admirabile esse nomen domini, quod Christus magni
fice eleuatus est, et in celum ascendit, et deinde ex ore apostolorum
qui erant quasi infantes .i. homines idiote et sine literis perfecit
laudem euangelice fidei. sine predicationis et rationis confirmatio est
id quod subiungit quoniam uidebo celos tuos opera digitorum tuorum, lunam
et stellas que tu fundasti. Sic enim uersiculus breuiter confirmatio ponit ex
quam exposuit scilicet non adeo mirum sine incredibile esse, quod ex ore in
fantium dominus laudem perfecerit, quoniam qui infantes sine lactantes fue
rant accepto spiritu sancto facti sunt celi in quorum fide luna et stelle
.i. ecclesia et quique electi potuere fundari, exornatio est que sequentibus
con

continet versiculos, quid est homo quod memor es eius, aut filius hominis
quoniam visitas eum, minuisti eum paulominus ab angelis, gloria et honore
coronasti eum, et constituisti eum super opera manuum tuarum. omnia subiecisti sub pedibus
oves et boves universas insuper et pecora campi volucres caeli et pisces maris qui peram-
bulant semitas maris. iste etenim versiculus insigniter honestavit
et collocupletavit rem copioso ornatu pietatis, admirando magnitudinem
dignationis quoniam hominem tam longe invidia diaboli ab aeter-
nitate deiectum tanto opere requisierit. Complexio est versus priore
petitus, domine dominus noster quam admirabile est nomen tuum in univer-
sa terra iste etenim concludendo breviter recolligit partes argumenta-
tionis. et haec quidem perfecta quinque partium argumentatio confir-
mantis est. confirmat enim admirabile esse in universa terra nomen
domini. Sequenti vero psalmo ab eo versu quo dicit, exurge domine ps. 9
non confortetur homo usque ad eum quo ait exurge domine deus exaltetur
manus tua, Item si rite perpendas perfecta quinque partium confutantis
argumentatio est, confutat enim inimicum hominem peccati fi-
lium perditionis ut ait Apostolus, qui extollitur supra omne quod dicitur
deus aut quod colitur, ceterum est ubi vel unde breviores idest una
a duabus ablatis partibus fiant argumentationes scilicet ubi brevis est
dicenda res quae facile memoriae commendatur, tunc enim exornatio prae-
termittenda est si parum locuples ad amplificandum et exornandum
res esse videtur, sin autem res et tenuis et humilis est, tunc et exornatio
et complexio praetermittenda sunt, istae vero tanta copia in scripturis nos-
tris inveniuntur ut ulla dare exempla superfluum putemus. praesertim
cum iuxta propositum satis dictum sit. et nos ad alia properemus.
porro tria genera causarum scilicet demonstrativum, deliberativum
iudiciale isti quos praeoratores sive inventores nostri receperunt. neque enim
parum frequenter de alicuius immo quam plurium certarum personarum
laude vel vituperatione, quae partes demonstrativi generis sunt ut
quando laudatur deus vel vituperatur diabolus. Item non parum
aut raro resonant suasionem et dissuasionem, quae partes delibera-
tivi generis sunt. scilicet suadendo bonum, dissuadendo malum. Item
persaepe accusationem tractant atque defensionem quae partes iudiciales
generis sunt, accusando scilicet iniustum, defendendo iustum, ut exem-
pli

pli gratia in Apostolo cum accusat iniustitiam unius hominis per quam pec
Rom. 5. catores constituti sunt multi. et defendit iustitiam unius hominis per quam
iusti constituuntur multi, eas quoque quas dicunt constitutiones coniectu-
ralem, legitimam, iuridicialem nullus umquam secularium sic iuste
9. sic sapienter egit, aut agere potuit, quomodo in sanctis de quibus loquimur
scripturis agitur. nam coniecturalis est cum de facto controversia est. hoc modo
commendavit aliquis proximo suo asinum bovem, ovem, et omne iu-
mentum ad custodiam, et fuerit mortuum, aut debilitatum, aut ab
exo. 22 hostibus captum. sed nullus hoc vidit. quid ergo fiet? iusiurandum in-
terit erit in medio quod non extenderit manum ad rem proximi sui. susci-
pietque dominus iuramentum, et ille reddere non cogetur, et multa similia.
Legitimam est cum de scripto, aut scripti aliquid controversie nascitur.
Sic modo putabant iudei se se fideliter adimplere divinam scripturam sive
legis offerendo incensum, et manducando carnes sacrificii, sed quid ho-
locaustomata vestra addite victimis vestris et comedite carnes, quia non sum
locutus cum patribus vestris, et non precepi eis in die qua eduxi eos de ter-
ra egypti. de verbo holocaustomatum et victimarum, sed hoc ver-
Hierem. 7 bum precepi eis dicens, audite vocem meam, et ero vobis deus, et vos e-
ritis mihi populus etc. Verum multo maxime Apostolus ad hebreos
scribens in hac constitutione consistit voluntatem scriptoris immo dei
cum scripto sive litera cui soli iudeus innititur conferens aut litere
preferens satisque intelligibiliter atque probabiliter voluntatem predicti
sponsi exponens. Iuridicialis est cum factum convenit idest factum
esse non negat, sed iure an iniuria sit querit. Huius autem partes
due sunt quarum una absoluta, altera assumptiva nominatur, ab-
soluta in iudiciis domini omnino damnatur. dicit enim absoluta
9. cum id ipsum quod factum est recte factum esse dicit, ita ut nihil aliud
foris assumat. porro domino nihil quod recte factum sit, quasi non recte
factum querit. damnabilis ergo est apud ipsum hec pars. veniamque
non meretur, et ea est Saulis modi, que est inquit Samuel hec vox gre-
gum que resonat in auribus meis. et armentorum. quam ego audio?
ac deinceps. quare ergo non audisti vocem domini. sed versus ad predam
2. reg. 15. es? et fecisti malum in oculis domini et ait saul. immo audivi vocem
domini, et ambulavi in via per quam misit me dominus, et adduxi Agag
regem Amalech, et Amalech interfeci, et hec altera pars est assumptiva que

apud

apud deum iniquitatis eius partim suscipit, partim damnat. sunt enim partes 4^or concessio, remotio criminis, translatio criminis, compa- tio. Concessio criminis apud illum non solum suscipit, uerum pene sola haec uel maxime haec suscipit. concessio nanque est cum reus postulat sibi ignosci, denique omnes apud illum sumus rei et haec omnis pacis nequitia est, et maxime iustus est, qui maxi- me concedit et maxime sibi postulat ignosci, iuxta illud iustus in primo accusator est sui. Sunt autem huius concessionis partes duae altera deprecatio, altera purgatio. deprecatio est cum se et consulto fecisse et peccasse reus confitetur, et tamen postulat ut sui mi- sereat ut exempli gratia. dauid tibi soli inquit peccaui. et malum coram te feci; purgatio est cum consulto negat reus se fecisse. idest aut per imprudentiam, aut per fortunam quam nos rectius euentum di- cimus, aut per necessitatem. per imprudentiam hoc modo, uenit deus ad Abimelech per somnium nocte et ait illi. Hem morieris propter mulie- rem quam tulisti. habet enim uirum, Abimelech uero non tetigerat eam et ait domine num gentem iustam et ignorantem interficies. etc. per casum uero siue per euentum, quod illi per fortunam dicunt hoc modo iratus que Moyses contra filios Aaron, qui remanserant ait cur non comedisti hostiam pro peccato in loco sancto quae sancta sanctorum est? Respondit Aaron oblata est hodie uictima pro peccato, et holocaustum coram domino, mihi autem accidit quod uides. quomodo potui comedere eam, aut placere domino in ceremonijs mente lugubri. per necessita- tem hoc modo. cur scidisti uestimenta tua scidisti. heu filia mi inquit, decepisti me. et ipsa decepta est. aperui enim os meum ad dominum et aliud facere non potero. nam per necessitatem usus est qui os suum aperuit dicens. quicumque primus fuerit egressus de foribus domus meae mihique occurrerit reuertenti cum pace a filijs Amon eum holocaus- tum offeram domino, per necessitatem inquam ubi purgat et excusa- tur. qui filiam occidit offerendo. et in catalogo sanctorum qui per fidem ui- cerunt regna meretur computari. Item dauid sanctificatum panem dante Achimelech sacerdote suscepit, et comedit. et quia propter necessitatem hoc fecit purgat et excusatur cum dominus dicit non le- gistis quod fecerit dauid quando esurijt. et qui cum eo erant quomodo intrauit in domum dei. et panes propositionis comedit, quos non lice- bat

Ps. 50.
Gen. 20
Leuit. 10
Iephte
Iudic. 11
Math. 12
Math. 2

bat ei edere, neque his qui cum eo erant nisi solis sacerdotibus. et sub
inde. Si autem sciretis quid est misericordiam volo, et non sacrificium
numquam condemnassetis innocentes. itaque concessio partesque concessio
nis deprecatio et purgatio suscipiunt in iudicijs dei. Comparatio quo
que criminis hoc modo. tu Paule qui dixisti si circumcidamini Christus
vobis nihil prodest cur Timotheum circumcidisti? Itemque assumptis
multis viris purificatus cum illis intrasti in templum annuncians
expletionem dierum purificationis donec offerretur pro uno quoque eo
galat. 2. rum oblatio? Vitandum (inquit) periculum maioris criminis
act. 16 ubi quia audierant de me, quod discessionem docerem a Moyse quod fal
sum erat; quia cum Moyse sum in spiritu et veritate. Sed hoc demons
trari non poterat ratione, demonstravi non sine aliqua criminis
similitudine. Translatio vel remotio criminis quae duae sunt ex 4
partibus assumptivi, quae pars erat altera iuridicialis constitutionis
sapientibus ubique vitanda est in iudicio dei. quia illa ex ipsis est origo vel
incrementum peccati. Dixit enim deus ad Adam, quis indicavit ti
bi quod nudus esses, nisi quod ex ligno de quo praeceperam tibi ne comederes
comedisti; et ille mulier (inquit) quam dedisti sociam mihi dedit
mihi de ligno et comedi. Haec ille dicens crimen a se transferre vo
luit, translatio namque criminis est, cum fecisse nos non negamus. sed
aliorum peccatis coactos fecisse dicimus. Item dixit dominus deus ad muli
gen. 2. erem quare hoc fecisti? quae respondit serpens decepit me, et come
di. haec dicens crimen non a se amovere, sed culpam ipsam. i. cri
minis causam voluit (remotio namque criminis dicitur cum a nobis non
crimen, sed causam ipsam amovemus. et vel in hominem transfe
rimus vel in rem quampiam conferimus. Sed qualem in personam
mulier crimen transtulit, si tamen persona meret dici in serpente,
sive spiritualem. i. diabolum, sive terrestrem. i. colubrum. qualem
in rem in serpentis deceptionem. Verum haec translatio non pur
gat, sed contaminat non absolvit, sed involvit. quales enim
fuit decipientis pollicitatio serpentis, nequaquam (inquit) morte mo
riemini scit enim deus, quod in quocumque die comederitis ex eo aperi
entur oculi vestri. eritisque sicut dij. dicat mulier serpentem non solum
suasisse, sed et talem quoque rationem ostendisse cur deberet comede
re

re, nonne crimen auget criminis tali remotione? recte igitur diximus translationem, sive remotionem criminis nequaquam de sancta scriptura quaeri, vel inter nos et deum constitui, sed et comparationem vix, concessionem autem saepe, et maxime deprecationem quae una et melior est ex duabus partibus concessionis.

§. 4

De dialectica quod ipsa quoque in scriptura sancta sit, et maxime in principio geneseos

ubi genera et species ipsis nominibus proferuntur, differentiaeque et accidentia, et syllogisticam non negligit. ~~c. 14.~~

porro dialecticam numquid ostentari aut liberius efferri decebat coram sanctarum scripturarum opifica dei sapientia? attamen et ipsa illic est, et coram illa domina sua mandati operis partes exequens vigilanter assidet, et veritatem investigat. numquid suspicatur quisquam quod dialecticae artis alumnus sanctae scripturae parietes vel primam ianuam ingressus dubitat? primum hoc asserere licet quod genus et differentia, et species et proprium, atque accidens, quae sapientes saeculi pro magnis atque arduis habent, quasi primam huius scripturae incipientis elementa sunt. sic enim scriptum est, germinet terra herbam gen. 1.
virentem et facientem semen, et lignum pomiferum faciens fructum iuxta genus suum. Item protulit terra herbam virentem et afferentem semen iuxta genus suum, lignumque faciens fructum et habens unumquodque semen secundum speciem suam, et infra creavitque deus cete grandia, et omnem animam viventem atque motabilem, quam produxerant aquae in species suas, et omne volatile secundum genus suum, et subinde producat terra animam viventem in genere suo, iumenta et reptilia et bestias terrae secundum species suas, et fecit deus bestias terrae iuxta species suas et iumenta, et omne reptile in genere suo. genera ista et species istae sine dubio sunt de quibus apud philosophos sermo est, qui et genus describentes assignaverunt, genus esse dicentes quod de pluribus differentibus specie in eo quod quid sit praedicatur. speciem quoque assignantes dixerunt quod species est, quae ponitur sub assignato genere, et de qua genus in eo quod quid sit praedicatur; sive ita species est quod de pluribus differentibus

rentibus numero in eo quod quid sit predicat. Sed hec quidem inquiunt
assignatio specialissime, etc. dicamus quod principia sancte scripture liter esse
~~[illegible]~~ et simplices quod moveat, et sapientes aut philosophos quod exerceat arbitra
mur enim non minus ad hanc scripturam quam ad eam, que est apud Aristote
lem predicamentorum doctrinam esse necessarium quid sit genus,
et quid differentia quid species, et quid proprium, et quid accidens, cum enim
dicit lignum pomiferum faciens fructum iuxta genus suum, et
Serens unumquodque semen secundum speciem suam, lignum utique genus
esse constituit, et cum dicit pomiferum sive faciens fructum diffe
rentiam ponit, que addita generi scilicet ligno speciem ligni i. ar
borem constituit. lignum namque tanquam genus, per differentias oppo
sitas dividit dicendo pomiferum sive faciens fructum, et addendo
et Serens unumquodque semen sive cuius semen in ipso sit. aliud namque
est facere fructum, aliud Sere semen tantum, eadem divisione psal
ps. 148 mista in laudibus dei dixit, ligna fructifera et omnes cedri, utique
speciem per differentiam posuit. i. cedrum pro non fructifero ligno. lignum i-
taque duntaxat fructiferam arborem, nam lignum non fructife
rum arbor dici non consuevit, unde ~~[illegible]~~ quidam
clare memorie, excellentisque ingenii satis eleganter lusisse fert
iacens in lectulo ait enim ligneus est lectus nulla tamen arbore
sectus. Soluere qui poterit, soluat et eius erit. verum enim dixit
quia scilicet lectulus de ligno quidem erat sed de fructifero ligno non erat,
et iccirco ueraciter de nulla arbore sectus erat, quia nimirum si
cut iam dictum est non quodlibet lignum, sed lignum fructiferum
arbor est. lignum itaque genus est, et enim de pluribus differentibus
gen. 1. specie predicat ut de ligno fructifero sive faciente fructum, et
de ligno infructifero, sive non afferente fructum, sed Semen tantum
et hoc animatum quidem corpus, sed nondum sensibile est, vel esse
dicit, porro animati pariter et sensibilis corporis i. animalis si
ve anime viventis subinde distinguunt differentie ac species dum
dicit producant aque reptilia anime viventis et volatile super terram
etc. Cum enim primum dicit producant aque reptilia anime viven
tis

tis et postmodum subdit producat terra animam uiuentem multo melius, multo rectius secundum hanc seriem dignissimam genera ac species sive differentias subordinant, quam ordinauerit Porphirius qui cum subdiuidendo usque ad constitutionem animalis descendisset continuo animal per differentias rationales, et irrationales. Item mortales atque immortalis subdiuisit. Haec autem sacratissima series lectionis sic diuidit ut animalis aliud sit quod aqua, aliud quod terra producat, et primum quidem eius, quod aqua producit tres differentias subdiuidit, siue tres species constituit. subdiuidendo uel dicendo. uolatile super terram, sub firmamento coeli; et creauit que deus coete grandia, et omnem animam uiuentem atque motabilem, quam produxerat aque, uolatile, namque in hoc a ceteris que produxerant aque differt, quod super terram exiuit et nunc uolat sub firmamento coeli. coete autem grandia cum in aquis remanserint in hoc differunt quod per foetum ueniunt, nam plurima ueniunt per ouum, de hac 3a differentia uenientium per ouum, cum dicit in species suas subaudiendum est subalternas, quae nimirum dinumerari non possunt. Deinde eius animae uiuentis, quam terra producat dum sic loquitur, producat terra animam uiuentem in genere suo iumenta et reptilia, et bestias terrae secundum species suas et deinde faciamus (inquit deus) hominem ad imaginem et similitudinem nostram, illa est diuisio animalis, qua illud Porphirius diuidit, teneri quippe animalis aliud est rationale aliud irrationale. iuxta ueritatem siue efficientiam potentissima huius dictionis dei, rationalitas quippe hominis sine est quod ait faciamus hominem ad imaginem, siue creauit deus hominem ad imaginem suam, ceterum subdiuisionem rationalis qua illud in mortale et immortale diuidit supra ista contra ddidit, neque enim aut angelos qui sunt immortales animalia dicere consueuit aut solem, et lunam, stellasque animalia immortalia, aut ullo modo esse animalia uel animas habere credidit, aut concessit. Libet nunc secundum seriem sacrae huius lectionis a genere generalissimo idest a substantia usque ad speciem specialissimam .i. hominem progredi ordine gen. 1

dine quo ipsa nos ducit, Substantia inquiunt est quiddam, cuius genus. Sub hac corpus est, nos autem secundum verba scripturae huius dicimus, quod sub hac est hinc terra et inde coelum, nam in principio creauit deus coelum et terram, terra autem est omnis corporea substantia idest corpus videlicet omne, quod corporis oculis conspicitur. nam coelum patria est spirituum quo sibi etiam corpora nostra transferenda speremus. // precessit enim cum carne sua Christus tamen corpus non est, quod corporeis mortalium oculis non uidet, quod sub substantia corpus, sub corpore palpabile corpus sub palpabili solidum, siue immobile corpus, sub solido animatum corpus. sub animato corpore animal, sub animali terrenum siue terrestre animal, sub terrestri rationale animal // Solidum atque immobile corpus, sub corpore palpabili constituit, nam et aqua corpus quidem palpabile, sed non solidum aut immobile est et hoc scilicet solidum corpus arida est quam iam proprie dixit terra dicente deo congregentur aquae quae sub coelo sunt in locum unum, et appareat arida. et continuo factumque est ita. et uocauit deus aridam terram quousque scriptura haec nos duxit, scilicet usque ad rationale animal i. hominem processimus divisionem rationalis relinquentes, quia quod ab hac scriptura sicut supra dictum est non tradit a lectoribus eius iure relinquit, itaque homo terrestris animalis species est et huius differentia insigniter exprimit cum dicit et creauit deus hominem ad imaginem suam, ad imaginem dei creauit illum, porro cum dicit formatis igitur dominus deus de humo cunctis animantibus terrae et universis uolatilibus coeli adduxit ea ad Adam, et subinde Adae uero non inueniebat adiutor similis eius non solum differentia, sed et proprium hominis ut edatur competenter exigit. quod videlicet debuisset re spector cum haec diceret quod proprium sit hominis in quo maxime discerni et non inueniri similis eius. dicimus quod hic opportune causa exigente quod solus homo disciplinae perceptibilis est, et solus bipes itaut capite sublimi, rectaque statura coelum spectet, et quod risibilis est. et quod quod secundum huius scripturae auctoritatem recte dicimus solus inter cuncta animalia non solum mentem rationalem. sed et linguam ad loquendum habet. ultimum eorum quae potuerunt accidens est. accidens autem homini maximum, et de quo sanctae

scripturae

scripturae auctori sancto spiritui maxima et non indigna cura peccatum
et mors poena peccati. De hoc enim omnis scriptura diuinitus inspira
ta summopere concertat, quod uere accidens sit contestans quod deus hominem
rectum fecerit quod deus mortem non fecerit, et hoc ex eo quem nunc teti
gimus scripturae loco defendit ueritas, cum dicit. erat autem uterque
nudus Adam scilicet et uxor eius, et non erubescebant. et subinde, ui
dit igitur mulier quod bonum esset lignum ad uescendum. et pulchrum
oculis aspectuque delectabile. et tulit de fructu illius et comedit, deditque
uiro suo. qui comedit, et aperti sunt oculi amborum. cumque cognouis
sent se esse nudos, consuerunt folia ficus et fecerunt sibi perizo
mata, et infra, multiplicabo (inquit) aerumnas tuas, et conceptus tuos
ad uirum autem. in sudore (inquit) uultus tui uesceris pane tuo donec gen. 2
reuertaris in terram de qua sumptus es. quia puluis es et in pulue gen. 3
rem reuerteris. itaque si non fabulas gentilium, aut hereticorum
sed ueritatem scripturae attendas. malum non ex substantiali aliqua
essentia, sed ex accidenti est. id est. non duo principia boni et ma
li erant uel sunt, ut bona a bono, et mala a malo principe substi
tant. constat enim ex hoc uel ex his maxime locis malum omne
id est, tam mortem animae de qua dictum est in quocunque enim die come
deritis ex eo morte moriemini: quam mortem corporis omnesque dolores
quorum prior de quo dicit, in dolore paries filios tuos. ultimamque poenam
siue dolorem corporis. i. mortem accidisse per unum accidens maximo
i. peccato. prius enim condita erat substantia, prius inquam forma
uerat dominus deus hominem de limo terrae et inspirauerat in faciem
eius spiraculum uitae, et posuerat eum in paradyso uoluptatis, quem
plantauerat, et erat uterque nudus. Adam scilicet et uxor eius, et non eru
bescebant, quia uidelicet causa cur erubescerent nondum accesserat. itaque
malum non substantiale quid, sed accidentale siue actuale est, et per gen. 2
nitus nulla est creatura, siue uisibiles siue inuisibiles, quae possit ma
la intelligi per naturam. magnum uere et negotiosum accidens circa
quod uel propter quod studet et occupatur quicunque uere est sapiens, a cuius
discussione nemo uacat, nisi insipiens. et hic est omnis quae a deo est sa
pientiae finis. studere et satagere quatenus huiusmodi accidens subiec
to abesse possit, etenim propter hoc uenit de coelo, et incarnatus est et mag
nam

74 magnam ecclesiam serio instituit inhoc mundo ipsa sapientia dei. caete
rum de accidentibus levissimis v. g. dormitorii siue coruinæ aut
ethiopicæ nigredinis seu cuiuslibet coloris agere uel disputare non
est occupati animi. et circa necessarium uitæ negotium soliciti, neque
ad istas descendere uacat sanctæ illi philosophiæ quæ de celo uenit. sapie
tibus huius sæculi quia apud deum stultitia sunt ista relinquit qui istis
quod magnum illud accidens .i. peccatum uel poenam peccati cognoscere
dedignati sunt eodem contemptu quo cum cognouissent deum non
Rom. 1. sicut deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, icirco tam inopem
tamque angustam accidentis definitionem dederunt. accidens (inquiunt)
est quod adest et abest præter subiecti corruptionem. Denique tali de
finitione nequaquam illud accidens comprehenderunt, quod subiectum
idest hominem omnino corrumpit imo destruit itaut uertat in
ps. 89 puluerem, et ut sicut psalmista deplorando concedit, concedendo de
plorat. mane sicut herba transeat, mane floreat et transeat, uespere
decidat induret et arescat. Sane omnium accidentium uniuersam
multitudinem a creatore sancta scriptura uel creator ipse a semet ipse
remouet. cum dicit ad moysen ego sum qui sum. sic dices filijs israel
qui est misit me ad uos. propterea cum de accidentibus homines tractant
qui accidentalibus miserijs subiacent et icirco non sunt quia permutant
exo. 3. et numquam in eodem statu permanent, numquam creatorem in uerba sua co
stringere presumant, quamuis et de illo in sancta scriptura pleraque dici
Iob. 14 uel prædicari audiant significantia quantitatem, qualitatem, re
lationem, ubi, quando, situm, habitum, facere, pati. etenim ma
gnus dicitur deus sive immensus numquam aliquando fuerit paruus siue
mensuræ alicuius. et bonus numquam potuerit esse aliud quam bonus, Pater
filij uel filius patris numquam aliquando uel hic non pater, uel hic non
fuerit filius, et in loco esse dicitur numquam de loco ad locum transeat cum
sit incircumscriptus, et heri degenuisse dicitur cum numquam fuerit quando
non esset, uel hic pater, uel hic non fuerit filius, et sedere dicitur numquam
sicut humani formi putant forma tali sit ut uel extendat uel com
plicet. et indutus uestimento dicitur qui cum corpus non sit sine dubio
nec pannis constringitur, sed et requiescere uel requieuisse scribitur
qui semper fuit et est quietus. et patiens esse qui nullis subiacet passi
nibus

nibus, sed hoc ipsum semper est, quod semper fuit. et nunquam mutatur quippe qui informatus est sed tantum forma carens materia. unde et nullis subiacet accidentibus. Huius artis utilitas et virtus, ista ostendit in syllogismis quorum conclusio plurimum lectorem adiuvat ad veritatem investigandam, tantum ut absit illi error decipiendi adversarium per sophismata falsarum conclusionum. quis autem omnium secularium sicut haec sancta scriptura fortiter ac suaviter novit aut potuit nodosum texere aut stringere syllogismum ne longius abeamus. Sic enim cap. libri sic propositum est, in principio creavit deus celum et terram. hic sine dubio deus est subiectum, creavit celum et terram est praedicatum. tunc autem propositioni concedendum est quando praedicatum subiecto cohaerere perspicuum est, concedit quod fides etenim non ad infideles, sed ad fideles ~~...~~ et contra infideles huic scripturae sermo est, assumptio sequitur continuo cum dicit. terra autem erat inanis et vacua, et tenebrae erant super faciem abyssi, et spiritus domini ferebatur super aquas, at ecce quid hac assumptione spectabilius. ubi scriptor illud quod assumat sic proponit, ut simul ostendat rem. i. illam quae in creando fuit assumptionem materiae informis, quam creator quidem nihilo creaverat ad operandum, ad faciendas et distinguendas formas illam assumpserit. sequitur enim dixitque deus fiat lux etc. tandemque sic concludit, igitur perfecti sunt celi et terra et omnis ornatus eorum, plena est divinae scripturae pagina tam perfectis syllogismis, quorum brevitate maxime rhetores delectantur.

gen. 1.

§. 5
de Arithmetica quid sit, et quam multa mysteria numerorum ratione colligantur.

Arithmetica. i. numerorum ratio, in multis sanctarum scripturarum locis quantum misterium habeat elucet. non enim frustra in laudibus dei dictum est, omnia in mensura et numero et pondere fecisti, Senarius namque qui partibus suis perfectus est perfectionem mundi quadam numeri sui significatione declarat, similiter et 40. dies quibus moyses et elias et ipse dominus ieiunaverunt sine numerorum cognitione non intelligitur, sic et alii in scripturis sacris existunt numeri quorum figuras non nisi huius artis scientiae periti solvere possumus

Sap. 11.

sumus datum e etiam nobis ex parte aliqua sub numerorum consis
tere disciplina, quando literas per eas discimus, quando de mensium cur
riculis disputamus, quando spatium anni redeuntis agnoscimus, per nu
merum quidem ne confundamur instruimur, tolle numerum in
rebus omnibus, et omnia pereunt, adime saeculo computum et cuncta
ignorantia caeca complectitur, nec differre potest a caeteris animalibus
qui calculi nescit rationem.

§. 6

De geometria quae multa sunt in illam disciplinam in scripturis inueniantur.

Geometricae disciplinae multa sunt in scripturis sacris uocabula scilicet
digitus, palmus, cubitus, pes, passus, stadium, milliare, et caetera
talia, uerumtamen haec disciplina magna ex parte curiositatis uitio
denotatur, et pro parte illa nusquam in sacris uerbi dei rationibus recipitur, pri
mum quippe ab aegyptijs reperta dicitur, quae inundante nylo et omnibus pos
sessionibus eius limo obductis initium terrae diuidendae per lineas et men
suras nomen arti dedit, qui deinde longiori acumine sapientium pro
fecti, et maris et coeli et aeris spatia metiuntur, nam prouocati stu
dio sic coeperunt post terrae dimentionem et coeli spatia quaerere, quan
to interuallo luna a terris, a luna sol ipse distaret, et usque ad uer
ticem coeli quanta se mensura distenderet, sicque interualla ipsa
coeli orbisque ambitum per numerum stadiorum ratione probabili dis
tinxerunt, sed quia ex terrae dimensione haec disciplina coepit ex initio
1. sui et nomen seruauit, nam geometria de terra et de mensura nun
cupata est, terra enim graece, gea uocatur, metra mensura, sed
quid haec ad ueram utilitatem? quo nobis scire uel opinari quan
tis a terra subleuatus sit globus lunae aut solis, quanto supra mag
nitudinem terrae magnitudo solis, quibus ue terra ipsa tendatur
stadijs. Haec quia pars cura uel studio uerae sapientiae digna non fuit. cae
terum ex parte haec eadem disciplina apud eandem scripturam fuit
acceptabilis scilicet in construendo quippiam ad praeceptum domini
cum modo et rationabilibus mensuris exempli gratia, fac tibi arcam
inquit de lignis leuigatis, mansiunculas in arca facies, et bitumine
gen. 6 linies intrinsecus et extrinsecus, et sic facies eam. 300 cubitorum

erit

erit longitudo arcę, quinquaginta cubitorum latitudo, et 30
cubitorum altitudo illius. rationabilis quippe dimensio est ex tan-
tis profundioribus quę nos latent mysterijs. ubi latitudo sexta est ./.
longitudinis, et altitudo decima e portio eiusdem longitudinis.
Quinquaginta namque sexta e pars trecentorum, et triginta de-
cima est pars trecentorum. Habetque hęc figura similitudinem quan-
dam humani corporis, quod vz corpus hominis prostratum, vel
suppinatum in longitudine sexies latitudinem sui, et decies ha-
bet altitudinem sui. multa itidem in compositione taberna-
culi, multa in constructione templi utiliter considerantur
quę preter structurę ipsius rationabilem modum aliquid innu-
unt, unde diligentis animus lectoris utiliter magis edificet.

De musica quod et ipsa valde familiaris sit scripturę sanctę. ~~cap~~

Musica uero numquid peregrina e ab ista de qua loquimur scriptura?
imo familiaris valde apud eam et consecretalis uernacula atque
prę alijs officialis magisque est necessaria. Huius repertorem moyses
dicit fuisse Tubal qui fuit de stirpe Cayn ante diluuium, uerum
ad famulatum sapientię ad adiutorium siue cooperationem coelestis doc- gen. 4
trinę per principium prophetarum Dauid Sanctus Spiritus introduxit.
grande quippe impendebat negocium atque certamen uerbo dei, scilicet
iuuenilem petulantiam mundi lasciuientis, terrę ~~atque~~ mala coercere ./.
metu inferni nimiumque carnales amatores presentis sęculi excita-
re in amorem regni dei, nudo sermone et nominibus proprijs, quod
scriptor legis non fecit moyses. nunquam enim uerbis palam lex regnum
dei repromittit, aut poenas comminatae inferni, excepto duntaxat
quod in cantico deuteronomij ignis inquit succensus e in furore ./.
meo et ardebit usque ad inferni nouissima. sed preuaricatoribus Deut. 23
ista quidem comminabat famem gladium, pestilentiam et malas
bestias; obedientibus autem terram lacte et melle manantem
terram cuius montibus ęris metalla foderent, promittebat. Porro
os prophetę et regis ~~huius~~ unius orare primum cępit Spiritus sanctus gemitibus
in

inenarrabilibus claro sermone res exprimens, ut homo de inferno
erueretur, et regnum dei consequeretur; ideoque ad rem tantam tamque
necessariam rudes eatenus auditores attentos dociles ac benevolos
redderent sonora ad sibi uti instrumenta cum hymnisona uocis
melodia sonum tubae psalterium et cytharam, cordasque organum
cymbala bene sonantia cantans domino misericordiam et iudicium non igno
rans numerum ipsum in quo uis musicae consistit, quem et Pytha
goras apud graecos postea reperisse fertur ex malleorum sonitu. nec
mirum cum et longe ante dauid mira et venerabili ratione Abraham
~~[illegible]~~ et misericordiam et iudicium domino cantauerit, non uoce
organica, neque instrumentis sed tantum proportionabilibus numeris
in quibus uis musicae consistit, dixerat enim dominus si inuenero in
sodomis quinquaginta iustos in medio ciuitatis dimittam omni lo
co propter eos; tunc ille ingressus colloquium et humilitatis suae mag
gen. 18 nitudine sensit fiduciam, quod inquit si minus quinquaginta iustis
quinque fuerint delebis propter quadraginta quinque urbem universam?
ac deinceps. si autem 40 inuenti fuerint quid facies? quid si ibi
inuenti fuerint 30? quid si ibi inuenti fuerint 20? quid si ibi in
uenti fuerint decem? et dominus ad singula respondens non delebo in
quit si inuenero ibi 45. non percutiam propter 40. non faciam si
inuenero ibi 30. non interficiam propter 20. non delebo propter 10
numquid casu Abraham taliter numeros diminuebat? et non po
tius filios suos misericordiam et iudicium domino cantare docebat? sic
namque diuisit sic diminuit proportionabiliter, ut nullam earum pro
portionum quae musicos reddunt sonos omitteret. denique 45 ad
40 epogdoo. id est sexquioctaua proportione tonum efficiunt. 40
ad 30 collati epitritum. id est sexquitertium efficiunt, et diathe
saron reddunt. 30 ad 20 emiolion. id est sexquialterum faciunt
et sonum diapente reddunt. 20 ad decem dupli sunt, et maximam
symphoniam diapason efficiunt. triginta ad decem tripli sunt
et diapason cum diapente reddunt. 40 uero ad decem quadrupli
sunt et bis diapason efficiunt, cum itaque nulla proportionum musi
carum iustis desit numeris non est arbitrandum, quod homo tantus
praesertim cum deo loquens casu et sine ratione quomodo in buccam

ue

venerunt ita et eos decerpserit plurima si nedici poterant sed
hoc pntis propositi non est, et nos ad finem tendimus.

§. 8

De Astronomia, qui ipsa quisque ibi sit et quae astronomiae et Astrologiae distantia sit. ~~c. 17~~

Astronomiae quoque notitia sanctae scripturae non deesse constat prae
sertim cum iam a principio dicat, dixit quoque deus fiant luminaria in
firmamento et dividant diem et noctem, et sint in signa et tempora gen. 1.
et dies et annos; et ecclesiastes locus oritur sol et occidit, et ad locum
suum revertitur ubique renascens gyrat per meridiem et flectitur ad aquilonem
lonem, dicimus autem astronomiae non astrologiae notitiam vel /. eccl. 1.
disciplinam, nam differt aliquid inter utrumque nam astronomia
considerat coeli conversionem, ortus obitus, motusque siderum con
tinet, vel qua ex causa ita vocentur. astrologia autem partim natura
lis, partim superstitiosa est, naturalis dum exequitur solis et lunae /.
cursus, vel stellarum et certas temporum stationes, superstitiosa autem
illa quam mathematici sequuntur, qui in stellis auguriantur, quique
etiam duodecim coeli signa per singula animae vel corporis membra
disponunt, siderumque cursu nativitates hominum et mores prae
dicare conantur. Astronomicam quoque rationem de sphaera sancta ecclesia acci
pimus, et maxime solis et lunae cursum propter observandum legitimum
Paschae terminum. i. primi mensis diem decimum quartum, nam
Hebraei solos lunares ex lege noverunt et observant menses iux
ta naturalem lunae cursum, tricenis undetricenisque diebus communium
annorum menses duodenos explicantes, et tertio vel secundo anno
quo ratio exigit decimum tertium in fine anni mensem embolis /.
mum triginta dierum apponentes. Sed de his hactenus satis dictum
sit, ~~nunc ad superiora revertamur~~.

§. 9

De Beato Hieronymo magno suae viro ~~et quantorum illustrium virorum quam ha bentium scripserit catholicorum~~

igitur cum diximus doctoribus nostris bono ergo fidem catholicam

zelo

Quibus ciuitates cum feruentius sancte scripture studijs incumberent
tunc artes liberales ad cooperandum eidem scripture fuisse intromissas
animaduertimus rectius, et uerius nos dicere, tunc eas illic fuis
se inuentas, sed pre claritate sapientie eatenus non comparuis
se illas maxime autem propter infirmitatem oculorum, quibus
terrene sapie pulvis inuaderat, hoc enim quidam de principibus
illorum beatus Hieronimus fatetur, cum dicit. Cum ante annos plu
rimos domo, parentibus, sorore, cognatis, et quod his maius est consu
etudine lautioris cibi propter celorum regna me castrassem, et
Hierusalem militaturus pergerem, bibliotheca quam Rome cum
summo studio ac labore confeceram, carere non poteram, itaque mi
ser ego lecturus Tullium ieiunabam, et post noctium uigilias, post
lacrimas quas mihi preteritorum recordatio peccatorum ex imis vis
ceribus eruebat, Platonem sumebat in manibus, si quando autem in me
met ipsum reuersus prophetas legere tentassem, sermo horrebat in
cultus. quia lumen cecis oculis uidere non poteram, quod tamen non
oculorum culpam putabam, sed solis, sed gratias uere et summe luci
qui cito clarificatis et sanatis sic oculis solem .i. lucidum sancte
scripture sermonem perspicere potui, et iamdudum a magistris secu
laribus sufficienter eductus, quemadmodum dicit Victorinus, et do
natus gramaticus magistri preceptoresque mei Rome insignes habuerunt.
omnium librorum ueteris testamenti christi colonie studioque spiritua
li desudante ueritatem consequutus est, literis namque grecis ac la
tinis, atque hebraicis doctus, cuncta hebreorum uolumina, que in ca
none continentur ex ueteri testamento uera editione in latinam
linguam uertit eaque commentatus est, et nobis tantum in transla
tione dominice scripture prestitit ut ad hebreorum fontem non e
geamus accedere, quando nos facundie sue multa cognoscere cla
ritate saciasse, inter cetera autem studij sui opuscula, suis=
uniuersa prefationibus prenotata, a beato Petro sumens exordium
135 illustrium uirorum uitas usque ad Theodosij 14 annum ex
ordine diggessit omnesque qui de scripturis sanctis aliquid memorie
tradiderunt breuiter descripsit, imitatus Tranquillum, qui

p

q̃ Apollonium, se quoq; in calce ultimimus quasi abortiuum, mi nimumq; omnium Christianorum ponens.

§. 10.

De Beato Augustino q; in illo uere lauda bilis sit hic sanctus sancti spiritus, et quan tum diuinus donum q; se accepisse humiliter fateatur

Et multum quidem e in illis quo iure laudet hic sanctus sancti spiritus, sed nos ad finem properantes unum tantum ex eis contingi mus, in quo iste spiritus manifeste operatus e, sed dignum fuit ad laudem suam ad ecclesię suę defensionem, catholica fideiq; perpetuam q; munitionem. iste est Augustinus columna et firma mentum ueritatis, et uere columna nubis in qua thronum suum posuit sapientia dei. cuius ex ore distillare non cessauit pluuia salutaris. imo fluere impetus fluminis contra flumen illud hęreticorum, quod (ut superius diximus) post mulierem. id est, ecclesiam. de ore suo draco diabolus emisit, et siue quidem dei dispensatio, antequam uocaret in admirabile lumen suum, permis sit adolescentem errare in tenebris Manichęorum, sed in eo dem errore mirabili gratia nescientem circumuelabat spiritus iste ma gnum suggerens donum suę, quod postea bene expenderet ad comodum ecclesię Christi. in suo tempore, etenim quantum ingenij donum assecutus sit ipse indicat. ubi cum humili confessione domino inter cetera sic dicit. Et quid mihi proderat quod annos natus ferme uiginti. cum in manus meas uenisset Aristo telica quędam quas appellant decem cathegorias, quarum nomina cum eas Rhetor carthaginensis magister meus buccis typo crepan tibus commemoraret, et alij qui docti habebant tamquam in nescio quid magnum et diuinum suspensus inhiabam. legi ea solus et intel lexi. quas cum contulissem cum eis. qui se dicebant uix eas ma gistris eruditissimis non loquentibus tantum, sed multa in puluere depingentibus intellexisse. nihil inde aliud dicere potuerunt. q̃ ego eas solus apud me ipsum legens cognoueram, ac deinceps. et mihi prode rat

rat q, omnes libros artium quas liberales vocant tunc nequissimus cupiditatum servus p meipsum legi, et intellexi quoscunque legere potui et gaudebam in eis. et nesciebam unde esset quicquid sibi verum et certum esset. dorsum enim habebam ad lumen, et ad ea quae illuminant faciem unde ipsa facies mea qua illuminata cernebant non illuminabat. quicquid de arte loquendi aut disserendi, quicquid de dimensionibus figurarum, et de musicis, et de numeris sine magna difficultate nullo hominum tradente intellexi, scis tu dne deus meus quia hec celeritas intelligendi et dispiciendi acumen donum tuum est, sed non inde sacrificabam tibi, itaque mihi non ad usum, sed ad perniciem magis valebant, quia tam bonam partem substantie mee sategi habere in potestate et fortitudinem meam non ad te custodiebam, sed profectus sum abs te in longinquam regionem, ut eam dissiparem in meretricijs cupiditatis, nam quid mihi proderat bona res, non utendo bene. non enim sentiebam illas artes etiam ab studiosis et ingeniosis difficillime intelligi nisi cum eis eadem conabar exponere, et erat ille excellentissimus in eis, qui me exponentem non tardius exequeretur. sed quid mihi proderat hoc putanti q tu dne deus veritas corpus esses lucidum et immensum et ego frustum de illo corpore. nimia perversitas etc. hoc est inquam vire sanctum suum spiritum laudamus, qui virum talem et sic foris preparatum reddidit, et sic eo intus dignatus est uti, ut contra omnes hereses tota vita sua depugnans voce et literis tanta scriberet, quanta nemo in vita sua legere sufficit. unde et quidam non inaniter dixisse fertur mentitur qui te totum legisse fatetur. —

Nota

et alia verba [illegible] translatio [illegible]
et [illegible] in sepulchro quod [illegible] m.
[illegible] filiis [illegible]
[illegible] Rom. 9
[illegible]
[illegible]
[illegible] Isa. 8
[illegible]
[illegible] Abraham [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] Actuu 7.
[illegible]
[illegible]
[illegible] gen. 24
[illegible] gen. 33
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] Abraham [illegible]
[illegible] Hebron [illegible]
[illegible]
[illegible] Hebron [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] dixi [illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

~ ordo gestorum a Christo domino ~
iuxta concordiam euangelicam Ianseniį
memoriæ mandandus his carmi
~ nibus minime limatis ~
et incompositis.

| ad Verbum caro Ioannes concepit ut ante
+ gabriel ad virginem quæ elizabetam adit
+ angelus Iosephum monet, et pastores sane

adverbum caro Ioannes concepit ut ante
~~Verbum fit caro / Ioannes concepit ut ante~~
gabriel ad virginem quæ elizabetam adit
+ ~~mittit ad virginem / quæ elizabetham adit~~
nascit Baptista / genus texitur a matheo /
+ ~~Angelus ad Ioseph monet / et pastores nbit~~
Angelus Iosephum monet, et pastores sane.
magorum stella / in templo fit Symeon /
fugit in egyptum redit / in templo paratur /
prædicat et Ioannes / Christus lauat ab ipso /
texit lucas genesin / ieiunus hostes abit /
Ioannes de Christo, quinque sequuntur eum

Aqua fit vinum / vendentes pellit e templo /
it nicodemus. Baptizat Christus per illos /
Ligatur Ioannes / abiens sanat samaritanam /
filius Reguli / prædicat galileæ it fama /
quatuor e naui vocat / dæmoniacum curat /
Socrum, et ægros sanat / tres tardos accusat /
Sedat mare, dæmones duos dat ad porcos /
per tegulas paralus / sessio thelonica cessat /
Archisynagogi reuixit / Amorrhyssa –
cæci duo et dæmon unus / Piscinæ lecto /

Confutat obsecras / obque sanatam aridam /

e

r eligit apostolos, dissent de uita beata,
~~ut sal [illegible] maior, ut des [illegible] ores~~ ^ ~~crescat iustitia, dato, ieiuna saepe ores.~~
crescat iustitia dato ieiuna saepe ores
cura mundi foras, non iudices, pseudo uitandi,

Leprosus, Seruus centurionis, ~~et~~ Viduae filius,
Joannes e uinculis, magdalenae peccata remittit
caecus mutus demon pellitur, et pharisaei.
qui facit iussa patri praefertur et matri
parabola Agricolae, Zizan, synapi fermenti
auri, margaritae sagenae, nazareth carpit

r mittunt duodecim, mors Joannis et fama Christi
quinque panes, Petrus supernatatur ad ipsum.
de cibo coeli, non lauant, gnata Chananeae
Surdum et mutum sanat, septem panes alunt
signa petunt fermentum fuge, caecusque Bethsaidae
fatetur ~~Petrus~~ Dominus in gloria paret,
eiicit non illi demonem, didragma de morte.

^ ~~Remitte fratri, iudeam it, nolunt samaritae.~~ Contendunt pro primis, pusillus non aspernandus.
Remitte fratri, it Iudeam, nolunt samaritae
~~ut remittas fratri, iudeam it nolunt samaritae.~~

r Decem leprosi, festo secreto pie docet
adulteram soluit, lapides docendo refugit
caecum natum sanat, uero de pastore et oue,

mitt

mittet septuaginta, redeunt, de Samaritano,
marthę de Hospicio, monstrat orandum quom
non mundi pharisei, mors non timenda naturę
divitias fuge, dominum venturum expecta.
poenite ~~quia~~ te expectat dominus, contracta sanat
angusta porta ~~salutis~~ coeli, dropicusque sabbatho,
omnibus renuncia, Encęnia lapidantes relinquit
r Simile de dragma, ove, filio villicoque
matrimonium durat, epulo damnat et ardet,
ne scandalizes, fidem sectare perennem
publicus, Pharisęque, parvi vocant et dives
vinee procurator, Lazarus vitales resurgit
perdere illum tractant, sentit, nec dat Zebedeis
cęcus Hierichonti, domum Zachique adit ipse
minę decem, cęci duo post Hiericho vident
coena Bethanię ungit Magdala magistrum
insidet et asinę, ~~agnique et gentes ad ipsum~~ ad ipsum gentes et ęgri
mala fuerat, ementes fugat e templo
r de Baptismo Joannis, simile duorum filiorum
vinea locat malis nuptęque filiolo
Cęsari tributum, Saducei surgere negant.
magni mandati questio, cuius gratus ~~filius~~ Christus
quę

que dicunt facite, prefert oblata vidue.
Signa subuersionis urbis et signa iudicij
paremus ad illud. Virgines, talenta dimsa
modus futurus iudicij tempore, it Iudas
agnus paratur, lauat, dat eucharistiam
de traditore, contentio fit pro primatu.
Sermo peragitur, orat dominator ~~ad ipsum~~ ad patrem,

Ter orat, precatur, prendit innocentia suma.
Iudici proponit, luditur coram Caypha negat
ducitur Pilato, Iudas suspenditur ulmo
accusatus ibi, missus Herodem ab illo
Barraba dimisso, coronant, flagrant affligunt
trahit ad crucem, figitur latus, sepelitur
~~duobus paret,~~ Resurgit, angeli parent mulieribus sanctis
duobus paret, bis paret omnibus innctis.
ad mare gallum cernit visendus ab illis
et monte gallo, promittit spiritum, subijt.

Figure grammaticales. ~~et~~ quibus sacra scriptura utitur Beda uti consueuit sunt decem et septem. ~~scilicet~~ aut 19 ~~19~~ ~~enim ego~~ ~~duas.~~ prolipsis, silipsis, elipsis, epanalipsis. Zeuma. Sipozeuxis, epizeuxis, Anaphora, anadiplosis, Paronomassia, Parimion, omioteleptun, omioptoton, polipototun, Polisindetun, dealitun, irmos, schesis onomatun. et Pleonasmos.

Tropi frequenter usitati sunt tredecim. scilicet metaphora, metalipsis, metonimia, Antonomasia, Onomatopeya, Allegoria, periphrassis, hyperbaton, omiosis, Hiperbole, synedoche, epitheton, catachrissis.

Allegorie autem species multe sunt, ex quibus precipue eminent septem. scilicet Hironia, Antiphrassis, enigma, Charientismos, Parimia, sarcasmos, Anteismos.

Species rursus yperbaton sunt quinque, scilicet ysterologia anastrophe, Parentessis, tmissis, sinchisis.

Species etiam omioses sunt tres, scilicet icon, parabola, paradigma.

~~Zeuma etiam ut scis et alias multa~~ ~~sed ... ~~ ~~... ...~~ ; enalage ~~etiam~~ autem est singularis numeri pro plurali positio.

concilio4

287

X. ~~[illegible]~~ X

46 X conciliorum ~~omnium~~ ecc. christianę à christo dño passo

17 ~~[illegible]~~ series ~~[illegible]~~ et ordo ~~à Christo domino passo~~

~ ~~[illegible]~~ ~

1 X concilium primum Hierosolimis celebratu(m) ~ est cuius exemplar habes in actis. apost. c. 15 sub Petro Apostolo et reliquis apostolis tempore Claudij Tiberij. ~

2 ~ Romanum concilium contra Novatum constitutum. 60. epor et totidem presbiterorum, cum diaconis multis. ubi statuitur, Novatum cum his qui eum sequerent alienum esse ab ecclesia. eos vero qui lapsi fuissent in certamine fraterna commiseratione curandos: et fomentis pie medicandos sub Decio imperatore et Cornelio papa. Anno dni. 252. ~

P.c 3 Ancyranum ab Ancyra galatiae civitate dictum post tempora Marcellini papae celebratum fuit paulo ante Nicaenum circa annum domini. 308. fuit autem provinciale concilium, sed tn receptum in sexta synodo gnrali Constantinopoli in Trullo celebrata, ut patet ex. 2. can. 6 synodi sub Diocletiano imperatore et Eusebio papa. ~

P.c 4 Neocaesareense in clara Neocaesariensi civitate quae nunc Trapezuntium appellat in provincia Cappadociae celebratum fuit paulo ante Nicaenum. quia epus hic et illic designatus reperit in quo patres 17 convenerunt cuius canones sexta synodus Constantinopolitana in Trullo celebrata probavit quemadmodum ex 2. can. editionis graecae constat sub Constantino claro. et Galerio maximino Augustis et Melciade papa. Anno. dni. 311. ~

5 Nicaenum primum in Nicea Bithiniae urbe habitum est. ubi congregati 318 epi catholici. fidem sanctam integram catholicam

~~Vide ibi dictum ... alium superius tabulam ... constituentem et libellum ... Romae~~

colligebat magister Banes in fine coment. in 2. 2. d. thome

licam et immaculatam exposuerunt. et damnarunt
Arium Photinum et Sabellium sub Constantino magno ex 4^a
et Siluestro pp^a anno domini. 315

6^m Romanum 2^m congregatum fuit intra Thermas domitia
nas cum 275 epis. in quo denuo damnatus e Arius, Pho
tinus et Sabellius. sub eisdem constantino m. imp. et Siluestro Anno. 320

7^m Elibertinum prouinciale apud Elibertum Hyspaniae ciuit. Cst
celebratum est. 19 episc. eo primi concilii tempora sub constan P. c
tino magno impatore. et siluestro papa. Anno dni. 322

8 Arelatense concilium primum, prouinciale quidem fuit (sedut
apparet ex eius prefatione) auct^e Romani Pontificis confir
matum ac latum quidem fuit in gallijs sub Const^no et Siluestro Anno. 323

9^m Gangrense in Paphlagonia. seu regione pelasgiorum, pro P. c
uinciale quidem, sed confirmatum in. 6. synodo gnrali
Constantinopoli in Trullo celebrata fuit. ut ex secundo ca
none editionis greçe parysinae constat celebratum e sub Cos
tantino magno, et Siluestro pp^a Anno dni. 324

10^m Arelatense 2^m prouinciale fuit. celebratum autem sub eisdem Cos P
tantino et Siluestro anno domini. 328.

11^m Carthaginense primum prouinciale fuit, in quo Cartha P
ginem ex diuersis Prouincijs Aphricanis plurimi conuene
runt epi sub Const^no et Siluestro. Anno dni. 330

12^m. Romanum 2^m in quo conuenerunt. 116 epi contra Arium
Cuius heresis tunc inualescebat quem cum tuis dogma
tibus damnarunt, confirmaruntque acta in synodo nice
na sub Constantino imp. et Iulio. 1° Papa. Anno 342

13 Coloniense eodem fere tempore coactum fuit contra Eufratam blasphemum, et Hereticum qui Christum dominum negabat esse deum, in quo damnatus est, et episcopatu privatus sub Constantino imp. et Julio p. i. anno Dni 346.

14 Antiochenum cui subscripserunt 30 epi. qui in eodem convenerant concilio, probatumque est in sexta synodo generali Constantinopoli in Trullo celebrata ut in 2° can. editionis grecorum constat sub Constno. et Julio i° Papa anno 347.
P.c

15 Sardicense concilium congregatum e precepto Constantij imperatoris ut Athanasio liceret ad suam redire ecclesiam a qua expulsus fuerat per hereticos epos Arianos, quemadmodum in hista. tripartita lib. 4. c. 21. videre licet. convenerunt in eo concilio orientales et occidentales episc. occidentales circiter 300, orientales vero 76, qui trecentinos a concilio discedentes seorsum aliud concilium fecerunt, in quo Arij dogmata statuerunt. eorum discessus causa fuit, quod dicerent se nolle ad verba accedere, nisi prius a concilio submoverent Pauli et Athanasij defensores, quod occidentales pati noluerunt. cui concilio affuit Osius epus cordubensis, qui primus Nicoeno concilio interfuerat. celebratum e autem ab obitu Constantini magni patris duorum Augustorum Constantis et Constantij anno 11. ut dicit lib. 4. ecclesiast. hist. c. 23 sub Constantio imp. et Julio i. ppa. anno Dni 351.

16 Hierosolimitanum secundum paulo post celebratum est per maximum eiusdem loci epum, cum Athanasius literis Constantij imperatoris, et Julij Romani Pontificis fultus, ad suam reverteretur ecclesiam, in quo hoc tantum actum e. ut consensu omnium epor. restitueret Athanasius ad communionem et

ad

ad pristinam dignitatem, quę habent fusius. Hist. tripar lib. 4 c. 34. coactum est autem hoc concilium sub Constantio imp. et Iulio i. pp. anno 351 domini

17 Sirmiense, quod paulo post Constantius in Sirmio iussit congregari, in quo patres regulas tradiderunt fidei orthodoxas contra Arium. in quibus interpretati sunt locum illum genes. 16 pluit dominus à domino. ut sit sensus non quod ipse pater a semetipso pluere dicat, sed pluit dnus filius a domino patre de hoc tractatu hic. hist. trip. lib. 5. c. 3. coactum est autem sub Constantio imp. et Iulio i. papa. Anno. dni. 353

18 Laodicense concilium provinciale quidem fuit, sed confirmatum in sexta synodo gnrali in Trullo celebrata parte Constantino. Cum ergo 22. patres in Laodicea Phrygię Pacatiana ex diversis Asiae provinciis convenissent. Statuerunt canones 59. quibus regulas exposuerunt ecclesiasticas, quorum auctor maxime Theodosius epus extitit coactum fuit sub Constantio imp. et Liberio Papa. Anno. dni. 364. P. confirmatum.

19 Constantinopolitanum concilium. 150 patrum fuit contra Macedonium epum Constantinopolitanum. qui spum sanctum deum esse negabat. est autem ex 4. principalibus conciliis. et quidem primum post nicenum. Statuerunt aliquid canones, editum est et symbolum fidei, in nullo diversum ab eo, quod nunc passim canitur in ecclesia, praeter quod quod tantum addiderunt spum sanctum ex patre procedentem suppressa persona filij. subscripserunt. 150 epi. qui in eodem convenerunt concilio celebratum est autem sub gratiano et Theodosio ex 4 r

impa

Imperatoribus et damaso P. et cyrillo Hierosolimitano anno 386

20. Valentinum concilium provinciale apud gallias celebratum
P. in quo convenerunt 30 epi. ediderunt que canones 4.or coactum
vero fuit sub gratiano et Valentiniano imperatoribus et
damaso i pp. 386 anno

21. Telense apud Aphricam concilium provinciale Dominianum et concilius sub Theodosio primo, Archadio et Hono
P. rio imperatoribus et Siricio pp. Anno domini 393.

22 Carthaginense 2.m provinciale sed confirmatum in 6 syno
P.c do generali in Trullo celebrata. celebratum fuit sub Theodo
sio i imperatore et Siricio pp. anno 396

23 Carthaginense 3 provinciale confirmatum in 6 syn. generali
in Trullo habita coactum fuit sub Theodosio i. imp et Si
P.c. ricio pp. anno domini 397

24 Carthaginense 4.m provinciale cui interfuerunt 214 epi. con
P.c. firmatum tamen est in 6. synodo generali in Trullo celebrata ubi
quidem recepta sunt universa concilia Carthagine habita
celebratum est sub Archadio imp et Siricio P. Anno 398.

P 25 Tauritanense concilium provinciale quod statum consumpsit
est in causarum quarumdam civilium compositione quae
tunc temporis inter epos quosdam et presbiteros religiose agi
tabantur. celebratum est autem sub Archadio et Honorio
imperatoribus Siricio P. et D. Ambrosio mediolanensi epo
Anno 399.

26 Carthaginense 5.m patribus 73 epis celebratum est. a quibus quin

de

decim canones sunt editi. coactum vero est sub Archadio imp. et Anastasio p. anno 402.

27 Toletanum primum provinciale sed auct.e Leonis. 1. pape confirmatum. coactum vero fuit a 19 epis. Toletano epo presidente sub Archadio imp. et Anastasio p. anno 403. P.c.

P.c

28 Mileuitanum concilium Innocentij. 1. Pape temporibus celebratum e à quo etiam confirmata sunt in eo definita coactum autem est contra pelagianos. cui et interfuit Anselmus Romanae ecclesiae legatus. sub Archadio et Honorio Augustis. Innocentio. 1. P. atque Augustino Hypponen. epo anno Dni. 408.

P 29 Carthaginense 6.m provinciale ab. 217 epis celebratum est sub Honorio imp. et Bonifacio. 1. P. anno. 423 Provinciale

P 30 Carthaginense 7.m provinciale a 73 epis editum nil sabens quod ad secundaria temp.ra pertineat. coactum e autem sub Honorio imp. et Bonifacio. 1. P. anno. 424. Provinciale

31 Ephesinum concilium unum ex 4 principalibus contra Nestorium Constantinopolitanum episcopum habitum e. a 20 epis. qui Nestorius purum hominem ex sancta Virgine m. natum asseruit. ut aliam personam carnis, aliam assereret deitatis nec unum Christum in Verbo dei. et carne sentiret. sed separatim atque seiunctim alterum filium dei. alterum hominis predicaret. Huic concilio vice Celestini pape (cuius anno penultimo celebratum e) presedit beatus quondam Cirillus Alexandrie epus. qui cum universo concilio ad eundem Nestorium decreta transmisit, quemadmodum fiet in epist.a co.cilij ephesini ad ipsum Nestorium. in qua symbolum fidei ex 4.or

quod

Quod à magno illo concilio apud Nicaeam congregato traditum est, plixe interpretant, ut iure optimo possint dici summa quedam totius doctrinę Christianę conueniunt autem hec synodus sub Theodosio 2° imp. et Celestino 1. P. sub quo moritur et D. Augustinus anno 428.

32 Regiense concilium, prouinciale e a. 13 epis celebratum qui sex canones ibidem sanxerunt sub Theodosio 2 imperat

P et Xysto 3. P. anno dni 436.

P 33 Agatense prouinciale in ciuitate Agatha in gallia habitum est a 35 epis. in quo de disciplina et ordinationibus clericorum atque pontificum, uel de ecclesiarum utilitatibus imprimis tractatum est sub Theodosio 2. imp. et Xysto. 3. P. anno 438.

P 34 Aquileiense prouinciale contra Palladium et Secundinum Arianę heresis defensores celebratum e quos damnarunt in eodem concilio patres ibidem congregati, sub Theodosio 2 imp et Xysto 3. P. anno 440.

P 35 Arausicanum prouinciale in quo canones 25, ad ecclesię dei edificationem et stabilimentum a Patribus statuti sunt. celebratum est autem sub. Theodosio. 2. imp. et Leone. 1. P. an. 444

P 36 Vasense prouinciale a 18 epos celebratum e sub eisdem Theodosio 2. et Leone. 1. anno 446.

P 37 Carpentoracense prouinciale coactum est sub. Theodosio 2. et Leone. 1. P. Anno. 447.

P 38 Arelatense. 3. prouinciale a 34 epis celebratum e Martiano Augusto. Opilione et Vincomalo consulibus octauo idus Julij sub Valentiniano imp et Leone. 1. P anno. 453

39

39 Calcedonense gñrale concilium et oecumenicum vnum ex 4.or celeberrimis celebratum est a. 630 Patribus ꝯ Euthichē ex 4.o
Constantinopolitanum Abbatem, qui asserebat Christum post humanam assumptionem non ex duabus naturis existere sed solam in eo diuinam naturam permanere, et ꝯ Dioscorum eiusdem defensorem Alexandrinum epūm sub Martiano impatre et Leone. 1. P. anno 457.

P 40 Veneticum concilium prouinciale in quo pauci epi conuenerunt, qui 16 canones statuerunt in quibus agit de regula ecc.ae que sacerdotibus (donante domino) tradita est et de distrutione, cuius cura non sine eorum culpa torpescat, celebratum est autem sub Martiano imp. et Leone P. 1. anno 458.

P 41 Turonense concilium 1. prouinciale cui interfuerunt 8. epi continet 13. canones quibus primo hortat clericos ad castitatem. 2.o ad abstinentiam; in reliquis complectitur regularem eorundem clericorum institutionem celebratum ē sub Leone 1. imp. et Leone 1. P. anno 462.

P 42 Romanum 3 prouinciale a 50 epis ibidem congregatis, in quo potissimum statuerunt, ut canones Nicoeni concilij, et Aplicę sedis decreta custodiant, coactum ē autem sub Leone 1. imp. et Hilario P. anno 466.

P 43 Tarraconense concilium prouinciale a decem epis apud Tarraconem celebratum ē, sub Zenone imp. et Felice 3. P. anno 486

P 44 Agathense concilium prouinciale in quo fuerunt 70 epi, qui 40 decreta ediderunt celebratum vero est sub
Ana/

Anastasij imp. et Gelasij. 1. P. anno 494

P 45 Ilerdense quinciale 8 epor. congregatum fuit sub Anastasij imp.at. et Symachi. P. anno. 502.

P 46 Valentinum quinciale sex epor. celebratum e apud Valentiam Hispaniae ciuitatem Theodorici regis anno 15. sub Anastasio imp. et Symach. P. anno. 510.

47 Aurelianense 1. tempore Clodouei regis francor. celebratum e cuius etiam nunc extat epist. ad eandem synodum, qua petit separiturum ecc. et Papa praeceptis de non captiuandis clericis, monialib. et seruis ecclesiarum et de captiuatis reddendis habet quoque eiusdem synodi ad eundem regem rescriptum, coactum est autem sub Iustino. 1. imp. et Hormisda P. anno 512.

P 48 Gerundense concilium quinciale celebratum e sub. Iustino 1. imp. et Hormisda. P. anno 513

P 49 Caesaraugustanum concil. quinciale celebratum e a 12 epis sub Iustino. 1. imp. et Hormisda. P. anno 520.

50 Toletanum. 2. celebratum e anno 5 Almarici regis sub Iustino imp. et Ioanne. 1. P. anno. 528.

51 Constantinopolitanum 5. concilium generale congregatum fuit a 165 patrib. contra Petrum, Anthimum Seuerum et illam hereticos: Petrus Archiepus Antiochenus asserebat in Trisagio hymno addendam esse crucem, id est trinitatem esse crucifixam, ut diceret, Sanctus, Sanctus Sanctus qui crucifixus est pro nobis, cui alij suffragabant, ubi quidem necesse erat, aut confundi personas trinitatis, aut negare duas nas in Christo celebratum e autem sub Iustino imp. et Felice

4

Bonifacio 2 Iohañe 2 Agapeto 1 Siluerio et Vigilio Pontificibus Romanis anno 532.

P 52 Aurelianense 2m concilium quinciale extitit in urbe Aurea ex praeceptione Christianissimorum francorum regũ ut ibi patres de obseruatione legis catholicae, de sua exclusione tractarent, et quid de nouis dogmatibus sentirent, expresse atque sigillatim scriberent, quid ue esset in posterum obseruandum significaret quae extra 22 canones ediderunt, celebratum fuit autem sub eisdem Iustiniano imp. et Vigilio P. anno 543

P 53 Aurelianense 3m quinciale celebratum fuit temp.re Childeberti regis francorum sub eisdem Iust. et Vig. anno 545.

P 54 Auernense quinciale coactum fuit Theodeberti medio matricum Regis potentissimi temporibus sub eisdem. 550.

P 55 Aurelianense 4m concilium quinciale Childeberti regis francorum temporibus celebratum fuit sub Iustiniano imp. et Pelagio 1. P anno 556.

P 56 Turonense 2m concilium quinciale coactum ẽ pro pace et instructione eccl.e Chereberti filij Clotarij temporibus sub eisdem Iust. imp. et Pelagio p. 1o. Anno 566.

57 Parisiense concilium primum celebratum ẽ pro eccl.e utilitate sub eisdem anno 567.

58 Aurelianense 5. in quo intereciſ, eutycheis et nestorij dogmata rursus damnata sunt, et ut qui stãni concilium uocaret cautum, celebratum est autem sub Iustino 2 imp. et Ioañe 3. P. anno 568 —

P 59 Hispalense concilium i. quinciale waltempsit sub
Mauricio 2. imp. et Pelagio 2. P. anno. 584.

60 Toletanum 3. Rhecharedis regis Hispaniarum in sacta
civit. regia Toletana congregatum, atq. editum e tempori
bg, in quo Arij heresis est condemnata sub eisdem. Mauricio
imp. et Pel. 2. P. anno. 586.

P 61 Matisconense primum quinciale sub eisdem. anno. 587

P 62 Matisconense 2m quinciale celebratum e sub eisdem anno 588

P 63 Antisiodorense concil. quinciale celebratum e sub Heraclio
imp. et Theodoto seu deus dedit. P. anno. 616

P 64 Hispalense 2m quinciale celebratum e sub Heraclio imp.
et Honorio. 1. P. anno. 623.

65 Toletanum 4 celebratum e ab omnibg Hispaniae et gali
ciae epis Sisenandi Regis hispanorum temporibg presidē
te Eugenio eccl. toletanae. et quinicio Carthaginē. epo
metropol. sub Heraclio imp. et Honorio 1. P. [Heracleo
na Heraclij filio imp. et Theodoro P.] Anno. 636.

P 66 Toletanum 5 quinciale a 20 epis celebratum e Suinthil
lae Regis gothorum temporibg presidente Eugenio ecc. tolet.
et quinico Carthaginen. epo metropol. sub. Heracleona
Heraclij filio imp. et Theodoro P. anno. 640.

P 67 Toletanum. 6. quinciale in ecc. leocadiae martyris celebra
tum e. a. 54 hispaniae et galiciae epis, Suinthillae regis tem
poribg presidente Eugenio epo toletano sub Heracleona imp.
et Theodoro P. anno. 642.

68 Bracarense primum. Tulgae gothi regis temporibg in Hispa
nia

Hispania citeriori ab epis galiciæ quinciæ Celebratum e
in quo primum lectum est exemplar fidei cum capitulis quæ
epi. Tarraconenses, lusitani, et Bethici contra impiam
Priscillianæ heresis sectam, olim falso irrepse concilio
tamquam regulam fidei tradiderant sub Constante Constanti
ni. 3 filio imp. et Theodoro P. anno 644.

P 69. Bracarense 2.m quinciale, in quo ea tractant tm, quæ
ad ecclesiasticam disciplinam pertinent celebratum est
sub Constante imp. et Theodoro p. anno 646.

70 Toletanum 7. a 38 epis celebratum e sub Constante imp.
et Martino. 1. P. anno. 648.

71 lateranense 1.m in urbe Roma celebratum est. a 105 epis
adversus Sergium, Pyrrhum, et Paulum patriarchas Cons
tantinopolitanos, et 3.o Cyrum Alexandrinum et Theo
dorum, qui, per novitates 3.a immaculatam fidem pessum
conarant immettere, anathematis ultione ob id percussi sunt
ob quod effectum e. ut Paulus Hereticus imperatori sug
gesserit, ut Martinus Constantinopolim deduceret occide
ndus, nisi a sua persecutione cessaret, quod et obtinuit, nam
cum per Pellurium imperatoris cubicularium Constantino
polim delatus esset, et eiusdem imperatoris sententiæ acquies
cere nollet. in exilium pulsus est. in locum, qui Cherso
na appellat: ubi quidem ille velut Christi confessor vi
tam finivit, et multa edidit miracula coactum e autem
hoc concilium sub Constante imp. et Martino. 1. P. anno
650

72 Toletanum. 8. a 55 epis celebratum est sub
Constante imp. et Martino. 1. P. anno. 652

73

P 73 Toletanum. 9. provinciale a. 16 epis celebratum est, anno septimo Risisundi Regis Hispaniae gothi sub Constante imp et Mart. 1. P. anno. 653.

74 Toletanum. 10. Risisundi Regis Hispaniae anno 8 celebratum est sub Constante imp et Martino. 1. P. anno 654

P 75 Cabilonense provinciale in galliis celebratum est sub Constante imp. et Eugenio. 1 P. anno. 655.

76 Toletanum. 11. anno 4 Bambae Hispaniarum Regis celebratum est sub Constante imp et Vitaliano P. anno. 668

P 77 Bracarense 3 provinciale celebratum est sub constante imp et Vitaliano. P. anno 669

78 Constantinopolitanum concilium sextum generale et oecumenicum Constantinopoli iterum adversus Sergium Paulum, Pyrrhum, Petrum. Cyrum. et Theodorum, omnes Archiepiscopos constantinopolitanos habitum est, qui impie docuerant unam voluntatem et unam operationem, in dispensatione incarnationis Domini nostri Ihesu Christi, presidente Constantinopolitano imperatore, et legatis missis ab Agathone Papa Theodoro et georgio Presbyteris, et Iohanne diacono, qui vicem fungebant in eodem concilio et locum tenebant Archiepiscopi Antiquae Romae Agathonis. sub Constantino 4 imp. et Agathone P. anno. 670.

79 Toletanum. 12. anno 1. Eringij Regis Hispaniae celebratum est sub Constantino 4. imp et Leone. 2. P. an 683

80 Toletanum. 13. concilium celebratum est anno 4 eiusdem regis Hispaniae Eringij. sub Iustiniano. 2. Constantini filio imp. et Sergio. 1. P. anno 690.

81. Synodus mandato Apostolico a Sancto Bonifacio, et Car

cor. epis habita sub Carolo Magno duce. et Zacharia P. anno 742.

82 Nicoenum 2m concilium, quod greci septimum generale appellant. Contra eos celebratum est qui imagines in ecclesijs damnant, et eiciunt, in quo imaginum expressiones adorandas et amplectendas relatiue decretum est, et honorandas reliquias sanctorum sub Constantino. 6. leonis. 4 filio et Irene matre. et Adriano. 1. P anno. 781.

83 Maguntiacum concilium institutum est ad instaurandam ecclesiam collapsam sub Carolo magno imp. et leone. 3 P anno. 813.

P 84 Vormatiense prouinciale est celebratum sub eisdem anno 815

P 85 Rhemense concilium prouinciale sub eisdem anno 816.

86 Constantinopolitanum. 8. uniuersale coactum est potissimum propter depositionem Ignatij Patriarche constantinopolitani, quem quidam epi ab ecclesia, cui iure presidebat, tyrannice eiecerant, et Photium quendam ex foro et seculari militia edultum, ac subito tonsuratum eidem ecclesie contra sacros canones prefecerant. sub Basilio imp. constantinopoli. et Adriano. 2. P. anno 870.

87 Triburiense concil. prouinciale celebratum est a 22 epis germanorum, ad reformationem morum, et status non modo clericorum, sed etiam laicorum sub Carolo crasso imp. et Stephano 5. P.

88 Lateranense. 2 concilium generale, cui interfuerunt Hierosolimitanus. et Constantinopolitanus patriarche, metropolitani

tani · 70 · epi 400 · Abbates · 12 · Priores conuentuales 800
greci et Romani imperij legati, Regum vero Hierm. francie
Hispanie, Anglie et Cypri oratores, sub quo Papa Romanus
moritur Perusij · Pontificatus sui anno 18 mense 7 · die 26 · cuius
Pontificis uirtutem doctrinamque summoque iuuit beati dominici
beatique francisci Assisinatis sanctitas, e quibus predicatorum
et minorum ordo ortum habuit, celebratum est hoc maximum concilium sub Philippo Barbarosse filio imp. et Innocentio 3. P.
anno · domini · 1215 ——————
89 Vienense concilium generale fuit in quo quibus fuerunt constitutiones ille et definitiones que in eo lumine clementina
rum ferunt, in eodem concilio constitutum est ut festum
corporis Christi celebraret feria 5 · post octauam Penthe
costes concessis indulgentijs his qui in eo festo uel sub
octauis officio diuino uel horis interessent, celebratum est
autem sub Alberto · 1 · imp. · et Clement · 5 · P. · anno · 1313
91 Constantiense concil. celebratum est inchoatum in quam tem
pore pessimi schismatis, ferebant enim tunc tres principes
Romani · Iohannes · 23 · Benedictus 13 · et gregor. 12 · in
cuius concilij · 8 · sess. pronunciata est sententia damnationis doc
trine Vuitclephi · et articulorum 45, celebratum est autem sub
Sigismundo imp. · et Ioanne 23 · P. anno 1415 —
92 Basileense inchoatum fuerat prius Senis sed translatum
postea Basileam pluribus, certisque de causis per Martinum
quintum summum Pontificem in quo presedit Iulianus car
dinalis sancti angeli Legatus Apostolicus legitima potestate
ab

ab eodem martino quinto et eugenio 4 tunc primum electo habita. celebratum est autem sub sigismundo imp. et martino 5. p. anno 1431.

93 florentinum celebratum est primum ferrarie, prite Paleologo imperatore grecorum, et Patriarcha constantinopolitano cum aliis orientalibus ecc. Pontificibus Abbatibus monachis et crucesignatis, attamen inchoatum non perstitit absumi propter ingruentem pestem, et translatum e ab eugenio florentiam ubi et absolutum e. celebratum est autem per 25 sessiones, quarum sex habite sunt ferrarie reliquę vero florentię. In quibus omnibus disputatum e inter latinos et grecos. primum de processu spus sancti a filio, et an recte fuerit facta a latinis ea additio in symbolo (filioque procedit etc.) Secundo de igne purgatorio, 3 de pape primatu. 4o de azimo et fermentato pane; de panis in eucharistia transmutatione. que tum disputatio tantam contentionem inter utrosque et latinos et grecos peperit ut ab ea disputatione coacti fuerint cessare, et ita res citra ullam controversiam inter eos tractata e. coactum est autem h concilium sub sigismundo imp. et eugenio 4. P. anno 1432.

94 lateranense 3 gnrale concilium p reformatione eccle et pace inter principes Christianos componenda institutum atque celebratum fuit. sub maximiliano. 1. imp. et Julio 2. atque leone 10 Pontificibus anno 1513

95

95 Tridentinum generale et oecumenicum concilium tandiu multumq; ab universis fidelibus desideratum indictum fuit primum a Paulo 3° Pont. maximo ad extinguendas heresses per martinum lutherum in germania excitatas, et primo idem Pontifex eidem concilio celebrando manticam locum aptum designavit. deinde aliquibus de causis Vincentiam, tertio Tridentum nec tunc quidem factum est. quarto rursus Tridentum assignavit locum anno 1545 et adspirante X° inchoatum est tertia decima die decembris eiusdem anni Legatis et Apostolice sedis vicarijs presidentibus Iohanne maria cardinale epo Prenestino, et Marcello presbitero cardinale sancte crucis, et Reginaldo polo anglo diacono cardinali sub Carolo 5° et ferdinando imperat. / Paulo 3. Iulio 3. marcello 2. Paulo 4. Pio 4. et Pio 5. summis Rom. Pontificibus ~

conciliorum generalium et provincialium finis ~

fuerunt et alia multa celebrata concilia sub eisdem et alijs imperatoribus et Pontificibus romanis, que a nobis inveniri non potuerunt, vel quorum non extant integra exemplaria, vel que in manus nostras nondum venerint, horum unum est viennense cuius prius meminimus sub clemente 5. celebratum cuius integra exemplaria non extant. alterum est lugdunense sub greg. 10 que ambo fuerunt generalia

ex

extiterunt et alia partim sacra partim prophana, ut apud Aluerniam celebratum est prouinciale concilium, cuius meminit gratianus 6. q. 2. quod autem etc. ibidemque quod meminit concilij Varensis c. si tantum. Item et illius quod apud Aphesum habitum est. 21. q. 1. Illud uero item concilium celebratum apud Alemeriam de quo idem gratianus desumpsit multa decreta. Item illius apud sauentiam celebrati; Item apud Alteum: Item Hyspanensis concilij: Item genuensis. Item matiensis. Item manetensis, Item Vrbanensis ex quibus singulis desumpsit decreta gratianus horum tamen exemplaria non ferunt.

Hermeriam

Sub Iulio Papa I. partim sacrum partim sacrilegum in Sirmio celebratum est concilium precepto Constantini imperatoris, in quo episcopi orientales Arianj damnauerunt Photium, et catholici de fide sua expositiones ediderunt ad quem conuentum cum inuitus uenisset Osius episcopus hispanus, et eis consentire respueret non modica tormenta grandeuus plagasque perpessus est unde etiam necessitate uehementi eorum definitionibus tunc editis consensit atque subscripsit. Haec Socrates in Hist. tripart. lib. 5. c. 6 et 7. Postea uero idem pater Osius cum liberio episcopo romano, et alijs quibusdam Pontificibus in exilium actus est quod impia Arianorum decreta in concilio mediolanensi propria subscriptione firmare noluisset, ut refert Theodoretus eiusdem hist. c. 16. ad Sunemodum celebrarunt Arianj decem concilia suam fidem in ecclesia stabilire con

S. gregorius papa 4or concilijs gratia libus nicaeno. constantinopolitano, ephesino. et calcedonensi tanquam 4or euangelijs honorem haberi uoluit —

ten

tendentes, ut refert Athanasius epist.ª ad Aphros eorum unum est illud celebratum in Seleucia Isauriæ 160 epis. de quo Socrates in hist. trip. lib. 5 c. 34. cuius alta recenset Sozomenus in eodem lib. c. 35.

Sub Leone. Papa. 1. iussu Theodosij iunioris coactum est concilium 2 ephesinum profanum, cui præsedit Dioscorus qui Flauianum sanctissimum occidit et legatos Leonis Papæ contempsit. epist.as Leonis papæ nec legi permisit. sed fidem Eutychis definiuit. cui et sacerdotium restituit. contra hunc Dioscorum anno 2º Martiani imperatoris calcedone facta é 4ª synodus sancta, quæ et eundem Dioscorum, et Eutyché deposuit et damnauit.

Sub Leone 3. et Adriano. 2 celebrata é synodus a Photio qui sedem patriarchalem in templo apostolorum usurpauerat, et habet. 17 canones; Item alia per eundem Photium in ædibus sacris Sophiæ tres canones complectens, qui feruntur in nomocanone græco, sed ambæ reiectæ, et damnatæ postea fuerunt, per octauam synodum. in act.ª 7. et 8

Item concilium apud compendium cuius meminit gratianus 6. q. 3. Placuit. et. 33. q. 5. mulier si sine. et. 33. q. 1 si quis acceperit. Item. 22. q. 5. ex concilio apud Sanctum Medardum habito citatur decretum, quibus temporibus iurare prohibeamur. c. decreuit ~

Item concilium apud Beluacum ex quo gratianus citat canonem de consecrat. d. 4. c. si quis voluerit ~

Finis Laus deo

indices ú celebrabunt prouincialia et diocessana concilia ex statuto sacri concilij 3ni ~

Alia tabula conciliorum

~~apostolorum Dienes Worcio~~

collige pater et Baries in fine comment ad 2. 2. d. thes

Petrus Apostolus galileus martir. sub hoc concilia aliquot cele brata sunt. ut illud Hierosolimitanum. de quo act. 15. et in quo canones apostolorum sunt compositi. qui approbati sunt in sexta syn. generali

S. Victor. 1. Afer martir. Suius tempore concilia aliquot in Palestina celebrata sunt de ratione Paschatis

S. fabianus Romanus martir. sub hoc Romanum concil. 60 epo[rum] contra Nouatianam heresim

S. Cornelius Romanus martir. sub hoc cartaginense de rebaptizandis hereticis sub d. Cipriano aliquomodo confirmat[um] in Trullo

S. dionisius monachus martir. sub hoc Antiochenum quo damnat[ur] Paulus Samosatenus

S. marcellinus romanus martir. sinuesanum concil. in campania. 180 patrum

Sanctus marcellus Rom. mart. sub hoc. Prouinciale Ancyranum confirmatum in Trullo can[on]e 2.

S. Melchiades Afer martir. sub hoc neocessariense confirmatum in Trullo anno 322.

S. Siluester. 1. sub hoc. generale concilium nicenum. 318 patrum contra Arrianos à Siluestro confirmatum. cuius nomine prefuit hosius episcopus cordubensis et Victor atque Vincentius presbiteri Romani. Romanum item. 75 epo[rum] / Item et aliud concilium Romanum / Item. Prouinciale eliberitanum / Item et Prouinciale Arelatense 1. / Item P. gangrense confirmatum in Trullo

S. Marcus Romanus. sub hoc. P. Arelatense 2

S. Julius. 1. Romanus sub hoc. P. cartaginense [prim]a / Item Romanum Agripinense / Antiochenum in Trullo confirmatum / sardicense in Trullo confirmatum / Hierosolimitanum / Syrmense

S. liberius Romanus sedit prius canonice annos 6. menses tres dies 4 usque ad annum domini 362. et missus est in exilium a constantino et anno postmodum 3 reuocatus est in Pontificatum / sub hoc laodicenum contra Arrianos in Trullo confirmatum

S. foelix. 2. intermedio sedit annum. 1. m. 2. d. 2. usque ad annum domini 364. qui et martirio coronat[us] die 29. Julij. sub hoc Romanum 48 epo[rum] cui ipse felix. 2 electus fuit Pontifex et aliquot ab ecc[lesi]a separati

Liberius inde qui a quibusdam dictus est leo sedit annos. 6. usque ad annus

Annum dni. 369 / sub hoc Romanum aliud 48 epo⁊ / omnibus episcoporum adconalium ueniendum / P. Laodecenum in Trulo confirmatum
Anno 383 / S. Damasus .1. Hispanus. gnrale concilium / 1. Vero / constantinopol. 150 patrum contra macedonium a damaso confirmat. et in sextasynodo in Trulo / P. valentinum in gallia. 30 epo⁊ / Romanum
S. Syricius Rom / sub hoc. P. Telense / P. cartaginense 2 in Trulo confirmatum / P. cartaginense 3. in Trulo confirmatum / P. cartaginen 4 in Trulo confirmatum / P. Taurinatense confirmatum in Trulo
S. Anastasius Rom / sub hoc. cartaginense 5. 73 epo⁊ in Trulo confirmatum / P. Toletanum 1 epo⁊ 15. a leone pp confirm.
S. Innocentius albanus / sub hoc mileuitanum approbatum ab innocentio / Burdegalense in quo damnat Priscilliani dogma
S. Zozimus grecus / sub hoc P. cartaginense 6 patrum 117 confirmatum in Trulo
S. Bonifacius Rom / sub hoc cartaginense 7. Patrum 38 / Affricanus /
S. Celestinus campanus. 3. gnrale concilium ephesinum. 300. patrum contra
Anno. 433 / nestorium et Pelagianos confirma. a celestino .1. cuius loco prefuerunt Cyrillus et Archadius epus. confirmauit fuit sexta synodus in Trulo / P. Agatense. 35 patrum
S. Xystus. 3. Romanus / sub hoc. P. Rheginense. 13 Patrum / Romanum 57 patrum in quo Xystus 3us absolutus fuit
S. Leo .1. Trusculanus / sub hoc. P. Arausicanum. 1 / Arausicanus 2. de libero arbitrio / valense .1. 18 patrum / valense 2 / carpentoracense / Arelatense 3 / Constantinopolitanum sub flauiano insertum actioni .1. calcedonensis / Tyrium actioni .9 calcedonensi insertum / beritense actioni. 10 calcedonensi insertum
Anno. 455 / Concilium gnrale 4. calcedonense. 630 patrum contra euticetem sub leone primo cuius loco prefuerunt Paschatius et lucedius epi. et Bonifacius presbiter approbatum a leone et a sextasynodo Trulana / P. Vaneticum
S. Hilarius sardus. P. Turonense 8. episcop. / Romanum
S. Felix. 3. Rom. P. Tarraconense. 10 epo⁊ / Romanum
S. Gelatius Afer / sub hoc. P. epaunense. 70 eporum
S. Symachus sardus / Rauennense quo symachus in Pontif. confirmat. sex concilia Rome celebrata sunt / Hilardense 8. epo⁊ / Valentini Hispanie 60 epo⁊
S. Hormisda frusinonius / sub hoc Romanum in quo eutichiani damnant
S. Johannes .1. Truscus. martir. sub hoc Aurelianense. 33. epo⁊ / P. gerundense / Cesaraugustanum epo⁊ 12
Johannes. 2. Rom / sub hoc Toletanum. 2

S. Aga

r. S. Agapitus. 1. Rom. / Hierosolimitanum. 2. cuius mentio fit alt. 1. Constantinopolitani. 2. /
Vigilius Romanus — sub hoc
Anno. 551 // concilium gnrale. 6. / 2. constantinopolitanum. 160 epor. contra Theodorum, qui divam virginem theotocon dici nolebat; presidente Menagarchia; confirmavit gregorius. et. 6 synodus in Trullo / Aurelianense. 2
P. Arelatense. 3. / Aurelianense —
r. S. Pelagius. 1. Rom / sub hoc P. Aurelianense 4 / P. Turonicum 2
P. Parisiense. 1 /
r. S. Johannes. 3. catherinus / sub hoc Aurelianense. 5 / Parisiense. 2 /
r S. Pelagius. 2. Romanus / sub hoc Hispalense. 1 robur habens a sede Romana Toletanum 3. in quo Arij heresis damnat. / P. Masticonense. 1. / P. Masticonense 2.
r S. gregor. 1. Rom. sub hoc lateran. / Romanū —
r Bonifacius. 3. Romanus / Romanum. 17 epor. de electione Romani Pontif.
r S. Deusdedit Romanus / Antisiodorense —
r Honorius. 1. campanus. P. Hispalense — Toletanu. 4 70 Patrum / Toletanum. 21 patrum
r Severinus Romanus. Toletanum. 6 / 52 patrum / Bracarense. 1 —
r Johannes. 4 Dalmata sub hoc P. Bracarense 2.
r S. martinus. 1. Tudertinus / Toletan. 7 38 patrum. Romanum, lateranense. 50 patrum contra monothelitas, commendat ab Agatone in quadam decretali ad sextam synodum / Toletanū 8 55. patrum / Tolet 9. 16. patr. Tolet. 10. 17 patrum / P. cavilonense 1 / Toletanū. 11 —
r eugenius Romanus. P. Bracharense. 3 —
r Vitalianus signinus Anglicanum 1 /
r Agato syculus Anglicanum 2. cui interfuit Johannes Abbas iussu Agatonis
Anno 681 / concilium 6. gnrale Constantinopolitanum vero. 3. 289 patrum postea fuerunt in Trullo patres 227. Leo Agatonis interfuerunt Theodorus et georgius presbiter, et Johannes diaconus, confirmavit leo 2 —
r leo. 2 syculus / Toletanū. 12
r Johannes 5. Antiochenus, Toletanum. 13.
r Constantinus sirus / Romanum in quo imagines sanctorum depingi debere statuit.
r gregorius. 3. Syrus / Romanum.
r Zacharias grecus / francicum / Arelatense 3 /
r Stephanus. 2. Rom / Romanum —
Anno. 790 r Adrianus primus Rom. concil gnrale. 7. quod est secundum niceunum contra iconomachos. 354 patrum, cui prefuerunt Petrus presbiter. et. P. monachus leo Adriani, confirmavit ipse Adrianus, et ex ea sumit testimonium nicholaus. 1. ad michaelem imperatorem —
r leo. 3. Rom. Arelatens. 3 / Turonicum 3 / cavilonense 2 / moguntinū

~~...~~tinum / Rhemense /
Stephanus . 4 Rom / apud Theodonis villam . 32 patrum / Achisgra
nense . 1 / Tranense potius conventus imperialis quam synodus patrum fuit
Aquisgranense 2 . / P. Bormaciense circa hec tempora fuit
Paschalis . 1 . Rom / Romanum 30 Patrum in quo Paschalis se purga
vit /
Nicholaus . 1 . Romanus . Romanum . 113 patrum
Adrianus 2us Romanus / concilium octavum generale Constantinopolitanum
Anno . 914 300 patrum contra Photium prefuerunt nomine Adriani donatus Hostiensis
Stephanus depresinus episcopi, et damarinus diaconus hac synodo confirmat 7.
precedentes generales: quum acceptat Adrianus
Stephanus . 5 Romanus / Coloniense / P moguntinacus P Triburiense
concilium . 22 patrum germanie
Benedictus octavus Romanus / sub hoc Saligunstadiense .
Victor 2 Suevus florentinum contra symoniacos.
Nicholaus 2 Allobrox Sutrij / lateranense contra symoniachos Alexan
der 2 mediolanensis / Mantuanum
gregorius 7 Thuscus, 3 lateranse contra Ravenatem Archiepiscopum
Vrbanus 2us gallus / sub hoc melphitanum de pace componenda / Placenti
num contra licentiam ecclesiasticorum apud clarummontem de recuperanda Hie
rosolima .
Paschalis . 2us Bledensis . gurdastals . Tucatinum de cultu ecclesias
ticorum / lateranense contra Henricum quintum in Apulia
Calixtus . 2 . Burgundus / lateranense 900 patrum pro recuperanda
terra sancta .
Innocentius Romanus / apud clarummontem contra P. Antipapam /
Rhemense / Placentinum / Pisanum pro tuenda fide .
Lucius 2 Bononiensis / gallicanum contra Aliardum peripatheticum
Alexander 3us Senensis / ad clarummontem contra federicum imperatorem
Concilium lateranense . 280 patrum . tum ut mores reforme
Anno . 1180 tur, tum ne infidelibus arma deferant, quidam istud concilium primus
generale latinorum faciunt . presedit ipse Pontifex
Innocentius Anagninus . synodus lateranensis celeberrima partim
Anno 1215 contra errores Abbatis Ioachim, partim de expugnatione terre sancte presidente
ipso Pontifice presenti, presentibus Patriarcha Constantinopolitano et Hierosolimitano
metropolitanis 70 . episcopis 400 . Prioribus 800 greci et Romani impe
rij

xij legati oratoribus Regum Alem francie Hyspanie, Anglie Cypri.

r gregorius 9 Anagnius / lateranense contra federicum imperatorem

r Innocentius 4 genuensis / lugdonense, citat imperatorem ad Pontificem

r gregorius .10. Placentinus / lugdunense de processione spiritus sancti a patre et filio prefuit ipsemet Pontifex / Bonifacius

r Bonifacius 8. Anagninus / Romanum quo Philippus rex francie Alberto imperatori subjicitur.

r Clemens .5. Burdegalensis / triaconulia Sabuit clemens / 5l3 concilium Vienense in quo fiebant constitutiones, que in clementinis habentur festum corporis Christi instituit et Begardi et Beguine damnantur prefuit ipse Pontifex.

r gregorius .12 Venetus. Pisanum ad tollendum schisma.

Anno 1415 r Johannes .22 dictus 23 / Constantiense contra Husitas et ad schisma tollendum

r Martinus .5 Romanus / Senense

Anno 1431 r eugenius 4 Venetus / florentinum contra husitas in quo et facta est unio grecorum, armenorum et latinorum, confirmat ab eugenio 4º qui ipse fuit concilio

Anno 1513 r Julius 2 Saonensis / lateranense pro reformatione ecclesie

r Clemens 7 florentinus / sub hoc Ratisbonense ad reformandum clerum germanie / P. Senonense contra lutheranos et alios herethicos / P. coloniense sub Hermano hildemente

Anno 1545 r Paulus 3us Romanus Tridentinum oecumenicum contra lutheranos et alios herethicos. T.

r Julius 3us Aretinus Agustanum dioecessanum / Trevirense dioecessanum / P. aliud Trevirense

r Paulus 4 neapolitanus / P. coloniense sub Adolpho

r Pius 4 mediolanensis / P. moguntinum

r Pius .5 Alexandrinus / concilia provincialia et dioecessana multa in italia et hyspania ex conciliis Tridentini prescripto sub Pio quinto celebrata

Laus deo

BIBLIOTECA DE SANTA CRUZ DE VALLADOLID
VALLADOLID

314

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

PHE

508

sus si de
mine gl
sublimi
ctius v
uine me
sciplum
ambigu

dientie
tentia e
essenti

vt nõ
uiti

hic:
unfa
a vt
lib:
ad
ant
ém